

ΤΜΗΜΑ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ «ΕΛΛΗΝΟΪΤΑΛΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ: ΙΣΤΟΡΙΑ,
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΚΛΑΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΛΕΝΗ ΣΙΕΡΡΑ

*«Ο Ιωάννης Καποδίστριας και οι Ιταλοί Λογοτέχνες
του 19^{ου} αιώνα»*

Επιβλέπων καθηγητής: Ιωάννης Δημ. Τσόλκας

Αθήνα 2023

Ονοματεπώνυμο

ΕΛΕΝΗ ΣΙΕΡΡΑ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ: 220460771412

Α.Μ.: 29

Τριμελής Επιτροπή Αξιολόγησης

Επιβλέπων καθηγητής: Ιωάννης Τσόλκας

Μέλος: Domenica Minniti

Μέλος: Μαρία Σγουρίδου

Ευχαριστίες

Το όνομα του Ιωάννη Καποδίστρια το άκουγα με ιδιαίτερο θαυμασμό και συμπόνια, στα παιδικά και εφηβικά μου χρόνια από τα χείλη της μητέρας μου, καθώς η ιδιαίτερη πατρίδα της είναι η Κέρκυρα. Παρόλα αυτά, κατά τη διάρκεια της μεταπτυχιακής μου εργασίας προσπάθησα να καταλάβω την ιδιαίτερη προσωπικότητα του Έλληνα Κυβερνήτη και να ανακαλύψω τον αντίκτυπο που άφησε στην ιταλική λογοτεχνία, αλλά και στον ευρωπαϊκό χώρο του 19ου αιώνα. Η αναζήτηση υπήρξε ατέλειωτη, γεμάτη συναισθηματικές εναλλαγές και ερωτηματικά, όπως είναι και η ιστορική σφραγίδα της εμβληματικής του μορφής.

Θα ήθελα να δώσω τις εγκάρδιες ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Ιωάννη Τσόλκα, γιατί είχε την υπομονή να με καθοδηγήσει από την ατελή πρωταρχική μου ιδέα σε νέα μονοπάτια, έως ότου ολοκληρωθεί αυτή η ευχάριστη διαδρομή γνώσης, αλλά και να μου δείξει τον τρόπο για να «κολυμπήσω» σε μια απέραντη θάλασσα πολυμάθειας.

Παράλληλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω και την οικογένειά μου, για τη δική τους υπομονή και στήριξη σε όλο αυτό το διάστημα μέχρι να πραγματοποιηθεί η εκπόνηση της μεταπτυχιακής μου εργασίας, ενός εγχειρήματος που επιθυμούσα θερμά να φτάσει στο τέλος του...

Στα λατρεμένα μου αγόρια,

Παναγιώτη και Μάξιμο

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
1. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΦΡΑΓΙΔΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ	13
1.1 Η πολιτική και κοινωνική ιδεολογία του Καποδίστρια.....	23
2. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ	32
2.1 Τα πρώτα χρόνια στην Κέρκυρα	33
2.2 Η εμφάνισή του στην πολιτική σκηνή	38
2.3 Η πολιτική του καριέρα στη ρωσική αυτοκρατορία.....	40
2.4 Κρατικός Γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών της Ρωσίας.....	52
2.5 Ο δρόμος προς την παραίτηση από τη ρωσική κυβέρνηση.....	60
2.6 Ο ερχομός του στην πατρίδα ως Κυβερνήτης της Ελλάδας.....	65
3. Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ.....	73
3.1. Ιταλικός Φιλελληνισμός	75
3.2. Ιταλοί λόγιοι του 19 ^{ου} αιώνα	81
3.2.1. Giuseppe Regaldi (1809-1883)	83
3.2.2. Antonio Mezzanote (1786-1857)	88
3.2.3. Giuseppe Rovani (1818-1874)	91
3.2.4. Ippolito Nievo (1831-1861)	102
3.2.5. Pierviviano Zecchini (1802-1882)	110
3.2.6. Ugo Foscolo (1778-1827)	108
4. Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ.....	120
4.1. Ο Καποδίστριας στην αυλή του τσάρου.....	121

4.2. Ο Καποδίστριας στη διπλωματική σκηνή της Ευρώπης.....	126
4.3. Ο Καποδίστριας ως Κυβερνήτης της Ελλάδας.....	134
4.4. Καποδίστριας και Παιδεία.....	146
4.5. Καποδίστριας και Πειρατεία.....	153
4.6. Καποδίστριας και Ελευθερία του Τύπου.....	156
4.7. Αντικαποδιστριακό κλίμα στην Ελλάδα.....	159
4.8. Οι Μαυρομιχαλαίοι.....	184
4.9. Η Δολοφονία.....	191
5. PIERVIVIANO ZECCHINI (1802-1882)	
5.1. Ο βίος και τα έργα του.....	204
5.2. <i>Εικόνες της Σύγχρονης Ελλάδας (Quadri della Grecia Moderna)</i>	207
5.3. <i>Οι Πεισιστρατίδες και οι Καποδίστρια (I Pisistrati e i Capodistria)</i>	214
5.3.1. Οικογενειοκρατία και απόλυτη εξουσία.....	215
5.3.2. Λάτρεις των γραμμάτων και των τεχνών.....	219
5.3.3. Διακυβέρνηση του κράτους.....	225
5.3.4. Οικογενειακή ζωή.....	232
5.3.5. Το τέλος.....	233
5.3.6. Ιππίας και Αυγουστίνος.....	237
5.4. <i>Περί θανάτου του Ιωάννη Καποδίστρια (Della morte di Giovanni Capodistria)</i>	246
5.4.1. Οι Μαυρομιχαλαίοι με τα μάτια του Pierviviano Zecchini.....	255
5.5. <i>“Riflessioni mediche sulla necropsopia del cadavere del Presidente della Grecia, il Conte G. Capodistria” (Ιατρικές σκέψεις για τη νεκροψία του πτώματος του Προέδρου της Ελλάδας, τον Κόμη Ι. Καποδίστρια)</i>	263
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	268
ΠΡΩΤΟ ΠΑΡΤΗΜΑ.....	271

ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	296
ΤΡΙΤΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	397
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.....	412
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	426

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Έχουμε ηττηθεί ως άνθρωποι από τα τρία ισχυρότερα πάθη: την Δόξα, τον Φόβο, το Συμφέρον» - **Θουκυδίδης**.

Αυτά τα λόγια του Θουκυδίδα αποτυπώνουν τις εμμονές της ανθρώπινης φύσης, που όσοι αιώνες κι αν περάσουν, δεν πρόκειται να μην πρωταγωνιστούν σε σημαντικά γεγονότα της ιστορίας. Στη ζωή του Ιωάννη Καποδίστρια, του πρώτου Κυβερνήτη του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, αυτά τα ανθρώπινα πάθη κυριάρχησαν, από μέρους των αντιπάλων του και των εχθρών του.

Οι πολιτικές του αποφάσεις ως Κυβερνήτη της Ελλάδας, ιδιαίτερα η κατάργηση του Συντάγματος, με τη συγκέντρωση των εξουσιών στο πρόσωπό του και η τοποθέτηση οικείων του προσώπων σε καίριες θέσεις της δημόσιας διοίκησης, οδήγησαν τους αντιπάλους του σε αντικυβερνητικό πόλεμο για την εξόντωσή του. Ο τρόπος της διακυβέρνησής του έλαβε εγκωμιαστικές κριτικές, αλλά επέφερε και σφοδρές αντιπάθειες όχι μόνο στο εσωτερικό της πατρίδας του, αλλά και στο εξωτερικό.

Στη γειτονική Ιταλία, ο Ιωάννης Καποδίστριας διχάζει με τις πολιτικές του διενέργειες. Οι σύγχρονοί του Ιταλοί λόγιοι θαυμάζουν την προσωπικότητά του, το πνεύμα του και τη διπλωματική του δεινότητα, αλλά έχουν αμφιβολίες για το ειλικρινές υπόβαθρο των πολιτικών του πράξεων. Υπάρχουν κι εκείνοι που αρχικά αμφιταλαντεύονταν για το αν ήταν πραγματικός πατριώτης ή κατάσκοπος των Ρώσων. Κάποιοι από αυτούς τελικά πείστηκαν για τις αγνές προθέσεις του και για την αγάπη που είχε για την πατρίδα του.

Οι Ιταλοί λόγιοι του 19^{ου} αιώνα, όπως οι **Giuseppe Regaldi**, **Antonio Mezzanote**, **Giuseppe Rovani**, **Ippolito Nievo** και **Pierviviano Zecchini**, αναφέρθηκαν στα συγγράμματά τους για τον κοινωνικό και πολιτικό βίο του. Άλλοι τον παρουσίαζαν ως απόλυτο μονάρχη, φιλόδοξο, καιροσκόπο και πειθήνιο όργανο των Ρώσων. Άλλοι πάλι ως έναν έντιμο άνθρωπο, έναν ένθερμο πατριώτη, που μοναδικό του μέλημα ήταν ο ελληνικός λαός να αποκτήσει ένα οργανωμένο και φιλελεύθερο κράτος. Με τον συμπατριώτη του **Ugo Foscolo** τον συνέδεε μία εγκάρδια φιλική σχέση. Από την αλληλογραφία τους διαφαίνεται η επιθυμία και των δύο να επιστρέψουν στην πατρίδα

τους και να προσφέρουν τις γνώσεις και τις υπηρεσίες τους, για την εκπαίδευση και την αναγέννηση του ελληνικού έθνους.

Ο **Giuseppe Regaldi (1809-1883)** στο κείμενο *Il conte Giovanni Capodistria, cenni storici (Ο κόμης Ιωάννης Καποδίστριας, ιστορικές αναφορές)* (1861), το οποίο είχε αφιερώσει στον Έλληνα ποιητή, Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, εξυμνεί την πολιτική σοφία και ικανότητα του Καποδίστρια, τον χαρακτηρίζει ως πρότυπο ηγέτη. Επισημαίνει ότι άφησε το στίγμα του στην ευρωπαϊκή σκηνή με τη διπλωματική του δεινότητα, την ειλικρίνεια, την εντιμότητα και τη δικαιοσύνη του.

Ο **Antonio Mezzanote (1786-1857)** σε μία από τις ωδές του, “Alla Nuova Grecia” (Στη Νέα Ελλάδα) από το ποιητικό του έργο *Fasti della Grecia nel XIX secolo (Ενδοξα κατορθώματα της Ελλάδας στον 19^ο αιώνα)*, υμνεί τον κόντε Ιωάννη Καποδίστρια ως έναν άνδρα έντιμο και φιλόπατρη, που άφησε τα αξιώματα προσφέροντας τις υπηρεσίες του για τη σωτηρία της πατρίδας του. Τον χαρακτηρίζει ως τον νέο *Νέστωρ*, τον ταξιδεμένο Έλληνα, που επιστρέφει από μακριά. Το πρότυπο της σοφίας και της δικαιοσύνης. Με την ακτινοβολία του δώρισε στην Ελλάδα τη χαμένη της αίγλη.

Ο **Giuseppe Rovani (1818-1874)** δημοσίευσε το 1854 την *Ιστορία της Ελλάδας τα τελευταία τριάντα χρόνια (1824-1854)*, (*Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854)*). Σε αυτό το βιβλίο του αποκαλεί τον Καποδίστρια ηγεμόνα με μία φιλελεύθερη μάσκα, αφιερωμένο στην απόλυτη εξουσία, υποστηρίζοντας την πίστη του προς τη ρωσική βοήθεια. Η τυραννική διακυβέρνηση του προκάλεσε τη δολοφονία του. Ήταν η έσχατη λύση.

Ο **Ippolito Nievo (1831-1861)**, στο σημαντικό μυθιστόρημά του, *Οι Εξομολογήσεις ενός Ιταλού, (Confessioni di un Italiano)*, αρχικά συμπεραίνει ότι ο κόμης Καποδίστριας ενεργεί με ιδιοτέλεια για την απόκτηση καλής φήμης και δημοτικότητας. Τον παρουσιάζει ως έναν άνθρωπο πονηρό που φροντίζει για το προσωπικό του συμφέρον κι όχι της πατρίδας του, ο οποίος πιθανότατα να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Ρωσίας. Στη συνέχεια όμως εμφανίζεται επιφυλακτικός για το αν είναι δόλιες οι προθέσεις του Έλληνα Κυβερνήτη. Καταγράφει τους ενδοιασμούς του, αφήνοντας στον αναγνώστη την αμφιβολία για το αν είναι επιτήδειος και ωφελμιστής ή αλτρουιστής και δίκαιος.

Ο **Pierviviano Zecchini (1802-1882)** έκανε την νεκροψία στο πτώμα του Καποδίστρια, από την οποία προέκυψε η διδακτορική του διατριβή, *Riflessioni mediche sulla necropsia del cadavere del Presidente della Grecia, il Conte G. Capodistria, (Ιατρικές σκέψεις για τη νεκροψία του πτώματος του Προέδρου της Ελλάδας, τον Κόμη Ι. Καποδίστρια)*, στην οποία αναφέρεται στις νέες ανακαλύψεις του σχετικά με τη λειτουργία της σπλήνας. Στο έργο του, *Quadri della Grecia Moderna, (Εικόνες της σύγχρονης Ελλάδας)*, αναφέρει ότι η τυραννία των Πεισιστρατίδων, Ιπάρχου και Ιππία, είναι όμοια με τη δεσποτική κυβέρνηση των Καποδίστρια, Ιωάννη και Αυγουστίνου. Αναγνωρίζει την πολιτική ακτινοβολία και τις διπλωματικές ικανότητες του Ιωάννη, αλλά εκθειάζει και τη γενναιότητα των δολοφόνων του.

Με τον **Ugo Foscolo (1778-1827)**, ο οποίος θεωρείται εθνικός ποιητής της Ιταλίας, είχαν μεταξύ τους μία βαθιά εκτίμηση και μία θερμή φιλία. Οι δύο Επτανήσιοι πιθανότητα να πρωτοσυναντήθηκαν στο φιλόλογικό σαλόνι της Isabella Albrizzi Teotochi,¹ της Κερκυραίας διανοουμένης, στη Βενετία, την περίοδο που σπούδαζε ο Καποδίστριας ιατρική στην Ιταλία. Ο δημοσιογράφος και λόγιος, Κώστας Καιροφύλας, γράφει σε άρθρο του στην εφημερίδα «*Νέα Εστία*», ότι δεν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις πότε έγινε η γνωριμία τους. Όταν το 1797, ο Καποδίστριας σπούδαζε ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα, ο Foscolo παρουσίαζε στη Βενετία την πρώτη του τραγωδία, *Θυέστης*. Υποθέτει ότι μπορεί να συναντήθηκαν εκείνη την εποχή, γιατί ο Foscolo επιθυμούσε να συναναστρέφεται με Επτανήσιους φοιτητές και να τους προστατεύει. Ή να γνωρίστηκαν αργότερα σε κάποιο από τα ταξίδια που έκανε ο Καποδίστριας στην Ιταλία.²

Στην υπόλοιπη ζωή τους, μέχρι το θάνατο του Foscolo, αλληλογραφούσαν και είχαν συναντηθεί αρκετές φορές, όταν ο Καποδίστριας ταξίδευε στις πόλεις της Ευρώπης ως μέλος της ρωσικής διπλωματίας και του Υπουργείου Εξωτερικών της Ρωσίας.

¹Στο σπίτι της Isabella Albrizzi Teotochi συγκεντρώνονταν όλες οι λόγιες προσωπικότητες της Ευρώπης και συζητούσαν για τα νέα ρεύματα των τεχνών και τις καινοτόμες ιδέες της εποχής. Είχαν περάσει ο Antonio Canova, η Madame de Staël, ο Chateaubriand, ο Sir Walter Scott, ο Ugo Foscolo, ο Mario Pieri, ο Γκαίτε, ο λόρδος Βύρωνας, ο Ανδρέας Μουστοξύδης, ο Ιωάννης Καποδίστριας και πολλοί άλλοι.

²Παραπομπή από ιστορική μελέτη-άρθρο:

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ, *Καποδίστριας και Φώσκολος, «Νέα Εστία»*, σσ. 11-12.

Αν και οι προσωπικότητές τους ήταν τελείως διαφορετικές, θαύμαζε και εκτιμούσε ο ένας τον άλλον. Ο Foscolo ήταν ευέξαπτος και θερμόαιμος, ενώ ο Καποδίστριας ήταν εγκρατής και μετριοπαθής. Ο ίδιος ο Foscolo χαρακτήριζε τον εαυτό του ως «έναν μαθητή της επανάστασης», «a pupil of the Revolution».³ Στο αρχείο του Καποδίστρια, στο προλογικό σημείωμα από τα πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, *Η Εθνική Συνείδηση του Καποδίστρια και η Ελληνική Γλώσσα*, αναφέρεται: «Εάν ο Καποδίστριας είχε τον ορμητικόν και ευέξαπτον χαρακτήρα του μεγάλου ποιητού των *Τάφων*, δεν θα εξειλίσσετο ίσως βραδύτερον, ο διπλωμάτης, ο αναμορφωτής».⁴ Και οι δύο όμως, όντες σημαντικές προσωπικότητες στην Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα, αγωνίστηκαν για να διεθνοποιήσουν το ελληνικό ζήτημα, να συνειδητοποιήσουν οι Ευρωπαίοι την σκλαβιά του ελληνικού λαού από τον τουρκικό ζυγό, και να διαχωρίσουν τον ελληνικό ξεσηκώμο από ταξικό σε εθνικοαπελευθερωτικό.

Η αλληλογραφία των Foscolo – Καποδίστρια βρίσκεται στη βιβλιοθήκη Labronica του Λιβόρνο.⁵ Από τα γράμματά τους, φαίνεται η συνεργασία τους, με σκοπό να αφυπνίσουν τους ισχυρούς τους φίλους στην Ευρώπη για την ανεξαρτησία των νησιών του Ιονίου, την απελευθέρωση του ελλαδικού χώρου, αλλά και για την εκπαίδευση και μόρφωση των συμπατριωτών τους. Από τη Βιέννη, τον Απρίλιο του 1815, γράφει ο Καποδίστριας στο Foscolo για τις προσπάθειες του να αποκτήσει η πατρίδα τους ένα δίκαιο και δημοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης.⁶

³Παραπομπή από πρακτικά ημερίδας:

Η φράση «it is easy to discern that Foscolo is a pupil of the Revolution» (είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς ότι ο Φόσκολο είναι μαθητής της Επανάστασης) πάρθηκε από το δοκίμιο, *Essay on the Present Literature of Italy* (Δοκίμιο για την παρούσα φιλολογία της Ιταλίας), το οποίο έγραψε ο Foscolo μαζί με τον John Cam Hobhouse, στενό φίλο του λόρδου Byron. Εκδόθηκε το 1818 από τον Murray, μόνο με το όνομα του Hobhouse, ως παράρτημα των «*Historical Illustrations of the Fourth Canto of Child Harold*»-«*Ιστορικές διασαφήσεις του τέταρτου άσματος του Child Harold*». Σε αυτό το δοκίμιο αναφέρονται τα κριτικά πορτραίτα σημαντικών Ιταλών συγγραφέων, οι οποίοι είχαν επηρεάσει το έργο του Foscolo: οι Cesarotti, Parini, Alfieri, Pindemonte, Monti, και ολοκληρώνεται με το πορταίτο του ίδιου του Ugo.

ΟΥΓΚΟ ΦΟΣΚΟΛΟ: 190 χρόνια από τον θάνατό του, UGO FOSCOLO: 190 anni dalla sua morte, PAOLO BORSA Διδάσκων Ιταλικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Μιλάνου, *Ανάμεσα στην Ιταλία, την Αγγλία και την Ελλάδα: Ο Ούγκο Φόσκολο Ποιητής Πολιτικός*, Επιμέλεια: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ, Πολιτιστικός Σύλλογος Ζακύνθου “Ούγος Φώσκολος”, Ζάκυνθος 2017, σσ. 30-31.

⁴Παραπομπή από αρχείο:

Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια, Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, Τόμος Ζ', 1932, σελ. 175.

⁵Παραπομπή από βιβλίο:

ΜΙΝΩΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ, *Η Ελληνική ψυχή του Ούγου Φοσκόλου*, Πρόλογος-Επιμέλεια: Διονύσης Ν. Μουσμούντης, Εκδ. Τρίμορφο, Ζάκυνθος, σελ. 54.

⁶Βλ. Επιστολή του Καποδίστρια προς τον Foscolo, στο Παράρτημα 1.

Η εσωστρέφεια του Ιωάννη Καποδίστρια και η αμετακίνητη στάση του στις ιδέες και τα ιδανικά του, πάντα θα αποτελεί αμφισχημία για τις πραγματικές του προθέσεις. Η πολυσχιδής προσωπικότητά του θα προκαλεί έντονες συμπάθειες και αντιπάθειες. Οι Ιταλοί λόγιοι διχάζονται για τους πραγματικούς σκοπούς του. Αναγνωρίζουν τη διπλωματική του ευφυΐα και την ακτινοβολία της προσωπικότητάς του, αλλά δεν πιστεύουν όλοι ότι τα πατριωτικά του αισθήματα ήταν ειλικρινή, και ότι έπραττε με βάση το προσωπικό του όφελος και τα συμφέροντα της Τσαρικής Ρωσίας.

1. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΦΡΑΓΙΔΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Τα λόγια του **Μάρκου Αυρήλιου**, αιώνες πριν, σκιαγραφούν μία διαχρονική πραγματικότητα: «Κενότητα των επιδείξεων, δράματα επί σκηνής, ποιμένα, αγέλες, κονταροχτυπήματα, ένα κοκαλάκι ριγμένο στα σκυλιά, ψύχουλα ψωμιού στη στέρνα με τα ψάρια, αχθοφόρα μυρμήγκια, τρεχαλητά φοβισμένων ποντικών, μαριονέτες με κινήσεις σπασμωδικές. Λοιπόν, πρέπει ανάμεσα σ' όλα τούτα να στέκεσαι πρᾶος και χωρίς αλαζονική αναίδεια· όμως να 'χεις πάντα στο νου σου, πως ο καθένας αξίζει όσο αξίζουν εκείνα τα οποία έχει φροντίσει».⁷

Ο Ιωάννης Καποδίστριας υπήρξε μία αμφιλεγόμενη ιστορική προσωπικότητα. Προκάλεσε μεγάλους θαυμασμούς, και ταυτόχρονα έντονες αποστροφές, όχι μόνο κατά τη διάρκεια της ζωής του, αλλά και τα μεταθανάτια χρόνια. Τον Μάρτιο του 1977, ο Αθανάσιος Π. Κανελλόπουλος ανέφερε σε μία ομιλία του για τον Καποδίστρια στην Κέρκυρα: «Η συνηθισμένη μοίρα των μεγάλων είναι να αδικούνται από τους σύγχρονούς τους, λέει ο Θουκυδίδης. Η διαμάχη όμως περί τις αρχές, τους προσανατολισμούς και τις δυνατότητες του Καποδίστρια συνεχίζεται και σήμερα: Προοδευτικός ή αυταρχικός, ανεξάρτητος ή προσδεδεμένος στους Ρώσους, ισχυρός ή αδύναμος χαρακτήρας, στενοκέφαλος ή οραματιστής;».⁸ Από το θάνατό του μέχρι σήμερα έχουν γραφτεί πολλά συγγράμματα για το βίο και την σταδιοδρομία του, έχουν γίνει εκπομπές, έχουν γυριστεί ντοκιμαντέρ, αλλά υπάρχουν ακόμη τόσα πολλά στοιχεία για την πολύπλευρη και ανεξάντλητη προσωπικότητα του, και την τόσο σπουδαία διπλωματική πορεία του στην Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα που γοητεύουν, προκαλώντας ταυτόχρονα μυστήριο και θαυμασμό.

Ο ιστορικός Βασίλης Κρεμμυδάς σημειώνει ότι ο Καποδίστριας υπήρξε αμείλικτος οπαδός της Πεφωτισμένης Δεσποτείας, ενός πολιτικού συστήματος που εκπροσωπούσε την αντίσταση της απολυταρχίας απέναντι στον Διαφωτισμό, και υπέρμαχος της πολιτικής της Ιερής Συμμαχίας ενάντια στα επαναστατικά κινήματα. Η απόφασή του, σύμφωνα με τον Κρεμμυδά, να απομακρύνει από τα αξιώματα τους

⁷Παραπομπή από βιβλίο:

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΡΗΛΙΟΣ, *Τα Εις Εαυτόν*, Εισαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια: Γιάννης Αβραμίδης, Επιμέλεια - Διορθώσεις: Κατερίνα Καούκη, Εκδόσεις: Θύραθεν, Θεσσαλονίκη, 2008, Βιβλίων Ζ', 7.3, σελ. 175 και στο οπισθόφυλλο το βιβλίου.

⁸Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (Επιμέλεια), *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας (Κριτικές Προσεγγίσεις και Επιθεβαιώσεις)*, Εκδόσεις Καστανιώτη Α.Ε., Αθήνα 2014-2015, σελ. 11.

Φαναριώτες φανερώνει το φόβο του στον αντίθετο λόγο του αντιπάλου, και η σύγκρουσή του με τους τοπικούς άρχοντες έγινε για να ενισχύσει τη δική του απολυταρχική διακυβέρνηση και εξουσία. Και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πολιτική του Καποδίστρια ήταν αντικοινωνική. Οργάνωσε την πολιτική του χωρίς να ενδιαφερθεί για την κοινωνία και τις κοινωνικές σχέσεις, γεγονός που οδήγησε αναπόφευκτα στη δολοφονία του.⁹

Ο επίσης ιστορικός Χρήστος Λούκος επισημαίνει ότι το πρόγραμμα του Καποδίστρια, παρά τη συντηρητική ιδεολογία του και την αυταρχικότητα του καθεστώτος του, είχε έκδηλα στοιχεία εκσυγχρονισμού. Περιθωριοποίησε τους προκρίτους και ενίσχυσε οικονομικά τους αγρότες. Προσπάθησε πολύ για την έγκριση δανείου με απώτερο σκοπό να εξοφληθεί το δημόσιο χρέος και να ενισχυθεί η παραγωγή, έτσι ώστε να αποκτήσει το κράτος σταδιακά την αυτονομία του. Τονίζοντας, η άθλια κατάσταση που βρήκε ο Κυβερνήτης το ελληνικό κράτος τον ανάγκασε να ακολουθήσει απολυταρχική διακυβέρνηση. Καταγράφει ότι οι αντίπαλοι του, θιασώτες των φιλελεύθερων ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης, τα επόμενα χρόνια άλλαξαν συμπεριφορά. Όπως ο Αναστάσιος Πολυζωίδης, που πολέμησε την καποδιστριακή πολιτική με την εφημερίδα του, τον *Απόλλωνα*, ως υπουργός το 1837, έβαλε την υπογραφή του σε έναν νόμο για τον Τύπο, πιο περιοριστικό από εκείνο που είχε συντάξει ο Καποδίστριας. Αλλά και ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος κατέληξε στη διαπίστωση ότι απαιτούνται κάποιες προϋποθέσεις προτού χορηγηθεί Σύνταγμα στον ελληνικό λαό. Και συμπεραίνει ότι, η έρευνα θα πρέπει να εμβαθύνει στους συνεργάτες που επέλεξε ο Καποδίστριας, εκτός από τους αδελφούς του και τους Επτανήσιους, καθώς και στα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης του, που εξασφάλισε την ηρεμία των Ελλήνων, αλλά και στη στάση του απέναντι στις Προστάτιδες Δυνάμεις, για να υπάρξει μία σφαιρικότερη εικόνα αυτής της πολυσχιδούς πολιτικής προσωπικότητας.¹⁰ Σύμφωνα με το αρχείο του Καποδίστρια, η συστηματική καταχώρηση τεκμηρίων για τη ζωή και τις δραστηριότητες του Κυβερνήτη άρχισε το 1929, με τη δημοσίευση της αλληλογραφίας Καποδίστρια – Ευνάρδου, 1826-1831,

⁹Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (Επιμέλεια), *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας*, γράφει ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ, *Η διακυβέρνηση Καποδίστρια: Κοινωνία, Πολιτική Ιδεολογία*, στο ίδιο, σσ. 46-53.

¹⁰Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (Επιμέλεια), *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας*, γράφει ο ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ, *Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια: Επανεξέταση κάποιων προσεγγίσεων*, στο ίδιο, σσ. 54-67.

από τον Σπ. Θεοτόκη, κι από τότε μέχρι σήμερα έχουν έρθει στο φως πολλά και σημαντικά στοιχεία για το βίο του και τις ενέργειές του.¹¹

Ο λογοτέχνης Παύλος Φλώρος με το δράμα του, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, απέσπασε τον έπαινο του θεατρικού διαγωνισμού του 1939. Ο Φλώρος μεταφέρει στο κοινό την ατμόσφαιρα συνομωσίας γύρω από τη δολοφονία του Καποδίστρια. Ο Ντώκινς, ο Ρουέν και ο Γάλλος Στρατηγός Ζεράρ,¹² η Δούκισσα της Πλακεντίας¹³ με τον Ηλία Κατσάκο και τους Μαυρομιχαλαίους, η Καλλιόπη Παπαλεξοπούλου¹⁴ με τον πατέρα της Καλαμογδάρτη, ο Μαυροκορδάτος, ο Κουντουριώτης με τις ραδιουργίες τους δημιούργησαν ένα κλίμα αποστροφής προς το πρόσωπο του Κυβερνήτη, το οποίο οδήγησε στη δολοφονία του. Η Μαντώ Μαυρογένους¹⁵ μέχρι το τέλος προσπαθούσε να τον προειδοποιήσει αλλά μάταια· ο Καποδίστριας εμφανίζεται απογοητευμένος και κουρασμένος.¹⁶

Ο Νίκος Καζαντζάκης είχε εκδώσει το 1946 την τραγωδία, *Καποδίστριας*, όπου αναφέρεται στις τελευταίες ώρες πριν τη δολοφονία του.¹⁷ Στη τελευταία σκηνή

¹¹Παραπομπή από αρχείο:

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, από τον πρόλογο του *Αρχείου Ιωάννου Καποδίστρια*, Τόμος Α'.

¹²Βλ. απόσπασμα από το δράμα, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, του Παύλου Φλώρου, στο Παράρτημα 2.

¹³Παραπομπή από βιβλίο:

Η Δούκισσα της Πλακεντίας, λόγω και της σχέσης της με τον Μανιάτη Κατσάκο, υποστήριζε τον αντικαποδιστριακό αγώνα. Αρχικά, η Δούκισσα της Πλακεντίας, η Αμερικανο-Γαλλίδα Sophie de Marbois-Lebrun, κόρη Γάλλου διπλωμάτη και σύζυγος του Δούκα της Πλακεντίας, υπήρξε φιλελληνίδα και είχε συνεισφέρει οικονομικά στην ανασυγκρότηση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Είχε γοητευτεί από την Ελλάδα και τις ιδέες του Έλληνα Κυβερνήτη, από τον οποίο είχε ζητήσει να της διδάξει την ελληνική γλώσσα. Τελικά εναντιώθηκε στον Καποδίστρια, ασπάστηκε τον ιουδαϊσμό και συνδέθηκε με την Συναγωγή Χαλκίδος Ευβοίας.

ΛΕΚΑΚΗ ΓΙΩΡΓΟΥ, *Επίτομος Βιογραφία του Ιωάννη Καποδίστρια*, με δύο κείμενα – παραρτήματα: του Αντωνίου Α. Αντωνάκου και της Ιωάννας Γ. Καραγκιούλογλου, Εκδόσεις: ΤΑΛΩΣ Φ., Αθήνα 2021, σελ. 125.

¹⁴Βλ. απόσπασμα από το δράμα, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, του Παύλου Φλώρου, στο Παράρτημα 3.

¹⁵Βλ. απόσπασμα από το δράμα, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, του Παύλου Φλώρου, στο Παράρτημα 4.

¹⁶Βλ. απόσπασμα από το δράμα, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, του Παύλου Φλώρου, στο Παράρτημα 5.

¹⁷Παραπομπή από τον ιστότοπο <https://mcf.gr/el/> (14/11/2023):

Στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος του Μιχάλη Κακογιάννη μνημονεύονται τα λόγια του Νίκου Καζαντζάκη, που έγραφε ο ίδιος στο πρόγραμμα της πρεμιέρας της πρώτης παράστασης του έργου, στις 25 Μαρτίου 1946, στο Εθνικό Θέατρο:

«Ο Καποδίστριας είναι μια πολυσύνθετη τραγική μορφή της νέας ιστορίας μας, που άναψε πολλά πάθη, ξεσήκωσε πολλούς φίλους κι οχτρούς κι ακόμα δεν μπόρεσε να κατασταλάξει σε μιαν αρμονική ενότητα. Ήταν μια ασκητική υψηλή φυσιογνωμία που κατέβηκε στην αναρχούμενη Ελλάδα για να βάλει τάξη. Ήξερε πως είναι δύσκολο να μερώσει τόσα και τέτοια θεριά, να χορτάσει τόσων χρόνων βουλιμίες και να μετουσιώσει την ασύδοτη ελευτερία σε πειθαρχούμενο Κράτος. Ήξερε καλά πως σαν τους άγιους μάρτυρες κατεβαίνει στο λάκκο των λεόντων· μα δε δίστασε, γιατί αγαπούσε την πατρίδα και πίστευε στη θαματοουργική δύναμη του φωτισμένου νου.

ξεφυγά στα χέρια του Στρατηγού Μακρυγιάννη. Σε όλο το έργο ο Καζαντζάκης αφήνει να φανεί ότι ο Καποδίστριας γνώριζε για τη δολοφονία του αλλά δεν έκανε πίσω και δέχτηκε το χτύπημα των Μαυρομιχαλαίων.¹⁸ Στην πρώτη πράξη του έργου, όταν του λέει ο Κολοκοτρώνης να ακούσει το πλήθος που φωνάζει: «Κάτω ο τύραννος!», είναι χαρακτηριστική η φράση του Καποδίστρια: «Ο τύραννος! Συμπάθησέ τους, Θε μου· θαρρούν η λεφτεριά πως είναι θυγατέρα της άμυαλης παληκαριάς».¹⁹

Τα λόγια του καθηγητή και θεατρικού συγγραφέα Δημήτριου Βερναρδάκη, γραμμένα το 1875, είναι μέχρι και σήμερα επίκαιρα: «Ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο επί τριετίαν διατελέσας κυβερνήτης της Ελλάδος, είναι πρόσωπον άγνωστος εις ημάς».²⁰ Καθώς και ο τίτλος της βιογραφίας του από τον λόγιο του 19^{ου} αιώνα, Ανδρέα Παπαδόπουλο-Βρετό: «Le comte Capodistrias appartient désormais à l'histoire», «Ο κόντες Καποδίστριας ανήκει τώρα στην ιστορία», είναι ώρα να μείνει στην ιστορία για πάντα, όπως του αρμόζει.²¹

Πολλοί ξένοι ιστορικοί και φιλέλληνες έγραψαν για την ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, στην οποία δεν θα μπορούσε να λείπει η προσωπικότητα του Ιωάννη Καποδίστρια. Άλλοι θαύμαζαν τις ικανότητες και την ακεραιότητά του, κι άλλοι τον κατηγορούσαν ότι είχε συντηρητικές ιδέες και ήταν προσκείμενος στην τσαρική Ρωσία.

Ο Γάλλος συγγραφέας και πολιτικός Abel-François Villemain περιγράφει με θαυμασμό και αγάπη τον Καποδίστρια στο έργο του *Souvenirs*, όπως αναφέρει και ο Δημήτριος Αρλιώτης στην εισαγωγή του βιβλίου του *La vita di Giovanni Conte Capodistria*:²² «Το ενδιαφέρον και η ιδιοτυπία ηυξάνοντο ακόμη όταν μία άλλη πλην

Οι αριστεροί τον κατηγορούν ως τύραννο, οι δεξιοί τον υμνούν ως μεγαλομάρτυρα. Ήταν και τα δυο. Μα απάνω απ' όλα είχε την ανώτατη τούτη αρετή που εξαγιάζει: αγνότητα. Αγνότητα ασκητική, πύρινη».

¹⁸Βλ. απόσπασμα από την τραγωδία, *Καποδίστριας*, του Νίκου Καζαντζάκη, στο Παράρτημα 6.

¹⁹Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ Ν., *Ο Καποδίστριας*, Τραγωδία, Εκδοτικός Οίκος: Νικ. Αλικιώτη, Αθήναι 1946, σελ. 35.

²⁰Παραπομπή από αρχείο:

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, από τον πρόλογο του Αρχείου Ιωάννου Καποδίστρια, Τόμος Α'.

²¹Παραπομπή από βιβλίο:

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΒΡΕΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, *Mémoires Biographiques-Historiques sur Le Président de la Grèce, Le comte Jean Capodistrias*, Tome Premier, Typographie de Firmin Didot Frères et Cia, Paris 1837, σελ. III.

²²Παραπομπή από βιβλίο:

της του Pozzo Di Borgo μεσημβρινή διάνοια, επίσης προσκεκολλημένη εις την διπλωματίαν του Βορρά, ο ευγενής και αξιαγάπητος Καποδίστριας, ανεμινγνύετο εις την συζήτησιν. Δεν υπάρχει εις όλο τον κόσμο άλλη έμφυτος ευγένεια που ξεχωρίζει από την επιβλητικότητα της φυσιογνωμίας, από την πνευματική διορατικότητα, από την απλότητα στην όλη συμπεριφορά, από την βαθύτητα του λόγου και της σκέψης, κανένας άλλος άνθρωπος δεν υπήρξε τόσο ευγενής και τόσο διορατικός στην ανάλυση των προβλημάτων όσο ο κόμης Καποδίστριας. Η επιβλητικότητα της προσωπικότητος, η οξυδερκής διαύγεια του βλέμματος, η επιχαρίς απλότητα των τρόπων, η πηγαία κομψότητα του λόγου εις πάσαν γλώσσαν, η εκ φύσεως ευγένεια ήταν όλα όσα εύρισκε κάποιος στον Κερκυραίο Κόμη Ιωάννη Καποδίστρια. Η συνέχεια των γεγονότων απέδειξε ότι δεν είχε μονάχα αρχοντιά και αξιοπρέπεια και βαθύτατη ευθυκρισία και αξιολόγηση των γεγονότων, αλλά και ηρωισμό ψυχής. Στο πρόσωπό του αναγνωρίζει κανείς ένα φιλόσοφο παθιασμένο για τις τέχνες, ένα διανοούμενο γεμάτο πνευματική καλλιέργεια. Μιλώντας για την ομορφιά της αρχαίας φιλολογίας ξαναεύρισκε την αγωνιζόμενη πατρίδα του, που από πολλά χρόνια αγωνιζόταν και πάσχιζε να την ελευθερώσει υπηρετώντας στην ρωσική αυλή».²³

Ο Σκωτσέζος George Finlay στο έργο του *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης* (σε μετάφραση του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη) επικρίνει με έντονους χαρακτηρισμούς την πολιτική του υπόσταση, αλλά συγχρόνως παρατηρεί ότι είχε χαρίσματα και αρετές. Αν και η ζωή του ήταν περιβεβλημένη με ένα κοσμοπολίτικο πέπλο, διαφαίνονταν συχνά οι επαρχιώτικες ιδέες του. Παραπέμπει στη φράση του στρατηγού Πελλιών: «Όσοι γνώρισαν κατ' ιδίαν τον Καποδίστρια ξέρουν ότι συζητούσε για ένα μεγάλο εύρος θεμάτων και έλεγε πολλά, εξοκείλοντας σε άσχετες

«[...] ο κύριος Villemain, ένα όνομα αγαπητό στις Χάριτες και τις Μούσες, δημοσίευσε ένα έργο του με τίτλο *Souvenir (Μνήμες)*. Από αυτό πήρα ένα απόσπασμα, που με συγκινεί. Αυτό το απόσπασμα αφορά τον κόμη Καποδίστρια, του οποίου μιλάει με τόσο θαυμασμό και με τόση αγάπη, που δεν γίνεται περισσότερο».

“[...] imperocchè in questo mezzo, il signor Villemain, nome caro alle Grazie ed alle Muse, pubblicò una sua opera, gentile com'ei sa scriverle, intitolata *S o u v e n i r s*. Da questa tolsi un brano, onde gemmarne la mia. Questo brano conserne il conte Capodistria, e ne parla con tanta ammirazione, con tanto amore, che di più non si potrebbe”.

DEMETRIO ARLIOTTI (Corcirese), *La Vita di Giovanni Conte Capodistria*, scritta nel 1833, Tipografia Mercurio A. Tersachi, Corfu 1859, σελ. g.

²³Παραπομπή από βιβλίο:

Ιωάννης Καποδίστριας, *Διεθνείς, θεσμικές και πολιτικές προσεγγίσεις 1800-1831*, Επιμέλεια: Αναστασία Σαμαρά-Κρίσπη, Σοφία Κ. Μωραΐτη, Στέλιος Α. Αλειφαντής, *Ο Ελληνικός Διαφωτισμός και ο Καποδίστριας*, Σοφία Κ. Μωραΐτη, Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών Καθηγητού Ηλία Κρίσπη και Δρ. Αναστασίας Σαμαρά-Κρίσπη, Εκδόσεις: Κασταλία, Αθήνα 2021, σσ. 478-479.

φλυαρίες». ²⁴ Οι εμφύλιες διαμάχες των πολιτικών και των στρατιωτικών, παραγκώνισαν τους πρωτεργάτες της Επανάστασης από την Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας, χαρακτηρίζοντάς τους ανάξιους της εμπιστοσύνης του έθνους, δίνοντας ψήφο εμπιστοσύνης στον κόμη Καποδίστρια, να γίνει Κυβερνήτης της Ελλάδας για μία επταετία. ²⁵ Υπογραμμίζει ότι για την κυριαρχία του νόμου έτρεφε εμπαθή απονία. Υποδεικνύει ο Finlay ότι, «καθήκον του ιστορικού είναι να καταγράψει τις πράξεις του, αλλά και να εξηγήσει γιατί το σύνολο των ενεργειών του υπήρξε κατώτερο των προσδοκιών του έθνους». ²⁶ Σημειώνει ότι ο Καποδίστριας «μισεί την Αγγλία ως Επτανήσιος δείχνοντας φανερά το μίσος του με τρόπο ανάρμοστο για πολιτικό άνδρα. Ποτέ δεν συγχώρεσε τους Άγγλους υπουργούς που ματαίωσαν τα φιλόδοξα σχέδιά του, και η μνησικάκη κακοήθεια του χαρακτήρα του τον οδήγησε σε σοβαρά πολιτικά σφάλματα... Δυστυχώς για την Ελλάδα, ο Καποδίστριας ήταν διπλωμάτης και όχι πολιτικός». ²⁷

Κατείχε αναμφισβήτητα πολύπλευρο διπλωματικό ταλέντο. Τον Δεκέμβριο του 1814, στις διαπραγματεύσεις της Βιέννης, οι εκπρόσωποι των ευρωπαϊκών μοναρχιών εντυπωσιάστηκαν από τη σοβαρότητα, την ηθική, την τιμιότητα, την πνευματική κατάρτιση και την αριστοκρατική εμφάνιση του Καποδίστρια. Ο βαρόνος Φον Στάιν,

²⁴ Παραπομπή από παραπομπή βιβλίου:

GEORGE FINLAY, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Απόδοση στη Νέα Ελληνική της μετάφρασης του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Τρίτος Τόμος, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ/ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ Α.Ε., Αθήνα 2021, σελ. 188.

²⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

GEORGE FINLAY, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, στο ίδιο, σελ. 186.

²⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

GEORGE FINLAY, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, στο ίδιο, σελ. 186.

²⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

Γράφει ο Finlay για τον Καποδίστρια:

«Σε γενικές γραμμές, η φιλοπατρία του Καποδίστρια ταυτιζόταν με την ορθοδοξία και τον εθνισμό αλλά όχι με την αστική ελευθερία και την πολιτική ανεξαρτησία. Έδινε λιγοστή προσοχή στην κοινωνική πρόοδο του λαού στη Δύση, κατά τη διάρκεια της ζωής του εκεί, και αυτή η ολιγωρία του τον εμπόδιζε να παρατηρεί την επιρροή, την οποίαν η κοινή γνώμη ασκούσε ήδη στη γενικότερη στάση των περισσότερων ανακτοβούλιων. Υπερεκτιμούσε την επιρροή της ορθοδοξίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και την ισχύ της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα της Ευρώπης. Όλα αυτά ήταν πολύ φυσικά, καθώς είχε αποκτήσει την εμπειρία του για την ανθρωπότητα στην περιορισμένη και διεφθαρμένη κοινωνία της Κέρκυρας και στην τεχνητή ατμόσφαιρα της ρωσικής διπλωματίας.

Και όμως, με όλα τα ελαττώματα και τις προκαταλήψεις του, ο Καποδίστριας υπερείχε κατά πολύ από κάθε άλλον Έλληνα, τον οποίον η Επανάσταση είχε ανεβάσει μέχρι τότε την εξουσία. Είχε πολλές αρετές και μεγάλα χαρίσματα. Η συμπεριφορά του ήταν σταθερή και αφιλοκερδής· οι τρόποι του απλοί και αξιοπρεπείς. Είχε θερμά προσωπικά αισθήματα και λόγω αυτής της αρετής του, γίνονταν πολλές φορές τόσο ισχυρά, με αποτέλεσμα να παραπλανούν την κρίση του. Δεν ήταν μακρόθυμος ούτε αμερόληπτος, και του έλειπε η αναγκαία ψυχική έξαρση προκειμένου να γίνει μεγάλος άντρας».

GEORGE FINLAY, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, στο ίδιο, σελ. 187.

επιφανής διπλωμάτης της εποχής, αναφέρει στο ημερολόγιο του: «Ο Καποδίστριας διαθέτει οξύνοια, ελευθερία, μετριοπάθεια και ηρεμία. Το πνεύμα του είναι ολοκληρωμένο, ο χαρακτήρας του ηθικός και η εξωτερική του εμφάνιση ευάρεστη».²⁸

Αλλά και κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο Παρίσι, το 1826, φρόντισε για την πολιτική και οικονομική ενίσχυση του ελληνικού αγώνα, χάρη στις διπλωματικές του ικανότητες, τις πολιτικές του αρετές και την ευστροφία του. Ο μόνιμος γραμματέας της Γαλλικής Ακαδημίας Αμπέλ Φρανσουά Βιλμαίν, γράφει: «Εάν υπάρχει σ' όλο τον κόσμο μια αυθεντική ευγένεια που να ξεχωρίζει από τη διακριτικότητα της φυσιογνωμίας, την πνευματική καθαρότητα της ματιάς, τη χαριτωμένη απλότητα στην όλη συμπεριφορά, από την κομψότητα του λόγου και της γλώσσας, κανένας άλλος άνθρωπος δεν υπήρξε πιο φυσικά ευγενής από τον κόμητα Καποδίστρια. [...] Η συνέχεια των γεγονότων απέδειξε ότι δεν είχε μόνο εξωτερική αρχοντιά και αξιοπρέπεια αλλά και ηρωισμό ψυχής [...]».²⁹

Οι προσωπικότητες που αφήνουν έντονα τη σφραγίδα τους στην ιστορία, έχουν ταυτόχρονα μεγάλους θαυμαστές και σφοδρούς εχθρούς. Αυτό συνέβαινε και με τον Καποδίστρια, υπήρχαν οι καποδιστριακοί και οι αντικαποδιστριακοί. Αμέσως μετά τη δολοφονία του, στις 30 Σεπτεμβρίου 1831, στην εφημερίδα *Απόλλων*, γράφει ο Αλέξανδρος Σούτσος³⁰ τον *Μονόλογο ενός των δύο τυραννοκτόνων Μαυρομιχαλαίων*. Ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης παρουσιάζεται στο άρθρο σαν νέος τυραννοκτόνος, μιμητής του Αρμόδιου και του Αριστογείτονα. Ο Σούτσος εμφανίζει τη δολοφονία ως

²⁸Παραπομπή από βιβλίο:

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, «Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα», εκδ. Αγγελάκη, Αθήνα 2017, σσ. 62-63.

²⁹Παραπομπή από βιβλίο:

-ΒΛ. ΚΟΥΚΚΟΥ ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Καποδίστριας, ο Άνθρωπος, ο Ευρωπαίος διπλωμάτης (1800-1828)*, σελ. 171.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα 2021, σελ. 12.

³⁰Παραπομπή από βιβλίο:

Ο καθηγητής Πολυχρόνης Ενεπεκίδης αναφέρει ότι οι Γάλλοι χαρακτήριζαν την ποίηση των αδελφών Σούτσου, αλλά κυρίως του Αλεξάνδρου, ως «littérature engagée». Σημειώνει ότι ο Αλέξανδρος Σούτσος κατέστρεψε τον ποιητή μέσα του παρασυρόμενος από το πολιτικό του πάθος. Είναι χαρακτηριστικά τα λόγια του καθηγητή: «Πάθος χρειάζεται και η ποίηση, αλλά το άλλ ο πάθος, εκείνο που γνωρίζει να σιωπά. Το πάθος που περνά από την αυστηρά σχολή της περισυλλογής δια να μετουσιωθεί από ένστικτον εις σκέψιν και από αυτήν, να προτιμήση έναν από τους δύο δρόμους: του ποιητού ή του επιστήμονος. Ο δρόμος της καρδιάς φαίνεται να είναι απλώς ένας μεσοσταθμός». ΕΝΕΠΕΚΙΔΗΣ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ, *ΡΗΓΑΣ – ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ – ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Έρευνα εις τα αρχεία της Αυστρίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Γαλλίας και Ελλάδος*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 1965, σελ. 271.

μία αναγκαία πράξη προς την κάθαρση. Ο «πλάνος Κερκυραίος» παραβίασε νόμους και όρκους, αλυσόδεσε τους Έλληνες «με το μισθωτό του χέρι» και τους ενέπλεξε σε εμφύλιο πόλεμο. Η τιμωρία του ήταν δίκαιη και αναπόφευκτη, προϊόν της «οργής του Έθνους όλου».³¹

Την ίδια στιγμή που ο φαναριώτης ποιητής Αλέξανδρος Σούτσος,³² ως άλλος Τυρταίος³³ της Αντιπολίτευσης, χαρακτηρίζει τους δολοφόνους του Κυβερνήτη τυραννοκτόνους,³⁴ την 1^η Οκτωβρίου 1831, ο Αριστ. Κουβαράς, σε ένα αυτοσχέδιο ποίημά του στη *Γενική Εφημερίδα*, τους προβάλλει ως πατροκτόνους:

Θε! εκδικήσου! τους πατροκτόνους,
βασάνιζε τους, τους δολοφόνους
Κι' όλους εν γένει τους οπαδούς των
Και συνεργούς των, και βοηθούς των.³⁵

³¹Παραπομπή από βιβλίο:

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ – ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ, *Τα πρόσωπα του Καποδίστρια, ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας και η νεοελληνική ιδεολογία (1831 – 1996)*, Εκδ. Πορεία, Αθήνα 1996, σελ. 19.

³²Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Αλέξανδρος Σούτσος υμνεί, ως νέο τυραννοκτόνο, τον Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη:

« [...]
Ένας πλάνος Κερκυραίος νόμους, όρκους παραβαίνει,
με το μισθωτό του χέρι Έλληνες αλυσοδένει,
και το αίμα της Ελλάδος με τα όπλα των Ελλήνων
σ' εμφυλίου στάσεις χύνων,
τον δεσποτikon του θρόνον εις τους τάφους μας υψώνει,
και κανείς απ' τα δεσμά της την πατρίδα δεν λυτρώνει!
Μιμητής του Αρμοδίου και Αριστογείτων νέος
το φιλέκδικο σπαθί μου θα σκεπάσω με μυρσίνη,
εις τον Τύραννον θα πέσω... θα τον σφάξω και γενναίως
θα σφαγώ καθώς εκείνοι
[...] ».

-Βλ. Τάσος Βουρνάς, *Τα φοβερά ντοκουμέντα. Η δολοφονία του Καποδίστρια. Το τίμημα της Ανεξαρτησίας*, Αθήνα 1976, σ. 124.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σελ. 233.

³³Ο **Τυρταίος** ήταν Έλληνας ελεγειακός ποιητής της πρώιμης αρχαϊκής περιόδου. Ασχολήθηκε με τη λυρική ποίηση, διαποτισμένη με θρηνητικό και μελαγχολικό χαρακτήρα. Έγραψε πολεμικά ποιήματα, δίνοντας έμφαση στην στρατιωτική τιμή και στην αγάπη προς την πατρίδα.

³⁴Παραπομπή από βιβλίο:

Αξίζει να σημειωθεί ότι, στα 1860, ο μετανιωμένος αντικαποδιστριακός Παναγιώτης Σούτσος, αδελφός του Αλέξανδρου, απογοητευμένος από τη βασιλεία του Όθωνα, όταν ρωτήθηκε αν δεν είχε δολοφονηθεί ο Καποδίστριας θα δεχόταν να γίνει μέλος της Αντιβασιλείας, εκείνος απάντησε: «Ουδέποτε, ήταν Έλληνας υπερήφανος με φρόνημα θρησκευτικόν εδραϊότατον».

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, Μετάφραση από τα γαλλικά: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, Επιμέλεια – Προλεγόμενα – Σχόλια: ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΠΑΔΑΚΗΣ, Εκδόσεις: ΠΟΤΑΜΟΣ, Αθήνα 2019, σημείωση 141, σελ. 87.

³⁵Παραπομπή από βιβλίο:

Αλλά και στη νεότερη ιστορία μνημονεύεται ο Καποδίστριας με εξαιρετικό μένος από τον Άρη Βελουχιώτη, σε ομιλία του το 1944, στην πλατεία Ελευθερίας της Λαμίας. Παρομοιάζει τη κυβέρνηση του Γιάννη Καποδίστρια με τη δικτατορία του Μεταξά: «Ο πρώτος Γιάννης άρχισε την καταστροφή του νεοσύστατου ελληνικού κράτους και ο δεύτερος Γιάννης έβαλε σε αυτό το καπάκι του».³⁶ Καταγράφεται από τον Άγγλο φιλέλληνα και ιστορικό, Κρίστοφερ Μόνταγκιου Γουντχάουζ, στο βιβλίο του, *Καποδίστριας, ο θεμελιωτής της Ανεξαρτησίας της Ελλάδας*, όπου το 1942 διέσχισε τα βουνά της Πίνδου με την ομάδα του Ναπολέοντα Ζέρβα, όταν άκουσε τις ομιλίες του Βελουχιώτη. Του έκανε τόση εντύπωση που ένας τόσο ισχυρός χαρακτήρας ασχολούταν με κάποιον, έναν αιώνα μετά το θάνατό του, και τον μισούσε θανάσιμα, που υπέθεσε ότι ο Καποδίστριας θα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα προσωπικότητα ώστε να δικαιούται περαιτέρω μελέτης.³⁷

Επιπλέον, αναφορά στο όνομα του Καποδίστρια κάνει κι ο Karl Marx. Τον αποκαλεί Ρώσο στρατηγό, σε κείμενά του και στην αλληλογραφία του με τον Έγκελς, σημειώνοντας και οι δύο διανοητές της Αριστεράς, την εχθρική τους στάση απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση.³⁸ Ενώ, ο πρώην Υπουργός των Εξωτερικών των ΗΠΑ, Henry Kissinger, επισημαίνει τις φιλελεύθερες ιδέες του Καποδίστρια, για να αιτιολογήσει το μίσος του Μέττερνιχ προς το πρόσωπό του.³⁹

Ο Άγγλος ιστορικός Douglas Dakin, καταγράφει ότι ο Μέττερνιχ είχε πει για τον Καποδίστρια ότι ήταν ένα αληθινό θαύμα ξεροκεφαλιάς, λόγω της εμμονής του στη δική του θεωρητική προσέγγιση των πραγμάτων. Αλλά όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει, «όσο κι αν τα ελαττώματα αυτά του χαρακτήρα του και της διάνοιάς του

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ – ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ, *Τα πρόσωπα του Καποδίστρια*, ό. π., σελ. 19.

³⁶Βλ. απόσπασμα από την ομιλία του Άρη Βελουχιώτη στην πλατεία Ελευθερίας της Λαμίας, τον Οκτώβριο του 1944, στο Παράρτημα 7.

³⁷Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΟΥΝΤΧΑΟΥΖ Μ. ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ, *ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, ο θεμελιωτής της Ανεξαρτησίας της Ελλάδας*, Μετάφραση: Σταυρούλα Αργυροπούλου, Πρόλογος για την ελληνική έκδοση: Σωτήρης Ριζάς, Εκδόσεις: ΜΙΝΩΑΣ, Αθήνα, Οκτώβριος 2020, σσ. 15-16.

³⁸Βλ. κείμενο από την αλληλογραφία Μαρξ – Έγκελς, στο Παράρτημα 8.

³⁹Παραπομπή από βιβλίο:

«[...] ο αυτοκράτορας Αλέξανδρος εξακολουθούσε να αποτελεί πηγή ανησυχίας για τους συμμάχους, αυτό δε οφειλόταν κατά κύριο λόγο στο νέο σύμβουλό του Καποδίστρια, έναν Έλληνα ευγενή που είχε κατορθώσει να συνδυάσει τις φιλελεύθερες αρχές Διαφωτισμού με την παροχή υπηρεσιών σε έναν απόλυτο μονάρχη και που ο δογματισμός και ο πανελληνισμός για τον οποίο τον υποπτεύονταν πολλοί, του χάρισαν σύντομα τη μανιώδη σχεδόν αντιπάθεια του Μέττερνιχ».

ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο Άγνωστος Καποδίστριας, μαρτυρίες και γνώμες για τον Ιωάννη Καποδίστρια, «Δελφούς της Οικουμένης» ήθελε την Ελλάδα ο Ιωάννης Καποδίστριας*, Κέντρο Unesco Ιονίου, Εκδόσεις: Παπαζήση, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα 2020, σελ. 45.

μείωναν το ανάστημά του ως πολιτικού, δεν υπάρχει αμφιβολία πως οτιδήποτε θεωρούσε αναγκαίο για την Ελλάδα το έβαζε πάνω απ' όλα. Σε καμία στιγμή της σταδιοδρομίας του δε θυσιάσε εσκεμμένα τα ελληνικά συμφέροντα για χάρη των ρωσικών ή για την προσωπική του άνεση και γαλήνη». ⁴⁰

Ακόμη και σήμερα διαιωνίζεται το ερώτημα αν ήταν δικτάτορας ο Καποδίστριας. Προέκυψε τεράστιο ιστορικό και ιδεολογικό ζήτημα από την ανάρτηση, στην επίσημη σελίδα της επιτροπής «Ελλάδα 2021» στο Twitter, του καθηγητή Φιλοσοφίας Δικαίου και Θεωρίας Θεσμών στο ΕΚΠΑ, διευθυντή ερευνών στο Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών και μέλους της επιτροπής, Αριστείδη Χατζή, ο οποίος αποκαλεί το πολίτευμα που εφάρμοσε ο Καποδίστριας, δικτατορία: «Για τον Ιωάννη Καποδίστρια, τα πρώτα δημοκρατικά και φιλελεύθερα συντάγματα αποτελούν “ξυράφι στα χέρια μικρού παιδιού” [...] θεωρεί ιδιαίτερα επικίνδυνο ξυράφι το σύνταγμα της Τροιζήνας, το αναστέλλει και κηρύσσει ουσιαστικά δικτατορία. Αυτό είναι το τέλος της Πρώτης Ελληνικής Δημοκρατίας. Όμως οι δημοκρατικοί και φιλελεύθεροι Έλληνες δεν το έβαλαν κάτω». ⁴¹

Εν κατακλείδι, παρατίθεται ένα απόσπασμα από την περιγραφή του χαρακτήρα του Καποδίστρια και τη διαγωγή του στην Ελλάδα από τον Πρωθυπουργό, Σπυρίδωνα Τρικούπη, στο έργο του, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*:

Διέθετε πολλές αρετές· είχε σεμνό ήθος, ακέραιο χαρακτήρα και αγαθές προθέσεις· σεβόταν την πατρική του θρησκεία και του άρεσε να κάνει δημόσιες λειτουργίες στον Θεό τις Κυριακές και τις εορτές· η ιδιωτική συμπεριφορά του ήταν ευχάριστη και ευπρεπής, και η αφιλοκέρδειά του πασίγνωστη· διέπρεψε μεταξύ των διπλωματών της εποχής του για την αντίληψη, την εργατικότητα και τη διαλλακτικότητά του· η γλώσσα του διέθετε πειθώ και η πένα του χάρη· ενώ μάγευε ως φιλομοναρχικός τον Νικόλαο, γοήτευε ως φιλοδημοκρατικός τον Λαφαγιέτ· τέλος, η διοίκηση του τόπου υπήρξε λιγοδάπανη υπό την άγρυπνη διακυβέρνησή του. Τη λαμπρή αυτή εικόνα όμως την κατέστρεφαν μερικές κηλίδες· του άρεσε να περιαντολογεί, να υπερηφανεύεται και να κατηγορεί τους ήρωες του Αγώνα· ακόμα χειρότερα, τους χλεύαζε μπροστά τους, αν και τους επαινούσε όταν έγραφε γι' αυτούς στο εξωτερικό· [...], επιδίωκε να μειώσει τη δόξα αυτού του Αγώνα για να μη φαίνεται ότι χρωστούσε χάρη σ' αυτούς που του

⁴⁰Παραπομπή από βιβλίο:

DOUGLAS DAKIN, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821 – 1833*, Μετάφραση: Ρένας Σταυρίδου-Πατρικίου, γ' ανατύπωση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2010, σελ. 377.

⁴¹Παραπομπή από βιβλίο:

ΑΛΕΞΙΟΥ ΣΠΥΡΟΣ, *21 ρωγμές στην επίσημη ιστορία για το 1821*, Εκδόσεις: Τόπος, γ' έκδοση, Αθήνα 2021, σελ. 251.

πρόσφεραν την Αρχή, και γι' αυτό δε σταμάτησε ποτέ να λέει ότι εκείνος της έδωσε αξία χάρη στην υπόληψη που έδειχνε η Ευρώπη στο πρόσωπό του. [...] τις ευτυχείς περιστάσεις [...] απέδιδε με αυταρέσκεια μόνο στην ικανότητα και στην υπόληψή του· πίστευε ότι ήταν άδικο να μην τον θεωρεί η συμμαχία και η Ευρώπη ότι αυτός ήταν η Ελλάδα, και η Ελλάδα λυτρωτή της. Η έπαρση αυτή τον παρέσυρε σε άτοπες ενέργειες ανάξιες του ορθού νου του και της αγαθής καρδιάς του· [...] ονόμαζε τον εαυτό του σωτήρα της Ελλάδας και καταστροφή της όσους κυβέρνησαν πριν από αυτόν· [...] δεν δίσταζε να κομπορημονεί ότι βρήκε την Ελλάδα απομονωμένη και τη συνέδεσε με την Ευρώπη, ότι αν έφευγε θα χανόταν το έθνος· ότι ο τόπος δεν θα προόδευε [...] αν δεν του δινόταν η απόλυτη ελευθερία να κάνει ό,τι ήθελε και αν δεν έφευγε από τη μέση η γενιά των αγωνιστών· αν και πίστευε σε φιλελευθερες αρχές, ήθελε να κυβερνάει δεσποτικά τους συμπατριώτες του με τη δικαιολογία ότι μόνο αυτό το είδος διακυβέρνησης ταίριαζε σε ένα έθνος που από τη δουλεία βρέθηκε στην ελευθερία· [...].⁴²

1.1. Η πολιτική και κοινωνική ιδεολογία του Καποδίστρια

Η κοσμοαντίληψη του Ιωάννη Καποδίστρια είχε διαμορφωθεί από διάφορα ερεθίσματα και από διαφορετικές περιόδους της ζωής του. Είχε μεγαλώσει στο αριστοκρατικό περιβάλλον της Κέρκυρας, την εποχή της διαμάχης της αριστοκρατίας με την αστική τάξη. Ο Καποδίστριας επιδίωκε έναν συμβιβασμό μεταξύ των δύο τάξεων,⁴³ παραχωρώντας πολιτικά δικαιώματα στους αστούς. Αυτή την οδό του συμβιβασμού και όχι των αναταραχών, ακολουθούσε σε όλη τη ζωή του. Σπούδασε στη Πάδοβα, την εποχή που οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης είχαν εξαπλωθεί και

⁴²Παραπομπή από βιβλίο:

ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Τόμος Τέταρτος, *Από την Γ' Εθνική Συνέλευση στην Επίδαυρο ως την Ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας*, Μεταγλώττιση στην απλή νεοελληνική από τον ΓΙΩΡΓΟ ΚΟΥΣΟΥΝΕΛΟ, με την επιμέλεια του Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗ, «Νέα Σύνορα», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1994, σσ. 258-259.

⁴³Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας, σε ένα υπόμνημά του τον Οκτώβριο του 1811, μιλάει για την πνευματική και εκπαιδευτική αναγέννηση των Ελλήνων. Μετά τον Ρωσο-τουρκικό πόλεμο του 1768-1774, τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή του 1774 και τη Γαλλική Επανάσταση (1789), διατηρώντας οι Έλληνες όλα τα χρόνια τη θρησκεία, τη γλώσσα και τα έθιμά τους, κυριαρχούσε στην κοινωνία μία αλλαγή. Διακρίνει τέσσερις τάξεις στην ελληνική κοινωνία: τους ιδιοκτήτες της γης και ευγενείς, τους εμπόρους και ναυτικούς, τους εργάτες και αυτούς που γνώριζαν μόνο το στρατιωτικό επάγγελμα, τους κληρικούς και τους λογίους. Σημαντικότερη και πιο ενεργή κοινωνική τάξη θεωρούσε τους κληρικούς και τους λογίους, ενώ είχε αμφιβολίες για την ισχύ του εθνικού φρονήματος των εμπόρων.

ΡΙΖΑΣ ΣΩΤΗΡΗΣ, *Οι Μεγάλες Δυνάμεις και η Επανάσταση*, Από το Λάμπαχ στο Ναβαρίνο, Εκδόσεις: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ, Αθήνα 2020, σσ. 57-58.

στην Ιταλική Χερσόνησο.⁴⁴ Το κύμα του Διαφωτισμού είχε επιδράσει στην κοσμοθεωρία του και είχε συμβάλλει στη ροπή του προς τη φιλοσοφία.

Η δικηγόρος και δημοσιογράφος Καρολίνα Μέρμηγκα ανεφέρει χαρακτηριστικά ότι ο Καποδίστριας γεννήθηκε τη χρονιά που ο Άνταμ Σμιθ δημοσίευσε τον *Πλούτο των Εθνών*, ο Τόμας Πέιν την *Κοινή Λογική* κι ο Ιερεμίας Μπένθαμ το *Ρήγμα στην Κυβέρνηση*· τη χρονιά που πέθανε ο Ντέβιντ Χιούμ. Γεννήθηκε λίγο μετά τον επταετή πόλεμο μεταξύ Γαλλίας και Αγγλίας για την κυριαρχία των αποικιών στη Β. Αμερική και τις Ινδίες, λίγο μετά τον πρώτο διαμελισμό της Πολωνίας μεταξύ Ρωσίας και Πρωσίας και τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο. Γεννήθηκε έξι χρόνια μετά τα Ορλωφικά. Μεγάλωσε στα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης και του Ναπολέοντα. Γεννήθηκε την εποχή που ένας νέος κόσμος διατρανεί την ελευθερία του από τον παλαιό, που οι λαοί διεκδικούν την ανεξαρτησία τους και το δικαίωμα για μία ζωή δίκαιη και αυτόνομη.⁴⁵

Η ιδεολογία του Καποδίστρια δεν επηρεάστηκε απόλυτα από το επαναστατικό πνεύμα της εποχής του, τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης και την κυριαρχία της Ναπολεόντειας Αυτοκρατορίας, αλλά κυρίως από τις κοινωνικές αδικίες και ανισότητες που προκάλεσε η έντονα καταπιεστική αντίδραση των μοναρχικών καθεστώτων, μπροστά στο γεγονός της αποτροπής των επαναστατικών κινημάτων στην Ευρώπη. Τα χρόνια που έζησε στην Αγία Πετρούπολη και η συμμετοχή του σε ιστορικά Ευρωπαϊκά Συνέδρια ως μέλος των αντιπροσώπων της Ρωσίας, με την εμπειρία που απέκτησε καθώς και με τα εξαιρετικά προσόντα του, την ευφυΐα, την εργατικότητα, τη διαρκή μελέτη και τη συνεχή μόρφωση του,⁴⁶ κατάφερε όχι μόνο να

⁴⁴Παραπομπή από βιβλίο:

Η εφημερίδα *Morning Post*, στις 21 Ιουλίου 1789, αναγγέλλει την πτώση της Βασιλίδας: «Ο Άγγλος που δεν είναι γεμάτος σεβασμό και θαυμασμό για τον θείο τρόπο με τον οποίο πραγματώνεται σήμερα μία από τις πιο ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ που γνώρισε ποτέ ο κόσμος δεν μπορεί παρά να μένει εντελώς ασυγκίνητος σε κάθε έννοια αρετής και ελευθερίας· όλοι ανεξαίρετως οι πατριώτες μου που είχαν την καλή τύχη να είναι μάρτυρες των γεγονότων των τριών τελευταίων ημερών στη μεγάλη αυτή πόλη δεν μπορεί παρά να βεβαιώσουν ότι όσα λέω δεν είναι υπερβολικά».

Ε. J. HOBBSAWM, *Η Εποχή των Επανάστασεων 1789 – 1848*, Μετάφραση: Μαριέτα Οικονομοπούλου, ε' ανατύπωση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2005, σελ. 83.

⁴⁵Παραπομπή από βιβλίο:

ΜΕΡΜΗΓΚΑ ΚΑΡΟΛΙΝΑ, *Κάτι κρυφό μυστήριο, μυθιστόρημα*, Εκδόσεις: Μελάι, τρίτη έκδοση, Αθήνα, Ιούλιος 2021, σελ. 20.

⁴⁶Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας, κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Αγία Πετρούπολη, μελετούσε συχνά στην αυτοκρατορική βιβλιοθήκη του Ερμιτάζ και στην προσωπική βιβλιοθήκη της Μαρίας Θεοδώροβνας, μητέρας του Αυτοκράτορα, αποκτώντας άριστη γνώση της ρωσικής γλώσσας, γίνοντας ειδήμων της

αντιληφθεί και να κατανοήσει την καταδυνάστευση του απλού λαού, αλλά και να προσπαθεί να βρει λύσεις για μία ειρηνική και δίκαιη Ευρώπη,⁴⁷ μολονότι με αυτή τη στάση του αποκτούσε σημαντικούς εχθρούς.⁴⁸

Ο Ιωάννης Καποδίστριας σπουδάζοντας στην Ιταλία,⁴⁹ ζώντας και ασκώντας τις διπλωματικές υπηρεσίες του για τη ρωσική κυβέρνηση, ασπάστηκε τις φιλελεύθερες ιδέες της Αμερικανικής (1776) και της Γαλλικής Επανάστασης (1789), αλλά επηρεασμένος ταυτόχρονα από το συντηρητισμό του τσαρικού καθεστώτος και τις ηθικές αξίες της οικογενείας του. Ο εγκρατής χαρακτήρας του είχε την πνευματική κρίση να επιλέξει τις φιλελεύθερες ιδέες που θα βοηθούσαν τους λαούς να απελευθερωθούν από τους απόλυτους μονάρχες και τη φεουδαρχική αριστοκρατία, χωρίς όμως να γίνουν αλαζονικοί επαναστάτες δίχως ιδανικά, αρνούμενοι τη θρησκεία και τους ιερούς θεσμούς της πατρίδας και της οικογένειας.

Είχε ζήσει από κοντά τη διακυβέρνηση των Γάλλων στα Ιόνια Νησιά, στα 1797, κατά την οποία δεν κρατήθηκαν οι ισορροπίες μεταξύ των κοινωνικών τάξεων. Οι λαϊκές τάξεις περίμεναν να αποκτήσουν προνόμια, αλλά η πραγματική εξουσία έμεινε στα χέρια της γαλλικής στρατιωτικής διοικήσεως. Οι αριστοκράτες ένιωθαν ανασφάλεια για τη ζωή και τις περιουσίες τους. Ο ορθόδοξος κλήρος περίμενε με την άφιξη των Γάλλων να αποκτήσει πρωταρχική θέση, μετά τον παραμερισμό του από την καθολική εκκλησία, αλλά αγνοήθηκε τελείως. Οι αναταραχές και οι βιαιότητες δεν άργησαν να ξεσπάσουν, μέχρι την επικυριαρχία των νησιών από τους Ρωσότουρκους.

ευρωπαϊκής διπλωματίας και της πολιτικής της Ρωσίας στην Ανατολή, γεγονός που τον βοήθησε να διεισδύσει στα ευρωπαϊκά ζητήματα και να διαπρέψει στο επάγγελμα του διπλωμάτη.

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, «Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα», ό.π., σελ. 38.

⁴⁷Ο Καποδίστριας είχε οραματιστεί από τότε μία Ενιαία Ευρώπη και είχε κάνει μνεία για τη δημιουργία αυτού του σκοπού.

⁴⁸Παραπομπή από βιβλίο:

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, «Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα», στο ίδιο, σσ. 24-25.

⁴⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Έλληνας λόγιος Ανδρέας Ιδρωμένος γράφει για τις κοινωνικές επιρροές που δέχτηκε ο Καποδίστριας κατά την παραμονή του στην Ιταλία: «Την εκπαίδευσιν αυτού διανύσας ο Καποδίστριας εν Παδούη και Βενετία εν μέσω της φοβεράς, ως ειπείν, καταιγίδος ήτις, λήγοντος του παρελθόντος αιώνος, είχαν αναστατώσει τα πολιτικά καθεστώτα, νέος απροκατάληπτος έσχε την ευκαιρίαν να μελετήσει τα προ αυτού εξελισσόμενα μεγάλα γεγονότα και διείδε τα αίτια των αναποδράστων συνεπειών του δεσποτισμού, καθ'ων μόνη σωτήριος άγκυρα ήτο η ισοπολιτεία ρυθμιζομένη κατά τρόπον και χρόνον συμφώνως τη καταστάσει των διαφόρων κοινωνικών τάξεων». Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ακριβής ανατύπωσις εκ της πρώτης εκδόσεως του έτους 1900, Εκδόσεις: Βασιλ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1994, σελ. 9.

Καταλάβαινε τις κοινωνικές, και όχι μόνο, αλλαγές του 19^{ου} αιώνα, την εκβιομηχάνιση της κοινωνίας, τη μετάβαση και την αντικατάστασή της από φεουδαρχική σε καπιταλιστική, την άνοδο της μεσαίας τάξης και του ελεύθερου εμπορίου. Η πολιτική κουλτούρα των κοινωνιών του Δυτικού Κόσμου στηρίχθηκε στις φιλελεύθερες-καπιταλιστικές ιδέες, στην ελευθερία του λόγου, την ελευθερία της θρησκευτικής λατρείας και το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.⁵⁰ Οι φιλελεύθεροι επιθυμούσαν τη διακυβέρνηση του έθνους-κράτους τους με σύνταγμα και αντιπροσώπους, καταργώντας τις δεσποτικές εξουσίες και τους «ελέω Θεού» μονάρχες. Πίστευαν στην εξίσωση: Εγωισμός + Εξουσία = Διαφθορά. Είναι χαρακτηριστική η διατύπωση του λόρδου Acton: «Η εξουσία οδηγεί στη διαφθορά και η απόλυτη εξουσία οδηγεί στην απόλυτη διαφθορά... Οι εξέχοντες άνθρωποι είναι σχεδόν πάντοτε κακοί άνθρωποι». Αλλά και τα λόγια του John Locke, «όπου δεν υπάρχει νόμος, δεν υπάρχει και ελευθερία».⁵¹

Σε μία τέτοια εποχή ιστορικών αλλαγών σε όλους τους τομείς και σε ένα ευρωπαϊκό περιβάλλον με πνευματική αναγέννηση και πολιτική αφύπνιση, κινούταν διπλωματικά ο Καποδίστριας, αφουγκραζόμενος τα μηνύματα των γεγονότων, όντας μεγαλωμένος δίπλα σε έναν πατέρα που κατάλαβε γρήγορα τις πολιτικές και διπλωματικές του ικανότητες, τοποθετώντας τον από νωρίς σε καίριες πολιτικές θέσεις στη δημόσια ζωή της Κέρκυρας και στις σημαντικές διαπραγματεύσεις της Ιονίου Πολιτείας.

⁵⁰Παραπομπή από βιβλίο:

HEYWOOD ANDREW, *Πολιτικές Ιδεολογίες*, Πρόλογος-Επιμέλεια: Νίκος Μαραντζίδης, Μετάφραση: Χαρίδημος Κουτρής, εκδόσεις: Επίκεντρο Α. Ε., Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 74.

⁵¹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο John Locke και ο Thomas Hobbes υποστηρίζουν ότι η ανθρώπινη φύση είναι άπληστη και ότι η ελευθερία του ατόμου για να είναι ασφαλής θα πρέπει να διέπεται από νόμους. Πρότειναν ένα «κοινωνικό συμβόλαιο» μεταξύ των ανθρώπων, σύμφωνα με το οποίο τα ίδια τα άτομα θα δημιουργούσαν ένα κράτος με κυβέρνηση και νόμους για να τα προστατεύει, να τα προφυλάσσει και να ζουν χωρίς φόβο, έχοντας θυσιάσει ένα μέρος της ελευθερίας τους, γιατί η απόλυτη ελευθερία μπορεί να οδηγήσει σε εκμετάλλευση των αδύναμων από τους ισχυρούς. Το κράτος θα αποτελεί τον μεσάζων, τον ουδέτερο κριτή ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες. Από την άλλη πλευρά, αν υπάρξει κατάχρηση εξουσίας, ο λαός έχει το δικαίωμα να εξεγερθεί για να αποκτήσει και πάλι τα δικαιώματά του. Ο Thomas Jefferson στην «*Αμερικανική Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας*» διακηρύττει ότι όταν μία κυβέρνηση μεταβάλλεται σε απόλυτη μοναρχία, τότε «αποτελεί δικαίωμα του λαού να την αλλάξει ή να την καταργήσει». Σύμφωνα με τον Γάλλο πολιτικό φιλόσοφο Montesquieu, «η εξουσία θα έπρεπε να ασκεί έλεγχο στην εξουσία» και για αυτό το λόγο, πρότεινε τη διάκριση των εξουσιών σε νομοθετική, δικαστική και εκτελεστική.

HEYWOOD ANDREW, *Πολιτικές Ιδεολογίες*, στο ίδιο, σσ. 94-99.

Ο Καποδίστριας πάντοτε αισθανόταν Έλληνας, όπως φαίνεται και από τη αλληλογραφία του. Αρχικά όμως ήταν διχασμένος ανάμεσα στη γενέθλια γη και στο έθνος. Οι χριστιανικοί λαοί που επαναστάτησαν το 1821, ελληνόφωνοι, βλαχόφωνοι, κ.α., εθνική γη δεν εννοούσαν μόνο τον τόπο που γεννήθηκαν, αλλά την ευρύτερη περιοχή που είχε κατακτηθεί από τους Τούρκους. Ο Καποδίστριας στα πρώτα του γράμματα και υπομνήματα ξεχώριζε τα Επτάνησα από την ηπειρωτική Ελλάδα. Μετά το 1821, η έννοια της πατρίδας και της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων προσδιορίζονταν από τη θρησκεία και την υπαγωγή στο Ορθόδοξο Οικουμενικό Πατριαρχείο, στην καταγωγή, στις αρχές και στα έθιμα. Είναι χαρακτηριστική η απάντησή του, το 1827, ως Κυβερνήτης της Ελλάδας, στην ερώτηση του Άγγλου υφυπουργού των Αποικιών και των Στρατιωτικών, Sir Robert John Wilmot-Horton, για το «τι πρέπει να εννοήσωμεν λέγοντες Ελλάδα σήμερα»: «Το Ελληνικόν έθνος⁵² σύγκειται εκ των ανθρώπων οίτινες από αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως δεν έπαυσαν ομολογούντες την ορθόδοξον πίστιν, και την γλώσσαν των πατέρων αυτών λαλούντες, και διέμειναν υπό την πνευματικήν ή κοσμικήν δικαιοδοσίαν της εκκλησίας των, όπου ποτέ της Τουρκίας και αν κατοικώσι».⁵³

Σε συνέχεια των ερωτημάτων του Horton για τα γεωγραφικά όρια της Ελλάδας, η απάντηση του Κυβερνήτη φανερώνει το πόσο Έλληνας ένιωθε: «Τα όρια της Ελλάδος από τεσσάρων μεν αιώνων διεγράφησαν υπό δικαιωμάτων, τα οποία ούτε ο χρόνος, ούτε οι πολύμορφοι συμφοραί, ούτε η δορικτησία, ουδέποτε ίσχυσαν να παραγράψουν, διεγράφησαν δε από του 1821 δια του αίματος του χυθέντος εις τας σφαγάς των Κυδωνίων, της Κύπρου, της Χίου, της Κρήτης, των Ψαρών, του Μεσολογγίου και εις τας πολυαρίθμους ναυμαχίας τε και πεζομαχίας, εν αις

⁵²Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Φαναριώτης ηγεμόνας και λόγιος Δημήτριος Καταρτζής ή Φωτιάδης έδωσε μία ολοκληρωμένη απάντηση για την εθνική συνείδηση στο ερώτημα του Βολταίρου για το αν οι Έλληνες είναι ικανοί να έχουν πατρίδα: «Λέγωντας Ρωμηό χριστιανό, εννοώ έναν πολίτη ενού έθνους, που με τα δύο ονόματ' αυτά τον δηλούνε αυτόνα να' ν' ένα μέλος αυτηνής της πολιτικής κοινωνίας, απ' την οποία και παρονομάζεται. Αυτή λοιπόν [η πολιτική κοινωνία] έχοντας γνωστούς νόμους πολιτικούς, και ρητούς κανόνες εκκλησιαστικούς, τον κάμνει τέτοιον, και διαφορετικό από κάθε άλλον, που να 'ναι μέλος σ' άλλην πολιτεία με άλλη θρησκεία».

-Δημήτρης Αποστολόπουλος, «Ο ρόλος των Φαναριωτών στη δημιουργία του έθνους των Ελλήνων», *Το Βήμα*, 26.03.2000.

ΡΕΠΠΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Διαφωτισμός και Επανάσταση, Η ριζοσπαστική ιδεολογία της Ελληνικής Νομαρχίας*, Εκδόσεις: ΚΨΜ, Αθήνα 2021, σελ. 87.

⁵³Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (Επιμέλεια), *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας*, ό.π., γράφει ο ΣΠΥΡΙΔΩΝ Γ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, *Το όραμα του Ιωάννη Καποδίστρια για το ελληνικό έθνος και την κοινωνία*, ό. π., σελ. 73.

εδοξάσθη το γενναίον τούτο έθνος. [...] Οι προστάτριες δυνάμεις, όσο κι αν θέλουν να καταπαύσουν τον πόλεμο, θα καταλάβουν σύντομα ότι η ειρήνευση της Ανατολής δε θα μπορέσει ποτέ να γίνει «στερεά και διαρκής», αν δεν στηρίζεται επάνω στη βάση της γεωγραφικής δικαιοσύνης, και ούτε είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί μονάχα «δια της ισχύος των διαπραγματεύσεων». Ολοκληρώνει την απάντησή του, ανατρέχοντας στα γραπτά του Έλληνα γεωγράφου Στράβωνα, ο οποίος αποτυπώνει στο χαρτί τα όρια της πατρίδας του ελληνικού έθνους, από την Πελοπόννησο ως τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία, και περιλαμβάνει, εκτός από τα νησιά του Ιονίου, και τα νησιά του Αιγαίου και τη Μικρά Ασία. Αυτά είναι τα φυσικά και ιστορικά σύνορα της Ελλάδας, τα οποία οφείλουν να διεκδικήσουν οι Έλληνες.⁵⁴

Ο Καποδίστριας πίστευε και πάλεψε, σε όλη τη διπλωματική του καριέρα αλλά και τα χρόνια που ήταν Κυβερνήτης του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, για μία κοινωνία οργανωμένη πάνω σε δημοκρατική βάση, διασφαλισμένη με σύνταγμα, για την ισονομία των πολιτών, για ένα κράτος δικαίου, για μία ισοπολιτεία που θα προστατεύει όλους τους ευρωπαϊκούς λαούς, όλους τους Έλληνες.⁵⁵ Παρόλα αυτά δεν υιοθετούσε τις επαναστατικές ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης και ήταν αντίθετος με το καθεστώς του Ναπολέοντα, που είχε προκαλέσει πολλά δεινά στους λαούς της Ευρώπης, πολέμους και λεηλασίες, καταργώντας τη χριστιανική θρησκεία, συνθλίβοντας την αριστοκρατική τάξη, καθιστώντας μια Ευρώπη με οικονομίες κατεστραμμένες και ένα καταρρέον κοινωνικό σύστημα αξιών. Μολονότι ο ίδιος ήταν γαλουχημένος με αριστοκρατικές αντιλήψεις, αγωνιζόταν για κοινωνική δικαιοσύνη, ισονομία για τους ανθρώπους όλων των τάξεων, για ισότιμα δικαιώματα των λαών και για την κοινωνική αλλαγή που απαιτούσε η εποχή του Διαφωτισμού, όχι όμως με επαναστάσεις που θα προκαλούσαν τον όλεθρο, αλλά διασφαλίζοντας

⁵⁴Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΟΥΚΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Ο Άνθρωπος – Ο Διπλωμάτης (1800 – 1828)*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., Αθήνα 1978, σσ. 255-256.

⁵⁵Παραπομπή από βιβλίο:

Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα είχαν αρχίσει οι λαοί να συνειδητοποιούν την έννοια του έθνους-κράτους. Όπως αναφέρει ο καθηγητής Anthony Giddens, τα έθνη-κράτη συνδέονται με την εμφάνιση του **εθνισμού**, «την άποψη που ενθαρρύνει την έκφραση και την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης και παράλληλα αναγνωρίζει και σέβεται τις εθνικές διαφορές». Ο κάθε λαός, η κάθε κοινωνική ομάδα νιώθει περήφανη που ανήκει σε ένα ανθρώπινο σύνολο που ταυτίζονται τα σύμβολα και οι πεποιθήσεις του, έχουν μία ταυτότητα και δημιουργούν ένα ενιαία κοινότητα, ένα σύγχρονο κράτος.

ANTHONY GIDDENS, *Κοινωνιολογία*, Μετάφραση-Επιμέλεια: Δημήτρης Γ. Τσαούσης, Β' Νέα Έκδοση, Gutenberg, Αθήνα 2009, σσ. 456-457.

την ειρήνη με διπλωματικές οδούς, πολιτική την οποία πίστευε ότι μπορούν να την προσφέρουν μόνο οργανωμένα με νόμους έθνη-κράτη. Η εχθρική στάση του Καποδίστρια απέναντι στον Ναπολέοντα αποδεικνύεται από μία επιστολή στον πατέρα του (17 Μαρτίου 1815):

Δεν είναι μονάχα ένας άνδρας (ο Ναπολέων), τον οποίον η Ευρώπη είναι αποφασισμένη να πολεμήσει. Είναι μια γενεά ανθρώπων χωρίς θρησκεία, χωρίς τιμή, χωρίς πατρίδα, χωρίς αρχές, μια γενεά που πρέπει να τιμωρηθεί και να διορθωθεί... Οι στρατιές των ηγεμόνων βρίσκονται ήδη εν κινήσει. Ο Αυτοκράτωρ Αλέξανδρος είναι επικεφαλής σ' αυτήν την ευγενή πορεία της τιμής και της νομιμότητος [...].⁵⁶

Με αυτά τα ιδανικά και τις ιδέες,⁵⁷ γεμάτος εμπειρίες και εξέχουσες γνωριμίες από τον ευρωπαϊκό διπλωματικό και πολιτικό στίβο, ήρθε ο Καποδίστριας να κυβερνήσει

⁵⁶Παραπομπή από βιβλίο:

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, «Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα», ό. π., σελ. 70.

⁵⁷Παραπομπή από ιστότοπο:

Η διπλωματική του ειλικρίνεια και οξυδέρκεια, όπως και το φιλελεύθερο και δημοκρατικό του πνεύμα, φάνηκε μεταξύ άλλων, όταν η Ισπανία ζήτησε τη βοήθεια των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων για την επίλυση των αναταραχών που αντιμετώπιζε στη Βραζιλία. Η Αγγλία και η Αυστρία δεν εκδήλωσαν καμία πρόθεση αλληλεγγύης, γιατί θεωρούσαν ότι πλήττονταν τα συμφέροντά τους. Μονάχα ο Τσάρος Αλέξανδρος έδειξε την προθυμία να βοηθήσει την Ισπανία στο πρόβλημά της με τη Βραζιλία, με απώτερο σκοπό να μεσολαβήσει στη γενικότερη προσπάθεια της, να αντιμετωπίσει τις επαναστάσεις των αποικιών της Νοτίου Αμερικής, που επιθυμούσαν να γίνουν ανεξάρτητα κράτη. Αυτή την αποστολή την ανέθεσε στον έμπιστο του Υπουργό των Εξωτερικών.

Ο Καποδίστριας, στο Παρίσι, στις 5/17 Οκτωβρίου 1815, παρουσίασε στις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις ένα υπόμνημα με τίτλο, «*Précis sur les affaires d' Espagne*», στο οποίο παρέθετε ακλόνητα επιχειρήματα, κρίνοντας ότι οι αναταραχές στις αποικίες οφείλονταν στη ευρύτερη κρίση που επικρατούσε στη μητρόπολη, την Ισπανία. «Η τάξη των ευγενών έχει διαφθαρεί· η αυλή εργάστηκε προκειμένου να της αφαιρέσει κάθε υπόληψη· οι ιερείς, οι καλόγεροι, τα θρησκευτικά ιδρύματα και τα τάγματα των ιπποτών κατέχουν μεγάλο τμήμα του εδάφους· οι ατέλειες από τις οποίες επωφελούνται τα άτομα και οι περιουσίες που έχουν σχέση μ' αυτούς τους θεσμούς αποσπούν ένα σημαντικό μέρος του φόρου από το θησαυροφυλάκιο και από το στέμμα ένα κομμάτι της εξουσίας του κι ακόμη από τη θρησκευτική πρακτική και τις οικογενειακές σχέσεις, που δένουν την ιερή αυτή φυλή στη μεσαία τάξη, συντελώντας επίσης στην επιρροή που ασκεί πάνω στο έθνος... Οι βασιλείς της Ισπανίας βρήκαν ιδιαίτερη βοήθεια γι' αυτούς αυτή την τάξη των πραγμάτων και μη επιθυμώντας να μουν στον αναγκαίο κόπο για να κυβερνήσουν καλά, προσεταιρίστηκαν την εκκλησία η οποία κατέστη το στήριγμα της νωθρότητας ή των προλήψεων τους, καθιστώντας τους τεμπέληδες και ανίκανους».

Ο Καποδίστριας επέκρινε τον τρόπο διοίκησης των αποικιών, με την εκμετάλλευση του λαού και την οικονομική σπατάλη των πλουτοπαραγωγικών πηγών. Κατήγγειλε τη χωρίς ρεαλισμό ανάμιξη στα κοινά της αντιπροσωπείας των «κόρτες», ρίχνοντας ευθύνη στο βασιλιά που δεν συγκάλυψε τους καιροσκόπους αντιπροσώπους για να εξαλειφθούν οι επικίνδυνες ιδέες και να επικρατήσει ένα λογικό σύστημα διοίκησης της Ισπανίας. Με αυτό τον τρόπο, ήταν φυσικό να επαναστατήσουν οι λαοί και να διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους. Ο Κερκυραίος διπλωμάτης, με γενναιότητα και εξαιρετική διορατικότητα σε μία εποχή απολυταρχικών καθεστώτων, πρότεινε τη σταδιακή απομάκρυνση της Ισπανίας από τις αμερικάνικες αποικίες της, ώστε να γλιτώσει η ισπανική αυλή από την ταπείνωση και την πτώχευση.

το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, αφήνοντας μία υποσχόμενη καριέρα και μία ήρεμη ζωή στη Γενεύη, όπου τον τιμούν μέχρι και σήμερα για τη σωτηρία της Ελβετίας.⁵⁸ Ήρθε με όραμα και ελπίδα να δημιουργήσει μία Ελλάδα με την ακτινοβολία και την αίγλη της Αρχαίας, στα πρότυπα των ευρωπαϊκών φιλελεύθερων δημοκρατικών κρατών. Ο οικονομολόγος και κοινωνιολόγος Γεώργιος Σκλαβούνος στο βιβλίο του, *Ο Άγνωστος Καποδίστριας*, αναφέρεται στο έργο του ιστορικού και δημοσιογράφου, Τάσου Βουρνά, *Ιστορία της Φιλικής Εταιρείας*, στο οποίο παρατίθεται από το Αρχείο της Αυστριακής Αστυνομίας, η επιστολή ενός αυστριακού πράκτορα, που καταγράφει ότι το όραμα του Καποδίστρια είναι μία Ελλάδα, «Δελφοί της Οικουμένης». Μία χώρα ουδέτερη σε ίριδες και εχθροπραξίες, μία χώρα αφιερωμένη στις επιστήμες και στη διαμόρφωση του ανθρωπίνου γένους, ένα κράτος ιερό.⁵⁹ Στο ίδιο βιβλίο, ο συγγραφέας χαρακτηρίζει τον Καποδίστρια ως συνεχιστή του Ρήγα. Η σχέση του Κερκυραίου πολιτικού με τον Χριστόφορο Περραιβό, ο οποίος ήταν ο μόνος επιζών της ηγετικής ομάδας του Ρήγα Φεραίου, καθώς και ένα χειρόγραφο του Ρήγα στα

kapodistrias.digitalarchive.gr, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, τ. Ε', σσ. 65-66.

⁵⁸Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας υπηρέτησε πιστά τη Ρωσία γιατί, εκτός από ομόθησκος λαός, πίστευε ότι ήταν η χώρα που θα βοηθούσε την πατρίδα του να ανεξαρτοποιηθεί από τον τούρκικο ζυγό. Από την άλλη πλευρά, με την Ελβετία συνδέθηκε πνευματικά, από την εποχή που φρόντισε για την ενοποίηση και ουδετερότητά της. Δύο βουλευτές της Γενεύης που συνεργάστηκαν μαζί του, έχουν επισημάνει: «Από όλους όσους ενδιαφέρθηκαν για την επιτυχία μας, ουδείς το έπραξε με περισσότερη συνέπεια, εύνοια, ευφυΐα και αποτελεσματικότητα από τον κόμητα Καποδίστρια», θα γράψει ο Charles Pictet de Rochemont. Και ο François d' Ivernois θα προσθέσει: «Ο Καποδίστριας επέδειξε για την υποστήριξη των συμφερόντων της Γενεύης ένα πραγματικό εγκάρδιο ενδιαφέρον... του οποίου πρέπει να ήταν κανείς μάρτυς για να το πιστέψει...».

ΚΟΥΚΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Ο Άνθρωπος – Ο Διπλωμάτης, 1800 – 1828*, ό. π., σελ. 177.

⁵⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Στο βιβλίο του Τάσου Βουρνά, *Ιστορία της Φιλικής Εταιρείας*, παρατίθεται από το Αρχείο της Αυστριακής Αστυνομίας, και συγκεκριμένα από την αλληλογραφία αυστριακού πράκτορα με το όνομα Τσερβένκα με την Αυστριακή Αστυνομία, το ακόλουθο συμπέρασμά του:

«Η βάση επί της ουσίας θέλει να στηρίξει... εξ όσων μου λένουν περί των σκοπών τους οποίους επιδιώκει ο κόμης Καποδίστριας δια της εν λόγω προσπάθειας, δεν θα ηδυνάμην να εξαγάγω το συμπέρασμα, ότι έχει την πρόθεσιν να δειχθή άξιος του «ευχαριστών» της ρωσικής κυβερνήσεως, καθόσον βάσις επί της οποίας θέλει να στηρίξη εκ νέου την ευτυχίαν και την δόξαν των συμπατριωτών του και να τους εξασφαλίση εναντίον παντός μελλοντικού γεγονότος, είναι η απόλυτος πολιτική αυτονομία της Ελλάδος. Η Ελλάς πρέπει, (κατ' αυτόν), να κηρυχθή ομοφώνως υφ' όλων των δυνάμεων χώρα αφιερωμένη αποκλειστικώς και μόνον εις τας επιστήμας και την διαφώτισιν του ανθρωπίνου γένους, το έδαφός της (να κηρυχθή) εκ των έξω απρόσβλητον, εσωτερικώς δε να κρατηθή μακράν πάσης ξένης αναμείξεως, τέλος οφείλει να κηρυχθή δι' όλην την ανθρωπότητα ως ένα κράτος ιερόν. Κειμένη μεταξύ Ασίας και Ευρώπης ευκόλως θα κατανοή η Ελλάς το νόημα της μυστικοπαθούς ζωής της Ανατολής, ενώ αφ' ετέρου θα εισδέχεται το εκλεπτυσμένον πνεύμα των Ευρωπαίων δημιουργούσα κατ' αυτόν τον τρόπον μίαν δι' ολόκληρον την ανθρωπότητα σωτήριοις ισορροπίαν».

ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο Άγνωστος Καποδίστριας, μαρτυρίες και γνώμες για τον Ιωάννη Καποδίστρια, «Δελφούς της Οικουμένης» ήθελε την Ελλάδα ο Ιωάννης Καποδίστριας*, ό. π., σσ. 75-76.

αρχεία του Καποδίστρια, συνδέει τον Έλληνα Κυβερνήτη με την επαναστατική οργάνωση του Ρήγα. Ο Περραιβός παραδίδει την επαναστατική σκυτάλη στον Ιωάννη Καποδίστρια, για να συνεχίσει το όραμα του Ρήγα Φεραίου.⁶⁰

Η εικόνα της ερειπωμένης Ελλάδας και της διαλυμένης κρατικής μηχανής που αντίκρισε όταν έφτασε στο Ναύπλιο και την Αίγινα, τον οδήγησαν στην απόφαση να καταργήσει το Σύνταγμα, να έχει εκείνος την απόλυτη εξουσία για να πραγματοποιηθούν άμεσα σημαντικά διατάγματα, για τη γρήγορη ανασύσταση του κράτους, στα πρότυπα της Δυτικής Ευρώπης και των φιλελεύθερων αξιών. Αυτή η απόφασή του έχει στιγματίσει την πολιτική του πορεία και τον κατατάσσει στο πάνθεον της ιστορίας ως μία αμφιλεγόμενη προσωπικότητα με επίμαχα σημεία κριτικής για την ιδεολογία του και τις ειλικρινείς προθέσεις του.

⁶⁰Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο Άγνωστος Καποδίστριας*, στο ίδιο, σσ. 95-98.

2. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Ο Ιωάννης Καποδίστριας έδειξε από νεαρή ηλικία εξαιρετικά χαρακτηριστικά της ισχυρής και ευφυούς προσωπικότητάς του. Τελείωσε σε δύο χρόνια τις σπουδές του στην ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα, ενώ συγχρόνως παρακολουθούσε μαθήματα νομικής, φιλολογίας και φιλοσοφίας.

Κατά την επιστροφή του στη γενέτειρά του, την Κέρκυρα, μετά από προτροπή του πατέρα του, συνέβαλε αποτελεσματικά για την επικράτηση της ηρεμίας και της ασφάλειας της Ιονίου Πολιτείας. Υπήρξε καθοριστικός ο ρόλος του στις εσωτερικές αναταραχές στην Κεφαλονιά και στην αποτροπή της κατάληψης της Λευκάδας από τον Αλή Πασά.

Στο διπλωματικό σώμα της Ρωσικής Αυτοκρατορίας ξεχώρισε γρήγορα, κερδίζοντας τον θαυμασμό και την εμπιστοσύνη του Τσάρου. Από τη θέση του στο Υπουργείο των Εξωτερικών της Ρωσίας, διέπρεψε στα Ευρωπαϊκά Συνέδρια, απέκτησε σημαντικές γνωριμίες στα ανακτοβούλια των χωρών της Γηραιάς Ηπείρου, όπου εκθείαζαν την ακτινοβολία του πνεύματός του και την έκδηλη σεμνότητά του.

Ως Κυβερνήτης του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, μέσα σε τρεισήμισι μόλις χρόνια, κατέβαλε κάθε δυνατή προσπάθεια για να δημιουργήσει, από τα ερείπια, ένα κράτος με δομές, αντάξιο των ευρωπαϊκών. Η αδιάλλακτη στάση του απέναντι στις ηθικές και κοινωνικές αρχές του, ο παραγκωνισμός από την πολιτική σκηνή των πλοιοκτητών και των γαιοκτημόνων, καθώς και η επιθυμία του για την απομάκρυνση των Μεγάλων Δυνάμεων από τα εσωτερικά ζητήματα της Ελλάδας, οδήγησαν στο θλιβερό του τέλος, τη δολοφονία του.

2.1. Τα πρώτα χρόνια στην Κέρκυρα

Ο Ιωάννης Καποδίστριας γεννήθηκε στην Κέρκυρα στις 10 Φεβρουαρίου 1776. Καταγόταν από παλαιά αριστοκρατική οικογένεια του νησιού, η οποία ήταν γραμμένη στη Χρυσή Βίβλο (Libro d' Oro). Οι πρόγονοί του προέρχονταν από το ακρωτήριο Ίστρια (Capo d' Istria) της Αδριατικής (τη σημερινή Κροατία), απ' όπου και το επίθετό του. Το πραγματικό όνομα της οικογένειας του ήταν Vittori, αλλά κρατήθηκε το επώνυμο από τον τόπο καταγωγής.⁶¹

Ήταν το έκτο παιδί⁶² του Αντωνίου-Μαρία Καποδίστρια, δικηγόρου στο επάγγελμα και της Διαμαντίνας Γονέμη, της οποίας οι πρόγονοί της προέρχονταν από ιστορική οικογένεια της Κύπρου. Τα μέλη της οικογένειάς της έφεραν τον τίτλο του κόμη, λόγω της συμμετοχής τους στον πόλεμο εναντίον των Τούρκων. Αλλά και στην οικογένεια του πατέρα του είχε παραχωρηθεί τιμητικά ο τίτλος του κόμη, το 1689 από τον Δούκα της Σαβοΐας και βασίλεα της Κύπρου (1663-1675), Κάρολο Εμμανουήλ Β΄, τον οποίο αναγνώρισαν οι Ενετοί, έναν αιώνα μετά, το 1796.⁶³

Ο Δημήτριος Αρλιώτης, στενός φίλος και συμπατριώτης του Καποδίστρια, ο οποίος έγραψε βιβλίο για τη ζωή του Κυβερνήτη, σημειώνει με θερμή πόσο εξαιρετικοί ήταν οι γονείς του και πόσο άξιος ο πατέρας του. Επισημαίνει ότι ο ακέραιος χαρακτήρας του Καποδίστρια οφείλεται στα οικογενειακά του πρότυπα, όπου διδάχθηκε την ευσέβεια, τη τιμιότητα, την καλοσύνη.⁶⁴ Ο Καποδίστριας είχε

⁶¹Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σελ. 12.

⁶²Παραπομπή από βιβλίο:

Είχε άλλα εννέα αδέρφια, τέσσερα κορίτσια και πέντε αγόρια:

- Τον **Βιάρο Καποδίστρια**, που πέθανε σχεδόν αμέσως μετά τη γέννα,
- την **Στέλλα Καποδίστρια** (σύζυγο Πολυλά),
- την **Ευφροσύνη Καποδίστρια**, που έγινε μοναχή,
- την **Ευφημία Καποδίστρια**, που έγινε επίσης μοναχή,
- τον **Βιάρο Καποδίστρια**, που πήρε το όνομα του πρώτου παιδιού που είχε πεθάνει,
- τον **Αυγουστίνο Καποδίστρια**, ο οποίος γεννήθηκε μετά τον **Ιωάννη**,
- την **Μαρία Καποδίστρια** (σύζυγο Ροδοστάμου),
- τον **Βίκτωρα Καποδίστρια** και
- τον **Γεώργιο Καποδίστρια**.

ΛΕΚΑΚΗ ΓΙΩΡΓΟΥ, *Επίτομος Βιογραφία του Ιωάννη Καποδίστρια*, με δύο κείμενα – παραρτήματα: του Αντωνίου Α. Αντωνάκου και της Ιωάννας Γ. Καραγκιούλογλου, Εκδόσεις: ΤΑΛΩΣ Φ., Αθήνα 2021, σελ. 18.

⁶³Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ*, ό. π., σελ. 13.

⁶⁴Παραπομπή από βιβλίο:

μεγάλο σεβασμό και υπακοή στον πατέρα του. Το δυνατό τους δέσιμο, όπως και η αγάπη και η αφοσίωση που είχε ο Καποδίστριας για την οικογένειά του, φαίνεται από την αλληλογραφία τους, η οποία ήταν συχνή.

Στο αγαπημένο του νησί, την Κέρκυρα, έλαβε τη μόρφωση που άρμοζε στα παιδιά της ανώτατης κοινωνικής τάξης των Επτανήσιων. Εκτός από τα βασικά μαθήματα, διδάχτηκε πολύ καλά τρεις γλώσσες, λατινικά, ιταλικά, γαλλικά από ιδιωτικούς διδασκάλους, καθώς και ιππασία και μουσική. Ο ακαδημαϊκός Διονύσιος Ζακυνθινός σε ομιλία του το 1976 για τη συμπλήρωση των διακοσίων χρόνων από τη γέννηση του Ιωάννη Καποδίστρια, σημειώνει ότι είναι πιθανό ο Ανδρέας Ιδρωμένος, σπουδαίος διδάσκαλος, συγγραφέας και μέλος της Ιονίου Ακαδημίας, να συνέβαλε στην ελληνική του μόρφωση. Το 1804, ο Καποδίστριας ως Γραμματέας της Επικρατείας, θα αναφερθεί στον δάσκαλό του, ότι με τη διδασκαλία του εμπλούτισε τον νου και την καρδιά του με τους Αθάνατους Αρχαίους Έλληνες, τον Δημοσθένη, τον Όμηρο, τον Πλάτωνα. Ο Ζακυνθινός υποστηρίζει ότι ο Καποδίστριας επισκεπτόταν συχνά τη μονή των Φραγκισκανών μοναχών της Αγίας Ιουστίνης, όπου από το 1758 λειτουργούσε βιβλιοθήκη θεολογικού περιεχομένου, αλλά και γενικότερων γνώσεων.⁶⁵

Το 1792, σε ηλικία 16 ετών, ένα γεγονός αποτέλεσε σταθμό για τη βαθιά θρησκευτική του πίστη, που τον συντρόφευε σε όλη την υπόλοιπη ζωή του, αλλά και για τη στενή του σχέση με τον μοναχό Συμεών.⁶⁶ Κάνοντας ιππασία, έπεσε από το

“Nacque Giovanni conte Capodistria in Corcira, nell’anno 1776, di nobili e, ciò che più monta, di egregi genitori. L’illustre prosapia, di che vanno tanto superbi coloro a’ quali mancano doti migliori, è fregio ultimo di colui che può mostrarsi al mondo ornato delle più chiare virtù; ma il sortire genitori egregi è cosa d’assai maggiore momento, avvegnachè da essi dipenda l’educazion de’ figliuoli, e questi da quelli ricevano di continuo il precetto e l’esempio della pietà, dell’onestà, della gentilezza. Il conte Capodistria ebbe l’educazione eccellente, del qual benefizio conservò egli maisempre tenera e rispettosa riconoscenza verso il benemerito padre”.

DEMETRIO ARLIOTTI (Corcirese), *La Vita di Giovanni Conte Capodistria*, scritta nel 1833, Tipografia Mercurio A. Tersachi, Corfu 1859, σσ. 2-3.

⁶⁵Παραπομπή από Συνέδριο:

Έκτακτος Συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών την 21^η Οκτωβρίου 1976, Προεδρία: Νικ. Κ. Λούρου, *Επί τη συμπλήρωση 200 ετών από της γεννήσεως του Ιωάννου Καποδίστρια*, Ομιλία του Ακαδημαϊκού ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΝΘΗΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, τα προοίμια μιας μεγάλης πολιτικής σταδιοδρομίας*, ανάπτυπον εκ των πρακτικών της Ακαδημίας Αθηνών, Τομ. 51, εν Αθήναις 1976, σελ. 155.

⁶⁶Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας στην αλληλογραφία που είχε με τον πατέρα του όταν ζούσε στο εξωτερικό, στο διπλωματικό σώμα της Ρωσίας, πάντα τελείωνε τα γράμματα του ζητώντας την ευχή των γονιών του και του πατέρα Συμεών, αλλά και την ευλογία της Θείας Πρόνοιας.

άλογο του, το οποίο τον παρέσυρε αρκετά μέτρα στον χαλικοστρωμένο δρόμο. Το άλογο σταμάτησε μπροστά στο μοναστήρι της Παναγίας της Πλατυτέρας και τη διάσωσή του την απέδωσε σε θαύμα. Σε όλη τη διάρκεια της ζωής του έκανε δωρεές στο μοναστήρι, όπου σώζεται ζωγραφιά λαϊκού καλλιτέχνη, που αναπαριστά την σκηνή του ατυχήματος.⁶⁷ Εκεί βρίσκεται ο τάφος του, ανάμεσα στον πατέρα του και τον αδελφό του Αυγουστίνο.⁶⁸ Επιπλέον, προερχόταν από βαθιά θρησκευόμενη οικογένεια. Οι δύο από τις τέσσερις αδελφές του έγιναν μοναχές, ο ίδιος εκκλησιαζόταν κάθε Κυριακή, και πάντοτε στις επιστολές του, επίσημες και μη, επικαλείτο τη Θεία Πρόνοια, που καθορίζει την ανθρώπινη μοίρα.

Από την άλλη πλευρά, ο συγγραφέας και δημοσιογράφος Γρηγόριος Δάφνης σημειώνει ότι παρά την έρευνά του, δεν μπόρεσε να ανακαλύψει κανένα στοιχείο για την παιδική και εφηβική ηλικία του Ιωάννη, καμία πληροφορία για τη στοιχειώδη και μέση εκπαίδευση του. «Από την ημέρα που βαφτίστηκε ως την ημέρα που έφυγε για τη Βενετία, στα δεκαεφτά του χρόνια, υπάρχει ένα απόλυτο κενό». Παρόλο που δεν υπάρχουν ακριβείς αποδείξεις, όσοι έγραψαν για τον Έλληνα Κυβερνήτη μετά το 1932, υιοθέτησαν τα στοιχεία των πρώτων χρόνων της ζωής του από την ανακοίνωση του ιστοριοδίφη Σπυρίδωνα Θεοτόκη, στην Ακαδημία Αθηνών, το 1932: «εγεννήθη λοιπόν ο Ι. Καποδίστριας εις το περιβάλλον αρχοντικού οίκου, λατινικής καταγωγής, εγαλουχήθη όμως και ανετράφη υπό της μητρός του εις τας φλέβας της οποίας αγνόν έρρεε το αίμα της ευάνδρου Ηπείρου και η μητέρα εκείνη ενεστάλαξεν εις την ψυχήν του ηρώδς μας την αγάπην δια τον εθνισμόν και την αφοσίωσιν εις το γένος... Ο Ιωάννης Καποδίστριας, όπως όλα τα τέκνα των ευγενών, εφοίτησε εις το σχολείον Αγίας Ιουστίνης, όπου έμαθε ρητορικήν, ιταλικήν φιλολογίαν, ιστορίαν, θρησκευτικά και στοιχεία αρχαίας ελληνικής, όπως μαρτυρεί η προς Αλέξανδρον Στούρτζαν επιστολή της 18 Μαρτίου 1811».⁶⁹

ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ, Καθηγητού του Πανεπιστημίου της Βιέννης, *Ιωάννης Καποδίστριας, 176 ανέκδοτα γράμματα προς τον πατέρα του (1809-1820)*, Εκ του εν Κερκύρα Αρχείου της οικογένειας Καποδίστρια, Εκδοτικός Οίκος: Βίκτωρος Α. Παπαζήση, Αθήναι 1972.

⁶⁷Παραπομπή από αρχείο:

Από το Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια, Τόμος Α', σελ. κστ'.

⁶⁸Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας σε όλη του ζωή αναπολούσε την αγαπημένη του Κέρκυρα. Σε μία συνομιλία του με τον τσάρο Αλέξανδρο είχε εξομολογηθεί: «Δεν θα άλλαζα τον τάφο που έχω στην Κέρκυρα με οποιαδήποτε αποκατάσταση στον κόσμο».

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, «Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα», ό. π., σελ. 36.

⁶⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Το 1794, έφυγε για τη Βενετία, συνοδευόμενος από τον μικρότερο αδελφό του Βίκτωρα, όπου έμεινε ένα χρόνο για να τελειοποιήσει τα ιταλικά και τα λατινικά του. Το 1795, άρχισε να φοιτά ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας,⁷⁰ που ήταν παράδοση για την οικογένειά του. Ταυτόχρονα παρακολουθούσε μαθήματα δικαίου, πολιτικών επιστημών, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη φιλολογία και στη φιλοσοφία. Μελετά τις φιλοσοφικές ιδέες του Πυθαγόρα και του Πλάτωνα, καθώς και των νεότερων φιλοσόφων, του Locke, του Condillac, του Lavater.⁷¹ Όσοι φοιτητές επιθυμούσαν και είχαν την ικανότητα μπορούσαν να περάσουν από εξετάσεις για να αποφοιτήσουν γρηγορότερα. Το 1797, σε μόλις δύο χρόνια, ο Καποδίστριας πήρε το διδακτορικό του δίπλωμα στην ιατρική και επέστρεψε στην Κέρκυρα έχοντας και τα πτυχία στη νομική και τη φιλοσοφία. Εργάστηκε ως γιατρός, προσφέροντας περίθαλψη και φάρμακα σε φτωχούς αρρώστους αφιλοκερδώς.

Η Κέρκυρα είχε κατακτηθεί από τον Ναπολέοντα. Με τη Συνθήκη του Καμποφόρμιο (Οκτώβριος 1797), τα Ιόνια Νησιά βρέθηκαν κάτω από την κυριαρχία της γαλλικής εξουσίας. Ο πατέρας του δεν συνεργάστηκε μαζί τους, φυλακίστηκε ως

ΔΑΦΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας, Η γένεση του ελληνικού κράτους*, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα 2021, Τόμος Α', σσ. 34-35.

⁷⁰Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Δημήτριος Αρλιώτης καταγράφει ότι οι διακεκριμένοι καθηγητές του Πανεπιστημίου είχαν εντυπωσιαστεί από την εμφάνιση, την ευγένεια και τους καλούς τρόπους του Καποδίστρια. Περιγράφει με χαρακτηριστική λεπτομέρεια το παρουσιαστικό του: «Αυτή η γλυκιά και έντιμη διάπλασή του, εκείνα τα μεγάλα, καστανά, γαλήνια μάτια, στα οποία εμφανίζονται πνεύμα, καλοσύνη, σεμνότητα· το ευρύχωρο και ελαφρώς ρυτιδιασμένο μέτωπο, από το οποίο διαφαίνεται το ύψος και το βάθος της σκέψης, η επιδερμίδα του που χρωματίζεται με μια απαλή χροιά, εκείνης της ωχρότητας που αποκαλύπτει πάντα μια ευαίσθητη και μελαγχολική ψυχή· αυτό το στόμα του, καλό αναλογικά, που συχνά άνοιγε σε ένα ουράνιο χαμόγελο. Όλη αυτή η ευτυχισμένη σύζευξη φυσικών χαρακτηριστικών, σε συνδυασμό με όλες τις ηθικές ιδιότητες που κάνουν έναν άνδρα, ο οποίος γεννιέται σε ευγενή περιβάλλον, υπέρτατα αξιαγάπητο, τον καθιστούν άξιο για σεβασμό και αγαπητό σε όλους εκείνους που τον είδαν ή συνομιλούσαν μαζί του».

“[...] Quanto poi fosse l'affetto di que' suoi insigni maestri per si distinto alunno, io nol dirò: ciascuno di coloro che s'ebber la sorte d'intrattenersi seco lui può agevolmentè argomentarlo dalla impressione che gli lasciaron nell'animo l'aspetto, i bei modi, i detti cortesi di lui. Quella sua dolce ed onesta fisionomia, quegli occhi grandi, bruni, sereni, ne' quali apparian manifesti l'ingegno, la bontà, la modestia; la fronte spaziosa e leggermente increspata, da cui trasparia l'altezza e la profondità del pensiero, quella sua carnagione tinta di un gentile pallore, di quel pallore che appalesa sempre un'anima sensitiva e melanconica; quella sua bocca, bene proporzionata, che s'apriva spesso ad un sorriso celeste; tutto questo felice accoppiamento di fisiche qualità, unito a tutte la qualità morali, che rendono in sommo grado amabile ed insiem reverendo un uomo nato in signoril condizione, il rendean degno d'osservanza e carissimo a tutti quanti il vedevano, o seco lui conversavano”.

DEMETRIO ARLIOTTI (Corcirese), *La Vita di Giovanni Conte Capodistria*, ό. π., σσ. 3-4.

⁷¹Παραπομπή από Συνέδριο:

Έκτακτος Συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών την 21^η Οκτωβρίου 1976, Προεδρία: Νικ. Κ. Λούρου, Ομιλία του Ακαδημαϊκού ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΝΘΗΝΟΥ, ό. π., σελ. 157.

φίλος των Ρώσων και με την κατηγορία ότι συνωμοτούσε εναντίον των Γάλλων. Μπόρεσε να διαφύγει και η οικογένεια του Καποδίστρια αποκλείστηκε, από τους δημοκρατικούς Γάλλους, στο εξοχικό τους στην Κουκουρίτσα, ως μέλη της αριστοκρατίας. Απελευθερώθηκαν όταν κατέλαβαν το νησί οι Ρώσοι με τους Τούρκους.⁷² Επικράτησε ένα διάστημα αποσταθεροποίησης της περιοχής μεταξύ των αριστοκρατών, που επιδίωκαν την ανάκτηση των προνομίων τους, και των λαϊκών τάξεων, που είχαν επηρεαστεί από τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης κι είχαν εξεγερθεί υπέρ της ελευθερίας και της ισότητας. Η μετριοπαθής στάση του Προέδρου της Επτανησιακής Γερουσίας, Γεωργίου Θεοτόκη έφερε την αποκατάσταση της ηρεμίας στο νησί της Κέρκυρας.⁷³

Στα 1800, υπογράφηκε η συνθήκη της Κωνσταντινούπολης, μεταξύ της Ρωσίας και της Τουρκίας, όπου τα Επτάνησα αναγνωρίστηκαν ως το πρώτο ανεξάρτητο και αυτόνομο κράτος της ελληνικής επικράτειας, υπό την κυριαρχία της Πύλης, η «Επτάνησος Πολιτεία».⁷⁴ Επίσημος εκπρόσωπος των Επτανήσων ήταν ο πατέρας του Καποδίστρια, ο Αντωνομαρία. Συντάχθηκε το Βυζαντινό Σύνταγμα, το οποίο ήταν αριστοκρατικό. Στη συγκεκριμένη συγκυρία ήταν δύσκολο να υπάρξει φιλελεύθερο Σύνταγμα. Σύμφωνα με τη Συνθήκη, η Πρέβεζα, η Πάργα, η Βόνιτσα και το Βουθρωτό, μέρη που είχαν ένα ιδιαίτερο σύνδεσμο με τα νησιά του Ιονίου Πελάγους, πέρασαν, υπό ειδικό καθεστώς, στην εξουσία των Τούρκων.⁷⁵

⁷²Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΧΡΗΣΤΟΣ, *Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, Δ – Κ (Δεστούνης-Κόμμα)*, Τόμος Β΄, Εκδόσεις: Δεδεμάδη, Μάρτιος 1979, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα 2021, σελ. 302.

⁷³Παραπομπή από βιβλίο:

«Εντεύθεν πάλη δεινή επήλθε μεταξύ των αντιφρονούντων και εν πάσαις ταις νήσοις επηκολούθησαν βιασπραγίαι, καθ' ων μόνον η φιλοπατρία και η μετριοπάθεια του ηγεμόνος κόμητος Σπυρίδωνος Γεωργίου Θεοτόκη ίσχυσαν ν' αποκαταστήσωσιν εν Κερκύρα την βαθέως διαταραχθείσαν τάξιν».

Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σελ. 9.

⁷⁴Παραπομπή από βιβλίο:

Ο καθηγητής και ιστοριογράφος Τρύφων Ευαγγελίδης περιγράφει τη συγκινητική στιγμή, κατά την οποία ο Αυγουστίνος Καποδίστριας έφερε θριαμβευτικά την ιονική σημαία, σημαία ελεύθερου ελληνικού κρατιδίου μετά από τετρακόσια χρόνια τουρκικής κατοχής, από την Υψηλή Πύλη στο πατριαρχικό ναό στο Φανάρι, ακολουθούμενος από τους απεσταλμένους και από μεγάλο πλήθος Χριστιανών. Ο Πατριάρχης Νεόφυτος Ζ΄ έψαλε δοξολογία και ευλόγησε τη σημαία. Κατόπιν, ο Αυγουστίνος την μετέφερε με πομπή στο πλοίο, όπου ήταν οι απεσταλμένοι, και ο ναύαρχος του τουρκικού στόλου το χαιρέτησε με είκοσι έναν κανονιοβολισμούς.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, Μεταγραφή στην απλή νεοελληνική – πρόλογος – σχόλια: Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Εκδοτικός Οίκος: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1996, σελ. 25.

⁷⁵Παραπομπή από βιβλίο:

2.2. Η εμφάνισή του στην πολιτική σκηνή

Η ανάμειξη του Καποδίστρια με την πολιτική ξεκίνησε με την προτροπή του πατέρα του, να συμμετέχει στην αποστολή για την εφαρμογή του Συντάγματος στα Ιόνια Νησιά, γιατί είχαν ξεσπάσει αναταραχές, αφού η εξουσία είχε επανέλθει στην αριστοκρατία. Την Άνοιξη του 1801, μαζί με τον Νικόλαο Γραδενίγο Σιγούρο πήγαν ως επίτροποι στην Κεφαλονιά, όπου η κατάσταση ήταν εμπόλεμη μεταξύ δύο οικογενειών, του Άννινου και του Μεταξά. Με την πειστική παρέμβαση του βρέθηκε μία συμβιβαστική λύση και επικράτησε ειρήνη στο νησί. Η ίδια κατάσταση επικράτησε και στην Ιθάκη. Ο Καποδίστριας, αν και μόλις 25 ετών, έδειξε τις πολιτικές του ικανότητες και τη διπλωματική του ιδιοφυΐα. Ήταν η απαρχή της πολιτικής του ανέλιξης και ένα κομβικό γεγονός στη μετέπειτα διπλωματική του σταδιοδρομία. Και ο ίδιος είχε ομολογήσει, κάποια χρόνια αργότερα, ότι η εμπειρία που αποκόμισε στην Κεφαλονιά αποτέλεσε τον σταθμό στην πολιτική του καριέρα.

Το 1803, είχε αποκατασταθεί η δημόσια τάξη σε όλα τα νησιά του Ιονίου και συντάχθηκε νέο Σύνταγμα της Επτανήσου.⁷⁶ Ο Καποδίστριας διορίστηκε από τη Γερουσία, Γραμματέας της Επικρατείας επί των Εξωτερικών, των Ναυτικών και του Εμπορίου της Επτανήσου Πολιτείας. Οι τομείς που ανέλαβε ήταν η διοίκηση, τα δημόσια οικονομικά, οι εξωτερικές σχέσεις, η ναυτιλία και το εμπόριο. Στις 14 Απριλίου του 1803, το έγγραφο για τον Κανονισμό της Εμπορικής Ναυτιλίας που υπέβαλλε η Επιτροπή της Γενικής διοικήσεως στη Γερουσία, έχει τις υπογραφές του Σπυρίδωνος Γεωργίου Θεοτόκη και του Ιωάννη Καποδίστρια.⁷⁷ Συνεργάστηκε με τον Ρώσο πληρεξούσιο, κόμη Γεώργιο Μοτσενίγο,⁷⁸ για τη διαμόρφωση νέου

-Βλ. Σπ. Λουκάτος, *Ιωάννης Καποδίστριας*, σσ. 17-22

ΛΟΥΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Οι ιδρυτές της νεότερης Ελλάδας*, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ / ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ Α.Ε., Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα, Φεβρουάριος 2020, σελ. 13.

⁷⁶Παραπομπή από βιβλίο:

Σύμφωνα με το Επτανήσιο Σύνταγμα του 1803: α) αποκτούσαν πολιτικά δικαιώματα, όχι μόνο όσοι άνηκαν στην αριστοκρατική τάξη, αλλά κι όσοι ανέρχονταν στα μεσαία στρώματα, ήταν μορφωμένοι και κατείχαν περιουσία, β) αναγνωριζόταν, μετά από πέντε αιώνες η Ορθόδοξη θρησκεία της Ανατολικής Εκκλησίας και γ) μετά από έξι έτη, κανείς δεν θα μπορούσε να διορισθεί σε δημόσια θέση αν δεν γνώριζε τη νεοελληνική γλώσσα.

Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σελ. 19.

⁷⁷Παραπομπή από Συνέδριο:

Έκτακτος Συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών την 21^η Οκτωβρίου 1976, Προεδρία: Νικ. Κ. Λούρου, Ομιλία του Ακαδημαϊκού ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΝΘΗΝΟΥ, ό. π., σελ. 162.

⁷⁸Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Ζακυνθινός κόμης Μοτσενίγος ήταν γνωστός στους Ρώσους. Γιος του άλλοτε πρεσβευτή της Ρωσίας στη Φλωρεντία και εν ενεργεία σύμβουλος της Επικρατείας. Ο Αυτοκράτορας πασών των

Συντάγματος, περισσότερο δημοκρατικού. Το νέο Σύνταγμα του 1803, εκτός από ριζοσπαστικό, είχε αφήσει στοιχεία ελευθερίας της χρησιμοποίησης της ελληνικής γλώσσας στις δημόσιες υπηρεσίες και εξελληνισμού στην εκπαίδευση.

Τη διετία 1804-1806, ο Καποδίστριας ως Επιθεωρητής της Εκπαίδευσης, ίδρυσε τη Δημόσια Σχολή,⁷⁹ φρόντισε για την επαναλειτουργία της Δημόσιας Βιβλιοθήκης και την ανέγερση σαράντα σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης στα Επτάνησα. Υπήρξε εξ αρχής οπαδός της θεωρίας, «έπρεπε πρώτα να μορφωθούν οι Έλληνες και έπειτα να ιδρυθεί η Ελλάδα». Ήδη από το 1802, είχε ιδρύσει μαζί με συνομήλικούς του φίλους, οι οποίοι αργότερα ξεχώρισαν για την παιδεία τους, την *Εταιρεία Φίλων*, έναν ιδιωτικό φιλολογικό σύλλογο που μελετούσε μεθόδους ανάπτυξης των ελληνικών γραμμάτων. Από αυτή την προσπάθεια, δημιουργήθηκε και ο *Εθνικός Ιατρικός Σύλλογος*.⁸⁰

Τον Ιούνιο του 1807, διορίστηκε από τη Γερουσία, Έκτακτος Επίτροπος στην Αγία Μαύρα (Λευκάδα). Σκοπός της αποστολής ήταν η οργάνωση της άμυνας του νησιού εναντίον των επιθέσεων του Αλή Πασά, ο οποίος με την στήριξη των Γάλλων ετοιμαζόταν να την καταλάβει και στη συνέχεια να κυριαρχήσει στη Δυτική Ελλάδα. Εκεί, ο Καποδίστριας κατόρθωσε να προσδώσει έναν πανελλήνιο χαρακτήρα στον αγώνα εναντίον του Αλή Πασά και των Γάλλων. Με αξιόλογες κινήσεις δημιούργησε ένα κοινό μέτωπο από τους κατοίκους όλων των νησιών της Επτανήσου, από τους Σουλιώτες που είχαν καταφύγει στο νησί εξαιτίας των διώξεων του Αλή Πασά, από τους κλεφταρτωλούς της ηπειρωτικής Ελλάδας, καθώς κι από τους Ρώσους συμμάχους. Με την επιτυχή κατάληξη της απόκρουσης του Αλή Πασά, αποδείχθηκε

Ρωσίων, Αλέξανδρος Α', τον ονόμασε πληρεξούσιο Υπουργό της Ρωσίας στην Επτανήσο Πολιτεία και Αρχηγό του επικουρικού στρατού.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 29.

⁷⁹Παραπομπή από Συνέδριο:

Την επίβλεψη της Δημόσιας Σχολής ανέλαβε ο ίδιος ο Καποδίστριας, ο οποίος συνέταξε και τον εσωτερικό κανονισμό. Τα μαθήματα της σχολής ήταν: στο πρώτο τμήμα **η Ελληνική του Γένους διάλεκτος** (διδάσκαλοι ήταν ο Χριστόφορος Περραιβός και ο Ανδρέας Ιδρωμένος), στο δεύτερο τμήμα **η Φιλολογία** (διδάσκαλος ο Ανδρέας Μουστοξύδης), στο τρίτο τμήμα **οι Επιστήμες, η Αναλυτική Αριθμητική και Γεωμετρία** (διδάσκαλος ο Καίσαρ Πελλεγρίνης) και στο τέταρτο τμήμα **η Φιλοσοφία, η Λογική και η Μεταφυσική** (διδάσκαλος ο Γαβριήλ Παγάνος).

Έκτακτος Συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών την 21^η Οκτωβρίου 1976, Προεδρία: Νικ. Κ. Λούρου, Ομιλία του Ακαδημαϊκού ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΝΟΗΝΟΥ, ό. π., σελ. 163.

⁸⁰Παραπομπή από βιβλίο:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σσ. 30-31.

ότι όλοι οι Έλληνες ενωμένοι θα μπορούσαν να αποκτήσουν την ελευθερία τους.⁸¹ Στη Λευκάδα, παραβρέθηκε ο Καποδίστριας στο περίφημο κλέφτικο τραπέζι με τους συγκεντρωμένους κλεφταμαρτωλούς⁸² και ήρθε σε επαφή για πρώτη φορά με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και με τους οπλαρχηγούς της Στερεάς Ελλάδας, τους Κατσαντώνη, Βαρνακιώτη, Μπουκουβάλα, Σκυλοδήμο, Κίτσο Μπότσαρη, Γρίβα κι άλλους.⁸³ Ο διπλωμάτης και νομικός Γεώργιος Πουκαμισάς, αναφέρει επίσης τους Λάμπρο Τζαβέλλα, Βλαχάβα, Αναγνωσταρά, Νικοτσάρα και Περραιβό.⁸⁴ Ο καθηγητής και πρέσβης Γιώργος Γεωργής μνημονεύει και τον Νικήτα Σταματελόπουλο, γνωστότερος ως Νικηταράς, ο οποίος μαζί με τους Κολοκοτρώνη, Αναγνωσταρά και Γρίβα, υπήρξαν αργότερα στυλοβάτες του καποδιστριακού καθεστώτος.⁸⁵

2.3. Η πολιτική του καριέρα στη ρωσική αυτοκρατορία

Το 1808, έχοντας δείξει αξιομνημόνευτα δείγματα διπλωματικών χειρισμών και με τις συστάσεις του Μοτσενίγου, δέχτηκε μία επιστολή-πρόσκληση με θερμά λόγια, το παράσημο του τάγματος της Αγίας Άννας και χρήματα για το ταξίδι στην Αγία Πετρούπολη, από τον Υπουργό των Εξωτερικών της Ρωσίας, κόμη Ρομαντζώφ, προσφέροντας του μία θέση στο τμήμα του Υπουργείου Εξωτερικών ως σύμβουλος του κράτους. Το ταξίδι του κράτησε έξι μήνες και ήταν γεμάτο αντιξοότητες και δυσκολίες. Αποχαιρέτησε την αγαπημένη του Κέρκυρα στις 3 Αυγούστου 1808 και έφτασε στην Αγία Πετρούπολη στις 29 Ιανουαρίου 1809, μετά από ένα δύσκολο και επίπονο ταξίδι. Παράλληλα, στις 8 Οκτωβρίου 1809, ο Μέττερνιχ, το αντίπαλο δέος του Καποδίστρια στη διπλωματική του σταδιοδρομία στην Ευρώπη, διορίζεται Υπουργός Εξωτερικών της Αυστρίας.

⁸¹Βλ. συνάντηση Καποδίστρια με τους Έλληνες Καπεταναίους, στο Παράρτημα 9.

⁸²Βλ. περιγραφή συνύπαρξης Καποδίστρια και Οπλαρχηγών από τον ποιητή Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, στο Παράρτημα 10.

⁸³Παραπομπή από βιβλίο:

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, «Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα», ό. π., σσ. 32-33.

⁸⁴Παραπομπή από βιβλίο:

ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Εθνικός Αγωνιστής, Διπλωμάτης, Θεμελιωτής Κράτους*, Εκδόσεις: Κασταλία, γ' έκδοση, Αθήνα 2017, σσ. 48-49.

⁸⁵Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σελ. 14.

Έμεινε δύο χρόνια στην πρωτεύουσα του ρωσικού κράτους, προσπαθώντας να προσαρμοστεί στο πολύ ψυχρό κλίμα της και με τα οικονομικά του σε άσχημη κατάσταση. Είχε συχνές επαφές με την επιφανή οικογένεια Στούρτζα.⁸⁶ Η φιλία του με τον Αλέξανδρο Στούρτζα, ο οποίος εργαζόταν κι εκείνος στο Υπουργείο των Εξωτερικών και την αδελφή του, Ρωξάνδρα, η οποία ήταν δεσποινίδα της τιμής στην Αυτοκρατορική Αυλή, του «άνοιξε» τον κύκλο των γνωριμιών του, διότι είχαν μεγάλο κύρος στη Τσαρική Ρωσία.⁸⁷ Τότε γνώρισε τον ηπειρώτη τραπεζίτη Ιωάννη Δομπόλη,⁸⁸ μεγάλο εθνικό ευεργέτη,⁸⁹ ο οποίος έγινε ιδιαίτερος γραμματέας του και είχε αναλάβει τα οικονομικά του, ακόμη κι όταν έφτασε στην Ελλάδα ως Κυβερνήτης.⁹⁰ Με υπομονή περίμενε μία καλύτερη θέση σε κάποια ρωσική πρεσβεία, είτε στην Αμερική για να γνωρίσει τον καινούργιο κόσμο, είτε στην κεντρική Ευρώπη για να βρίσκεται πιο κοντά στην οικογένειά του.⁹¹ Παρόλα αυτά, εκμεταλλεύτηκε την

⁸⁶Παραπομπή από βιβλίο:

Η οικογένεια Στούρτζα ήταν μία από τις διακεκριμένες ελληνικές οικογένειες στη Ρωσία. Ο πατέρας, Σκαρλάτος Στούρτζας, καταγόταν από άμπλουτη και αριστοκρατική ελληνική οικογένεια της Μολδαβίας και η μητέρα, Σουλτάνα, ήταν κόρη του Έλληνα ηγεμόνα της Μολδαβίας, του πρίγκιπα Κωνσταντίνου Μουρούζη. Τα μέλη και των δύο οικογενειών είχαν τίτλους, ήταν πρίγκιπες, δούκες, κόμητες, ηγεμόνες των Παραδουνάβιων χωρών και άλλους ευγενείς αξιωματούχους. Είχαν αποκτήσει πέντε παιδιά. Με τη Ρωξάνδρα-Αλεξάνδρα, το προτελευταίο παιδί της οικογένειας, η οποία ήταν κυρία των τιμών της Αυτοκράτειρας της Ρωσίας, ο Καποδίστριας είχε μία ιδιαίτερη φιλία. Ιστορικοί υποστηρίζουν ότι η σχέση τους θα οδηγούταν στο γάμο, αλλά δεν υπάρχουν αξιόπιστες πηγές που να το αποδεικνύουν. Ιστορικά βιβλία «μιλάνε» για έναν ανεκπλήρωτο έρωτα. Στην αλληλογραφία τους, όπως και στα απομνημονεύματα της Ρωξάνδρας, φαίνεται ότι έτρεφαν ισχυρά συναισθήματα ο ένας για τον άλλον. Αλλά και τον μικρότερο αδελφό της, Αλέξανδρο, τον είχε δίπλα του ο Καποδίστριας στο διπλωματικό σώμα.

ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας – Ρωξάνδρα Σ. Στούρτζα, Μια ανεκπλήρωτη αγάπη, Ιστορική Βιογραφία*, Πέμπτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2000.

⁸⁷Παραπομπή από βιβλίο:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 35.

⁸⁸Ιωάννης Δομπόλης, βλ. Βιογραφικά.

⁸⁹Βλ. αναφορά του Ιωάννη Δομπόλη σχετικά με τη συνεργασία του με τον Καποδίστρια για την εξάπλωση της δημόσιας παιδείας, στο Παράρτημα 11.

⁹⁰Παραπομπή από βιβλίο και ιστοσελίδα:

Τον Καποδίστρια και τον Δομπόλη τους ένωνε το όραμα των μορφωμένων Ελλήνων. Στη διαθήκη του, ο Δομπόλης, άφηνε την περιουσία του για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους, με την ονομασία «Καποδιστριακόν». Γράφει μεταξύ άλλων: «Ότε τω 1809 εγνώρισα τον μακαρίτην κόμητα Ιωάννην Καποδίστριαν, υπεσχέθημεν αλλήλοις να μεταχειρισθώμεν παν μέσον προς διάδοσιν της δημόσιας παιδείσεως εν Ελλάδι· έκτοτε ο σταθερός σκοπός της ζωής μου υπήρξε να κατορθώσω να εκπληρώσω πρεπόντως την δοθείσαν υπόσχεσίν μου...».

-ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σελ. 15.

- <https://www.kapodistrias.info/dompolis-ioannis> (14/11/2023).

⁹¹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο καθηγητής Τρύφων Ευαγγελίδης αναφέρει ότι ο Καποδίστριας είχε ζητήσει τη θέση του Συμβούλου στην αυτοκρατορική αποστολή στη Βραζιλία, αλλά χάρη στον Στούρτζα διορίστηκε

ευκαιρία για να διαβάσει,⁹² να μάθει τη ρωσική γλώσσα, να μελετήσει την ευρωπαϊκή διπλωματία και τη ρωσική πολιτική στην Ανατολή.⁹³

Το 1811, ο τσάρος Αλέξανδρος υπέγραψε το διάταγμα, που διορίζει τον Καποδίστρια στη ρωσική πρεσβεία της Βιέννης, ως υπεράριθμο γραμματέα. Αν κι η θέση αυτή δεν αντιπροσώπευε τα προσόντα και τις προσδοκίες του, ήταν πολύ χαρούμενος που άφηνε την Αγία Πετρούπολη και πήγαινε σε μία ευρωπαϊκή πρωτεύουσα με καλύτερο κλίμα και πιο κοντά στην οικογένεια και στην πατρίδα του. Η θητεία του στα Επτάνησα και η διετή παραμονή του στην Αγία Πετρούπολη συνέβαλαν στη βαθιά και πολυεπίπεδη γνώση του στα θέματα της Βαλκανικής και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ταυτόχρονα, ξεχώρισε για τον υπηρεσιακό του ζήλο και την εργατικότητα του.⁹⁴

Ο τσάρος γρήγορα εκτίμησε τις ικανότητες του και του ανέθεσε διάφορες εμπιστευτικές διπλωματικές υποθέσεις. Τον Μάιο του 1812, στάλθηκε στο Βουκουρέστι ως αρχηγός και διευθυντής της Γραμματείας του διπλωματικού τμήματος του ναυάρχου Τσιτσαγκάφ.⁹⁵ Αποστολή του ήταν η επικύρωση της

υπεράριθμος υπάλληλος της ρωσικής πρεσβείας της Βιέννης, την οποία διεύθυνε ο βαρόνος Στάκελμπεργκ.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 37.

⁹²Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας αναφέρει στην αυτοβιογραφία του ότι διάβαζε πολλά βιβλία, χάρη στην καλοσύνη του κόμης Ρουμιάντσεφ, τα οποία λάμβανε από τη βιβλιοθήκη του Ερμιτάζ και από τη βιβλιοθήκη της Α. Μ. της μητέρας του Αυτοκράτορα.

Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστριας, Εισαγωγή, Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, Εκδόσεις: ΓΑΛΑΞΙΑΣ, Εκδόσεις: ΕΡΜΕΙΑΣ, Αθήνα, Νοέμβριος '62 - Οκτώβριος '68, σελ. 28.

⁹³Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας είχε άπλετο ελεύθερο χρόνο στην Αγία Πετρούπολη. Ο Σπ. Γ. Δεστούνης, ένας από τους συνεργάτες του, είχε αναφέρει: «Μετά την άφιξή του στην Αγία Πετρούπολη, ο κόμης Καποδίστριας, μακριά από την πατρίδα του και τους γονείς του, ευρισκόμενος σε αδράνεια ύστερα από μερικά χρόνια πολύ έντονης δραστηριότητας, έβρισκε παρηγοριά στην επικοινωνία με τους φίλους του και πάνω απ' όλα στο διάβασμα και στις επιστημονικές ασκήσεις. Διάβαζε και έγραφε πολύ... Ασχολούνταν ιδιαίτερα με τη φιλοσοφία, την παιδαγωγική, την πολιτική, και ούτω καθεξής». ΓΚΡΙΚΟΡΙ ΑΡΣ, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας στη Ρωσία*, Πρόλογος: Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Μετάφραση: Αναστασία Μπελοζέροβα, Εκδόσεις: Ασίνη, Αθήνα 2015, σσ. 35-36.

⁹⁴Βλ. απάντηση του Ρώσου πρέσβη στη Βιέννη, Στάκελμπεργκ προς τον Ρομαντζώφ για την παραμονή του Καποδίστρια στο χώρο της Βαλκανικής, στο Παράρτημα 12.

⁹⁵Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Αλέξανδρος Στούρτζας, βοηθός του Τσιτσαγκάφ στο Βουκουρέστι, ανέφερε στον επιτάφιο λόγο του για τον Καποδίστρια:

«Όλοι οι αυτόπται εθαύμασαν τότε τους μόχθους, ετίμησαν τους άθλους, επήνεσαν την βαθύνοιαν, εσεβάσθησαν την διαγωγήν του Καποδιστρίου, όστις μετείχαν όλων των διαπραγματεύσεων, υπέφερεν όλους τους κινδύνους και τας κακοπάθειας μέχρι της ενδόξου αλώσεως των Παρισίων». Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σελ. 26.

συνθήκης του Βουκουρεστίου, αν και την έκρινε ανεφάρμοστη,⁹⁶ η οργάνωση της Βεσσαραβίας και η εφαρμογή της ειρήνης μεταξύ της Σερβίας, της Βλαχίας και της Μολδαβίας με την Πύλη. Οι επιτυχημένες διπλωματικές του κινήσεις και η σωστή αξιοποίηση των πληροφοριών αποτέλεσαν τις αιτίες για την αναπτέρωση του ηθικού του ρωσικού στρατού, μετά τις ήττες που είχε υποστεί από τον Ναπολέοντα, με αποτέλεσμα να κατορθώσει να ανασυνταχθεί, εκμεταλλευόμενος τον ρωσικό χειμώνα, για να επιτύχει την ουσιαστική νίκη επί του Βοναπάρτη. Οι κακουχίες στα πεδία των μαχών, οι αγωνίες, το πολιτικό ψύχος και η υγρασία, καθώς και η νοσταλγία για την πατρίδα, ήταν οι αιτίες για να ασπρίσουν πρόωρα τα μαλλιά του. Ο Καποδίστριας ήταν τότε μόνο 36 χρονών.⁹⁷

Μετά τη διπλωματική του επιτυχία στο Βουκουρέστι, στην πρώτη γραμμή του μετώπου, είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη του τσάρου, έχοντας αναγνωριστεί η ευφυΐα του και οι αξιόλογες υπηρεσίες του. Η επόμενη δύσκολη αποστολή του ήταν να σώσει την Ελβετία από τους Γάλλους, να φροντίσει για την επίτευξη ειρήνης, ανεξαρτησίας και ενοποίησης των ελβετικών καντονιών, τα οποία μαίνονταν από συνεχείς συγκρούσεις. Να εξασφαλίσει τη δημιουργία ενός ενιαίου κράτους, επιτυγχάνοντας την ουδετερότητά του. Στην αρχή, ο Καποδίστριας είχε τις αμφιβολίες του, αν θα ήταν ικανός να εκπληρώσει τις προσδοκίες του τσάρου για το ελβετικό ζήτημα.⁹⁸ Ο Ρώσος Αυτοκράτορας, όμως, τον ενθάρρυνε και του πρόσφερε την απόλυτη στήριξή του για την επιτυχία αυτής της αποστολής.⁹⁹

⁹⁶Παραπομπή από βιβλίο:

Επισημαίνει ο Ιωάννης Καποδίστριας στην αυτοβιογραφία του: «Η συνθήκη του Βουκουρεστίου, καίπερ ανεφάρμοστος, ώφειλε να επικυρωθή, όπερ καιεγένετο».

Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, Εισαγωγή, Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, ό. π., σελ. 31.

⁹⁷Παραπομπή από βιβλίο:

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΝΤΑΚΗΣ – ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΛΚΟΣ – ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΟΡΤΗΣ – ΕΚΤΟΡΑΣ ΧΟΡΤΗΣ, *Όσα δεν γνωρίζατε για τα χρόνια του Καποδίστρια, του Όθωνα και του Γεωργίου του Α΄*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα, 2017, σελ. 16.

⁹⁸Παραπομπή από βιβλίο:

«Την Ελβετίαν, Μεγαλειότατε, γνωρίζω μόνον εκ των βιβλίων, ταύτα δε πενιχράν βοήθειαν παρέχουν προκειμένου περί διαπραγματεύσεων μετ' ανθρώπων μεθ' ων ουδεμίαν έσχον ποτέ σχέσιν. Δεν ομιλώ την γερμανικήν και τούτο είναι δεύτερον εμπόδιον. Τέλος θα έχω και συνάδελφον. Άρα γε θα είμεθα πάντοτε σύμφωνοι αμφότεροι, η δε Αυστριακή Κυβέρνησις έχει κανονίσει μετά της Υμετέρας Μεγαλειότητος τας λεπτομερείας εις τρόπον ώστε οι λόγοι του κ. Λεπτσέλτερν και εμού να μη αφήσουν εις τους ελβετούς ουδεμίαν αμφιβολίαν περί της πλήρους ταυτότητος των προθέσεων των συμμάχων Δυνάμεων;».

Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, Εισαγωγή, Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, ό. π., σελ. 43.

⁹⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Οι διπλωματικοί ελιγμοί και η οξυδέρκεια του Καποδίστρια είχαν σαν αποτέλεσμα να αμβλυνθούν οι διαφορές του αριστοκρατικού Βορρά με τον δημοκρατικό Νότο, να συγκροτηθεί Γενική Συνέλευση όλων των καντονιών για την αναθεώρηση του Συντάγματος και να ενοποιηθούν όλα τα καντόνια σε μορφή συνομοσπονδίας, εξασφαλίζοντας τον αποκλεισμό των Γάλλων και των Αυστριακών από το έδαφος τους. Με την επιτέλεση της ουδετερότητας και του απαραβίαστου των συνόρων της Ελβετίας, και την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της από τις Μεγάλες Δυνάμεις, προσέδωσε κύρος και διεθνή θαυμασμό στο Ρώσο Αυτοκράτορα, αλλά και στον ίδιο. Ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για τις ειλικρινείς προσπάθειές του, του δόθηκε από τα Καντόνια της Γενεύης, της Λωζάνης και του Βω, ο τίτλος και τα δικαιώματα του πολίτη.¹⁰⁰ Για τους Ελβετούς, μέχρι και σήμερα ο Καποδίστριας θεωρείται προστάτης τους και ανδριάντες του υπάρχουν σε όλη την Ελβετία. Παράλληλα, όσο καιρό αγωνιζόταν για την ενοποίηση της Ελβετίας, δεν ξεχνούσε να παλεύει και για τους πρωταρχικούς του στόχους, την απελευθέρωση της πατρίδας του και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των Ελλήνων από την τουρκική βαρβαρότητα.

Στα σημαντικά Συνέδρια της Βιέννης και του Παρισιού υπήρξε ένας από τους πρωταγωνιστές των διπλωματικών διεργασιών. Διακρίθηκε για τη σοβαρότητά του,

«Θα απαντήσω», υπέλαβεν ο Αυτοκράτωρ, «μόνον ως προς την τελευταίαν ταύτην δυσχέρειαν. Όσον δ' αφορά εις τας λοιπάς, επαινώ την μετριοφροσύνην και την περίσκεψίν σας. Αλλ' είμαι βέβαιος εκ των προτέρων ότι, μετά την επιτυχί σας δράσιν εν ταις Ιονίοις Νήσοις, θα επιτύχετε εν Ελβετία καλύτερον παντός άλλου διπλωμάτου. Όσον αφορά εις τον συνάδελφόν σας θα ενεργήτε πάντοτε μετ' αυτού επί τη βάσει των οδηγιών σας. Εάν ούτος ενεργήση αντιθέτως προς ταύτας, θα εξακολουθήτε το έργο σας και θα Μοί αποστέλλετε τας εκθέσεις σας. Θα ευρισκώμεθα ουχί μακράν της Ελβετίας. Μετ' ολίγας ημέρας θα έχετε λάβει τας διαταγάς Μου».

Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, στο ίδιο, σελ. 43.

¹⁰⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

Οι Ελβετοί, για να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη τους προς το πρόσωπο του Καποδίστρια, του δώρισαν τον τίτλο του Ελβετού πολίτη με το παρακάτω δίπλωμα:

«Στο προσφιλέστατο και εξαιρετικά τιμημένο συμπολίτη, στον πιστό σύμβουλο του μεγάλου αυτοκράτορα Αλέξανδρο, σ' αυτόν που τιμά την απελευθερωμένη Επτάνησο, στον ευγενή απόγονο των Φαιάκων, σ' αυτόν που εμπνεύστηκε από την Αθηνά τα καλά έργα και τη σοφία, απονέμουμε το δίπλωμα αυτό, στη μνήμη της νέας του πατρίδας».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 40.

Το δίπλωμα αυτό στάλθηκε στον Καποδίστρια σε χρυσό κουτί από ξύλο πύξου, που επάνω του ήταν σκαλισμένη η θέση της Γενεύης με τη λίμνη και τα περίχωρα, και τα γράμματα αυτά ήταν χαραγμένα στο βάθος του κουτιού, στα ελληνικά. Ο Καποδίστριας θεωρούσε αυτή την τιμή τη μέγιστη της ζωής του, υπογράφοντας τις συνθήκες, μεταξύ των πολλών τίτλων του, ότι ήταν πολίτης της Γενεύης.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, στο ίδιο, παραπομπή 19, σελ. 496.

την ειλικρίνεια και την ευγένεια του, το σπινθηροβόλο πνεύμα του και την πολιτική του διορατικότητα.

Τον Νοέμβριο του 1814, ξεκίνησαν οι εργασίες του Συνεδρίου της Βιέννης, στο οποίο θα παίρνονταν αποφάσεις για τον οριστικό τερματισμό του πολέμου με τον Ναπολέοντα και για τις διαφορές των ευρωπαϊκών χωρών με τη Γαλλία. Το κύριο θέμα του Συνεδρίου ήταν να εξομαλυνθεί η κατάσταση στην Ευρώπη, μετά από εικοσιπέντε χρόνια αναταραχών. Κυρίαρχος στόχος των νικητήριων χωρών του πολέμου (Ρωσία, Αυστρία, Πρωσία και Αγγλία) ήταν να επιτευχθεί μία νέα ισορροπία δυνάμεων, ώστε να τερματιστεί η γαλλική επεκτατικότητα, να αποφευχθούν μελλοντικές συγκρούσεις και η εξάπλωση επαναστατικών ιδεών.¹⁰¹ Κρινόταν η τύχη εκατομμυρίων ανθρώπων. Οι ηγεμόνες αξίωναν αποζημιώσεις και προνόμια για τα κράτη τους. Η παρέμβαση του επικεφαλής της γαλλικής αντιπροσωπείας, Ταλλεϋράνδου, Υπουργού Εξωτερικών της Γαλλίας, του εμπνευστή της *αρχής της νομιμότητας*,¹⁰² οδήγησε στον περιορισμό της επικράτησης των φιλελεύθερων ιδεών και των δικαιωμάτων των λαϊκών στρωμάτων, εξασφαλίζοντας την απόλυτη κυριαρχία των μοναρχικών καθεστώτων.¹⁰³

Στη Βιέννη συγκεντρώθηκε ο μεγαλύτερος αριθμός ηγεμόνων από κάθε άλλη στιγμή της ευρωπαϊκής ιστορίας.¹⁰⁴ Οι γιορτές και οι δεξιώσεις ήταν περισσότερες από τις συνεδριάσεις για το μέλλον των ευρωπαϊκών χωρών μετά τους Ναπολεόντειους πολέμους. Το άστρο του Καποδίστρια έλαμψε στους ευρωπαϊκούς κύκλους.¹⁰⁵ Με τη φινέτσα, την ευθυκρισία, τη σοβαρότητα και την ακεραιότητα του

¹⁰¹ Παραπομπή από βιβλίο:

ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, *Ιστορία της Ιταλίας, από τη συνθήκη του Λόντι στην ενοποίηση 1454-1870*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα 2015, σελ. 123.

¹⁰² Η *αρχή της νομιμότητας* έθετε την επιστροφή των ηγεμόνων, τους οποίους είχε εκθρονίσει ο Ναπολέοντας, στα βασίλειά τους. Μία πρόταση του Ταλλεϋράνδου, η οποία βρήκε σύμφωνους όλους τους μονάρχες της Ευρώπης, και κυρίως τον Μέττερνιχ, Υπουργό Εξωτερικών της Αυστρίας, ο οποίος υπήρξε πρωταγωνιστής της ευρωπαϊκής διπλωματίας στα χρόνια της Παλινόρθωσης.

¹⁰³ Παραπομπή από βιβλίο:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σσ. 41-42.

¹⁰⁴ Παρευρέθηκαν αυτοκράτορες, πρίγκιπες, αριστοκράτες, πολιτικοί, διπλωμάτες, στρατιωτικοί, κληρικοί και όσοι φιλοδοξούσαν να αποκτήσουν αίγλη και ενεργό ρόλο στη νέα εποχή. Μεταξύ των ηγεμόνων που έλαβαν μέρος ήταν: ο τσάρος Αλέξανδρος της Ρωσίας (με πολυμελή αντιπροσωπεία, αναμεσά τους κι ο Καποδίστριας), ο Μαξιμιλιανός-Ιωσήφ της Βαυαρίας, Φραγκίσκος Β΄ της Αυστρίας (με κύριο εκπρόσωπο και «οικοδεσπότη» τον Μέττερνιχ), ο Φρειδερίκος-Γουλιέλμος Γ΄ της Πρωσίας, ο βασιλιάς Λουδοβίκος ΙΗ΄ (με κύριο εκπρόσωπο τον Ταλλεϋράνδο) και ο Γεώργιος Δ΄ της Μ. Βρετανίας (με εκπρόσωπο τον Κάστλερι).

¹⁰⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

χαρακτήρα του προκάλεσε τον θαυμασμό σημαντικών προσωπικοτήτων του Συνεδρίου,¹⁰⁶ αλλά ταυτόχρονα και την αντιπάθεια του Καγκελαρίου της Αυστρίας, Μέττερνιχ, ο οποίος υιοθετώντας φιλοτουρκική πολιτική, τον κατασκόπευε και τον πολέμησε με μηχανορραφίες. Όπως αναφέρει ο Bartholdy: «διότι εις και μόνον θνητός ετόλμησε να αντιπαλαίση τότε επί της παγκοσμίου διπλωματικής σκηνής προς τον Μέττερνιχ,¹⁰⁷ ο Καποδίστριας. Ήτο δε η μονομαχία γιγάντειος...».¹⁰⁸

Ο Καποδίστριας δεν άφησε ανεκμετάλλευτη την παρουσία του σε αυτό το σημαντικό Συνέδριο. Κατά τη διάρκεια των δεξιώσεων και των γευμάτων, αλλά και στα διαλείμματα των συνεδριάσεων προσπαθούσε να ανοίγει συζητήσεις για τους σκλαβωμένους Έλληνες, τις βαρβαρότητες που υφίσταντο από τον τουρκικό ζυγό και τη δίψα των Ελληνοπαίδων για μόρφωση. Η πορεία της ζωής του Καποδίστρια έδειξε ότι δύο ήταν οι σκοποί του: η απελευθέρωση της πατρίδας του και η μόρφωση του ελληνικού λαού. Υποστήριζε ότι χωρίς μόρφωση οι Έλληνες δεν θα μπορούσαν να διαχειριστούν και να αξιολογήσουν σωστά την εθνική τους ανεξαρτησία, δημιουργώντας ένα σταθερό κράτος με νόμους και κοινωνική ευημερία. Προκαλώντας θαυμασμό, σε κάθε εκδήλωση, με την εμφάνισή και την οξυδέρκειά

Γράφει ο λόγιος και ιερέας Ανδρέας Ιδρωμένος:

«Εν ταις διαπραγματεύσεσι και συζητήσεσι του υψηλού συνεδρίου εν ω συνήλθον οι πρώτοι των διπλωματών της Ευρώπης, και εν ω επεδιώκοντο τα αντίθετα συμφέροντα εκάστου των συμμάχων, αποδείχθη η ικανότης και η υπέροχος αξία του Έλληνος της Ρωσίας πληρεξουσίου εκ της εμβριθείας των σκέψεων, του πρακτικού νοός, της ευθύτητος άμα και παρρησίας εν τη εκδηλώσει του φρονήματος, ως αποδεικνύεται εκ των πρακτικών και πρωτοκόλλων του Συνεδρίου· όθεν ιδίως εξετιμήθη ο υψηλός χαρακτήρ του ανδρός αποστρεφόμενου τας μηχανορραφίας εν αις δυστυχώς η διπλωματία ουχί σπανίως ασμενίζει, και πολλάκις δια του πειστικού αυτού λόγου και της ευσυνειδήτου ψήφου κλίναντος την πλάστιγγα των τελικών αποφάσεων του Συνεδρίου προς το δίκαιον και την επιείκειαν απέναντι των εντάσεων και την επιμονής των ενδιαφερομένων».

Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σελ. 28.

¹⁰⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Γράφει ο Καποδίστριας στον πατέρα του από την Αγία Πετρούπολη, το 1817:

«Όταν θα επιστρέψω στη Ρωσία, έχω σκοπό να τοποθετήσω μέσα σ' ένα ωραίο πλαίσιο από έβανο τις προσωπογραφίες των Ηγεμόνων, οι οποίοι με τίμησαν, δωρίζοντάς μου τις ταμβακοθήκες που χρησιμοποιούσαν. Εσείς θα έχετε στη διάθεσή σας αυτή την ανάμνηση της ευμένειας με την οποία είχαν τη καλή θέληση να με τιμήσουν».

ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ, Καθηγητού του Πανεπιστημίου της Βιέννης, *Ιωάννης Καποδίστριας, 176 ανέκδοτα γράμματα προς τον πατέρα του 1809 – 1820*, ό. π., Επιστολή Αριθμός 138, σελ. 244.

-Το κάδρο αυτό υπάρχει στο εξοχικό σπίτι της οικογενείας στο κτήμα Κουκουρίτσα, στην Κέρκυρα, το οποίο είναι σήμερα το μουσείο Καποδίστρια (Τρίτο Παράρτημα).

¹⁰⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Χ. Κίσινγκερ προσκομίζει στη μελέτη του, τη μανιχαϊστική αντίληψη του Μέττερνιχ, κατά την οποία «δύο σχολές σκέψεως (factions) συγκρούονται σε όλο τον κόσμο: οι Καποδίστριοι και οι Μέττερνιχ». ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Εθνικός Αγωνιστής, Διπλωμάτης, Θεμελιωτής Κράτους*, ό. π., σελ. 25.

¹⁰⁸ Βλ. ανάλυση του Ανατολικού Ζητήματος και της διπλωματικής αντιπαράθεσης Καποδίστρια-Μέττερνιχ από τον πρέσβη και ακαδημαϊκό Γεώργιο Δ. Πουκαμισά, στο Παράρτημα 13.

του, άδραξε την ευκαιρία του Συνεδρίου της Βιέννης, που ήταν μαζεμένη όλη η αριστοκρατία και οι τιτλούχοι της Ευρώπης, προτείνοντας στον Τσάρο τη δημιουργία μιας Εταιρείας στη Βιέννη σύμφωνα με εκείνη που λειτουργούσε ήδη στην Αθήνα από το 1813.¹⁰⁹ Η Εταιρεία των Αθηνών είχε ως σκοπό την περισυλλογή και προστασία των αρχαιοτήτων, κυρίως μετά την αρπαγή των μαρμάρων του Παρθενώνα από τον λόρδο Έλγιν το 1806. Η Εταιρεία που πρότεινε ο Καποδίστριας, μαζί με τον Άνθιμο Γαζή¹¹⁰ και τη συνεισφορά Ελλήνων εμπόρων της Βιέννης,¹¹¹ ονομάστηκε *Φιλόμουσος* και θα παρείχε βοήθεια για τη σπουδή των νέων Ελλήνων στα Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια, με τη διενέργεια εράνων.¹¹² Συγκινημένος ο τσάρος, διέθεσε ένα μεγάλο ποσό και έγινε συνδρομητής. Το παράδειγμά του ακολούθησαν κι άλλοι επιφανείς Ευρωπαίοι, αναγκαστικά και ο Μέττερνιχ,¹¹³ εξασφαλίζοντας η Εταιρεία μεγάλες συνδρομές. Οι ενέργειες του Καποδίστρια για τη μόρφωση των Ελλήνων προκάλεσε την αντίδραση της τουρκικής αντιπροσωπίας, η οποία

¹⁰⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Το 1813 ιδρύθηκε στην Αθήνα, η Φιλόμουσος Εταιρεία από τους προύχοντες, Μαρμαροτούρης, Ρεβελάκης, Χωματιανός, Τατλίκaros και Σοφιανός. Ενισχύθηκε από την Αγγλία. Πίσω από αυτή την Εταιρεία υπήρξε διπλωματικό παρασκήνιο.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΣΠΥΡΟΣ, *21 ρωγμές στην επίσημη ιστορία για το 1821*, ό. π., σελ. 54.

¹¹⁰Άνθιμος Γαζής, βλ. Βιογραφικά.

¹¹¹Παραπομπές από βιβλία:

-Γράφει ο καθηγητής Ενεπεκίδης: «Εις άλλας εκθέσεις γίνεται λόγος περί των μελών της Φιλομούσου Εταιρείας, τα οποία φέρουν συμβολικούς δακτυλίους, δι' ων αναγνωρίζονται μεταξύ των».

ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ, *Ρήγας - Υψηλάντης - Καποδίστριας*, ό. π., σελ. 185.

-Γράφει η συγγραφέας Αθηνά Κακούρη: «Έγινε της μόδας να φοράς το χρυσό δαχτυλίδι με την κουκουβάγια της Αθηνάς, σημάδι ότι είσαι συνδρομητής της Εταιρείας των Φίλων των Μουσών».

ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΘΗΝΑ, *1821 Η Αρχή που δεν ολοκληρώθηκε, Πότε και Πως δημιουργήθηκε το κράτος όπου ζούμε σήμερα*, Δέκατη Τέταρτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2021, σελ. 70.

¹¹²Παραπομπή από βιβλίο:

«Δυνάμεθα παρά ταύτα, Μεγαλειότατε, χωρίς να εξέλθωμεν της γραμμής ην εχαράξατε, να πράξωμεν κάτι τι δι' αυτούς. Οι Άγγλοι ίδρυσαν ήδη εν Αθήναις εταιρείαν με σκοπόν την περισυλλογήν και προστασίαν των αρχαιοτήτων. Ας ακολουθήσωμεν το παράδειγμα τούτο, εφαρμόζοντες αυτό ουχί προκειμένου περί του παρλθόντος αλλά περί του παρόντος και του μέλλοντος, και παρέχοντες βοήθειάν τινα εις τους πτωχούς Έλληνας νέους τους διψώντας παιδείας». *Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια*, Εισαγωγή, Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, ό. π., σσ. 58-59.

¹¹³Παραπομπή από βιβλίο:

Η Ρωξάνδρα Στούρτζα (κυρία των τιμών της αυτοκράτειρας της Ρωσίας και στενή φίλη του Καποδίστρια ή ο ανεκπλήρωτος έρωτάς του) γράφει στα απομνημονεύματά της για τη στάση του ανθέλληνα Μέττερνιχ: «[...] Πιστεύω ότι ο Μέττερνιχ ήταν ο μόνος από τους συνέδρους, που η σκέψη του στάθηκε επάνω από τις αναπόφευκτες συνέπειες, από το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό που δημιουργήθηκε υπέρ της Ελλάδος, που ήταν γενναιόδωρος και γενικός. Πως όμως ήταν δυνατόν να αντιδράσει στη γενική αυτή κινητοποίηση του φιλελληνισμού, χωρίς να διατρέξει τον κίνδυνο να κατηγορηθεί για βαρβαρότητα; [...]».

ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας, Ο Άνθρωπος - Ο Διπλωμάτης (1800 - 1828)*, ό. π., σελ. 53.

κατηγορήσε τους Ευρωπαίους διπλωμάτες ότι επιδεικνύουν ανοχή που θα μπορούσε να οδηγήσει σε αναταραχές στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.¹¹⁴

Ο Καποδίστριας κατάφερε να αφυπνίσει τους Ευρωπαίους για την τραγική κατάσταση των Ελλήνων και να αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον για την απελευθέρωση και την ανεξαρτησία τους μετά από τέσσερις αιώνες σκλαβιάς. Ο ελληνικός αγώνας δεν ήταν επαναστατικός, αλλά εθνικοαπελευθερωτικός. Ήταν ο αγώνας ενός λαού να αποκτήσει και πάλι την ελευθερία του, τη χαμένη του αίγλη και δόξα των Αρχαίων Χρόνων. Ο Καποδίστριας στα ευρωπαϊκά διπλωματικά πεδία αγωνίστηκε για τους δύο στόχους της ζωής του, την απελευθέρωση της πατρίδας του από τους Τούρκους και τη μόρφωση-εκπαίδευση των Ελλήνων.¹¹⁵ Ο «Ιανός» της Ελληνικής Επανάστασης, όπως τον προσφωνούν οι καθηγητές Βερέμης και Μιχαηλίδης, άνοιξε τις πύλες για τη διεθνοποίηση της καταδυνάστευσης του ελληνικού έθνους από τους Οθωμανούς και την αφύπνιση του φιλελληνισμού, σαν τον θεό των Ρωμαίων, Ιανό, ο οποίος θεωρείτο ο θεός των ενάρξεων, των μεταβάσεων και σε εκείνον ήταν αφιερωμένη η πρώτη ημέρα του έτους, η έναρξη της νέας χρονιάς.¹¹⁶

Μετά την ήττα του Ναπολέοντα στο Βατερλώ, ο Καποδίστριας, ως αρχηγός της ρωσικής αντιπροσωπείας, συνόδευσε τον τσάρο στο Παρίσι, όπου διεξάγονταν οι

¹¹⁴Παραπομπή από βιβλίο:

Σε συζήτηση που είχε καταγράψει η μυστική αστυνομία της Βιέννης, ο Καποδίστριας απαντά σε έναν συνομιλητή του, όταν το ρωτάει τι λένε οι Τούρκοι για την ίδρυση της Φιλομούσου Εταιρείας: «Δεν λένουν τίποτε, αλλ' όταν θα ξυπνήσουν μία μέρα και θα σφάξουν μερικούς – οι άλλοι θα σωθούν. Η Εταιρεία όμως θα εξαπλωθή και σιγά-σιγά θα μπορέσει η Ελλάς να εγερθή. Το Έθνος είναι πάντοτε το αυτό, δεν αναπνέει παρά την Ελευθερίαν. Έλληνες σκλάβοι δεν υπάρχουν, εκτός από εκείνους των Πριγκηπονήσων, απέναντι της Κωνσταντινουπόλεως (δηλαδή οι Φαναριώται). Αυτοί οι αξιολύπητοι που θέλουν να πλουτήσουν και ν' ανέβουν και καταλήγουν να χάσουν το κεφάλι τους όταν γίνουν ισχυροί. Οι άλλοι Έλληνες των βουνών, είναι ένα άλλο είδους ανθρώπου. Και ακριβώς εις αυτούς στηρίζεται και απευθύνεται το εν Αθήναις Λύκειον της Εταιρείας των Φιλομούσων».

ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ, *Ρήγας - Υψηλάντης – Καποδίστριας*, ό. π., σελ. 185.

¹¹⁵Παραπομπή από βιβλίο:

Στη Βιέννη συνάντησε τον παλιό του φίλο και φιλέλληνα, τον λόρδο Φρειδερίκο Νόρθ, κόμητα Guilford. Ανέλαβε με φλογερό ενθουσιασμό να πραγματοποιήσει τις προτάσεις του Καποδίστρια να ιδρύσει Πανεπιστημιακή Σχολή στην Κέρκυρα. Έτσι δημιουργήθηκε η Ιόνιος Ακαδημία, το 1824, η οποία ήταν το πρώτο Ελληνικό Πανεπιστήμιο των νεότερων χρόνων και συνέβαλε στην πνευματική αναγέννηση των Επτανήσων, αλλά και του υπόλοιπου Ελληνισμού.

ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας, Ο Άνθρωπος – Ο Διπλωμάτης (1800 – 1828)*, ό. π., σς. 58-59.

¹¹⁶Παραπομπή από βιβλίο:

ΒΕΡΕΜΗΣ Μ. ΘΑΝΟΣ - ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Δ. ΙΑΚΩΒΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Ο «αμνός» της Παλιγγενεσίας των Ελλήνων*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2020, σελ. 40.

τελικές διαπραγματεύσεις των ευρωπαϊών μοναρχών για να αποφασίσουν το μέλλον της Γαλλίας. Υπήρξε σημαντική η συμβολή του διπλωμάτη Καποδίστρια στην υπογραφή της Συνθήκης που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι, στις 20 Νοεμβρίου 1815. Μόνο η Ρωσία είχε μετριοπαθή στάση απέναντι στο αφόρητο αντίτιμο που ήθελαν οι μεγάλοι της Ευρώπης να πληρώσει η Γαλλία. Ο βασιλιάς Λουδοβίκος και ο δούκας Ρισελιέ, πλησίασαν τον Καποδίστρια δίνοντάς του μία επιστολή προς τον Αυτοκράτορα, ζητώντας του περισσότερη επιείκεια. Με το υπόμνημα του Καποδίστρια σώθηκε ο γαλλικός λαός από τους βαρείς όρους που ήθελαν να υποβάλλουν οι Μεγάλες Δυνάμεις στη χώρα του.¹¹⁷ Μία εξαθλιωμένη Γαλλία δε θα μπορούσε να συνεργαστεί με τη Ρωσία για να αντιμετωπιστεί η αγγλοαυστριακή συμμαχία. Θα χάνονταν οι ισορροπίες στον ευρωπαϊκό χώρο.¹¹⁸

Μετά το τέλος των Ναπολεόντειων πολέμων, οι διαμάχες που κυριάρχησαν στον ευρωπαϊκό χώρο και η γενική απογοήτευση για τα ιδανικά της Γαλλικής Επανάστασης, αποτέλεσαν τα αίτια για τη βαθιά επίδραση της θρησκευτικής σκέψης στην κοινωνία. Οι βασιλιάδες της Ευρώπης υποστήριζαν ότι αιτία πολλών κακών αποτέλεσε η Γαλλική Επανάσταση, και κατ' επέκταση όλες οι Επαναστάσεις. Πίστευαν ότι υπήρχε μία Υψηλότερη Δύναμη πάνω από αυτούς για να τους βοηθάει και να τους παρηγορεί. Με την προτροπή του Αλέξανδρου, ο οποίος είχε επηρεαστεί

¹¹⁷Παραπομπή από βιβλία:

Ο Βασιλιάς Λουδοβίκος, διαμέσου του Ρισελιέ, από ευγνωμοσύνη προς τον Καποδίστρια, του πρόσφερε αμοιβή για τη συμβολή του στην ευνοϊκή απόφαση για τη τύχη του γαλλικού λαού. Ο Έλληνας διπλωμάτης δεν δέχτηκε τα χρήματα. Του ζήτησε, όμως, να σταλούν στην Ελλάδα, τα διπλά συγγράμματα των βασιλικών βιβλιοθηκών της Γαλλίας, για να εμπλουτιστεί η Ελληνική βιβλιοθήκη. Ο βασιλιάς το αποδέχθηκε, αλλά, δυστυχώς, δεν ευδοκίμησε η μεταφορά του έντυπου υλικού.

-Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σελ. 30.

-ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΝΤΑΚΗΣ – ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΛΚΟΣ – ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΟΡΤΗΣ – ΕΚΤΟΡΑΣ ΧΟΡΤΗΣ, *Όσα δεν γνωρίζατε για τα χρόνια του Καποδίστρια, του Όθωνα και του Γεωργίου του Α΄*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2017, σσ. 16-17.

¹¹⁸Παραπομπή από ιστότοπο:

Ο Καποδίστριας σε υπόμνημά του προς τον τσάρο Αλέξανδρο, στις 5/17 Οκτωβρίου 1815, φανερώνει η γαλλόφιλη στάση του: «Οι Πρώσοι ταλαιπωρούν ακόμη την άτυχη Γαλλία, χωρίς να απειλούν την πολιτική της ύπαρξη. Οι Άγγλοι φαίνεται να την επιβουλεύονται περισσότερο με μέθοδο και υπολογισμό. Η Αυστρία τηρεί μια στάση που να την βοηθά ώστε ν' αποκομίζει σε κάθε περίπτωση τα σχετικά πλεονεκτήματα. Η δίκαιη κρίση σας, κύριε, προφύλαξε μέχρι σήμερα τη Γαλλία από την καταστροφή και μόνο η προστατευτική σας εποπτεία μπορεί να τη σώσει στο μέλλον».

Επιπλέον, σε επιστολή του από την Μόσχα προς τον πρωθυπουργό και υπουργό Εξωτερικών της Γαλλίας, Ρισελιέ, στις 18/30 Δεκεμβρίου 1816, διαφαίνεται το ενδιαφέρον της Ρωσίας και προσωπικά του Καποδίστρια απέναντι στην ηττημένη Γαλλία. Ενθάρρυνε τον Ρισελιέ να υπηρετήσει την πατρίδα του και τον βασιλιά, αγωνιζόμενος κι ο ίδιος για τη μείωση των στρατευμάτων κατοχής στο Παρίσι και των οικονομικών επιβαρύνσεων προς τη νέα γαλλική κυβέρνηση. Η συνεργασία των δύο υπουργών υπήρξε θερμότατη και ειλικρινής.

Kapodistrias.digitalarchive.gr, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, τ. Ε΄, (14/11/2023), σσ. 68, 186.

από τις ιδέες της θρησκοόληπτης συγγραφέας, Μαντάμ ντε Κρούντενερ,¹¹⁹ αποφασίστηκε να συστηθεί ένας ευρωπαϊκός δεσμός, που δε θα στηρίζεται στην ασταθή και αναξιόπιστη ανθρώπινη πολιτική κρίση, αλλά στη χριστιανική θρησκεία, στη χάρη του Υψίστου.¹²⁰ Ο τσάρος Αλέξανδρος εμπνεύστηκε την ίδρυση της *Ιερής Συμμαχίας*.¹²¹ Η Ιερή Συμμαχία λειτούργησε ως μία διεθνής αστυνομία που φρόντιζε να τηρούνται οι όροι των Συνθηκών της Βιέννης και του Παρισιού, αποκρούοντας κάθε λαϊκό αίτημα για δημοκρατία και αυτοδιάθεση. Στην Ιερή Συμμαχία συμμετείχαν η Ρωσία, η Αυστρία και η Πρωσία. Απείχαν η Αγγλία, η Βόρεια Αμερική, η Γαλλία και το Παπικό Κράτος.¹²² Ο Καποδίστριας, παρόλο που είχε εκφράσει τις αμφιβολίες του για την επιτυχία αυτής της συμμαχίας, όπως μαρτυρεί ο

¹¹⁹ Παραπομπή από αρχείο:

Τη Ρωσίδα βαρώνη De Krüdener (1764 – 1824), αναφέρει κι ο Δημαράς στον πρόλογο του αρχείου του Καποδίστρια. Η θρησκευτική της έξαρση επηρέασε τον Αλέξανδρο και το κλίμα της Ιερής Συμμαχίας. Προς το τέλος της ζωής της βοήθησε πολύ το φιλελληνικό κίνημα στη Ρωσία.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, από τον πρόλογο του *Αρχείου του Ιωάννου Καποδίστρια*, Τόμος Α'.

¹²⁰ Βλ. την περιγραφή της αριστοκράτισσας Krüdener και την επιρροή που ασκούσε στον τσάρο Αλέξανδρο από τη Ρωξάνδρα Στούρτζα, στο Παράρτημα 14.

¹²¹ Παραπομπή από βιβλίο:

«Κατά την εν Παρισίοις διαμονήν Της η Αυτού Μεγαλειότης συνέταξεν αυτοπροσώπως την συνθήκην της 14) 26 Σεπτεμβρίου, την μετά ταύτα κληθείσαν Ιεράν Συμμαχίαν. Ο Αυτοκράτωρ διετύπωσε το σχέδιον της συνθήκης ιδιοχείρως δια μολυβίδις. Εγχειρίζων μοι τούτο ο Αυτοκράτωρ με διέταξε να σκεφθώ επ' αυτού και να υποβάλω τας παρατηρήσεις μου. Την επαύριον έλαβον το θάρρος να ειπώ Αυτώ ότι τα χρονικά της διπλωματίας δεν παρουσιάζον παρόμοιον έγγραφον και ότι η Αυτού Μεγαλειότης, συμφώνως με τας αρχάς Της, ηδύνατο να διατυπώση τας κυρίας γραμμάς ουχί εν συνθήκη αλλ' εν διακοινώσει η διαγγέλματι. Ο Αυτοκράτωρ εξετάσας τας ενστάσεις μου μοί απήντησεν ότι η απόφασίς Του είναι ειλημμένη και ότι αναλαμβάνει Αυτός όπως υπογράψουν την συνθήκην ταύτην οι σύμμαχοί Του, ο αυτοκράτωρ της Αυστρίας και ο Βασιλεύς της Πρωσίας. Όσον δ' αφορά εις την Γαλλίαν, την Αγγλίαν και τας άλλας Κυβερνήσεις, «τούτο θα είναι», είπε τότε ο Αυτοκράτωρ, «έργον ιδικόν σας». Την μεθεπομένην η συνθήκη πράγματι υπεγράφη υπό του Αυτοκρατόρος της Αυστρίας και του Βασιλέως της Πρωσίας. Ο Βασιλεύς της Γαλλίας προσεχώρησε πλήρως εις αυτήν. Η Αγγλική Κυβέρνησις δεν εδέχθη την γενομένην αυτήν πρότασιν, δια λόγους, ως ισχυρίσθη, κοινοβουλευτικής σκοπιμότητος».

Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, Εισαγωγή, Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, ό. π., σσ. 66-67.

¹²² Παραπομπή από βιβλίο:

Γράφει ο ιστορικός Τρύφων Ευαγγελίδης:

«Η **Αγγλία** και η **Αμερική** απείχαν γιατί σε αυτή τη συμμαχία καταλάβαιναν ότι θα κυριαρχούσε η αυταρχία, που ήταν ξένη προς το πολίτευμά τους· η **Γαλλία** απείχε γιατί εκεί η πολιτεία εκπροσωπούνταν από τη βουλή και όχι από ένα πρόσωπο· ο **πάπας** αρνήθηκε να συμμετάσχει γιατί εκτός από αυτόν κανένας άλλος δεν μπορούσε να είναι φύλακας της αλήθειας και επομένως κανένας άλλος, κατά τον πάπα, δεν μπορούσε να είναι αρχηγός επί της Γης μιας ιερής συμμαχίας. Η Γαλλία μπήκε, τελικά, στην Ιερή Συμμαχία το 1818, ενώ δεν μπήκαν ως το τέλος, ο πάπας και η Αγγλία».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 51.

Α. Σούτσος στην *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, στράφηκε προς την Ιερή Συμμαχία για να ενισχύσει την *Εταιρεία των Φιλομούσων*.¹²³

Με το πέρασμα του χρόνου δημιουργήθηκε η *Τετραπλή Συμμαχία* με την εισχώρηση της Αγγλίας. Από το 1818 έως το 1822 προστέθηκε και η Γαλλία.¹²⁴ Παρόλα αυτά, οι φιλελεύθερες ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης είχαν διαποτίσει τα λαϊκά στρώματα και για λίγα χρόνια κατόρθωσαν οι βασιλείς της Ευρώπης να επιβάλουν τα μοναρχικά τους καθεστώτα, καταπνίγοντας κάθε φιλελεύθερο και επαναστατικό κίνημα.

Σε αυτές τις συζητήσεις βρήκε την ευκαιρία ο Καποδίστριας να απαιτήσει την απόλυτη ανεξαρτησία των Ιονίων Νήσων.¹²⁵ Πίστευε ότι η επίλυση του επτανησιακού προβλήματος, θα οδηγούσε στην απελευθέρωση της υπόλοιπης Ελλάδας. Οι διεκδικητές ήταν δύο, η Αυστρία και η Αγγλία. Ο Καποδίστριας κατάλαβε ότι δεν θα μπορούσε να πετύχει την αυτονομία των Επτανήσων και προτιμούσε την Αγγλία από την Αυστρία, γιατί είχε συνταγματική μοναρχία με κοινοβουλευτικό σύστημα. Έδωσε σκληρό αγώνα απέναντι στον εκπρόσωπο της Βρετανίας, Κάστλερι,¹²⁶ στενό συνεργάτη του Μέττερνιχ, αλλά τελικά δεν κατόρθωσε να αποσπάσει την πλήρη ελευθερία τους. Στις 5 Νοεμβρίου 1815,

¹²³Παραπομπή από βιβλίο:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, *Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, σσ. 50-51, 53.

¹²⁴Παραπομπή από βιβλίο:

ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, *Ιστορία της Ιταλίας, από τη συνθήκη του Λόντι στην ενοποίηση 1454-1870*, ό. π., σελ. 127.

¹²⁵Παραπομπή από βιβλίο:

Στις 9/21 Μαΐου 1814, η Ιόνιος Πολιτεία έστειλε έγγραφο στον Καποδίστρια, στο οποίο ζητά από τις συμμαχικές δυνάμεις να αναγνωρίσουν την ανεξαρτησία της Δημοκρατίας της Επτανήσου. Ο Κερκυραίος διπλωμάτης παρουσίασε αυτό το υπόμνημα στον τσάρο, με το οποίο οι κάτοικοι των Ιονίων Νήσων, τον εκλιπαρούν να φροντίσει για την επίλυση του ζητήματός τους μαζί με τις άλλες Δυνάμεις της Ευρώπης.

Βλ. Παράρτημα 15.

¹²⁶Παραπομπή από το Αρχείο Ιωάννου Καποδίστρια:

Στις 22 Νοεμβρίου 1815, ο Καποδίστριας στο υπόμνημά του προς τον Άγγλο Υπουργό Εξωτερικών, Λόρδο Κάστλερ, ώστε να προετοιμάσει το νέο καθεστώς για την ανάπτυξη της δημόσιας παιδείας, έγραφε: «Η Βενετική Πολιτεία, διώκει τας νήσους δια της διαφθοράς. Οι διοικούντες τα κοινά ανήκον εις την τάξιν των ευγενών, η οποία δεν ήτο η ελάχιστα διεφθαρμένη και η μάλλον ανεπτυγμένη. Η Βενετική Πολιτεία εβασίζετο εις την ισχύν της κυβερνώσης ταύτης τάξεως, υποθάλλουσα τας υπέρ αυτής προλήψεις καθώς και την αντιζηλίαν μεταξύ των άλλων τάξεων. Απονέμουσα προνόμια και κτήματα εις τους ευγενείς, παρείχαν εις αυτούς τα μέσα να εξαγοράζωσι την συνείδησιν του λαού και καθιστώσι συστηματικήν την ανηθικότητα και την διαφθοράν του τόπου. Η βενετική πολιτική εφοβείτο την υπεροχήν του ελληνικού πνεύματος και προσεπάθει να καταβάλη τούτο δια της αμάθειας, δια τούτο ουδέποτε επέτρεψε την σύστασιν δημοσίων σχολείων εν Επτανήσω».

Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια, Τόμος Α', σελ. 223.

υπογράφηκε στο Παρίσι η Συνθήκη, σύμφωνα με την οποία οι κάτοικοι των Επτανήσων αποκτούσαν πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα, και τα Ιόνια Νησιά αποτελούσαν το πρώτο ελεύθερο και ανεξάρτητο κράτος της Ελλάδας, με την επωνυμία: «Ηνωμέναι Πολιτεΐαι των Ιονίων Νήσων», υπό την προστασία της Μεγάλης Βρετανίας.¹²⁷ Παρόλο, που με την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης, τα Ιόνια Νησιά, αντί για ανεξάρτητο κράτος είχαν μετατραπεί διοικητικά σε αγγλική αποικία, η συμβολή τους υπήρξε σημαντική. Εκεί οι κλεφταρματωλοί της ηπειρωτικής Ελλάδας ήρθαν σε επαφή με τις ξένες Δυνάμεις. Αποτέλεσαν για τους Έλληνες του ηπειρωτικού χώρου, τον φάρο που τους θύμιζε την εθνική τους ταυτότητα και τους άνοιγε τον δρόμο προς την ελευθερία.¹²⁸

2.4. Κρατικός Γραμματέας του Υπουργείου των Εξωτερικών της Ρωσίας ή Γραμματέας της Επικρατείας (Secrétaire d' État) επί των Εξωτερικών

Ο Ιωάννης Καποδίστριας διέπρεψε με την πολύπλευρη προσωπικότητα του και τη διπλωματική του διορατικότητα στα Συνέδρια των Παρισίων και της Βιέννης. Αν και ο ίδιος επιθυμούσε να παραμείνει στη Βιέννη, για να βρίσκεται πιο κοντά στην οικογένειά του, αλλά και στον στόχο του, στη μόρφωση των Ελληνοπαίδων και στην απελευθέρωση της πατρίδας του,¹²⁹ ο τσάρος Αλέξανδρος, απόλυτα ικανοποιημένος και ενθουσιασμένος με τις διπλωματικές του επιτυχίες, τον τοποθέτησε στην τιμητική θέση του Κρατικού Γραμματέα του Υπουργείου των Εξωτερικών της Ρωσίας. Ο

¹²⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

Στα τέλη του 1815, ο Αντωνομαρίας Καποδίστριας έστειλε επιστολή στον Τσάρο Αλέξανδρο, μέσω του γιου του. Ο Τσάρος του απάντησε, εκφράζοντας την εύνοια του προς το πρόσωπο του Ιωάννη και την υποστήριξή του υπέρ του Ιονικού κράτους.

Βλ. Παράρτημα 16.

¹²⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

DOUGLAS DAKIN, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821 – 1833*, Μετάφραση Ρένας Σταυρίδη-Πατρικίου, ό. π., σελ. 60.

¹²⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

Στη Βιέννη, ο Καποδίστριας είχε καθημερινές επαφές με την ηπειρώτικη οικογένεια του Ιωάννου Σταύρου, και ιδιαίτερα με τον γιο του, Γεώργιο. Ο Γεώργιος Σταύρου (1785-1869) πρωτοστάτησε στην ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας το 1841, της οποίας υπήρξε ο πρώτος και ο ισόβιος διοικητής της. Στην οικονομική ιστορία της Ελλάδας, από το 1848 έως το 1862, είναι γνωστός για τις επιτυχείς διαχειρίσεις του στις διεθνείς οικονομικές κρίσεις και τις πολιτικές ανωμαλίες. Σε αυτόν οφείλεται η ανάπτυξη της Εθνικής Τράπεζας σε πιστωτικό ίδρυμα και η δημιουργία ατμοπλοϊκών και ασφαλιστικών εταιρειών.

Ο Γεώργιος Σταύρου είχε μακροχρόνιες επαφές με τον Καποδίστρια. Ο Κυβερνήτης του ανέθεσε το ταμείο της Εταιρείας των Ελλήνων Φιλομούσων και το 1828, έγινε μέλος της Επιτροπής Οικονομίας, δηλαδή της προκατόχου του ελληνικού υπουργείου των Οικονομικών.

ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ, *Ρήγας - Υψηλάντης – Καποδίστριας*, ό. π., σσ. 188-189.

Καποδίστριας εξέφρασε στον Τσάρο τη δύσκολη θέση που θα βρεθεί με αυτό το ανώτερο αξίωμα. Τη δυσπιστία με την οποία θα τον αντιμετωπίζουν οι Ευρωπαϊκές Κυβερνήσεις, ότι θα μεροληπτεί για την Ελλάδα και ιδιαίτερα για την Ιόνιο Πολιτεία. Ο Ρώσος Αυτοκράτορας, όμως τον καθησύχασε λέγοντάς του ότι αναμφίβολα πιστεύει στη δίκαιη κρίση του και θα υποστηρίξει τις αποφάσεις του για την πατρίδα του.¹³⁰ Το 1816, επέστρεψε στην Πετρούπολη όπου τον υποδέχτηκαν με ιδιαίτερες τιμές στο Μέγαρο του Υπουργείου. Ήταν συναρμόδιος για τις εξωτερικές υποθέσεις της ρωσικής αυτοκρατορίας με τον Νεσελρόντ, τον άλλον Γραμματέα του Κράτους.¹³¹

Ο Κερκυραίος διπλωμάτης είχε αποκτήσει δύναμη εξουσίας και κύρος στην Τσαρική Αυλή. Είχε προκαλέσει τον φθόνο των Ρώσων, καθώς έβλεπαν ότι ένας Έλληνας είχε διορισθεί σε μία τόσο σημαντική θέση, στην ισχυρότερη Δύναμη της Ευρώπης εκείνης της εποχής. Ο Καποδίστριας φοβόταν ότι αυτή η μνησικακία των Ρώσων, μπορεί να στερήσει από την Ελλάδα την ρώσικη προστασία. Για το λόγο αυτό, όταν έφτασε ο αδελφός του, Βιάρος, το 1816, στην Αγία Πετρούπολη, τον απέτρεψε να δεχτεί τη θέση που του πρόσφερε ο Αυτοκράτορας στη Τσαρική Αυλή με τα εξής λόγια: «Αν εσύ αποφασίσεις κάτι τέτοιο, εγώ αύριο δίνω την παραίτησή μου γιατί δε θέλω να γίνουμε, όχι μόνο εμείς τα δύο αδέρφια αλλά και όλοι οι Έλληνες που βρίσκονται στη Ρωσία, αντικείμενο φθόνου εκ μέρους των Ρώσων και να χάσει έτσι το έθνος μας ένα άσυλο, που συχνά έχει χρησιμεύσει σε ώρες ανάγκης». Ο Βιάρος κατανόησε τα λόγια του αδελφού του και αναχώρησε για την αγαπημένη τους πατρίδα.¹³²

¹³⁰Βλ. τον διάλογο των Αλεξάνδρου-Καποδίστρια όταν προτάθηκε από τον τσάρο στον Κερκυραίο διπλωμάτη η θέση στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας στο Παράρτημα 17.

¹³¹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Γάλλος διπλωμάτης, Ντε Λα Μουσέ, έγραφε, το 1816, από την Αγία Πετρούπολη: «Ο κύριος Νεσελρόντ συνήθως κρατά επαφές με το διπλωματικό σώμα και πραγματοποιεί επίσημες ομιλίες, όμως τίποτα δε γίνεται σήμερα χωρίς τον κύριο Καποδίστρια, από τον οποίο όλοι λαμβάνουν κρυφά μια ιδιωτική ακρόαση».

Αλλά και ο ιστορικός Πογκοντίν γράφει το 1856: «Θυμάμαι ότι ακόμα και στα συνέδρια της εποχής του Αλέξανδρου ο κόμης Νεσελρόντ θεωρούνταν ανίκανος και δεν έκανε ούτε ένα βήμα χωρίς τον κηδεμόνα του – τον Καποδίστρια».

ΓΚΡΙΚΟΡΙΔΗΣ, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας στη Ρωσία*, ό. π., σσ. 52-53.

¹³²Παραπομπή από βιβλίο:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σσ. 54-55.

Ο Καποδίστριας δέχτηκε αυτή τη σημαντική θέση γιατί πίστευε ότι η Ρωσία θα ήταν η μόνη Μεγάλη Δύναμη που θα βοηθούσε τους Έλληνες στον απελευθερωτικό τους αγώνα, έχοντας ως κοινό χαρακτηριστικό την Ορθόδοξη Πίστη ενάντια των Μουσουλμάνων.¹³³ Θεωρούσε πως κερδίζοντας την εύνοια και την εμπιστοσύνη του Αλέξανδρου, ο οποίος είχε φιλελεύθερες ιδέες, θα τον επηρέαζε για να προστατεύσει τους Έλληνες απέναντι στους Τούρκους και να συμβάλλει στην ανεξαρτησία τους. Σε συνομιλία τους για το ελβετικό ζήτημα, ο τσάρος είχε εκφράσει την κοινή τους ιδεολογία: «Οι κανόνες και τα αισθήματά σας είναι γνωστά σε μένα. Εσείς αγαπάτε τις δημοκρατίες, τις αγαπώ και εγώ».¹³⁴ Στο τέλος, ο αδύναμος και ασταθής χαρακτήρας του τσάρου θα τον απογοητεύσει.

Το 1818, στο Συνέδριο του Aachen,¹³⁵ οι αντιπρόσωποι των μεγάλων κρατών συγκεντρώθηκαν για να συζητήσουν τα προβλήματα των μικρότερων κρατών, όπως της Ισπανίας και της Ιταλίας, να συμφωνήσουν την απόσυρση του στρατού κατοχής από το γαλλικό έδαφος και να ρυθμιστούν οι τελικές υποχρεώσεις της Γαλλίας. Οι Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης, ιδιαίτερα ο άσπονδος εχθρός του Καποδίστρια, ο Μέττερνιχ σε συνεργασία με τον Άγγλο Κάστλερι,¹³⁶ υποστήριζαν ότι για να

¹³³ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας σε μυστικές επιστολές έδινε τις ακόλουθες οδηγίες από τη Ρωσία:

«Τώρα που απελευθερώσαμε ένα μέρος της πατρίδας μας είναι ανάγκη, προκειμένου να επιζήσουμε, να μας αναγνωρίσουν οι ευρωπαϊκές Κυβερνήσεις. Αλλά οι ηγέτες της Ευρώπης απεχθάνονται και υποψιάζονται κάθε τι που έχει σχέσεις με μυστικές εταιρείες και ανταρσίες. Μην αναφέρεστε λοιπόν στη Φιλική Εταιρεία. Η Επανάσταση πρέπει να δείχνει το πρόσωπο του αρχαίου και σπουδαίου λαού που έμεινε αδούλωτος και που τώρα πολεμά για να ανακτήσει τα δίκαιά του. Δεν πρόκειται για ανταρσία εναντίον ενός καθεστώτος. Πρόκειται για έναν εθνικό και ιερό (θρησκευτικό) πόλεμο».

ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΘΗΝΑ, 1821: *Η Αρχή που δεν ολοκληρώθηκε*, ό. π., σσ. 159-160.

¹³⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΚΡΙΚΟΡΙ ΑΡΣ, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας στη Ρωσία*, ό. π., σελ. 54.

¹³⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Η γερμανική πόλη Άαχεν είναι αντίστοιχα γνωστή με τη γαλλική της ονομασία, Αιξ-λα-Σαπέλ. Η ρωμαϊκή της ονομασία είναι Ακυΐσγρανο.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 54.

¹³⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας στην αυτοβιογραφία του καταγράφει τις προθέσεις της Αυστρίας και της Αγγλίας, στο Συνέδριο του Άαχεν, τον Οκτώβριο του 1818: «Εις τας διασκέψεις ταύτας ο πρίγκιψ Μέττερνιχ ενεφανίσθη με δύο αξιώσεις. Εκ τούτων η πρώτη συνίστατο εις το να αποκλεισθή από τας Άχεν συζητήσεις παν ζήτημα άχετον προς την εκκένωσιν του γαλλικού εδάφους και προς τας συμφωνίας αίτινες θα την επηκολούθουν. Δια της ετέρας του αξιώσεως ο υπουργός ούτος εξήτει, όπως αι συμφωνίαι αυταί καταλήξουν εις ανανέωσιν της συνθήκης του Chaumont ή της Τετραπλής συμμαχίας, εις τρόπον ώστε, εις την κλίμακα των ευρωπαϊκών Δυνάμεων, να καταλάβη η Γαλλική Κυβέρνησις βαθμόν ενδιάμεσον μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων και των δευτερευόντων κρατών άτινα ειρωνικώς απεκάλει "υποσυμμάχους". Ο πρίγκιψ Μέττερνιχ υπελόγιζεν ότι το σχέδιον τούτο, όπερ είχε καταστρώσει εκ συμφώνου με την Βρετανικήν Κυβέρνησιν, θα παρέλυε την επιρροήν της

επικρατήσει ειρήνη θα πρέπει κάθε Επανάσταση να καταπνίγεται, ώστε να υπερισχύσουν τα μοναρχικά καθεστώτα.¹³⁷ Αντίθετα, ο Καποδίστριας, αν και ήταν μεγαλωμένος σε συντηρητικό περιβάλλον και μετέπειτα υπάλληλος της τσαρικής Ρωσίας, είχε επηρεαστεί από τον Διαφωτισμό και τις δημοκρατικές ιδέες, διακήρυττε τα δικαιώματα των μικρότερων λαών, τη μη βίαιη επιβολή λύσεων των μεγαλύτερων λαών στα εθνικά τους προβλήματα, γιατί κάτι τέτοιο θα οδηγούσε και πάλι τους καταπιεσμένους λαούς σε εξεγέρσεις και πολέμους.¹³⁸ Επιθυμούσε τη ρεαλιστική αντιμετώπιση των αναταραχών και την ενότητα μεταξύ των ευρωπαϊκών

Ρωσίας εις τα ευρωπαϊκά ζητήματα και θα παρεσκεύαζε συγχρόνως την σύμψηξιν συνασπισμού, ον θα ηδύνατο να αντιτάξη κατά της Ρωσίας. Απομονώνων αφ' ενός την Γαλλίαν, και δεσμεύων αφ' ετέρου την Ρωσίαν δια της Τετραπλής συμμαχίας, ήλπιζε, χρείας τυχούσης, να αναγκάση την Αυλήν των Παρισίων να προσχωρήσῃ εκ νέου την διαβόητον συνθήκην της 3 Ιανουαρίου 1815. Αφ' ετέρου, δια της αποκλείσεως παντός άλλου ζητήματος εκ των Άχεν συζητήσεων, επετυγχάνετο εν τοις πράγμασιν η μεν Αγγλία να ρυθμίση μόνη της τα εν Νοτίω Αμερική ισπανικά ζητήματα, η δε Αυστρία να πράξη το αυτό δια τα ζητήματα της Γερμανίας και Ιταλίας απαμακρύνουσα τα δευτερεύοντα κράτη από της Ρωσίας».

Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, Εισαγωγή, Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, ό. π., σσ. 103-104.

¹³⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

Η απάντηση του Καποδίστρια απέναντι στην πολιτική της διατήρησης των μοναρχικών καθεστώτων: «Οι Επαναστάσεις θα μπορούσαν να αποτραπούν μόνο στην περίπτωση, που εξέλειπαν τα αίτια που τις προκαλούσαν. Και αυτό πρωτίστως θα μπορούσε να επιτευχθεί με την ανεξαρτησία των λαών, με φιλελευθεροποίηση των καθεστώτων και αναγνώριση των δικαιωμάτων των πολιτών στα πλαίσια ενός δικαιότερου συστήματος διακυβέρνησης. Όσα μέτρα καταστολής κι αν έπαιρνε ο Μέτερνιχ, μακροπρόθεσμα δε θα ήταν σε θέση να καταπνίξουν τις αντιδράσεις που γεννούσε η αδικία, η καταπίεση και τα αστυνομικά μέτρα».

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, «Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα», ό. π., σελ. 99.

¹³⁸ Παραπομπές από βιβλία:

- Στο Συνέδριο της Aix-la-Chapelle (Aachen), ο Καποδίστριας ως εκπρόσωπος της Ρωσίας υπέβαλε την προοδευτική πρόταση, υπέρ της εγκαθίδρυσης μίας ειρηνικής υπερεθνικής ομοσπονδίας κρατών, της οποίας τα μέλη θα είχαν τη δυνατότητα να διασφαλίσουν την εδαφική τους ακεραιότητα.

Βλ. Παύλος Πετρίδης, *Η Ευρωπαϊκή πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια. Θέσεις και προτάσεις για μια προοδευτικότερη τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη*. (Συλλογή: Αθήνα 2008).

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, Μετάφραση από τα γαλλικά: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, ό. π., σημείωση 124, σελ. 84.

- Πρότεινε έναν υπερεθνικό οργανισμό, με κύριους στόχους: την εγγύηση της ειρήνης, τη διεθνή συνεργασία των κρατών και την ειρηνική επίλυση των διαφορών τους. Έναν οργανισμό αντίστοιχο με τον σημερινό ΟΗΕ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΝΤΑΚΗΣ – ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΛΚΟΣ – ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΟΡΤΗΣ – ΕΚΤΟΡΑΣ ΧΟΡΤΗΣ, Όσα δεν γνωρίζατε για τα χρόνια του Καποδίστρια, του Όθωνα και του Γεωργίου του Α', ό. π., σελ. 17.

- Εισηγήθηκε την συγκρότηση ενός πανευρωπαϊκού οργάνου που θα επέλυε τις διαφορές των κρατών της Ευρώπης, υπερφαλαγγίζοντας κατ' ουσίαν την Ιερή Συμμαχία. Αν και η πρότασή του δεν είχε απήχηση στους μονάρχες, ο Καποδίστριας θεωρείται ένας από τους προδρόμους της ευρωπαϊκής συμμαχίας.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σελ. 19.

μοναρχιών.¹³⁹ Με αυτή την πολιτική, θα έφερνε στην επιφάνεια το ελληνικό ζήτημα, που τόσο καιρό προετοιμάζε, περιμένοντας την κατάλληλη στιγμή.

Στο υπόμνημά του προς τον τσάρο Αλέξανδρο, στις 24 Ιουνίου/6 Ιουλίου 1818, το οποίο αναφερόταν στο Συνέδριο της Aix la Chapelle, ο Καποδίστριας κατήγγειλε τη παρασκηνιακή δράση της Αυστρίας και της Αγγλίας στα κρίσιμα ζητήματα, αποσταθεροποιώντας την εξασφάλιση της ειρήνης, της αλληλεγγύης και της αδελφосύνης ανάμεσα σε μονάρχες και λαούς, απομακρύνοντας την Πρωσία από την Ιερή Συμμαχία, ενσωματώνοντάς την στο συντηρητικό πλαίσιο της Τετραπλής Συμμαχίας.¹⁴⁰ Με το υπόμνημά του ο Καποδίστριας, όπου αναφερόταν στην ελευθερία και στη δικαιοσύνη των μικρότερων εθνών, πέτυχε ευνοϊκότερες λύσεις για τον γαλλικό λαό και την ανεξαρτησία ιταλικών πόλεων από την αυστριακή κυριαρχία. Από το Συνέδριο της Βιέννης είχε αναφερθεί ο Καποδίστριας στην κατάργηση του δουλεμπορίου των μαύρων. Το θεωρούσε απάνθρωπο τα δήθεν πολιτισμένα κράτη να πουλούν σε σκλαβοπάζαρα ανθρώπους με την αιτιολογία, το μαύρο τους χρώμα.¹⁴¹ Στο Aachen, έχοντας την υποστήριξη του Ρισελιέ,¹⁴²

¹³⁹Παραπομπή από ιστότοπο:

Ο Καποδίστριας σε επιστολή του από τη Βαρσοβία προς τον πρεσβευτή της Ρωσίας στο Παρίσι, στρατηγό Πότσο ντι Μπόργκο, στις 27 Μαρτίου 1818, τον καθοδηγεί: «... να μην παραβλέψετε κανένα μέσο που θα συντελούσε στη διατήρηση της ομοφωνίας ανάμεσα στις σύμμαχες Αυλές και θα προσέδιδε την ευνοϊκότερη κατεύθυνση για το γενικό καλό. Θα πρέπει να επιτύχετε το αποτέλεσμα αυτό χωρίς να πληγωθεί η περηφάνεια κανενός, παρέχοντας στον αυτοκράτορα τη μοναδική ευχαρίστηση να χειροκροτήσει την αμεροληψία και την ευθυκρισία των υπόλοιπων κυβερνήσεων...».

karodistrias.digitalarchive.gr, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, τ. Ε', (14/11/2023), σελ. 258.

¹⁴⁰Παραπομπή από ιστότοπο:

Γράφει ο Καποδίστριας για τα τεχνάσματα του Μέτερνιχ να αποδυναμώσει την επιρροή της Ρωσίας στα ευρωπαϊκά ζητήματα: «Απομονώνων αφ' ενός την Γαλλίαν, και δεσμεύων αφ' ετέρου την Ρωσίαν δια της τετραπλής συμμαχίας, ήλπιζε, χρείας τυχούσης, να αναγκάση την Αυλήν των Παρισίων να προσχωρήση εκ νέου εις την διαβόητον συνθήκην της 3 Ιανουαρίου 1815. Αφ' ετέρου, δια της αποκλείσεως παντός άλλου ζητήματος εκ των εν Άχεν συζητήσεων, επετυγχάνετο εν τοις πράγμασιν η μεν Αγγλία να ρυθμίση μόνη της τα εν Νοτίω Αμερική ισπανικά ζητήματα, η δε Αυστρία να πράξη το αυτό δια τα ζητήματα της Γερμανίας και Ιταλίας απομακρύνουσα τα δευτερεύοντα κράτη από της Ρωσίας».

karodistrias.digitalarchive.gr, *Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, τ. Ε', (14/11/2023), σσ. 301-302.

¹⁴¹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Έλληνας πολιτικός πρότεινε τη δημιουργία ενός οργανισμού στις ακτές της Δυτικής Αφρικής: «L' Institution Africaine», το οποίο θα ήταν υπό την ηγεσία ενός ανωτάτου συμβουλίου διαθέτοντας δικαστική εξουσία και στρατό. Η πρόταση του απορρίφθηκε από την Αγγλία και 67 χρόνια μετά, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Βερολίνου (1884-1885), με βάση το υπόμνημα του Καποδίστρια του 1818, συμφωνήθηκε η ίδρυση της οργάνωσης: «Association Internationale Africaine», για να αντιμετωπιστεί το αφρικανικό ζήτημα.

ΚΟΥΚΚΟΥ ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας – Ρωξάνδρα Σ. Στούρτζα, Μια ανεκπλήρωτη αγάπη*, ό. π., σελ. 252.

¹⁴²Δούκας του Ρισελιέ (Richelieu), βλ. Βιογραφικά.

αντιμετώπισε τη σκληρή στάση του Άγγλου Υπουργού Εξωτερικών, Κάστλερι, γιατί με την καταπολέμηση της δουλείας των μαύρων θίγονταν τα εμπορικά συμφέροντα της Βρετανίας.¹⁴³

Στα 1819, μετά από έντεκα χρόνια στην Ευρώπη, έρχεται με άδεια στο αγαπημένο του νησί, την Κέρκυρα. Βλέπει με θλίψη ότι ο Ύπατος Αρμοστής των Ιονίων Νησιών, λόρδος Μαίτλαντ, έχει καταπατήσει τη Συνθήκη των Παρισίων, και διοικούσε τα νησιά με απολυταρχικό σύστημα. Ο Καποδίστριας ένωσε εθνική αγανάκτηση, όταν οι Άγγλοι πούλησαν την Πάργα στον Αλή Πασά και οι κάτοικοί της εκπατρίστηκαν, καταφεύγοντας στην Κέρκυρα και τους Παξούς. Βρισκόταν, τότε, στην Κέρκυρα και μήνυσε στους οπλαρχηγούς της Ηπείρου, διαμέσου του Περραιβού, να μην απελπίζονται. Τους ενθάρρυνε ότι το μέλλον θα είναι καλύτερο. Ο Περραιβός¹⁴⁴ έγραψε σε ένα μέλος της Φιλικής Εταιρείας ότι, η επιστροφή του Καποδίστρια στη Ρωσία θα επιφέρει την αλλαγή των καταστάσεων.¹⁴⁵ Αυτό πίστευε κι ο Καποδίστριας, στην υποστήριξη του τσάρου Αλέξανδρου προς τον ομόθρησκο ελληνικό λαό, αλλά στο τέλος η εμπιστοσύνη του στη ρωσική βοήθεια, θα αποδειχθεί αυταπάτη.

Προτού επιστρέψει στην Αγία Πετρούπολη, πέρασε από τη Γαλλία και την Αγγλία. Στο Παρίσι, συναντήθηκε με τον νέο πρωθυπουργό, Ντεκάζ (Decazes), ο οποίος τον πληροφόρησε ότι σύμφωνα με αποκαλύψεις της «υψηλής αστυνομίας», από την αλληλογραφία του Μέττερνιχ και της ερωμένης του Δωροθέας Λίβεν, συζύγου τους πρεσβευτή της Ρωσίας στο Λονδίνο, δινόταν έμφαση να απαλλαγεί η

¹⁴³ Παραπομπή από παραπομπή βιβλίου:

Το 1989, το Πανεπιστήμιο του Σικάγου-University of Illinois είχε καλέσει την καθηγήτρια Ελένη Κούκκου για να δώσει μία διάλεξη, με θέμα το διπλωματικό έργο του Καποδίστρια. Στην ομιλία της επικεντρώθηκε στους αγώνες του Καποδίστρια για την κατάργηση του δουλεμπορίου των μαύρων, αφού είναι μεγάλο το ποσοστό των μαύρων σπουδαστών. Αυτό το γεγονός ήταν εντελώς άγνωστο και ο αντίκτυπος αυτής της αποκάλυψης υπήρξε τεράστιος. Την επόμενη μέρα ο Τύπος και τα Μέσα Ενημέρωσης ασχολήθηκαν εκτενέστερα με αυτή την ιστορική αναφορά: Ένας Έλληνας είχε δώσει τις πρώτες σκληρές μάχες για την υπόσταση, την απελευθέρωση και τα ανθρώπινα δικαιώματα των λαών της Αφρικής.

-Βλ. Héléne Koukku, «Mémoire de Jean Kapodistrias sur la suppression du trafic des Maures», *Δελτίον Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας* 25 (1982), σ. 5 κ.ε.

ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας – Ρωξάνδρα Σ. Στούρτζα, Μια ανεκπλήρωτη αγάπη, Ιστορική Βιογραφία*, ό. π., παραπομπή 1, σελ. 252.

¹⁴⁴ Χριστόφορος Περραιβός, βλ. Βιογραφικά.

¹⁴⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σελ. 35.

ρωσική κυβέρνηση από την επαναστατική επιρροή του Καποδίστρια. Ο ίδιος δεν πίστεψε στην ειδοποίηση του Γάλλου πολιτικού και θεώρησε ότι ήταν ψεύτικη.¹⁴⁶

Κατά τη διάρκεια του 1820-1821, ο Καποδίστριας συμμετείχε στο Συνέδριο του Τροπιάου και μετά τη διακοπή του, στο Συνέδριο του Λάυμπαχ (σημερινή Λουμπλιάνα). Τα βασικά θέματα του Συνεδρίου του Τροπιάου ήταν η επανάσταση στη Νεάπολη και στο βασίλειο των Δύο Σικελιών, η κατάσταση στην Ισπανία και η αναταραχή στο Πεδεμόντιο. Η αυστριακή αντιπροσωπεία με εκπρόσωπο τον Μέττερνιχ, απαιτούσε να αναγνωριστεί η επανάσταση στην Ιταλία ως αυστριακή υπόθεση και να την καταπνίξει ο στρατός της Αυστρίας. Η ρωσική πλευρά με εκπρόσωπο τον Καποδίστρια αντέκρουσε αυτή την πρόταση και επισήμανε ότι η βίαιη καταστολή των αναταραχών μόνο από τον αυστριακό στρατό, θα αποδείκνυε την αδυναμία της Συμμαχίας των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης. Οι διαφωνίες ήταν έντονες με αποτέλεσμα να διακοπούν οι διαπραγματεύσεις για να εκτονωθεί η κατάσταση. Ο Μέττερνιχ αποκαλούσε κοροϊδευτικά τον Καποδίστρια, «Άγιο Ιωάννη της Αποκάλυψης», περιγελώντας τη βαθιά θρησκευτική του πίστη και την απόλυτη αφοσίωσή του στην υλοποίηση των στόχων του.¹⁴⁷

Στις αρχές του 1821, οι ηγεμόνες της Ιερής Συμμαχίας και οι εκπρόσωποί τους συγκεντρώθηκαν στο Λάυμπαχ, για να συνεχίσουν τις διακοπτόμενες διαδικασίες. Σκοπός του Συνεδρίου ήταν να εξουδετερωθούν οι εξεγέρσεις στον ευρωπαϊκό χώρο, να επέμβουν στην επανάσταση της Νεάπολης και του Πεδεμοντίου, να γίνουν

¹⁴⁶Παραπομπή από βιβλίο:

ΛΟΥΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Οι ιδρυτές της νεότερης Ελλάδας*, ό. π., σελ. 37.

¹⁴⁷Παραπομπή από βιβλίο:

Λόγια του Μέττερνιχ για τον Καποδίστρια:

«Ο Καποδίστριας εξακολουθεί να μου δημιουργεί κάποια προβλήματα' αλλά δεν μπορεί να με πιάσει. Αρχίζω να μαθαίνω καλά τον κόσμο, και πιστεύω πως οι μύγες κατασπαράζονται από τις αράχνες επειδή από τη φύση τους πεθαίνουν σε τόσο μικρή ηλικία, ώστε δεν προλαβαίνουν να αποκτήσουν εμπειρία και δεν ξέρουν πώς είναι ο ιστός της αράχνης. Το αξίωμά μου είναι ακόμα πιο σωστό επειδή είναι αμερόληπτο, μιας και οι πραγματικές αράχνες μου προκαλούν το ενδιαφέρον. Συχνά τις παρακολουθώ, αποτελούν, δε, τα καλύτερα βαρόμετρα, ενώ, αν εξαιρέσουμε την ασχήμια τους, είναι αρκετά συμπαθητικά ζώδια, που πάντα διατηρούν τη φωλιά τους όσο πιο τακτοποιημένη γίνεται. [...] Ο αγγελιοφόρος από την Αγία Πετρούπολη μου φέρνει την είδηση ότι ο αυτοκράτορας Αλέξανδρος είναι κάπως περισσότερο ευχαριστημένος μαζί μου. Πάντα με ευχαριστεί να διαπιστώνω ότι με τον καιρό η λογική θριαμβεύει πάντοτε του παραλογισμού. Έχω σημειώσει μια νίκη επί του Καποδίστρια, και ως εκ τούτου εκείνος δεν μου μιλάει πια. Το βιβλίο της Αποκάλυψης φαίνεται προς στιγμήν να έχει κλείσει, και μιας και ο Ιωάννης έχει σταματήσει τα κηρύγματα, πρέπει να βρίσκεται στην έρημο. [...] Ο Καποδίστριας αισθάνεται απόλυτα ηττημένος. [...] Ο Καποδίστριας φαίνεται να έχει αποσυρθεί στη δεύτερη κατηγορία, από την οποία δεν έπρεπε ποτέ να έχει προβιβαστεί».

ΧΑΤΖΗΣ Ν. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Ο Ενδοξότερος Αγώνας, Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, Εκδόσεις: Παπαδόπουλος, Αθήνα 2021, σσ. 230-231.

προσπάθειες για την ίδρυση της ιταλικής ένωσης.¹⁴⁸ Την ίδια στιγμή, το ελληνικό έθνος είχε ξεσηκωθεί στη Μολδοβλαχία με αρχηγό τον Αλέξανδρο Υψηλάντη.¹⁴⁹ Ο πρίγκιπας διακήρυσσε ότι ήρθε η στιγμή ο Ελληνισμός να ξαναγεννηθεί από τις στάχτες του, σαν τον Φοίνικα.¹⁵⁰ Η έκκληση του Υψηλάντη προς τον τσάρο για βοήθεια,¹⁵¹ προκάλεσε ταραχή στον Ρώσο Ηγεμόνα, διατάσσοντας τον Καποδίστρια να αποκηρύξει το κίνημα των Ελλήνων. Η ισχυρή και διπλωματική αντίδραση του Καποδίστρια¹⁵² πέτυχε να μην επέμβουν οι Μεγάλες Δυνάμεις υπέρ της Υψηλής Πύλης, διασώζοντας την έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης.¹⁵³ Παρόλα αυτά, ο τσάρος δίστασε να ακολουθήσει την παρότρυνση του Καποδίστρια, να πολεμήσει η

¹⁴⁸ *Αρχείο Ιωάννου Καποδίστρια*, από επιστολή στον τσάρο Αλέξανδρο (Δεκέμβριος 1820-Ιανουάριος 1821), Τόμος ΣΤ', σσ. 154-155.

¹⁴⁹ Βλ. την προκήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη που καλεί τους χριστιανικούς λαούς να πάρουν τα όπλα, στο Παράρτημα 18.

¹⁵⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

Η Αθηνά Κακούρη «ρίχνει» τον σπόρο για ιστορική έρευνα. Θέτει τα εξής ερωτήματα: Ο Καποδίστριας αιφνιδιάστηκε από το κίνημα του Υψηλάντη ή γνώριζε και ενέκρινε ή απλώς γνώριζε, αλλά ο ίδιος είχε προγραμματίσει την Επανάσταση για αργότερα. Εφιστά την προσοχή στο γεγονός ότι ο Καποδίστριας, όταν ως Κυβερνήτης έκοψε το πρώτο νόμισμα είχε χαραγμένο πάνω του τον Φοίνικα. Τον Φοίνικα, το πουλί που αναγεννάται από τις στάχτες του, ακόμη πιο δυνατό.

ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΘΗΝΑ, 1821 *Η Αρχή που δεν ολοκληρώθηκε, Πότε και Πως δημιουργήθηκε το κράτος όπου ζούμε σήμερα*, ό. π., σελ. 99.

¹⁵¹ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο πρίγκιπας Υψηλάντης, αφού πέρασε τον Προύθο ποταμό, έστειλε γράμματα στον Ρώσο Αυτοκράτορα και στον Καποδίστρια, καθώς και την προκήρυξη του επαναστατικού κινήματος, κάνοντας έκκληση στον τσάρο να υποστηρίξει τον αγώνα του ελληνικού λαού: «Θα εγκαταλείψετε, Μεγαλειότατε, τους Έλληνες, όταν και μόνο με μια λέξη σας θα μπορούσατε να τους απελευθερώσετε από την πιο αποτροπιαστική τυραννία και να τους σώσετε από τις συμφορές του φοβερού και μακροχρόνιου αγώνα;».

ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Καποδίστριας, ο Άνθρωπος – ο Διπλωμάτης (1800 – 1828)*, ό. π., σελ. 120.

¹⁵² Παραπομπή από βιβλίο:

Στο Αρχείο Καποδίστρια, αναφέρονται τα λόγια του Κερκυραίου διπλωματή από το υπόμνημά του: «Η ζωή μου είχαν ήδη δηλητηριασθή από τας περιτλοκάς ταύτας και τα εξ αυτών διχονομίας, ότε αι ταραχαί εν Μολδοβλαχία και αι άγριαι εν Κωνσταντινουπόλει θανατώσεις, εν τέλει δε η εν Ελλάδι επανάστασις, επεσώρευσαν επί της κεφαλής μου το βάρος των ευθυνών, των οποίων αι πράξεις μου ουδαμώς υπήρξαν υπαίτιοι».

ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Καποδίστριας, ο Άνθρωπος – ο Διπλωμάτης (1800 – 1828)*, στο ίδιο, σσ. 119-120.

¹⁵³ Παραπομπή από βιβλίο:

Υπάρχουν ιστορικοί που ισχυρίζονται στα βιβλία τους τη μη-γνώση και τη μη-συμμετοχή του Καποδίστρια στο κίνημα του Υψηλάντη. Ο Λάσκαρις στην εισαγωγή της αυτοβιογραφίας του Έλληνα Κυβερνήτη καταγράφει τα λόγια του ίδιου του Αλέξανδρου Υψηλάντη προς τον Τσάρο Νικόλαο, στις 2 Ιανουαρίου 1828: «Ο κόμης Καποδίστριας, δεν συνεβουλεύθην, συνεφώνησε προς την γνώμην μου, εύρε τα σχέδια και τας παρασκευάς μου καλώς και καταλλήλους και μοι συνεβούλευσεν, ίνα ενεργήσω και επιχειρήσω την έναρξην τούτων, μη δεικνύων δισταγμόν περί της επιτυχίας».

Επιπροσθέτως, στην επιστολή του ο πρίγκιπας προς τον τσάρο αναφέρει τα λόγια του Βιάρου, αδελφού του Καποδίστρια, που είχε γράψει από την Κέρκυρα στη Φιλική Εταιρεία: «Εν μόνον σας, παρακαλώ ιδίως και δια το συμφέρον της πατρίδος, ίνα προφυλάξητε τον αδελφόν μου Ιωάννην».

Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, Εισαγωγή, Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, ό. π., σσ. 18-19.

Ρωσία δίπλα στους ορθόδοξους λαούς εναντίον της τουρκικής βαρβαρότητας,¹⁵⁴ εξαιτίας της ανασφάλειας του για τη διατάραξη της ειρήνης στον ευρωπαϊκό χώρο και επηρεασμένος από τις συκοφαντίες του Μέττερνιχ.¹⁵⁵ Ο καγκελάριος της Αυστρίας είχε κατορθώσει να εξασθενήσει την επίδραση που ασκούσε ο Καποδίστριας στον άβουλο Τσάρο Αλέξανδρο.

2.5. Ο δρόμος προς την παραίτηση από τη ρωσική κυβέρνηση

Την αρμονική συνεργασία του τσάρου Αλέξανδρου με τον Ιωάννη Καποδίστρια, την εκτίμηση και την εμπιστοσύνη που έτρεφε προς το πρόσωπο του υπουργού του, καθώς και το όραμα και των δύο για την επικράτηση της ειρήνης σε μία Ευρώπη ισότιμη και ισόνομη για όλους τους λαούς, διέλυσε με πονηρά τεχνάσματα ο μηχανορράφος Μέττερνιχ. Γνωρίζοντας τον αδύναμο χαρακτήρα του τσάρου,¹⁵⁶ εκμεταλλεύτηκε τις ανασφάλειες και τις φοβίες του, επιβάλλοντας την άποψή του ότι: «η υποταγή ενός λαού ήταν θέλημα Θεού και ότι μόνο οι ηγεμόνες έχουν το προνόμιο να χαρίζουν την ευλογία στους λαούς τους», όχι μόνο στον αυτοκράτορα της Ρωσίας,

¹⁵⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Αυστριακός διπλωμάτης και συγγραφέας, έμπιστος σύμβουλος του Μέττερνιχ, Friedrich von Gentz είχε αναφέρει το 1818, ότι: «Ο Αυτοκράτωρ της Ρωσίας είναι ο μόνος ηγεμόνας που μπορεί άνετα να επιδοθεί στο εξής στα πιο μεγάλα εγχειρήματα. Είναι επικεφαλής του μόνου πραγματικά διαθέσιμου στρατού που υπάρχει σήμερα στην Ευρώπη».

E. J. HOBSBAWM, *Η Εποχή των Επαναστάσεων 1789 – 1848*, Μετάφραση: Μαριέτα Οικονομοπούλου, ε' ανατύπωση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2005, σελ. 147.

¹⁵⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Η απάντηση του Μέττερνιχ στις αγωνιώδεις εισηγήσεις του Καποδίστρια για την καταδυνάστευση των Ελλήνων Χριστιανών από τους Οθωμανούς μουσουλμάνους, ήταν: «δεν υπάρχουν, Κύριε, Έλληνες και η λέξη Ελλάς είναι απλόν γεωγραφικόν όνομα. Υπάρχουν μόνον υπήκοοι της Αυτού Μεγαλειότητος του Σουλτάνου, αντάρται κατά της νομίμου εξουσίας του». Τον αποκαλούσε ειρωνικά «ποιητή του Συνεδρίου», γιατί ο Καποδίστριας μιλούσε για τη Θεία Βούληση, για την καταπίεση των Χριστιανών, για ανθρώπινα δικαιώματα κι άλλα.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σελ. 23.

¹⁵⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο καθηγητής Πολυχρόνης Ενεπεκίδης περιγράφει με χαρακτηριστικά λόγια τον τσάρο Αλέξανδρο:

«Ο Ρώσος Αυτοκράτορας υπήρξε ιδεολόγος και εσωστρεφής, ρομαντικός και μυστικοπαθής, διστακτικός και συχνά αναποφάσιτος, ευθυνόφοβος και αντιφατικός, συνέθετε κράμα ανθρώπου δυνατού και αδύνατου. Οι υψηλές ιδέες της δημοκρατίας και της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και των δικαιωμάτων των λαών και των ανθρώπων τον συγκινούσαν και τον ενθουσίαζαν κατά τις ώρες των θεωρητικών συζητήσεων, αλλ' όταν έφθανε η κρίσιμη ώρα των μεγάλων αποφάσεων, δίσταζε να προχωρήσει και αναιρούσε στην πράξη συχνά όσα είχε με πάθος υποστηρίξει και υποσχεθεί. Οι τρομερές μεταπτώσεις του δεν παρείχαν δυνατότητες σιγουριάς ότι θα είχε τη δύναμη να αντιτάξει ένα γενναίο “ναι” ή ένα ισχυρό “όχι”, προκειμένου να δώσει υπόσταση στα θεωρητικά “πιστεύω” του, στις υψηλές “φιλελεύθερες” ιδέες του για τα ανθρώπινα δικαιώματα».

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, «Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα», ό. π., σσ. 92-93.

αλλά και σε όλους τους μονάρχες των ευρωπαϊκών χωρών. Ο Καποδίστριας απογοητευμένος από τη στάση του τσάρου, βρέθηκε μπροστά σε ένα δίλημμα: ή θα παραβίαζε τα υπηρεσιακά του καθήκοντα ή θα πρόδιδε τα ιδανικά του και τα πατριωτικά του αισθήματα.¹⁵⁷

Ο καθηγητής Κωνσταντίνος Νιχωρίτης στο έργο του, *Ρωσία & Βαλκανικοί λαοί 18^{ος} – 19^{ος} αιώνας*, τεκμηριώνει την ανάδυση της ιδέας, η Ρωσία ως Τρίτη Ρώμη. Μία ιδέα που γεννήθηκε μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1453. Μόνο ο χριστιανός τσάρος μπορεί να κρατήσει ζωντανό το ορθόδοξο δόγμα μετά την πτώση του Βυζαντινού Αυτοκράτορα. Η πρεσβυτέρα Ρώμη, η ρωμαϊκή αυτοκρατορία, η νέα Ρώμη-Κωνσταντινούπολη, η βυζαντινή αυτοκρατορία έπεσε στα χέρια των βαρβάρων. Η Μόσχα ως Τρίτη Ρώμη θα προστατεύσει τους ορθόδοξους λαούς από τους αλλόθρησκους. Ο πατέρας του Καποδίστρια, αλλά κι ο ίδιος, έβλεπαν τον Ρώσο τσάρο ως τον ελευθερωτή και προστάτη του ελληνικού λαού, και πληρέστερα των χριστιανικών λαών, από τον οθωμανικό ζυγό.¹⁵⁸

Μετά την αμετάκλητη απόφαση του τσάρου, να βοηθήσει στους ορθόδοξους λαούς των Βαλκανίων που υφίσταντο τη βιαιότητα των Τούρκων, αποφάσισε, με βαθιά απογοήτευση και στεναχώρια, να παραιτηθεί από τη θέση του στο Υπουργείο των Εξωτερικών της Ρωσίας. Ο Αλέξανδρος δεν δέχτηκε την παραίτησή του και του έδωσε άδεια αορίστου χρόνου.¹⁵⁹ Ο Μέττερνιχ ανακουφισμένος γράφει στον Μαίτλαντ ότι, η ρίζα του κακού εξολοθρέφτηκε και ο Καποδίστριας τάφηκε

¹⁵⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Ιωάννης Καποδίστριας καταλήγει στην Αυτοβιογραφία του:

«Έκτοτε δεν μοί επιτρέπετο πλέον να παραμείνω επί μακρότερον και οικειοθελώς εις μίαν κατάστασιν η οποία αφ' ενός μεν, μεταξύ των Ελλήνων, εγέννα περί εμού γνώμην ήτις ηδύνατο τα μάλιστα να τους ζημιώση, αφ' ετέρου δε με άφηνεν εκτεθειμένον εις τα υποψίας και τας συκοφαντίας ωρισμένων κυβερνήσεων».

Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια, Εισαγωγή, Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, ό. π., σελ. 169.

¹⁵⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

ΝΙΧΩΡΙΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Ρωσία και Βαλκανικοί λαοί 18ος – 19ος αιώνας*, Εκδόσεις: Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2019, σσ. 569-570.

¹⁵⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Τσάρος Αλέξανδρος απάντησε στον Καποδίστρια, μετά την αποφασή του να παραιτηθεί και να μεταβεί στην Ελβετία: «Αγαπητέ μου κόμη, η εκτίμησή μου θα σε συνοδεύει και μακριά από τη ρωσική υπηρεσία, αλλά δεν μπορώ να δεχτώ την παραίτησή σου».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 74.

ζωντανός, οπότε και η Ευρώπη απαλλάχθηκε από μεγάλους κινδύνους και στην Κέρκυρα θα ηρεμήσουν τα πράγματα.¹⁶⁰

Στις αρχές του 1823, ο Καποδίστριας αποσύρεται στη Γενεύη.¹⁶¹ Σε αυτή την αγαπημένη του πόλη, γνωστοποίησε το ελληνικό ζήτημα σε όλη την Ευρώπη, αφύπνισε τον φιλελληνισμό στους Ευρωπαίους και επιδίωκε να βρίσκει χρηματικούς πόρους για να ενισχύεται ο ελληνικός αγώνας. Αν και ακόμη υψηλόβαθμο στέλεχος της ρωσικής διπλωματίας, ζούσε σε ένα πολύ μικρό διαμέρισμα και είχε μόνον έναν ακόλουθο. Δεν επιθυμούσε να προκαλέσει με το βίο του, όταν οι συμπατριώτες του υπέφεραν κάτω από τον τουρκικό ζυγό.¹⁶² Ο Αριστοτέλης, στο εγχειρίδιό του *Περί ρητορικής*, αναφερόταν στα έντεχνα μέσα της τέχνης της πειθούς: τον λόγο, το ήθος και το πάθος. Τριακόσια χρόνια αργότερα, το αριστοτελικό σχήμα υιοθέτησε και ο Κικέρωνας, ο σοφός ρήτορας της Αρχαίας Ρώμης. Το ήθος, η παρουσίαση του ηθικού χαρακτήρα, οι συνήθειες, οι πράξεις και ο βίος, η εγκράτεια και η καλλιέργεια, η καλοσύνη, η πραότητα, η ευσέβεια και η μεγαλοψυχία, η αρετή κάποιου, τα επιτεύγματά του και η φήμη που έχει αποκτήσει μέσω του βίου του, ασκούν μεγάλη επιρροή, επιδρούν τη σκέψη των ανθρώπων και πείθουν το κοινό.¹⁶³ Αυτό επιθυμούσε με τον ολιγαρχικό βίο του, ο Ιωάννης Καποδίστριας, να πείσει την Ευρώπη, και όλο τον κόσμο, για την ειλικρινή και δίκαιη επανάσταση του ελληνικού έθνους. Να δείξει στους Έλληνες ότι τους συμπαραστέκεται, τους συμπονά και φροντίζει για την επιτυχή κατάληξη της Επανάστασης.

¹⁶⁰Βλ. απόσπασμα επιστολής του Μέττερνιχ προς τον Ύπατο Αρμοστή Κερκύρας, σερ Τόμας Μαίτλαντ, στο Παράρτημα 19.

¹⁶¹Βλ. πληροφορίες για την υγεία του Καποδίστρια όταν βρισκόταν στη Γενεύη μετά την παραίτησή του από τη ρωσική κυβέρνηση, στο Παράρτημα 20.

¹⁶²Παραπομπή από βιβλίο:

Η συγγραφέας Καρλόττα ντε Στωρ γράφει σε γαλλόφωνο περιοδικό για τη συνάντησή της με τον Καποδίστρια, στη Γενεύη το 1825, (μεταφράζει ο Αναστάσιος Γούδας):

«...κατώκει εις δύο μικρά δωμάτια ευτελούς τινος οικίας κατέναντι του μεγάρου Εύνάρδου· έζη μετά της μεγαλειτέρας οικονομίας, εργαζόμενος από πρωΐας μέχρι πέραν του μεσονυκτίου προς διέγερσιν της συμπαθείας της Δύσεως υπέρ των ηρωϊκώς μαχομένων τέκνων της Ελλάδος. Ημέραν τινά οικογενειακής συναναστροφής μοι είπε: «Σας φαίνεται ίσως παράδοξον, Κυρία, το να κατοικώ ούτως ενταύθα, αλλ' εικάζετε, ότι εφ' όσον κρούω τας θύρας των Δυνάμεων να ελεήσωσι τους πεινώντας και σφαζομένους αδελφούς μου, δεν μοι επιτρέπεται να δαπανώ, συν τω υπηρέτη μου, πλειότερα των πέντε φράγκων την ημέραν»· και τα δάκρυα αμέσως ύγραναν τους οφθαλμούς του».

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σσ. 28-29.

¹⁶³Παραπομπή από βιβλίο:

ΜΑΡΚΟΣ ΤΥΛΛΙΟΣ ΚΙΚΕΡΩΝ, *Η Τέχνη της Πειθούς, Ένας διαχρονικός οδηγός βασισμένος στη σοφία του σπουδαιότερου ρήτορα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας*, 11^η χιλιάδα, επιλογή, μετάφραση και επιμέλεια κειμένων: James M. May, Εκδόσεις: Διόπτρα, Αθήνα 2017, σσ. 39-40, 49-51.

Για την οργάνωση των οικονομικών πόρων και δωρεών από τους φιλέλληνες, είχε τη βοήθεια του Ελβετού φίλου του και τραπεζίτη Ιωάννη Γαβριήλ Εϋνάρδου, η συμβολή του οποίου υπήρξε πολύτιμη, εγκάρδια και ένθερμη για την ανεξαρτησία του ελληνικού έθνους.¹⁶⁴ Το ανάκτορο του Eynard στη Γενεύη είχε γίνει το κέντρο του ευρωπαϊκού φιλελληνισμού, γεγονός που το επιβεβαιώνει κι ο Γάλλος πρέσβης στην Ελβετία, κόμης Ντε Ραινεράλ.¹⁶⁵

Στην Ελβετία έζησε μέχρι το 1827, όταν οι επαναστατημένοι Έλληνες, αντί να πολεμούν τους Τούρκους, έφτασαν να βρίσκονται σε εμφύλιο πόλεμο για μία θέση στην εξουσία. Τον ψήφισαν ομόφωνα στην Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας,¹⁶⁶ ως τον πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδας με επταετή θητεία.¹⁶⁷ Ζήτησε την επικύρωση της οριστικής απομάκρυνσής του από τη ρωσική κυβέρνηση, από τον Τσάρο Νικόλαο Α'.¹⁶⁸ Ο νέος Αυτοκράτορας δέχθηκε την παραίτησή του¹⁶⁹ και του πρόσφερε ισόβια

¹⁶⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας και ο Εϋνάρδος πρωτοσυναντήθηκαν στο Συνέδριο της Βιέννης. Ο Εϋνάρδος ήταν μέλος του Ανωτάτου Συμβουλίου της Γενεύης και Γραμματέας της Αντιπροσωπίας στις "Συνθήκες του Παρισιού" και στο Συνέδριο της Βιέννης, μαζί με τους Pictet de Rochemont και Francois d' Ivernois. Κάνουν συζητήσεις και ενέργειες ώστε να εξασφαλίσουν την ουδετερότητα της Ελβετίας, καθώς και να αναγνωριστεί η προσάρτηση της Γενεύης στην Ελβετική Ομοσπονδία. Ο Καποδίστριας, ως ειδικός απεσταλμένος της Ρωσικής Αντιπροσωπίας, θα υποστηρίξει το αίτημά τους, στο πλαίσιο της ρωσικής πολιτικής. Από τότε θα τους συνδέσει μία ειλικρινή και μακροχρόνια φιλία.

ΙΩΑΝΝΗΣ-ΓΑΒΡΙΗΛ ΕΥΝΑΡΔΟΣ, *Οραματιστής και κύριος συντελεστής της ίδρυσης της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος*, Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1999, σελ. 14.

¹⁶⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Γάλλος πρεσβευτής στην Ελβετία, κόμης Ντε Ραινεράλ, ενημέρωνε το 1826 την Κυβέρνησή του: «[...]οι φιλελληνικές επιτροπές, που είχαν συσταθεί σε όλες τις χώρες και ανέπτυσαν δράση εντελώς ανεξάρτητη από τις κυβερνήσεις των χωρών τους, κατέληγαν σε ένα κοινό κέντρο, απ' όπου λάμβαναν τις κατευθύνσεις που έπρεπε να μεταδώσουν στα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα των λαών. Αυτό το κοινό κέντρο ήταν η Γενεύη. Ήταν το μικρό διαμέρισμα όπου ο Καποδίστριας ζούσε αποτραβηγμένος επιφανειακά. Και το φανερό κέντρο της γενικής κινητοποιήσεως ήταν το γειτονικό ανάκτορο του ζεύγους Eynard».

-Βλ. ΚΟΥΚΚΟΥ ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Καποδίστριας, ο άνθρωπος, ο Ευρωπαίος διπλωμάτης (1800-1828)*, σ. 180.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σελ. 33.

¹⁶⁶ Βλ. το ψήφισμα της Γ' Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας (2 Απριλίου 1827) στο Παράρτημα 21.

¹⁶⁷ **Απόσπασμα από τη Διακήρυξη του Ι. Καποδίστρια προς τους Έλληνες, 20 Ιανουαρίου 1828:**

«[...]Όλη, ολόκληρος η ζωή μου, το δημόσιον στάδιον, το οποίον διέτρεξα πλέοντων τριάκοντα χρόνων, η εύνοια, την οποίαν εντεύθεν απήλαυσα εις πολλούς της Ευρώπης τόπους, σας προμηνύουν, ότι ο μόνος σκοπός της αποφάσεώς μου ταύτης είναι να καταχθίητε, τέλος, υπό την αιγίδα των νόμων και να διαφυλαχθήτε από τας ολέθριους συνέπειας Κυβερνήσεως αυθαιρέτου...».

¹⁶⁸ Βλ. διάταγμα του τσάρου Νικόλαου Α' με το οποίο αποδέχεται την πλήρη απομάκρυνση του Καποδίστρια από τη ρωσική κυβέρνηση, στο Παράρτημα 22.

¹⁶⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Douglas Dakin υποστηρίζει ότι, όταν ο τσάρος Νικόλαος διαδέχθηκε τον Αλέξανδρο, ο Καποδίστριας επιθυμούσε να ξαναγυρίσει στη ρωσική υπηρεσία. Είχε στείλει ένα γράμμα στον Nesselrode, στο οποίο ζητούσε την επιστροφή του. Η απάντηση του Nesselrode ήταν η διακριτική

σύνταξη εξήντα χιλιάδες φράγκα, για τις υπηρεσίες του στη ρωσική κυβέρνηση. Ο Καποδίστριας την αρνήθηκε, γιατί επιθυμούσε να είναι αυτόνομος χωρίς εξαρτήσεις.¹⁷⁰

Ο Καποδίστριας, προτού μεταβεί στην Ελλάδα, αναχώρησε για το Λονδίνο, για τη σύναψη δανείου. Μετά την αυτοκτονία του ανθέλληνα, Κάστλερι, Υπουργός Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας ήταν ο φιέλληνας Τζωρτζ Κάνινγκ.¹⁷¹ Δυστυχώς, μόλις έφθασε ο Έλληνας Κυβερνήτης στο Λονδίνο, ο Κάνινγκ¹⁷² είχε πεθάνει από πνευμονία. Ο Κάνινγκ,¹⁷³ ως αρχηγός των Ουίγων, πρόδρομο του κόμματος των Φιλελεύθερων της Αγγλίας, είχε προκαλέσει την προσωπική απέχθεια του βασιλιά, Γεωργίου Δ'. Ήταν για λίγες ημέρες πρωθυπουργός, δηλώνοντας ότι: «Όταν ένα ολόκληρο έθνος επαναστατεί κατά του κατακτητή του, το έθνος αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί πειρατικό· είναι ένα έθνος σε κατάσταση πολέμου».¹⁷⁴

Ο Καποδίστριας βρέθηκε σε δυσχερή θέση, η οποία αποδείχθηκε με τη συμπεριφορά και τα λόγια του βασιλιά:¹⁷⁵ «θα με δικαιολογήσετε, είπεν ο Βασιλεύς προς τον πρίγκηπα Εστερχάζην (πρεσβευτήν της Αυστρίας), ότι χαρακτηρίζων την συμμαχίαν της Αγγλίας μετά της Ρωσσίας τερατώδη, την εθεώρησα και ως

άρνηση του Ρώσου Αυτοκράτορα, γιατί, αν και εκτιμούσε τον Καποδίστρια, η επανεμφάνισή του στο Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας θα έδινε την εντύπωση ότι ο τσάρος ήθελε πολεμική σύρραξη με την Υψηλή Πύλη. Οπότε ο Καποδίστριας αποφάσισε να δεχθεί την πρόταση των συμπατριωτών του, να κυβερνήσει το νεοελληνικό κράτος.

Αυτό το γράμμα του Καποδίστρια ήταν άγνωστο, μέχρι που το αναφέρει ο C. W. Crawley στο έργο του, *Capodistria: Some unpublished documents*, Θεσσαλονίκη 1970. Σημειώνει ότι το γράμμα δεν έχει βρεθεί, αλλά γίνεται μνεία σε επιστολές.

DOUGLAS DAKIN, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821 – 1833*, ό. π., σελ. 253.

---Υπάρχει και η άλλη πλευρά των ιστορικών που υποστηρίζει το αντίθετο, δηλαδή ότι ο τσάρος Νικόλαος επιθυμούσε να ξαναγυρίσει ο Καποδίστριας στο ρωσικό υπουργείο, αλλά εκείνος προτίμησε να υπηρετήσει την πατρίδα του.

¹⁷⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

A.M. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σελ. 41.

¹⁷¹ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Κάστλερι και ο Κάνινγκ ήταν διαφορετικοί χαρακτήρες. Ο Κάστλερι ήταν ψυχρός και ο Κάνινγκ γοητευτικός. Το 1809 είχαν μονομαχήσει με πιστόλια, στο Λονδίνο. Ο Κάνινγκ είχε τραυματιστεί στο μηρό, ενώ ο Κάστλερι έμεινε αλώβητος.

DAVID BREWER, *ΕΛΛΑΔΑ 1453 – 1821, Οι άγνωστοι αιώνες*, Μετάφραση: Νίκος Γάσπαρης, Επιμέλεια: Αντωνία Γουναροπούλου, Έκτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Δεκέμβριος 2018, σσ. 366-367.

¹⁷² Βλ. τη συμβολή του Τζωρτζ Κάνινγκ στο ελληνικό ζήτημα και στη ναυμαχία του Ναυαρίνου, στο Παράρτημα 23.

¹⁷³ **Τζωρτζ Κάνινγκ (Canning)**, βλ. Βιογραφικά.

¹⁷⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

ΜΕΡΜΗΓΚΑ ΚΑΡΟΛΙΝΑ, *Κάτι κρυφό μυστήριο*, ό. π., σελ. 153.

¹⁷⁵ Βλ. την περιγραφή της συνάντησης του Καποδίστρια με τον Άγγλο βασιλιά, Γεώργιο Δ', από τον Σπυρίδωνα Τρικούπη, στο Παράρτημα 24.

διαβατικήν».¹⁷⁶ Μετά το θάνατο του Κάνιγκ, μεταβλήθηκε η πολιτική της Αγγλίας και δεν εγκρίθηκε το δάνειο για την Ελλάδα, γιατί αποφάνθηκε ότι πλήττονταν τα συμφέροντά της. Το ίδιο έπραξε και η Γαλλία.

Από το Λονδίνο, τον Αύγουστο του 1827, ο Καποδίστριας έστειλε απαντητική επιστολή για την εκλογή του, στον Πρόεδρο της Εθνικής Συνέλευσης, Γ. Σισίνη. Συμβουλεύει τα μέλη της Συνελεύσεως να δεχθούν τους όρους της Συνθήκης του Λονδίνου της 6^{ης} Ιουλίου,¹⁷⁷ ώστε να εξασφαλισθεί η μεσολάβηση των Μεγάλων Δυνάμεων, για την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του ελληνικού κράτους και της εξόδο του από την απομόνωση.¹⁷⁸

2.6. Ο ερχομός του στην πατρίδα ως Κυβερνήτης της Ελλάδας

Όταν έφθασε στην Αίγινα,¹⁷⁹ ο Κερκυραίος διαπρεπής πολιτικός και διπλωμάτης,¹⁸⁰ βρήκε μόνο καταστροφή και ερείπια, έναν φτωχό και πεινασμένο λαό.¹⁸¹ Γνώριζε κι ο ίδιος ότι η κατάσταση ήταν δυσχερής και το έργο του

¹⁷⁶Παραπομπή από βιβλίο:

Η προσωπική απέχθεια του βασιλιά της Αγγλίας για τον Κάνιγκ και για τον Καποδίστρια διαφαίνεται κι από τα λόγια του προς τον πρίγκηπα Λιέβεν (πρεσβευτήν της Ρωσσίας): «μανθάνω ότι έχετε εδώ τον Καποδίστριαν. Γινώσκετε την γνώμην μου περί αυτού· δεν μετεβλήθη, δεν αγαπώ τους επαναστάτας, τους αποτροπιάζομαι· τα περί τούτου αισθήματά μου είναι ακλόνητα· μέλλει να περιπλεχθή εις δύσκολον υπόθεσιν, καιτίθεται εις θέσιν λίαν αχάριστον, ακανθώδη· και αβέβαιον». Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σελ. 49.

¹⁷⁷Βλ. τη Συνθήκη μεταξύ Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας για την ειρήνευση της Ελλάδας, στο Παράρτημα 25.

¹⁷⁸Βλ. την απαντητική επιστολή του Καποδίστρια για την εκλογή του στον Πρόεδρο της Τρίτης Εθνικής Συνέλευσης, Γ. Σισίνη, στο Παράρτημα 26.

¹⁷⁹Βλ. την προσφώνηση του Διδάσκαλου του Γένους, Θεόφιλου Καΐρη, προς τον πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδας, κατά την τελετή της υποδοχής του στην Αίγινα, στο Παράρτημα 27.

¹⁸⁰Βλ. τη δημοσίευση της *Γενικής Εφημερίδας της Ελλάδας*, στις 14 Ιανουαρίου 1828, στην οποία περιγράφεται η πορεία του Έλληνα Κυβερνήτη από την Αγκώνα έως το Ναύπλιο και μετέπειτα στην Αίγινα, στο Παράρτημα 28.

¹⁸¹Παραπομπή από βιβλίο:

Όταν ο Καποδίστριας έφθασε στην Αίγινα, η υποδοχή του λαού ήταν συγκλονιστική, αλλά το θέαμα των συμπατριωτών του ήταν θλιβερό: «... Είδα πολλά εις την ζωήν μου, αλλά σαν το θέαμα όταν έφθασα εδώ εις την Αίγιναν, δεν είδα τι παρόμοιον ποτέ, και άλλος να μην το ιδή... «Ζήτω ο Κυβερνήτης, ο σωτήρας μας, ο ελευθερωτής μας» εφώναζαν γυναίκες αναμαλλιαρές, άνδρες με λαβωματιές πολέμου, ορφανά γδυτά, κατεβασμένα από τις σπηλιές· δεν ήτο το συναπάντημά μου φωνή χαράς αλλά θρήνος· η γη εβρέχετο από δάκρυα· εβρέχετο η μυρτιά και η δάφνη του στολισμένου δρόμου από τον γιαλό εις την Εκκλησία· ανατριχιάζα, μου έτρεμαν τα γόνατα, η φωνή του λαού έσχιζε την καρδιάν μου· μαυροφορεμένες, γέροντες, μου ζητούσαν να αναστήσω τους απεθαμένους τους, μανάδες μου έδειχναν εις το βυζί τα παιδιά τους και μου έλεγαν να τα ζήσω, και ότι δεν τους απέμειναν παρά εκείνα και εγώ...».

-Βλ. ΤΕΡΤΣΕΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Άπαντα για τον Καποδίστρια*, Αθήνα 1953, σ. 214.

δύσκολο.¹⁸² Αυτή την ανησύχία του την είχε εκφράσει και στον επιστήθιο φίλο του, Εϋνάρδο.¹⁸³

Κατόρθωσε να θέσει τις βάσεις σε σημαντικούς τομείς: στη στρατιωτική οργάνωση, την οικονομία, την παιδεία, την κοινωνική πρόνοια, τη διεθνή διπλωματία με την οποία διεύρυνε τα σύνορα του νέου ελληνικού κράτους. Στα τριάντισι χρόνια που κυβέρνησε την Ελλάδα ίδρυσε τη Σχολή Ευελπίδων, την Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα, το Εθνικό Νομισματοκοπείο, το Εθνικό Τυπογραφείο, το Αρχαιολογικό Μουσείο, οργάνωσε δικαστήρια, νοσοκομεία, ορφανοτροφεία, φρόντισε για την ανοικοδόμηση πόλεων με σύγχρονους πολεοδομικούς όρους, καταπολέμησε την πειρατεία στη θάλασσα και την ληστεία στην ύπαιθρο, ενισχύοντας τη ναυσιπλοΐα, το εμπόριο και τη γεωργία. Αποκατέστησε το αίσθημα της εσωτερικής ασφάλειας με τη φροντίδα πολλών ταλαιπωρημένων συμπατριωτών του και την ανεύρεση εργασίας σε πλήθος πολιτών, αλλά και με την οργάνωση των δικαστηρίων και των δημόσιων υπηρεσιών. Παραχώρησε εθνική γη σε ακτήμονες αγρότες και έφερε νέες καλλιεργητικές μεθόδους και νέα προϊόντα, όπως την πατάτα.¹⁸⁴

Λόγω της παντελής έλλειψης κρατικών πόρων αναγκάστηκε να προσφύγει στο δανεισμό των ευρωπαϊκών δυνάμεων και ίδρυσε την Εθνική Χρηματιστική Τράπεζα.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σελ. 59.

¹⁸² Παραπομπή από βιβλίο:

Στο Παράρτημα 29, ο λόγιος Ανδρέας Ιδρωμένος, αντλώντας τις πληροφορίες από την *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης* του Σπυρίδωνα Τρικούπη, γράφει ποια ήταν η κατάσταση της Ελλάδας, όταν ο Καποδίστριας πάτησε το πόδι του στα πάτρια εδάφη.

ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ Μ. Α., *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σσ. 65-66.

¹⁸³ Παραπομπή από βιβλίο:

Όταν έλαβε ο Καποδίστριας την πρόσκληση από τους συμπατριώτες του, να έρθει ως Κυβερνήτης της Ελλάδας, έγραφε στον φιλέλληνα φίλο του, Εϋνάρδο: «Προαισθάνομαι οποιόν σταυρόν μέλλω να αναλάβω. Αλλά συ δεν θα με αδικήσης πιστεύων ότι τα θέλγητρα της ζωής και των ανθρωπίνων μεγαλείων ηδύναντο ποτέ να χαλαρώσωσιν εν τη εμή συνειδήσει το αίσθημα του καθήκοντος εις ο σταθερώς και ολοσχερώς αφωσιωμένος απεκδέχομαι, εν γαλήνη ψυχής και πεποιθώς ότι ο Θεός απεφάσισε».

ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ Μ. Α., *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, στο ίδιο, σελ. 69.

¹⁸⁴ Ο Καποδίστριας είχε δοκιμάσει την πατάτα, τα χρόνια που ταξίδευε στην Ευρώπη. Ο νόστιμος και θρεπτικός βολβός της ήρθε στην Ευρώπη από τη Νότιο Αμερική, τον 16^ο αιώνα, την Εποχή των Ανακαλύψεων. Όταν ο Κυβερνήτης έφθασε στο Ναύπλιο, πρόσφερε στους κατοίκους πατάτες. Εκείνοι όμως τις πέταξαν χωρίς καν να τις δοκιμάσουν. Ο Καποδίστριας γνωρίζοντας την καχυποψία τους, έβαλε σκοπούς να φυλάνε σαν θησαυρό, το χώρο που ήταν αποθηκευμένες οι πατάτες. Σε μία εβδομάδα είχαν εξαφανιστεί όλες. Από τότε αποτέλεσε μία από τις σημαντικότερες γεωργικές καλλιέργειες.

Ο ιστορικός Τάσος Βουρνάς στο βιβλίο του, *Η Δολοφονία του Καποδίστρια, το τίμημα της ανεξαρτησίας* (σσ. 83-84), αναφέρει μία διαφορετική εκδοχή. Ο Καποδίστριας σώριασε τη σοδειά της πατάτας σε ανοιχτούς χώρους, για να την κλέβουν εύκολα οι πεινασμένοι του Ναυπλίου και να συνηθίσουν την κατανάλωσή της.

Έκοψε νέο εθνικό νόμισμα, τον *Φοίνικα*, και πάσχισε να αξιοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις χορηγίες των Ελλήνων της διασποράς. Ιδιαίτερο βάρος προσέδωσε στην εκπαίδευση με τη δημιουργία των αλληλοδιδασκτικών σχολείων και το όραμα για την οργάνωση ανώτερης μόρφωσης στο μέλλον. Με ορθολογισμό και ήθος προσπάθησε να χτίσει μία εξωτερική πολιτική, όπου οι Έλληνες θα κέρδιζαν την εμπιστοσύνη των Μεγάλων Δυνάμεων,¹⁸⁵ για να αποκτήσουν σταθερότητα και διεύρυνση των συνόρων τους.¹⁸⁶ Στις 3 Φεβρουαρίου 1830, ο Κυβερνήτης διακηρύσσει: «Η Ελλάς θέλει σχηματίσει εν κράτος ανεξάρτητον, και θέλει χαίρει όλα τα δίκαια, πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά, τα προσπεφηκότα εις εντελή ανεξαρτησίαν».¹⁸⁷ Κατόρθωσε με διπλωματικούς ελιγμούς να καταστεί αυτόνομο ελληνικό κράτος στην οροθετική γραμμή Παγασητικού-Αμβρακικού, χωρίς όμως να περιλαμβάνει την Κρήτη και τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.

Ο Καποδίστριας έβλεπε ότι η Ελλάδα δεν ήταν ακόμη ώριμη να έχει Σύνταγμα και πήρε την απόφαση να συγκεντρώσει όλες τις εξουσίες στο πρόσωπό του, έτσι ώστε να μπορέσει να εκπληρώσει το σχέδιο του για την αναμόρφωση της. Σε επιστολή του προς τον Μιχαήλ Σούτσο, στις 21 Ιουλίου 1831, έγραφε ότι η Ελλάδα

¹⁸⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Στο ερώτημα του Ουίλλιοτ Όρτον, υφυπουργού του πολέμου και των αποικιών της Αγγλίας, «τι πρέπει να εννοήσωμεν λέγοντες Ελλάδα σήμερον»; ο Καποδίστριας απάντησε:

«Το Ελληνικόν έθνος σύκειται εκ των ανθρώπων οίτινες από αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως δεν έπαυσαν ομολογούντες την ορθόδοξον πίστιν, και την γλώσσαν των πατέρων αυτών λαλούντες, και διέμειναν υπό την πνευματικήν ή κοσμικήν δικαιοδοσίαν της εκκλησίας των, όπου ποτέ της Τουρκίας και αν κατοικώσι».

Στο ερώτημα του Όρτον για τα γεωγραφικά όρια της Ελλάδας, ο Κυβερνήτης μεταξύ άλλων, για να επικυρώσει τα επιχειρήματά του, ανέτρεξε στις μαρτυρίες του Έλληνα γεωγράφου Στράβωνα, «που τοποθετεί τα όρια της «κυρίως λεγόμενης Ελλάδος» από την Πελοπόννησο ως τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία και περιλαμβάνει, εκτός από τα νησιά του Ιονίου, και τα νησιά του Αιγαίου και την Μ. Ασία. Αυτά ήταν τα φυσικά και ιστορικά σύνορα της Ελλάδος, που οι Έλληνες είχαν ιερό χρέος να διεκδικήσουν».

ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Καποδίστριας, ο Άνθρωπος – ο Διπλωμάτης 1800 – 1828*, ό. π., σσ. 255-256.

¹⁸⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας αγωνιζόταν από τον Οκτώβριο του 1827 για να εξασφαλίσει διευρυμένα όρια για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος και ισχυριζόταν:

«Τα όρια της Ελλάδος από τεσσάρων μεν αιώνων διεγράφησαν υπό δικαιωμάτων, τα οποία ούτε ο χρόνος, ούτε οι πολύμορφοι συμφοραί, ούτε η δορυκρησία ουδέποτε ίσχυσαν να παραγράψωσι, διεγράφησαν δε από του 1821 δια του αίματος του χυθέντος εις τας σφαγάς των Κυδωνιών, της Κύπρου, της Χίου, της Κρήτης, των Ψαρών, του Μεσολογγίου και εις τας πολυαρίθμους ναυμαχίας τε και πεζομαχίας εν αις εδοξάσθη το γενναίον τούτο έθνος».

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ (Επιμέλεια), ό.π., γράφει ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, *ο Ιωάννης Καποδίστριας μεταξύ απολυταρχίας και φιλελευθερισμού*, ό. π., σελ. 37.

¹⁸⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ (Επιμέλεια), ό.π., γράφει ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, *ο Ιωάννης Καποδίστριας μεταξύ απολυταρχίας και φιλελευθερισμού*, ό. π., σελ. 36.

για να ανταποκριθεί στις εξελίξεις του σύγχρονου κόσμου θα πρέπει να διανύσει μία περίοδο συγκεντρωτικού πολιτικού συστήματος, ώστε να ευοδωθούν οι προσπάθειες της Κυβερνήσεως.¹⁸⁸

Απέκτησε εχθρούς, όχι από τον απλό λαό που τον λάτρευε, αλλά από τους γαιοκτήμονες, τους προκρίτους και τους πλοιοκτήτες, οι οποίοι απαιτούσαν αξιώματα και οικονομικές αποζημιώσεις.¹⁸⁹ Επιπλέον, η Αγγλία και η Γαλλία θεωρούσαν ότι εξυπηρετούσε τα ρωσικά συμφέροντα, αν και ο Καποδίστριας επιθυμούσε μία ελεύθερη, αυτόνομη και ανεξάρτητη Ελλάδα χωρίς καμία Προστάτιδα Δύναμη.¹⁹⁰ Οι Έλληνες είχαν διχαστεί. Είχαν δημιουργηθεί δύο παρατάξεις, οι αντικαποδιστριακοί και οι καποδιστριακοί.¹⁹¹

¹⁸⁸ Παραπομπή από αρχείο:

Έγραφε ο Καποδίστριας στον Μιχαήλ Σούτσο: «[...] Ισχυρίζομαι ότι είμαι ο πλέον φιλελεύθερος εκ των νεοτέρων κυβερνητών. Πιστεύω ότι όσον περισσότερο επιθυμεί κανείς να εξασφαλίσει εις τους Έλληνες την πραγματικήν και αληθή ύπαρξιν των συνταγματικών διαβεβαιώσεων, τόσον ολιγώτερον κατορθώνει να τους παράσχη νόμους, οι οποίοι να ανταποκρίνονται εις τον σύγχρονον συρμόν. Η Ελλάς ευρίσκεται εις τον ΙΒ΄ ή τον ΙΓ΄ αιώνα. Και άπασαι αι προσπάθειαι της Κυβερνήσεως ή αν επιθυμείτε του νομοθέτου οφείλουν να τείνουν εις το να την οδηγήσουν εις τον παρόντα αιώνα».

Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια, Τόμος Ι΄, σελ. 183.

¹⁸⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας είχε διορίσει τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη στο Πανελλήνιο. Αλλά η οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων, Μπέηδες της Μάνης, απαιτούσαν να ικανοποιηθούν τα αιτήματά τους, οικονομικά και εξουσίας, για την προσφορά τους στην Επανάσταση. Έγραφε ο Κυβερνήτης στον Πετρόμπεη: «Για να ικανοποιήσω όλα σας τα αιτήματα, θα έπρεπε να διαθέτω μερικά εκατομμύρια τάληρα. Όπως όμως σας είπα, το προσωπικό ταμείο μου είναι άδειο και το κρατικό μόλις μπορεί να αντιμετωπίσει τις πιο επείγουσες ανάγκες του Φεβρουαρίου. Αυτό είναι γνωστό και θα μπορούσατε να βεβαιωθείτε ο ίδιος κοιτάζοντας τα βιβλία της επιτροπής και τα οικονομικά». Τρεις μήνες πριν ο Καποδίστριας ήταν πρόθυμος να μεσολαβήσει για να πάρει δάνειο ο Πετρόμπεης, αλλά του έγραφε: «Αν καθένας από σας (και μιλάω για κείνους που κατέχουν τις πρώτες θέσεις στην πολιτική ζωή της χώρας) με βοηθούσε λίγο και καλόπιστα, λησμονώντας για μια στιγμή τα προσωπικά συμφέροντά του, το έργο μου θα γινόταν πιο εύκολο για μένα και πιο καρποφόρο για την πατρίδα».

ΔΑΦΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας, Η γένεση του ελληνικού κράτους*, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα 2021, Τόμος Β΄, σελ. 605.

¹⁹⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

Σε επιστολή του Ιωάννη Καποδίστρια στον Γάλλο Ναύαρχο Λαλάντ, Ναύπλιο, 31 Ιουλίου 1831, φαίνεται ότι γνώριζε τις δολοπλοκίες των Άγγλων και των Γάλλων:

«Εγώ δε, και τις δολοπλοκίες όλων σας τις εγνώριζα, αλλά έκρινα ότι δεν έπρεπε με κανέναν τρόπο να κόψω το νήμα της συνεργασίας μαζί σας, γιατί έδινα προτεραιότητα στην ανόρθωση και στην ανασυγκρότηση της Ελλάδος. Αν έκοβα τις σχέσεις με τις λεγόμενες “προστάτιδες” Δυνάμεις, τούτο θα ήταν εις βάρος της Ελλάδος και δεν ήθελα με κανέναν τρόπο να προσθέσω βάρος και στη συνείδησή μου. Και άφησα τα πράγματα να λαλήσουν μόνα του. Τώρα λοιπόν έχουν ήδη λαλήσει μεγαλοφώνως –με την αποκάλυψη όλης της σκευωρίας– οπότε επείγει ο καιρός της θεραπείας... Για να εμποδίσουμε τον θάνατον του αρρώστου, της Ελλάδος... Και η θεραπεία πρέπει να ξεκινήσει από το Λονδίνο... προκειμένου να αποδυναμώσουμε την πηγή και την ρίζα του κακού!...».

ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας – Ρωξάνδρα Σ. Στούρτζα, Μια ανεκπλήρωτη αγάπη*, ό. π., σσ. 584-585.

¹⁹¹ Βλ. τις απόψεις των αντικαποδιστριακών και των καποδιστριακών από περιγραφή της Χριστίνας Κούλουρη και του Χρήστου Λούκου, στο Παράρτημα 30.

Το πρωί της Κυριακής, στις 27 Σεπτεμβρίου 1831, πήγαινε για να εκκλησιαστεί, όπως κάθε Κυριακή, στο ναό του Αγίου Σπυρίδωνα στο Ναύπλιο, συνοδευόμενος από τον μονόχειρα απόμαχο Κοζώνη¹⁹² και τον στρατιώτη, Λέοντα. Ο Γεώργιος και ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης, ο γιος και ο αδελφός αντίστοιχα του Πετρόμπεη,¹⁹³ που είχε φυλακιστεί με εντολή του Κυβερνήτη, παρακινούμενοι από την αντιπολίτευση και τις κυβερνήσεις της Βρετανίας¹⁹⁴ και της Γαλλίας, τον δολοφόνησαν.¹⁹⁵ Ο Κωνσταντίνος τον πυροβόλησε στο πίσω μέρος του κεφαλιού και ο Γεώργιος τον μαχαίρωσε δύο φορές στη κοιλιά. Συνένοχοι ήταν και οι Ιωάννης Καραγιάννης και Α. Γεωργής, αστυνομικοί υπάλληλοι που τους είχε ανατεθεί η επιτήρηση των Μαυρομιχαλαίων. Υπήρξε μοιραία και ασυγχώρητη η αμέλεια των Αρχών, να αφήσουν σαράντα ημέρες επιτηρητή των υπόπτων τον Καραγιάννη, ο οποίος έγινε συνεργός τους, καθώς ήταν δική του η σφαίρα που σφηνώθηκε στην αριστερή παραστάδα της πόρτας και η τρύπα της σώζεται μέχρι και σήμερα.¹⁹⁶

Ο λαός κυνήγησε τους δολοφόνους. Ο Κωνσταντίνος πυροβολήθηκε από τον σωματοφύλακα του Καποδίστρια, Γεώργιο Κοζώνη, και τον στρατηγό Φωτομάρα. Τον αποτελείωσε το οργισμένο πλήθος και πέταξε το πτώμα του στη θάλασσα. Ο

¹⁹²Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Κοζώνης είχε χάσει το χέρι του πολεμώντας τους Αιγυπτίους του Ιμπράημ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 409.

¹⁹³Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, στα 1840, ακούγοντας κάποιον να κατηγορεί τον Καποδίστρια, αναφώνησε:

«Δεν μετράς καλά φιλόσοφε... Ανάθεμα στους Αγγλογάλλους που ήσαν η αιτία κι εγώ έχασα τους δικούς μου, και το Έθνος έναν άνθρωπο που δε θα τότε μεταβρεί και το αίμα του με παιδεύει ως τώρα...».

ΛΕΚΑΚΗ ΓΙΩΡΓΟΥ, *Επίτομος Βιογραφία του Ιωάννη Καποδίστρια*, ό. π., σελ. 123.

¹⁹⁴Παραπομπή από βιβλίο:

Τα αρχεία της Βρετανίας που αφορούν τη δολοφονία του Καποδίστρια παραμένουν μέχρι και σήμερα, 190 χρόνια μετά τη δολοφονία του, άκρως απόρρητα και δεν έχουν δει το φως της δημοσιότητας. Δεν μένει απόρρητος μόνο ο φάκελος για τη δολοφονία του Καποδίστρια, «The assassination of Kapodistrias», αλλά και ο «Φάκελος Μάουερ» («Minister de la Justice, a 'sa majeste' le rois pour la regence»), μέλους της Αντιβασιλείας και του υπουργού Δικαιοσύνης, ο οποίος είχε κάνει έρευνα και είχε συγκεντρώσει στοιχεία. Επιπλέον, οι Άγγλοι προσπάθησαν να εμποδίσουν την έκδοση των «Απομνημονευμάτων» του Ν. Σπηλιάδη. Άλλωστε, ο πρέσβης της Αγγλίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, Στράφορντ, είχε επιβεβαιώσει στον Μαυροκορδάτο ότι, «η Αγγλία δεν επιθυμεί ανεξαρτησία της Ελλάδος, αλλά να είναι αυτόνομη φόρο υποτελής στον Σουλτάνο».

ΛΕΚΑΚΗ ΓΙΩΡΓΟΥ, *Επίτομος Βιογραφία του Ιωάννη Καποδίστρια*, στο ίδιο, σσ. 123-124.

¹⁹⁵Βλ. απόσπασμα από τα πρακτικά της δίκης για τη δολοφονία του Καποδίστρια που είχαν δημοσιευτεί στη *Γενική Εφημερίδα*, στο Παράρτημα 31.

¹⁹⁶Παραπομπή από βιβλίο:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σσ. 408-409.

-Υπάρχει η φωτογραφία στο Τρίτο Παράρτημα.

Γεώργιος βρήκε καταφύγιο στη γαλλική πρεσβεία, αλλά ο εξαγριωμένος λαός ανάγκασε τον Γάλλο πρέσβη να τους τον παραδώσει και να καταδικαστεί σε θάνατο.

Οι αντικαποδιστριακοί πανηγύριζαν για την επιτυχή κατάληξη του σχεδίου της δολοφονίας του Καποδίστρια. Ο Γερμανός πεζογράφος Βέρνε, ο οποίος μαζί με τον Ερρίκο Χάινε ηγούνταν μία ομάδα ποιητών και λογογράφων, «Η Νέα Γερμανία», δηλώνει ότι η Ελλάδα απελευθερώθηκε, επιτέλους, από τον τύραννο. Δεν άντεχε να βλέπει έναν πανούργο δεσπότη να κυβερνά έναν λαό που πέθαινε για την ελευθερία.¹⁹⁷ Η εφημερίδα «Απόλλων», υποστηρικτής των φατριών που πολέμούσαν την καποδιστριακή κυβέρνηση, έγραφε: «Ως άνθρωποι θρηνούμε και πενθούμε γι' αυτή την τραγική καταστροφή· ως πολίτες όμως, σκεφτόμαστε αλλιώς». ¹⁹⁸

Το 1832 χαράχθηκαν τα σύνορα του νέου ελληνικού κράτους και ορίστηκε ηγεμόνας του, ο γιος του βασιλιά της Βαυαρίας, ο Όθωνας. Οι τρεις Δυνάμεις της Ευρώπης, (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία), που επικύρωσαν την εθνική ανεξαρτησία της νεοσύστατης Ελλάδας, ανέλαβαν και την προστασία της, με την οποία εξασφαλιζόνταν τα γεωγραφικά όρια της χώρας, αλλά περιοριζόταν η ανεξαρτησία της.¹⁹⁹

Ο Στρατηγός Μακρυγιάννης στα απομνημονεύματά του, υπογραμμίζει ότι ο Κυβερνήτης πλήρωσε για τα λάθη του και ότι αν έδινε στους αγωνιστές της Επανάστασης τα χρήματα που του ζητούσαν, δεν θα είχε γίνει τίποτα άσχημο και η πατρίδα δεν θα χρειαζόταν να υποφέρει.²⁰⁰ Ενώ, ο ιστορικός Γεώργιος Τερτσέτης καταγράφει στο βιβλίο του τα λόγια του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, που υποστηρίζουν ότι ο Καποδίστριας απέκτησε εχθρούς γιατί ήθελε να διανεμηθεί η εθνική γη ισότιμα σε όλο τον λαό. Υπογραμμίζει επίσης την άποψη ότι τον Κυβερνήτη τον έβλαψαν ο φθόνος της εξουσίας, η άδικη δυσαρέσκεια, η ελευθεροστομία και το αυστηρό του χαρακτήρα του.²⁰¹ Ο Κολοκοτρώνης²⁰² είχε ακούσει τον Νικητάρη και κάποιον

¹⁹⁷ Βλ. τα λόγια του Βερνέ για τον Έλληνα Κυβερνήτη, στο Παράρτημα 32.

¹⁹⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 417.

¹⁹⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ Σ. Ι., *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789-1945, Από τη Γαλλική Επανάσταση μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, η' ανατύπωση, εκδόσεις: ΒΑΝΙΑΣ, Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 128.

²⁰⁰ Βλ. απόσπασμα από τα απομνημονεύματα του Στρατηγού Μακρυγιάννη, στο Παράρτημα 33.

²⁰¹ Βλ. την καταγραφή των αιτιών που προκάλεσαν τη δολοφονία του Καποδίστρια από τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, στο Παράρτημα 34.

²⁰² Παραπομπή από βιβλίο:

Κύριο Π... να παραλληλίζουν τη θέση που βρέθηκε ο ελληνικός λαός, μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, με το παράδειγμα του αποκοιμισμένου τσοπάνη που αφήνει τον λύκο να του φάει τον σκύλο και το κοπάδι με τα πρόβατα.²⁰³

Ο Καποδίστριας είχε πληροφορηθεί για τη συνωμοσία της δολοφονίας του, αλλά προτίμησε να μην αλλάξει τις ιδέες του, την πολιτική και τις συνήθειές του: «Η Θεία Πρόνοια αγρυπνεί επί του Κυβερνήτου της Ελλάδος. Θα σεβαστούν τα λευκάς μου τρίχας». Σε ένα απόσπασμα μίας επιστολής του προς τον επιστήθιο φίλο του και φιλέλληνα Εϋνάρδο,²⁰⁴ στις 14 Σεπτεμβρίου 1831, λίγες μόνο ημέρες πριν από τη δολοφονία του, υπογραμμίζει την αδιάλλακτη ηθική που διέπει ολόκληρη τη ζωή του και τονίζει ότι κανένας φόβος δεν θα τον προτρέψει να απαρνηθεί τις ιδέες του, ιδιαίτερα τώρα που βρίσκεται στη δύση του βίου του.²⁰⁵

Ο Ανδρέας Κάλβος, στη δεκάτη ωδή του, *Ο Βωμός της Πατρίδος*, από τη συλλογή του με τίτλο *Λυρικά*, που έγραψε στο Παρίσι το 1826, παρακινεί τους συμπατριώτες του να παραμείνουν ενωμένοι και να θυσιαστούν για την πατρίδα τους. Ο βίος του Καποδίστρια, μέσα στο πέρασμα των χρόνων, αποδεικνύει ότι ενεργούσε με αυτή την ηθική μέχρι την τελευταία πράξη της ζωής του:

Ο Τερτσέτης, στα Απομνημονεύματα του Κολοκοτρώνη, παραθέτει τον μύθο με τον οποίο σχολίασε ο Γέρος του Μοριά τη δολοφονία του Έλληνα Κυβερνήτη: «Κάποτε τα γαϊδούρια πήραν την απόφαση να σκοτώσουν τον σαμαρά, για να γλιτώσουν από τα σαμάρια και τα φορτία που έβαζαν πάνω τους οι άνθρωποι. Με τα πολλά το κατόρθωσαν. Αμέσως μετά ανέλαβαν την κατασκευή των σαμαριών οι βοηθοί του μάστορα, που δεν ήξεραν να κάνουν καλά τη δουλειά τους. Έτσι, τα κακοφτιαγμένα σαμάρια πλήγωναν την πλάτη των δυστυχισμένων γαϊδουριών, που δεν άργησαν να καταλάβουν ότι με την ανόητη πράξη τους έπεσαν από το κακό στο χειρότερο [...]».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΝΤΑΚΗΣ – ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΛΚΟΣ – ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΟΡΤΗΣ – ΕΚΤΟΡΑΣ ΧΟΡΤΗΣ, Όσα δεν γνωρίζατε για τα χρόνια του Καποδίστρια, του Όθωνα και του Γεωργίου του Α΄, ό. π., σελ. 39.

²⁰³ Βλ. τον παραλληλισμό του Νικητάρη για το θάνατο του Καποδίστρια καταγεγραμμένο από τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, στο Παράρτημα 35.

²⁰⁴ **Ιωάννης-Γαβριήλ Εϋνάρδος**, βλ. Βιογραφικά.

²⁰⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

«[...] Ούτε ο φόβος των μηχανορραφιών και των ραδιούργων, ούτε οι μεγάλες συκοφαντικές στήλες μερικών εφημερίδων δεν θα με αφήσουν να παρεκκλίνω ποτέ από την πορεία που χάραξα στη ζωή μου.

Ας λέγουν, ας γράφουν ό,τι θέλουν. Θα έλθει όμως κάποτε ο καιρός, όταν οι άνθρωποι κρίνονται όχι σύμφωνα με όσα είπαν ή έγραψαν για τις πράξεις τους, αλλά με αυτή τη μαρτυρία των πράξεών τους. Με αυτήν την πίστη ως αξίωμα έζησα μέσα στον κόσμο, με θεμέλιο αυτές τις πνευματικές αρχές μέχρι τώρα, όποτε βρίσκομαι στη δύση της ζωής μου, και υπήρξα πάντοτε ευχαριστημένος γι' αυτό. Μου είναι πλέον αδύνατο να αλλάξω τώρα. Θα συνεχίσω εκπληρώνοντας πάντοτε το χρέος μου, χωρίς να φροντίζω για τον εαυτό μου και ας γίνει ό,τι γίνει [...]».

ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Εθνικός Αγωνιστής, Διπλωμάτης, Θεμελιωτής Κράτους*, ό. π., σελ. 15.

«

β΄

Ας παύσωσ' η διχόνιαι
ᾗπου ρίχνουσι τα ἔθνη
τυφλά, υπό τα σκληρότατα
ονύχια των αγρύπνων
δολίων τυράννων.

γ΄

Τρέξατ' εδώ· συμφώνως
τους χορούς ας συμπλέξωμεν,
προσφέρων ο καθένας
λαμπράν θυσίαν, πολύτιμον,
εις την πατρίδα.

.

ι΄

Ούτε η ζωή δεν πρέπει
Τρέξατε αδέλφια, τρέξατε·
συμμέτρως εχορεύσαμεν,
σύμμετρα ας αποθάνωμεν
δια την πατρίδα».²⁰⁶

²⁰⁶Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΑΛΒΟΥ ΑΝΔΡΕΑ, *ΩΔΑΙ*, Κριτική Έκδοση: Filippo Maria Pontani, Εισαγωγή: Κ. Θ. Δημαράς, Εκδόσεις: Ίκαρος, δ' ανατύπωση, Αθήνα 2011, σσ. 155-157.

3. Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ

«Ποιος έχει και την παραμικρή αμφιβολία ότι οι Έλληνες Χριστιανοί, οι απόγονοι των παλαιών κατόχων εκείνης της χώρας, έχουν το δικαίωμα να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό, υπό τον οποίον επί μακρόν γογγύζουν, οποτεδήποτε έχουν τη δύναμη να το κάνουν; Διότι καμία κυβέρνηση δεν έχει το δικαίωμα να απαιτεί υπακοή από έναν λαό, αν δεν της έχει ελεύθερα παράσχει τη συγκατάθεσή του».

Τζον Λοκ (John Locke), «Δεύτερη Πραγματεία Περί Κυβερνήσεως»

(δημοσιευμένη στο *Two Treatises of Government*, 1689).²⁰⁷

Δεν είναι μόνο οι Έλληνες ιστορικοί και συγγραφείς που ασχολήθηκαν και ασχολούνται με τον Καποδίστρια, αλλά και λογοτέχνες και πολιτικοί αναλυτές παγκοσμίως. Η Ελληνική Επανάσταση, η δημιουργία του ελληνικού κράτους, αλλά και τα σπουδαία ιστορικά γεγονότα της ευρωπαϊκής σκηνής του 19^{ου} αιώνα, στα οποία ο Καποδίστριας πρωταγωνιστούσε στο διπλωματικό πεδίο, ενέπνευσαν και αφύπνισαν τη λογισύνη.

Ο Άγγλος ποιητής και φιλέλληνας, Percy Bysshe Shelley, δηλώνει στον πρόλογο του λυρικού δράματος *Ελλάς*, ένα έργο που έγραψε στην Πίζα, το 1821: «Είμαστε όλοι Έλληνες. Οι νόμοι μας, η λογοτεχνία, η θρησκεία μας, οι τέχνες μας έχουν τις ρίζες τους στην Ελλάδα».²⁰⁸ Και συνεχίζει: «Είναι η εποχή του πολέμου των καταπιεσμένων εναντίον των καταπιεστών [...Ένα] νέο ρεύμα έχει αναδυθεί σε ολόκληρη την Ευρώπη, θρεμμένο από την απέχθεια για τις ιδέες που το κρατούν αλυσοδομένο, και θα συνεχίσει να γεννοβολά νέες γενιές, οι οποίες θα εκπληρώσουν τη μοίρα που όλοι οι τύραννοι προβλέπουν και φοβούνται».²⁰⁹

²⁰⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

ΧΑΤΖΗΣ Ν. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Ο Ενδοξότερος Αγώνας, Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, ό. π., σελ. 143.

²⁰⁸ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος είχε συναντηθεί νωρίτερα, την ίδια χρονιά, με τον Άγγλο ποιητή στην Πίζα και του είχε προσκομίσει την προκήρυξη του Υψηλάντη, ώστε να τον ευαισθητοποιήσει υπέρ της Ελληνικής Επανάστασης.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο ιταλικός φιλελληνισμός της εποχής της ελληνικής επανάστασης και της οικοδόμησης του ελληνικού κράτους: Η περίπτωση του κόμη Alerino Palma di Cesnola*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2019, σσ. 27-28.

²⁰⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

RODERICK BEATON, *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η παγκόσμια σημασία της*, Μετάφραση: Δέσποινα Κανελλοπούλου, Εκδόσεις: ΑΙΩΡΑ, Αθήνα 2021, σσ. 89-90.

Ο Άγγλος καθηγητής Roderick Beaton υποστηρίζει ότι οι σύγχρονοι Έλληνες πέτυχαν με την έκβαση της επανάστασής τους να αποτελέσουν το σημείο καμπής της ευρωπαϊκής ιστορίας, τη μετάβαση από τις απολυταρχικές, πολυεθνικές αυτοκρατορίες του 18^{ου} αιώνα στα εθνικά κράτη του 20^{ου} αιώνα. Αυτή την ιστορική αλλαγή την κατάφεραν οι σύγχρονοι Έλληνες, όχι οι αρχαίοι με τις αυτόνομες πόλεις-κράτη, κι ακόμη περισσότερο οι Έλληνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Ο εθνικοαπελευθερωτικός ελληνικός αγώνας αφύπνισε κι άλλους λαούς, αποτελώντας το πρότυπο της αυτοδιάθεσης των εθνικών κρατών.²¹⁰ Όπως υπογραμμίζει ο Βρετανός ιστορικός Eric Hobsbawm, η Ελλάδα αποτέλεσε διεθνώς την πηγή έμπνευσης των εθνικιστών και των φιλελεύθερων και ο φιλελληνισμός, με τη συμμετοχή μεγάλου αριθμού εθελοντών στον ελληνικό αγώνα, συνέτεινε στη συσπείρωση της ευρωπαϊκής αριστεράς τη δεκαετία του 1820, όπως έγινε στη δεκαετία του 1930 για την θεμελίωση της Δημοκρατίας στην Ισπανία.²¹¹

Αλλά και ο λόρδος Byron, σε συζητήσεις, τρεις μήνες πριν το θάνατό του στο Μεσολόγγι, είχε εκφράσει την πρόβλεψη ότι η δημιουργία του ελληνικού κράτους θα επηρεάσει το πολιτικό μέλλον της ευρωπαϊκής ηπείρου: «Ο αντίκτυπος των αρχών που έχουν τεθεί σε εφαρμογή στην Ελλάδα θα φανεί σταδιακά, εδώ αλλά και σε άλλες χώρες. [...] Δεν μπορώ [...] να υπολογίσω πόσο ψηλά θα φτάσει η Ελλάδα. Μέχρι σήμερα ήταν το υλικό για τους ύμνους και τις ελεγείες που έγραφαν οι φανατικοί λάτρεις της· τώρα όμως θα στραφεί πάνω της η προσοχή των πολιτικών».²¹²

Στη γειτονική μας χώρα, την Ιταλία, η οποία την ίδια περίοδο με την Ελλάδα, ανακάλυπτε την εθνική της συνείδηση και αγωνιζόταν για την ανεξαρτησία της, Ιταλοί λόγιοι του 19^{ου} αιώνα αναφέρθηκαν στα συγγράμματά τους για τον κοινωνικό και πολιτικό βίο του Ιωάννη Καποδίστρια. Άλλοι τον παρουσίαζαν ως απόλυτο μονάρχη, φιλόδοξο, καιροσκόπο και πειθήνιο όργανο των Ρώσων. Άλλοι πάλι ως έναν έντιμο άνθρωπο, έναν ένθερμο πατριώτη που μοναδικό του μέλημα ήταν ο ελληνικός λαός να αποκτήσει ένα οργανωμένο και φιλελεύθερο κράτος.

²¹⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

RODERICK BEATON, *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η παγκόσμια σημασία της*, στο ίδιο, σσ. 23-25.

²¹¹ Παραπομπή από βιβλίο:

E. J. HOBSBAWM, *Η Εποχή των Επαναστάσεων 1789 – 1848*, ό. π., σσ. 171, 203.

²¹² Παραπομπή από βιβλίο:

RODERICK BEATON, *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η παγκόσμια σημασία της*, ό. π., σελ. 90.

3.1. Ιταλικός Φιλελληνισμός

«Μόνο μία από τις επαναστάσεις της περιόδου 1820-1821 επιβίωσε, κι αυτό γιατί πέτυχε να μετατραπεί σε μια πραγματική λαϊκή εξέγερση αλλά και γιατί οι διπλωματικές συνθήκες ήταν ευνοϊκές: ο ελληνικός ξεσηκωμός του 1821. Η Ελλάδα, έτσι, ενέπνευσε τον διεθνή φιλελευθερισμό και τον «φιλελληνισμό» και φυσικά έγινε μύθος και έμπνευση για τους εθνικιστές και τους φιλελευθερούς σε όλο τον κόσμο».

Έρικ Χόμπσμπομ (1962).²¹³

Την Ελλάδα και την Ιταλία τις συνδέει μία αμφίδρομη σχέση σε όλη τη διάρκεια της ιστορικής τους πορείας, ή τουλάχιστον σε σημαντικές στιγμές τους. Αλλά και πολιτικά και πολιτισμικά, οι βίοι τους ήταν παράλληλοι. Μεταξύ τους υπήρχε ένας σύνδεσμος, ο οποίος δημιούργησε τον ελληνορωμαϊκό πολιτισμό, που αποτέλεσε τη βάση του ευρωπαϊκού πολιτισμού.²¹⁴

Από τον 18^ο αιώνα, με την επίδραση του ρομαντικού κινήματος, είχε αρχίσει να δημιουργείται η έννοια του έθνους-κράτους.²¹⁵ Μπορεί κατά τη διάρκεια αυτού του αιώνα, και οι δύο λαοί, πνευματικά και πολιτικά, να βρίσκονται στο περιθώριο των ευρωπαϊκών εξελίξεων, αλλά τον 19^ο αιώνα γίνονται οι πρωταγωνιστές της Γηραιάς

²¹³ Παραπομπή από βιβλίο:

ΧΑΤΖΗΣ Ν. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Ο Ενδοξότερος Αγώνας, Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, ό. π., σελ. 427.

²¹⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

Γράφει ο Μίλαν Κούντερα στο βιβλίο του *Ο ακρωτηριασμός της Δύσης ή Η τραγωδία της Κεντρικής Ευρώπης*: «Η ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα και ο χριστιανισμός, οι δύο βασικές πηγές του ευρωπαϊκού πνεύματος, που του προσδίδουν τη δύναμη και την έντασή του, έχουν σχεδόν εξαφανιστεί από τη συνείδηση ενός νεαρού Τσέχου διανοούμενου· πρόκειται για αναντικατάστατη απώλεια».

ΜΙΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ, *Ο ακρωτηριασμός της Δύσης ή Η τραγωδία της Κεντρικής Ευρώπης*, Μετάφραση: Γιάννης Η. Χάρης, Βιβλιοπωλείον της «ΕΣΤΙΑΣ» Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε., Αθήνα 2022, σελ. 30.

²¹⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Η ανάλυση της εθνογένεσης από τον καθηγητή Χρήστο Ρέππα είναι ενδεικτική:

«Το εθνικό φαινόμενο έχει να κάνει με τη δημιουργία της χωροχρονικής μήτρας του καπιταλισμού, με την οποία ο χώρος και ο χρόνος αποκτούν καινούργια θεμέλια, διαφορετικά από αυτά της αρχαιότητας και της μεσαιωνικής φεουδαρχίας. Η διαχρονική ύπαρξη του έθνους επικρατεί ως ιδεολογική αντίληψη στα σύγχρονα εθνικά κράτη και καλλιεργείται συστηματικά από τους ιδεολογικούς τους μηχανισμούς, κυρίως από το εκπαιδευτικό τους σύστημα. Αυτή η αντίληψη δεν είναι παρά το αποτέλεσμα του ιδιαίτερου νοήματος και βάρους που έχουν ο ιστορικός χρόνος και η παράδοση στους καπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς: η οργάνωση των δεσμών του κράτους και της αστικής τάξης με τον λαό-έθνος, που γίνεται με την απόδοση στην εθνική πραγματικότητα μιας αιώνιας και υπεριστορικής υπόστασης. Στην ιδεολογική πραγματικότητα του νεοελληνικού κράτους, η διαχρονικότητα της εθνικής ύπαρξης παίρνει τη μορφή της τρισεχιαιτούς πορείας του ελληνικού έθνους, της σφυρηλάτησης δεσμών με την αρχαιότητα, που ξεκινάει στα χρόνια του νεοελληνικού διαφωτισμού και συνεχίζεται στο νεοελληνικό κράτος με την προοδευτική ένταξη σε αυτό το σχήμα του Βυζαντίου και του χριστιανισμού».

ΡΕΠΠΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Διαφωτισμός και Επανάσταση, Η ριζοσπαστική ιδεολογία της Ελληνικής Νομαρχίας*, Εκδόσεις: ΚΨΜ, Αθήνα 2021, σελ. 13.

Ηπείρου. Αγωνίζονται και οι δύο να αποτινάξουν από πάνω τους τον ξένο δυνάστη, οι Έλληνες τους Οθωμανούς και οι Ιταλοί τους Αυστριακούς. Να αποκτήσουν και πάλι την αξιοπρέπεια και την περηφάνια τους, και να συγκροτήσουν τα εθνικά τους κράτη.

Η Γαλλική Επανάσταση, ο Διαφωτισμός, όλα τα πνευματικά και τα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής, ο νεοκλασικισμός και ο ρομαντισμός, οι ιδέες της ανεξαρτησίας και της ελευθερίας των λαών που κυριαρχούν στον ευρωπαϊκό χώρο τον 19^ο αιώνα, ευνοούν τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων. Δημιουργείται στην Ευρώπη ένα έντονο ρεύμα φιλελληνισμού, το οποίο βασίζεται στην αγάπη και στον θαυμασμό για την Αρχαία Ελλάδα και Γραμματεία, για τον πνευματικό πλούτο του Βυζαντίου που διαδόθηκε στον ευρωπαϊκό χώρο και συνέβαλε στις αρχές του Ανθρωπισμού. Βέβαια το φιλελληνικό κύμα είχε παρουσιαστεί από τον Μεσαίωνα με την ανάγνωση των κειμένων των Ελλήνων συγγραφέων της Αρχαιότητας και τη ταξιδιωτική λογοτεχνία. Αποτελούσε όνειρο των διανοουμένων να επισκεφτούν τα μέρη που είχαν γεννηθεί οι τέχνες, η φιλοσοφία, η δημοκρατία. Στα περιηγητικά κείμενα των ταξιδιωτών εξυμνείται ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός και τα μνημεία του που έχουν απομείνει. Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, το φιλελληνικό κίνημα εκφράστηκε με υλική και ηθική υποστήριξη.

Εκτός από τους ρομαντικούς λόγιους και τους θαυμαστές της Αρχαίας Ελλάδας, θεώρησαν χρέος τους να συμπαρασταθούν, ακόμη και να στρατευτούν, στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων, στρατιωτικοί, οι οποίοι ήταν εξόριστοι ή αυτοεξόριστοι λόγω των πολιτικών τους πεποιθήσεων, αλλά και πρώην επαναστάτες, καρμπονάροι, υποστηρικτές των φιλελεύθερων ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης, οι οποίοι επιθυμούσαν να βοηθήσουν έναν καταπιεσμένο λαό να απελευθερωθεί από τον βάρβαρο κατακτητή του.²¹⁶ Οι Αμπέλ Μπλουέ (Abel Blouet) και Αμάμπλ Ραβουαζιέ (Amable Ravoisié) γράφουν στην εισαγωγή του έργου τους, *Expédition scientifique de Morée*: «Ωστόσο οι Έλληνες προορίζονταν να εκδικηθούν για τη χώρα τους, επειδή ποτέ δεν μπήκε στο κεφάλι του σουλτάνου και σε κανενός από τους άρχοντες, τους ποιμένες του λαού, που συνάπτουν μεταξύ τους τόσες πολλές

²¹⁶ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

-Βλ. Ελένη Κωβαίου, «ο Φιλλελινισμός», *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 9, Αθήνα, Δομή ΑΕ, χ.χ. σ. 338-341.
ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο ιταλικός φιλελληνισμός της εποχής της ελληνικής επανάστασης και της οικοδόμησης του ελληνικού κράτους: Η περίπτωση του κόμη Alerino Palma di Cesnola*, ό. π., σελ. 20.

άχρηστες συμφωνίες, να υιοθετήσουν μία γενική αρχή για τα δικαιώματα των λαών βασισμένη στο έλεος και τον οίκτο».²¹⁷

Ο φιλελληνισμός ως κύμα αλληλεγγύης προς τους επαναστατημένους Έλληνες είχε διάφορες οπτικές. Σύμφωνα με τον Γερμανό καθηγητή, Φρειδερίκο Τιρς,²¹⁸ το φιλελληνικό κίνημα είχε τρεις όψεις. Η πρώτη όψη του «αγνού φιλελληνισμού» περιλάμβανε κυρίως λογίους και σπουδαστές, διαφωτισμένους ανθρώπους που υποστήριζαν ιδεολογικά τις εθνικοαπελευθερωτικές και αστικο-δημοκρατικές επαναστάσεις. Στη Γερμανία ήταν ο Γκαίτε, ο καθηγητής Φρειδερίκος Τιρς με τους φοιτητές του, στη Γαλλία, οι συνεχιστές της Γαλλικής Επανάστασης του 1789, στην Ιταλία, οι καρμπονάροι.²¹⁹ Η δεύτερη όψη του έχει περισσότερο μαχητικό χαρακτήρα και σε αυτήν ανήκουν αγωνιστές της δημοκρατίας και της ελευθερίας των λαών παίρνοντας μέρος στα πεδία των μαχών. Εθελοντές από την Ισπανία, την Πορτογαλία, τη Νεάπολη. Ιδεολόγοι πολεμιστές από το Πεδεμόντιο, όπως ο διδάκτορας και εχθρός της Ιερής Συμμαχίας, ο Ιταλός κόμης Σαντόρε Σανταρόζα, που έπεσε ένδοξα στη Σφακτηρία, στο πλευρό του Αναγνώσταρά. Εθελοντές από την Πολωνία, τη Ρωσία, το Μαυροβούνιο, τη Βουλγαρία που συγκρότησαν το ιππικό της επανάστασης υπό τον στρατηγό Χατζηχρήστο. Από την Αγγλία ο λόρδος Μπάιρον με την ομάδα του, επηρεασμένοι από το ρομαντικό-δημοκρατικό ρεύμα και από την Ελβετία, ο Μάγερ, ο εκδότης των *«Ελληνικών Χρονικών»* του Μεσολογγίου. Η τρίτη όψη του φιλελληνικού κινήματος εκπροσωπήθηκε από τυχοδιωκτικούς και αποτυχημένους χαρακτήρες, που ήθελαν να εκμεταλλευτούν τον ελληνικό αγώνα για να αποκτήσουν δόξα και χρήμα, όπως ο Άγγλος ναύαρχος Κόχραν, ο δολοφόνος του Καραϊσκάκη, σύμφωνα με τις καταγγελίες του Μακρυγιάννη και του Κασομούλη ή οι τράπεζες των χωρών της Δύσης που είδαν την Ελληνική Επανάσταση σαν συμφέρουσα οικονομική επιχείρηση, όπως η Αγγλία που έδωσε δάνεια στην Ελλάδα

²¹⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

Η Επανάσταση του 1821, έντεκα ιστορικοί ιχνηλατούν την πορεία του αγώνα, ΧΑΡΗΣ ΜΕΛΕΤΙΑΔΗΣ, *Ο φιλελληνισμός ως πολιτισμική νεωτερικότητα*, Τόμος Α', Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, Το Βήμα, Αθήνα 2021, σελ. 123.

²¹⁸ Φρειδερίκος Τιρς, βλ. Βιογραφικά.

²¹⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Βρετανός ιστορικός Έρικ Χόμπσμπομ σημειώνει ότι ο Καρμποναρισμός αποτελούσε την κύρια μορφή επαναστατικής οργάνωσης και ο φιλελληνισμός του συνέβαλλε στη συνοχή του. Υπάρχουν αμφιβολίες για τη δράση των Καρμπονάρων, αν είχαν σκοπό να προκαλέσουν μία παγκόσμια επανάσταση ή αν προσπαθούσαν να συνδεθούν όλες οι μυστικές αδελφότητες, τα μνημένα μέλη τους στα υψηλότερα επίπεδα, με στόχο διεθνείς συνωμοσίες.

E. J. HOBBSAWM, *Η Εποχή των Επανάστασεων 1789 – 1848*, ό. π., σελ. 170.

με σκληρά δεσμευτικούς όρους, εξαιτίας των οποίων ήταν δύσκολη η αποπληρωμή τους ακόμη και πολλά χρόνια μετά την απελευθέρωσή της. Μερικοί κερδοσκόποι θεώρησαν το ελληνικό ζήτημα σαν μία ευκαιρία «εύκολης καριέρας», όπως ο αντισυνταγματάρχης από τη Βαυαρία, βαρόνος Bollée, ο οποίος αναφέρει σε ένα γράμμα του: «Τέτοιες ευκαιρίες παρουσιάζονται μια φορά στη ζωή και πρέπει κανείς να τις αδράχνει γερά για ν' ανυψωθεί πάνω από τη μετριότητα».²²⁰

Αντίστοιχα, ο Άγγλος φιλέλληνας ιστορικός Κρίστοφερ Γουντχάουζ, αναφέρει ότι το φιλελληνικό κίνημα συνδεόταν με τη εσωτερική πολιτική των χωρών από τις οποίες προέρχονταν οι εθελοντές. Σε μία εποχή που η μοναρχία πάσχιζε να επανέρθει στη κυρίαρχη θέση που κατείχε πριν τους ναπολεόντειους πολέμους, οι αυτοκρατορικές αυλές καταδίωκαν τους υποστηρικτές των φιλελεύθερων επαναστάσεων. Οι χώρες της Ιερής Συμμαχίας, Ρωσία, Αυστρία και Πρωσία, ήταν απόλυτες στη δεσποτική πολιτική τους και δεν αναγνώριζαν τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα. Αντίθετα, στη Βρετανία και τη Γαλλία, οι κυβερνήσεις ήταν περισσότερο ανεκτικές στον φιλελευθερισμό και στην αυτοδιάθεση των πολιτών. Ενώ, οι Ελβετοί, οι Αμερικάνοι και κάποιοι που προέρχονταν από μικρές γερμανικές εθνότητες ήταν ανιδιοτελείς και εντελώς ανυστερόβουλοι.²²¹

Σπουδαίος Φιλέλληνας υπήρξε ο Ιωάννης-Γαβριήλ Εϋνάρδος. Στενός φίλος και συνεργάτης, κυρίως στον οικονομικό τομέα, του Καποδίστρια από την εποχή που μετοίκησε στη Γενεύη μέχρι τη δολοφονία του. Είχαν γνωριστεί στα Συνέδρια της Βιέννης και της Aix-la-Chapelle, αλλά ο φιланθρωπικός ζήλος του Εϋνάρδου για την ανακούφιση του πολύπαθου ελληνικού λαού, τονώθηκε με την άφιξη του Καποδίστρια στη Γενεύη. Η οικονομική του ευμάρεια, οι σημαντικές γνωριμίες του και η εύνοια που είχε αποκτήσει στις ευρωπαϊκές αυλές άνοιγαν τις πόρτες για την οικονομική ενίσχυση των επαναστατημένων Ελλήνων. Ήταν από τους πρώτους ιδρυτές του φιλελληνικού κοιτάτου στη Γενεύη.²²² Υπήρξε η ψυχή του

²²⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ ΤΙΡΣ, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια, Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828-1833) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, τόμος Α', Μετάφραση: Α. Σπήλιου, Εισαγωγή – Επιμέλεια – Σχόλια: Τάσου Βουρνά, Εκδόσεις Αφών Τολίδη, 1973 (Πρώτη έκδοση Leipzig, 1833), σσ. 8-10.

²²¹ Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ Μ. ΓΟΥΝΤΧΑΟΥΖ, *ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ, Στον Αγώνα για την Ελληνική Ανεξαρτησία*, Μετάφραση: Γιώργος Λαμπράκος, Εκδόσεις: Μίνωας, Αθήνα 2020, σσ. 9-10.

²²² Παραπομπή από αρχείο:

φιλελληνικού κινήματος της Ευρώπης. Στο Παρίσι, το 1825, συνομολόγησε δάνειο με ευνοϊκούς όρους υπέρ της Ελλάδας. Δημιουργούσε εράνους για να τροφοδοτεί τους Έλληνες που αγωνίζονταν για την ελευθερία τους. Ασκούσε πιέσεις στις κυβερνήσεις της Ευρώπης για επίλυση της ελληνικής υπόθεσης. Το 1827, μετέβη στο Λονδίνο, όπου με τη συμβολή του επιτεύχθηκε η υπογραφή της Συνθήκης υπέρ τη Ελλάδας από τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις. Στη διάρκεια της διακυβέρνησης του Καποδίστρια αποτέλεσε τον οικονομικό του σύμβουλο, ενισχύοντας οικονομικά πολλές φορές το ελληνικό κράτος, προσωπικά αλλά και προσπαθώντας να πείσει τις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις να εγκρίνουν δάνεια. Η δολοφονία του Καποδίστρια τον πίκρανε, αλλά δε σταμάτησε το φιλελληνικό του έργο. Υπήρξε ειλικρινής σύμβουλος του Βασιλιά Όθωνα και συνέχισε να στηρίζει χρηματικά το ελληνικό ταμείο. Εκτός από τα ιδρύματα που βοήθησε να ανεγερθούν, σημαντική είναι η συμβολή του στην ίδρυση Τραπέζης, η οποία βοήθησε στο εμπόριο και συνέτεινε στην ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας,²²³ στις 30 Μαρτίου 1841 μετά από τις συνδυασμένες ενέργειες των Εϋνάρδου, Arthémond de Regny και του ηπειρώτη εμπόρου Γεωργίου Σταύρου.²²⁴

Ο ιταλικός φιλελληνισμός ήταν διαφορετικός από τους υπόλοιπους της Ευρώπης, γιατί δεν κυριαρχούσε ούτε η κερδοσκοπία ούτε η μόδα, αλλά το πατριωτικό καθήκον, αφού και ο ιταλικός λαός επιθυμούσε την ανεξαρτησία του και την αποτίναξη του από τον αυστριακό ζυγό. Εντούτοις, πριν την εμφάνιση του επαναστατικού φιλελληνισμού στην Ιταλία, προϋπήρχε ο πολιτικός και ο πνευματικός φιλελληνισμός. Και τα δύο είδη του φιλελληνισμού συνδέονται με το Βυζάντιο. Ο βυζαντινός φιλελληνισμός συσχετίζεται με την πολιτική ιδεολογία της αυτοκρατορικής εξουσίας και του λαού, καθώς και με το πολιτικό πρόγραμμα για την ευημερία του κράτους. Ο καθηγητής Χάρης Μελετιάδης υπογραμμίζει ότι αυτός ο

Το πολυτελές σπίτι του στη Γενεύη, το οποίο χτίστηκε με τη δική του συμβολή και της γυναίκας του στα αρχιτεκτονικά σχέδια και είναι σήμερα το Δημαρχικό Μέγαρο, αποτέλεσε το κέντρο του Ευρωπαϊκού Φιλελληνισμού, όταν ο Καποδίστριας αποσύρθηκε από τη ρωσική κυβέρνηση στη Γενεύη.

ΙΩΑΝΝΗΣ-ΓΑΒΡΙΗΛ ΕΨΝΑΡΔΟΣ, *Οραματιστής και κύριος συντελεστής της ίδρυσης της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος*, ό. π., σελ. 17.

²²³ Παραπομπή από βιβλίο:

ΘΕΟΤΟΚΗ Μ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ, *Αλληλογραφία Ι. Α. Καποδίστρια – Ι. Γ. Εϋνάρδου 1826 -1831*, Βιβλιοπωλείον Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗ, Αθήνα 1929, σσ. ιγ'-ιστ'.

²²⁴ Παραπομπή από αρχείο:

ΙΩΑΝΝΗΣ-ΓΑΒΡΙΗΛ ΕΨΝΑΡΔΟΣ, *Οραματιστής και κύριος συντελεστής της ίδρυσης της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος*, ό. π., σσ. 25-26.

πολιτικός φιλελληνισμός διαδίδεται στις αρχές του 15^{ου} αιώνα σε όλη την Ιταλία: από τη Φλωρεντία του Καλούτσιο Σαλουτάτι (Coluccio Salutati), του Λεονάρντο Μπρούνι (Leonardo Bruni), του Μαρσίλιο Φιτσίνο (Marsilio Ficino) συνέβαλλε στην ενίσχυση της πολιτικής νεωτερικότητας και της Αναγεννησιακής γνώσης.²²⁵ Με την άλωση της Κωνσταντινούπολης, Έλληνες διανοούμενοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Βυζαντινή Αυτοκρατορία, η οποία είχε μετατραπεί σε Οθωμανική, εγκαταστάθηκαν στην Ιταλία, φέρνοντας μαζί τους αρχαία χειρόγραφα. Αποτέλεσαν την απαρχή της Ευρωπαϊκής Αναγέννησης και του Διαφωτισμού, διδάσκοντας και μεταφράζοντας τα αρχαία ελληνικά κείμενα και τη φιλοσοφία.²²⁶

Ο πνευματικός φιλελληνισμός εξαπλώθηκε στη Δυτική Ευρώπη, την περίοδο της Αναγέννησης όταν εκδηλώθηκε το κίνημα της Αρκαδίας. Η βουκολική ποίηση του Αρκαδισμού επηρέασε βαθύτατα την ιταλική λογοισύνη. Ένας από τους σημαντικούς εκφραστές του αρκαδικού κινήματος, ο Giambattista Vico (1668-1744), δεν ενέπνευσε μόνο τους Ιταλούς συμπατριώτες του, όπως τον Ugo Foscolo, να αγωνιστούν για την ενοποίηση της χώρας τους, αλλά με τη φιλοσοφία του για την ανθρώπινη ιστορία, συνέβαλλε στη δημιουργία της νεοελληνικής ιδεολογίας με προέκτασή της, τη Μεγάλη Ιδέα.²²⁷ Ο πνευματικός φιλελληνισμός συνεχίστηκε, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, με το ρεύμα του Νεοκλασικισμού, που μελετήθηκε η αρχαία ελληνική γραμματεία. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ο μεγάλος ποιητής, Ugo Foscolo, εκφραστής του Νεοκλασικισμού, με το εξαιρετικό του ποίημα, *Οι Τάφοι – Dei Sepolcri* και το αριστουργηματικό του έργο, *Οι τελευταίες επιστολές του Τζιάκοπο Ορτις – Ultime lettere di Jacopo Ortis*, διακηρύσσει τις ιστορικές αναμνήσεις του ένδοξου παρελθόντος και εξυμνεί το πατριωτικό ιδεώδες.²²⁸

Το κύμα του Διαφωτισμού αποτέλεσε την αιτία της αναζωπύρωσης των σχέσεων αλληλεπίδρασης και αλληλεγγύης μεταξύ των Ιταλών και των Ελλήνων

²²⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Η Επανάσταση του 1821, έντεκα ιστορικοί ιχνηλατούν την πορεία του αγώνα, ΧΑΡΗΣ ΜΕΛΕΤΙΑΔΗΣ, Ο φιλελληνισμός ως πολιτισμική νεωτερικότητα, Τόμος Α', ό. π., σελ. 119.

²²⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

ΧΑΤΖΗΣ Ν. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, Ο Ενδοξότερος Αγώνας, Η Ελληνική Επανάσταση του 1821, ό. π., σελ. 144.

²²⁷ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 5-6.

²²⁸ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα, στο ίδιο, σελ. 12.

διανοουμένων. Πολλοί Έλληνες, κυρίως από τα Ιόνια Νησιά, σπούδαζαν σε Πανεπιστήμια της Ιταλίας (Πάδοβα, Παβία), όπου αποτελούσαν τόπους συνάντησης και συζητήσεων για την κατάσταση που επικρατούσε στον ελλαδικό χώρο. Αλλά και σε πόλεις με έντονη εκδοτική δραστηριότητα (Βενετία, Μιλάνο) πραγματοποιούνταν συναντήσεις και δημοσιεύσεις για το ελληνικό ζήτημα και τα γεγονότα που διαδραματίζονταν στη γείτονα χώρα.

Η ιταλική λογοτεχνία της εποχής εξελίχθηκε σε φιλελληνική λογοτεχνία, η οποία βοήθησε στην αφύπνιση των Ιταλών για τη δημιουργία του ιταλικού έθνους. Η Ελλάδα αποτέλεσε πρότυπο κουράγιου και θάρρους για την Ιταλία. Έγινε η έμπνευση για τη συγκρότηση εθνικών αγωνιστών και ινδαλμάτων. Τα στοιχεία που κυριαρχούν στα λογοτεχνικά έργα είναι ο πατριωτισμός, ο ηρωισμός, το πάθος. Επικρατεί και το θρησκευτικό αίσθημα και συναίσθημα, αφού τονίζεται η σύγκρουση Χριστιανών και Μουσουλμάνων, ο αγώνας του Σταυρού κατά της Ημισελήνου.

Στα χρόνια της Παλινόρθωσης και της «Ιερής Συμμαχίας», ο ελληνικός αγώνας για εθνική ανεξαρτησία ήταν πηγή έμπνευσης για τους λογίους και τους συγγραφείς της εποχής, οι οποίοι στα έργα τους εξέφραζαν τη συμπαράσταση και τον θαυμασμό τους για τον αγώνα των Ελλήνων. Η λογοτεχνία και η τέχνη συνέβαλαν στην πνευματική ένωση των Ιταλών, ανεξάρτητα από τις πολιτικές τους πεποιθήσεις, είτε ήταν φιλελεύθεροι είτε ριζοσπαστικοί, καθώς και στην ηθική και πολιτική τους ανανέωση. Τόνισαν την εθνική τους υπερηφάνεια, παραλληλίζοντας την «Μεγάλη Ιδέα» των Ελλήνων, οι οποίοι ονειρεύονταν την απόκτηση των αλύτρωτων εδαφών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη, με τη συνέχιση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας με πρωτεύουσα τη Ρώμη. Στην Ελλάδα ήταν ο εθνικό-απελευθερωτικός αγώνας του 1821, στην Ιταλία ήταν το Risorgimento - η Ιταλική Παλιγγενεσία, το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα.

3.2. Ιταλοί λόγιοι του 19^{ου} αιώνα

Ο καθηγητής Ιωάννης Τσόλκας, στη διδακτορική του διατριβή, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, επισημαίνει ότι υπήρχαν τρεις ομάδες Ιταλών λογίων, στο χρονικό διάστημα ενός αιώνα, που εμπνεύστηκαν από την Ελλάδα και ύμνησαν τους αγώνες της για την

ελευθερία. Ποιητές που μεγαλούργησαν πριν και κατά τα πρώτα χρόνια του 19ου αιώνα, όπως ο Ugo Foscolo, οι οποίοι αποτείνονταν στην Ιταλία των κλασικών, δίνοντας στα έργα τους ιδιαίτερο βάρος στη λογοτεχνική προσέγγιση, παρά στη πολιτική. Ο δεύτερος κύκλος των Ιταλών διανοουμένων εκπροσώπησε την πατριωτική λογοτεχνία με κοινωνικές και πολιτικές επιρροές. Ήταν πρώην Ιακωβίνοι, πτυχιούχοι, δικηγόροι, καθηγητές Πανεπιστημίου, οι οποίοι είχαν χάσει τα προνόμια της Ναπολεόντειου Εποχής, μετά την επικράτηση της Παλινόρθωσης. Σε αυτή την ομάδα, υπήρχαν και λογοτέχνες από υψηλά κοινωνικά στρώματα, που μοναδική τους επιθυμία ήταν να συνειδητοποιήσουν οι Ιταλοί την εθνική τους ταυτότητα. Τέλος, στην τρίτη ομάδα συμμετείχαν οι υποστηρικτές της Ιερής Συμμαχίας, οι οποίοι είχαν χάσει τα προνόμιά τους, στην περίοδο της κυριαρχίας του Ναπολέοντα. Οι επονομαζόμενοι αντιδραστικοί, που ενδιαφέρθηκαν για την Ελλάδα, όταν ασχολήθηκαν οι Δυνάμεις της Ευρώπης με τον ελληνικό λαό. Οι ωδές τους εξυμνούσαν περισσότερο την Ιερή Συμμαχία, παρά τον ηρωισμό των Ελλήνων.²²⁹

Σκοπός των Ιταλών λογίων ήταν να αισθανθεί ο ιταλικός λαός την έννοια του έθνους. Να παραδειγματιστούν από τον αιματηρό αγώνα του ελληνικού λαού για την απόκτηση της ανεξαρτησίας του από τον τύραννο. Να "ξυπνήσουν" στους συμπατριώτες τους το ιστορικό παρελθόν τους, τον πατριωτισμό, για να πολεμήσουν ηρωικά για μία ενιαία Ιταλία, που θα ανήκει μόνο στους Ιταλούς. Για να το πετύχουν, τα σπουδαιότερα λογοτεχνικά αριστουργήματα επικεντρώνονται σε τέσσερις βασικές αρχές: στην καταπίεση του ιταλικού έθνους από ξένους κατακτητές, στον εθνικό διχασμό που συνεισφέρει στην υπεροχή του κατακτητή, στη λησμονιά της εθνικής συνείδησης και τιμής που επιφέρει αυτή η καταπίεση και στις ηρωικές προσπάθειες για την απελευθέρωση. Πάνω σε αυτή την ιδεολογία βασίζεται ο πυρήνας της φιλελληνικής λογοτεχνίας των Ιταλών διανοουμένων του 19ου αιώνα. Δεν είναι απλά λογοτεχνικά κείμενα, αλλά αποτελούν την έγερση και αφύπνιση του ιταλικού λαού προς την εθνική του αναγέννηση.²³⁰

²²⁹ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, στο ίδιο, σσ. 40-41.

²³⁰ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, στο ίδιο, σσ. 44-47.

Ιταλοί λογοτέχνες εξύμνησαν στα έργα τους σημαντικές προσωπικότητες της Ελληνικής Επανάστασης, περιέγραψαν γεγονότα μετά την απελευθέρωση των Ελλήνων, αλλά και συνέκριναν Έλληνες από την Αρχαιότητα με τους σύγχρονούς τους. Μία από αυτές τις προσωπικότητες ήταν και ο Πρώτος Κυβερνήτης του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, ο Ιωάννης Καποδίστριας. Μεταξύ των Ιταλών λογίων που έπλεξαν τον εγκώμιο ή τον ψόγο του Έλληνα Προέδρου, όπως τον προσφωνούσαν στα συγγράμματά τους, ήταν οι **Giuseppe Regaldi**, **Antonio Mezzanote**, **Giuseppe Rovani**, **Ippolito Nievo** και **Pierviviano Zecchini**. Με τον συντοπίτη του, **Ugo Foscolo**, εθνικό ποιητή της Ιταλίας όπως τον αποκαλεί ο ιταλικός λαός, ονειρεύονταν και αγωνίζονταν, αρχικά για την ανεξαρτησία των Ιονίων Νήσων και μετέπειτα για την ελευθερία της Ελλάδας. Υπήρξαν κι οι δύο λάτρεις της Παιδείας και της Εκπαίδευσης. Πίστευαν κι οι δύο πως με τη γνώση και τη μόρφωση ο ελληνικός λαός θα ανεξαρτητοποιηθεί και θα είναι ικανός να ζήσει ελεύθερος σε ένα συγκροτημένο κράτος. Και οι δύο πάλεψαν σε όλη τους τη ζωή για αυτό το όραμα.

3.2.1. Giuseppe Regaldi (1809-1883)

Ο Giuseppe Regaldi υπήρξε Ιταλός ποιητής και πιο συγκεκριμένα επινοητής της αυτοσχέδιας ποίησης (1833), με την οποία γνώρισε διεθνή επιτυχία. Τα έργα του διακρίνονται, εκτός από τη ρητορική διάθεση, για τις βαθυστόχαστες σκέψεις του και το ενδιαφέρον του για τις ζωές των ανθρώπων.²³¹

Γεννήθηκε στο Varallo της Novara. Εγκατέλειψε τις σπουδές του στη νομική στο Πανεπιστήμιο του Τορίνι, για να αφοσιωθεί στην ποίηση. Περιπλανήθηκε στην Ιταλία, αλλά τα πατριωτικά του άσματα ενοχλούσαν τους Αυστριακούς, με αποτέλεσμα να εκδιώκεται από κάθε ιταλική πόλη που επισκεπτόταν. Γράφει ο Regaldi στο έργο του *Poesie di Giuseppe Regaldi con prefazione di Eugenio Camerini*:

Το 1835.... εκδιώχθηκα από την αστυνομία της Πάρμα, για να μου στενοχωρήσουν το άνθος της νεότητας αφού δεν έφτανε η κακή διάθεση που

²³¹ Παραπομπή από ιστότοπο:

[https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-regaldi_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-regaldi_(Dizionario-Biografico)/) (14/11/2023).

προξενούσε εναντίον μου ο σαρκαστικός γέρος Giordani. Το 1836 στις όχθες του Ανιένε.... νύχτα μου επιτέθηκαν ύπουλα μερικοί, με έδειραν και με παράτησαν με σοβαρό κίνδυνο της ζωής μου, γιατί στη Ρώμη δε θέλησα να υποκλιθώ στους δικτάτορες της αρκαδικής ποίησης, ας ήταν και ισχυροί Monsignori. Ο Βουρβόνος της Νάπολης θέλησε να συμπληρώσει την Ιλιάδα των ποιητικών μου περιπλανήσεων στην Ιταλία, κολακεύοντάς με πρώτα, απογοητεύοντάς με μετά, και τελικά, μη θεωρώντας με πιστό στην πολιτική του, φυλακίζοντάς με, και, με χάρη βασιλική, όπως με βεβαίωνε ο διευθυντής της αστυνομίας, με εξόριζε από τον παράδεισο του βασιλείου του, που, για να μοιάζει πλήρως στην Εδέμ, έχει μάλιστα και τον καταραμένο όφη.

Ο βίος του φανερώνει ότι ο Regaldi έμενε πιστός στις αξίες του και πάλευε σθεναρά για τις ιδέες και τα ιδανικά του.²³²

Ταξίδεψε πολύ αποκτώντας εμπειρίες, εικόνες και πληροφορίες που έχουν επηρεάσει τα λογοτεχνικά του συγγράμματα. Όπως αναφέρει ο Carducci, αλλά και ο ίδιος ο ποιητής σε ένα ποίημα του αφιερωμένο στον Byron, ήταν νεανικό του όνειρο να ταξιδέψει στην Ανατολή και να επισκεφτεί την Ελλάδα, μία χώρα για την οποία έτρεφε τεράστιο θαυμασμό. Το ταξίδι του στην Ανατολή κράτησε τέσσερα χρόνια (1849-1853), όπου επισκέφτηκε διάφορα μέρη και γνώρισε πολλούς ανθρώπους, όπως τον Διονύσιο Σολωμό και τον Θεόφιλο Καΐρη,²³³ οι οποίοι τον εντυπωσίασαν για την προσφορά τους στην ποίηση και τη φιλοσοφία αντίστοιχα.²³⁴

Στο έργο του *Storia e Letteratura* με την εισαγωγή του Giosuè Carducci, μεταξύ των εμπειριών του στην Ανατολή αναφέρει τις αναμνήσεις του από την Ελλάδα, τις ηρωικές στιγμές της, τις επιφανείς και διακεκριμένες προσωπικότητές της, αλλά και σημαντικές πληροφορίες για τη λογοτεχνία και την ιστορία των σύγχρονών του Ελλήνων. Στα τελευταία επτά κεφάλαια του έργου του εκφράζει την αγάπη του για την Ελλάδα, την οποία θεωρούσε αδελφή-χώρα με την Ιταλία, δύο έθνη ένδοξα με παράλληλη πορεία που προσπαθούν να αναβιώσουν την παλιά τους αίγλη. Τα κεφάλαια σχετίζονται με τη Σμύρνη, τον κόντε Διονύσιο Σολωμό, την Πάργα, τον κόντε Ιωάννη

²³² Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, ό. π., σσ. 149-150.

²³³ Θεόφιλος Καΐρης, βλ. Βιογραφικά.

²³⁴ Παραπομπή από ιστότοπο:

[https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-regaldi_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-regaldi_(Dizionario-Biografico)/) (14/11/2023).

Καποδίστρια, την Εξορία, το σπίτι όπου συναντήθηκαν οι Ιταλοί εξόριστοι στην Κέρκυρα, το Πανεπιστήμιο της Κέρκυρας και τον Θεόφιλο Καΐρη.

Με γνώμονα τον αγνό πατριωτισμό του και τις φιλελεύθερες καλλιτεχνικές ανησυχίες του, ο Regaldi έγραψε ποιήματα με επίκεντρο την αγάπη του για την Ελλάδα και την Ιταλία, «τις δύο αδελφές της δόξας και της ατυχίας», τα οποία του χάρισαν τη φήμη του ποιητή με την «αυθόρμητη έκρηξη της καρδιάς». Και ο Carducci επιβεβαιώνει τη μεγάλη και μοναδική αγάπη που έτρεφε ο Regaldi για την Ιταλία και την Ελλάδα. Αλλά κι ο ίδιος ο Regaldi, σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο της Πάρμα παραδέχεται ότι, η εικόνα της λογοτεχνικής του πορείας αντανakλά την κυρίαρχη θέση της Ελλάδας και της Ιταλίας, των μεγαλόψυχων αδελφών, που κατείχαν στην ποιητική του, έμπνευση και παραγωγή.²³⁵

Στο ποίημα του “L’ Armeria Reale di Torino” (Η Βασιλική Οπλοθήκη του Τορίνο), (Τορίνο, 1861), αφιερωμένο στον Vittorio Emanuele II, δείχνοντας την πίστη του στη μοναρχία και στον οίκο της Σαβοΐας, επευφημεί την λαμπρή ιστορία της Ιταλίας και της Ελλάδας, των μεγαλόκαρδων και γενναίων αδελφών, οι οποίες αγωνίζονται για την ανεξαρτησία τους και για να αναστήσουν τη χαμένη τους δόξα. Έμπνευση για το ποίημα του ήταν η επιτυχημένη κατάληξη του δεύτερου πολέμου της ανεξαρτησίας της Ιταλίας, αλλά και οι άδοξες προσπάθειες των Ελλήνων για την εθνική τους απελευθέρωση.

Στο ποίημά του περιέχεται ένας ύμνος για το ξίφος του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου XII, του τελευταίου Έλληνα Αυτοκράτορα, το οποίο σώζεται στο Τορίνο. Ο Ιταλός ποιητής εύχεται τα καλύτερα για το πολιτικό μέλλον της Ελλάδας.²³⁶ Ο ποιητής Αριστοτέλης Βαλαωρίτης έστειλε μία εγκάρδια επιστολή στον Regaldi, εκφράζοντας τη βαθιά συγκίνηση που ένιωσε με την ανάγνωση του ποιήματός του, όχι μόνο για τη λογοτεχνική του ποιότητα, αλλά όπως χαρακτηριστικά καταγράφει: «για το αίσθημα ελπίδας που του προξένησε, ότι δεν καθυστερεί να ανατείλει η ημέρα της επιστροφής του ιταλικού έθνους, που δυνατό και ικανό, θα αγκαλιάσει τη φτωχή αδελφή, την

²³⁵ Παραπομπή από ιστότοπο:

[https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-regaldi_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-regaldi_(Dizionario-Biografico)/) (14/11/2023).

²³⁶ Παραπομπή από βιβλίο”

Dott. GUIDO MUONI, *La Letteratura Filellenica nel Romanticismo Italiano*, Societa Editrice Libreria, Milano 1907, σελ. 62.

ξεχασμένη από όλους και αισχρά εγκαταλειμμένη στις αλυσίδες της πιο ατιμωτικής σκλαβιάς».²³⁷ Ο Ιταλός λογοτέχνης αισθανόμενος ευγνωμοσύνη για τις φιλοφρονήσεις του Βαλαωρίτη, του αφιέρωσε το κείμενο *Il conte Giovanni Capodistria, cenni storici, (Ο κόμης Ιωάννης Καποδίστριας, ιστορικές αναφορές)* (1861), στο οποίο ο ποιητής εξυμνεί την πολιτική σοφία και ικανότητα του Καποδίστρια, χαρακτηρίζοντάς τον ως πρότυπο ηγέτη. Καταγράφει τις αρετές του Έλληνα Κυβερνήτη, την διπλωματική του δεξιότητα, την ευρωπαϊκή του φήμη και αναγνώριση, την ειλικρίνεια και την τιμιότητά του.

Τις ιστορικές πληροφορίες για τη ζωή του Καποδίστρια, την περίοδο διακυβέρνησης του ελληνικού κράτους έως τη δολοφονία του, του τις παρείχε ο Μιχαήλ Σικελιανός από την Αγία Μαύρα (Λευκάδα), γραμματέας (υπουργός) δικαίου στο κυβερνητικό επιτελείο του Καποδίστρια από τις 26 Ιουλίου 1831 έως τις 30 Απριλίου 1832. Ο Regaldi είχε εμπιστοσύνη στα λόγια του Σικελιανού, ο οποίος γνώριζε από κοντά τον χαρακτήρα, τις προθέσεις του Κυβερνήτη και έλεγε ότι ήταν ένας άνθρωπος ηθικός, ακέραιος, έντιμος, με υπόληψη και αξίες. Οπότε οι πληροφορίες του είχαν ιδιαίτερη βαρύτητα και πολλές δεν είχαν εμφανιστεί ακόμη στα βιβλία.

Κατά τη διάρκεια της διετούς παραμονής του στην Κέρκυρα (1851-1853), επισκέφτηκε μαζί με τον Σικελιανό τον τάφο του Ιωάννη Καποδίστρια στην ιερά μονή της Υπεραγίας Θεοτόκου Πλατυτέρας, που βρίσκεται δίπλα στα μνήματα του πατέρα του, Αντώνιο-Μαρία και του μικρότερου αδελφού του, Αυγουστίνου. Όταν ο Σικελιανός του υπέδειξε τον τάφο του αναφώνησε ότι, «η απλότητα του μνήματος του απεικονίζει την

²³⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Il suo canto sull’Armeria di Torino mi commosse profondamente, non solo per l’elevatezza dello stile, qualità inerente sempre ad ogni suo scritto, ma anco perchè in esso brilla la tanto sospirata speranza, che non tarderà, a sorgere il giorno in cui la nazione italiana, resa forte e potente, aprirà le braccia per istringere amorosamente la povera sorella dimenticata da tutti e obbrobriosamente abbandonata fra i ceppi del più ignominioso di tutti i servaggi”.

Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Carducci, in Livorno, coi tipi di Franc. Vico, Editore, Via della Pace, No 31, 1879, σελ. 386.

απλότητα της ζωής του»,²³⁸ προσθέτοντας, «αλλά ούτε η σιωπή ούτε και τα δάκρυα δεν μαρτυρούσαν αρκετά την οδύνη».²³⁹

Ο Σικελιανός συνέχισε να του μιλά με στοργή για τις αρετές του Κυβερνήτη, τη βαθιά του χριστιανική πίστη και την αγάπη για την πατρίδα του, που δεν τη ξέχασε ποτέ. Υπήρξε ένας ειλικρινής πατριώτης που σε κάθε ευκαιρία υπερασπιζόταν τα δίκαια του ελληνικού έθνους. Σαν να ήταν σταλμένος από τη Θεία Πρόνοια, για να θέσει τα θεμέλια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, απελευθερωμένο από τα τετρακόσια χρόνια σκλαβιάς και ταλαιπωρημένο από τις ολέθριες συνέπειες της Επανάστασης.

Ο Regaldi εξιστορεί τον βίο του επιφανή Κερκυραίου, από τη θέση του Γραμματέα του Κράτους στην Ιόνιο Πολιτεία με την προτροπή του κόντε Γεώργιου Μοτσενίγου, τη συμβολή του στην παύση των διχονοιών στην Κεφαλονιά και τη διάσωση της Λευκάδας από την κυριαρχική μανία του Αλή Πασά, μέχρι την αλλαγή των σχεδίων του για το ταξίδι του στην Αμερική, αποδεχόμενος τη θέση του ως Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας, τη στενή του σχέση με τον τσάρο Αλέξανδρο, τις συνεχείς προσπάθειές του για να πετύχει τον στόχο του, την απελευθέρωση της πατρίδας του με την υποστήριξη της μεγαλύτερης δύναμης εκείνης της εποχής, τη Ρωσία. Τις διπλωματικές του ενέργειες για την ανεξαρτησία των Ιονίων Νήσων, την αναγκαστική επιλογή του για την αγγλική κυριαρχία και τον αγώνα του για τη διάσωση των Επτανήσων από τη σκληρή διοίκηση του Άγγλου Ύπατου Αρμοστή Maitland. Επισημαίνει τα λόγια του Ugo Foscolo, όταν ο Καποδίστριας πήγε στην Αγγλία για να διευθετήσει το ζήτημα με το λόρδο Castlereagh, που σύμφωνα με τον μεγάλο ποιητή: «Ο λόρδος Castlereagh και ο κόντε Καποδίστριας συμφώνησαν να συνάψουν μία συνθήκη, με την οποία να παρέχεται η απόλυτη ανεξαρτησία στα Ιόνια Νησιά, εξίσου ίση με τη τωρινή, χωρίς όρια, σκλαβιά».²⁴⁰

²³⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“La semplicità della sua tomba raffigura la semplicità della sua vita!”

Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Garducci, στο ίδιο, σελ. 388.

²³⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] ma il silenzio e le lagrime ne testimoniavano abbastanza il dolore.”

Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Garducci, στο ίδιο, σελ. 388.

²⁴⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] Ugo Foscolo asserisce: “Lord Castlereagh e il conte Capodistria convennero di adottare un trattato, in cui quasi ogni espressione è congegnata in guise da stipulare per l’assoluta indipendenza egualmente che per lo illimitato servaggio delle Isole Ionie”.

Ο Ιταλός λόγιος κλείνοντας τη μονογραφία του για τον Ιωάννη Καποδίστρια, ελπίζει να αποτελέσει συναγερμό για τους συμπατριώτες του, η δολοφονία του και η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, έτσι ώστε να επαγρυπνούν για την ασφάλεια της χώρας τους. Ευχαριστεί τον Μιχαήλ Σικελιανό για τις σημαντικές πληροφορίες, και τον αδελφό του κόντε, Αυγουστίνο, ο οποίος του δώρισε ένα πολύτιμο βιβλίο με τη διπλωματική αλληλογραφία του Κυβερνήτη. Προτρέπει όποιον θέλει να γνωρίσει καλύτερα τον Ιωάννη Καποδίστρια να προστρέξει στην αλληλογραφία του, για να ανακαλύψει τη λογική και τη σοφία που τον χαρακτήριζαν, την στοργική αγάπη για την πατρίδα του και τα αιχμηρά επιχειρήματά του στη πολιτική σκηνή. Θα καταλάβει από τα γραπτά του ότι ο διαπρεπής και δίκαιος Κερκυραίος δεν αντιμετώπιζε τη διπλωματία με πανουργία και σκοτεινές κινήσεις, αλλά με ειλικρίνεια και διαφάνεια όπως χαρακτηρίζεται η αλήθεια και με καθαρότητα όπως είναι ο ουρανός της Ελλάδας.²⁴¹

Ο Regaldi είχε αρχικά αμφιβολίες για τις προθέσεις του Καποδίστρια λόγω των σχέσεων του με τη Ρωσία. Μετά, όμως, από έρευνα στα αρχεία του και τις πληροφορίες του Σικελιανού, πείστηκε ότι πρόκειται για έναν πιστό χριστιανό και έναν μεγάλο πατριώτη, όπως τον αποκαλεί χαρακτηριστικά “rieno di patria”, που εμπνέεται από τα ιδανικά της Αρχαίας Ελλάδας.

3.2.2. Antonio Mezzanote (1786-1857)

Ο Antonio Mezzanote υπήρξε υπέρμαχος του νεοκλασικισμού και πολέμιος της ρομαντικής ποίησης. Αν και σπούδασε ιατρική, από μικρός έδειξε έντονη κλίση στις κλασικές γλώσσες. Ήταν καθηγητής της Ελληνικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο της Περούτζια. Από νεαρή ηλικία αφιερώθηκε στην ποίηση, ακολουθώντας τις ισχύουσες και πεπατημένες οδούς του κλασικισμού, χωρίς να επιθυμεί τις καινοτομίες στη λογοτεχνία.

Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Garducci, στο ίδιο, σελ. 390.

²⁴¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Ne’ suoi scritti la diplomazia non è una femmina astuta e tenebrosa: ma schietta come la verità, limpida come il cielo di Grecia.”

Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Garducci, στο ίδιο, σελ. 400.

Από άποψη περιεχομένου εμπνεύστηκε, εκτός από πράξεις πατριωτισμού, και από θέματα καθολικής θρησκείας.²⁴²

Η φήμη του είναι συνδεδεμένη με τις μεταφράσεις των Ελλήνων Κλασικών και κυρίως με τις *Ωδές του Πινδάρου*, (*Le Odi di Pindaro*). Για αυτή τη μετάφραση οι κριτικές που έλαβε, δίστανται. Απέκτησε θετικές, αλλά και αρνητικές, με τους επικριτές του να υποστηρίζουν ότι το έργο του είναι δημιουργία μιας άλλης ποιητικής και όχι πιστό αντίγραφο του πρωτοτύπου. Αργότερα αναδημοσιεύτηκε με τον τίτλο *Le Odi Olimpiche di Pindaro*.²⁴³

Ο Mezzanotte, γνωστός ελληνιστής, ανήκει στην πρώτη γενιά Ιταλών φιλελλήνων λογοτεχνών (1786-1852). Στο ποιητικό του έργο *Fasti della Grecia nel XIX secolo*, (*Ενδοξα κατορθώματα της Ελλάδας στον 19^ο αιώνα*), ύμνησε τον ηρωισμό των Αρχαίων Ελλήνων εναντίον των Περσών, την υπεροχή του Χριστιανισμού, τα σημαντικά ιστορικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης, από το θάνατο του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε΄ μέχρι τη δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια και τον ερχομό του Όθωνα ως βασιλιά των Ελλήνων. Εξυμνεί σπουδαία πρόσωπα, ηρωικές μορφές και κατορθώματα του ελληνικού λαού με ωδές. Μία από αυτές, “*Alla Nuova Grecia*”, (Στη Νέα Ελλάδα), την οποία έστειλε στο βασιλιά Όθωνα λαμβάνοντας αβρή και ευγενή απάντηση,²⁴⁴ υμνεί τον Κόντε Ιωάννη Καποδίστρια ως ένα άνδρα σπάνιο, έντιμο, και προπαντός ως φιλοπάτρη που άφησε τα αξιώματα, για να προσφέρει τις υπηρεσίες του για τη σωτηρία της πατρίδας του.

Ο Ιταλός ποιητής ξεκινά την ωδή του με ένα χαιρετισμό στην αναγεννημένη Ελλάδα, τη δοξασμένη βασίλισσα, τη περήφανη και φωτεινή

²⁴² Παραπομπή από ιστότοπο:

https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-mezzanotte_%28Dizionario-Biografico%29/ (14/11/2023).

²⁴³ Παραπομπή από ιστότοπο:

https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-mezzanotte_%28Dizionario-Biografico%29/ (14/11/2023).

²⁴⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Mezzanotte έστειλε χειρόγραφα κι στίχους στον βασιλιά Όθωνα, αφιερωμένα για την άνοδό του στο θρόνο. Ακολούθησαν και μερικές οκτάβες αφιερωμένες στη Χρυσούλα, τη χήρα του Μάρκου Μπότσαρη. Τους καινούριους στίχους και τις ευχαριστήριες επιστολές του βασιλιά Όθωνα, ο Mezzanotte τις περιέβαλε στη δεύτερη έκδοση του έργου του, που έλαβε χώρα τέσσερα χρόνια μετά, στη Μπολόνια (1836).

Dott. GUIDO MUONI, *La Letteratura Filllenica*, ό. π., σελ. 64.

θεά, τη μητέρα των ηρώων, που αποκτά και πάλι την ελευθερία της. Οι νικηφόροι αγώνες της στρέφουν το βλέμμα της Ευρώπης πάνω της, με σεβασμό και θαυμασμό για τις αξίες και τα ιδανικά του ελληνικού έθνους.²⁴⁵

Παρουσιάζει τον Καποδίστρια ως νέο Νέστωρ (νόστος), τον ταξιδεμένο Έλληνα, που επιστρέφει από μακριά. Στον τρωικό πόλεμο, ο Όμηρος αναφέρει τον Νέστορα ως το σοφό γέροντα, του οποίου τις συμβουλές άκουγαν με ιδιαίτερο σεβασμό οι Αχαιοί και έμεναν ενωμένοι. Στην Ελληνική Μυθολογία, με θεούς και ανθρώπους γεμάτους αδυναμίες, ο Νέστορας αποτελεί το πρότυπο της σοφίας, της σύνεσης, της ακεραιότητας και της δικαιοσύνης. Με αυτόν τον τρόπο φαίνεται στα μάτια του Mezzanote, ο Ιωάννης Καποδίστριας. Ένας άνθρωπος, ένας πολιτικός που αγαπούσε την πατρίδα του, ονειρευόταν και πάλευε για την ελευθερία της, παρ' όλες τις διακρίσεις και την αναγνώριση που είχε καταφέρει να λάβει από τα ανακτοβούλια της Ευρώπης. Πάλευε για τα δικαιώματα των λαών. Επέστρεψε στην Ελλάδα για το κοινό καλό. Προσπάθησε για την εδραίωση της ειρήνης και της δικαιοσύνης με ήπιους τρόπους. Πρόσφερε εκπαίδευση στην νεολαία, αναβίωσε τις καλές τέχνες και ανακατασκεύασε τους κατεστραμμένους ναούς. Με υπερηφάνεια αντιμετώπισε τον κίνδυνο, γεγονός που είναι τεράστιο κατόρθωμα και δικαίως αξίζει τα δάκρυα των ορφανών παιδιών. Το φως του χάρισε λάμψη και πάλι στην Ελλάδα.²⁴⁶

Αυτός ο άνθρωπος δολοφονήθηκε βάρβαρα εξαιτίας μίας ιδιωτικής βεντέτας. Το ελληνικό έθνος τιμώρησε μαρτυρικά τους δολοφόνους, μπροστά στα μάτια της Ευρώπης και συνόδευσε τον Κυβερνήτη του στην τελευταία του κατοικία, με δάκρυα αγάπης και ευγνωμοσύνης.

Όπως η Αθηνά μετά τη νίκη των Ολύμπιων θεών στην Τιτανομαχία, ξαναγύρισε με υπερηφάνεια και μεγαλοπρέπεια στον Όλυμπο, έτσι και Καποδίστριας βρέθηκε κοντά στην ησυχία της πολυαγαπημένης του Παναγίας. Στον ουρανό, στην αιωνιότητα βρίσκονται τα στοχαστικά μυαλά για να θυμόμαστε τα φημισμένα τους έργα.²⁴⁷

²⁴⁵Βλ. ωδή για την Ελλάδα του Antonio Mezzanote, στο Παράρτημα 36.

²⁴⁶Βλ. ωδή για τον Ιωάννη Καποδίστρια του Antonio Mezzanote, στο Παράρτημα 37.

²⁴⁷Παραπομπή από βιβλίο:

“ ...

Pendean l'éterne in ciel Menti pensose,

Ο Mezzanote αποκαλεί τους Έλληνες αδέρφια, τους παρακαλεί να σταματήσουν τις αιματηρές διαφωνίες, τα επαναστατικά πάθη και τα παιδιά τους να είναι προσεκτικά και λιγότερο παθιασμένα. Οι Μεγάλοι της Ευρώπης ικανοποιούνται, χαίρονται όταν ο ελληνικός λαός δεν είναι ενωμένος, όταν υπάρχουν διαμάχες και χάνονται τέτοιες λαμπρές προσωπικότητες.²⁴⁸

Κλείνει τον ποίημα του με το καλωσόρισμα του Όθωνα, του μεγάλου πρίγκιπα που θα είναι πλέον ο ηγέτης του ελληνικού κράτους και εύχεται να αποκτήσει και πάλι η Ελλάδα την αξία, το φως και την λαμπρότητα που της αξίζει.

Το έργο του Mezzanote, όπως κι άλλων φιλελλήνων λογίων, προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση, εκτός από την εξιστόρηση των γεγονότων μίας μακράς περιόδου, περίπου 12 χρόνων, η περιγραφή των τοπίων, όταν αυτοί οι άνθρωποι δεν είχαν επισκεφτεί ποτέ την Ελλάδα, σε μία εποχή που η μεταφορά ειδήσεων και πληροφοριών ήταν πολύ δύσκολη.²⁴⁹

Ο Antonio Mezzanote αγάπησε τους Έλληνες κλασικούς, γεγονός που φαίνεται μέσα από τα έργα του. Θαύμαζε τις λαμπρές προσωπικότητες και τους αγωνιστές της Επανάστασης του 1821. Θεωρούσε τους Έλληνες αδέρφια και τους συμβούλευε να είναι μονοιασμένοι για να αντιμετωπίσουν τον εχθρό, να αποκτήσουν την ελευθερία τους, την ανεξαρτησία τους και το ιστορικό κράτος που τους αξίζει. Να μην ξαναζήσει το ελληνικό έθνος την τόσο άδικη απώλεια ενός γενναίου πατριώτη, ενός φωτεινού και έντιμου ανθρώπου, όπως του Ιωάννη Καποδίστρια.

3.2.3. Giuseppe Rovani (1818 -1874)

Ο Giuseppe Rovani, λογοτέχνης και δημοσιογράφος, άσκησε διάφορες δραστηριότητες ώσπου να αναγνωριστεί ως μία λόγια προσωπικότητα. Είχε ακολουθήσει την εξέλιξη ενός τυπογράφου του παλαιού καθεστώτος:

Ricordando di lei l'opre famose."

Tutte le Opere del professore Antonio Mezzanote, Perugino, Volume Quattro, "I Fasti della Grecia nel secolo XIX", "Alla Nuova Grecia", Bologna 1836, σελ. 202.

²⁴⁸Βλ. ωδή προς τους Έλληνες του Antonio Mezzanote, στο Παράρτημα 38.

²⁴⁹Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, ό. π., σελ. 75.

παιδαγωγός, βιβλιοθηκάριος ή αντιγραφέας στην Ακαδημία της Μπρέρα μέχρι το 1864, ο άνθρωπος των γραμμάτων στην υπηρεσία του πρίγκιπα (το 1857 γράφει απρόθυμα το χρονικό της επίσκεψης του αυτοκράτορα Φραγκίσκου Ιωσήφ στη Λομβαρδία). Με την πάροδο του χρόνου, ο Rovani θα γινόταν ηγετική φυσιογνωμία στην καλλιτεχνική σκηνή. «Η κρίση του Rovani ήταν η τελευταία πρόταση κάθε ερώτησης» γράφει ο Gaetano Sangiorgio στο *Rivista Europea* το 1874, χάρη στην κριτική και δημοσιογραφική δουλειά του στις σελίδες της *Gazzetta di Milano*, της οποίας ανέλαβε την συνιδιοκτησία το 1859.²⁵⁰

Στα πρώτα του βήματα, ο Rovani αφιερώθηκε στην ιστορική μυθοπλασία, χωρίς μεγάλη επιτυχία. Στη συνέχεια, θα ακολουθήσει άλλα μονοπάτια. Στο μνημειώδες έργο του *Εκατό Χρόνια*, η ανάκαμψη αξιομνημόνευτων γεγονότων ενθαρρύνει τον προβληματισμό για τα τρέχοντα προβλήματα. Θα επηρεαστεί κι αυτός από την άφθονη φιλελληνική ιστορική παραγωγή, τη συγκριτική επανάληψη των αντίστοιχων εθνικών μοιρών της Ελλάδας και της Ιταλίας.²⁵¹

Το 1854 δημοσίευσε το βιβλίο του, *Ιστορία της Ελλάδας τα τελευταία τριάντα χρόνια (1824-1854)*, *Storia della Grecia negli ultimi trent' anni*

²⁵⁰ Παραπομπή από άρθρο:

“Il curriculum del nostro autore, del resto, segue l’evoluzione dei circuiti editoriali: pur svolgendo a lungo attività da ancien régime tipografico, come il precettore, il bibliotecario o copista a Brera fino al 1864, il letterato al servizio del principe (nel 1857 redige contro voglia la cronaca della visita dell’imperatore Francesco Giuseppe in Lombardia), Rovani diverrà col tempo una figura di spicco della scena artistica ambrosiana («il giudizio del Rovani era la sentenza finale d’ogni quistione»), grazie al lavoro critico e giornalistico svolto sulle pagine della “Gazzetta di Milano”, di cui nel 1859 assume la proprietà”.

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*. Questo articolo rielabora una comunicazione presentata al seminario della Scuola di dottorato in Humanae litterae dell’Università degli Studi di Milano «Ricezione e fortuna della Grecia antica nelle Humanae litterae dell’età moderna» (responsabili scientifici: proff. Livio Antonielli, Giuseppe Zanetto, Amalia Kolonia), tenutosi nei giorni 16-22 settembre 2010 presso il Centro Culturale Europeo di Delfi (Grecia), σσ. 1-2.

²⁵¹ Παραπομπή από άρθρο:

“Rovani si dedica in gioventù al romanzo storico, con tre titoli dall’esito modesto [...]. Nel monumentale Cento anni, il recupero di eventi memorabili incoraggia la riflessione sui problemi attuali: [...].

Non dissimile è la strategia compositiva che soggiace alla stesura della Storia, di poco anteriore: sotto gli occhi della censura austriaca, chi scrive “Grecia” dice “Italia”, in virtù della comunanza di stirpe e destini, antichi splendori e più recenti miserie. La rilettura comparativa delle rispettive sorti nazionali giustificava all’epoca un’abbondante, e remunerativa, produzione storiografia filellenica: [...].

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*, στο ίδιο, σελ. 2.

(1824-1854). Ξεκινά τον πρόλογο του βιβλίου του δηλώνοντας ότι η ιστορία της σύγχρονης του Ελλάδας μπορεί να παρουσιάζει πολλές αντιθέσεις με εκείνη της Αρχαίας και Μεγαλύτερης Ελλάδας, αλλά κι αυτή δεν υστερεί σε πλήθος σπουδαίων γεγονότων. Είναι γεμάτη με όλα τα στοιχεία της θρησκείας, της εθνικότητας, της ανθρωπότητας που έχει εμπλακεί σε συγκρούσεις. Όπως ομολογεί ο συγγραφέας είναι ένα θέμα της ιστορίας γεμάτο ένθερμα γεγονότα, ένταση, δυνατό συναισθηματισμό και βαθύ διαλογισμό.²⁵²

Καταγράφει την ιστορία της σύγχρονης του Ελλάδας,²⁵³ χαρακτηρίζοντας τον ελληνικό αγώνα σαν την πάλη του πολιτισμού που προσπαθεί να απαγκιστρωθεί από μία φθαρμένη και ξεπερασμένη βαρβαρότητα. Από τη μία πλευρά, το φαινόμενο ενός κυρίαρχου έθνους που διατηρείται από τη βία, κι από την άλλη η φιλοδοξία ενός ευγενούς και καταπιεσμένου λαού, του οποίου οι αρχαίες δόξες εξαγνίζονται από τη νέα θρησκεία, αλλά και στον οποίο έχουν απομείνει πολλά στοιχεία από την αρχαία ελληνική ιδιοσυγκρασία, που τον οδήγησαν στην αναζωπύρωση του πάθους για την υπέρτατη νίκη.²⁵⁴

²⁵²Παραπομπή από βιβλίο:

«La Storia della Grecia moderna, per i confronti frequenti che presenta coll'antica, più grande, ma non meno generosa, per esser densa di tutti gli elementi che la religione, la nazionalità, l'umanità ha potuto mettere in conflitto, è materia di raccolto caldissimo e di meditazioni profonde».

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano, 1854, σελ. 3.

²⁵³Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Rovani ξεκινά την αφήγησή του με την ακόλουθη αφιέρωση:

«Ο συγγραφέας αφιερώνει αυτή την ιστορία στους ταραχώδεις Έλληνες, που φέτος είναι το 33ο έτος της ανακτημένης τους εθνικότητας, παρόλο που η πατρίδα τους απειλήθηκε πολλές φορές από διχόνοιες, με ανεπανόρθωτη ζημιά, γεγονός που τους εξόργισε ενάντια σε ένα αβέβαιο μέλλον».

“Ai Greci tumultuanti in questo anno XXXIII della loro nazionalità recuperata perchè lo spettacolo della patria dalle intestine discordie più volte minacciata d'irreparabile danno li scaltrisca contro all'avvenire malfido questa storia l'autore consacra”.

Dott. GUIDO MUONI, *La Letteratura Filellenica nel Romanticismo Italiano*, ό. π., σελ. 72.

²⁵⁴Παραπομπή από βιβλίο:

“In tempi a noi vicini ci presenta ancora la civiltà che tenta di assurgere, in lotta colla decrepita barbarie, presenta due credenze religiose in lotta assidua, dall'una delle quali la nazionalità ripete il diritto di difesa e in cui il coraggio si rinnova e si perpetua. Dall'un lato il fenomeno di una nazione dominatrice che si aiuta della violenza, e dall'altro l'aspirazione di una gente nobile e oppressa in cui le glorie antiche sono santificate dalla religione novella, ma in cui pur tanto rimane della vetusta indole greca, per la quale ogni città faceva centro a sé stessa, e l'individualità geniale si metteva innanzi a tutto; che la suprema vittoria è ritardata dalle passioni degli uomini indocili e dalle scintille fatali provocate dalle fazioni ognora risorgenti”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σσ. 3-4.

Είναι ενδιαφέρουσα η τοποθέτηση του Rovani για την Ελληνική Επανάσταση. Παρατηρεί ότι η ιστορία αυτού του αγώνα ενεργοποιεί και αφυπνίζει τους εκπροσώπους σημαντικών τομέων της κοινωνικής ζωής. Ο *διοικητής του στρατού* μαθαίνει από αυτόν έναν νέο τρόπο πολέμου. Ο *οικονομολόγος* συνειδητοποιεί νέες σχέσεις και νέες ανακαλύψεις στην επίπονη προσπάθειά του να επεξεργαστεί και να αναλύσει τα οικονομικά φαινόμενα. Ο *νομικός* ανακαλύπτει στους λαβύρινθους του Διεθνούς Δικαίου, περιστατικά που απορρίπτουν τις καθιερωμένες θεωρίες. Κυρίως όμως, ο *φιλόσοφος* διεισδύει στα γεγονότα με μία σύνθεση αιτιών και αποτελεσμάτων, προκύπτοντας από αυτά συνέπειες που παρηγορούν το ανθρώπινο πνεύμα και αναβιώνουν τις αποθαρρυνμένες ελπίδες.²⁵⁵ Ο αγώνας των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων αποτελεί την αφετηρία για τον επαναπροσδιορισμό του ανθρώπου και την αφύπνιση συνειδήσεων.

Ο Rovani χαρακτηρίζει το ελληνικό έθνος εξαιρετικό και αναφέρει ότι σε αυτή την περίοδο της ιστορίας του, πολλοί συγγραφείς ασχολήθηκαν με περίσσεια συμπάθεια και θαυμασμό, αφιερώνοντας τις σκέψεις και την πένα τους στην Ελληνική Επανάσταση. Ο Γάλλος ακαδημαϊκός και σπουδαίος φιλέλληνας Pouqueville,²⁵⁶ ήταν ο πρώτος που έδωσε μία λεπτομερή περιγραφή των γεγονότων αυτού του αξέχαστου πολέμου.²⁵⁷ Ο Rovani έχει επηρεαστεί από την αφήγηση του Pouqueville, αντικαθιστώντας όμως την ευρεία, ποικίλη και λεπτομερή εξιστόρησή του, που δηλώνει τον μάρτυρα που είναι πάντα παρών και υποβάλλεται στην εντύπωση της στιγμής, σε μία ταχύτερη και πιο περιεκτική αφήγηση. Στην ιστορική διήγηση των γεγονότων, είναι καλύτερο να υπάρχει μία απόσταση τόπου και χρόνου, παρά ο αφηγητής να ζει στη σκηνή της δράσης. Σύμφωνα με τον Rovani,

²⁵⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

“Questa storia offre problemi importanti al capitano di eserciti, che vi apprende una maniera nuova di guerra; all’economista, che nei mille pericoli finanziari minaccianti di volta in volta di riunare in un giorno i conati di anni, vi scopre rapporti nuovi e scoperte nuove; al giureconsulto, che ne’ torbidi andirivieni del diritto internazionale vi scorpe fatti che distruggono molte teorie invalse; ma piu di tutti al filosofo, che domina dall’alto i fatti, e compenetrandoli in una sintesi di cause e d’effetti, ne deduce conseguenze che confortano lo spirito umano e ravvivano le speranze avvilitte”. *Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854)* di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 4.

²⁵⁶ **François Pouqueville**, βλ. Βιογραφικά.

²⁵⁷ Βλ. σύγκριση της μεθόδου καταγραφής της ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασης μεταξύ του Γάλλου ακαδημαϊκού Pouqueville και του Ιταλού συγγραφέα Ciampolini, από τον Giuseppe Rovani, στο Παράρτημα 39.

μπορεί να είναι απαραίτητο να συμπιεστούν τριάντα χρόνια ιστορίας σε ένα λιγότερο ευρύ πλαίσιο, αλλά η απόσταση του χρόνου κάνει τις γενικές πληροφορίες της ιστορίας να φαίνονται πιο ξεκάθαρες, χωρίς ο ιστορικός να παραπλανηθεί και να μπερδευτεί από μία συντριπτική πληθώρα μικρών γεγονότων.²⁵⁸

Ο Rovani μνημονεύει πως αποφάσισε να γίνει ο συνεχιστής της ιστορίας του Pouqueville, όταν ένας διακεκριμένος φιλέλληνας, ο οποίος ήταν στις υπηρεσίες της Ελλάδας, τον πληροφόρησε σχετικά με τη βασιλεία του Όθωνα, απαντώντας στις ερωτήσεις του αναφορικά με τα γεγονότα των προηγούμενων χρόνων. Οι απαντήσεις του περιείχαν τόσο μεγάλη και βαθιά γνώση των πάντων, που αν γινόταν η καταγραφή τους, θα είχε αποτυπωθεί στο χαρτί η καλύτερη ιστορία της Ελλάδας.²⁵⁹ Γράφτηκαν πολλά για την Ελλάδα σε ογκώδη έργα, σε περιλήψεις, σε μονογραφίες, σε εκθέσεις, σε διπλωματικές σημειώσεις, στα πολύτιμα, αλλά σχεδόν άγνωστα απομνημονεύματα του Tcherer,²⁶⁰ του Gordon, του Gobineau, στην αλληλογραφία του Εϋνάρδου, στις πολυάριθμες εφημερίδες της Ελλάδας και των εχθρών της. Αλλά οι σημαντικές πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από αυτές τις ανεκτίμητες συνομιλίες του Rovani με τον επιφανή φιλέλληνα,

²⁵⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“A noi è necessità comprimere trent’anni in meno ampia cornice, ma a noi la lontananza del tempo ha fatto anche apparir più chiare quelle generalità della Storia, a cui spesso fa ombra e siepe inestricabile una soverchia molteplicità di fatti minuti”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 6.

²⁵⁹ Παραπομπή από άρθρο:

Η ύπαρξη του πολύτιμου φίλου του 18ου αιώνα είναι αμφίβολη. Η υποψία ότι πρόκειται για μια ρητορική αυθαίρετη δήλωση, που στοχεύει στην επιβεβαίωση της αυθεντίας της ιστορίας, είναι πολύ έντονη: εκείνα τα χρόνια ο Rovani ήρθε σε επαφή με όλα σχεδόν τα μεγάλα ονόματα της εποχής.

“Dubbia, però, è l’esistenza del prezioso amico quarantottesco; e il sospetto che si tratti di una forzatura retorica, tesa a corroborare l’autorevolezza del racconto, è molto forte: in quegli anni Rovani entra in contatto con quasi tutti i grandi nomi dell’epoca, [...]”.

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*, ό. π., σελ. 6.

²⁶⁰ Παραπομπή από άρθρο:

Το επώνυμο «Tcherer», θα μπορούσε να είναι η εσφαλμένη φωνητική μεταγραφή του Friedrich Wilhelm Thiersch (1784-1860), του διάσημου Γερμανού φιλέλληνα που έμεινε στην Ελλάδα το 1831-2, συμβάλλοντας με την επιρροή του στην εξασφάλιση του θρόνου της χώρας για τον Πρίγκιπα Όθωνα της Βαυαρίας.

“Il cognome «Tcherer» potrebbe però essere l’errata trascrizione fonetica di Friedrich Wilhelm Thiersch (1784-1860), celebre filelleno tedesco che soggiornò in Grecia nel 1831-2, contribuendo con la sua influenza ad assicurare il trono del paese al principe Ottone di Baviera”.

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*, στο ίδιο, σελ. 4.

συντέλεσαν στην παραγωγή του βιβλίου της *Ιστορίας της Ελλάδας των τελευταίων τριάντα χρόνων*.²⁶¹

Στην εισαγωγή του έργου του, ο Rovani υποδεικνύει στον αναγνώστη τις ιστορικές αιτίες του παρελθόντος, από τις οποίες ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση, έχοντας αρχικά συνοψίσει τα χαρακτηριστικά στοιχεία του ελληνικού λαού, έτσι ώστε να κατανοηθούν και να κριθούν τα γεγονότα.

Όπως επισημαίνει ο Ιταλός συγγραφέας, έχει εμφανιστεί πολλές φορές στην ιστορία το σκηνικό, βάρβαροι λαοί να εισβάλλουν σε πολιτισμένες χώρες. Συχνά, ο κατακτητής λαός υιοθετεί σταδιακά τα έθιμα, τις συνήθειες, τη γλώσσα, τη θρησκεία του κατακτημένου λαού. Κατά συνέπεια, κατακτητής και κατακτημένος ενώνονται, δημιουργώντας, μετά από μερικές γενιές, το τέλειο μείγμα που σχηματίζει το έθνος. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβηκε μεταξύ του ελληνικού και του τούρκικου έθνους. Τρεις αιώνες είχαν περάσει από την πτώση του γενναίου Παλαιολόγου και τον θρίαμβο του Μωάμεθ Β΄, κι ακόμα υφίστατο το τείχος του διαχωρισμού μεταξύ ηττημένων και νικητών. Καμμία ανταλλαγή ηθών, εθίμων, θρησκευτικών ιδεών, καμμία προσέγγιση, το ίδιο μίσος, η ίδια περιφρόνηση χώριζε τους δύο λαούς μετά από τριακόσια χρόνια, όπως την πρώτη μέρα που η ημισέληνος κυμάτισε στα τείχη της Κωνσταντινούπολης.²⁶²

²⁶¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“L’idea di farci continuatori alla Storia di Pouqueville ci venne già or fanno sei anni, quando un distinto filelleno, che fu a’ servigi della Grecia, ci comunicò importanti notizie relativamente al regno di Ottone, e alle nostre domande risguardanti i fatti anteriori, rispose con sì ampia e profonda cognizione d’ogni cosa, che se quelle parole fossero state trascritte dalla mano veloce d’uno stenografo, non poteva aversi storia della Grecia migliore di quella. E noi fin d’allora trascrivemmo in quelle preziose conversazioni, le quail, commisurate e raffrontate a tutto quello che fu scritto intorno alla Grecia in opere voluminose, in compendi, in monografie, in relazioni, in note diplomatiche, nelle preziose, ma quasi ignote memorie di Tcherer, di Gordon, di Gobineau, nelle lettere di Eynard, nelle molteplici gazette della Grecia e dei nemici della Grecia, produssero, qualunque ella siasi, quella Storia degli ultimi trent’anni della Grecia che ora presentiamo al pubblico”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σσ. 5-6.

²⁶² Παραπομπή από βιβλίο:

“La storia ci mostra frequentemente paesi inciviliti invasi da popoli più o meno barbari, e ci mostra sovente il popolo conquistatore adottare man mano i costumi, le abitudini, la lingua, la religione del popolo conquistato, e unirsi per conseguenza, dopo qualche generazione, vincitori e vinti in sì perfetta mescolanza, da non formar più che una sola e stessa nazione. Ma così non avvenne fra la nazione greca e la turca. Corsero tre secoli dalla caduta del valoroso ed infelice Paleologo e dal trionfo di Maometto II, e il muro di separazione che al momento della conquista s’innalzò tra vinti e vincitori ha sempre sussistito; nessun concambio di costume, d’usanze, d’idee religiose; nessun

Οι Έλληνες υπέμειναν την υποτέλεια τους για μεγάλο χρονικό διάστημα. Έγιναν εργάτες στη δική τους γη και ο κατακτητής, χωρίς ίχνος ανθρωπιάς, επιδίωκε την ολοκληρωτική εξόντωσή τους. Κατάλαβαν όμως ότι η δύναμή τους ως έθνος μειωνόταν μέρα με τη μέρα, όταν μία φιλελεύθερη ομάδα νέων Ελλήνων, που σπούδασε στα σχολεία της Ιταλίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, τους παρουσίασε την εικόνα άλλων, πιο ευτυχισμένων λαών με νόμιμες κυβερνήσεις, με δικαιώματα και ελευθερίες.

Ο Rovani εκθέτει ότι οι πιο φωτισμένοι και μορφωμένοι Τούρκοι πίστευαν ότι ήταν κοντά η πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι γείτονές τους ήξεραν πώς να εκτιμήσουν τα πλεονεκτήματα της πολιτισμικής προόδου, ενώ η Πύλη είχε βυθιστεί σε μία στασιμότητα. Το θέαμα της ρωσικής σημαίας, κοντά στα τείχη της πόλης τους, τους γέμιζε τρόμο. Αυτό που είχαν κάνει οι Βενετοί τον δέκατο τρίτο αιώνα, όταν ο στόλος τους κατέλαβε την Κωνσταντινούπολη, τους φάνηκε ότι θα μπορούσε να συμβεί στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, αφού οι ίδιοι λόγοι που είχαν αποδυναμώσει την Ελληνική Αυτοκρατορία, ίσχυαν εκείνη την εποχή για την Οθωμανική. Ταραχές στους παραποτάμιους λαούς, εξωτερικές επιθέσεις με αδύναμη απόκρουση, αυθαίρετη, βίαιη και καταπιεστική διοίκηση των δημοσίων υπαλλήλων, που καταπίεζαν τη δύναμη των υπηκόων τους για εξέγερση. Αυτά τα συμπτώματα παρακμής εμφάνιζε η Τουρκία.²⁶³

Από την άλλη πλευρά, ο Rovani παρουσιάζει τους Έλληνες: τον κλήρο, την ανώτερη τάξη, τους εμπόρους, τους γεωργούς, τους νησιώτες. Όλες οι

ravvicinamento, lo stesso odio, lo stesso disprezzo li divideva dopo trecento anni, come il primo giorno che sventolò la mezzaluna sulle mura di Costantinopoli”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 7.

²⁶³ Παραπομπή από βιβλίο:

“Quando fermentavano occulti i primi tentativi dell’insurrezione greca, i Turchi più illuminati e più istruiti credevano essi medesimi alla vicina caduta dell’impero ottomano. Sapevano apprezzar da una parte i vantaggi che derivavano ai loro vicini dal progresso dell’incivilimento, e dall’altra comprendevano come la debolezza del loro impero dipendesse dalla condizione stazionaria a cui si erano impiombati. La vista della bandiera russa, piantata quasi presso alle mura del Serraglio, li empiva di sgomento. Ciò che avevano fatto i Veneziani nel XIII secolo, allorquando la loro flotta s’impadronì di Costantinopoli, pareva loro che si potesse rinnovare al principio del corrente secolo, e tanto più in quanto le stesse cagioni che avevano indebolito l’impero greco, andavano logorando l’impero ottomano. Sommosse per parte di popoli tributarii, attacchi dal di fuori debolmente respinti, amministrazione arbitraria, violenta e vessatrice de’ pubblici funzionari, che stornava dal sovrano l’amore dei sudditi, insurrezioni perpetue della forza armata: codesti sintomi di decadenza che già erano comparsi nell’impero greco, ricomparivano nel turco”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 8.

κοινωνικές τάξεις επιθυμούσαν την αναγέννηση ενός ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, διατηρώντας τις παραδόσεις, τη θρησκεία και τη γλώσσα.²⁶⁴

Στο τρίτο κεφάλαιο και στις αρχές του τέταρτου κεφαλαίου του έργου του, ο Ιταλός λόγιος ασχολείται με τον ερχομό του Ιωάννη Καποδίστρια ως Κυβερνήτη της Ελλάδας. Αποκαλεί τον Καποδίστρια δεσπότη, εκθέτοντας την πίστη του Κυβερνήτη προς τη ρωσική βοήθεια και τη στρατηγική που ακολούθησε για να συγκεντρώσει όλες τις εξουσίες στο πρόσωπό του. Ως νεαρός, ήταν ένας διπλωμάτης-μυστικός πράκτορας που ζούσε στο εξωτερικό και καλλιεργούσε την τέχνη του διπλού παιχνιδιού, «μερικοί πίστευαν ότι ο κόμης ήταν ακλόνητος υποστηρικτής των απολυταρχικών ιδεών, άλλοι τον υποπτεύονταν ότι ήταν μυστικός σύμμαχος του καρμποναρισμού».²⁶⁵ Ο συγγραφέας ρίχνοντας μία αναδρομική ματιά στην ιστορία, καταλήγει ότι η Γαλλία και η Αγγλία έκαναν λάθος να αναγνωρίσουν ως Πρόεδρο της Ελλάδας, έναν άνθρωπο που χρωστούσε τα πάντα στη Ρωσία, ο οποίος εξαρτιόταν μόνο από αυτήν και είχε στόχο, από την πρώτη μέρα που ανέλαβε την Προεδρία, την ανατροπή όλων των δημοκρατικών θεσμών στη χώρα που του είχε ανατεθεί η κυβέρνησή της. Ισχυρίζεται ότι εξαπάτησε τους συμπατριώτες του στη σύγκληση της Εθνικής Συνέλευσης, επιβάλλοντας τους νόμους που ήθελε, καθώς η απειρία των Ελλήνων, οι οποίοι ήταν ελάχιστα εξοικειωμένοι με το παιχνίδι του αντιπροσωπευτικού συστήματος, τους εμπόδιζε να καταλάβουν τις πραγματικές του προθέσεις. Οι μοναδικοί σπόροι κοινωνικής οργάνωσης που είχαν διατηρηθεί στην Ελλάδα ήταν οι πατριαρχικές παραδόσεις και οι δημοτικές εκλογές. Ο Καποδίστριας τους κατέστρεψε. «Βλέπετε», φάνηκε να λέει στους βασιλιάδες της Ευρώπης, «με τι επιδεξιότητα επιβάλλω σε αυτό το έθνος σε δεσποτισμό».²⁶⁶

²⁶⁴ Βλ. την αναφορά του Rovani για τις κοινωνικές τάξεις των Ελλήνων: τον κλήρο, την ανώτερη τάξη τους εμπόρους, τους γεωργούς και τους νησιώτες, στο Παράρτημα 40.

²⁶⁵ Παραπομπή από άρθρο:

“Da giovane, è un diplomatico/agente segreto che vive all'estero e coltiva l'arte del doppio gioco («gli uni credevano che il conte fosse un appoggio incrollabile delle idee assolutiste; gli altri lo sospettavano un alleato segreto del carbonarismo», pp. 191-2”.

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*, ό. π., σελ. 20.

²⁶⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Με τέτοιους επιδέξιους ελιγμούς μπόρεσε, αρχικά, να προχωρήσει στην εκλογή των δημογερόντων του, αλλά όταν ήταν απαραίτητο να δημιουργηθεί ένα συμβούλιο βουλευτών, οι αμηχανίες του ήταν τεράστιες. Η πολύπλοκη δράση της νέας αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης εκπροσωπούσε πράξεις διαφθοράς, εκφοβισμού και ίντριγκας. Οι βουλευτές διορίστηκαν στην πραγματικότητα από τον Καποδίστρια αυθαίρετα. Κυβερνούσε το ελληνικό κράτος ως εκπρόσωπος των προθέσεων και εντολών της Ρωσίας.²⁶⁷

Ο Rovani καταλήγει ότι η τυραννική διακυβέρνηση του Καποδίστρια προκάλεσε τη δολοφονία του, ήταν η έσχατη λύση. Οι αντίπαλοι του δεν ήξεραν πώς να απαλλαγούν από αυτόν τον άνθρωπο, έναν πραγματικό δεσπότη με μία φιλελεύθερη μάσκα, αφιερωμένο στην απόλυτη εξουσία, παρόλο που είχε υποστηριχθεί από τους φιλελεύθερους, που γνώριζε πώς να εκμεταλλευτεί τις πληγές και τις κακές συνήθειες της Ελλάδας, και που απολάμβανε την εμπιστοσύνη της Γαλλίας και της Αγγλίας. Ήταν προορισμένος να ξεκαθαρίσει και να ανοίξει τον δρόμο για τη ρωσική κατάκτηση, και να θέσει υπό την προστασία του παντοδύναμου τσάρου αυτό το σημαντικό σημείο του πλανήτη. Μη γνωρίζοντας τις συνέπειες, τον υπέμειναν όσο ήταν δυνατόν να τον αντέξουν. Τότε προσπάθησαν να τον ανατρέψουν χωρίς βία. Αλλά η Ρωσία έσπευσε να παρέμβει με το στόλο της, ενώ οι εκπρόσωποι της Αγγλίας και της Γαλλίας χρησιμοποίησαν όλη την ηθική τους επιρροή για να τον κρατήσουν στην εξουσία. Στη συνέχεια, η

“Volgendo ora uno sguardo retrospettivo su questa storia, possiamo ben dire che la Francia e l’Inghilterra ebbero torto di riconoscere come presidente della Grecia un uomo che doveva tutto alla Russia, che non dipendeva che da lei sola, e che si occupò dal primo giorno del suo avvenimento alla presidenza a rovesciare dalle fondamenta tutte quelle istituzioni municipali del paese ch’egli era stato incaricato d’amministrare.

I soli germi d’organizzazione sociale che ancora si trovavano in Grecia erano le tradizioni patriarcali e le elezioni municipali. Capodistria le distrusse. «Vedete», pareva ch’egli dicesse ai re legittimi, «con che destrezza io precipito questa nazione verso il dispotismo». E confermandosi poi alla lettera del suo giuramento, convocò un’assemblea nazionale, e inserì nella legge organica una moltitudine di piccole frodi che l’inesperienza dei Greci, poco accostumati al giuoco della macchina rappresentativa, fu incapace di comprendere e di sventare”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 233.

²⁶⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Nel mezzo di così abili manovre, che cosa avveniva del popolo? Questo aveva saputo procedere dapprincipio all’elezione de’ suoi demogeronti, ma quando fu necessità creare una camera di deputati, i suoi imbarazzi furono immensi. La complicazione della nuova macchina rappresentativa lo gettò senza difesa e senza speranza in braccio alla corruzione, all’intimidazione, all’intrigo. I deputati furono realmente nominati da Capodistria, che, investito d’un potere quasi dispotico, lo adoperò a seconda delle intenzioni della Russia sua mandataria”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 233.

οργή παρέσυρε τους Έλληνες πατριώτες που πήραν το σιλέτο, φρικτή και τελευταία λύση της απόγνωσής τους, και ολοκληρώθηκε ο αγώνας.²⁶⁸

Ολοκληρώνει αυτό το κεφάλαιο που είναι αφιερωμένο στον Πρόεδρο της Ελλάδας, «πλέκοντας» την αγιογραφία του Γεωργίου Μαυρομιχάλη, τον οποίο συγκρίνει με τα «αρχαία πρότυπα»: Αρμόδιο, Αλκιβιάδη, Περικλή, Δημοσθένη και εγκωμιάζει το καλό αίμα της οικογένειας, τον δεύτερο δολοφόνο του Καποδίστρια, τον Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη. Όσο ο Καποδίστριας είναι ξενόφιλος και τείνει προς τον νεποτισμό, «περιτριγυρίζει τον εαυτό του με ξένους άνδρες· [...] καλεί την οικογένειά του γύρω του», τόσο περισσότερο ο Μαυρομιχάλης είναι ένας υπέρμαχος της φιλικής στοργής και της αγάπης για την πατρίδα.²⁶⁹

Οι κριτικές που εισέπραξε ο Rovani για την Ιστορία της Ελλάδας, δεν ήταν καλές. Ο Luca Gallarini, σε άρθρο του στο λογοτεχνικό περιοδικό *Otto/Novecento*, καταγράφει ότι χαρακτηρίστηκε ασαφές το έργο του. Ούτε ένα ιστοριογραφικό έργο, ούτε ένα πραγματικό δημοφιλές κείμενο. Η Ιστορία του Rovani καταλήγει να δυσαρεστεί τον καλλιεργήμενο αναγνώστη, και ευρύτερα το ακαδημαϊκό κοινό. Μία από τις ελλείψεις του είναι η μη αναφορά του ανατολικού ζητήματος, αφού το ελληνικό ζήτημα είναι συνακόλουθη και αδιάσπαστη συνέχειά του. Αν και ο ίδιος ο συγγραφέας

²⁶⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Gli avversari di Capodistria non sapevano come liberarsi di quest’uomo, despota in realtà e in maschera liberale, devoto al potere assoluto, mentre pure era stato sostenuto dai liberali, che sapeva mettere a profitto le piaghe e i vizi della Grecia, e che godeva della confidenza di Francia e d’Inghilterra; destinato a sgombrar la via alla conquista russa, e messo a governare questo importante punto del globo dalla mano onnipotente dell’autocrata. Non sapendo adunque come comportarsi con esso, lo sopportarono fin dove e fin quando fu possibile sopportarlo, poi si tentò di spodestarlo senza violenza. Ma la Russia si affrettò a intervenire colla sua marina, mentre i rappresentanti dell’Inghilterra e della Francia impiegarono tutta la loro influenza morale per conservarlo al potere. Allora il furore s’impadronì dei Greci patrioti, e il pugnale, orrenda ed ultima **risorsa** della disperazione, terminò la lotta”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 233-234.

²⁶⁹ Παραπομπή από άρθρο:

“Per questo motivo, il capitolo dedicato al presidente della Grecia si chiude con l’agiografia del suo assassino Georgios Mavromichalis: quanto più Capodistria è esterofilo e incline al nepotismo («si circondò d’uomini stranieri; [...] chiamò intorno a sé la propria famiglia», p. 210), tanto più Mavromichalis è un campione di affetto filiale e amore per la patria. [...]: lo certificano i confronti con gli «antichi modelli» (Armodio, Alcibiade, Pericle, Demostene, p. 226) e, soprattutto, il buon sangue che scorreva in famiglia (suo zio Konstantinos, congiurato pure lui, «era un Greco antico», p. 227”.

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*, ό. π., σελ. 21.

προειδοποιεί ότι, «η Ελλάδα για να πετύχει σε όλους τους τομείς το μεγαλείο που λαχταρά, οφείλει να υπερβεί τον εαυτό της», εκείνος δεν μπόρεσε να υπερβεί την Ιστορία του Rouqueville, καταλήγοντας να αναπαριστά θέματα και μορφές που ταιριάζουν περισσότερο στην πένα ενός μυθιστοριογράφου, και όχι ενός ιστορικού. Επιπλέον, υπάρχει έντονα το δημοσιογραφικό του πνεύμα, που τον οδηγεί στην εμπλοκή του σε έναν πολιτικό αγώνα, γεγονός που δεν ταιριάζει σε όποιον καταγράφει ιστορικά γεγονότα. Ο Rovani αυτό που κατάφερε ήταν να γίνει συνεχιστής του Rouqueville. Υπερίσχυσε η επίμονη αναφορά του για την αναγέννηση του κλασικού παρελθόντος και την περιφρόνηση του δυτικού πολιτισμού, σε βάρος της ιστορικής αληθοφάνειας:

Σύμφωνα με τον Rovani, «η Ελλάδα θα πρέπει να εμπνέεται από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, θεματοφύλακα της εθνικής ιδιοφυΐας, παρά από τη Δύση. Σε όλα, για να πετύχει το μεγαλείο που λαχταρά, η Ελλάδα δεν έχει παρά να υπερβεί τον εαυτό της. Οι περήφανες απομονώσεις των εθνών δεν είναι πλέον νόμιμες σήμερα, η σημερινή πολιτική ζωή τρέφεται από την εξωτερικότητα, όπως και αυτή των αρχαίων μονίμως στρεφόταν στον εαυτό της. Στην επιστήμη, στην τέχνη, στην κυβέρνηση πρέπει να γίνονται σεβαστοί και οι λόγοι του εθνικού χαρακτήρα [...]. Όμως, όσον αφορά την απομόνωση από τον δυτικό πολιτισμό, όσο και την απόρριψη της εισαγωγής ευρωπαϊκών ιδεών, για να εγκλωβιστεί κανείς στη γυμνή και αδιέξοδη ξηρότητα ενός νεκρού μουσειακού πολιτισμού, όσο και να τοποθετήσει το δικό του αρχέτυπο σε μια αναδρομική απόσταση πολλών αιώνων, θα ήταν μια ιστορία άρνησης και τα μαθήματά της θα ήταν να βάλουμε τον εαυτό μας ανάμεσα σε ένα αμετάκλητο παρελθόν και ένα αδύνατο μέλλον, θα ήταν η ηθική ασφυξία ενός ολόκληρου λαού».²⁷⁰

²⁷⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“La Grecia dovrebbe, secondo il signor Rovani, anziché all’occidentale, ispirarsi all’antica civiltà greca, depositaria del genio nazionale. La Grecia in ogni cosa, per raggiungere la grandezza cui sospira, non ha che a non uscir da sé stessa. Così egli nelle ultime linee. Questa asserzione ci pare alquanto problematica [...]. I superbi isolamenti delle nazioni non sono più leciti oggidi; la vita politica odierna si nutre di esteriorità, come quella degli antichi rigiravasi perpetuamente in sé stessa. Nella scienza, nell’arte, nel governo, rispettinsi pure le ragioni del carattere nazionale [...]. Ma quanto a isolarsi dalla civiltà occidentale, quanto a respingere l’importazione delle idee d’Europa per rinchiudersi nella nuda e ineccitabile aridità di una morta coltura da museo, quanto a porre il proprio archetipo a una distanza retrospettiva di tanti secoli, sarebbe un negare la storia e le sue lezioni, sarebbe un collocarsi

3.2.4. Ippolito Nievo (1831-1861)

Ο Ippolito Nievo υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους λογοτέχνες της περιόδου μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου αγώνα της ανεξαρτησίας του ιταλικού έθνους. Πολέμησε στα πεδία των μαχών για την ελευθερία και την ενοποίηση της Ιταλίας. Επιπλέον, αγωνίστηκε στο πλευρό των αγροτών, ώστε να αποκτήσουν τη δική τους γη και να την καλλιεργούν προς όφελός τους. Πάλεψε για την επίλυση του αγροτικού ζητήματος και για την ένωση των αγροτικών και αστικών κέντρων.²⁷¹

Η ζωή του ήταν έντονη, αν και σύντομη. Πνίγηκε σε ναυάγιο. Ήταν μόλις 30 ετών. Από μικρός αγαπούσε τη λογοτεχνία. Διάβασε τα έργα των Leopardi, Manzoni, Balzac, Byron, Heine. Εκείνοι όμως που επηρέασαν τη σκέψη και τη γραφή του ήταν οι Foscolo και Rousseau. Σπούδασε Νομική. Αρχικά στο Πανεπιστήμιο της Pavia και στο τρίτο έτος γράφεται στο Πανεπιστήμιο της Padova, από όπου πήρε το πτυχίο του. Στη Padova διαμορφώνεται το λογοτεχνικό ύφος του Nievo.²⁷²

Ο Nievo έγραψε επαναστατικά έργα, ποιήματα, νουβέλες. Ένα από τα συγγράμματά του είναι το αριστουργηματικό έργο του, *Οι Εξομολογήσεις ενός Ιταλού - Confessioni di un Italiano*, στο οποίο καταθέτει τα πατριωτικά του ιδεώδη, τη θρησκευτική του πίστη και τα έντονα φιλελληνικά του συναισθήματα. Επηρεασμένος από τα ρεύματα της εποχής του, τον Νεοκλασικισμό και τον Ρομαντισμό, γράφει μία περίφημη μυθοπλασία διαποτισμένη με ιστορικά γεγονότα. Οι *Εξομολογήσεις* του εμπεριέχουν στοιχεία Φιλελευθερισμού, Εθνικισμού και Ρομαντισμού. Εξυμνεί την Αρχαία Ελλάδα, την Ελλάδα του Περικλή, το λίκνο της Δημοκρατίας. Ταυτόχρονα, πλέκει το εγκώμιο και για τους Έλληνες της εποχής του, που επαναστάτησαν απέναντι στην αχανή Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το θάρρος

fra un passato irrevocabile e un avvenire impossibile, sarebbe l'asfissia morale di tutto un popolo (p. 188)''.

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*, ό. π., σσ. 24-29.

²⁷¹Παραπομπή σε βιβλίο:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Ιστορία της Ιταλικής Λογοτεχνίας, Φιλολογική, Ιστορική και Κοινωνικοπολιτική Προσέγγιση*, Εκδ. Πεδίο, Αθήνα 2015, σελ. 328.

²⁷²Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, ό. π., σελ. 174.

και η γενναιότητα τους στη μάχη, προκαλεί συγκίνηση και αποτελεί παράδειγμα και έμπνευση για τον ιταλικό λαό, να αποκτήσει την εθνική του ταυτότητα και το δικό του ενιαίο κράτος.

Σε αυτό το μυθιστόρημα, το οποίο είναι διαποτισμένο με μεγάλη πάθη, ιδανικά, πατριωτισμό και διάχυτη πολιτική φλόγα, διαφαίνεται η επίδραση των Rousseau και Foscolo. Κάτω από την επιρροή του Rousseau, ο Nievo δεν έγραψε απλά ένα ιστορικό μυθιστόρημα, αλλά ένα «μυθιστόρημα της ανθρώπινης διαπαιδαγώγησης από την παιδική ηλικία έως τη γεροντική».²⁷³ Η ορμητική και φλογερή ποιητική γραφή του Foscolo καθοδήγησε τον Nievo να γράψει τις αριστουργηματικές *Εξομολογήσεις* του.²⁷⁴ Όπως εικάζει ο καθηγητής Ιωάννης Τσόλκας, «το μυθιστόρημα αυτό ίσως είναι εκείνο που εκφράζει καλύτερα την ιδιαίτερη συνιστώσα της Ιταλικής ρομαντικής ευαισθησίας, που ξεκινώντας από τα *Τελευταία γράμματα του Γιάκοπο Όρτις* – *Le ultime lettere di Jacopo Ortis* του U. Foscolo, φτάνει ως τον Mazzini και αντανakλάται βαθιά σε ευρείς τομείς της δημοκρατικής νεολαίας».²⁷⁵

Πρωταγωνιστής του βιβλίου του είναι ο Carlo Altoviti, ο οποίος υιοθετείται από τον κόμη της Fratta, μία περιοχή κοντά στη Βενετία, και μεγαλώνει στο κάστρο του. Ο κόμης έχει δύο κόρες, τη Clara και τη Pisana. Ο Lucilio, φίλος του Carlo, θα ερωτευθεί τη Clara. Ο Carlino ερωτεύεται τη Pisana.²⁷⁶ Σε εκείνη αρέσουν οι νέοι με αριστοκρατική καταγωγή και ο Carlo αποφασίζει να σπουδάσει ιατρική στην Πάδοβα, για να κερδίσει την καρδιά της. Όταν ο Ναπολέων καταφθάνει στην Ιταλία, ο Carlo θα πάρει μέρος σε διάφορες μάχες για την απελευθέρωσή της από τους Αυστριακούς.

²⁷³ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, στο ίδιο, σελ. 178.

²⁷⁴ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, στο ίδιο, σελ. 183.

²⁷⁵ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, στο ίδιο, σελ. 176.

²⁷⁶ Παραπομπή από διδακτορική διατριβή:

Στο Μιλάνο, μεταξύ του 1857 και του 1858, ο Nievo σύχναζε στο διάσημο σαλόνι της κοντέσας Μαφέϊ, όπου ερωτεύτηκε με την εξαδέλφη της, Bice Melzi d' Eryl. Από αυτή την αγάπη του για την εκκεντρική και γενναϊόδωρη Bice, γεννήθηκε ο χαρακτήρας της Pisana.

ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, στο ίδιο, σελ. 175.

Ο πρωταγωνιστής της μυθοπλασίας θα κληρονομήσει την περιουσία του κόμη της Fratta. Θα εμπιστευθεί τα κεφάλαια του σε μία ελληνική οικογένεια, του Απόστολου, η οποία είναι εγκατεστημένη, πολλά χρόνια, στην Ιταλία. Ο Σπύρος, μέλος της οικογένειας, γίνεται ένας από τους καλύτερους φίλους του. Μετά από πολλές δύσκολες και χαρούμενες καταστάσεις, μεγάλες συμφορές και θλιβερά γεγονότα που βίωσε, επιστρέφει γεμάτος εμπειρίες και σοφία στο Friuli, όπου μένει μέχρι το τέλος της ζωής του.

Το έργο αποτελείται από είκοσι τρία κεφάλαια. Στο *πρώτο κεφάλαιο*, ο Carlo αναφέρει τους λόγους που έγραψε τις *Εξομολογήσεις* του, περιγράφει τα παιδικά του χρόνια στο κάστρο Fratta. Είναι γύρω στα 1780, η Ιταλία προσπαθεί να ανακαλύψει την εθνική της υπόσταση και ο Carlo εκφράζει τις σκέψεις του για τη Βενετική Δημοκρατία, και για τα πολιτικά και στρατιωτικά συστήματα.²⁷⁷

Από τις πρώτες γραμμές της αφήγησης, φαίνεται ο φλογερός πατριωτισμός, η εθνική υπερηφάνεια και η βαθιά θρησκευτικότητα του Carlo. «Γεννήθηκα Βενετός στις 8 Οκτωβρίου του 1775, ημέρα του Ευαγγελιστή Αγίου Λουκά, και θα πεθάνω, με τη χάρη του Θεού, Ιταλός όταν το θελήσει αυτή η Πρόνοια που κυβερνά μυστηριωδώς τον κόσμο».²⁷⁸

Καταθέτει τη φιλοσοφία του, την ηθική του, τη συνειδητή επιλογή των πράξεών του. Όπως αναφέρει, πραγματοποιεί αυτή τη κατάθεση της ηθικής του φιλοσοφίας, γιατί οι επιλογές που έκανε στη ζωή του δεν αντιπροσώπευαν εκείνον. Ήταν αναγκαστικές λόγω των γεγονότων της εποχής του και επιθυμεί με αυτόν τον τρόπο να βοηθήσει τις επόμενες γενιές

²⁷⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Onvero breve introduzione sui motivi di queste mie “Confessioni”, sul famoso castello di Fratta dove passai la mia infanzia, sulla cucina del prelodato Castello, nonché sui padroni, sui servitori sugli ospiti e sui gatti che lo abitavano verso il 1780. Prima invasione di personaggi; interrotta qua e là da molte savie considerazioni Sulla Repubblica Veneta, sugli ordinamenti civili e militari d’allora, e sul significato che si dava in Italia alla parola **patria**, allo scadere del secolo scorso”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, Edizioni di riferimento: Einaudi, Torino 1964, σελ. 1.

²⁷⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Io nacqui veneziano ai 18 ottobre del 1775, giorno dell’evangelista san Luca; e morirò per la grazia di Dio italiano quando lo vorrà quella Provvidenza che governa misteriosamente il mondo”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 1.

να μην ακολουθήσουν αυτό τον δρόμο, για να νιώθουν αυτάρκειες και ανεξάρτητοι.²⁷⁹

Η φύση και ο χαρακτήρας του, η ιδιοσυγκρασία και η διαίσθησή του, η πρώτη του εκπαίδευση, οι ενέργειες και η μοίρα του, όπως σε όλους τους ανθρώπους, ήταν αναμειγμένα με το καλό και το κακό, σημειώνοντας ότι εκείνος προσέλκυε μάλλον περισσότερο το κακό παρά το καλό. Η ζωή του έτρεχε με γοργούς ρυθμούς, μεταξύ αυτών των δύο αιώνων, που θα παραμείνουν μία αξέχαστη περίοδος για την ιστορία της Ιταλίας. Ο πρώτος καρπός της πραγματικής και ουσιαστικής πολιτικής γονιμότητας του ιταλικού λαού, ήταν η κοινωνική φιλοσοφία και οι πολιτικές ιδέες που αναδύθηκαν, από τον δέκατο τρίτο έως τον δέκατο έβδομο αιώνα, από τα έργα του Δάντη, του Μακιαβέλι, του Filicaia, του Vico και πολλών άλλων.²⁸⁰ Όπως αναφέρει ο πρωταγωνιστής του έργου, η συγκυρία ή η ατυχία που έζησε αυτά τα ταραγμένα χρόνια στην Ιταλία, τον ώθησε να γράψει ό,τι είδε, ένιωσε, έκανε και βίωσε από την πρώιμη παιδική του ηλικία μέχρι την έναρξη των γηρατειών του.²⁸¹

Και συνεχίζει ο συγγραφέας, χαρακτηρίζοντας τον εαυτό του ηλικιωμένο και χωρίς φιλολογικές σπουδές, ελπίζοντας ότι η σαφήνεια των ιδεών, η απλότητα των συναισθημάτων και η αλήθεια της ιστορίας, θα επισκιάσουν

²⁷⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“Ecco la morale della mia vita. E siccome questa morale non fui io ma i tempi che l’hanno fatta, così mi venne in mente che descrivere ingenuamente quest’azione dei tempi sopra la vita d’un uomo potesse recare qualche utilità a coloro, che da altri tempi son destinati a sentire le conseguenze meno imperfette di quei primi influssi attuati”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 1.

²⁸⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“La mia indole, l’ingegno, la prima educazione e le operazioni e le sorti progressive furono, come ogni altra cosa umana, miste di bene e di male: e se non fosse sfoggio indiscreto di modestia potrei anco aggiungere che in punto a merito abbondò piuttosto il male che il bene. Ma in tutto ciò nulla sarebbe di strano o degno da essere narrato, se la mia vita non correva a cavalcione di questi due secoli che resteranno un tempo assai memorabile massime nella storia italiana. Infatti fu in questo mezzo che diedero primo frutto di fecondità reale quelle speculazioni politiche che dal millesecento al millesettecento traspirarono dalle opere di Dante, di Macchiavello, di Filicaia, di Vico e di tanti che non soccorrono ora alla mia mediocre coltura e quasi ignoranza letteraria”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σσ. 1-2.

²⁸¹Παραπομπή από βιβλίο:

“La circostanza, altri direbbe la sventura, di aver vissuto in questi anni mi ha dunque indotto nel divisamento di scrivere quanto ho veduto sentito fatto e provato dalla prima infanzia al cominciare della vecchiaia [...]”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 2.

την έλλειψη ρητορικής. Ο Carlo, και κατ' επέκταση ο Nievo, ενθαρρύνεται από τη συμπάθεια των καλών αναγνωστών παρά από τη δόξα.²⁸²

Ο αφηγητής απομονωμένος, εγκαταλειμμένος από φίλους κι από εχθρούς, χωρίς φόβο και χωρίς ελπίδες ότι δεν θα είναι αιώνιοι, σε μια ηλικία που ήταν ελεύθερος από τα πάθη που παρέκκλιναν τις κρίσεις του από τα σωστά μονοπάτια, είχε εξασφαλίσει την ψυχική του ηρεμία. Ζώντας πλέον ευτυχισμένος και ικανοποιημένος από τον εαυτό του, επιθυμεί να υποδείξει στα μικρότερα αδέλφια του, στις νεότερες γενιές, ότι αυτό είναι ο πιο αξιοζήλευτος θησαυρός και η μοναδική ασπίδα για να αμυνθούν ενάντια στις κολακείες των ψεύτικων φίλων, στις απάτες των δειλών και στις καταχρήσεις των ισχυρών. Με την πείρα και τις εμπειρίες των ογδόντα του χρόνων, επιθυμεί να καταθέσει την επιβεβαιωμένη του δήλωση, ότι βίωσε τη ζωή του ως αγαθό, όπου η ταπεινοφροσύνη μας επιτρέπει να θεωρούμε τους εαυτούς μας ως απειροελάχιστους αρχιτέκτονες της παγκόσμιας ζωής και η δικαιοσύνη της ψυχής μας αξιώνει ότι το καλό του συνόλου είναι πολύ ανώτερο από το καλό μόνο του εαυτού μας.²⁸³

Τώρα που φτάνει στη δύση της ύπαρξής του, είναι χαρούμενος για το καλό που πρόσφερε και ικανοποιημένος που αναπλήρωσε το κακό που διαπράχθηκε, με ό,τι καλό είχε μέσα του.²⁸⁴ Απολαμβάνει τη γαλήνη της ύπαρξής του, βιώνοντας και γεύοντας ό,τι του προσφέρει η ζωή.²⁸⁵

²⁸² Παραπομπή από βιβλίο:

“Ma già la chiarezza delle idee, la semplicità dei sentimenti, e la verità della storia mi saranno scusa e più ancora supplemento alla mancanza di retorica: la simpatia de' buoni lettori mi terrà vece di gloria”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 3.

²⁸³ Παραπομπή από βιβλίο:

“Al limitare della tomba, già omai solo nel mondo, abbandonato così dagli amici che dai nemici, senza timori e senza speranze che non siano eterne, libero per l'età da quelle passioni che sovente pur troppo deviarono dal retto sentiero i miei giudizi, e dalle caduche lusinghe della mia non temeraria ambizione, un solo frutto raccolti della mia vita, la pace dell' animo. In questa vivo contento, in questa mi affido; questa io addito ai miei fratelli più giovani come il più invidiabile tesoro, e l'unico scudo per difendersi contro gli adescamenti dei falsi amici, le frodi dei vili e le soperchierie dei potenti. Un'altra asseveranza deggio io fare, alla quale la voce d'un ottuagenario sarà forse per dare alcuna autorità; e questa è, che la vita fu da me sperimentata un bene; ove l'umiltà ci consenta di considerare noi stessi come artefici infinitesimali della vita mondiale, e la rettitudine dell' animo ci avvezzi a riputare il bene di molti altri superiore di gran lunga al bene di noi soli”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σσ. 3-4.

²⁸⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

Στο *εικοστό πρώτο κεφάλαιο* μνημονεύει αρχικά τον εσωτερικό εκφυλισμό της Βενετίας και την πτώση της κυριαρχίας της στους δρόμους της θάλασσας. Ο Nievo υποστηρίζει ότι αν η Δημοκρατία του Αγίου Μάρκου είχε εισέλθει, κατά τον Μεσαίωνα, στο εσωτερικό της Ιταλικής Χερσονήσου, πιθανόν μετά το τέλος της εμπορικής κυριαρχίας της να είχε ανακαλύψει νέα πηγή ευημερίας στην ηπειρωτική χώρα. Αντιπαραθέτει, όμως, την πραγματικότητα ότι οι ιταλικές επαρχίες δεν δρούσαν ως αναπόσπαστα μέλη ενός ιταλικού συνόλου, αλλά ως αποικίες προορισμένες να θρέψουν τον βασιλεύοντα πατρικισμό, και όχι τον πλούτο τους. Ενδιέφερε τους Βενετούς μονάχα το εμπόριο, εγκαταλείποντας σταδιακά την ασφάλεια της επικρατείας τους.²⁸⁶

Ακολουθεί ο θαυμασμός για τις ηρωικές νίκες του ελληνικού λαού, ένα ιστορικό γεγονός που χειροκρότησε αποσβολωμένη όλη η Ευρώπη. Λίγα όπλα, λίγοι άνδρες και πολύ λίγα χρήματα συντέλεσαν στην επιτυχία αυτών των υπεράνθρωπων προσπαθειών. Ο κυβερνήσεις της Ευρώπης άρχισαν να κοιτάζουν η μία την άλλη, τρέμοντας στην ιδέα που δεν μπορούσαν να επαναφέρουν τις τουρκικές αλυσίδες στους χριστιανούς αντάρτες.²⁸⁷

“La mia esistenza temporale, come uomo, tocca omai al suo termine; contento del bene che operai, e sicuro di aver riparato per quanto stette in me al male commesso, [...]”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 4.

²⁸⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Είναι ενδεικτικά τα λόγια του: «[...], δεν έχω άλλη ελπίδα και άλλη πίστη εκτός από το ό,τι αναδύεται και μπερδεύεται σήμερα στη μεγάλη θάλασσα της ύπαρξης. Η γαλήνη που απολαμβάνω τώρα, μοιάζει με εκείνο τον μυστηριώδη κόλπο στον πάτο του οποίου, ο τολμηρός πλοηγός βρίσκει ένα πέρασμα στον απέραντα ήρεμο ωκεανό της αιωνιότητας. Αλλά η σκέψη, πριν βουτήξει σε εκείνη τη διάσταση που δεν θα υπάρχει πλέον διαφορά ώρας, ορμά για άλλη μια φορά στο μέλλον, και σε αυτό δεσμεύει με σιγουριά τις αμαρτίες της για να εξιλεωθούν, τις ελπίδες της για να θεριστούν, τους όρκους της για να εκπληρωθούν».

“[...], non ho altra speranza ed altra fede senonché essa sbocchi e si confonda oggimai nel gran mare dell’essere. La pace di cui godo ora, è come quel golfo misterioso in fondo al quale l’ardito navigatore trova un passaggio per l’oceano infinitamente calmo dell’eternità. Ma il pensiero, prima di tuffarsi in quel tempo che non avrà più differenza di tempi, si slancia ancora una volta nel futuro degli uomini; e ad essi lega fidente le proprie colpe da espiare, le proprie speranze da raccogliere, i propri voti da compiere”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 4.

²⁸⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

“Se la Repubblica di San Marco fosse entrata a parte vigorosamente e costantemente nella vita italiana durante il Medio Evo, forse allo scadere de’ suoi commerci avrebbe trovato nell’allargamento in terraferma un nuovo fomite di prosperità. Invece nelle provincie italiane ella comparve ancora più da commerciante che da governatrice; non erano membra integranti del suo corpo, ma colonie destinate a nutrire il patriziato regnante, spoglio dei soliti mezzi di alimentare la propria ricchezza”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 939.

²⁸⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Ιταλός λόγιος υπογραμμίζει το κύμα φιλελληνισμού που αναπτύχθηκε στην Ευρώπη. Η εύνοια και ο ενθουσιασμός των φιλελλήνων μεγάλωνε για την Ελλάδα. Ο Άγγλος ποιητής, λόρδος Βύρων Μπάιρον, πρόσφερε την παρουσία του στην Ελληνική Επανάσταση, διαπραγματεύτηκε ένα δάνειο και στο τέλος αρρώστησε και απεβίωσε στο Μεσολόγγι.²⁸⁸ Ο Nievo παρουσιάζει τον Luciano, γιο του Carlo, να ακολουθεί τον λόρδο Μπάιρον στην Ελλάδα για να πολεμήσει στο πλευρό του.

Στη συνέχεια, αναφέρεται στον κόμη Καποδίστρια. Αν και ο πρωταγωνιστής του βιβλίου του, Carlo Altoviti, δεν έτρεφε αισθήματα εμπιστοσύνης και εκτίμησης για τον Έλληνα Κυβερνήτη, αντίθετα ο μεγάλος του γιος, Luciano, θαύμαζε τον Καποδίστρια, τον υποστήριζε και ήταν στο πλάι του. Ο Carlo θα έρθει στην Ελλάδα, γιατί θα συγγενέψει με τον Κυβερνήτη, αφού ο γιος του παντρεύεται την ανιψιά του. Η αποκρουστική εικόνα που είχε για τον Καποδίστρια, όπως και η αντιπάθειά του για τη Ρωσία, αλλάζει αναγκαστικά από αυτό το γεγονός, αλλά κι από το δέος που νιώθει ο γιος του, Luciano, για τον Έλληνα Πρόεδρο.

Ο κόμης Καποδίστριας φάνηκε στα μάτια του Nievo, μέσα από τον πρωταγωνιστή του έργου, Carlo, ως ένας άνθρωπος διακριτικά ευχαριστημένος με τον εαυτό του, περισσότερο πονηρός παρά κακός. Δεν πιστεύει τα λόγια από το μανιφέστο του, ότι μόνο για τη δόξα του Θεού και προς όφελος των Ελλήνων, είχε δεχτεί την Προεδρία της Ελληνικής Κυβέρνησης. Ταυτόχρονα δεν θεωρεί ότι φιλοδοξούσε να γίνει τύραννος σαν τον Πεισίστρατο. Πιθανόν να εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της Ρωσίας γιατί, σε αντίθεση με οποιαδήποτε άλλη δύναμη, η Ρωσία είχε μεγαλεπήβολους στόχους σε σχέση με την Ελλάδα, ενός λαού ομόθησκου

“Tutta Europa applaudiva all’eroiche vittorie della Grecia: come gli spettatori del circo che sicuri dai loro scanni battevano le mani al bestiario che usciva vincitore dal contemporaneo assalto d’un leone e di due tigri. Pochi aiuti d’armi e di uomini, pochissimi di danaro davan mano a quegli sforzi sovrumani: i governi d’Europa cominciavano a sogguardarsi l’un l’altro e a tremare di non poter rimettere le catene turche ai ribelli cristiani”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 949.

²⁸⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Cresceva per la Grecia il favore e l’entusiasmo dei generosi. Byron offerse le sue fortune, negoziò un prestito, ma in quel frattempo ammalò, e alla notizia della malattia tenne dietro ben presto quella della morte. La Grecia accorse ai suoi funerali, tutta l’ Europa planse sopra la tomba santificata dall’ultimo anno di sua vita, e s’impose il suo nome ad uno dei bastioni di Missolungi”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 950.

που διακατέχεται με το ίδιο μίσος για το αλλόθρησκο έθνος. Για τον Carlino-Nievo, δεν ήταν ατυχής επιλογή, η αντίθεση του Καποδίστρια για την ανάληψη του θρόνου από τον Λεοπόλδο του Κόμπουργκ, υποψηφίου της Αγγλίας. Κι ο ίδιος είναι επιφυλακτικός με την Αγγλία. Κι ο ίδιος εγκρίνει αυτούς που δεν την εμπιστεύονται. Οπότε, αν μεταξύ Αγγλίας και Ρωσίας, προτιμούσε ο Έλληνας Κυβερνήτης τη δεύτερη, σίγουρα είχε στο μυαλό του το καλό παρά το κακό.²⁸⁹

Ο Nievo, μέσω του πρωταγωνιστή του έργου του και της μυθοπλασίας του, συμπεραίνει ότι ο Κόμης Καποδίστριας συναίνεσε στο γάμο της ανιψιάς του με το γιο του Carlo, αποσκοπώντας να επωφεληθεί από τη καλή φήμη και εκτίμηση των στρατιωτών προς το πρόσωπο του Luciano. Σκοπός του ήταν να αποκτήσει κάποια δημοτικότητα από τον σεβασμό που έχαιρε ο Luciano. Τον παρουσιάζει ως έναν άνθρωπο πονηρό που φροντίζει για το προσωπικό του συμφέρον κι όχι της πατρίδας του.²⁹⁰

Παρόλα αυτά, στο τέλος, καταγράφει τις αμφιβολίες του για τις πραγματικές προθέσεις των πράξεων του Ιωάννη Καποδίστρια, γιατί και ο Luciano είχε επίσης κατά νου τους δικούς του σκοπούς.²⁹¹ Επιτρέπει στον αναγνώστη να συμπεράνει από τις ενέργειες του Έλληνα Κυβερνήτη, αν οι σκοποί του ήταν αγνοί ή ιδιοτελείς.

²⁸⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Quanto al conte Capodistria mi parve un uomo contento discretamente di sé e più furbo che cattivo: non credo, come dice il suo manifesto, che soltanto per la gloria di Dio e pel vantaggio dei Greci egli avesse fatto violenza a se stesso per accettare la presidenza del governo, ma non credo del pari ch’egli aspirasse a farsi tiranno come Pisistrato. Serviva forse gli interessi della Russia, perché la Russia piucché ogni altra potenza aveva mire grandiose riguardo alla Grecia, e dalla comunanza di religione e di odio era portata a favorirla. Se egli avversò l’assunzione al trono di Leopoldo di Coburgo, candidato dell’Inghilterra, io non vi veggio delitto di sorta. Se tra l’Inghilterra e la Russia prediligeva quest’ultima poteva avere cento ragioni più che buone che cattive; e in ogni occasione io son disposto a diffidare dell’Inghilterra e ad approvare chi ne diffida, benché degli Inglesi uno per uno non possa dire che bene”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 959.

²⁹⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“Le nozze furono celebrate con gran pompa; e siccome Luciano aveva buon nome fra i soldati, il conte Capodistria ne racquistò qualche popolarità”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 960.

²⁹¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Credo anzi che nel concederla egli avesse in mente questo buon fine politico; ma Luciano aveva anche lui in mente i suoi fini, e non guardò pel sottile se ai proprii meriti o ad altre considerazioni del Presidente dovesse ascrivere quella fortuna”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 960.

3.2.5. Pierviviano Zecchini (1802-1882)

Ο Pierviviano Zecchini ήταν Ιταλός γιατρός και συγγραφέας. Ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα, όπως και ο Καποδίστριας. Όταν ο Zecchini ήρθε στην Ελλάδα, οι Έλληνες πολεμούσαν για να απελευθερωθούν από τους Τούρκους. Βίωσε από κοντά τις συνήθειες του ελληνικού λαού και απέκτησε φιλίες με ήρωες της Επανάστασης. Ήταν στο Ναύπλιο, όταν οι Μαυρομιχαλαίοι δολοφόνησαν τον Ιωάννη Καποδίστρια. Μετά από πρόσκληση της Ελληνικής Κυβέρνησης πραγματοποίησε τη νεκροψία του πτώματος του Έλληνα Προέδρου.

Όταν επέστρεψε στην πατρίδα του, κατέγραψε τις εμπειρίες και τις αναμνήσεις του από την Ελλάδα σε διάφορα έργα του. Στο πρώτο έργο του με τίτλο, *Riflessioni mediche sulla necroscopia del cadavere del Presidente della Grecia, il Conte G. Capodistria (Ιατρικές σκέψεις για τη νεκροψία του πτώματος του Προέδρου της Ελλάδας, τον Κόμη Ι. Καποδίστρια)*, το οποίο αποτέλεσε τη διδακτορική του διατριβή, αναφέρεται στις νέες ανακαλύψεις του σχετικά με τη λειτουργία της σπλήνας. Οι διαπιστώσεις του για την σπλήνα έλαβαν πολύ μεγάλη απήχηση και δημοσιεύτηκαν σε ιταλικά και διεθνή περιοδικά.

Στο πιο σημαντικό του έργο, *Quadri della Grecia Moderna (Εικόνες της σύγχρονης Ελλάδας)*, καταγράφει τα ήθη και έθιμα του λαού, περιγράφει τις ομορφιές του ελληνικού τοπίου, συγκρίνει τους σύγχρονους Έλληνες με τους Αρχαίους, αποδεικνύοντας ότι είναι απόγονοί τους και χαρακτηρίζει τον αγώνα των Ελλήνων εναντίον των Οθωμανών, εκτός από εθνικοαπελευθερωτικό, και θρησκευτικό.

Στο έκτο κεφάλαιο συγκρίνει τις κυβερνήσεις δύο οικογενειών, των Πεισιστρατίδων της Αρχαίας Αθήνας και των Καποδίστρια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, «Οι Πεισιστρατίδες και οι Καποδίστρια» - “I Pisistrati e i Capodistria”. Τελειώνει το βιβλίο του με το εικοστό δεύτερο κεφάλαιο μνημονεύοντας το θάνατο του Καποδίστρια, “Della morte di Giovanni Capodistria”.

Ο Zecchini συγκρίνει τους Πεισιστρατίδες, Ίππαρχο και Ιππία, τους τυράννους στην Αρχαία Αθήνα με τους Καποδίστρια, Ιωάννη και

Αυγουστίνου, τους σύγχρονους του πολιτικούς άνδρες. Βρίσκει ομοιότητες στο τρόπο της διακυβέρνησής τους και στις επιρροές που διαμόρφωσαν τις προσωπικότητές του, επισημαίνοντας ότι είναι σαν να κρατούν οι νεότεροι έναν καθρέφτη και να αντικατοπτρίζονται οι αρχαιότεροι. Και οι Πεισιστρατίδες και οι Καποδίστρια προέρχονταν από αριστοκρατικές οικογένειες, είχαν ευγενική καταγωγή και έχαιραν κύρος και σεβασμό λόγω της συμβολής των προγόνων τους στις δημόσιες υποθέσεις. Και στις δύο δυναστείες επικρατούσε οικογενειοκρατία στο δημόσιο βίο, αφού συγγενείς τους κατείχαν διοικητικές θέσεις, περνώντας από γενιά σε γενιά.

Και οι δύο οικογένειες ακολούθησαν το ολιγαρχικό πολίτευμα, καταργώντας το Σύνταγμα, συγκεντρώνοντας στα χέρια τους σημαντικές αρχές της εξουσίας του κράτους. Σύμφωνα με τα λόγια του Zecchini: «Ο Ίππαρχος και ο Ιωάννης Καποδίστριας σε μία μοναρχία θα ήταν τα πρότυπα των ενάρετων βασιλιάδων, αλλά σε μία δημοκρατία, ο πρώτος ονομάστηκε τύραννος και ο δεύτερος δεσπότης».²⁹²

Τον Zecchini δεν τον απασχολεί η τύχη ούτε του Αυγουστίνου ούτε του αδελφού του, Ιωάννη, επειδή ασπάζεται τους ισχυρισμούς του Ηρόδοτου για τους Πεισιστρατίδες ότι, η ισότητα της δικαιοσύνης είναι μία πολύ σοβαρή και σημαντική υπόθεση. Όταν στην Αθήνα επικρατούσε η τυραννία, οι Αθηναίοι δεν ήταν καλύτεροι από κανέναν από τους γειτονικούς λαούς τους. Μόλις απελευθερώθηκαν από τους τυράννους, έγιναν πολύ ανώτεροι από όλους²⁹³.

²⁹² Παραπομπή από βιβλίο:

“Ipparco e Giovanni Capodistria in una monarchia sarebbero stati i modelli dei re virtuosi; ma in una repubblica, il primo era chiamato tiranno, il secondo despota, ...”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia 1866, σελ. 95.

²⁹³ Παραπομπή από βιβλίο:

“... , essere accaduto quello che disse Erodoto rispetto ai Pisistrati, e cioè: **“Gli è manifesto poi non per un caso solo, ma per quanti avvennero, come l’eguaglianza del jus è un affare serio e importante: essendochè gli Ateniesi stessi non furono punto migliori d’alcuno dei popoli loro vicini, finchè erano sotto tirannia; liberati poi che si son de’ tiranni, divennero superiori d’assai.”**

δηλοῖ δὲ οὐ κατ’ ἓν μόνον, ἀλλὰ πανταχῇ, ἡ ἰσηγορίη ὥς ἔστι χρῆμα σπουδαῖον, εἰ καὶ Ἀθηναῖοι τυραννεύομενοι μὲν, οὐδαμῶν τῶν σφέας περιοικεόντων ἔσαν τὰ πολέμια ἀμείνους, ἀπαλλαχθέντες δὲ τυράννων, μακρῶ πρώτοι ἐγένοντο.

PIERVIVIANO ZECCHINI, στο ίδιο, σελ. 105.

Στο εικοστό δεύτερο κεφάλαιο του έργου του, «Περί θανάτου του Ιωάννη Καποδίστρια», ο Zecchini ασχολείται με τη δολοφονία του Κυβερνήτη. Την ημέρα της δολοφονίας του Ιωάννη Καποδίστρια, βρισκόταν στο Ναύπλιο και υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων που επακολούθησαν. Περιγράφει πως διαδραματίστηκε η δολοφονία του Καποδίστρια, τη χαοτική ατμόσφαιρα που επικράτησε, το λιντσάρισμα του Κωνσταντίνου από τον εξαγριωμένο όχλο και τη δίκη του Γεωργίου.

Ο Zecchini αναφέρει την πρόσκληση που δέχτηκε από τη νέα κυβέρνηση για την νεκροψία και την ταρίχευση του πτώματος του Κυβερνήτη. Αυτή η διαδικασία του έδωσε το έναυσμα για να συντάξει την ιατρική του διατριβή πάνω στην αυτοψία του νεκρού Προέδρου, την οποία αφιέρωσε στον καθηγητή, δικό του και του Καποδίστρια, Stefano Gallini.

Ο Ιταλός συγγραφέας καταλήγει με την αφήγηση των αξιωμάτων και των κατορθωμάτων της οικογένειας των Μαυρομιχαλαίων. Υπογραμμίζει πως μπορεί να διέπραξαν αυτό το φρικτό έγκλημα και ο αναγνώστης να τους χαρακτηρίσει ανάνδρους, όμως δεν πρέπει να γίνεται λόγος μόνο για την πολιτική διοίκηση του Ιωάννη Καποδίστρια στην Ελλάδα, αλλά και για την στρατιωτική αξία των διακεκριμένων ανδρών του έθνους, για την αγάπη τους προς την πατρίδα, τη μεγάλη σοφία τους, τη σταδιακή τους εφευρετικότητα και εμπειρία τους σε κρατικά θέματα. Ο Zecchini εκπλήσσεται με το εξαιρετικό θάρρος των Μαυρομιχαλαίων, την περήφανη φύση τους και αναζητά τους παράγοντες που διαμόρφωσαν την ιδιοσυγκρασία τους, όπως η οικιακή τους εκπαίδευση, η ζωή που ακολούθησαν, η φύση του τόπου που μεγάλωσαν και ζούσαν.

Για τον Pierviviano Zecchini, το κυβερνητικό σύστημα του Καποδίστρια ήταν δεσποτικό, όμοιο με την τυραννία στην Αρχαία Ελλάδα. Συγκέντρωσε στο πρόσωπο του όλες τις εξουσίες. Διόρισε συγγενείς και φίλους σε ανώτερα δημόσια αξιώματα, παρακάμπτοντας ανθρώπους που αγωνίστηκαν για την ανεξαρτησία της πατρίδας. Αναγνωρίζει την πολιτική του ακτινοβολία και τις διπλωματικές του ικανότητες, αλλά εκθειάζει και τη γενναιότητα των δολοφόνων του. Επιθυμώντας να είναι ακριβοδίκαιος επισημαίνει το γεγονός ότι ο Καποδίστριας κυβέρνησε ολιγαρχικά το

ελληνικό κράτος και οι Έλληνες μπορεί να είχαν λόγους για να τον απομακρύνουν από την πολιτική σκηνή. Οι Ιταλοί όμως θα πρέπει να του είναι ευγνώμονες, γιατί ήταν ο μόνος διπλωμάτης, στο Συνέδριο του Laybach, που τάχθηκε υπέρ του συνταγματικού καθεστώτος για το Βασίλειο της Νάπολης, ενώ οι υπόλοιποι διπλωμάτες υποστήριζαν την επιβολή του απόλυτου δεσποτισμού των βασιλιάδων. Δεν μπόρεσε να διευθετηθεί το ζήτημα της αναδιοργάνωσης της κυβέρνησης του Βασιλείου των Δύο Σικελιών. Έπρεπε ο βασιλιάς της Νάπολης να περιβάλλεται από σοφούς και συνετούς συμβούλους, έτσι ώστε να του προτείνουν τους καλύτερους χειρισμούς για τη μελλοντική ευτυχία του βασιλείου. Για αυτό το λόγο ο κόντε San Marzano έγραψε στον Vittorio Emanuele: «Εάν η πρόταση του κόμη Καποδίστρια είχε εγκριθεί, σίγουρα θα οδηγούσε στη δημιουργία μίας συνταγματικής κυβέρνησης».²⁹⁴

3.2.6. Ugo Foscolo (1778 – 1827)

Ο Ugo Foscolo είναι από τις περιπτώσεις λογίων προσωπικοτήτων που δεν προκαλεί μόνο αισθήματα θαυμασμού το έργο του, αλλά και η ζωή του. Και δεν είναι μονάχα η έκπληξη και το δέος που διαχέεται στον βίο του, αλλά και πληθώρα άλλων συναισθημάτων, τόσο διαφορετικών. Ήταν και ο ίδιος ο ποιητής μία πολυσύνθετη προσωπικότητα από μικρό παιδί, με εξάρσεις θυμού, επανάστασης και αναταραχής, αλλά και με μελαγχολικές στιγμές και περιόδους κατάθλιψης,²⁹⁵ καθώς και με ένα επίμονο συναίσθημα

²⁹⁴Παραπομπή από παραπομπή βιβλίου:

“(1) Quanto i Greci ebbero motivo di lamentarsi di Capodistria come uomo politico, altrettanto noi Italiani, e m’è di piacere il dirlo, dobbiamo essere grati a lui se fu il solo fra i diplomatici del Congresso di Laybach che proferì qualche parola a favore del reggimento costituzionale napoletano, mentre tutti gli altri volevano che gli si sostituisse il despotismo assoluto dei re; onde quanti erano que plenipotenziari, non fu uno che non sia disgustato altamente quando egli disse – che non si poteva nè doveva risolvere a Laybach la questione del riordinamento del governo delle Due Sicilie. Perchè il re di Napoli abbia modo di far ciò convenevolmente, bisogna che si trovi circondato da probi e oculati consiglieri napoletani. Essi soli possono suggerirgli il meglio da fare per la felicità ventura del regno. – Perciò il conte San Marzano scriveva a Vittorio Emanuele: “**se la proposta del conte Capodistria fosse stata adottata, avrebbe senz’ altro dato luogo allo stabilimento d’un governo costituzionale**”. (Relazione sulle pratiche preparatorie per il regolamento del governo napoletano. – Docum. Autent.)”.
PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 96.

²⁹⁵Παραπομπή από βιβλίο:

για δικαιοσύνη, ελευθερία, αλληλεγγύη, και με έντονη ευαισθησία καλοσύνης, αλτρουϊσμού και ηθικής.²⁹⁶

Τον Foscolo πάντοτε τον διακατείχε το αίσθημα της ηθικής και του δικαίου. Σε όλη του τη ζωή, εκτός από τον αγώνα για επιβίωση και συνεχή πνευματικό εμπλουτισμό, πολεμούσε για την ελευθερία, την ισότητα και τη δικαιοσύνη των λαών. Ιδανικά για τα οποία πέθανε εξόριστος, θλιμμένος και πικραμένος σε ξένη χώρα. Με αυτή την αξιέπαινη και λυτρωτική επιλογή του, να παραμείνει σταθερός στις αξίες του διαλέγοντας την εξορία χωρίς χρήματα και ολομόναχος, απέδειξε με ευγένεια και ήθος την επιμονή του, και πόσο συνειδητοποιημένη στάση ζωής κρατούσε απέναντι στις ιδέες του για την ελευθερία, την αξιοπρέπεια και την πατρίδα. Είναι λοιπόν τόσο πολύ φανερό γιατί αποτέλεσε πρότυπο για τις γενιές του Risorgimento.²⁹⁷

Εξάλλου, έζησε και τα χρόνια των μεγάλων αλλαγών και των επαναστάσεων. Αλλά και ο ίδιος σε μία επιστολή του προς τη φίλη του, κοντέσα d' Albany και το φίλο του Γάλλο ζωγράφο Fabre, αναφέρει τις ρίζες της κοινωνικοπολιτικής του φιλοσοφίας: «Γεννήθηκα στην Ελλάδα, σε χώρα δημοκρατική, από πατέρα που κυνηγήθηκε για τις ιδέες του ενάντια στην ολιγαρχία, και από μητέρα Ελληνίδα...».²⁹⁸

Η μητέρα του ανησυχούσε για την υγεία του, που ήταν συνεχώς σιωπηλός. Το γράφει και ο ίδιος στη φίλη του Ισαβέλλα Αλμπρίτσι-Θεοτόκη το 1808: «Από την παιδική ήδη ηλικία έκλυνα προς την μελαγχολία και ενθυμούμαι ότι η πτωχή μου μητέρα ήταν απελπισμένη για την υγεία μου, διότι είχα γίνει χλωμός, μονήρης και σιωπηλός».

ΛΙΜΠΕΡΑΤΟΥ Ν. ΣΠ. (ιατροδικαστού) έρευνα, *Η ψυχοπαθολογία του Ούγου Φωσκόλου*, Εκδ. οίκος: Α. ΚΑΣΙΓΟΝΗ, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1935, σελ. 14.

²⁹⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Την αίσθηση του δικαίου την είχε από μικρό παιδί. Είναι γνωστό το περιστατικό που θέλησε να γκρεμίσει τις πύλες της συνοικίας των Εβραίων της Ζακύνθου, του Γκέτο, που έμεναν κλειστές την Μ. Εβδομάδα και οι Εβραίοι δεν έβγαιναν από φόβο μήπως τους επιτεθούν. Την ώρα που τον έπιασαν οι αστυνομικοί να καταστρέφει το κιγκλίδωμα, ο Foscolo απάντησε με περίσσιο θάρρος:

«ότι δεν είναι σωστό να είναι φυλακισμένοι οι Εβραίοι, πρέπει να ελευθερωθούν, γιατί είναι κι αυτοί άνθρωποι σαν κι εμάς».

ΛΙΜΠΕΡΑΤΟΥ Ν. ΣΠ. (ιατροδικαστού) έρευνα, *Η ψυχοπαθολογία του Ούγου Φωσκόλου*, στο ίδιο, σελ. 12.

²⁹⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

PAZZAGLIA MARIO, *Letteratura Italiana: 3 L'Ottocento, Testi e Critica con Lineamenti di Storia Letteraria*, Terza Edizione, Zanichelli, Bologna 1992, σελ. 24.

²⁹⁸ Παραπομπή από πρακτικά:

ΚΑΖΑΝΤΖΗ ΦΑΝΗ, *Ο μεν βίος βραχύς, η δε τέχνη μακρά: Ο μαγικός λόγος του Φωσκόλου*, Εκδήλωση Τιμής και Μνήμης στον Ούγο Φώσκολο, Πρακτικά Ημερίδας: 27 Αυγούστου 2010, Πολιτιστικό Σύλλογος Ζακύνθου «Ούγος Φώσκολος», ΧΟΡΗΓΟΣ: ΤΕΙ Ιονίων Νήσων, τμήμα Προστασίας και Συντήρησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, σελ. 12.

Οι δύο επιφανείς συμπατριώτες αλληλογραφούσαν και συνδέονταν με θερμή φιλία, που πιθανόν ξεκίνησε όταν ο Foscolo βρισκόταν στη Βενετία. Την ίδια περίοδο ζούσε εκεί ο Καποδίστριας, όπου σπούδαζε ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Padova. Ο Καποδίστριας έτρεφε μεγάλη εκτίμηση προς το πρόσωπο του Foscolo. Όταν ο Ugo ετοιμαζόταν να εγκαταλείψει την Ιταλία έγραψε επιστολή στον Κερκυραίο διπλωμάτη, ο οποίος βρισκόταν στο Συνέδριο της Βιέννης, όπου είχε λογομαχήσει με τον Μέττερνιχ για την κυριότητα των Ιονίων Νήσων.

Ο Κυβερνήτης του απάντησε από τη Βιέννη το ίδιο έτος (1815), να μην ξεχάσει την πατρίδα στην εξορία.²⁹⁹ Επιπλέον κατάφερε να του βγάλει διαβατήριο ως *Ιόνιος*, πολίτης των Ιονίων Νήσων, με το οποίο έφυγε από την Ελβετία για την Αγγλία.³⁰⁰ Θα του το διαβίβαζε ο βαρόνος di-Krudener, επιτετραμμένος της Α.Μ. του αυτοκράτορος της Ρωσίας στη Ζυρίχη. Τον εξυμνεί που ζει ως ένας ελεύθερος άνθρωπος, γιος ελεύθερης γης και Έλληνας. Τον παρακινεί να μιλήσει δυνατά στο Λονδίνο για την Ελλάδα, γιατί μόνο στην αγκαλιά της πατρίδας θα βρει τιμητική ανάπαυση.³⁰¹

Ο Foscolo είχε τη μεγάλη επιθυμία να επιστρέψει στη Ζάκυνθο και να ζήσει εκεί. Ονειρευόταν και έλπιζε να προσφέρει τις γνώσεις του στην αναμόρφωση της παιδείας των ελληνοπαίδων. Αλλά και ο Καποδίστριας σκεφτόταν να του προτείνει μία θέση για την εκπαίδευση των Ελλήνων, όταν δέχτηκε την πρόταση για τη διακυβέρνηση του κράτους. Ο Ugo έγραψε

²⁹⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

«[...] Εδείχθητε πάντοτε άξιος του ονόματος φιλελεύθερου ανδρός, τέκνον ελευθέρας γης, γόνος της Ελλάδος... Υπάγετε εις Λονδίνον, απέλθετε εκεί το ταχύτερο. Εν Λονδίνο, μη λησμονήσετε την πατρίδα μας. Μόνον εις του κόλπους αυτής θα δυνηθείτε να ησυχάσετε... Εν τούτοις τους Ιονίους νήσους απειλεί ο αυστριακός ζυγός. Ότι ήτο κατορθωτό δια ν' απαλλαγώσι τοιαύτης συμφοράς έγινε υπ' εμού. Ελπίζω ότι οι προσπάθειές μου θα ευδοκιμήσουν. Εζήτησα δι' ημάς ό,τι δικαιούμεθα, την αποκατάσταση της πολιτείας μας υπό την εγγύηση όλων των μεγάλων δυνάμεων και υπό την ιδιαιτέραν προστασίαν της Αγγλίας, εις ην ανήκει το σκήπτρον και η τρίαινα του Ποσειδώνος... Εάν το ζήτημα τούτο θέλει αποτελέσει το αντικείμενο συζητήσεως εν Λονδίνο, ως είναι πιθανόν, υψώσατε τη φωνή σας και παρακινήσατε τους αρμοδίους να συνηγορήσουν υπέρ ημών όπου πρέπει. Η πατρίς μας θα σας ευγνωμονεί [...]».

ΣΙΓΟΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ (βιογραφική μελέτη), *Οι Τάφοι: Ούγου Φώσκολου*, ΦΕΞΗΣ, 1915, σελ. 47.

³⁰⁰ Παραπομπή από ομιλία:

-ΜΙΝΩΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ, *Η ελληνική ψυχή του Ούγου Φωσκόλου*, ο.π., σελ. 20 (σελ. 186).

-ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ, έτος 1978: Τόμος 53^{ος}, Εν Αθήναις, Γραφείον Δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, 1979. ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟΥ Κ. Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ – ΝΟΒΑ, σελ. 321.

³⁰¹ Παραπομπή από αρχείο:

Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια, Τόμος Ζ', σελ. 234.

επιστολές σε εξέχοντα πρόσωπα στην Ελλάδα, αλλά και στην Αγγλία για να του επιτραπεί ο γυρισμός του στην πατρίδα, χωρίς να διατρέχει κάποιο κίνδυνο, αλλά το όνειρό του δεν πραγματοποιήθηκε.

Ο ποιητής είχε το προαίσθημα ότι η επιστροφή στη πατρίδα του δεν θα πραγματοποιηθεί και δεν θα θαφτεί στον τόπο που τόσο αγάπησε, τη Ζάκυνθο. Είχε γράψει ένα σονέτο που οι στίχοι του ήταν προφητικοί, καθώς εκφράζει το φόβο του ότι θα πεθάνει σε ξένο τόπο χωρίς να τον κλάψει κανείς.³⁰² Αλλά και ο δάσκαλός του, ο Αντώνιος Μαρτελάος, από νωρίς είχε αισθανθεί τη μοίρα του Foscolo.³⁰³

Αλληλογραφούσε μέχρι το θάνατό του με τον Καποδίστρια και ένα χρόνο πριν αποβιώσει του είχε στείλει επιστολή, πληροφορώντας τον για τις προσπάθειες που έκανε να επικοινωνήσει με Άγγλους και Έλληνες για να βρεθεί μία δίκαιη λύση για τη διακυβέρνηση των νησιών του Ιονίου. Ο Foscolo, όπως κι άλλοι Επτανήσιοι, μέσω Άγγλων βουλευτών, είχαν φέρει ως θέμα στο Αγγλικό Κοινοβούλιο τη καταχρηστική εξουσία του Maitlant.

³⁰² Παραπομπή από πρακτικά:

«Δε θα ξαναπατήσω το ακρογιάλι
που η παιδική ζωή μου ήταν γυρμένη...
Ω Ζάκυνθό μου, είσαι καθρεφτισμένη
στον Ελληνικού πελάγου την αγκάλη
που η Αφροδίτη με παρθένα κάλλη
βγήκε πρόσχαρη κι' αφρογεννημένη
κι απ' το γέλιο της είναι η γη ανθισμένη.
Τον αιθέρα σου και τα δάση ψάλλει
εκείνος που λαμπρά έχει τραγουδήσει
τον Οδυσσέα που θαλασσοδαρμένος
στην Ιθάκη γυρίζει και με πόνο,
φιλεί τη γη του, άτυχος, δοξασμένος.
Δέξου, πατρίδα, τον ύμνο μου μόνο,
τάφο αδάκρυτο η μοίρα μου έχει ορίσει».

Μετάφραση: Μαρίνος Σιγούρος.

ΖΩΡΑΣ Γ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, *Εκδήλωση τιμής και μνήμης στον Ούγο Φώσκολο*, Πρακτικά Ημερίδας: 27 Αυγούστου 2010, Πολιτιστικός Σύλλογος Ζακύνθου «Ούγος Φώσκολος», ΧΟΡΗΓΟΣ: ΤΕΙ Ιονίων Νήσων, τμήμα Προστασίας και Συντήρησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, σελ. 29.

³⁰³ Παραπομπή από πρακτικά:

«Όπου και αν σε φέρει η τύχη
να θυμάσαι την πατρίδα,
πάντα νάχεις την ελπίδα
πριν πεθάνεις να την δεις».

ΖΩΡΑΣ Γ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, *Εκδήλωση τιμής και μνήμης στον Ούγο Φώσκολο*, στο ίδιο, σελ. 30.

Δύο προτάσεις μομφής, το 1821 και 1822, απορρίφθηκαν από την πλειοψηφία.³⁰⁴

Το 1820 είχε δημοσιευτεί στο περιοδικό *Edinburgh Review* το άρθρο του «On Parga» («Για την Πάργα»), στο οποίο ο Foscolo κατήγγειλε την αδίστακτη και την ανελέητη συμπεριφορά του Άγγλου Αρμοστή των Ιονίων Νήσων, Thomas Maitland, απέναντι στους κατοίκους της Πάργας. Ο Foscolo σκόπευε να κυκλοφορήσει το βιβλίο *Narrative of Events Illustrating the Fortunes and Cession of Parga (Αφήγηση των γεγονότων που φωτίζουν τις τύχες και την παράδοση της Πάργας)* από τον διάσημο εκδότη John Murray.³⁰⁵ Το έργο δεν έφτασε ποτέ στο τυπογραφείο γιατί ο Ugo φοβήθηκε μήπως εκδιωχθεί από την Αγγλία. Αυτό το γεγονός θα είχε διττή αρνητική συνέπεια για τον Επτανήσιο ποιητή: θα αναγκαζόταν να εγκαταλείψει την Αγγλία και θα του απαγορευόταν η επιστροφή στην πατρίδα του, τη Ζάκυνθο, αφού τα Ιόνια Νησιά ήταν κάτω από την κυριαρχία της Μ. Βρετανίας.³⁰⁶

Τελικά, πέθανε εξόριστος στο Turnham Green, στο Λονδίνο, το 1827, με μόνη συντροφιά την κόρη του. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του ήταν δύσκολα, λόγω των ασθενειών του και των οικονομικών δυσκολιών του.³⁰⁷ Την ημέρα του θανάτου του, ο Ιωάννης Καποδίστριας περνούσε από το Λονδίνο, για να έλθει στην Ελλάδα να αναλάβει τα καθήκοντα του

³⁰⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

ΛΟΥΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Οι ιδρυτές της νεότερης Ελλάδας*, ό. π., σελ. 38.

³⁰⁵ Παραπομπή από πρακτικά ημερίδας:

Ο John Murray ήταν ο προτιμώτερος εκδότης του λόρδου Byron, εκδότης του περιοδικού *Quartely Review*, του οποίου ο Foscolo υπήρξε σημαντικός συνεργάτης και από το τυπογραφείο του κυκλοφόρησαν η τελευταία έκδοση του *Όρτις* (1817), η τραγωδία *Ricciarda* (1820) και η δεύτερη έκδοση των *Essays on Petrarch (Δοκίμια για τον Πετράρχη)* (1823).

ΟΥΓΚΟ ΦΟΣΚΟΛΟ: 190 χρόνια από τον θάνατό του, UGO FOSCOLO: 190 anni dalla sua morte, PAOLO BORSA Διδάσκων Ιταλικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Μιλάνου, *Ανάμεσα στην Ιταλία, την Αγγλία και την Ελλάδα: Ο Ούγκο Φόσκολο Ποιητής Πολιτικός*, Επιμέλεια: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ, ό. π., σελ. 30.

³⁰⁶ Παραπομπή από πρακτικά ημερίδας:

ΟΥΓΚΟ ΦΟΣΚΟΛΟ: 190 χρόνια από τον θάνατό του, UGO FOSCOLO: 190 anni dalla sua morte, στο ίδιο, σσ. 29-30.

³⁰⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Γ. ΖΩΡΑΣ & ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΤΣΟΛΚΑΣ, *Πλάνητες σίχιοι, Ιταλοί ποιητές μεταφράζονται από Έλληνες ποιητές*, Προλογικό σημείωμα Βασίλη Βασιλικού, Εκδόσεις: Πεδίο, β' έκδοση, Αθήνα 2013, σελ. 194.

Κυβερνήτη. Θέλησε να επισκεφτεί τον ποιητή, αλλά δεν τον πρόλαβε ζωντανό, έφτασε στο σπίτι του μερικές ώρες αργότερα.³⁰⁸

Οι Ιταλοί τον χαρακτήρισαν εθνικό τους ποιητή, αφού το έργο του, «Οι Τάφοι», αποτέλεσε ένα κάλεσμα για να πολεμήσει ο ιταλικός λαός για την εθνική του ανεξαρτησία, να συνειδητοποιήσει την Ιταλικότητά του και να αγωνιστεί με αυταπάρνηση για την ενοποίηση της Ιταλίας, Risorgimento. Οι Έλληνες, και κυρίως οι συμπατριώτες του, οι Ζακυνθinoί, άργησαν να διεκδικήσουν την εθνικότητα αυτού του μεγάλου ποιητή, ίσως γιατί έγραφε στην ιταλική γλώσσα και πολέμησε για την απελευθέρωση της Ιταλίας από τους Αυστριακούς.³⁰⁹

Στη Ζάκυνθο, στην είδηση του θανάτου του μεγάλου ποιητή, ο Διονύσιος Σολωμός, απαγγέλλει το σονέτο “*In morte di Ugo Foscolo*”,³¹⁰ στο οποίο αναφέρει ότι οι Ζακυνθinoί θρηνούν που δεν μπορεί ο τόπος τους να έχει το σώμα του ξανά εδώ, έστω και νεκρό. Και στο μνημόσυνο, το οποίο έλαβε χώρα τον Σεπτέμβριο του 1827, ο Σολωμός εκφωνεί το “*Elogio di Ugo Foscolo*”, ένα περίφημο εγκώμιο για τον εξέχοντα συμπατριώτη του.

³⁰⁸Παραπομπή από βιβλίο:

Ο ακαδημαϊκός και λόγιος Γεώργιος Αθάνας, θαυμαστής του φωσκολικού έργου, στη μακροσκελή σύνθεσή του, *Ελληνική ωδή στον Ούγο Φώσκολο*, αφιερωμένη στα 1978 για τη συμπλήρωση δύο αιώνων από τη γέννηση του μεγάλου ποιητή, στην τρίτη θεματική ενότητα του έργου εστιάζει στην επισκέψη του Καποδίστρια στην Αγγλία, τον οποίον δεν αντιλήφθηκε γιατί είχε πέσει σε κώμα και στην ανεκπλήρωτη επιθυμία του να επιστρέψει στον τόπο που γεννήθηκε, την Ζάκυνθο.

ΣΓΟΥΡΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ, *Foscolo ο Φιλόπατρις: Απεικονήσεις – Απηχήσεις – Αντικατοπτρισμοί του έργου του στον Ελλαδικό χώρο*, Εκδ.: Τρίμορφο, Αθήνα 2017, σελ. 231.

³⁰⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Ζακυνθινός ποιητής Διονύσιος Σέρρας έχει γράψει έξι λυρικοσατιρικά έργα που αφορούν αποκλειστικά τον Foscolo. Τον Μάιο του 2015, ο ποιητής συνθέτει το στιχούργημα «*Μια Στέγη για τον Φώσκολο*». Είναι η περίοδος που είχαν ξεκινήσει οι εργασίες για την ανέγερση της οικίας του Ugo στη Ζάκυνθο, η οποία γινόταν με τα παλαιά σχέδια, όπως ήταν το σπίτι πριν από τον βομβαρδισμό του κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Με την ολοκλήρωση της ανέγερσής του, θα μπορούσε να ιδρυθεί εκ νέου η Φωσκολιανή Βιβλιοθήκη. Εκπληρώνεται η επιθυμία του Ugo να επιστρέψει στον τόπο που γεννήθηκε για να διδάξει τα ελληνόπαιδα. Ο Σέρρας είχε εργαστεί για αυτό τον σκοπό γιατί όπως αναφέρει στους στίχους του, είναι σαν να ξαναγυρίζει ο Foscolo στο αγαπημένο του νησί: «Τη Φωσκολιανή θα δούμε / και τον Ποιητή θα βρούμε / άστεγος πια να μην μένει / κ' εκεί μέσα ν' ανασαίνει, Στης γωνιάς του το σημείο / θα γενεΐτιμής μνημείο / και η θλίψη πια θα σβήσει / με του Πνεύματος την κτίση» (σ.σ. 9-16).

ΣΓΟΥΡΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ, *Foscolo ο Φιλόπατρις, Απεικονίσεις, Απηχήσεις, Αντικατοπτρισμοί του έργου του στον ελλαδικό χώρο, Β' Έκδοση Επαυξημένη, Εκδόσεις: ΚΑΚΤΟΣ 2023, σσ. 347-348.*

SGOURIDOU MARIA, *Foscolo: L' amante della patria, Raffigurazioni, Risonanze, Riflessi della sua opera in Grecia, Traduzione: Marco Ballestrazzi, 2a Edizione, Pubblicazioni: KAKTOS 2023.*

³¹⁰Βλ. το σονέτο του Διονύσιου Σολωμού για το θάνατο του Ugo Foscolo με τις μεταφράσεις Ελλήνων ποιητών, στο παράρτημα 41.

Το 1871, μετά από αίτηση της Ιταλικής κυβέρνησης, τα οστά του μεταφέρθηκαν στη Φλωρεντία, στην εκκλησία Santa Croce, στο Πάνθεον των Μεγάλων, δίπλα στον Γαλιλαίο, τον Μακιαβέλι, τον Μιχαήλ Άγγελο. Δίπλα στους τάφους των μεγάλων που είχε αναφέρει με επευφημίες στους δικούς του αριστουργηματικούς *Τάφους (Sepolcri)*.³¹¹ Τη μετακομιδή των οστών του Foscolo χαιρέτησε ο ποιητής Garducci, με στίχους γεμάτους συγκίνηση.

Αυτοί οι δύο Επτανήσιοι είχαν πολλά κοινά στην ιδεολογία τους και στη φιλοσοφία τους για τη ζωή. Σε επιστολές του Foscolo φαίνονται οι αρχές και οι πεποιθήσεις του, οι οποίες ταυτίζονται με τις αξίες του Ιωάννη Καποδίστρια. Διακρίνεται η ίδια αδιαλλαξία στις ιδέες και τα ιδανικά τους. Μερικά αποσπάσματα από την αλληλογραφία του σπουδαίου αυτού ποιητή:

«Να είναι κανείς έντιμος, υπερήφανος, ισχυρός στις αρχές του είναι μία ηδονή που πλησιάζει τον άνθρωπο προς τον ήρωα».

«Ο κάμπος της ζωής διασχίζεται από πολλά ελικοειδή μονοπάτια, και όποιος δεν αρκείται να περπατά πάντα εις το ίδιο, ζει και πεθαίνει περιφρονημένος... Το ζήτημα δεν είναι να ξέρει κανείς ποιος είναι ο αληθινός δρόμος, αλλά να θεωρεί ως αληθινό ένα μόνο και να βαδίζει πάντα εμπρός».

«Αν πουλούσα την πίστη, αρνούμενος την αλήθεια, εμπορευόμενος το πνεύμα μου, δεν θα ζούσα πλέον τιμημένος και ήσυχος; Αλλά οι τιμές και η ησυχία του διεφθαρμένου αιώνα μου αξίζουν να εξαγοραστούν με τη θυσία της ψυχής;».³¹²

³¹¹ Βλ. απόσπασμα από τους *Τάφους* του Ugo Foscolo με μετάφραση στο παράρτημα 42.

³¹² Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΙΓΟΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ (βιογραφική μελέτη), *Οι Τάφοι: Ούγου Φώσκολου*, ό. π., σελ. 27.

4. Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΙΤΑΛΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

«Είδες να μαδάνε τη κότα και ο αέρας να συνεπαίρνει τα πούπουλα; Έτσι πάει το έθνος».

Διονύσιος Σολωμός από τη Γυναίκα της Ζάκυνθος.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας υπήρξε μία προσωπικότητα της διπλωματίας και της πολιτικής, διεθνούς φήμης και ευρωπαϊκής αναγνώρισης. Την εποχή που ο ελληνικός λαός οραματιζόταν και αγωνιζόταν για την ελευθερία του, υπήρχε ένας Έλληνας που κατείχε μία καίρια θέση στη μεγαλύτερη κρατική δύναμη της Ευρώπης, ο οποίος έχαιρε την εκτίμηση και τον σεβασμό. Η πορεία της ζωής του έδειξε ότι διέθετε ισχυρό χαρακτήρα, προκαλώντας το σεβασμό. Με την ακτινοβολούσα προσωπικότητά του άφησε ανεξίτηλο το στίγμα του. Μπορεί στη διπλωματική οδό να υιοθετούσε ελιγμούς, πάντα με ειλικρίνεια και δικαιοσύνη, αλλά στις ιδέες και στα ιδανικά του υπήρξε αμετάκλητος. Αυτή η σταθερότητα και η επιμονή του χαρακτήρα του, η εσωστρέφεια και η μυστικότητα του προκάλεσε συγκεχυμένες ερμηνίες για τις επιθυμίες και τους σχεδιασμούς του. Προκαλούσε και προκαλεί αντιφατικές απόψεις για τις πραγματικές προθέσεις των πράξεων του.

Οι Ιταλοί λόγιοι θαυμάζουν το πνεύμα του και τις διπλωματικές του ικανότητες. Εξυμνούν τη φωτεινότητά του και τα εξαιρετικά του προσόντα. Θεωρούν ότι είναι σημαντικό και διακεκριμένο πρόσωπο στην πολιτική σκηνή της Ευρώπης. Στο ρόλο του, όμως, ως Κυβερνήτης της Ελλάδας, άλλοι τον κατηγορούν, άλλοι τον επευφημούν κι άλλοι προσπαθούν να καταλάβουν αν κινείται αλτρουιστικά προς όφελος της πατρίδας του ή προς το δικό του συμφέρον και της Ρωσίας. Μέσα από τα έργα τους, σκιαγραφούν τον χαρακτήρα του, «μεταφράζοντας» τους σκοπούς των ενεργειών του και εξερευνώντας τα γεγονότα που επηρέασαν τη διαμόρφωση της ιδεολογίας του και γενικότερα της κοσμοθεωρίας του.

4.1. Ο Καποδίστριας στην αυλή του τσάρου

«Αφού έπεσε η Κωνσταντινούπολη, πύκνωσε παντού το σκοτάδι της δουλείας. Συνέβη τότε στην ελληνική φυλή, αυτό που συμβαίνει τη νύχτα στον κόσμο. Η ώρα η πλέον σκοτεινή είναι η ώρα που σιμώνει το φως της ημέρας».

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (1836).³¹³

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς Τούρκους, το 1453 και τον γάμο του Ιβάν του Γ' με τη Σοφία, το 1472, ανιψιά του τελευταίου αυτοκράτορα του Βυζαντίου αναδύθηκε η ιδέα της Τρίτης Ρώμης, ο Ρώσος Αυτοκράτορας αποτελεί τον κληρονόμο των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, μετά τη πτώση του Βυζαντίου, η διαφύλαξη του ορθόδοξου δόγματος και της χριστιανικής ηθικής υπόκειται στο κράτος της Μόσχας. Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, η πρώτη Ρώμη και η νέα Ρώμη-Κωνσταντινούπολη, κατακτήθηκαν από τους βαρβάρους. Η ορθοδοξία, όμως, επέζησε στο μοναδικό ελεύθερο χριστιανικό κράτος, το Ρωσικό. Η Μόσχα αποτελεί την Τρίτη Ρώμη.³¹⁴

Η οικογένεια του Καποδίστρια με βαθιές χριστιανικές ρίζες, δεν θα μπορούσε να υποστηρίξει άλλη Ευρωπαϊκή Δύναμη, εκτός από την Ορθόδοξη Ρωσία. Έβλεπε τον Τσάρο ως ελευθερωτή των Ελλήνων Χριστιανών από τους μουσουλμάνους Τούρκους. Με αυτές τις χριστιανικές αρχές μεγάλωσε ο Ιωάννης. Για αυτό, μόλις έλαβε την πρόσκληση του τσάρου Αλέξανδρου να μεταβεί στην Αγία Πετρούπολη, δέχτηκε τη θέση στη ρωσική διπλωματική υπηρεσία.

Ο Καποδίστριας «ανέβηκε» τα σκαλιά του ρωσικού διπλωματικού σώματος, με την εργατικότητά του, τον αδιάκοπο εμπλουτισμό των γνώσεών του, την ακέραια κρίση και οξυδέρκειά του. Ο τσάρος Αλέξανδρος Α' εκτιμούσε και θαύμαζε την ικανότητά του να συντάσσει εξαιρετικά υπομνήματα και να δίνει τις ιδανικές λύσεις στα δύσκολα προβλήματα της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, προσδίδοντας στον Ρώσο Αυτοκράτορα διεθνή αίγλη. Η σοβαρότητα και το πνεύμα του προκαλούσαν τον σεβασμό και τον θαυμασμό, όχι μόνο στο περιβάλλον της τσαρικής αυλής, αλλά και στα ευρωπαϊκά ανακτοβούλια. Στους κύκλους της Ευρώπης αναγνώριζαν την

³¹³ Παραπομπή από βιβλίο:

ΧΑΤΖΗΣ Ν. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Ο Ενδοξότερος Αγώνας, Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, ό. π., σελ. 103.

³¹⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

ΝΙΧΩΡΙΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Ρωσία και Βαλκανικοί λαοί 18^{ος} – 19^{ος} αιώνας*, ό. π., σσ. 569-570.

ακτινοβολία της προσωπικότητάς του και των ικανοτήτων του, εκτός βέβαια από τον άσπονδο εχθρό του, τον Μέττερνιχ.

Οι φιλελεύθερες απόψεις του Καποδίστρια για το πολίτευμα της μοναρχίας επηρέαζαν τον Αλέξανδρο. Ο Κερκυραίος διπλωμάτης υποστήριζε τη συνταγματική μοναρχία, ένα πολίτευμα που εξασφάλιζε τη θέση της αριστοκρατίας και παραχωρούσε προνόμια στη μεγαλοαστική τάξη. Αυτός ήταν ένας σημαντικός λόγος της γρήγορης ανέλιξης του Καποδίστρια στο διπλωματικό σώμα της ρωσικής αυτοκρατορίας. Το γνώριζε κι ο ίδιος, ότι ο τσάρος τον «χρησιμοποιούσε» για τις αλλαγές που επιθυμούσε να επιφέρει στη Ρωσία. Το ομολογεί και στην αλληλογραφία του με τη Ρωξάνδρα Στούρτζα: «Ο Αυτοκράτορας θέλει να με έχει δίπλα του. Για ποιον λόγο; Για να με χρησιμοποιεί ως εργαλείο στο έργο των μεγάλων μεταρρυθμίσεων στην Αυτοκρατορία του».³¹⁵

Ο Καποδίστριας αγαπούσε πολύ την πατρίδα του και κατά την παραμονή του στη τσαρική αυλή, πάντοτε προσπαθούσε να βρεθεί λύση για να αποκτήσει ο ελληνικός λαός την εθνική του ανεξαρτησία. Παράλληλα, θεωρούσε τη Ρωσία, θετή του πατρίδα. Όντας βαθιά θρησκευόμενος, συνέβαλε το γεγονός ότι οι δύο λαοί πίστευαν στο χριστιανικό δόγμα της Ορθοδοξίας. Αναφέρει ο Regaldi στο έργο του τα λόγια του Μιχαήλ Σικελιανού, ο οποίος του είχε μιλήσει με περιπάθεια για την ακεραιότητα του Καποδίστρια, τη βαθιά του χριστιανική πίστη και την αγάπη για την πατρίδα του. Τον αποκαλούσε έναν αληθινό πατριώτη που σε κάθε ευκαιρία υπερασπιζόταν τα δίκαια του ελληνικού έθνους. Σαν να ήταν σταλμένος από τη Θεία Πρόνοια, για να θέσει τα θεμέλια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.³¹⁶

³¹⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΚΡΙΚΟΡΙΑΡΣ, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας στη Ρωσία*, ό. π., σελ. 58.

³¹⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] e il Ciciliani, via facendo, con molto affetto mi parlò delle virtù cristiane e cittadine che onoravano il presidente. Il quale, a dir vero, pareva mandato dalla Provvidenza a mettere i germi potenti d’una novella civiltà nella Grecia, che usciva appena dal servaggio di quattro secoli, agitata dai travagli d’una calamitosa rivoluzione. E di quanto utile e preziosa potesse riuscire la sua esperienza ne’ maneggi politici, s’accorse la Grecia che più non ebbe uomini, i quali al pari di lui integri e savi ordinassero le cose della nazione e bastassero ai bisogni di UN regno nuovo, povero e reso trastullo della diplomazia europea. Il Capodistria uomo destro nella scienza del governare, ed onesto patriota, a qualunque partito inchinasse, dai politici rivolgimenti avrebbe sempre procacciato il meglio pel suo paese”.

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, Torino, Tip. Scolastica di Sebastiano Franco e Figli, 1862, σελ. 6.

Ο Regaldi καταθέτει ότι οι δύο μεγάλες αγάπες του Καποδίστρια ήταν η Ελλάδα και η Ρωσία. Στη γενέθλια γη του, την Κέρκυρα, που βρισκόταν μακριά από τον Οθωμανικό ζυγό, δεν έχασε την επαφή με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Έμαθε για την τόλμη του Αχιλλέα, για την οξυδέρκεια του Οδυσσέα και την ιδιοφυΐα του Ομήρου και του Πινδάρου. Στην ηπειρωτική Ελλάδα αυτές οι αρχαίες, ελληνικές αρετές προστατεύτηκαν από τους κλέφτες και τα παλικάρια, που κατέφυγαν στα βουνά του Ταΰγετου, της Πίνδου και του Ολύμπου για να ξεφύγουν από την τουρκική σκλαβιά. Με αυτή τη φύλαξη της ελληνικής φιλοσοφίας, θα αναζωογονηθεί ο ελληνικός λαός, ένας λαός που γέννησε τον πολιτισμό και δημιούργησε θεϊκά ποιήματα.³¹⁷ Στη Ρωσία έμαθε την ανθρώπινη δύναμη, την υπομονή, τη πάλη με το ψυχρό κλίμα και την επιθυμία να εξερευνήσει το μέλλον. Αυτές οι ισχυρές του αγάπες, η Ελλάδα και η Ρωσία, αντιπροσωπεύουν το παρελθόν και το μέλλον αντίστοιχα.³¹⁸

Σύμφωνα με τον Κυβερνήτη, Ελλάδα και Ρωσία, που πρεσβεύουν την ίδια θρησκεία, θα μπορούσαν και οι δύο μαζί ενωμένες να μεγαλουργήσουν, να επιφέρουν οφέλη και στους δύο λαούς, στον Χριστιανισμό, στην πρόοδο και στην εξέλιξη του ανθρώπινου γένους.³¹⁹ Προσπάθησε με αυτές τις σκέψεις του να επηρεάσει τον τσάρο, αλλά στο τέλος ο Αλέξανδρος ακολούθησε την πολιτική της Ιερής

³¹⁷Παραπομπή από βιβλίο:

“Non pertanto il Capodistria, fedele alle memorie della terra natale, non cessava d’inspirare nei consigli dell’impero una profonda pietà per la patria, posseduto com’egli era da due amori prepotenti, Grecia e Russia.

Nell’isola materna, sui libri della classica letteratura e fra le genti con cui viveva, studio la Grecia, la quale, benchè, se ne levi gli Stati Ionii, tutta schiava dell’Ottomano, non avea perduto l’indole generosa che la distingue dalle altre nazioni. Egli vide il valore d’Achille, l’accorgimento d’Ulisse e il genio d’Omero e di Pindaro; queste antiche virtù naturate nella Grecia trovare asilo tra i clefti e i palicari del Taigeto, del Pindo e dell’Olimpo, donde, lasciata la vita selvaggia, sarebbero uscite in qualche ora propizia per rinnovare un popolo che fu maestro di civiltà e creatore di canti divini”.

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σελ. 10.

³¹⁸Παραπομπή από βιβλίο:

“In riva alla Neva, nella corte dell’autocrate studiò la Russia; ed ammirò lo spettacolo della forza brutale sotto forme umane, la quale con asiatica rassegnazione lottando colla rigidità del clima, si lascia condurre nel misterioso avvenire da una volontà assoluta”.

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σελ. 10.

³¹⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“Nelle sue meditazioni con fede ed amore si vedeva innanzi la Grecia e la Russia, quella potente nel passato, questa nel presente. Amendue professanti una medesima religione potevano, second lui, fondere insieme le gloriose tradizioni dell’antichità, e gli ardimenti della gioventù, talchè avessero a risultarne grandi azioni, proficue ai due popoli, al cristianesimo ed al progresso del genere umano”.

-Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Garducci, ό. π., σσ. 392-393.

-Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σελ. 11.

Συμμαχίας.³²⁰ Ο Regaldi ισχυρίζεται ότι παρόλο που η στάση του Καποδίστρια για την πατρίδα του, ήταν άκαμπτη, τελικά αλλοιώθηκε από την απόλυτη εξουσία της Ρωσίας. Αυτές οι απόψεις του Regaldi έκαναν τον Σικελιανό να αναφωνήσει: «Ο Καποδίστριας πάνω από όλα ήταν Έλληνας, Έλληνας και όχι Ρώσος».³²¹ Οι αμφιβολίες που είχε ο Regaldi για τις ειλικρινείς προθέσεις του Καποδίστρια, λόγω των σχέσεων του με τη Ρωσία, διαλύθηκαν από τις πληροφορίες του Σικελιανού και από την προσωπική του έρευνα στα αρχεία του.³²²

Ο Rovani ξεκινά από την παιδική ηλικία του Καποδίστρια μέχρι τον ερχομό του στην Ελλάδα ως Κυβερνήτης. Όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Πάδοβα, επέστρεψε στην Κέρκυρα. Το νησί ήταν τότε κάτω από την κυριαρχία των Γάλλων και ο λαός είχε ασπαστεί τις φιλελεύθερες ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης, ενώ οι αριστοκράτες έβλεπαν ως εχθρό τους τον Γάλλο κατακτητή. Η αριστοκρατική τάξη, αν και επανήλθε στην εξουσία, έπρεπε να λάβει δραστικά μέτρα για την κατάπαυση των εξεγέρσεων. Ο πατέρας του Καποδίστρια, ο κόντε Αντωνο-Μαρία Καποδίστρια, πεισματάρης και αφοσιωμένος αριστοκράτης όπως τον χαρακτηρίζει ο Rovani, πρότεινε με πάθος και σφρίγος τη δημιουργία ενός Συντάγματος όπως εκείνο των κατοίκων της Ραγκούσα.³²³ Υπογράφηκε στα 1800 μία σύμβαση, όπου αναγνώριζε την Κέρκυρα, το Τζάντε (Ζάκυνθο), τη Κεφαλονιά, την Αγία Μαύρα (Λευκάδα), τους Παξούς και το Τσιρίγο (Κύθηρα) ως το πρώτο μέρος της Ελλάδας που αποκτούσε την ανεξαρτησία του, υπό την κυριαρχία της Ρωσίας και της Υψηλής Πύλης.³²⁴

³²⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“Queste idee erano pur entrate nell’animo dell’imperatore Alessandro, ma di giorno in giorno s’affievolirono, dappoichè stretta la quadruplice alleanza, non intendeva egli di romperla si tosto per rialzare il labaro di Costantino fra le rovine fossero dell’Islamismo”.

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σελ. 11.

³²¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] mi rammaricai che un insigne corcirese, desideroso quant’altri mai della libertà, si rendesse pieghevole stromento alla assoluta autorità della Russia. Il Ciciliani acceso di giusta bile stringendomi forte la destra, esclamò: «Il Capodistria, anzi tutto era greco: sì greco e non russo».”

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σελ. 11.

³²² Παραπομπή από βιβλίο:

“Chi voglia ben conoscere il conte Giovanni Capodistria lo cerchi nelle sue corrispondenze epistolari, e vedrà quanto egli fosse assennato e pieno di patria carità, e come delle grazie attiche sapesse ingentilire gli argomenti più aridi della politica. Ne’ suoi scritti la diplomazia non è una femmina astute e tenebrosa: ma schietta come la verità, limpida come il cielo di Grecia”.

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σελ. 18.

³²³ Ο συγγραφέας εννοεί ή την περιοχή της Ραγκούσα της Σικελίας ή την αρχαία πόλη της Δαλματίας με το ίδιο όνομα, το σημερινό Ντουμπρόβνικ της Κροατίας.

³²⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“Il conte Anton-Maria Capodistria, aristocratico caparbio e operoso, mise in vigore una costituzione foggjata su quella di Ragusi; e la Russia, volteggiatrice obliqua, credendo che la violenza di questa

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, στην ηλικία των είκοσι επτά χρόνων, ξεκίνησε την πολιτική του καριέρα ως γραμματέας του Κράτους των Ιονίων Νήσων. Ήταν ένας χαρακτήρας που δεν επαναπαυόταν. Επωφελήθηκε από τις σχέσεις που απέκτησε με δημόσιους παράγοντες και γραμματείς, τους οποίους είχε στείλει η Ρωσία στα νησιά και στις ακτές της Αλβανίας.³²⁵

Ο Rovani κατά την εξιστόρηση των ιστορικών γεγονότων του ελληνικού λαού, εξηγεί την απόφαση του Καποδίστρια να μεταβεί στην Αγία Πετρούπολη μετά από την πρόσκληση του τσάρου: ήταν η επιστροφή των Γάλλων στα Ιόνια Νησιά. Επιπλέον είχε αρνηθεί την πρόταση της Εταιρείας, που είχε συσταθεί από τους Καπεταναίους της Ρούμελης, να γίνει μέλος της και όταν αποδέχτηκε τη θέση στο διπλωματικό σώμα της ρωσικής αυτοκρατορίας, ο επικεφαλής της Εταιρείας δεν ήθελε πλέον να τον συμπεριλάβει στα μέλη της.³²⁶

reazione avrebbe presto ritornato ogni cosa allo stato di prima, pensò di dargli mano. Abbandonò pertanto la fazione democratica, e nel marzo del 1800 segnò una convenzione che assicurava l'indipendenza della repubblica. Egli è in questo modo che Corfù, Zante, Cefalonia, Santa Maura, Paxos e Cerigo furono la prima parte della Grecia che abbia recuperata la propria indipendenza".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 186.

³²⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

"Bensì il giovane Capodistria non si stette colle mani in mano, e seppe trarre profitto delle relazioni in cui si trovò cogli agenti pubblici o segreti che la Russia mandava nelle isole e sulle coste dell'Albania".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 187.

³²⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

«Κατά τη διάρκεια των τεσσάρων αιώνων της οθωμανικής κατάκτησης, οι Τούρκοι ήταν πάντα σε ετοιμότητα απέναντι στις εξεγέρσεις των Ελλήνων, ιδιαίτερα στην αποτυχημένη επανάσταση του ελληνικού λαού στο Μοριά το 1770, μετά την παρότρυνση των Ρώσων (Ορλωφικά). Αλλά μεταξύ των ετών 1818 και 1819, οι Τούρκοι είχαν επαναπαυτεί σε τέτοιο βαθμό που τραγουδούσαν ελεύθερα στις συνοικίες της Κωνσταντινούπολης τα πατριωτικά τραγούδια του Ρήγα, του ιδρυτή της πρώτης Εταιρίας. Όταν το 1806, δημιουργήθηκε η δεύτερη Εταιρία, πολλοί από τους καπεταναίους της Ρούμελης, οι οποίοι ήταν μέλη της, ζήτησαν στον επίσκοπο Ιγνάτιο να μεσολαβήσει για να γίνει μέλος της και ο Ιωάννης Καποδίστριας, αφού είχαν μεταξύ τους φιλικές σχέσεις. Αλλά ο Κερκυραίος πολιτικός δεν είχε καθόλου τη δική τους αυτοπεποίθηση και σιγουριά, καθώς και το γεγονός ότι μετά τη Συνθήκη του Τιλσίτ, επέστρεψαν οι Γάλλοι στα Ιόνια Νησιά κι εκείνος αρνούμενος να τους υπηρετήσει, αποδέχτηκε την πρόσκληση της Ρωσίας να μεταβεί στην Αγία Πετρούπολη. Μετά από αυτή την επιλογή του, ο επικεφαλής της Εταιρίας δεν ήθελε πλέον να τον συμπεριλάβει στα μέλη της».

"Frequenti sommosse parziali avrebbero dovuto allora mettere i Turchi in sull'avviso, segnatamente l'insurrezione della Morea avvenuta nel 1770. Ma la cieca indolenza dei Turchi era tale, che persino negli anni 1818 e 1819 si cantavano impunemente per le contrade di Constantinopoli i canti patriottici di Riga il creatore della prima **Eteria**. Quando nel 1806 si venne formando una seconda eteria, molti dei capitani romeliotti che vi appartenevano, essendone mediatore il vescovo Ignazio, conobbero allora Giovanni Capodistria. Ma egli non poté entrare affatto nella loro confidenza, perchè, per quanto i suoi modi fossero attraenti, già si sospettava ch'egli avesse troppo attaccamento per la Russia, e tanto era ciò vero che allorquando, per la pace di Tilsit, i Francesi tornarono nelle isole Jonie, egli rifiutò l'invito di continuare a servire il proprio paese, e accettando invece l'oro della Russia,

Ο Rovani αναφέρει ότι οι διπλωματικές επιτυχίες πρωτοβουλίες του Καποδίστρια κέρδισαν τον θαυμασμό των ανωτέρων του, και κατ' επέκταση την απόλυτη εμπιστοσύνη του τσάρου Αλέξανδρου προς το πρόσωπό του.

4.2. Ο Καποδίστριας στη διπλωματική σκηνή της Ευρώπης

«Εάν υπάρχει εν τω κόσμω τούτω αρχέτυπος ευγένεια, εκδηλούμενη δια σεβασμίας φυσιογνωμίας, διανούσης βλέψεως, επιχαρίτου απλότητος τρόπων, προχείρου εις πάσαν γλώσσαν ευφραδείας, ουδείς μάλλον του Κερκυραίου Καποδιστρίου υπήρξεν εκ φύσεως ευγενής».

Villemain.

«Ήτο αγαθός ανήρ, υπέροχος ψυχή, ακράδαντος χαρακτήρ, πνεύμα φαεινόν, πολύπειρος εις μεγάλα κατορθώματα, δικαίως τιμώμενος υπό πάντων των μεγάλων πολιτευτών, ων η γνώμη είχε κύρος εν Ευρώπη».

Λουξ του Broglie.³²⁷

Ο Καποδίστριας άφησε ανεξίτηλο το στίγμα του στον ευρωπαϊκό χώρο της διπλωματίας. Ως μέλος της ρωσικής αντιπροσωπείας στα σημαντικά Συνέδρια της Ευρώπης του 19^{ου} αιώνα, ξεχώρισε για τις σοβαρές και ιδιοφυείς τοποθετήσεις του πάνω στην αντιμετώπιση της γαλλικής απειλής. Πίστευε ακράδαντα ότι θα έπρεπε να εισακουστεί η φωνή των καταπιεσμένων λαών, όπως των Ελλήνων και των Ιταλών. Αφουγκραζόταν τη νέα εποχή των πραγμάτων και την πτώση της φεουδαρχικής κοινωνίας. Αντίθετα, οι μονάρχες των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων, με πρωτοστάτη τον Μέττερνιχ, υποστήριζαν την κατάπνιξη των ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης και την ολοκληρωτική εξουδετέρωση των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων, έτσι ώστε να αποκατασταθεί η απολυταρχία του φεουδαρχικού συστήματος.³²⁸ Αυτή ήταν η συνεχής αντιπαράθεση του Καποδίστρια με τον Μέττερνιχ.

s'imbarcò su d'un vascello di quella nazione. Fu questa la cagione per cui, quando Capodistria passò per l'Italia, il capo degli eteristi che vi stanziavano non volle ammetterlo fra gli adepti".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 187-18

³²⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ Μ. Α., *Ιωάννης Καποδίστριας*, ό. π., σελ. 148.

³²⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

Στο Συνέδριο της Βιέννης, τον Οκτώβριο του 1814, σύμφωνα με έναν μυστικό πράκτορα της αυστριακής αστυνομίας, είχε αναφέρει ο Καποδίστριας: «Έχουν ξεχάσει ότι αυτό τον πόλεμο δεν το

Ο Regaldi επισημαίνει ότι ο Καποδίστριας άφησε τη σφραγίδα του στην ευρωπαϊκή σκηνή με τη διπλωματική του δεινότητα, την ειλικρίνεια, την εντιμότητα και τη δικαιοσύνη του. Σημειώνει την αλλαγή των σχεδίων για το ταξίδι του στην Αμερική, αποδεχόμενος τη θέση του ως Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας,³²⁹ τη στενή του σχέση με τον τσάρο Αλέξανδρο, τις συνεχείς προσπάθειές του για να πετύχει τον στόχο του, την απελευθέρωση της πατρίδας του με την υποστήριξη της μεγαλύτερης δύναμης εκείνης της εποχής, τη Ρωσία. Τις διπλωματικές του ενέργειες για την ανεξαρτησία των Ιονίων Νήσων, την αναγκαστική επιλογή του για την αγγλική κυριαρχία και τον αγώνα του για τη διάσωση των Επτανήσων από τη σκληρή διοίκηση του Άγγλου Ύπατου Αρμοστή Maitland.³³⁰

Ο Mezzanotte χαρακτηρίζει τον Καποδίστρια ως διακεκριμένο διπλωμάτη και εξέχουσα προσωπικότητα, ο οποίος είχε καταφέρει να κερδίσει την εκτίμηση, τον σεβασμό και την εμπιστοσύνη των μοναρχών και των υπουργών της Ευρώπης.³³¹

έκαναν οι βασιλιάδες, αλλά οι λαοί. Και όταν ο Ναπολέων ηττήθηκε, ξέχασαν τα συμφέροντα των λαών και ασχολούνται μόνο με τα συμφέροντα των ηγεμόνων, όπως και στους περασμένους πολέμους».

ΓΚΡΙΚΟΡΙΑΡΣ, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας στην Ρωσία*, ό. π., σελ. 51.

³²⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] , mostrò desiderio di recarsi in America. Ma da cotal desiderio fu rimosso ben tosto, e spinto nel politico arringo d’ Europa; [...]”.

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, ό. π., σελ. 8.

³³⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“Insieme col Principe Razoumoffski nei trattati del 1815 rappresentò la Russia ed ebbe gran parte nel determinare i nuovi destini delle Isole Ionie.

Spesso fu rimproverato, e ingiustamente, d’aver sottoscritto un trattato che gli Ionii, già dalla Russia consolati di reggimento repubblicano, costrinse, come molti greci asseriscono, alla servitù della Gran Bretagna”.

“Gli scriveva inoltre nell’istesso giorno che l’esperienza aveva dimostrato, la libertà civile e l’indipendenza politica non altrimenti prosperare nelle Isole Ionie, che sotto gli auspici d’una protezione liberale e gagliarda, atta a contenere ne’ giusti limiti l’azione degl’ istinti repubblicani, nell’interno del paese e fuori, ed a preservare altresì quel piccolo Stato da ogni violenza straniera.

Con tali intendimenti provvedeva agli Stati jonii, i quali, a lui, tornato per alcun tempo in patria, non si mostrarono riconoscenti, forse, perchè di soverchio offesi dall’arbitrio militare di sir Thomas Maitland, non intendevano le ragioni dell’inclito corcirese, o non anco conoscevano i documenti, che la prima volta in Corfù nel giugno 1849 furono stampati nell’autorevole giornale **La Patria**. Irosi gl’isolani gli esposero i tristi effetti del patrocinio inglese, quasi origine de’ loro mali ed egli fortemente se n’ accorava, e fu gran ventura se nelle pubbliche amarezze della patria lo confortò la domestica gioia d’abbracciare, dopo dieci anni d’assenza, l’amatissimo genitore”.

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σσ. 8-10.

³³¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Quest’Uomo raro, onorata a Parigi del pari che a Londra e a Pietroburgo dalla stima dei Sovrani e dalla confidenze dei Ministri, [...]”.

“*Tutte le Opere del professore Antonio Mezzanotte, Perugino*”, Volume Quattro, “*I Fasti della Grecia nel secolo XIX*”, “*Alla Nuova Grecia*”, Bologna 1836, σελ. 197.

Όπως αναφέρει ο Regaldi για την επιθυμία του Καποδίστρια να μεταφερθεί, μετά την Αγία Πετρούπολη, στη ρωσική πρεσβεία της Αμερικής, το ίδιο καταγράφει κι ο Rovani για την επιμονή του Κερκυραίου πολιτικού να του προσφερθεί ένα πόστο στις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά βρέθηκε τελικά στη ρωσική πρεσβεία της Βιέννης.³³² Παρουσιάζει τη διπλωματική πορεία του Καποδίστρια, η οποία εκτός από επιτυχίες, είχε και πολύ δύσκολες περιόδους. Ο Rovani παραθέτει τα σημαντικά ιστορικά γεγονότα της Ευρώπης, στα οποία συνέβαλε αποφασιστικά ο Καποδίστριας, αλλά και την καθοριστική του συνεισφορά στην απελευθέρωση των Ιονίων Νήσων, τη συνεχή προσπάθειά του να γίνει γνωστό στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ότι υπάρχει το ελληνικό έθνος, που υποφέρει κάτω από τον τουρκικό ζυγό και αγωνίζεται για την ανεξαρτησία του.

Βουκουρέστι: Αρχικά, μελέτησε σε βάθος τις διάφορες υποθέσεις της Ανατολής. Για αυτό το λόγο ο ναύαρχος Tchitchagoff, που με το στρατό βρισκόταν στον Δούναβη και αναζητούσε ένα πρόσωπο ικανό και έξυπνο να αναλάβει τις διαπραγματεύσεις και τις μυστικές υποθέσεις, ζήτησε από τον Romanzoff να αφήσει ο Καποδίστριας τη Βιέννη και να τον ακολουθήσει στο Βουκουρέστι, όπως και έγινε. Υποστήριζε με υπομονή και παρότρυνε τη στρατιωτική συμφωνία με την Τουρκία. Οι προσπάθειές του είχαν σκοπό, οι ηγεμονίες της Μολδαβίας και της Βλαχίας να ενταχθούν κάτω από την προστασία της Ρωσίας, καθώς και να ξεσηκωθούν οι Σέρβοι. Η διπλωματική του δράση έπεσε στο κενό, όπως και οι ενέργειες του φίλου του Ιγνάτιου, ο οποίος είχε γίνει αρχιεπίσκοπος του Βουκουρεστίου, γιατί τα ρωσικά στρατεύματα έπρεπε να αντιμετωπίσουν το γαλλικό στρατό του Ναπολέοντα. Ο Tchitchagoff αντικαταστάθηκε από τον στρατηγό Barclay de Tolly, ο οποίος επιδοκίμασε την αζία, τις ικανότητες και το αίσθημα δικαιοσύνης του νεαρού διπλωμάτη.³³³

³³² Παραπομπή από βιβλίο:

“Egli sollecitò allora d’essere inviato agli Stati Uniti, ma per sua ventura fu spedito invece a Vienna”. *Storia della Grecia negli ultimi trent’anni 1824-1854* di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 188.

³³³ Παραπομπή από βιβλίο:

“L’ammiraglio Tchitchagoff, innalzato al comando dell’armata d’osservazione del Danubio, aveva bisogno d’un uomo abile per condurre sotto a’ propri ordini i negoziati che gl’imponessa ufficialmente il ministero imperiale e gl’intrighi tenebrosi di cui lo s’incaricava in segreto. Egli pensò a Capodistria, e lo domandò a Romanzoff, che ordinò tosto al conte di lasciar Vienna e recarsi a Bukarest. Sollecitando l’alleanza armata della Turchia, i suoi sforzi dovevano mirare ad unire alla Russia i principati di Moldavia e di Valacchia e a sollevare i Serbi. Il suo amico Ignazio, ch’era diventato arcivescovo di Bukarest, secondò i suoi sforzi, che però riuscirono a vuoto, perchè il corpo militare a cui egli era attaccato fu riunito all’esercito d’operazione da spedirsi contro i Francesi. Allorquando passò sotto gli

Ελβετία: Οι διπλωματικές επιτυχίες του Καποδίστρια, συνοδευόμενες από το εγκώμιο του Barclay για τα ταλέντα του, κέρδισαν την εμπιστοσύνη του τσάρου Αλέξανδρου. Μετά τη μάχη στη Λειψία, ο τσάρος του ανέθεσε την επικράτηση της ειρήνης στην Ελβετία. Σε αυτή την αποστολή θα συνεργαζόταν με τον εκπρόσωπο της Αυστρίας, Lebzeltern. Στόχος τους ήταν να επιτύχουν την ένωση των καντονιών και την ουδετερότητα της Ελβετίας, δίνοντας την υπόσχεση ότι θα σεβαστούν αυτή τη συμφωνία οι σύμμαχοι. Η Αυστρία, όμως, ενεργούσε υστερόβουλα. Ο συνεργάτης του έλαβε μία επιστολή με την οποία οι βασιλιάδες της Συμμαχίας ζητούσαν τη διέλευση των στρατευμάτων στο έδαφος της Ελβετικής Συνομοσπονδίας. Αυτή η απροσδόκητη εξέλιξη αιφνιδίασε τον Καποδίστρια γιατί έπρεπε να παραβιαστούν οι εγγυήσεις που είχαν δώσει στο ελβετικό λαό και να προδώσουν την πίστη του. Ο Lebzeltern επέμενε ότι ήταν καίριας σημασίας να ακολουθήσουν τις εντολές της επιστολής για να ολοκληρωθεί η αποστολή τους. Ο Κερκυραίος διπλωμάτης, παρόλο που δεν είχε την προσταγή του τσάρου, δεν ήθελε να αφήσει υπόνοιες για έλλειψη αρμονίας και αλληλεγγύης μεταξύ των Δυνάμεων και υπέγραψε το σημείωμα του αυστριακού πράκτορα. Όταν συναντήθηκε με τον Αυτοκράτορα, του περιέγραψε το έργο του και να του εξήγησε το λόγο που ενήργησε αυτοβούλως. Χάρισε τη δυνατότητα στον τσάρο να απορρίψει το περιεχόμενο της επιστολής, ανυψώνοντας το γόητρο του ίδιου και της Ρωσίας. Ο Αλέξανδρος τον συγχάρηκε για την τόλμη του και για να του δείξει την απόλυτη ικανοποίησή του, τον έστειλε πίσω στην Ελβετία, όχι πλέον ως μυστικό πράκτορα, αλλά με τον τίτλο του πρέσβη.³³⁴

ordini del generale Barclay de Tolly, egli fu raccomandato a questo nuovo capo dall'ammiraglio Tchitchagoff, che rese giustizia al merito del giovane diplomatico".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 188.

³³⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

"Giunto dopo la battaglia di Lipsia a Francoforte, dove trovavasi l'imperatore Alessandro, e presentatogli dal generale Barclay come un uomo i cui talenti dovevano ispirare ogni confidenza, fu spedito nella Svizzera in qualità d'agente segreto, avendo per compagno in questa missione il cavaliere di Lebzeltern, deputato dell'Austria. L'incarico che loro era stato affidato non era altro che di studiare e dirigere ad un bisogno lo spirito pubblico, di renderlo favorevole agli alleati, non per altro che per ottenere dalla Dieta una stretta neutralità. Le difficoltà erano molte, ma Capodistria, abituato alle agitazioni febbrili del suo paese, non poteva venire più opportuno, e seppe così bene condursi col potere centrale, che ottenne formale promessa di neutralità, facendosi alla sua volta mallevadore, che il territorio svizzero sarebbe stato rispettato dagli alleati. Se non che dopo che tutto fu conchiuso, il suo collega ricevette un dispaccio, in cui si dichiarava, che i re alleati domandavano il passo per le loro truppe attraverso i paesi della Confederazione. Era un colpo inaspettato per Capodistria, costretto a violare la fede appena giurata, ma il suo collega insisteva sulla necessità di adempire alla lettera del dispaccio, e Capodistria, quantunque non avesse ordini dalla sua corte, non volendo far sospettare che vi fosse mancanza d'armonia tra le potenze, accettò la solidarietà e firmò la nota dell'agente austriaco. Tosto che Schwartzemberg ebbe passata il Reno, Capodistria ritornò presso

Συνέδριο της Βιέννης: Στο Συνέδριο της Βιέννης, ο τσάρος Αλέξανδρος εκτιμώντας την ευφύια και τις ικανότητες του Καποδίστρια, τον συμπεριέλαβε στη συνοδεία του μαζί με τον Razomowski και τον καγκελάριο Hardenberg. Οι υπηρεσίες του ήταν σημαντικές για τη Ρωσία, όπως και η συμμετοχή του στην καινούργια τάξη πραγμάτων και στη συγκρότηση νόμων της Νέας Εποχής που ανέτειλε στην Ευρώπη, μετά την ήττα του Ναπολέοντα στο Βατερλώ. Μεταξύ των ενεργειών του σε αυτό το συνέδριο, ήταν η επιρροή του να γίνουν τα Ιόνια Νησιά προτεκτοράτο της Αγγλίας. Ο Καποδίστριας πίστευε ότι τη δεδομένη στιγμή, ήταν η καλύτερη λύση θεωρώντας ότι για έναν λαό που ζούσε από το εμπόριο ταίριαζε να είναι υπό την κυριαρχία ενός βιομηχανικού έθνους.³³⁵

Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας: Μετά την επιτυχία του δράση στη Βιέννη, διορίστηκε ως Υπουργός των Εξωτερικών της Ρωσίας, αν και δεν είχε την αποδοχή όλων των μελών της Ιερής Συμμαχίας. Από διπλωμάτης ανέβηκε στο αξίωμα του υπουργού, και του ανατέθηκε η διοίκηση της Βεσσαραβίας και οι ρωσικές σχέσεις με το Βασίλειο της Πολωνίας. Το κύρος και το γόητρό του αυξάνονταν συνεχώς, αλλά για να μην προκαλέσει τη ζηλοφθονία της ρωσικής αριστοκρατίας, ζούσε ένα σεμνό βίο, χωρίς να φέρει κανένα τίτλο. Δεν είχε τίποτα, αλλά άλλαξε τα πάντα. Ακόμη και στο Συνέδριο της Βιέννης που η επιρροή του ήταν τεράστια, δεν είχε επίσημο τίτλο. Μόνο στο Παρίσι και στις υποθέσεις της Ελβετίας, εμφανίστηκε το όνομά του στους διπλωματικούς κύκλους. Ωστόσο, πήρε μέρος στο Συνέδριο του Άαχεν, όπου ρύθμισε τις διαφορές που προέκυψαν μεταξύ της Σουηδίας και της Δανίας, σχετικά με το

l'imperatore per dar conto del proprio operato. Alessandro si congratulò secolui del suo felice ardimento, e per dargli un attestato della sua piena soddisfazione, lo spedì di bel nuovo in Svizzera, non già come agente segreto, sibbene col titolo d' ambasciatore".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 189.

³³⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

"S'apriva allora il congresso di Vienna, e Alessandro volle in questa circostanza valersi dell'abilità del suo ministro di Svizzera, e Capodistria, aggiunto a Razomowski ed al cancelliere Hardenberg, ebbe una nuova occasione di rendere all'imperatore di Russia importanti servigi. Egli ebbe parte così al nuovo ordinamento dell'Europa, e allorquando Napoleone cadde a Waterloo, il talento del conte era così apprezzato, che Alessandro non esito a nominarlo suo plenipotenziario nei nuovi negoziati che dovevano aprirsi in Francia.

Fra gli atti in cui ebbe gran parte l'influenza di Capodistria convien mettere la cessione fatta all'Inghilterra del protettorato delle isole Jonie. Cosa di cui il conte s'applaudiva altamente, pensando che il protettorato della nazione industriale per eccellenza non poteva meglio convenire che ad un popolo il quale non viveva che di commercio".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 190.

εθνικό χρέος της Νορβηγίας, και έδωσε λύση στις διαφωνίες της Βαυαρίας και της Αυστρίας, για την οριοθέτηση των συνόρων του Δουκάτου του Μπάντεν.³³⁶

Σύμφωνα με τον Rovani, η πιο σημαντική περίοδος της πολιτικής ζωής της Ελλάδας ξεκίνησε με το Ανατολικό Ζήτημα. Το 1816 δημιουργήθηκε μία τρίτη Εταιρεία. Η δεύτερη Εταιρεία δημιουργήθηκε στην Ιταλία και είχε στηρίξει τις ελπίδες της στον Ναπολέοντα. Η τρίτη Εταιρεία έθεσε τη έδρα της στη Αγία Πετρούπολη, όπου προσδοκούσε την υποστήριξη του Τσάρου Αλέξανδρου. Ο Ρήγας για να ευχαριστήσει τους Γάλλους δημαγωγούς, είχε μιλήσει μόνο για ελευθερία. Η δεύτερη Εταιρεία, υπό την καθοδήγηση του Ναπολέοντα, επιθυμούσε την αναγέννηση της αυτοκρατορίας της Ανατολής. Η τρίτη, υποκλινόμενη στις ιδέες του Τσάρου, συγκροτήθηκε για να υποστηρίξει τις ηθικές αξίες της Ορθόδοξης Θρησκείας και τα συμφέροντα των ομόθρησκων λαών. Επομένως, η τρίτη Εταιρεία ανέλαβε την ευθύνη μίας σταυροφορίας και ο Καποδίστριας θεωρείται ότι ήταν η κεφαλή της. Όταν ολοκληρώθηκε το Συνέδριο του Άαχεν, ο Καποδίστριας με το πρόσχημα της υγείας, μετέβη στην Κέρκυρα. Εκεί, συγκέντρωσε γύρω του και τους παλαιούς ηγέτες των κλεφτών, με τους οποίους είχε γνωριστεί πριν κάποια χρόνια, αλλά και με τους νέους, οι οποίοι είχαν ξεσηκωθεί κατά τη διάρκεια της απουσίας του. Σε αυτές τις συναντήσεις ισχυροποιήθηκε η θέση της Εταιρείας και βεβαιώθηκε η ρωσική βοήθεια.³³⁷

³³⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“Di questo tempo fu innalzato al grado di segretario di Stato, per quanto si fosse mostrato contrario alla santa alleanza. Così il diplomatico, fatto ministro, fu incaricato personalmente dell'amministrazione della Bessarabia, e della corrispondenza col regno di Polonia.

La sua influenza ingrandiva così di giorno in giorno, ma per non irritare la gelosia della nobiltà russa, egli viveva una vita modestissima; non portava nessun titolo. Non era nulla, e tuttavia moveva ogni cosa. Anche al congresso di Vienna, dove la sua influenza fu grandissima, egli non aveva assunto alcun titolo ufficiale, e non fu che a Parigi e negli affari della Svizzera che il suo nome fu visto negli atti diplomatici.

Tuttavia egli fece parte dell'assemblea d'Aquisgrana, regolò le differenze insorte tra la Svezia e la Danimarca a proposito del debito nazionale di Norvegia, e seppe affatto solo por fine alle contestazioni di cui il ducato di Baden era l'oggetto, allorquando la Baviera e l'Austria volevano disputarsene i frammenti”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 190-191.

³³⁷Παραπομπή από βιβλίο:

“Ma il periodo più importante della vita politica della Grecia comincia cogli affari d'Oriente. Nel 1816 s'era formata una terza eteria. La seconda eteria, che aveva riposte le sue speranze in Napoleone, s'era formata in Italia; la terza eteria pose la sua sede in Pietroburgo, dove sperava appoggiarsi ad Alessandro. Riga, per piacere ai demagoghi francesi, non aveva parlato che di libertà; la seconda eteria, sotto l'influenza napoleonica, voleva ricostruire l'impero d'Oriente; la terza, piegandosi alle idee dello czar, si propose di sostenere gl'interessi della religione ortodossa. La terza eteria pertanto assunse l'aspetto d'una crociata, e Capodistria si trovò in certo qual modo alla testa di essa. Quando si

Αλλά ο Άγγλος Μαίτλαντ, ο Ύπατος Αρμοστής των Ιονίων Νήσων, ο οποίος είχε πουλήσει την Πάργα, υποψιάστηκε τη μυστηριώδη συμπεριφορά του Καποδίστρια και ηρέμησε μόνο όταν ο Υπουργός της Ρωσίας έφυγε από τα νησιά. Ο Καποδίστριας, προτού επιστρέψει στον τσάρο, πέρασε από την Ιταλία, τη Γαλλία και την Αγγλία.

Ο Rovani σημειώνει ότι αυτό το μακρύ και σύντομο ταξίδι του Καποδίστρια προξένησε την περιέργεια των Ευρωπαίων. Κάθε κράτος το ερμήνευσε διαφορετικά. Μερικοί πίστευαν ότι ήταν ένθερμος υποστηρικτής των απολυταρχικών ιδεών. Κάποιοι άλλοι τον υποπεύονταν ως μυστικό σύμμαχο του Καρμποναρισμού. Παρόλα αυτά, όταν το Συνέδριο του Troppau μεταφέρθηκε στη Λιουμπλιάνα και η Επανάσταση της Νάπολης συνετρίβη, ο Καποδίστριας δήλωνε ανοιχτά ότι ήταν υπερασπιστής των συνταγματικών ιδεών. Όταν ξέσπασε η εξέγερση στο Πιεμόντε, κατέβαλε κάθε προσπάθεια για να επωφεληθούν από τα γεγονότα τα μέλη της Εταιρείας. Δεδομένου, ότι υπήρχαν πάρα πολλοί εταίροι στην Ήπειρο, κατάφεραν να συγκροτήσουν ένα σώμα ευρωπαϊκών πειθαρχημένων στρατευμάτων, δίχως να τραβήξουν την προσοχή του Αλή Πασά.³³⁸

Οι επικεφαλής της Εταιρείας συγκεντρώθηκαν για να εκλέξουν έναν ηγέτη. Αναζητούσαν ένα πρόσωπο με ευρωπαϊκή επιρροή, με καλή φήμη, με ικανότητα αποδεδειγμένη και αφοσίωση δοκιμασμένη. Μόνο δύο άνδρες συγκέντρωναν αυτά τα προσόντα, ο Κόμης Καποδίστριας και ο Πρίγκιπας Υψηλάντης. Αφού ο Καποδίστριας απέρριψε την προσφορά των απεσταλμένων και καταδίκασε το ψήφισμα, δηλώνοντας ότι δεν ήθελε πλέον να ανήκει ή να υπηρετεί την Εταιρεία,

conchiuse il congresso d'Aquisgrana, Capodistria, sotto pretesto di salute, si assentò da Pietroburgo per recarsi a Corfù. Gli antichi capi dei Clefti, che lo avevano già conosciuto prima, i nuovi capitani che si erano innalzati durante la sua assenza, accorsero intorno a lui. In queste riunioni si trattò dei mezzi di rendere più consistente e forte l'ordinamento dell' eteria e dei soccorsi che avrebbe dovuto fornirgli la Russia".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 191.

³³⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

"Questo lungo e rapido viaggio di Capodistria eccitò la curiosità dell'Europa. Ciascun partito lo interpretava a propria voglia; gli uni credevano che il conte fosse un appoggio incrollabile delle idee assolutiste; gli altri lo sospettavano un alleato segreto del carbonarismo. Ma egli, dopo che il congresso di Troppau, fu trasferito a Lubiana, e che la rivoluzione di Napoli fu compressa, si dichiarò apertamente il difensore delle idee costituzionali; e quando insorse il Piemonte, tentò ogni sforzo a vantaggio di esso, e in mezzo a tante vicende non perdeva mai di vista il vantaggio degli eteristi. Essendo essi assai numerosi nell'Epiro, erano riusciti ad ottenere da Ali pascià la creazione d'un corpo di truppe disciplinate all' europea".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 191-192.

δόθηκε η εξουσία στον Πρίγκιπα Υψηλάντη, ο οποίος πήγε στη Μολδαβία, επικεφαλής της αποτυχημένης επανάστασης.³³⁹

Εκείνη την εποχή, τρεις από τους σημαντικούς εταίρους της Ηπείρου συνέλαβαν το σχέδιο της ταυτόχρονης απελευθέρωσης της Ελλάδας. Ο Αλή πασάς, ο οποίος εξακολουθούσε να πολιορκείται στα Ιωάννινα από εξήντα χιλιάδες Τούρκους διοικούμενους από τον Ισμαήλ Πασά, αναγκάστηκε να συμφωνήσει με την Εταιρεία για την ανεξαρτησία της Ηπείρου. Αλλά ο Ισμαήλ Πασάς υποψιάστηκε την προδοσία και το σχέδιο εγκαταλείφθηκε.³⁴⁰

Όταν αυτά τα γεγονότα έγιναν γνωστά στους πληρεξούσιους υπουργούς του Συνεδρίου στη Λιουμπλιάνα, η Ρωσία κατηγορήθηκε ότι πυροδότησε το πνεύμα της επανάστασης. Ο τσάρος αποδοκίμασε τον Υψηλάντη και διέταξε να γίνουν έρευνες, καταδικάζοντας τους επαναστάτες. Ο Καποδίστριας αναγκάστηκε να αποδοκιμάσει το κίνημα του Υψηλάντη, αλλά ταυτόχρονα μίλησε στις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις υπέρ της Ελλάδας και παρακάλεσε την Πύλη να τερματίσει τις σφαγές, στο όνομα της ανθρωπότητας. Η θέση του έγινε ακόμη πιο δύσκολη, γιατί οι Έλληνες τον κατηγορούσαν ότι δεν τους πρόσφερε τη βοήθεια του ως υπουργός της ρωσικής κυβέρνησης και τους έλεγε ψέματα για την αμφίδρομη πολιτική της Ρωσίας. Ξαφνικά, αποσύρθηκε από τις διαπραγματεύσεις, με σκοπό να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο μέλλον, θυσιάζοντας το παρόν για το μέλλον.³⁴¹

³³⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“Due uomini soltanto parvero riunire queste qualità: il conte Capodistria e il principe Ipsilanti. Ma avendo il primo respinte le offerte degl’inviati e biasimata altamente la risoluzione che avevano presa, e dichiarato di non voler più da quel momento nè appartenere nè servire all’eteria, il potere fu dato al principe Ipsilanti che tosto si recò in Moldavia e fece quello che tutti sanno”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 192.

³⁴⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“In quel tempo tre de’ principali eteristi dell’Epiro concepirono il disegno di far concorrere alla liberazione della Grecia il vecchio Ali, che ancora era assediato in Giannina da sessantamila Turchi comandati da Ismail pascià, ma questi sospettò il tradimento, e il disegno si dovette abbandonare”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 192.

³⁴¹Παραπομπή από βιβλίο:

“Quando questi fatti vennero a notizia dei plenipotenziari di Lubiana, si accusò la Russia d’aver fomentato lo spirito di rivolta. Lo czar disapprovò Ipsilanti, e tutti gli organi della sua politica prodigarono invettive e rimproveri agli insorti. In quanto a Capodistria, non mancò di lagnarsi anch’esso altamente, e per soprappiù scrisse egli medesimo l’atto ufficiale con cui, per soddisfare alle potenze, si disapprovava il generale Ipsilanti.

Nel medesimo tempo però Capodistria parlò in favore della Grecia alle potenze stesse, dopo aver supplicato la Porta, a nome dell’umanità, di por fine a’ massacri. Se non che la posizione del conte si faceva sempre più difficile, perchè i Greci si lamentavano della politica ambidestra della Russia, e

Το έτος 1822, ο Καποδίστριας διέμενε στη Γενεύη. Διατηρούσε συνεχή αλληλογραφία με τον τσάρο Αλέξανδρο και με τους Έλληνες. Στο Συνέδριο της Βερόνας, δεν πάρθηκε κάποια απόφαση για το ελληνικό ζήτημα και ο Καποδίστριας έγραφε σε επιφανείς προσωπικότητες της εποχής, υπογράφοντας ως ένας αφοσιωμένος φίλος της Ελλάδας. Οι Ευρωπαϊκές Δυνάμεις αρνήθηκαν επανειλημμένα να ασχοληθούν με την Ελλάδα, επικαλούμενες το πρόσχημα ότι, ένα έθνος που ζούσε στην πειρατεία και βρισκόταν σε διαρκείς αναταραχές, δεν άξιζε την ανεξαρτησία. Η Ρωσία και η Αγγλία ήταν οι πρώτες χώρες που θέλησαν να ασχοληθούν με την απελευθέρωση της Ελλάδας.³⁴²

4.3. Ο Καποδίστριας ως Κυβερνήτης της Ελλάδας

«Οι Δυνάμεις επέτρεψαν στην Ελλάδα να ξαναγεννηθεί με τον όρο όμως ότι θα ήταν τόσο μικρή και αδύναμη ώστε να μην μπορέσει να μεγαλώσει ούτε σχεδόν να ζήσει».

Φρανσουά Γκιζώ

(François-Pierre-Guillaume Guizot,

Γάλλος ιστορικός και πολιτικός, 1787-1874),

Απομνημονεύματα.³⁴³

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο Γέρος του Μοριά, διακήρυττε στην έναρξη της Ελληνικής Επανάστασης: «Είδα τότε ότι, ό,τι κάμωμεν, θα το κάνωμε μονάχοι και

imprecavano all'opera del suo compatriotta ministro di lei. Fu allora ch'egli si ritirò improvvisamente dagli affari, sacrificando il presente all'avvenire”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 192-193.

³⁴² Παραπομπή από βιβλίο:

“Correva l'anno 1822; Capodistria, ridottosi a Ginevra, teneva continua corrispondenza coll'imperatore Alessandro e coi Greci, dei quali il congresso di Verona non erasi presa cura nessuna, e scriveva in loro favore a tutti i personaggi più eminenti, e con tutte le dimostrazioni si professava amico devoto della Grecia.

Nè le sue cure tornarono sempre vane. Dopo che le potenze europee ebbero più volte rifiutato d'occuparsi della Grecia, adducendo il pretesto che non meritava l'indipendenza una nazione che viveva di pirateria, ed era in preda ad ogni sorta di disordini, consentirono finalmente di dare un pensiero anche a lei. La Russia e l'Inghilterra furono le prime a darne l'esempio”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 193.

³⁴³ Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΘΗΝΑ, 1821 *Η Αρχή που δεν ολοκληρώθηκε, Πότε και Πως δημιουργήθηκε το κράτος όπου ζούμε σήμερα*, ό. π., σελ. 6.

δεν θα έχωμε ελπίδα καμμία από τους ξένους [...)].³⁴⁴ Την ίδια άποψη είχε κι ο Καποδίστριας, όταν γεμάτος πικρία έγραψε στις αρχές του 1823 στον Γ. Τουρτούρη: «Η τύχη της πατρίδος μας δεν κρέμεται από τους Ρώσους ή τους άλλους, αλλά από εμάς. Θέλουν οι Έλληνες να μείνουν ελεύθεροι; Τα όπλα και η αρετή δίνουν ελευθερία. Οι ξένοι, όταν πολεμούν και υπόσχονται ελευθερία, δεν φρονούν τι λένε και όποιος λαός τους πίστεψε σε τέτοιες υποθέσεις άλλαξε ζυγό. Μόνον ελεύθεροι ποτέ δεν έγιναν».³⁴⁵

Μετά τις πρώτες νίκες εναντίον των Τούρκων, ξεχάστηκε η σωτηρία της πατρίδας και άρχισαν οι εμφύλιοι πόλεμοι από το 1823 έως το 1825. Οι Έλληνες, αντί να συνεχίσουν να πολεμούν τον εχθρό, πολεμούσαν μεταξύ τους για την εξουσία, τις προσωπικές τους φιλοδοξίες και τα συμφέροντά τους.³⁴⁶ Χωρίστηκαν σε δύο παρατάξεις, το Κόμμα των Πολιτικών (Φαναριώτες, Πρόκριτοι, Πλοιοκτήτες) με αρχηγούς τους Μαυροκορδάτο, Κωλέττη και Νέγρη, και το Κόμμα των Στρατιωτικών, με αρχηγό τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και σε μερικές περιπτώσεις, τον Οδυσσέα Ανδρούτσο. Οι Φιλέλληνες, μέσα και έξω από την Ελλάδα, είχαν απογοητευτεί βαθιά για τον αλληλοσκοτωμό και τον διχασμό του ελληνικού λαού. Οι Μεγάλες Δυνάμεις δήλωναν ότι οι Έλληνες ήταν ακόμη ανώριμοι για να διαχειριστούν την ελευθερία τους, και ως εκ τούτου χρειάζονταν έναν προστάτη για να δημιουργήσουν ένα έννομο και σύγχρονο κράτος. Το αποκορύφωμα της εμφύλιας

³⁴⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

Δρ ΝΤΑΛΑΜΑΓΚΑΣ ΘΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ (Αντιστράτηγος ε.α. – Επίτιμος Διοικητής Α' Σ.Σ.), *Τα Μεγάλα Θαύματα της Ομόνοιας των Ελλήνων και τα Μεγάλα Δράματα της Διχόνοιας*, Επιμέλεια της Έκδοσης: Ιωάννης Χρ. Γιαννάκης, Εκδόσεις: Πελασγός, Αθήνα 2020, σελ. 116.

³⁴⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ Χ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (Φιλολόγος, Ιστορικός Ερευνητής, Καθηγητής Διδάκτωρ Νομικής Σχολής Αθηνών, Συγγραφέας), *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η Συμβολή της Κέρκυρας*, Εκδόσεις: Image, Κέρκυρα, Μάρτιος 2021, σελ. 61.

³⁴⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Όταν παρ' όλιγον ο Εθνικός Διχασμός να καταστρέψει την Επανάσταση, ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος επέπληξε τους Μαυροκορδάτο και Υψηλάντη για τις διαφωνίες τους: «Η Πατρίς κινδυνεύει και σεις φιλονικείτε περί αρχής και πρωτείων; Μόνον οι Έλληνες απελεύθεροι άρχισαν να φιλονικούν περί αρχής και εξουσίας πριν η Πατρίς έμβει εις θεμέλιον. Αν καταλάβετε αυτό που γράφω και ενωθήτε θα σας έχω φίλους και θα βοηθάω από μακρυά με όλες τις δυνάμεις μου για την ευτυχία και σωτηρία της πατρίδος».

ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ Χ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η Συμβολή της Κέρκυρας*, στο ίδιο, σελ. 64.

διαμάχης ήταν η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια (1831), η οποία διαμάχη κατέληξε στην εκτόνωσή της με την άφιξη του βασιλιά Όθωνα (1833).³⁴⁷

Οι Έλληνες, εξασθενημένοι από τις διχόνοιες, στην Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας (1827) ψήφισαν ως Κυβερνήτη του Ελληνικού Κράτους, τον Ιωάννη Καποδίστρια. Μετά τη παραίτησή του από τα πολιτικά και τιμητικά αξιώματα, που κατείχε στην αυλή της Ρωσίας, καλείται από τους συμπατριώτες του να αναλάβει τη σύσταση του ελληνικού κράτους.

Τον Ιανουάριο του 1828, φτάνει στο Ναύπλιο με ένα αγγλικό πλοίο, ο Πρώτος Κυβερνήτης της Σύγχρονης Ελλάδας. Ο Guido Muoni επισημαίνει ότι ο εκλεγμένος Πρόεδρος της Ελλάδας, ήταν ταυτόχρονα και προστατευμένος από τη Ρωσία και ο αγαπημένος Υπουργός του Αλέξανδρου και του Νικόλαου.³⁴⁸ Καταγράφει ότι ο Giovanni Marchetti, συνέθεσε για αυτή την αναγγελία την ωδή του, *Per l' arrivo in Grecia del conte Capodistria – Για την άφιξη στην Ελλάδα του κόντε Καποδίστρια*.³⁴⁹

Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, μόλις τρεισήμισι χρόνια, πάσχισε να συγκροτήσει ένα έννομο κράτος μέσα από στάχτες και ερείπια.³⁵⁰ Όπως αναφέρει ο ιστορικός και πολιτικός επιστήμονας Γιώργος Καλπαδάκης στον πρόλογο του βιβλίου *Αναίρεσις* του πολιτικού και συγγραφέα Νικόλαου Σπηλιάδη, «η βραχεία

³⁴⁷Παραπομπή από βιβλίο:

Δρ ΝΤΑΛΑΜΑΓΚΑΣ ΘΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ, *Τα Μεγάλα Θαύματα της Ομόνοιας των Ελλήνων και τα Μεγάλα Δράματα της Διχόνοιας*, στο ίδιο, σσ. 117-121.

³⁴⁸Παραπομπή από βιβλίο:

“Il 18 gennaio 1828, su di una nave inglese, sbarcava a Nauplia di Romania Giovanni, conte di Capodistria, nato a Corfù, eletto presidente dai Greci congregati a Trezene, protetto dalla Russia, ove era stato ministro favorito di Alessandro e di Nicolò”.

Dott. GUIDO MUONI, *La Letteratura Filellenica nel Romanticismo Italiano*, ό. π., σελ. 58.

³⁴⁹Βλ. την ωδή που συνέθεσε ο Ιταλός ποιητής και πολιτικός, Giovanni Marchetti, όταν ανακοινώθηκε ότι ανέλαβε την κυβέρνηση της Ελλάδας, ο Ιωάννης Καποδίστριας, στο Παράρτημα 43.

³⁵⁰Παραπομπή από βιβλίο:

Ο πολιτικός και συγγραφέας Νικόλαος Δραγούμης, ο οποίος εργαζόταν στο γραφείο του Κυβερνήτη, επιβεβαιώνει πόσο ακούραστα εργαζόταν ο Καποδίστριας για την αναγέννηση της Ελλάδας:

«Και πρώτος πάντων ειργάζετο ο Κυβερνήτης, καθήμενος παρά μικράν τράπεζαν, και υπαγορεύων γαλλιστί προς τον έτερον των δύο ξένων αυτού γραμματέων διάφορα έγγραφα, άτινα, στελλόμενα ευθύς εις την Γενικήν Γραμματείαν, ευθύς και μετεφράζοντο, και αντεγράφοντο, και υπεβάλλοντο εις υπογραφήν. Είχε δε μεγίστην ευχέρειαν περί το υπαγορεύειν, προς ταύτη δε και το επίφθονον προτέρημα του ρυθμίζειν και μαλάσσειν και κηροχυτείν το ύφος αυτού κατά το είδος περί ου έγγραφε και το ήθος των προς ους απευτύνετο. Και προς μεν τους διπλωμάτας έγγραφεν ως διπλωμάτης, προς δε τους εκκλησιαστικούς ως θεολόγος, προς τους στρατιωτικούς ως οπαδός του Άρεως, προς τους διδασκάλους ως θασιώτης των εννέα μουσών και προς τους τεχνίτας ως Ήφαιστος».

ΒΕΡΕΜΗΣ Μ. ΘΑΝΟΣ – ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Δ. ΙΑΚΩΒΟΣ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Ο «αμνός» της παλιγγενεσίας των Ελλήνων*, ό. π., σελ. 77.

καποδιστριακή περίοδος μπορεί να χαρακτηριστεί ως θεσμογονική» καθώς «ο Καποδίστριας διακατεχόταν από ένα πνεύμα διαχειριστικού προγραμματισμού, αντλώντας εμπειρογνωμοσύνη από το διεθνές γίνεσθαι και αποζητώντας ενεργά την αρωγή ξένων ειδικών τους οποίους και επιστράτευε, με πρωταρχικό κριτήριο την προσαρμογή των πολιτικών του στις υφιστάμενες συνθήκες».³⁵¹ Παράλληλα, ο Σπηλιάδης, στενός συνεργάτης του Καποδίστρια στην διακυβέρνηση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, έγραφε έναν χρόνο πριν την άφιξη του Κυβερνήτη: «Η ελευθερία απαιτεί [...] να φωτισθώμεν. Δια τούτο ανάγκη να τιμήσωμεν τους πεπαιδευμένους και να προσκαλέσωμεν από την Ευρώπην όχι μόνον τους ομογενείς σοφούς, αλλά και όσους φιλέλληνας Ευρωπαίους, διά να πλάσωμεν ενάρετους και αγαθούς πολίτας, οι οποίοι είναι τα μόνα της πολιτείας ερείσματα».³⁵²

Αυτός υπήρξε και ο βασικός στόχος του Καποδίστρια, η δημιουργία μίας κοινωνίας μορφωμένων και ευσυνείδητων πολιτών. Γράφει, τον Νοέμβριο του 1830, στον στενό του συνεργάτη, Αλέξανδρο Στούρτζα,³⁵³ να φροντίσει την υπόθεση του εθνικού ευεργέτη, Ιωάννη Βαρβάκη,³⁵⁴ και να διασφαλίσει τα χρήματα των Ρώσων διπλωματών, Ροδοφινίκιν και Ντάσκοφ, ώστε να υποστηριχθεί η ανάπτυξη των σχολείων. Καθημερινά απαιτείται η πρόοδος των μαθητών, γιατί υπάρχουν μαθητές με ενθουσιασμό και ζήλο για μάθηση.³⁵⁵

Από τις κύριες μέριμνες του Κυβερνήτη ήταν η εισροή κεφαλαίων και η διανομή της εθνικής γης σε ακτήμονες. Από την αλληλογραφία του με τον πρίγκιπα Στούρτζα

³⁵¹ Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, Μετάφραση από τα γαλλικά: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, ό. π., σελ. 34.

³⁵² Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, στο ίδιο, σημείωση 110, σελ. 82.

³⁵³ **Αλέξανδρος Στούρτζας**, βλ. Βιογραφικά.

³⁵⁴ **Ιωάννης Βαρβάκης**, βλ. Βιογραφικά.

³⁵⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] Je ne finirai pas cette longue lettre sans vous recommander encore une fois l’affaire de Varvakis. Faites tout ce qui pourra dépendre de vous pour que M. Rodofinikin et M. Daschkoff nous procurent les 300,000 roubles. Nous en avons le plus grand besoin pour soutenir nos écoles, et pour leur donner le développement que réclament chaque jour davantage les progress étonnants des élèves.

Je viens de faire une tournée dans le Péloponèse et dans la Grèce occidentale. M. Cannas qui fait ses premières armes auprès de moi m’a accompagné. Il vous dira qu’à Messolonghi et à Anatolico il y a deux bonnes écoles d’enseignement mutuel, remplies d’élèves pleins de zèle. A Messolonghi il y aura bientôt une école hellénique, qui sera irigée par l’honnête et respectable professeur Palamas. [...]”.

Correspondance du comte J. Capodistrias, Président de la Grèce, Les Lettres Diplomatiques, Administratives et Particulières, écrites par lui depuis le 20 Avril 1827 jusqu’au 9 Octobre 1831, Genève (Abraham Cherbuliez et Ce, Libraires), Paris (Même maison de Commerce, rue de Tournon, 17), 1839, σελ. 172.

και τον επιστήθιο φίλο του Εϋνάρδο, διαφαίνονται οι προσπάθειές του να βρεθούν επενδυτές, οι οποίοι με τα κεφάλαιά τους θα ενίσχυαν την ελληνική οικονομία. Ταυτόχρονα κι ο ίδιος προέτρεψε τους Έλληνες εμπόρους του Λιβόρνο, της Βενετίας, της Τεργέστης, τους μεγαλέμπορους στη Μόσχα, αδελφούς Ζωσιμά, και τους υπόλοιπους εύπορους Έλληνες του εξωτερικού, να εισφέρουν οικονομικά για τις ανάγκες της επανάστασης.³⁵⁶

Πίστευε ότι η Ελλάδα θα έπρεπε να ακολουθήσει το ελβετικό πρότυπο, να αναπτύξει τη γεωργία και την κτηνοτροφία ως κύριες παραγωγικές πηγές. Είχε σκεφτεί ένα σχέδιο με τον Εϋνάρδο, το οποίο δεν πραγματοποιήθηκε, να στηρίζουν την εγκατάσταση ελβετικών οικογενειών στην ελληνική ύπαιθρο, ώστε να διδαχθούν οι Έλληνες προηγμένες μεθόδους γεωργίας και κτηνοτροφίας.³⁵⁷

Επιπλέον, είχε κοινοποιήσει στη Γερουσία, διάφορα σχέδια για ένα σοφό σύστημα διαίρεσης μερικών εκατομμυρίων στρεμμάτων εθνικής γης στους αγρότες, που δεν ήταν ιδιοκτήτες. Με αυτή τη διανομή, το κράτος θα αποκτούσε ένα σημαντικό ετήσιο εισόδημα, παραχωρώντας αυτές τις εκτάσεις στους ακτήμονες είτε με την επιβολή ενός διαρκούς μισθώματος επί της αξίας τους, είτε επιβάλλοντας το τίμημα για αυτές μακροπρόθεσμα. Αυτό ήταν για χέρσες ή κακώς καλλιεργημένες εκτάσεις.³⁵⁸

Σε επιστολή του στον Στούρτζα, του προτείνει ιδέες για να προσελκύσει πλούσιους Έλληνες της Οδησσού, είτε να δημιουργήσουν εταιρεία στην Ελλάδα που

³⁵⁶Βλ. επιστολή του Καποδίστρια προς τους εύπορους Έλληνες του εξωτερικού για να βοηθήσουν την Ελληνική Επανάσταση, στο Παράρτημα 44.

³⁵⁷Παραπομπή από βιβλίο:

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΜΑΡΙΑ, *Μόνο λίγα χιλιόμετρα, Ιστορίες για την Ιστορία*, σε συνεργασία με τον ΜΑΚΗ ΠΡΟΒΑΤΑ, Δέκατη Έκτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2021, σελ. 206.

³⁵⁸Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] Nous avons de beaux domaines et des terres inculte qui renferment dans leur sein des trésors. Les unes si composent de plantations de raisins de Corinthe et d'oliviers; les autres sont des terrains fertiles, arrosés par des eaux de source ou de rivière, et à portée de la mer.

Le sénat discute dans ce moment les différents projets que je lui ai communiqués sur un sage système de partager quelques millions de stremmes de terres nationales aux paysans qui ne sont pas propriétaires. Par cette distribution l' état se procurera un revenu annuel considérable, soit qu' il donne ces terres en exigeant une rente perpétuelle sur leur valeur, soit qu' il en exige à de longs termes. Ceci est pour les terres incultes ou mal cultivées. Quant aux domaines, il pourrait les vendre définitivement contre le paiement immédiat de leur valeur. On lu fait monter à plusieurs centaines de milliers de talaris, ce qui nous donnerait, si la chose peut réussir, un capital au moyen duquel nous pourrions ou couvrir notre déficit, ou assurer le dividende d' un emprunt que dans cette hypothèse le gouvernement contracterait à l' étranger. [...]”.

Correspondance du comte J. Capodistrias, Président de la Grèce, Les Lettres Diplomatiques, Administratives et Particulières, écrites par lui depuis le 20 Avril 1827 jusqu' au 9 Octobre 1831, ό. π., σσ. 169-170.

θα διαχειρίζεται τις καλλιέργειες σε ελληνικές περιοχές είτε να αγοράσουν ελληνική γη, ώστε να γίνουν ιδιοκτήτες, Έλληνες ομογενείς, κι όχι Άγγλοι και Γάλλοι, είτε να δανείσουν ένα μεγάλο ποσό στο ελληνικό δημόσιο, με τόκο και υποθήκη τα εν λόγω κτήματα, τοποθετώντας τα χρήματά τους στην τράπεζα. Επιπροσθέτως, συνεχίζει ο Έλληνας Κυβερνήτης, θα έχουν προσφέρει μεγάλη υπηρεσία στο έθνος, στο οποίο είναι τιμή τους να ανήκουν.³⁵⁹

Ο Regaldi περιγράφει τι αντίκρουσε ο Καποδίστριας όταν πάτησε το πόδι του στην ελληνική γη. Όταν έφτασε στην Πελοπόννησο, η κατάσταση ήταν τραγική. Το δημόσιο ταμείο άδειο, στη γεωργία και στο εμπόριο επικρατούσε χάος, καμία πειθαρχία στο στρατό, ακαταστασία στη δικαστική εξουσία, στο εκπαιδευτικό σύστημα και τη διπλωματία, ανασφάλεια και στη ξηρά και στη θάλασσα, ερείπια μετά τις καταστροφές στην Αθήνα, στο Μεσολόγγι, στη Πάτρα, στο Ναβαρίνο και στην Τριπολιτσά. Οι Κλέφτες, οι Φαναριώτες και οι Φιλέλληνες περίμεναν από τον Κυβερνήτη αποζημιώσεις και αξιώματα. Και επιπλέον, Γάλλοι και Άγγλοι κατασκόπευαν κάθε του κίνηση, μιας και τον θεωρούσαν ρωσόφιλο. Ο Ιταλός ποιητής φαντάζεται την αποκαρδίωση του Καποδίστρια μπροστά σε αυτό το θλιβερό θέαμα και τις σκέψεις του όταν φτάνει στην Αίγινα. Παρακολουθεί τη Σαλαμίνα και

³⁵⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] Pourquoi les capitalistes d’ Odessa ne formeraient-ils pas une compagnie qui souscrirait, je suppose, pour la somme de 50,000 talaris? Elle enverrait en Grèce avec l’argent un fondé de pouvoirs qui achèterait des terres; et si elle se décidait à les distribuer aux laboureurs que la guerre a accumulés dans les parages de la mer Noire, je me fais fort de lui accorder de très-bonnes terres aux conditions les plus avantageuses.

Les actionnaires placeraient leurs capitaux à un haut intérêt. Ils deviendraient propriétaires en Grèce; et le jour où ils viendraient s’ y établir, ils jouiraient de tous les avantages que donne la fortune. Ils seraient des citoyens utiles, et ils feraient une œuvre de bien; en procurant du travail et du pain aux malheureux qui sont expatriés. Ils auraient enfin rendu un grand service à la nation, à laquelle ils tiennent à honneur d’ appartenir.

C’ est sur cette grande thèse que je vous engage à pérorer les Inglessis, les Séraphinos, et autres. La somme leur paraîtra peut-être énorme; eh bien! qu’ ils se cotisent pour une somme moins forte, mais qu’ ils donnent au moins le bon exemple; les capitalistes grecs de Trieste, de Vienne et de Livourne le suivront. Sans cela les capitalistes anglais et français finiront par s’ emparer des meilleures terres.

Je propose aux richards d’ Odessa des terres incultes, dans la supposition qu’ ils se décideront à y coloniser les Grecs de Mosconissia, de Varna, d’ Anchilion, et de Sozopolis, etc., dont vous me parlez. Dans la supposition qu’ ils preferent des domaines déjà cultivés, je pourrai également leur en vendre, et avec l’ argent que j’ en tirerai, ce sera moi qui coloniserai vos protégés.

Enfin s’ il veulent prêter une forte somme au gouvernement grec à l’ intérêt de 8 pour 100 et avec l’ hypothèque des dits domaines, ils placeront leur argent à la banque, et j’ en profiterai également pour accueillir et utiliser ces émigrés. Je ne vous en dis pas davantage sur ce chapitre. C’ en est assez pour un homme comme vous. [...]”.

Correspondance du comte J. Capodistrias, Président de la Grèce, Les Lettres Diplomatiques, Administratives et Particulières, écrites par lui depuis le 20 Avril 1827 jusqu’ au 9 Octobre 1831, στο ίδιο, σσ. 170-171.

επαναλαμβάνει τις λέξεις του Θεμιστοκλή, μετά τον θρίαμβο των Ελλήνων εναντίον των Περσών: «Δεν είμαστε εμείς αυτοί που θα φέρουμε τη νίκη, αλλά μόνο οι Θεοί».³⁶⁰

Ο Regaldi ιστορεί ότι ο Καποδίστριας διενέργησε άμεσα για την οργάνωση του κράτους. Στο Ναύπλιο δημιούργησε τη νέα κυβέρνηση, επιλέγοντας αξιόλογες προσωπικότητες για τα κρατικά αξιώματα. Τον Ανδρέα Μουστοξύδη αρμόδιο για τη δημόσια εκπαίδευση, τον Σικελιανό για τις υποθέσεις δικαίου και αγωνιστές της Επανάστασης, όπως τον Υψηλάντη, τον Σπηλιάδη, τον Κολοκοτρώνη, τον Κανάρη, τον Νικήτα, τον Μιαούλη. Το διοικητικό του σύστημα ενίσχυσε το ερειπωμένο ελληνικό κράτος, οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά. Ίδρυσε ορφανοτροφείο και αρχαιολογικό μουσείο στην Αίγινα, οργάνωσε το τομέα της δικαιοσύνης δημιούργησε αλληλοδιδασκτικά σχολεία και στρατιωτική σχολή, συγκέντρωσε στρατό με δεκατέσσερις χιλιάδες άνδρες, πολέμησε τη ληστεία και την πειρατεία. Το εμπόριο και οι τέχνες άνθησαν. Στο μεταξύ, οι οικονομικές εισφορές που στάλθηκαν από την Ευρώπη δεν επαρκούσαν για τις ανάγκες του νέου κράτους, αφού το μεγαλύτερο μέρος χρησιμοποιήθηκε για τον πόλεμο. Οι Τρεις δυνάμεις, που κατατρόπωσαν τους Οθωμανούς στη ναυμαχία του Ναυαρίνου, υποστήριξαν τον Καποδίστρια εγκρίνοντας για την Ελλάδα ευνοϊκά δάνεια και υπογράφοντας τα νέα της σύνορα.³⁶¹

³⁶⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“Spettacolo lagrimevole era l’aspetto della Grecia. Emunto l’erario, l’agricoltura e il commercio scompigliati dalla rivoluzione, mancanti di capi regolari e disciplina le assottigliate milizie; nessun ordine di magistratura, di pubblico insegnamento e di diplomazia; nessuna sicurezza in terra e in mare; e desolate e coperte di recenti ruine Atene, Missolongi, Patrasso, Navarino e Tripolizza. Frattanto Clefti, Fanarioti e Filellini d’ogni paese attendevano dal presidente cariche e pensioni, e i partigiani di Francia e d’Inghilterra spiavano con sospetto ogni suo atto, per opporsi, quando occorresse, all’antico ministro di Alessandro. Le quali misere condizione il presidente rivolgendo nel suo animo in Egina, fra i ruderi degli antichi templi, guardava alle prossime acque di Salamina; e la storia gli ricordava un’età non meno dolorosa, in cui i Greci ebbero a sostenere ostinate battaglie contro i poderosi eserciti della Persia. L’Attica fu altre volte tesimone della virtù greca su quelle acque; e Serse dalla vetta di un colle vide la sconfitta dei Persi e il trionfo dei Greci. Fra ricordanze così gloriose i venti dell’Egeo forse gli ripetevano le parole di Temistocle: “Non siamo noi che riportammo la vittoria; sono gli Dei”.

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, ό. π., σελ. 13.

³⁶¹Παραπομπή από βιβλίο:

“Quietò le discordie cittadine, e raccolti intorno a sé gli uomini più notabili, qualunque ne fosse il pensare politico, gl’interrogò sulle deliberazioni più acconce ai tempi. Ebbe a consigliare il dotto Mustoxidi per la pubblica istruzione, e l’integerrimo Ciciliani per gli affari di grazia e giustizia, e alle altre cariche dello Stato, chiamò gli illustri Ipsilanti, Spiliades, Colocotroni, Canaris, Nikita, Miaulis, insomma quelli che per probità o per azioni magnanime eransi già segnalati. Fondò in Egina un orfanotrofio per settecento poveri fanciulli, ed un museo archeologico. Fece aprire in diversi paesi scuole lancasteriane; organò l’amministrazione della giustizia, istituì un collegio militare, e compose, non senza ostacoli, un esercito di quattordicimila uomini. Domò la pirateria e il brigantaggio: già il

Ο Mezzanote υμνεί τον Κόντε Ιωάννη Καποδίστρια ως ένα άνδρα σπάνιο, έντιμο, και προπαντός ως φιλόπατρη που άφησε τα αξιώματα για να προσφέρει τις υπηρεσίες του για τη σωτηρία της πατρίδας του. Παραιτούμενος από Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας και αποδεχόμενος την πρόταση για τη θέση του Κυβερνήτη της Ελλάδος, εξασφάλισε από τον ίδιο τον Αυτοκράτορα της Ρωσίας την ελευθερία και την ανεξαρτησία της πατρίδας του,³⁶² και αρνούμενος την ισόβια σύνταξη που του προσφέρθηκε από τον Ρώσο μονάρχη, ήρθε στον τόπο του ως αληθινός Έλληνας με την επιθυμία να αφοσιωθεί στο έργο του για την αναγέννηση του ελληνικού έθνους.

Ο Rovani καταγράφει ότι ο Καποδίστριας βρισκόταν στο Βερολίνο, όταν δέχτηκε την πρόσκληση από την Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας. Απάντησε στους συμπατριώτες του ότι: «εξαναγκασμένος από την ανάγκη να είμαι χρήσιμος, έχοντας στην καρδιά μόνο το καλό της ανθρωπότητας και των Ελλήνων, συμφώνησα με την εκλογή μου παραμερίζοντας τον εαυτό μου,. Ωστόσο, ευχαριστώντας την Ελληνική Εθνοσυνέλευση που με επέλεξε, δηλώνω ότι δεν μπορούσα να αποφασίσω να δεχτώ ή να αρνηθώ ξανά προτού ο ελληνικός λαός να αποδεχθεί ορισμένες από τις προτάσεις μου». Ο Rovani σε αυτό το σημείο, επισημαίνει ότι ο Καποδίστριας γνώριζε πολύ καλά ότι οι προτάσεις του έπρεπε να μοιάζουν με διατάγματα και ότι το ελληνικό έθνος, τη δεδομένη στιγμή, θα υπέμεινε τυφλά κάθε θέλησή του.³⁶³ Προτού

commercio e le arti si animavano; ma i sussidi che mandava l'Europa non bastavano alle necessità dello Stato, e a soddisfare i molti che avendo giovato alla Grecia in guerra, volevano giovare a sé medesimi in pace. Frattanto le tre potenze che su le acque di Navarino, obbedienti al grido dell'umanità, fulminarono l'Ottomano, rimettevano della loro generosità, contendendo al presidente l'opportunità di un prestito, e i limiti da lui segnati alla nuova Grecia”.

Il Conte Giovanni Capodistria cenni storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σελ. 14.

³⁶²Παραπομπή από βιβλίο:

“Vanne, a lui disse il forte
Domator d' Oriente, a te prometto
Libera in liete sorte
L' Ellade tua ch'oggi al tuo zel commetto.
Ed Anglia e Francia, in un voler possenti,
Agli Ellèni giurar meco salute,
Pietose ail or lamenti:
Ed io del sacro guiro memorando
La provvida virtute
Confermerò col brando.
Securo or muovi, e il vigile
Tua senno adopra, e rendi omai felice
La Patria tua d' invitti eroi nudrice.”

“Tutte le Opere del professore Antonio Mezzanotte, Perugino”, Volume Quattro, “I Fasti della Grecia nel secolo XIX”, “Alla Nuova Grecia”, ό. π., σελ. 201.

³⁶³Παραπομπή από βιβλίο:

φτάσει στην Ελλάδα, έστειλε υπόμνημα στον Πρόεδρο της Εθνικής Συνέλευσης στο οποίο παραθέτει τις επιδιώξεις του για τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους.³⁶⁴

Όταν έφτασε στην Αίγινα για να ορκιστεί Κυβερνήτης της Ελλάδας, η Κυβερνητική Επιτροπή εξέδωσε ευχαριστήρια διακήρυξη προς το πρόσωπό του.³⁶⁵ Ο νέος Κυβερνήτης, από την πλευρά του, στράφηκε στους Έλληνες με ένα μανιφέστο, στο οποίο τους ευχαριστούσε για την εμπιστοσύνη που του έδειξαν και τους εξηγούσε τις προσπάθειες που έκανε, με τα ταξίδια του στην Ευρώπη, με σκοπό να πραγματοποιηθούν οι υποσχέσεις της Συνθήκης του Λονδίνου προς την Ελλάδα.³⁶⁶

Ο Rovani εκφράζει την άποψη ότι ο Καποδίστριας δεν είχε την ίδια εκτίμηση και αγάπη για την Ελλάδα, όπως είχαν για τον ίδιο οι συμπατριώτες του.³⁶⁷ Υποστηρίζει την πίστη του Κυβερνήτη προς τη ρωσική βοήθεια και τη στρατηγική που ακολούθησε για να συγκεντρώσει όλες τις εξουσίες στο πρόσωπό του. Η πρώτη του ομιλία, που έδωσε στα μέλη της Συνέλευσης, στους ηγέτες και στους προύχοντες που ήρθαν να τον προϋπαντήσουν, προς κατάπληξη όλων, ήταν μία δημόσια δήλωση απόλυτης συμπάθειας προς τη Ρωσία. Επιβεβαίωσε ότι η πραγματικά αναμενόμενη βοήθεια δεν ήρθε από τη Γαλλία και την Αγγλία, αλλά μόνο από τη γενναιόδωρη και ισχυρή Ρωσία. Ο Rovani αποκαλεί αυτή τη δήλωση πολύ άχρηστη και συνετή ταυτόχρονα. Συνεχίζει την αφήγησή του καταγράφοντας ότι εκείνο που προκάλεσε τη περισσότερη έκπληξη και πολύ σύντομα άρχισε να προκαλεί κάποια κρυφή αλλά συνεχή αντιπολίτευση, ήταν το γεγονός ότι δεν ήθελε να ορκιστεί, τη στιγμή της εγκατάστασής του, για τη διατήρηση της ελληνικής ανεξαρτησίας, σύμφωνα με το Σύνταγμα της Τροιζήνας. Αρνήθηκε με το πρόσχημα ότι δεν μπορούσε να υποσχεθεί

“[...] costretto dal bisogno d'essere utile, e non avendo a cuore che il bene dell'umanità e dei Greci, egli faceva violenza a sè stesso e consentiva ad essere eletto. Ringraziando però l'assemblea nazionale greca di averlo voluto scegliere, le dichiarò che non poteva risolversi ancora ad accettare o a rifiutare prima che il popolo greco non si dichiarasse alla sua volta contento d'accettare alcune sue proposizioni. Ma il conte sapeva troppo bene che le sue proposizioni dovevano somigliare a decreti, e che la nazione greca, a quel punto, avrebbe ciecamente subita ogni sua volontà”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σσ. 193-194.

³⁶⁴Βλ. επιστολή του Καποδίστρια προς τους Έλληνες ως Κυβερνήτης του ελληνικού κράτους, στο Παράρτημα 45.

³⁶⁵Βλ. την ευχαριστήρια διακήρυξη της Επιτροπής όταν έφτασε ο Καποδίστριας στην Αίγινα για να ορκιστεί, στο Παράρτημα 46.

³⁶⁶Βλ. την ευχαριστήρια ανακοίνωση του Καποδίστρια προς τον ελληνικό λαό, στο Παράρτημα 47.

³⁶⁷Παραπομπή από βιβλίο:

“Non sembra però che il presidente avesse per la Grecia quella stima e quell'amore che la stessa, in quel momento almeno, aveva per lui”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 196.

να διατηρήσει μία κατάσταση που δεν υπήρχε ακόμη, και επομένως περίμενε τη συγκατάθεση των ευρωπαϊκών δυνάμεων.³⁶⁸

Το σύστημα της νέας προσωρινής κυβέρνησης δημοσιεύθηκε με διάταγμα της 18^{ης} Ιανουαρίου. Τα δύο πρώτα άρθρα του συστήματος της νέας διακυβέρνησης αναφέρονταν στο *Πανελλήνιο*, ένα συμβούλιο αποτελούμενο από είκοσι επτά μέλη, το οποίο μαζί με τον Κυβερνήτη της Ελλάδας θα συμμετείχε στις εργασίες και στην ευθύνη της κυβέρνησης μέχρι τη σύγκληση της Εθνικής Συνέλευσης που θα λάμβανε χώρα τον Απρίλιο του 1828. Το Πανελλήνιο χωρίστηκε σε τρία τμήματα: το *πρώτο* αφορούσε την οικονομία, το *δεύτερο* ασχολείτο με τη διακυβέρνηση των εσωτερικών υποθέσεων και το *τρίτο* σχετιζόταν με την ένοπλη δύναμη της ξηράς και της θάλασσας.³⁶⁹ Ο Καποδίστριας διόρισε τους Μαυρομιχάλη, Ζαΐμη και Κουντουριώτη ως προέδρους των τριών τμημάτων. Μετά τη διάλυση του νομοθετικού σώματος, το Σύνταγμα της Τροιζήνας μετατράπηκε σε «νεκρό γράμμα» και η Ελλάδα είδε έναν απόλυτο αφέντη στο πρόσωπο του Κυβερνήτη Καποδίστρια.³⁷⁰

Ο Rovani αναφέρει ότι ο Καποδίστριας συνέχισε να δημοσιεύει διατάγματα. Με ένα διάταγμα ίδρυσε ένα *Συμβούλιο Πολέμου*, το οποίο ασχολείτο με πολεμικές επιχειρήσεις και στρατιωτικές υποθέσεις. Μέλη αυτού του Συμβουλίου, του οποίου προέδρευε ο ίδιος ο Καποδίστριας, ήταν οι δύο διοικητές, της θάλασσας και της

³⁶⁸Παραπομπή από βιβλίο:

"Ma se queste cose diceva nei proclami a stampa, il primo suo discorso ch'egli fece ai membri dell'assemblea, ai capi e ai primati che vennero a prenderlo quando scese a terra, non fu altro che una professione assoluta delle sue simpatie russe, con gran meraviglia di tutti. Al cospetto di più di sessanta persone egli affermò che non era dalla Francia e dall'Inghilterra che bisognava attendere soccorsi reali, ma soltanto dalla generosa e potente Russia, dichiarazione affatto inutile e imprudente.

E ciò che produsse maggior stupore e cominciò troppo presto a provocare qualche celata, ma ostinata opposizione, si fu il non aver egli voluto giurare, nell'istante della sua installazione, il mantenimento dell'indipendenza ellenica, giusta la costituzione di Trözen. Egli rifiutò col pretesto che non poteva promettere di mantenere uno stato di cose che ancora non esisteva, e che perciò aspettava l'assenso delle potenze europee".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 199.

³⁶⁹Παραπομπή από βιβλίο:

"1.° Un consiglio composto di ventisette membri, chiamato Panellenio, partecipa assieme col governatore della Grecia ai lavori ed alla responsabilità del governo fino alla convocazione dell'assemblea nazionale che si raccoglierà dentro il mese d'aprile del 1828.

2.° Il Panellenio è diviso in tre sezioni: la prima ha per oggetto l'economia; la seconda, il governo delle cose interne in tutti i loro rami; la terza, la forza armata di terra e di mare".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 199.

³⁷⁰Παραπομπή από βιβλίο:

"A presidenti delle tre sezioni nominò Mauromicali, Zaimi e Conduriotti. Dopo di che la camera legislativa fu disciolta, la costituzione di Trözen si ridusse a lettera morta, e la Grecia ebbe nel presidente Capodistria un padrone assoluto".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 200-201.

ξηράς, στους οποίους μπορούσαν να προστεθούν Έλληνες στρατηγοί και ναύαρχοι, όταν ο Κυβερνήτης θα έκρινε σκόπιμο να καλέσει. Σε ένα δεύτερο διάταγμα, διέταξε τη σύσταση ενός *Συμβουλίου Υπουργών*, το οποίο απασχολείτο με τις εξωτερικές υποθέσεις, το εμπόριο, τη ναυσιπλοΐα και ό,τι άλλο θα είχε ορίσει ο Πρόεδρος. Με ένα τρίτο διάταγμα ίδρυσε μία *Εκκλησιαστική Επιτροπή*, η οποία έπρεπε να ενημερώνει την κυβέρνηση για το κράτος και τις ανάγκες της Εκκλησίας. Έδωσε επίσης εντολές για τη δράση του *Πανελληνίου*, τον τρόπο χειρισμού των εργασιών, τις ημέρες της εργασίας, το χρονοδιάγραμμα. Τέλος, έδωσε οδηγίες για τη μορφή του όρκου, που έπρεπε να πάρουν τόσο ο Πρόεδρος όσο και τα μέλη του Πανελληνίου.³⁷¹

Ασχολήθηκε με την πειρατεία και την οργάνωση των στρατευμάτων. Τα στρατεύματα αποτελούνταν κυρίως από Ρουμελιώτες, τα οποία ήταν διάσπαρτα στην Πελοπόννησο. Όπως τονίζει ο Rovani, ήταν απαραίτητο να βρεθεί το πρόσωπο που θα τους ενέπνεε εμπιστοσύνη και να τους παρακινήσει να υπακούσουν. Αυτός ο άνδρας ήταν ο στρατηγός Κωλέττης, τον οποίο όλοι φώναζαν Πρόεδρο, αν και δεν του άρεσε ούτε να επιδεικνύει τον εαυτό του, ούτε να επιβάλλει την αξία του από τα έργα του και τη δράση του. Ο Κωλέττης έλαβε την εντολή να οργανώσει τους Ρουμελιώτες σε χιλιαρχίες, ή σε σώματα των χιλίων ανδρών, υπό τη διοίκηση ενός συνταγματάρχη. Γεγονός που ήταν δύσκολο να τεθεί σε εφαρμογή. Ο στρατηγός πήγε στο στρατόπεδο της Τροιζήνας όπου υπήρχαν τέσσερις χιλιάδες άνδρες. Όταν έγινε γνωστή η άφιξή του, οι αρχηγοί έσπευσαν να τον συγχαρούν. Τους μίλησε για τον πόλεμο, τη νέα κυβέρνηση, τα πάντα εκτός από τον πραγματικό σκοπό για τον οποίο είχε έρθει. Αλλά την επόμενη μέρα, πήγε πρώτα στον στρατηγό Τζαβέλα, έναν από τους ήρωες του Μεσολογγίου και έναν από τους πιο γενναίους στρατιώτες. Ο Κωλέττης στράφηκε στον πατριωτισμό του αρχηγού των Ρουμελιωτών, ο οποίος πείστηκε από τα λόγια του στρατηγού, και ενδιαφερόταν περισσότερο για το καλό της πατρίδας του παρά για τον εαυτό του. Παραιτήθηκε από το αξίωμά του και αποδέχθηκε την εντολή μίας χιλιαρχίας με τον τίτλο του συνταγματάρχη. Υπήρχε τόσοσ σεβασμός στους στρατιώτες, που κανείς δεν τόλμησε να αντιταχθεί στις συμβουλές του Κωλέττη, αφού ο Τζαβέλλας είχε δεχθεί εύκολα την καινούργια κατάσταση. Σε οκτώ ημέρες ολοκληρώθηκε η νέα τάξη του στρατού, η οποία

³⁷¹Βλ. τον όρκο του Καποδίστρια, στο Παράρτημα 48.

θεωρήθηκε αδύνατη στην αρχή, και ο Κωλέττης επέστρεψε στην Αίγινα για να δώσει μία περιγραφή του έργου του.³⁷²

Μετά την καταστροφή της πειρατείας και της τακτοποίησης των στρατευμάτων, στη συνέχεια ο Καποδίστριας στράφηκε στις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους. Προσπάθησε να αναζωογονήσει τη γεωργία, να ιδρύσει δημοτικά σχολεία, να θέσει ένα σύστημα τακτικών δικαστηρίων.³⁷³

Ο Zecchini συγκρίνει τα δύο πολιτεύματα, την τυραννία των Πεισιστρατίδων της Αρχαίας Ελλάδας με την απολυταρχική διακυβέρνηση των Καποδίστρια του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Απορρίπτει τη θεωρία του Πλούταρχου, ότι υπάρχουν τεράστιες διαφορές μεταξύ των ανθρώπινων προσωπικοτήτων. Για τον Ιταλό λογοτέχνη, οι απόγονοι αυτών των μεγάλων πολιτικών οικογενειών, αν και τους χωρίζουν αιώνες, έχουν πολλές ομοιότητες μεταξύ τους. Ομοιότητες στους ισχυρούς χαρακτήρες τους και στις ικανότητές τους, καθώς επηρεάζονται από την εκπαίδευση και τις μελέτες τους, από τα γεγονότα που διαμόρφωσαν την ιδιοσυγκρασία τους. Για τους λόγους αυτούς ο τρόπος με τον οποίο άσκησαν εξουσία είναι όμοιος. Τυραννία λεγόταν στην Αρχαία Ελλάδα, Απολυταρχία τον 19^ο αιώνα.

Ασχολήθηκαν με την οργάνωση της δημόσιας διοίκησης και του στρατού, τη δημιουργία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, την αναβίωση των τεχνών, την κατασκευή ναών και διακοσμητικών έργων, αλλά πάντα κάτω από τη χειραγώγηση και την καθοδήγηση της απόλυτης εξουσίας του Κυβερνήτη.

³⁷²Παραπομπή από βιβλίο:

“Bisognava intanto cominciare dalle truppe romeliotte, e per indurle ad obbedire bisognava pure trovar l'appoggio d'un uomo nel quale esse avessero fiducia: quest'uomo era il general Coletti, che tutti ad una voce nominarono al presidente, sebbene questi non amasse nè vederselo vicino, nè valersi troppo dell'opera sua. Il generale ricevette dunque l'ordine di organizzare i Romeliotti in chiliarchie, o corpi di mille uomini, sotto il commando d'un colonnello. Ma se l'ordine era facile a darsi, difficilissimo era condurlo ad effetto. Coletti si recò al campo di Trözen ove trovavansi quattromila uomini. Quando si seppe il suo arrivo, i capi tosto accorsero a complimentarlo. Il generale parlò con essi della Guerra, del nuovo governo, di tutto fuorchè del vero scopo per cui era venuto. Ma il giorno dopo, nel restituire le visite che aveva ricevute, si recò innanzi tutto dal generale Zavella, uno degli eroi di Missolongi, e de' più stimati dai soldati. Coletti si rivolse al patriottismo del capo romeliotto, il quale, persuaso dalle parole del generale, e più curante del bene della patria che di sè stesso, rinunciò al proprio grado, e accettò il commando d'una chiliarchia col titolo di colonnello”.
Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σσ. 204-205.

³⁷³Παραπομπή από βιβλίο:

“Provveduto pertanto alla distruzione della pirateria ed all'ordinamento delle truppe, il presidente si rivolse allora alle cose interne dello Stato, tentando di far rinascere l'agricoltura, al qual fine istituì delle scuole primarie, procurando inoltre di porre un sistema a' tribu nali regolari”.
Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 205.

Ο Nievo μέσα από τη μυθοπλασία του σκιαγραφεί τον χαρακτήρα του Καποδίστρια. Ο γιος του πρωταγωνιστή, Λουτσιάνο, παντρεύεται την ανηψιά του Προέδρου. Ο κόμης επωφελείται από τη δημοτικότητα του Λουτσιάνο στο στρατιωτικό σώμα. Για το λόγο αυτό συμφώνησε σε αυτό τον γάμο. Είχε κατά νου να πετύχει τους πολιτικούς του σκοπούς. Άλλωστε πρότεινε στον πατέρα του Λουτσιάνο, Carlo, να τον διορίσει Υπουργό των Οικονομικών, αλλά εκείνος αρνήθηκε. Τον περιγράφει ως έναν άνθρωπο σίγουρο και ευχαριστημένο με τον εαυτό του, πονηρό κι όχι κακό. Φιλόδοξο και υστερόβουλο για την εικόνα του, αλλά αντίθετα με τον Zecchini, δεν πιστεύει ότι σκόπευε να γίνει τύραννος σαν τον Πεισίστρατο.

4.4. Καποδίστριας και Παιδεία

«Ας εξετάσωμεν τώρα τας αιτίας, όπου αποκαταστήσιν εύκολον την επανόρθωσιν των Ελλήνων· πρώτη λοιπόν, είναι η προχώρησις του γένους μας εις τα μαθήματα».

*Ανωνύμου Έλληνο-Ελληνική Νομαρχία.*³⁷⁴

«Η δημόσια εκπαίδευσις δεν είναι δυνατόν να οργανωθή όσον ταχέως αι χρείαι το απαιτούσι και ημείς το επιθυμούμεν. Διό τα σχολεία χρειάζονται οικήματα· εγώ δε φθάσας ενταύθα ευρήκα μόνο καλύβας, όπου εσκεπάζοντο πλήθος οικογενειών πειναλέων».

Καποδίστριας στον Κοραή, όταν βρήκε άδειο το ταμείο.³⁷⁵

Ο Καποδίστριας, σε όλη του τη ζωή, προσπάθησε με κάθε τρόπο να αποκτήσουν οι Έλληνες παιδεία και μόρφωση, για να «διαχειριστούν» την ελευθερία τους με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργήσουν ένα οργανωμένο και προοδευτικό κράτος. Ο Κερκυραίος πολιτικός από την εποχή που ήταν στην Αγία Πετρούπολη φρόντιζε για την εκπαίδευση Ελληνοπαίδων. Εκεί γνώρισε τον τραπεζίτη Ιωάννη Δομπόλη από την Ήπειρο, ο οποίος έγινε ταμίας της Φιλόμουσου Εταιρείας και ακολούθησε τον

³⁷⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ, *Ελληνική Νομαρχία ήτοι λόγος περί ελευθερίας*, Φιλολογική Απομνημείωση, Κείμενο-Σχόλια-Εισαγωγή: Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ, Μελετήματα: Ν. Α. ΒΕΗΣ - Μ. ΣΙΓΟΥΡΟΣ, Έκδοση Τέταρτη, Αποσπερίτης, Αθήνα 1982, σελ. 207.

³⁷⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

ΘΑΝΟΣ Μ. ΒΕΡΕΜΗΣ - ΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ - ΙΑΚΩΒΟΣ Δ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, *1821 η δημιουργία ενός έθνους-κράτους*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2018, σελ. 379.

Κυβερνήτη στην Ελλάδα ως προσωπικός του ταμίας. Τους δύο άνδρες έφερε κοντά το όραμά τους για την παιδεία του ελληνικού έθνους.³⁷⁶

Στο Συνέδριο της Βιέννης ανακοίνωσε την ίδρυση της Φιλομούσου Εταιρείας της Βιέννης, με την ηθική και οικονομική υποστήριξη του τσάρου. Σκοπός της ήταν να αποτελέσει το λίκνο της μόρφωσης των Ελληνοπαίδων και να φροντίζει για την αναπέρωση και διεύρυνση της παιδείας των Ελλήνων. Θεωρείται κι ως αντίβαρο της ομώνυμης εταιρείας που έδρευε στην Αθήνα, την οποία έκρινε ως όργανο της αγγλικής δράσης.³⁷⁷

Ο Καποδίστριας έγραφε στον Μουστοξύδη, στον οποίο είχε αναθέσει τα εκπαιδευτικά ζητήματα, και σε άλλους, ότι τα άπορα και ορφανά Ελληνόπαιδα, τα οποία είχαν καταφύγει στο εξωτερικό, θα πρέπει να βοηθηθούν για να αποκτήσουν υψηλή μόρφωση. Αν διακριθούν στα γράμματα, στις τέχνες και στις επιστήμες, θα προοδεύσουν σε άλλη χώρα, παρά στην σύγχρονή του Ελλάδα, που ακόμη δεν είχε ολοκληρωθεί ο αγώνας. Ταυτόχρονα, όμως, θα πρέπει να ανατραφούν με το αίσθημα του ιερού καθήκοντος και του εθνικού φρονήματος, να διδαχθούν την ελληνική γλώσσα και την ορθόδοξη πίστη, ώστε να εξελιχθούν σε εξάαιρετα τέκνα της Ελληνικής πολιτείας, μεγαλουργώντας για το εθνικό της μέλλον.³⁷⁸ Είχε απορρίψει την πρόταση για τη δημιουργία ελληνικής σχολής στο Λονδίνο και προσπάθησε να μεταφερθεί η ελληνική σχολή του Μονάχου στην Ελλάδα. Είχε εισάγει το «Λανκαστριανό» εκπαιδευτικό σύστημα και τα συστήματα Φέλλεμπεργκ και Πεσταλότσι. Επιπλέον, είχε ενδιαφερθεί για την εκπαίδευση των κοριτσιών. Συνείσφερε ο ίδιος στη χρηματοδότηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, προσφέροντας ένα μέρος του επιδόματος που έπαιρνε από τη Ρωσία, παρακαλώντας

³⁷⁶Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Ιωάννης Δομπόλης γράφει στη διαθήκη του: «Ότε τω 1809 εγνώρισα τον μακαρίτην κόμητα Ιωάννην Καποδίστριαν, υπεσχέθην αλλήλοις να μεταχειρισθώμεν παν μέσον προς διάδοσιν της δημόσιας παιδεύσεως εν Ελλάδι». Μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη, ο Δομπόλης επέστρεψε στη Ρωσία, όπου ασχολήθηκε με τις επιχειρήσεις και απέκτησε μεγάλη περιουσία. Στη διαθήκη του άφηνε τα χρήματά του για την ίδρυση στην πρωτεύουσα της Ελλάδας Πανεπιστημίου, που θα ονομάζεται «Καποδιστριακό», προς τιμή του πολυετούς εκλεκτού συνεργάτη του.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, ό. π., σελ. 15.

³⁷⁷Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, στο ίδιο, σελ. 18.

³⁷⁸Παραπομπή από βιβλίο:

Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σσ. 47-48.

ταυτόχρονα και τους φιλέλληνες και τους Έλληνες της διασποράς να ακολουθήσουν το παράδειγμά του.³⁷⁹

Ο καθηγητής Αριστείδης Χατζής σημειώνει ότι ο Καποδίστριας και ο Στούρτζας είχαν καταστρώσει ένα φιλόδοξο σχέδιο για την εκπαίδευση των Νεοελλήνων, το οποίο είχε αναφέρει ο Κυβερνήτης στον Μαυροκορδάτο, όταν συναντήθηκαν για πρώτη φορά το 1818. Για την πραγματοποίηση αυτού του μεγαλεπήβολου σχεδίου είχαν επιπλέον στρατολογηθεί η Ρωξάνδρα Στούρτζα και ο μητροπολίτης της Ουγγαρίας και Βλαχίας, Ιγνάτιος. Είχαν αφοσιωθεί στο ιερό καθήκον του διαφωτισμού των Ελλήνων στην Αναγέννηση της Ελλάδας.³⁸⁰

Ο Καποδίστριας κατηγορήθηκε για σκοταδισμό και θρησκοληψία, σχετικά με την απαγόρευση της διδασκαλίας των αρχαίων κειμένων. Ο κριτικός και ιστορικός της νεοελληνικής λογοτεχνίας, Κωνσταντίνος Θησέως Δημαράς, επισημαίνει ότι, όταν γίνεται λόγος για παιδεία και Καποδίστρια, επικρατεί ο διαφωτισμένος δεσποτισμός ή δεσποτικός διαφωτισμός. Δεν θα πρέπει όμως να αγνοείται η εποχή και το περιβάλλον που έζησε ο Καποδίστριας. Γεννημένος στα 1776, Κυβερνήτης του νεοσύστατου ελληνικού κράτους στα 1830, σε μία πολύπλοκη ιστορική συγκυρία που οι ιδέες του απόλυτου διαφωτισμού είναι δύσκολο να εφαρμοστούν. Υπουργός της Ρωσίας, ευνοούμενος του τσάρου, στα κρίσιμα χρόνια που η Ευρώπη προσπαθεί να ορθοποδήσει μετά τη Γαλλική Επανάσταση και τους Ναπολεόντειους Πολέμους. Προρομαντισμός, ρομαντισμός, διευρωπαϊκό κύμα πιετισμού, Ιερή Συμμαχία. Μία περίοδος, όπως και η αλληλογραφία του Καποδίστρια, γεμάτη από την πίστη στη Θεία Πρόνοια.³⁸¹

Ο Rovani επικρίνει την καποδιστριακή κυβέρνηση ότι επέβαλλε στην δημόσια εκπαίδευση τη χειραγωγή και τον σκοταδισμό. Στα διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα που ίδρυσε στον ελληνικό χώρο, έδωσε το κύριο βάρος στις θρησκευτικές σπουδές, αφήνοντας τεράστιο κενό στις επιστήμες. Κανένας νέος δεν αποφοιτούσε με αξιολογη μόρφωση. Ο Rovani σημειώνει ότι τα κίνητρα του Καποδίστρια έκρυβαν

³⁷⁹ Παραπομπή από παραπομπή βιβλίου:

DOUGLAS DAKIN, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821 – 1833*, ό. π., σσ. 304-305.

³⁸⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

ΧΑΤΖΗΣ Ν. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Ο Ενδοξότερος Αγώνας, Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, ό. π., σσ. 38-39.

³⁸¹ Παραπομπή από αρχείο:

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, από τον πρόλογο του *Αρχείου Ιωάννου Καποδίστρια*, Τόμος Α'.

κάποια υστεροβουλία, έτσι ώστε οι νέοι, ακόμη και την κλασική παιδεία, να την διδάσκονται «παραμορφωμένη» και «ακρωτηριασμένη».³⁸²

Ο Zecchini αναφέρει ότι ο Καποδίστριας πρόσφερε εκπαίδευση στην νεολαία, αναβίωσε τις καλές τέχνες και ανακατασκεύασε τους κατεστραμμένους ναούς. Συγκρίνει τα πολιτεύματα που άσκησαν ο Ίππαρχος και ο Ιωάννης Καποδίστριας, συμπεραίνοντας ότι ήταν και τα δύο τυραννικά και δεσποτικά. Παρόλα αυτά, προωθήθηκαν οι τέχνες και τα γράμματα. Ο Καποδίστριας ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για τη μόρφωση των ελληνοπαίδων. Άνοιξε αλληλοδιδασκτικά σχολεία σε διάφορες περιοχές. Ωστόσο, ο Zecchini, διαψεύδει τον αριθμό των σχολείων που είχε δημοσιεύσει η εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Υπογραμμίζει ότι ήταν πολύ λιγότερα και ότι ήταν μία πράξη του Κυβερνήτη για να εντυπωσιάσει την Ευρώπη.³⁸³

Ο Καποδίστριας έχτισε ορφανοτροφείο στην Αίγινα το οποίο είχε χωρητικότητα εξακοσίων ατόμων. Ο Zecchini αναρωτιέται γιατί το μετέτρεψε αργότερα σε νοσοκομείο-άσυλο για αρρώστους με ανίατες ασθένειες. Ο Ιταλός λόγιος παρατηρεί ότι ο Κυβερνήτης αμέλησε την ίδρυση μουσικού σχολείου, σε έναν τόπο που τα αρχαία χρόνια η μουσική ήταν από τις πιο σημαντικές τέχνες. Επιπλέον, δεν φρόντισε για τη δημιουργία ναυτικής σχολής, σε μία χώρα που έχει παράδοση στη θάλασσα.³⁸⁴

³⁸²Παραπομπή από βιβλίο:

“Nemmeno però in codesti rami della vita pubblica non abbiamo a dir nulla in sua lode, perchè ne’vari stabilimenti d’istruzione ch’egli introdusse in Grecia volle dare il posto principale agli studi della religione, lasciando alle altre scienze un campo così angusto, che nessun giovane da quelle scuole non avrebbe mai potuto uscire compiutamente istruito. Gli stessi classici greci venivano a bell’arte sfigurati e mutilati, perchè la gioventù non potesse farsene quell’idea che forse il Capodistria credeva pericolosa”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 213.

³⁸³Παραπομπή από βιβλίο:

“Uguale amore, onde favorire il lustro cittadino, manifestò Giovanni Capodistria, il quale oltre la cura ch’ebbe di far aprire molte scuole di mutuo insegnamento in molti paesi della repubblica, e di farne costruire i luoghi appositi, fece pur erigere un bellissimo Orfanotrofio in Egina; ed è a diminuire del suo merito se in quest’opera caritativa vi contribuirono specialmente i Comitati filellini d’Europa, usando di quella generosità per cui si distinsero ad ogni bisogno dell’infelice Grecia. Senonchè non è a credere che quel gran numero di scuole registrate nelle effemeridi che pubblicava il Governo, fossero attuate in fatto, imperocchè se molti erano i fabbricati a quest’uso, non in tutti c’era l’insegnamento, il quale ai più anzi mancava. Nè so poi, a meno che non sia stato per abbagliare i forestieri, perchè in Egina, sede allora del Governo, vi fossero niente meno che venticinque scuole, senza quelle di mutuo insegnamento, abbenchè non contasse che 4,000 abitanti, mentre a Idra, città che ne vantava oltre 30,000, e che aveva tanto ben meritato dalla patria, non n’esisteva che una soltanto”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σσ. 85-86.

³⁸⁴Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini ισχυρίζεται ότι μαθήματα ιατρικής, φυσικών επιστημών, ιστορίας, φιλοσοφίας, κριτικής για τη θεολογική σχολή, είχαν αποκλειστεί από τη διδασκαλία. Ακόμη και στα μαθηματικά διδάσκονταν ένα μέρος της άλγεβρας και του σχεδίου. Μόνο η στρατιωτική σχολή στο Ναύπλιο ήταν αξιόλογη, ενώ η θεολογική σχολή στον Πόρο σταμάτησε τα μαθήματα, λόγω έλλειψης καθηγητών και κυβερνητικής αδιαφορίας. Προσθέτει επίσης ότι τα μαθήματα υφίσταντο τη λογοκρισία της κυβέρνησης, με αποτέλεσμα πολλοί καθηγητές στην Αίγινα να έχουν παραιτηθεί από την έδρα τους, όπως ο ιερέας Γρηγόριος Κωνσταντάς, ο καθηγητής της φιλοσοφίας, Γεώργιος Γεννάδιος και ένας πολύ σοφός άνθρωπος με το επώνυμο Σαμπύλλης. Η απογοήτευση και η αγανάκτηση για τις σπουδές κυριεύσε και τους μαθητές, οι οποίοι επαναστάτησαν το 1830 ενάντια στους προσκείμενους προς την κυβέρνηση καθηγητές. Άλλοι μαθητές συνελήφθησαν και άλλοι απελάθηκαν. Παράλληλα, στη Λειβαδιά, στη Σύρο και σε άλλες περιοχές, υπήρχαν εγκαταλειμμένα σχολεία, γιατί οι γονείς παραπονέθηκαν για τον τρόπο εκπαίδευσης των παιδιών τους και δεν εμπιστεύονταν τους διορισμένους καθηγητές από τον Πρόεδρο.³⁸⁵

Ο Καποδίστριας είχε απαγορεύσει στην Ελλάδα την κυκλοφορία των φιλοσοφικών και λογοτεχνικών έργων του Κοραή, μεταξύ των οποίων τους

“Non so pure perchè il Presidente Capodistria che volle fosse in quell’Orfanotrofio, che aveva seicento individui, e che poi terminò in un lazzeretto, qualche scuola anche di ornamento, e di utile secondario, come quella di musica vocale (musica e disegno, parte dell’ educazione civile di Solone e di Pisistrato), avesse trascurato d’instituirne una di nautica, tanto importante per un paese come la Grecia, i cui naviganti, abbandonavansi al mare solo per rozza pratica e per pura ispirazione”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 86.

³⁸⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

“La medicina insieme allo studio di tutte le scienze naturali, fu interamente esclusa; la storia pure venne compresa in questa condanna; nè si conservò della filosofia che il criticismo per la scuola di teologia; e quanto alle matematiche non si pensò che al calcolo con qualche nozione di algebra e di planimetria. Di tutte queste istituzioni, la sola scuola militare a Nauplia riuscì in parte; e quella di teologia a Poros cessò, attesa la mancanza di professori e di cure per parte del Governo. Quanto alle lezioni è d’avvertirsi che non erano libere d’ogni influenza governativa, per lo che ad Egina più d’un professore rinunziò perfino alla sua cattedra, e fra questi ricorderò il dottissimo e costumatisimo prete Gregorio Costandà, direttore dell’Orfanotrofio; Giovanni Gennadios, maestro di filosofia, il quale perchè insegnava anche storia, fu fatto segno alle persecuzioni del Governo; e, se non isbaglio il nome, un certo Sampilli, sapientissimo uomo, che avea studiato in Germania, e soggiornato un anno in Firenze solo per istudiare Dante, da cui di e notte, ei diceva, non potersi staccare. L’esempio dei professori è stato seguito dagli scolari; e nel 1830 tanto essi s’indignarono degli arbitri governativi rispetto ai loro studi, che un giorno sollevaronsi contro i cattedranti più ligi; quindi molti di essi vennero arrestati, altri espulsi, e per alcune settimane videsi chiuso il principale studio di Egina. A Livadia invece, a Sira e altrove furono abbandonate le scuole, rassegnandosi i genitori che i loro figli mancassero d’istruzione, piuttosto che fidarli a maestri nominati dal Presidente”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 86.

Διαλόγους του και του διάσημου βιβλίου του *Ατακτα*, καθώς και πολλά βιβλία Γάλλων Κλασικών που είχε στείλει ο Κοραΐς από τη Γαλλία στην Ελλάδα.³⁸⁶ Επιπλέον, είχε απορρίψει τον διάλογο για τον *Γοργία* του Πλάτωνα.³⁸⁷ Αντίθετα, ως βαθιά θρησκευόμενος ενθάρρυνε τη μελέτη της Βίβλου, ένα έργο του Θεού και των προφητών, ανώτερο από κάθε άλλο βιβλίο. Ανυπομονούσε να δει σε σύντομο χρονικό διάστημα αυτό το ιερό βιβλίο στα χέρια των παιδιών και των φτωχών οικογενειών, έχοντας τη οικονομική συμβολή πολλών Αμερικανών Φιλελλήνων.³⁸⁸

Κύριο μέλημα του Καποδίστρια ήταν η δημιουργία μίας βιβλιοθήκης, εμπλουτισμένης με χρήσιμα και σπάνια βιβλία. Ένα σχέδιο που πραγματοποιήθηκε στην Αίγινα, με τις δωρεές Φιλελλήνων και πολλών Ελλήνων από διάφορες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής. Ένας σημαντικός δωρητής επιστημονικών βιβλίων υπήρξε ο Αντώνιος Παπαδόπουλος από τη Βενετία. Πριν από τις δωρεές του, υπήρχε έλλειψη επιστημονικών έργων, απαραίτητων για καθηγητές και μαθητές Πανεπιστημίου. Μέχρι τότε, η μικρή βιβλιοθήκη ήταν γεμάτη μόνο με βιβλία Ιταλικής Λογοτεχνίας, τα οποία είχαν χορηγηθεί από Τοσκανούς, Πιεμοντέζους και Λομβαρδούς.³⁸⁹

³⁸⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“E si forzosi erano i modi di questo Capodistria rispetto allo studio letterario per poi volgerlo a’ suoi fini, che proibì nientemeno che l’introduzione in Grecia delle opere filosofiche-letterarie di Coray, fra le quali in particolare i suoi **Dialoghi**, e il suo famoso libro **Ατακτα (Atacta)**, [...]”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 86-87.

³⁸⁷Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Πλάτωνας καταγράφει στο έργο του, *Γοργία*, ότι: «Είναι καλύτερο να υποστείς την αδικία παρά να την διαπράττεις, ότι οι μόνοι πραγματικά δυστυχισμένοι άντρες είναι οι άδικοι, και ότι οι ψυχές των παραβατών εμφανίζονται μετά το θάνατο ενώπιον των κακών δικαστών σε όλη τη φρίκη της ηθικής τους παραμόρφωσης, για να τιμωρηθούν όπως τους αξίζει».

“[...]come aveva già proibito il dialogo su **Gorgia** di Platone, nel quale s’insegna ch’è meglio sopportare l’ingiustizia che commetterla; che i soli uomini veramente infelici sono gl’ingiusti; e che le anime de’ rei compariscono dopo la morte davanti i giudici infernali in tutto l’orrore della loro deformità morale, e per esser punite come si meritano”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 87.

³⁸⁸Παραπομπή από βιβλίο:

“Giovanni Capodistria favori invece lo studio della Bibbia, poema tanto superiore a quelli di quegli’impareggiabili vati, quanto lo sono le opere di Dio a quelle de’ più famosi mortali. Egli ne sollecitò la diffusione fra le famiglie più povere delle città e de’ villaggi, e secondando in questa opera pia lo zelo di molti Americani, ebbe la compiacenza di vedere che in poco tempo quelle sacre carte erano nelle mani de’ fanciulli”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 83-84.

³⁸⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας είχε χαράξει στις προσόψεις των σχολείων πολύτιμα γνωμικά για να παραδειγματίζονται οι πολίτες. Ένα από αυτά ήταν: *Οι λέξεις είναι αδελφές των έργων*.³⁹⁰ Κάλεσε διακεκριμένους Έλληνες του εξωτερικού για την οργάνωση του κράτους, σημαντικός ο καθένας στον τομέα του. Τον φιλόλογο Μουστοξύδη που ήρθε από την Ιταλία, τον ποιητή Ρίζο από την Αγγλία, τον φιλόσοφο Βάμβα και τον μηχανικό Βούλγαρη από τη Ρωσία.³⁹¹ Ωστόσο, ο Zecchini διαπιστώνει ότι η αγάπη ενός Κυβερνήτη για τις τέχνες, τα γράμματα και τους λόγιους, δεν αποδεικνύει την καλοσύνη του. Με το πρόσχημα του τιμώμενου τέκνου της χώρας, προσκαλούνται οι καλλιεργημένοι συμπατριώτες, οι φιλόσοφοι και οι καλλιτέχνες, και όταν δεν είναι πλέον χρήσιμοι, εκτοπίζονται.³⁹²

“Si è detto Biblioteca formata per le cure di quel Pisistratido; altrettanto dicasi di quella che Capodistria fece aprire a uso pubblico in Egina, secondato in questa splendida opera dalla liberalità di molti Greci e di molti filelleni, i quali da vari paesi d’Europa e d’America vi mandarono libri de’ più utili e rari. Antonio Papadopulo di Venezia, si distinse fra tutti, chè i suoi doni furono degni di lui, voglio dire del suo ingegno, della sua generosità ed opulenza; senonché sino già pochi anni la piccola biblioteca non abbondava che di libri di letteratura italiana regalati da alcuni Toscani, Piemontesi e Lombardi, e difettava invece di opere scientifiche, sì necessarie ai professori e agli scolari della Università, che ormai è già in fiore”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 88.

³⁹⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“Giovanni Capodistria invece avea fatto scolpire sulla facciata delle scuole, sentenze non meno importanti a ricordarsi, le quali scuole, com’ erano molte, così era facile ad imbattersi in que’ detti e farne tesoro; ed uno fra parecchi, ordinato da lui e notato da Vivien nel suo **Viaggio in Grecia**, fu il seguente: **le parole sieno sorelle delle opere**”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 89.

³⁹¹Παραπομπή από βιβλίο:

“Anche la Grecia moderna accolse nel suo seno pei consigli di Giovanni Capodistria, non solo il filologo Mustoxidi che ci venne dall’Italia, ma il poeta Risos dalla Inghilterra, e il filosofo Vanva e l’ingegnere Bulgari dalla Russia [...]”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 91.

³⁹²Παραπομπή από βιβλίο:

Ο ιστορικός συγγραφέας Δημήτριος Βερναρδάκης στη μελέτη του, με τον τίτλο *Επιστολιμαία Βιβλιοκρισία*, η οποία αποτελεί κριτική των Ιστορικών Αναμνήσεων του Ν. Δραγούμη, στο ερώτημα αν ο Καποδίστριας υπήρξε φωτισμένος και διώκτης των γραμμάτων, απαντά: «Όχι μόνον λοιπόν φωτισμένος δεν ήτο αλλά και παν τουναντίον. Εάν δεν εσύστησε Πανεπιστήμιον, εσύστησεν όμως, νομικήν και θεολογικήν, τας καθ’ αυτό ειδικάς σχολάς, όπως και στρατιωτικήν και γεωργικήν, αίτινες και ήσαν αι κατεπείγουσαι, ουδέν δε εκώλυε να συστήση και ιατρικήν ακολούθως, εάν υπήρχεν ανάγκη απαραίτητος και αν υπήρχον τα προς τούτο μέσα, διότι ιατρικής μεν σχολής αξίας του ονόματος εάν είναι και σήμερα ακόμη δύσκολος η πραγματοποίησις, όχι δι’ έλλειψιν επιστημόνων, αλλά δι’ έλλειψιν επαρκών επιστημονικών μέσων, πολύ πλέον δύσκολος, ή μάλλον αδύνατος ήτο τότε. Ιδίως δε φιλοσοφικής σχολής η σύστασις θεωρείται μεν σήμερα υφ’ ημών, ποτισμένων με τας γερμανικάς ιδέας, ως όρος απαραίτητος εκπαιδευτηρίου, δεν θεωρείται όμως και παντού αλλού εκτός της Γερμανίας ούτω. [...] Εθεώρει δε την παιδείαν ως αχώριστον από της θρησκείας και της ηθικής, την δε μονομερή ανάπτυξιν του πνεύματος, άνευ της θρησκευτικής και ηθικής διαπλάσεως

4.5. Καποδίστριας και Πειρατεία

«Η πειρατεία η περιφρονήσασα και autάς τας ναυτικές μοίρας των μεγάλων δυνάμεων, ως δια θαύματος εξωντόθη, η ληστεία εξηφανίσθη, η κιβδηλοποιία και η λαθρεμπορία εξέλιπον αι δολοφονίαι και τα κακουργήματα κατεδιώχθησαν αποτελεσματικώτατα, η ξηρά ήρχισε να διασχίζεται υπό του αρότρου μετά της ακινδύνου ασφάλειας και ειρήνης, μεθ' ης και η θάλασσα υπό των πλοίων, η εμπορία ανέλαβε θαυμασίως, και το αίσθημα της ασφαλείας και της τάξεως ερριζώθη εις τας ψυχάς των ανθρώπων τόσον, ώστε εκοιμώντο με ανοικτάς τας θύρας εις τας οικίας των σχεδόν πάντοτε, και ηδύνατο τις να διέλθῃ απ' άκρου εις άκρον την Ελλάδα φορτωμένος με ό,τι πολύτιμόν».

Αυτόπτης Μάρτυς

(Ν. Σπηλιάδου, «Απομνημονεύματα», Γ', σ.573).³⁹³

Μία από τις βασικές επιδιώξεις του Καποδίστρια για να σταθεροποιηθεί η άμυνα της χώρας ήταν η εξάλειψη της πειρατείας. Τα νησιά του Αιγαίου λυμαίνονταν από πειρατές. Οι κάτοικοι ήταν τρομοκρατημένοι και το εμπόριο δεν ευδοκιμούσε. Ο Κυβερνήτης με την άμεση και επιτυχή οργάνωση του ναυτικού, σε συνεργασία με τους διοικητές του ελληνικού και συμμαχικού στόλου, κατάφερε να αφανίσει τους πειρατές που δρούσαν ανενόχλητοι στις ελληνικές θάλασσες.

Ήταν ένα τεράστιο επίτευγμα. Τον αναγνωρίζουν ακόμη κι αυτοί που δεν ήταν υποστηρικτές του, όπως ο φιλέλληνας Thomas Gordon: «Εξομοιώνοντας τους περί ναυσιπλοΐας νόμους της Ελλάδας με αυτούς που έχουν καθιερωθεί από τα πολιτισμένα κράτη και επιβάλλοντας την τήρησή τους με βαρύτατα πρόστιμα, ο κυβερνήτης ξερίζωσε το κακό, και έξι μήνες μετά την ανάρρησή του στην εξουσία η ασφάλεια βασίλευε στο Αιγαίο».³⁹⁴ Αντίστοιχα, έγραψε αργότερα ο Σπ. Τρικούπης: «[...] διά της εξοντώσεως της πειρατείας, διά του κανονισμού του πολεμικού και εμπορικού ναυτικού, διά της τακτοποιήσεως του στρατιωτικού και διά της εφαρμογής

της καρδίας, όχι μόνον δεν ησπάζετο, αλλά και πάση δυνάμει απέκρουεν ως ολεθρίαν». (Πρβλ. «Ιστορικές Αναμνήσεις», σ. 116-118).

ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Καποδίστριας και Όθων*, Εκδόσεις: Εκάτη, Αθήνα 2009, σσ. 117-119.

³⁹³ Παραπομπή από βιβλίο:

ΒΕΡΝΑΔΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Καποδίστριας και Όθων*, στο ίδιο, σσ. 111-112.

³⁹⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

ΓΟΥΝΤΧΑΟΥΖ Μ. ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ, *Καποδίστριας, ο θεμελιωτής της Ανεξαρτησίας της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 566.

του διοικητικού και δημογεροντικού οργανισμού η επικράτεια έλαβε μορφήν τας ημέραις οποίαν δεν είχε πριν».³⁹⁵

Ο Rovani αναφέρει ότι το πρώτο πράγμα που φρόντισε ο Πρόεδρος Καποδίστριας, μόλις ανέλαβε την εξουσία, ήταν η καταστροφή της πειρατείας. Για τον σκοπό αυτό, στάλθηκε ο Μαυροκορδάτος στην Γραμβούσα των Χανίων, όπου ήταν το σημαντικότερο κέντρο της. Ταυτόχρονα το αγγλικό πλοίο *L' Iside* υπό τις διαταγές του sir Thomas Staines, μετά από επικοινωνία με τον Καποδίστρια, πήγε στο λιμάνι της Γραμβούσας και ξεκίνησαν στενό αποκλεισμό των πειρατικών πλοίων, των οποίων οι καπετάνιοι ήταν έξι από τους πιο σκληρούς πειρατές των θαλασσών. Τα μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης της Γραμβούσας, αν και ήξεραν ότι οι αρχηγοί των πειρατών ήταν μέσα στο φρούριο, δεν το αποκάλυψαν. Οι σύμμαχοι συνέχισαν τον έντονο αποκλεισμό του νησιού, με αποτέλεσμα κάτω από αυτή την πίεση να υποχωρήσει το Συμβούλιο της Γραμβούσας και ο sir Thomas Staines προχώρησε στη σύλληψη των πειρατών.³⁹⁶

Ο Rovani εξιστορεί ότι ο πάτερ Γρηγόριος πιάστηκε μεταμφιεσμένος ως γυναίκα, έχοντας ξυρίσει τη γενειάδα του, δύο είχαν κόψει τα μουστάκια τους και ένας άλλος είχε πλησιάσει τα τείχη του φρουρίου για να δραπετεύσει. Ο αποκλεισμός άρχισε στις 29 Φεβρουαρίου. Η κατάληψη του φρουρίου πραγματοποιήθηκε με την εγκατάσταση

³⁹⁵Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, ό. π., σημείωση 114, σελ. 83.

³⁹⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“La prima cosa di cui si occupò il presidente, dopo aver costituito il suo consiglio, fu la distruzione della pirateria. A tal fine fu spedito Maurocordato a Carabusa in Candia, che era il suo centro principale. Nello stesso tempo una divisione navale, sotto gli ordini di sir Thomas Staines, comandante la nave inglese *L'Iside*, dopo le comunicazioni avute con Capodistria, si recò al porto di Carabusa, e stabilì il più stretto blocco, furono requisiti tanto i legni pirati quanto i loro capi e direttori, sei dei quali più generalmente noti per malvagità, erano quivi ricoverati. Il consiglio componente il governo locale di Carabusa, benchè si mostrasse pronto ad obbedire agli ordini del governatore della Grecia ed alle domande di sir Thomas Staines, pure negava di sapere ove si trovassero i detti capi pirati, e in questa negativa ostinatamente persisteva, nel mentre sapevasi di certo trovarsi essi entro la fortezza. Allora i legni degli alleati continuarono strettamente il blocco dell'isola, facendo di notte girare continuamente le loro lance per togliere ogni comunicazione con quella di Candia. Il consiglio di Carabusa, ridotto per tal modo alle strette, fu costretto di cedere, e sir Thomas Staines diede allora le più energiche disposizioni onde avere nelle mani i delinquenti. Questi tentarono ogni mezzo per fuggire, ma furono alla fine rinvenuti e presi”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 201.

εκατό Βρετανών και Γάλλων στρατιωτών, και εξήντα Ελλήνων από τα στρατεύματα που έστειλε ο νέος κυβερνήτης της Γραμβούσας.³⁹⁷

Ο Rovani καταθέτει το γεγονός ότι άλλοι αγωνίστηκαν για την εξάλειψη των πειρατών στην ελληνική θάλασσα, και τελικά στον Καποδίστρια απονεμήθηκαν τα εύσημα. Επισημαίνει ότι για την καλύτερη καταστολή της πειρατείας θα ήταν απαραίτητο να εξοντωθεί ο χώρος όπου είχαν βρει καταφύγιο οι πειρατές. Για να αντιμετωπιστεί η επίμονη αντίσταση των πειρατών δημιουργήθηκαν μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης με αντιπρόσωπο τον Μαυροκορδάτο και τον διοικητή του ναυτικού συνόλου των συμμάχων, οι απαραίτητες προϋποθέσεις για να αποδοθεί στους δράστες η κατάλληλη τιμωρία και να αποτρέψουν την επανεμφάνιση τέτοιων ανομιών. Οι πειρατές έπρεπε να παραδοθούν για να υποβληθούν σε δίκη. Όλα τα σκάφη των πειρατών που κατοικούσαν στη Γραμβούσα παραδόθηκαν ή καταστράφηκαν. Τα “λάφυρα” από τις ληστείες έπρεπε να επιστραφούν. Οι παλαιές φρουρές έκαναν εκκαθάριση του φρουρίου και αντικαταστάθηκαν από εκείνη με ηγέτη τον νέο κυβερνήτη, ο οποίος είχε την απόλυτη εξουσία, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι δεν θα διαπραχθούν άλλες δράσεις πειρατείας. Χάρη στον Μαυροκορδάτο και στους συμμάχους, η πειρατεία εξαλείφθηκε και ο Πρόεδρος απέκτησε όλη τη δόξα για την επιτυχή κατάληξη των γεγονότων.³⁹⁸

³⁹⁷Παραπομπή από βιβλίο:

"Papà Gregorio fu colto travestito da donna e rasa la barba; due s'erano tagliati i mustacchi, ed un altro s'era calato giù dalle mura della fortezza per fuggire. Il 29 febbraio, levato il blocco, la fortezza venne presidiata con cento soldati di marina inglese e francese, e sessanta Greci della truppa spedita dal nuovo governatore di Carabusa".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 201.

³⁹⁸Παράπομπή από βιβλίο:

"Così, per merito di Maurocordato e degli alleati, la pirateria fu distrutta, e di ciò si diede tutto il vanto al presidente".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 202.

4.6. Καποδίστριας και Ελευθερία του Τύπου

«Καθυστέρησα και θα καθυστερήσω να δώσω συνέχειαν εις τα μέτρα, τα οποία οφείλει να λάβη η Κυβέρνησις σχετικώς προς την Ύδραν, διότι υπάρχουν ασθένειαι, αι οποίαι θεραπεύονται άνευ φαρμάκων, δια μόνης της δυνάμεως της φύσεως, και διότι αναμένω το ταχυδρομείον το οποίον σας υπεσχέθησαν να αποστείλουν εκ Λονδίνου».

Από Επιστολή του Καποδίστρια προς τον Μ. Σούτσο, στις 21 Ιουλίου 1831

(*Αρχείον Ιωάννου Καποδίστρια*, Τόμος Ι΄, σελ. 181).

«Όταν έφτασε ο Καποδίστριας υπήρχαν μόνο τρία τυπογραφεία στην Ελλάδα, δύο ελληνικά και ένα γαλλικό. Τα ελληνικά τύπωναν στην Αίγινα τη «*Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος*» και στην Ύδρα τον «*Ανεξάρτητο*», ενώ το γαλλικό εξέδιδε τη «*Μέλισσα*» στην Ύδρα. Όταν ήρθε ο κυβερνήτης οι δύο υδραίικες εφημερίδες μεταφέρθηκαν στην Αίγινα όπου η «*Μέλισσα*» έγινε κυβερνητική, ενώ ο αντιπολιτευόμενος «*Ανεξάρτητος*» έπαψε να κυκλοφορεί μετά από λίγο. Έτσι, μόνο η «*Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*» κυκλοφορούσε πλέον στην ελληνική γλώσσα. Ο εκδότης της όμως, διατάχθηκε από τον κυβερνήτη να δημοσιεύει μόνο όσα εγκρίνονταν προηγουμένως από τον αδελφό του, τον Βιάρο, και από τότε δε γραφόταν τίποτα εναντίον της κυβέρνησης».

Σπυρίδωνας Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης

(Τόμος Τέταρτος, σελ. 263).

Οι αντίπαλοι του Καποδίστρια τον κατηγορήσαν ότι χειραγωγούσε τον Τύπο. Ό,τι γραφόταν εναντίον της Κυβερνήσεως το απαγόρευε. Ισχυρίζονταν ότι η φίμωση της ελευθερίας του Τύπου ήταν ένας από τους λόγους της δημιουργίας του αντικαποδιστριακού κλίματος.

Ο ιστορικός και δημοσιογράφος Τάσος Βουρνάς καταγράφει ότι ο νόμος περί Τύπου του Καποδίστρια ήταν δρακόντειος και καταργούσε την ελευθεροτυπία. Δημοσιεύτηκε μόλις ένα μήνα πριν τη δολοφονία του και συστάθηκε για την καταπολέμηση της σφοδρής αντιπολίτευσης που ασκούσε ο Τύπος στη κυβέρνησή του.³⁹⁹ Ο Βουρνάς υποδεικνύει ότι το διάταγμα περί Τύπου του Έλληνα Κυβερνήτη

³⁹⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

ΒΟΥΡΝΑΣ ΤΑΣΟΣ, *Η Δολοφονία του Καποδίστρια, το τίμημα της ανεξαρτησίας*, ό. π., σελ. 94.

ήταν το σκληρότερο που έχει ισχύσει στο ελληνικό κράτος, εκτός από τα διατάγματα περί Τύπου κατά τη διάρκεια της διδακτορίας του 1967.⁴⁰⁰

Ο Rovani εξιστορεί την περίοδο που είχε συλληφθεί ο Κωλέττης στο Ναύπλιο, κατά την οποία είχε ιδρυθεί μία εφημερίδα της αντιπολίτευσης, με τίτλο «*Αυγή*», η οποία καταργήθηκε προτού κυκλοφορήσει το έκτο τεύχος της. Παρόλα αυτά, αυτή η βίαιη καταστολή του λόγου δεν εκφόβισε τον συγγραφέα Πολυζωΐδη, ο οποίος σύντομα ανακοίνωσε την έκδοση μίας δεύτερης εφημερίδας με τίτλο, «*Απόλλων*». Αλλά το σύνολο των γεγονότων και η λίστα των θεμάτων ήταν αρκετά για να κάνουν την κυβέρνηση να ανησυχεί, τόσο πολύ που ο Αξιώτης, Κυβερνήτης του Ναυπλίου, προσπάθησε να πείσει τον Πολυζωΐδη να μην κάνει τίποτα άλλο, για να μην προκαλέσει την αντιπαράθεση των Τριών Δυνάμεων. Ο Πολυζωΐδης, ωστόσο, δεν υποχώρησε στα παράπονα του Κυβερνήτη και ήθελε σε κάθε περίπτωση να δημοσιεύσει την εφημερίδα του. Μία ημέρα πριν από τη δημοσίευση του πρώτου τεύχους, οι αστυνομικοί πήγαν στο σπίτι του ιδιοκτήτη της εφημερίδας, και κατάσχισαν πρέσες και αντίγραφα. Ο Πολυζωΐδης διαμαρτυρήθηκε στη Σύγκλητο, αλλά δεν ικανοποιήθηκε από την ανταπόκρισή της.⁴⁰¹

Οι αστυνομικοί προχώρησαν στην κατάσχεση της εφημερίδας. Ο Πολυζωΐδης, που δεν μπόρεσε να δημοσιεύσει το πρώτο φυλλάδιο του *Απόλλωνα*, έφυγε αμέσως από το Ναύπλιο. Πήγε στην Ύδρα, μεταφέροντας μαζί του και τις πρέσες, και έτσι κατάφερε να δημοσιεύσει την αντικυβερνητική εφημερίδα.⁴⁰² Ο Rovani εξυμνεί την

⁴⁰⁰Βλ. το διάταγμα περί Τύπου του Ιωάννη Καποδίστρια, στο Παράρτημα 49.

⁴⁰¹Παραπομπή από βιβλίο:

“A Nauplia intanto, dove Coletti erasi fermato, si fondò un giornale dell’opposizione, intitolato l’**Aurora**, che non potè giungere al sesto numero che fu soppresso. Questa violenza per altro non intimorì lo scrittore Polizoides, il quale annunciò tosto un secondo giornale, intitolato **Apollo**. Ma bastò il programma a mettere in apprensione il governo, tanto che Axiati, governatore di Nauplia, persuase Polizoides a non farne altro, adducendo per motivo che sarebbe stato un provocare le suscettività delle tre potenze. Polizoides però non si arrese alle rimostanze del governatore, e volle ad ogni modo pubblicare il suo giornale. Se non che il giorno avanti alla pubblicazione del primo numero gli agenti della polizia si recarono alla casa del proprietario del giornale, e sequestrarono torchi ed esemplari, e a Polizoides non rimase altro che riclamare al senato, il quale non gli diede nessuna soddisfazione”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 219.

⁴⁰²Παραπομπή από υποσημείωση βιβλίου:

Τον Δεκέμβριο του 1830, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος έστειλε επιστολή στους αδελφούς Κουντουριώτη να βοηθήσουν τον Πολυζωΐδη:

«Είναι περιττόν να σας είπω ότι ελπίζει πολύ εις την συνδρομήν σας, ως την σημαντικωτέραν παρά την συνδρομήν όλων των λοιπών μερών της Ελλάδος».

-Βλ. *αρχεία Λάζαρου και Γεωργίου Κουντουριώτου*, τομ. 10, Αθήνα 1969, σελ. 326.

εφημερίδα του Πολυζωΐδη, αναφέροντας ότι το αποτέλεσμα που παρήγαγε ήταν εξαιρετικό, ότι το δημόσιο κριτικό πνεύμα συνάντησε τις προσδοκίες και τις ελπίδες του στα άρθρα της. Τόσο μεγάλη ήταν η επίδραση της εφημερίδας, που κατάφερε να γίνει ο πιο καθοριστικός αντίπαλος του Καποδίστρια.⁴⁰³

Ο Κυβερνήτης, όταν είδε ότι η εφημερίδα προκαλούσε την επαναστατική φλόγα ανάμεσα στα πλήθη, θεώρησε επιτακτική τη θέσπιση νόμου κατά της ελευθερίας του Τύπου. Σύμφωνα με τον συγκεκριμένο νόμο, ο συντάκτης κάθε εφημερίδας έπρεπε να δώσει εγγύηση τεσσάρων χιλιάδων φράγκων. Ο Ιταλός συγγραφέας δηλώνει χαρακτηριστικά ότι ο νόμος «μιλούσε» και «απειλούσε». Ο Πολυζωΐδης όχι μόνο γι' αυτό τον λόγο δεν πλήρωσε την εγγύηση, αλλά εξαπέλυσε νέες και βίαιες επιθέσεις στην κυβέρνηση. Εκείνη, αντί να προσπαθήσει να συλλέξει τα χρήματα της εγγύησης από τον συντάκτη του *Απόλλωνα*, αγωνίστηκε μάταια να βρει κάποιο τρόπο για να καταστείλει την ανοιχτή επανάσταση της Ύδρας. Απειλούσε να καταστρέψει το τυπογραφείο, αφού παρά τη βούληση της κυβέρνησης και χωρίς να υπακούει στις εντολές της, ο *Απόλλωνας* συνέχισε να κατακεραυνώνει με τα τρομερά άρθρα του. Αλλά οι Υδραίοι αποφάσισαν να προστατέψουν από τη βία της κυβέρνησης, τον πιο εύγλωττο προστάτη των ελπίδων και των δικαιωμάτων τους, στέλνοντας εξήντα άνδρες, οπλισμένους σαν αστακούς, για να φρουρούν το τυπογραφείο.⁴⁰⁴

Το κόμμα της αντιπολίτευσης που συστάθηκε στο όνομα του Συντάγματος της Τροιζήνας, διατήρησε το δικαίωμά του να κρίνει τον Πρόεδρο. Εκείνος, για να

ΒΕΡΕΜΗΣ Μ. ΘΑΝΟΣ - ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Δ. ΙΑΚΩΒΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Ο «αμνός» της Παλιγγενεσίας των Ελλήνων*, ό. π., σελ. 224.

⁴⁰³ Παραπομπή από βιβλίο:

"Anche Polizoides, che non aveva potuto pubblicare il primo numero dell'**Apollo**, parti subitamente da Nauplia; e si recò ad Idra portando seco i torchi, e così poté pubblicare il tanto contrastato giornale. L'effetto che produsse fu straordinario, lo spirito pubblico vi trovava le proprie aspirazioni e le proprie speranze, tanto che quel giornale riuscì ad essere il più efficace avversario del presidente".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 220.

⁴⁰⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

"Ma questi, come vide che il giornale manteneva tanto incendio tra le moltitudini, fu sollecito a promulgare una legge contro la libertà della stampa, per la quale ciascun redattore di giornale doveva dare la cauzione di quattromila franchi. La legge parlò e minacciò, ma non per questo Polizoides pagò la cauzione comandata se non con nuovi e più violenti assalti al governo, il quale, anziché pensare a riscuotere il danaro dal redattore dell'**Apollo**, si affannava inutilmente per trovare il modo di reprimere l'aperta rivoluzione d' Idra, e pensò e minacciò innanzi tutto di distruggere la stamperia, giacché, a dispetto della volontà del governo, e senza ubbidire alle sue ingiunzioni, l'**Apollo** continuava a fulminare co' suoi formidabili articoli. Ma gli Idriotti pensarono di proteggere contro le violenze del governo l'avvocato più eloquente delle loro speranze e dei loro diritti, e mandarono sessanta uomini armati fino ai denti a custodire la tipografia".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 220.

συγκρατήσει την επανάσταση που ξεσπούσε από όλες τις πλευρές, πίστευε ότι έπρεπε να κάνει ένα ταξίδι σε αυτά τα νησιά. Τελικά, το ταξίδι δεν το έκανε, παρότι οι διαξιφισμοί αυξάνονταν όλο και περισσότερο, γιατί οι δυνάμεις της κυβέρνησης ήταν πλέον αδύναμες για να συμπίεσουν και να αποτρέψουν τη δύσκολη κατάσταση.⁴⁰⁵

Αλλά και ο Zecchini υποστηρίζει ότι ο Καποδίστριας δεν περιορίστηκε μόνο στη χειραγώγηση της εκπαίδευσης, αλλά και στη ποδηγέτηση της ιδιωτικής τυπογραφίας και του έντυπου τύπου. Αγόρασε και έκλεισε έντυπα στην Αίγινα. Κατήγγησε το μοναδικό τυπογραφικό πιεστήριο της Σύρου. Αναφέρει κι αυτός ότι προσπάθησε με κάθε τρόπο να σταματήσει την έκδοση του *Απόλλωνα*, την ελεύθερη εφημερίδα του Πολυζωΐδη που εκτυπωνόταν στην Ύδρα. Μεταξύ των συνεργατών του ήταν ο φοβερός ιερέας Φαρμακίδης, ο ποιητής Σούτσος, ο δικηγόρος Κλωνάρης της Ηπείρου, ο Μαυροκορδάτος, ο Τρικούπης, και οι σύζυγοι των δύο τελευταίων επιφανών ανδρών.⁴⁰⁶

4.7. Αντικαποδιστριακό κλίμα στην Ελλάδα

«Ενόσω υπάρχει η παρούσα γενεά, οι προύχοντες, ένεκα συμφερόντων και παθών συνενούμενοι, θα παραλύωσι, ραδιουργούντες, πάσαν οιανδήποτε τάξιν πραγμάτων, ουδέποτε δε θα υποστηρίξωσιν και, το χείριστον, ουδέποτε θα δημιουργήσωσι κυβέρνηση».

Καποδίστριας (Ιούνιος 1831).⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

"Il partito dell'opposizione si venne intanto costituendo regolarmente, e a nome della costituzione di Trözen si tenne il diritto di giudicare il presidente. Questi, a comprimere la rivoluzione, che scoppiava da tutte le parti, pensò di fare egli stesso un viaggio nelle isole, ma il viaggio non gli fruttò altro se non la convinzione, che il conflitto andava crescendo sempre più, e che a comprimerlo erano troppo deboli ormai le forze del governo".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 220.

⁴⁰⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

"Dopo tutto ciò non è a stupire se a Sira sia stato soppresso un torchio tipografico, il solo che fosse in quell'isola; ed era troppo naturale che s'avesse tentato in ogni modo di far cessare la pubblicazione dell'**Apollo**, giornale liberissimo che si stampava in Idra sotto la direzione di Polixoidi, e di cui era collaboratore fra gli altri, il terribile prete Farmachidi, il poeta Suzzo, l'avvocato Cleonari di Epiro, Maurocordato, Tricuppi, e le mogli di questi due ultimi chiarissimi uomini, una delle quali (quella di Tricuppi) celebre pure per la fiera sua Musa, da poterla dire una nuova Tamira".

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σσ. 87-88.

⁴⁰⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΘΗΝΑ, 1821: *Η Αρχή που δεν ολοκληρώθηκε*, ό. π., σελ. 365.

Οι Έλληνες είχαν διχαστεί από τον τρόπο διακυβέρνησης του Καποδίστρια. Είχαν χωριστεί στους καποδιστριακούς και στους αντικαποδιστριακούς. Αυτό το κλίμα δεν επικρατούσε στον απλό λαό που αγαπούσε τον Καποδίστρια, τον θεωρούσε σωτήρα του και τον αποκαλούσε Μπάρμπα Γιάννη, αλλά στους Φαναριώτες,⁴⁰⁸ στους πλοιοκτήτες και στους γαιοκτήμονες. Δεν ικανοποίησε ο Κυβερνήτης τις οικονομικές και πολιτικές τους απαιτήσεις. Κι εκείνοι βλέποντας την αμετάκλητη στάση του και τη σταθερότητα των αποφάσεων του, οι οποίες αντέκρουαν τα συμφέροντά τους, προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να τον πολεμήσουν και να τον απομακρύνουν από την εξουσία. Κέντρα της αντικαποδιστριακής πολιτικής είχαν γίνει η Ύδρα, η Μάνη και η Ερμούπολη. Από αυτές τις εστίες ξεκινούσε κάθε επιχείρηση για την αμαύρωση του ονόματός του.

Προτού ακόμη έρθει ο Καποδίστριας στην Ελλάδα για να κυβερνήσει, στη Συνέλευση της Τροιζήνας, οι Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος⁴⁰⁹ και Γεώργιος Κουντουριώτης,⁴¹⁰ οι οποίοι κυβερνούσαν περίπου δύο χρόνια, βλέποντας να χάνουν τα ηνία της εξουσίας, απαίτησαν να γίνει η έδρα της κυβερνήσεως στην Ερμιόνη και όχι στην Αίγινα.⁴¹¹ Η Ερμιόνη είναι κοντά στην Ύδρα, όπου εκεί ήταν οι οπαδοί τους και θα προσπαθούσαν να ματαιώσουν το ψήφισμα. Επιπροσθέτως, οι θιασώτες των

⁴⁰⁸Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Γάλλος ελληνιστής και φίλος του Κοραή, Σαρντόν ντε λα Ροσέτ, είχε πει για τους Φαναριώτες: «Άρχοντες είναι το όνομα με το οποίο αυτοαποκαλούνται όλοι οι έλληνες προύχοντες της Κωνσταντινούπολης, ιδίως αυτοί που έρχονται μπροστά στην Υψηλή Πύλη. Οι διερμηνείς του σουλτάνου, του καπουδάν πασά, του βεζίρη, των πρέσβων. Οι εντολοδόχοι των ηγεμόνων της Μολδαβίας και της Βλαχίας και όσοι δολοπλοκούν για να κερδίσουν τις ηγεμονίες. Οι περισσότεροι από αυτούς τους “Άρχοντες” δεν είναι καν πραγματικοί Έλληνες. Προέρχονται από τη Βουλγαρία, την Καππαδοκία κ.ο.κ. Το ελληνικό έθνος, που τους σιχαίνεται, βλέπει με ευχαρίστηση τα κεφάλια τους να χάνονται. Απαρτίζουν περίπου 150 με 200 οικογένειες».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΝΤΑΚΗΣ – ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΛΚΟΣ – ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΟΡΤΗΣ – ΕΚΤΟΡΑΣ ΧΟΡΤΗΣ, *Όσα δεν γνωρίζατε για την Τουρκοκρατία και την Επανάσταση του 1821*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2016, σελ. 49.

⁴⁰⁹Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, βλ. Βιογραφικά.

⁴¹⁰Γεώργιος Κουντουριώτης, βλ. Βιογραφικά.

⁴¹¹Παραπομπή από βιβλίο:

Στις 26 Ιανουαρίου 1845, ο Ηπειρώτης σπληρχηγός, Θεόδωρος Γρίβας, κατήγγειλε στην Ελληνική Βουλή την ανάμειξη του Μαυροκορδάτου, ηγετικού στελέχους της αντικαποδιστριακής φατρίας, στη δολοφονία του Καποδίστρια:

«Όποτε είτανε στην Ελλάδα αυτός ο Μαυροκορδάτος, την έφαγε. Όταν τον είδα πρωθυπουργό, ευτύς είπα πάει η πατρίδα. Κι έχει ακόμα πρόσωπο να 'ρχεται μπροστά μας και να μας λέει τα παραμύθια της Χαλιμάς. Ποιος σκότωσε τον Καποδίστρια παρ' αυτός; Και θέλει να μιλάει ακόμα!».

Δημ. Φωτιάδη, *Όθωνας*,

εκδόσεις Μέλισσα, σελ. 24.

ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο Άγνωστος Καποδίστριας, μαρτυρίες και γνώμες για τον Ιωάννη Καποδίστρια, «Δελφούς της Οικουμένης» ήθελε την Ελλάδα ο Ιωάννης Καποδίστριας, ό. π., σσ. 157-158.*

ιδεών τους, Υδραίοι και Σπετσιώτες, αποχώρησαν από τη Συνέλευση, αποδοκιμάζοντας την εκλογή του Καποδίστρια.⁴¹² Αλλά και στην Ευρώπη υπήρχαν αντιρρήσεις για την επιλογή του Καποδίστρια ως Κυβερνήτη. Οι Γάλλοι φάνηκαν επιφυλακτικοί και οι Άγγλοι έδειξαν χωρίς δισταγμό την εχθρότητά τους. Η οξυδέρκεια και η εμπειρία του Καποδίστρια τον βοήθησαν να αντιληφθεί τις προθέσεις των δύο Δυνάμεων, που επιβεβαιώθηκαν από την απόρριψη της σύναψης δανείων που ζητήθηκαν από την ελληνική κυβέρνηση. Μόνο η στάση της Ρωσίας υπήρξε θετική, αν και συγκρατημένη.⁴¹³

Μαζί με τους Μαυροκορδάτο και Κουντουριώτη εγκαταστάθηκε στην Ύδρα και ο Μιαούλης, ώστε να οργανώσουν το αντικαποδιστριακό αγώνα και να φύγει από την εξουσία ο Καποδίστριας. Το δυσάρεστο αποτέλεσμα αυτής της διαμάχης υπήρξε η έμμεση συμμετοχή των Άγγλων και των Γάλλων στις εσωτερικές υποθέσεις της Ελλάδας.⁴¹⁴

Ο «πόλεμος» εναντίον του Κερκυραίου πολιτικού ξεκίνησε από την αρχή της διακυβέρνησής του, όταν συγκρούστηκε ευθέως με τα ολιγαρχικά συμφέροντα, προσπαθώντας να απαλλάξει τους ακτήμονες από τους σφετερισμούς των μεγαλογαιοκτημόνων, παραχωρώντας τους εθνική γη και μετατρέποντάς τους σε ιδιοκτήτες. Από το 1829, μερίμνησε για την καταγραφή των εκτάσεων των εθνικών γαιών με την Πολιτειογραφική Επιτροπή.⁴¹⁵ Πίστευε ότι η δίκαιη διανομή της εθνικής

⁴¹² Παραπομπή από βιβλίο:

Γράφει ο Καποδίστριας σε ένα φίλο του:

«ουδόλως παραγνωρίζω τας επιφυλαττομένας μοι δοκιμασίας και εξόχως την μέγιστην δυσχέρειαν του να απαντήσω, ως επιποθώ, εις την προς με πεποιθήσιν των θαυμαστών επ' ανδρία Ελλήνων, και δικαιώσω την υπόληψιν δι' ης με τιμώνσιν οι εν τω μακρώ πολιτικώ μου σταδίω μετ' εμού σχετισθέντες. Αλλ' ενθαρρύνομαι εν τη συναισθήσει του καθήκοντος και τη ευθύτητι των προθέσεών μου· προ πάντων δ' αφοσιούμαι εις την θείαν αντίληψιν. Όθεν ουδόλως εδίστασα να εγκαταλίπω βίον άνετον και ήσυχον και δια μακράς πορείας μεταβώ εν μέσω πλείστων στερήσεων, μεγάλης ταραχής και συγχύσεως, και παντοίων σκευωριών, όπως διάκεινται σήμερον τα Ελληνικά πράγματα».

Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ό. π., σσ. 40-42.

⁴¹³ Παραπομπή από ιστορική μελέτη:

ΛΟΥΛΕΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια και η Ρωσία*, Μνήμων 10, 1982, σελ. 78.

⁴¹⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

ΘΑΝΟΣ Μ. ΒΕΡΕΜΗΣ-ΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ-ΙΑΚΩΒΟΣ Δ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, *1821 η δημιουργία ενός έθνους-κράτους*, ό. π., σελ. 388.

⁴¹⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Γράφει ο Σπηλιάδης για τη δίκαιη κτηματική αποκατάσταση του ελληνικού λαού: «Αν οι Έλληνες δεν αποκτήσουν ιδιοκτησίαν, ποίαν ασφάλειαν εμπορούν να προσφέρουν ως εκ των ατόμων τους [και] τι μένει εις την δημόσιαν πίστην και εθνική αυτού υπόληψιν; [Π]οίος ξένος κεφαλαιούχος θα έλθει εις την Ελλάδα, για να συστήση εμπορικών οίκον; Ποίος ξένος βιομήχανος θα έλθει να κατοικήσει εις τον τόπον μας; Ποίος τότε θα ναυλώσει τα πλοία μας, αν φοβήται πλαστά ναυάγια και νοσφισμούς των

γης, εκτός από το φανερό ότι «τείνει εις το απαλλάξαι τον λαόν από της διπλής μάστιγος των ενοικιαστών και των εισπρακτόρων», αποτελούσε το μέλλον της χώρας, θα συνέβαλε στην πολιτική χειραφέτηση των Ελλήνων.⁴¹⁶ Οι αγρότες γίνονταν παραγωγικότεροι, ώστε να εξοφληθεί γρηγορότερα το εξωτερικό χρέος και ο ελληνικός λαός να καταστεί αυτάρκης, δίχως να εξαρτάται από τα δάνεια των ξένων δυνάμεων.⁴¹⁷

Μία από τις κατηγορίες που του είχαν προσάψει ήταν ότι δεν γνώριζε καλά την ελληνική γλώσσα και δεν την χρησιμοποιούσε στις επιστολές του. Πάνω σε αυτή τη μομφή στηρίχθηκαν και του καταλόγιζαν ότι δεν θεωρούσε πατρίδα του την Ελλάδα και δεν ενεργούσε σύμφωνα με τα συμφέροντα της. Από την άλλη πλευρά, ένα γεγονός με τους ομογενείς της Μαριούπολης, που δεν δέχεται τα χρήματα που του προσφέρουν για προσωπικό του όφελος, αλλά για να μάθουν εκείνοι τη μητρική τους γλώσσα, τα ελληνικά, δείχνει την αγάπη του για την πατρίδα του και τον ελληνικό λαό.⁴¹⁸

πραγματειών τους; [...] Τότε το Έθνος θέλει σύγκεισθαι από πλήθη παιδοποιών, στερουμένων του επιουσίου, και τότε, αν δύνασαι, σύνταξον Πολιτείαν συγκεκμημένην από τοιαύτα πλήθη».

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, ό. π., σσ. 31-32.

⁴¹⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας, για τη διανομή της εθνικής γης, είχε υποδείξει το πετυχημένο εγχείρημα, εκείνης της εποχής, του Προέδρου της Κολομβίας, στρατηγού Simón Bolívar. Είχε προειδοποιήσει τους συμπατριώτες του ότι αν αυτή η επιχείρηση δεν έφθανε στην ολοκλήρωσή της πριν την άφιξη του ξένου βασιλιά, η κτηματική αποκατάσταση του ελληνικού λαού θα παυόταν. Αυτά ήταν τα λόγια του: «Εγώ επιθυμώ να σας παραδώσω [εις το βασιλόπαιδο] ως λογικά όντα, ελευθέρους, με την ενδυμασία της ιδιοκτησίας».

Ακόμη κι ο αντικαποδιστριακός Thiersch είχε αποκαλέσει, στο τέλος, τους αγρότες ως μία «τίμια και φιλόδοξη τάξη», η οποία αποτελούσε τον «κρυφό δημόσιο πλούτο» της Ελλάδας.

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, στο ίδιο, σσ. 31, 33.

⁴¹⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, στο ίδιο, σσ. 31-34.

⁴¹⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας, χάρη στη ισχυρή θέση που κατείχε στη Ρωσική Αυτοκρατορία, παραχώρησε επικερδή προνόμια στους ομογενείς της Μαριούπολης, οι οποίοι είχαν σχεδόν εκρωσιστεί. Εκείνοι, από ευγνωμοσύνη προς το πρόσωπό του, του πρόσφεραν ένα χρηματικό ποσό. Ο Καποδίστριας δεν το δεχόταν και οι Μαριανουπολίτες επέμεναν, λέγοντάς του ότι έπαιρναν ως προσβολή την άρνησή του. Ο Καποδίστριας τους ρώτησε αν καταλάβαιναν τα ελληνικά. Στην αρνητική τους απόκριση, αναφώνησε: «Δέχομαι το δώρο αλλά υπό τον όρο να καταθέσετε τα χρήματα αυτά σε μια Τράπεζα και με τους τόκους να διατηρείτε στο εξής δάσκαλο για να σας διδάσκει τη μητρική γλώσσα· γιατί είναι ντροπή, όντας Έλληνες στην καταγωγή και στο φρόνημα, να αγνοείτε την ευγενέστερη γλώσσα του κόσμου, που τη διδάσκονται ήδη και πολλοί ξένοι».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 55.

Ο πολιτικός και συγγραφέας Νικόλαος Δραγούμης, στενός συνεργάτης του Καποδίστρια, κατηγορεί τον αδελφό του Κυβερνήτη, Βιάρο, ότι με την αυταρχική του συμπεριφορά ενδυνάμωσε το αντικαποδιστριακό κίνημα. Του καταμαρτυρά ευθύνες για τις αυθαίρετες και δεσποτικές μεθόδους του, με τη χρήση σπιούνων και τη φυλάκιση αντικαθεστωτικών.⁴¹⁹

Ξένοι φιλέλληνες και μη, οι οποίοι υποστήριζαν ή είχαν ενταχθεί στις αντικαποδιστριακές φατρίες, όπως ο Βαυαρός αρχαιολάτρης φιλόλογος Friedrich Thiersch και ο Γερμανός ιστορικός Mendelssohn-Bartholdy, τον κατηγορούσαν, εκτός από απολυταρχικό και ρωσόφιλο,⁴²⁰ ότι περιφρονούσε τους Αρχαίους Έλληνες και απομάκρυνε τους Νεοέλληνες από τους προγόνους τους.

Ο Thiersch τον αποκαλούσε τον νέο Ηρόστρατο⁴²¹ της Κέρκυρας, ο οποίος θα ήθελε να γκρεμίσει τα αρχαία μνημεία, αλλά το πνεύμα της Αρχαίας Ελλάδας θα πλανιόταν ακόμα πάνω από τα ερείπια.⁴²² Παράλληλα, ο Σπηλιάδης, στην αντίπερα όχθη των καποδιστριακών, τον προσφώνησε ως τον «νέον Σωκράτην της Ελλάδος» καθώς «απέθανεν [...] υβρισμένος και διαβεβλημένος καθότι έπραξε καλόν εις την πατρίδα του».⁴²³ Αυτή την τακτική ακολούθησαν και οι Έλληνες αντίπαλοι του Κυβερνήτη, για να πραγματοποιήσουν τις πολιτικές τους σκοπιμότητες.

⁴¹⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Γράφει ο Δραγούμης για τον Βιάρο Καποδίστρια:

«Δοκησίσοφος αλαζών, εμπαθής και φθονερός, κούφος και μεγαλορρήμων, βεβαπτισμένος ενί λόγweis τα ύδατα της ενετικής μοχθηρίας, ώρμα αυθαιρέτως, μηδέ τον άρχοντα της πολιτείας προειδοποιών, προς παν ασεβές και ανόσιον, σφετεριζόμενος και δικαστικήν και νομοθετικήν εξουσίαν».

«Παραβίαζε το απόρρητον των επιστολών, επεχείρει ερεύνας κατ' οίκον, έρριπτεν ελευθέρους πολίτας εις τα δεσμωτήρια, εψήφιζε δημεύσεις και τερατευόμενος συνωμοσίας και επιβουλάς επλημύριζε κατασκόπων την χώραν».

ΒΕΡΕΜΗΣ Μ. ΘΑΝΟΣ - ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Δ. ΙΑΚΩΒΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Ο «αμνός» της Παλιγγενεσίας των Ελλήνων*, ό. π., σελ. 165.

⁴²⁰Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Finlay καταθέτει ότι, «η εκλογή του Καποδίστρια προτάθηκε από τον Κολοκοτρώνη και το ρωσικό κόμμα για να αντισταθμιστεί η επιρροή που ασκούσε τότε η Αγγλία σε ακολουθία του πεφωτισμένου ζήλου που επέδειξε ο πλοίαρχος Χάμιλτον για την ελληνική ανεξαρτησία και τη φιλελεύθερη πολιτική που υποστήριξαν οι δύο Κάνινγκ. Λίγοι άντρες μεταξύ των πολιτικών ηγετών που η ανικανότητα και η ιδιοτέλειά τους είχαν κάνει ακατόρθωτη την ύπαρξη ελεύθερης κυβέρνησης, προσπάθησαν να εμποδίσουν την εκλογή του Καποδίστρια χωρίς επιτυχία».

GEORGE FINLAY, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, ό. π., σελ. 118.

⁴²¹ **Ηρόστρατος**, βλ. Βιογραφικά.

⁴²²Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, ό. π., σσ. 48-51.

⁴²³Παραπομπή από βιβλίο:

Σύμφωνα με τον Καποδίστρια, οι ομάδες που δημιουργούσαν το αντικαποδιστριακό κλίμα ήταν: «Οι Φαναριώτες, είναι ολίγοι ξένοι οι οποίοι δεν ηδυνήθησαν άλλως να κάμωσι κατάστασιν, ολίγοι πρόκριτοι οίτινες ήθελαν να διαμοιρασθώσι τα πτωχά εισοδήματα του κοινού, κυριεύοντες έκαστος την επαρχίαν του, και ολίγοι νέοι ερχόμενοι εις την Ελλάδα με τα εξωτερικά μαθήματα».⁴²⁴

Ο Regaldi παρατηρεί ότι παρά τις γρήγορες και εύστοχες ενέργειες του Καποδίστρια για να αποκτήσει ο ελληνικός λαός ένα ασφαλές και συγκροτημένο κράτος, προκάλεσε αντιπάθειες και δημιουργήθηκε έντονη αντιπαράθεση με την μανιάτικη οικογένεια των Μαυρομιχαλέων, υποβοηθούμενη από Γάλλους πράκτορες και πιθανόν και από Άγγλους. Άθλιες φατρίες διέδιδαν συκοφαντικές φήμες, ότι ο Καποδίστριας ήταν ένας φιλόδοξος τύραννος που έχει επιβάλλει μεγαλύτερη σκλαβιά από τους μουσουλμάνους, επιβαρύνει το έθνος με φόρους, κάνει νόμους χωρίς τη ψήφο του λαού και παρέχει αξιώματα σε ξένο κόσμο και όχι στους πραγματικούς πατριώτες.⁴²⁵

Το εκρηκτικό κλίμα εναντίον του Κυβερνήτη επικρατούσε και στην Ύδρα. Το αποκορύφωμα ήταν η αμφιλεγόμενη πράξη του Ανδρέα Μιαούλη, που ανατίναξε στον Πόρο τον ελληνικό στολίσκο, πιστεύοντας ότι θα αναγκαστεί ο Καποδίστριας να δώσει τις αποζημιώσεις για την Επανάσταση. Όπως αναφέρει ο Regaldi, αυτό το γεγονός αμαύρωσε τη φήμη και κηλίδωσε την υπόληψη του γενναίου Μιαούλη, ο οποίος παρασύρθηκε από κακόβουλους συμβούλους.⁴²⁶

Ο Σπηλιάδης επισημαίνει, «όσον αφορά την δόξαν της αρχαίας Ελλάδας, όπως και της νεοτέρας», ο Καποδίστριας «εσεμνύνετο επ' αυτή, εις τοιούτον βαθμόν ώστε δεν ηθέλησε να μένη εν Ρωσσία, όπως μεγάλως ευημερή, αλλά μάλλον κατήλθεν εις την πατρίδα, όπως αυξήση την δόξαν της δια των αρετών του και δια του θανάτου του, συναριθμηθείς μεταξύ των Σωκρατών, των Θεμιστοκλέων και των Φωκίωνων».

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, στο ίδιο, σσ. 49, 51.

⁴²⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

ΒΕΡΕΜΗΣ Μ. ΘΑΝΟΣ - ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Δ. ΙΑΚΩΒΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Ο «αμνός» της Παλιγγενεσίας των Ελλήνων*, ό. π., σελ. 169.

⁴²⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] il Capodistria essere un ambizioso despota venuto ad imporre un giogo più duro del musulmano; a graver la nazione d'incomportabili balzelli; a far leggi senza il voto del popolo, ed a conferire le migliori cariche a gente straniera, obbliati i servigi de' veri patrioti. Male arti usate anche fra noi per mettere in dispregio la libertà e il governo”.

Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Carducci, ό. π., σσ. 396-397.

⁴²⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

“Il valoroso Miaulis macchiava la sua fama, e mal consigliato strettosi coi faziosi in Poros rovinava la flottiglia greca, credendo togliere al Presidente i mezzi opportuni a reprimere la ribellione”.

Il conte Giovanni Capodistria, Cenni Storici di GIUSEPPE REGALDI, ό. π., σελ. 15.

Ο Rovani περιγράφει τα γεγονότα της εκστρατείας της Χίου (Οκτώβριος 1827-Μάρτιος 1828), τα οποία συνέτειναν κι αυτά στη δημιουργία του αντικαποδιστριακού κλίματος. Η επιχείρηση για την προσάρτηση της Χίου στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος ήταν σε αναστολή. Από την άλλη πλευρά, οι Τούρκοι ήθελαν να ανακτήσουν το νησί με οποιοδήποτε κόστος. Τα ελληνικά στρατεύματα μαζί με τον στρατηγό Φαβιέρο⁴²⁷ αποβιβάστηκαν στο νησί για να αντιμετωπίσουν την τουρκική εισβολή. Η ελληνική αντίσταση ήταν αδύναμη, με αποτέλεσμα οι υπάλληλοι της Ελληνικής Επιτροπής, δηλαδή της προμήθειας διαβίωσης, απέδρασαν βιαστικά και δεν υπήρχε άλλη διανομή τροφίμων και πυρομαχικών. Ο Φαβιέρος δεν υποχώρησε αμέσως, αλλά στη δεύτερη τουρκική στρατιωτική επιχείρηση, όταν τα τακτικά στρατεύματα αποχώρησαν άτακτα, τότε αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τις θέσεις.⁴²⁸

Μεταφέρθηκε μεγάλος αριθμός πληθυσμού στην Τήνο και τη Σύρο, για να γλιτώσουν από τις φρικαλεότητες που διαπράχθηκαν από τις ανεξέλεγκτες ομάδες των μισθοφόρων. Το πολεμικό πλοίο, *Trident* (*Τρίαινα*) υπό τις διαταγές του ναυάρχου de Rigny και η φρεγάτα, *il Giglio* (*ο Κρίνος*) με καπετάνιο τον Lalande διέσωσαν ένα μέρος του πληθυσμού, αλλά δεν βοήθησαν για τη νικηφόρα έκβαση της εκστρατείας.⁴²⁹ Ο Φαβιέρος επέστρεψε στη Χίο με τα στρατεύματά του και με κάποια ελληνικά πλοία, μετέφεραν κόσμο στη Σύρο.⁴³⁰

Ο Φαβιέρος διαμαρτυρήθηκε έντονα στην Επιτροπή που εγκατέλειψε ασυνείδητα τους Έλληνες στρατιώτες, στερώντας τους πυρομαχικά, φαγητό και νερό, με την έσχατη λύση να αποχωρήσουν από το νησί. Ο συνταγματάρχης παραπονέθηκε ότι

⁴²⁷Κάρολος Φαβιέρος (Charles Favier), βλ. Βιογραφικά.

⁴²⁸Παραπομπή από βιβλίο:

"I capi delle truppe regolari esposero al colonnello Fabvier ch'era impossibile continuare il blocco per mancanza di munizioni, e lo consigliarono a dar l'ordine della partenza. Egli rifiutò d'aderire a questi suggerimenti, e quando al secondo sbarco dei Turchi le truppe regolari partirono in disordine senza poter trattenerle, allora si vide costretto d'abbandonare la posizione".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σσ. 206-207.

⁴²⁹Παραπομπή από βιβλίο:

"La nave di linea, il **Tridente**, al cui bordo trovavasi l'ammiraglio de Rigny, e la fregata, il **Giglio**, capitano Lalande, incrociavano fino dal giorno 15 davanti l'isola, e precisamente nella situazione ove poteva salvarsi una parte della popolazione. L'indomani il **Tridente** era già carico d'una quantità di donne, vecchi e fanciulli che sbarcò a Tine. Il **Giglio** ebbe ordine di trattenersi per lo stesso scopo, e il giorno dopo le sue lance trasportarono sessantacinque persone".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 207.

⁴³⁰Παραπομπή από βιβλίο:

"Il 18, Fabvier ritornò presso le sue truppe, e intanto le lance con alcune barche greche continuarono a trasportar gente, e alla sera dello stesso giorno la fregata aveva a bordo più di quattrocento persone, che la mattina del 20 sbarcò a Sira".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 207.

αρνήθηκαν να πληρώσουν τα στρατεύματα με το πρόσχημα να αντισταθμίσουν τη ζήμια που προκλήθηκε από τους στρατιώτες. Τους κατηγόρησε ότι σκοπός τους ήταν να διαλύσουν τον στρατό, ότι ήταν η αιτία όλων των καταστροφών που συνέβησαν. Ήταν υπεύθυνοι απέναντι στην κοινή γνώμη και την κυβέρνηση για τις συνέπειες που προέκυψαν.⁴³¹

Μόλις διάβασε το περιεχόμενο της επιστολής, ο καπετάνιος Lalande ανέβηκε αμέσως στο πλοίο *Nelson*, όπου ήταν οι αρχηγοί της Επιτροπής και τους επέδειξε πόσο απάνθρωπο ήταν να εγκαταλείψουν τους συμπατριώτες τους με αυτόν τον τρόπο, αφήνοντας τρεις χιλιάδες στρατιώτες να χαθούν τόσο σκληρά από την πείνα. Η συμμετοχή τους σε αυτή την επιχείρηση αμαύρωσε τη φήμη τους, εφόσον ήταν καθήκον τους να τους σώσουν και να επιμείνουν με αποφασιστικότητα. Τα μέλη της Επιτροπής για να υποστηρίξουν τους εαυτούς τους, ισχυρίστηκαν ότι αν άφηναν τα πλοία κοντά στο νησί δεν θα μπορούσαν να τα ελέγχουν. Ο Φαβιέρος διαμαρτυρήθηκε επίσημα εγγράφως, ότι σε στιγμές διάσωσης του στρατιωτικού σώματος από την πείνα και τον εχθρό, δεν επιτρέπονται περαιτέρω συζητήσεις. Ο καπετάνιος δήλωσε ότι η αποστολή τους ήταν ατυχής.⁴³²

Η εκκαθάριση της Χίου πραγματοποιήθηκε στις 14 Μαρτίου. Ο συνταγματάρχης Φαβιέρος, μετά την επιβίβαση όλων των στρατευμάτων, ανέβηκε στο πλοίο *Giunone* (*Ηρα*), το οποίο είχε φτάσει στη Χίο και αποβιβάστηκε στη Σύρο στις 27 Μαρτίου. Όταν ο συνταγματάρχης κατέβηκε από το πλοίο, οι κάτοικοι φώναζαν «προδοσία» και ήθελαν να του επιτεθούν, αλλά αυτός τραβώντας το σπαθί του, προέτρεψε το

⁴³¹Παραπομπή από βιβλίο:

"[...] nello stesso tempo giunse anche Fabvier, e ivi sorse un violento alterco fra esso e i membri dell'Epitropia. Il colonnello lagnavasi perchè avevano rifiutato di pagare le truppe sotto pretesto che essi dovevano risarcire i danni cagionati dai soldati, preferendo piuttosto si sbandassero; li rimproverò d'esser stati la causa di tutte le sciagure avvenute, e li dichiarò responsabili in faccia all'opinione pubblica e al governo delle conseguenze che ancora ne potrebbero derivare".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 207-208.

⁴³²Παραπομπή από βιβλίο:

"Appena ebbe letto il contenuto del biglietto, il capitano Lalande si recò tosto a bordo del **Nelson** ove trovavansi i capi dell'Epitropia, e loro dimostrò quanto fosse disumano l'abbandonare in tal guisa i propri compatriotti, e lasciar così perire di fame tremila soldati da essi stessi precipitati in quell'impresa; esser quindi dover loro il salvarli, che se persistessero ostinati nel rifiuto, nessuno li avrebbe esonerati dall' infamia. Difendevasi l'Epitropia, adducendo che se avessero lasciate le barche presso l'isola, essi non ne sarebbero più stati padroni. Protestava Fabvier solennemente in iscritto, ma in un momento in cui trattavasi di salvare un intero corpo di truppe dalla fame e dal ferro nemico, non si permisero ulteriori discussioni; il capitano dichiarò quindi che la sua missione era quella di soccorrere gl' infelici".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 208-209.

πλήθος σε φυγή. Μετά από αυτή την υποδοχή, έχοντας αποφασίσει οριστικά να φύγει από την Ελλάδα, πήγε στον Κυβερνήτη Καποδίστρια για να δηλώσει την παραίτησή του και να του παραδώσει ό,τι είχε απομείνει από το τακτικό σώμα που του είχε ανατεθεί.⁴³³

Λίγο πριν από την εξαφάνισή του, είχε διαμαρτυρηθεί σε μία επιστολή που απευθυνόταν στον κύριο Le Blanc, καπετάνιο της γαλλικής φρεγάτας *Giunone*, για την αμφίσημη σιωπή των τριών ναυάρχων στην αναφορά τους στις 24 Οκτωβρίου, σχετικά με τη φρεγάτα *Ελλάδα* και τα άλλα πλοία που ήταν κάτω από τις άμεσες εντολές του. Ο καπετάνιος Le Blanc του απάντησε ότι οι τρεις ναύαρχοι προσπάθησαν να συμβουλέψουν τους Έλληνες και για τους ληστές που δρούσαν στη θάλασσα και για την εκστρατεία της Χίου, αλλά δεν εισακούστηκαν. Οπότε δεν υπήρχε λόγος να γίνει κάποια ειδική μνεία στην αναφορά του Γάλλου συνταγματάρχη.⁴³⁴

⁴³³ Παραπομπή από βιβλίο:

“Lo sgombramento di Scio fu eseguito così il 14 marzo. Il colonnello Fabvier, dopo che tutte le truppe furono imbarcate, venne a bordo della **Giunone**, che giunse e sbarcò a Sira i suoi passeggeri il 27 marzo. Quando il colonnello pose piede a terra il popolo gridò al tradimento, e pareva volerlo assalire, ma egli, sguainando la spada, mise in fuga la folla. Dopo del qual fatto, avendo fermamente deciso di abbandonare la Grecia, si recò dal presidente Capodistria per dargli la propria dimissione e consegnargli i resti del corpo regolare che gli era stato affidato”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 209.

⁴³⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο καπετάνιος Le Blanc έλαβε εντολή να απαντήσει στον Φαβιέρο: «Ο σκοπός των τριών ναυάρχων σε αυτή την επιχείρηση ήταν να γνωστοποιήσουν δημόσια την πολύ δυσάρεστη και ενοχλητική δράση των ληστών. Για πολλά χρόνια προσπαθούσε η Ελλάδα να αντιμετωπίσει με κάθε μέσο το πρόβλημα της ληστείας και να διαλύσει τη συμμορία των επίσημων προσώπων της δημόσιας αρχής που είχαν σχέση με τους πιο διαβόητους ληστές, τόσο στην έδρα της κυβέρνησης, όσο και σε πολλά νησιά. Την ύπαρξη αυτής της συμμορίας την πιστοποιούν μία σειρά από λεηλασίες και δημόσιες ληστείες, που πραγματοποιήθηκαν υπό την έντονη εμφάνιση των δημεύσεων και οι οποίες δεν είχαν παρόμοιο ιστορικό προηγούμενο. Και δεδομένου ότι τα πλοία κάτω από τις εντολές του λόρδου Cochrane δεν είχαν κατηγορηθεί ότι συμμετείχαν σε τέτοια αδικήματα, οπότε δεν υπήρχε λόγος να γίνει ειδική μνεία σε αυτά στην αναφορά της 24 Οκτωβρίου. Οι ναύαρχοι πίστευαν ότι είχαν αποκτήσει κάποιο δικαίωμα να δώσουν καλές συμβουλές στους Έλληνες, αν και δεν τους άκουγαν πάντα, καθώς η εκστρατεία της Χίου ήταν απόδειξη αυτού. Αποδοκιμάστηκε θετικά από τον Γάλλο ναύαρχο, στην οποία κι ο ίδιος είχε λάβει μέρος».

“Poco prima della sua scomparsa s'era lagnato d'una lettera diretta al signor Le Blanc, comandante della fregata francese la **Giunone**, pel silenzio equivoco che i tre ammiragli, nel loro indirizzo 24 ottobre, avevano osservato relativamente alla fregata l'**Ellade** ed agli altri legni sotto i suoi ordini immediati. Il capitano Le Blanc ebbe istruzione di rispondergli su ciò: «Che lo scopo dei tre ammiragli nel dirigere quell'indirizzo non era altro che di far noto pubblicamente l'infame sistema di rapina che da parecchi anni andava consumando tutti i mezzi di difesa della Grecia, e di sciogliere quell'abbominevole combriccola di persone rivestite di autorità pubblica, sia nella sede stessa del governo, sia in parecchie isole, che stavano in relazione coi più famigerati pirati; combriccola, la cui esistenza era attestata da una serie di saccheggi e rapine pubbliche, eseguite sotto colore di

Ο καθηγητής και ιστορικός Χρήστος Λούκος καταγράφει ότι Φαβιέρος και Καποδίστριας είχαν συγκρουστεί από την αρχή, γιατί ο Έλληνας Κυβερνήτης αρνήθηκε να υποστηρίξει την εκστρατεία της Χίου, στις αρχές του 1828, η οποία είχε οργανωθεί πριν την άφιξή του στην πατρίδα. Οι Γάλλοι ήθελαν να οργανώσουν εκείνοι τα τακτικά στρατεύματα των Ελλήνων, γεγονός που ήθελε να εμποδίσει ο Καποδίστριας. Δεν επιθυμούσε έναν στρατό που δεν θα ήταν κάτω από τον άμεσο έλεγχο της Ελληνικής Κυβέρνησης. Η εκστρατεία απέτυχε. Ο επικεφαλής της, ο Φαβιέρος κατηγορήσε τον Κυβερνήτη ως υπεύθυνο για το αιματηρό αποτέλεσμα. Όταν γύρισε στην Γαλλία παρουσίασε τον Καποδίστρια, στην πολιτική ηγεσία, ως όργανο της Ρωσίας και πιθανό υποστηρικτή της Αγγλίας. Κάτι τέτοιο θορύβησε τη Γαλλία, βλέποντας ότι θα χάσει την εμπιστοσύνη του ελληνικού λαού και τα προνόμια στις εσωτερικές διαδικασίες της αναγεννημένης Ελλάδας, ανοίγοντας το δρόμο στη ρωσική και αγγλική κυριαρχία. Τις κατηγορίες του Φαβιέρου ότι ο Έλληνας Κυβερνήτης είναι ψυχρός και αυταρχικός απέναντι στους Γάλλους, που πρόσφεραν ό,τι μπορούσαν για τον ελληνικό λαό, και ότι εξυπηρετούσε τα ρωσικά συμφέροντα, μπόρεσε ο Καποδίστριας με διπλωματικές προσπάθειες να τις ανατρέψει και να πείσει τη γαλλική αντιπροσωπεία ότι χρειάζεται την υποστήριξή της.⁴³⁵

Ο πολιτικός Σπυρίδωνας Τρικούπης στο βιβλίο του, *Η Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, καταγράφει κι αυτός τη μεγάλη αγανάκτηση του λαού για την αποτυχία της εκστρατείας. Τόσο ο Φαβιέρος όσο και η κυβέρνηση και η επιτροπή κατηγορούνταν ότι δεν στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων, αλληλοκατηγορούνταν μεταξύ τους ότι δεν εκτέλεσαν σωστά το καθήκον τους, ρίχνοντας τις ευθύνες ο ένας στον άλλον, φτάνοντας στο έσχατο σημείο να αλληλοσυγκρούονται για την εξόφληση του χρέους της εκστρατείας.⁴³⁶

confische; rapine delle quali la storia non aveva mai offerti esempi. E siccome i legni sotto gli ordini di lord Cochrane non erano mai stati accusati d'aver partecipato a que' misfatti, così non aveasi alcun motivo di farne speciale parola nell'indirizzo 24 ottobre. Che per altro gli ammiragli credevano d'aver acquistato qualche diritto di dar buoni consigli ai Greci, quantunque non venissero sempre ascoltati, siccome ne era una prova la spedizione contro Scio, stata positivamente disapprovata dall'ammiraglio francese, ed alla quale lo stesso lord aveva preso parte".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 209-210.

⁴³⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

ΛΟΥΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Η Αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια 1828-1831*, Ιστορική Βιβλιοθήκη Θεμέλιο, Αθήνα 1988, σσ. 85-95.

⁴³⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Rovani καταγράφει ότι τρεις μήνες μετά από την άφιξη του Προέδρου, είχαν ήδη αρχίσει οι προστριβές με τις αρχές της χώρας. Ο Καποδίστριας επέλεξε να περιβάλλεται με πρόσωπα που ήταν ξένα στην Ελλάδα αντί να συνεργαστεί με εκείνους που είχαν αγωνιστεί για την ανεξαρτησία του έθνους. Συγκέντρωσε γύρω του την οικογένειά του και πολλούς ανθρώπους από την Κέρκυρα, οι οποίοι αναζητούσαν μία θέση. Ο αδελφός του, Βιάρος και ο Γεννατάς προσλήφθηκαν ως μέλη του Πανελληνίου, ο πρώτος ως πρόεδρος του πολέμου και ο δεύτερος των εσωτερικών υποθέσεων. Οι Έλληνες πολιτικοί ηγέτες και οι διεκδικητές της εξουσίας είχαν αποκλειστεί από την κυβέρνηση, μερικοί αναγκαστικά και άλλοι με τη βούληση του Κυβερνήτη. Ο Υψηλάντης και ο Τσώρτς (Church) είχαν διοριστεί επικεφαλής των δύο τμημάτων των στρατιωτικών επιχειρήσεων εκτός Πελοποννήσου. Ο Μαυροκορδάτος έπρεπε να μείνει στη Γραμβούσα για να αντιμετωπίσει τους πειρατές. Ο Κωλέττης, διορισμένος Επίτροπος Υγείας, ήταν υπεύθυνος για τη ρύθμιση της καραντίνας στο νησί των Σπετσών. Τους ηγέτες που παρέμειναν στο Ναύπλιο, ο Καποδίστριας τους απομάκρυνε από τον ίδιο και το Συμβούλιο. Κοντά στον Βιάρo έφερε τον δεύτερο αδελφό του, Αυγουστίνο, έναν πολύ περήφανο και πεισματάρη άνδρα με μία απaráμιλλη ακυρότητα, η οποία συνέβαλε περισσότερο από ποτέ στην εξάλειψη κάθε δημοτικότητας της κυβέρνησης.⁴³⁷

Η Συνέλευση έπρεπε να συγκληθεί, αλλά υπήρχαν βέβαιες πιθανότητες ότι θα ξεσπάσουν έντονες διαφωνίες και αδιέξοδοι. Οπότε ο Καποδίστριας βρήκε κάποιο τρόπο να την παρατείνει επ' αόριστον, επιμένοντας ότι έπρεπε πρώτα να ηρεμήσουν

ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Τόμος Τέταρτος, *Από την Γ' Εθνική Συνέλευση στην Επίδαυρο ως την Ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας*, Μεταγλώττιση στην απλή νεοελληνική από τον ΓΙΩΡΓΟ ΚΟΥΣΟΥΝΕΛΟ, με την επιμέλεια του Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗ, «Νέα Σύνορα», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1994, σελ. 247.

⁴³⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Eran corsi intanto tre mesi dall'arrivo del presidente, e questi si trovava già in opposizione coi personaggi principali del paese.

Si circondò d'uomini stranieri alla Grecia, invece di scegliere quelli della nazione che avevano dato maggiori prove d'attaccamento alla causa; chiamò intorno a sè la propria famiglia e molte persone di Corfù, che cercavano una posizione: il suo fratello Viaro Capodistria e Gennatas furono anzi assunti a membri del Panellenio, l'uno come presidente della guerra, l'altro degli affari interni. I capi greci e i più influenti erano stati spediti fuori della vista del governo, alcuni per necessità, altri per arbitrio del presidente. Ipsilanti e Church erano stati nominati capi delle due divisioni dell'esercito d'operazione fuori del Peloponneso, Maurocordato doveva starsene a Grabusa per tenere in rispetto i pirati; Coletti, nominato commissario di sanità, aveva incarico di regolare la quarantena nell'isola di Spezia. I capi rimasti a Nauplia venivano trattati in modo dal presidente da tenerli lontani e da sè e dal consiglio.

E vicino a Viaro fece venire il suo secondo fratello Agostino, uomo orgogliosissimo e caparbio e d'una nullità senza pari, il quale contribuì più che mai a togliere ogni popolarità al governo”.
Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σσ. 210-211.

τα πράγματα στην Πελοπόννησο, προκειμένου να αποκτήσει η Ελλάδα μία σταθερότητα έτσι ώστε να επιλυθούν οι υποθέσεις του έθνους.⁴³⁸

Ο Rovani συνεχίζει με την εξιστόρηση των γεγονότων του έτους 1829, που οι Έλληνες βλέποντας ότι η ανεξαρτησία τους γινόταν όλο και περισσότερο στέρεη, επιθυμούσαν να πραγματοποιηθεί η επόμενη Συνέλευση. Ο Καποδίστριας το φοβόταν. Υπήρχαν ενδείξεις που προμήνυαν βίαιες αντιδράσεις και παρεμβάσεις. Ο Κυβερνήτης ήθελε να αποφευχθεί κάθε κίνδυνος προκήρυξης εκλογών. Με το πρόσχημα να αφαιρέσει οποιοδήποτε δεσμό εξάρτησης μεταξύ των ψηφοφόρων και των προσώπων της εξουσίας, δημιούργησε μυστική ψηφοφορία υπό την καθοδήγηση του εκτάκτου επιτρόπου της επαρχίας, στον οποίο οι υποψήφιοι που έπρεπε να γίνουν αποδεκτοί ή όχι, είχαν ειδοποιηθεί εκ των προτέρων.⁴³⁹

Αυτά τα γεγονότα έγιναν αντιληπτά και κατηγορήθηκαν από όλους, αλλά κανείς δεν τόλμησε να αντιταχθεί στον Πρόεδρο, γιατί οι σχέσεις του με τις ξένες χώρες προκαλούσαν σε όλους δέος και με την ευκαιρία των εκλογών, τα στρατεύματα του στρατηγού Maison είχαν φτάσει για να διατηρήσουν την αναγνώριση του Κυβερνήτη Καποδίστρια. Ακόμα και οι εχθροί του δεν μπορούσαν παρά να παραδεχτούν ότι αν ο βασιλιάς της Γαλλίας έστελνε άνδρες στην Ελλάδα, αυτό θα οφείλεται στην παρουσία του Καποδίστρια. Για τον ίδιο λόγο οι άλλες Δυνάμεις, ειδικά η Αγγλία και η Ρωσία, δεν είχαν αντιταχθεί σε αυτό το γεγονός. Οι αντιστασιακοί φώναζαν ότι μόνο από αυτόν εξαρτιόταν η σωτηρία της πατρίδας και ότι ήταν απαραίτητο να υπακούουν σε κάθε θέλησή του, γιατί ακόμη και τα ξένα στρατεύματα τον υπάκουαν, και σε περίπτωση βίαιης αντιπολίτευσης, θα τα είχε στρέψει ενάντια των εχθρών.⁴⁴⁰

⁴³⁸Βλ. πληροφορίες για τα γεγονότα του Μοριά κατά τα έτη 1828-1829 από το βιβλίο του Rovani, στο Παράρτημα 50.

⁴³⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“In mezzo a questi fatti l'anno finiva e cominciava il 1829, e i Greci, vedendo rassodarsi sempre più la loro indipendenza, ripensarono all'assemblea. Capodistria la temeva. Per molti indizii si potevano prevedere e violenti riclami e interpellanze, una il presidente, per iscansare ogni sorta di pericolo, s'impadronì delle elezioni. Sotto pretesto di togliere ogni dipendenza che potesse mai esistere fra gli elettori e i primati, istituì uno scrutinio segreto sotto la direzione del commissario straordinario della provincia, al quale erano preventivamente dati in nota i candidati che dovevano o no essere accettati”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 212.

⁴⁴⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“Queste cose erano vedute e biasimate da tutti, ma nessuno osava opporsi al presidente, perchè le sue relazioni coll'estero tenevano tutti quanti in soggezione, e in quell'occasione delle elezioni, a mantenere il credito di Capodistria eran giunte le truppe del general Maison. Persino i suoi nemici non potevano non ammettere che se il re di Francia mandava uomini in Grecia, non era per altro che per

Ο Rovani αποδοκιμάζει τον Καποδίστρια ότι σε κανένα κλάδο της δημόσιας ζωής δεν μπορεί κανείς να επαινέσει τις αποφάσεις του. Ούτε στη δημόσια εκπαίδευση, ούτε στην απονομή δικαιοσύνης, ούτε και στην οργάνωση του στρατού. Παντού λειτουργούσε χωρίς νόμους.⁴⁴¹ Ο Ιταλός συγγραφέας χαρακτηρίζει τον Καποδίστρια απερίσκεπτο και αγνώμων, αφού έστειλε τον αδελφό του, Αυγουστίνο, στην πολιορκία της Ναυπάκτου, σε μία επιχείρηση πολύ εύκολη, με σκοπό να παροτρύνει τον Τσώρτς να αποσυρθεί. Τελικά, ο στρατηγός αποσύρθηκε και μαζί του και ο Φαβιέρος, ο οποίος είχε επιστρέψει στην Ελλάδα για να αναλάβει και πάλι τη διοίκηση των τακτικών στρατευμάτων. Επιπλέον, ο Βαυαρός συνταγματάρχης Heideck και πολλοί άλλοι φιλέλληνες, όλοι αηδιασμένοι από τη συμπεριφορά του Προέδρου, έδειξαν ότι ήθελαν να κάνουν το ίδιο. Πλησίαζε ο χρόνος για να εκφραστούν τα δίκαια παράπονα του έθνους στην Εθνική Συνέλευση, που επρόκειτο να συγκληθεί στο Άργος.⁴⁴²

Ο Rovani κατακρίνει τον Καποδίστρια ότι προσπάθησε, με όλα τα μέσα που διέθετε, να διεξαχθεί η Συνέλευση με μία συνταγματική τυπικότητα και να κυριαρχήσει, αλλά η επιθυμία του δεν ικανοποιήθηκε πλήρως. Ο Έλληνας Κυβερνήτης είχε διοριστεί εκπρόσωπος από πολλά δημοτικά συμβούλια, τιμή που έπρεπε να αρνηθεί. Πολλοί από τους πιο αφοσιωμένους του οπαδούς συμμετείχαν στη Συνέλευση, αλλά έπρεπε να συγκρουστεί με μία απειλητική αντιπολίτευση. Μεγάλο μέρος των βουλευτών ήταν σύμφωνοι να τον κατηγορήσουν για όλες τις πράξεις που είχαν σηματοδοτήσει την κυβέρνησή του από τον Ιανουάριο του 1828

la presenza di Capodistria; ed era per la stessa ragione che le altre potenze, l'Inghilterra e la Russia specialmente, non si erano opposti a quel fatto.

I partigiani poi andavano gridando che si doveva a lui, a lui solo la salvezza della patria, e che però bisognava obbedire ad ogni sua volontà, perchè le stesse bajonette straniere obbedivano a lui, e nel caso di una opposizione violenta, egli le avrebbe rivolte contro a' propri nemici".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 212-213.

⁴⁴¹ Παραπομπή από βιβλίο:

"In tutti i rami dell'azienda pubblica pareva dunque che Capodistria non mirasse che a porle inciampi col far regnar l'arbitrio dappertutto".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 213.

⁴⁴² Παραπομπή από βιβλίο:

"Ma il generale, in benemerenzza di questi fatti, non ebbe che ingratitudine da parte del presidente, il quale, dopo che avea spedito il fratello all'assedio di Lepanto e che l'impresa, facilissima per sè, gli era riuscita a seconda, non desiderava altro che d'indurre Church a ritirarsi. Quel generale ritirossi infatti, e insieme a lui anche Fabvier, ch'era tornato in Grecia per riprendere il comando delle truppe regolari, e accenavano di voler far lo stesso il colonnello bavarese Heideck e molti altri filelleni, tutti disgustati dal contegno del presidente. Ma s'avvicinava il tempo di far pervenire fino a lui le giuste querele della nazione. L'assemblea nazionale doveva convocarsi ad Argos".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 214.

έως τον Ιούλιο του 1829. Για να αποτρέψει την αναταραχή, ζήτησε μία συνάντηση με τον επικεφαλής της αντιπολίτευσης, στον οποίο είπε ότι η ανατροπή του θα σήμαινε την εγκατάλειψη της Ελλάδας από τις κυβερνήσεις των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων.⁴⁴³

Ο Ιταλός λόγιος παρομοιάζει την επιχειρηματολογία του Καποδίστρια με τα πονηρά τεχνάσματα του κόμη Αλμαβίβα και του Ντον Μπαζίλιο, από την κωμωδία *Ο κουρέας της Σεβίλλης*. Το κόμμα της αντιπολίτευσης έπρεπε να χαμηλώσει το κεφάλι και να παραμείνει σιωπηλό. Η Συνέλευση του Άργους έληξε με τη πανηγυρική νίκη του Καποδίστρια. Το μήνυμα που πήρε η Ευρώπη ήταν ότι οι Έλληνες ήταν ευχαριστημένοι από την κυβέρνηση του Καποδίστρια. Μετά από αυτόν τον θρίαμβο, ο Πρόεδρος διέλυσε το Πανελλήνιο, δημιουργώντας στη θέση του, με διάταγμα της 22^{ης} Ιουλίου 1829, μία Σύγκλητο αποτελούμενη από είκοσι επτά μέλη. Τα είκοσι ένα επιλέγονταν από τον κατάλογο των εξήντα τριών υποψηφίων που έπρεπε η Συνέλευση να παρουσιάσει στον Πρόεδρο. Τα υπόλοιπα έξι εξαρτόνταν αποκλειστικά από την ελεύθερη επιλογή του Κυβερνήτη, ο οποίος είχε επίσης το δικαίωμα να αντικαταστήσει τους αδρανείς και τους παραιτούντες. Επομένως, ο αρχηγός της κυβέρνησης συνέχισε να είναι παντοδύναμος, καθώς η Σύγκλητος δεν είχε τη δυναμική σε κανένα τομέα της Δημόσιας Διοίκησης, εκτός από τη χρηματοδότηση.⁴⁴⁴

Όσο για τους διακεκριμένους άνδρες του έθνους, οι οποίοι κατείχαν καίριες θέσεις στην κυβέρνηση πριν από την άφιξη του Καποδίστρια, αποκλείστηκαν από τη Γερουσία. Τότε ακόμη και το ποσοστό του λαού που συνέχιζε να πιστεύει στις ορθές προθέσεις του Προέδρου, άρχισε να απογοητεύεται. Ο Καποδίστριας φοβούμενος για τις εξελίξεις, κρατούσε, με διάφορα τεχνάσματα, μακριά από την κυβέρνηση τα πιο ηχηρά ονόματα της χώρας, τον Κουντουριώτη, τον Κωλέττη, τον Μαυροκορδάτο, τον Ζαΐμη. Πρέπει, ωστόσο, να ειπωθεί ότι ο Μαυροκορδάτος αν και κλήθηκε στη

⁴⁴³Βλ. απάντηση του Καποδίστρια στον αρχηγό της αντιπολίτευσης, για τις κατηγορίες που του είχαν προσάψει, στην Εθνοσυνέλευση του Άργους το 1829, στο Παράρτημα 51.

⁴⁴⁴Παραπομπή από βιβλίο:

"Le ragioni di Capodistria somigliavano troppo a quelle del conte d'Almaviva a don Basilio. Il partito dell'opposizione dovette adunque abbassare la testa e tacere, l'assemblea d'Argos si risolse davvero in una solennità di forma, i parigiani di Capodistria gridarono vittoria, e corse così per l'Europa il grido, che il governo di Capodistria era la delizia della Grecia. Dopo questo trionfo, il presidente disciolse il Panellenio, e creò in sua vece, con decreto 22 luglio 1829, un senato di ventisette membri, ventuno dei quali dovevano essere tolti dalla lista dei sessantatré candidati che l'assemblea doveva presentare al presidente. Gli altri sei dipendevano affatto dalla libera scelta del presidente, il quale aveva inoltre il diritto di surrogare i morti e i dimissionari. Il capo del governo continuava pertanto ad essere onnipotente, non avendo il senato voce deliberativa in nessun ramo dell'azienda pubblica, se si eccettui quello delle finanze".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σσ. 215-216.

Γερουσία, αρνήθηκε να συμμετάσχει γιατί ήθελε να σπάσει κάθε δεσμό με τον αρχηγό της κυβέρνησης. Τον μιμήθηκαν και οι άλλοι. Μόνο ο Κωλέττης ήταν αυτός που ακολούθησε μία νόμιμη και ειρηνική αντιπολίτευση, αναμένοντας γεγονότα που θα του επέτρεπαν να λειτουργήσει. Μπορεί όλα να φαίνονταν ήσυχα, αλλά όπως αναφέρει ο Rovani, *η φωτιά ήταν πυρκαγιά κάτω από τις στάχτες*. Ο Καποδίστριας δεν είχε καταλάβει τη δύναμη και την επιρροή που είχαν οι αντίπαλοι του.⁴⁴⁵

Ο Rovani υποστηρίζει ότι ο Καποδίστριας παρέμενε πάντα πιστός στη Ρωσία, και προτιμούσε την προστασία της από εκείνη των άλλων Δυνάμεων. Σε όλες βέβαια τις περιπτώσεις μιλούσε με λόγια αφοσίωσης για τη Γαλλία και την Αγγλία. Μετά από μία σειρά γεγονότων, η Αγγλία άρχισε να διαμαρτύρεται έντονα ότι ο Πρόεδρος λειτουργεί εις βάρος του αγγλικού εμπορίου, με αποτέλεσμα να αυξήσει τον δασμό εισαγωγής από δύο σε δέκα τοις εκατό. Στη συνέχεια, η Γαλλία συνειδητοποίησε ότι δεν είχε ζητηθεί η γνώμη της, εκτός από τη χρηματική της συνεισφορά. Ο Ρώσος υπουργός ήταν ο αιώνιος έμπιστος του Καποδίστρια, ο οποίος, σε αντάλλαγμα, του υποσχέθηκε κάθε είδους βοήθεια. Στην πραγματικότητα, βέβαια, δεν μπορεί να ειπωθεί ότι η Ρωσία ωφέλησε την Ελλάδα περισσότερο από άλλες χώρες, ούτε ότι ο Κυβερνήτης πρόσφερε στους Ρώσους έναν τρόπο άμεσης επιρροής στην Ελλάδα. Ο ελληνικός στρατός δεν συμπεριέλαβε έναν Ρώσο αξιωματικό και κανέναν τόπος ιδιαίτερης σημασίας δεν καταλήφθηκε από ανθρώπους που στάλθηκαν από τον Τσάρο. Ο Rovani καταγράφει ότι οι σχέσεις του Καποδίστρια με τη Ρωσία αποτελούν ένα μυστήριο. Φαίνεται ότι ο Κυβερνήτης εργαζόταν για τον εαυτό του και προφανώς στηριζόταν στη Ρωσία για να τρομάξει τους εχθρούς που είχε στην Ελλάδα. Στο τέλος, γίνεται αντιληπτό ότι ο Καποδίστριας ενεργούσε προς δικό του όφελος, και για

⁴⁴⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

"In quanto agli uomini più distinti della nazione, e che prima dell'arrivo del presidente erano stati alla testa degli affari, vennero esclusi dal numero dei membri del senato. Fu allora che quella parte del popolo, che sino a quel punto aveva continuato ad aver fede nelle rette intenzioni del presidente, cominciò a disingannarsi e a temere di colui che con tutte arti teneva lontano dal governo i nomi più cari al paese, quali erano Conduriotti, Coletti, Maurocordato, Zaimi. In quanto a Maurocordato per ò conven dire che, chiamato al senato, fu egli stesso che rifiutò di farne parte, e che volle rompere ogni relazione col capo del governo ch' egli pure aveva contribuito ad innalzare. Gli altri primati l'imitarono, e fu soltanto Coletti che si ridusse ad un' opposizione legale e tranquilla in aspettazione di avvenimenti che lo eccitassero ad operare. Le apparenze pertanto erano tranquille, ma divampava il fuoco sotto cenere, e Capodistria non se ne accorse".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 216.

το σκοπό αυτό απομάκρυνε εκείνα τα πρόσωπα, που επιβαλλόμενα από τον Τσάρο, μπορούσαν κάποια μέρα να θέσουν σε κίνδυνο τη θέση του.⁴⁴⁶

Αυτό το γεγονός αποδεικνύεται εμφανώς με το διορισμό του πρίγκιπα Λεοπόλδου της Σαξονίας-Κοβούργου, συνοδευμένος με τρία πρωτόκολλα που υπογράφηκαν στη Διάσκεψη του Λονδίνου.⁴⁴⁷ Το ελληνικό έθνος, κουρασμένο από την προσωρινή κυβέρνηση και εξουθενωμένο από την αυθαίρετη αλαζονεία του Καποδίστρια, χαιρέτησε με ενθουσιασμό τον διορισμό του Λεοπόλδου ως βασιλιά του. Αλλά ο Πρόεδρος παρενέβη αδίστακτα και κατέστη αδύνατο να εφαρμοστεί η απόφαση των τριών εξουσιών.⁴⁴⁸

Μαζί με το διορισμό του βασιλιά, τα σύνορα της ελληνικής επικράτειας ήταν περιορισμένα. Ο Καποδίστριας στηριζόμενος σε αυτό το γεγονός, συνέλεξε τις μαρτυρίες δυσaráσκειας των πολιτών σχετικά με αυτό το ζήτημα, στέλνοντας επίσημη διαμαρτυρία ολόκληρου του έθνους στον πρίγκιπα Λεοπόλδο. Το αποτέλεσμα που προέκυψε ήταν αυτό που αναζητούσε ο Πρόεδρος. Ο πρίγκιπας, ο οποίος περίμενε ένα συγχαρητήριο μήνυμα, αντ' αυτού έλαβε μία ηχηρή διαμαρτυρία από τον δυσάρεστημένο λαό, που σίγουρα του αφαίρεσε την ευχαρίστηση να δεχτεί το στέμμα που του προσφέρθηκε. Χωρίς να γνωρίζει πώς να συμπεριφερθεί σε αυτήν

⁴⁴⁶Παραπομπή από βιβλίο:

"Sempre ligio alla Russia, egli preferiva la protezione di essa a quella delle altre potenze, quantunque in tutte le occasioni si protestasse a parole devotissimo della Francia e dell'Inghilterra. Ma quest'ultima, che guarda a' fatti, cominciò a lamentarsi forte che il presidente, a danno del commercio inglese, avesse innalzato il diritto d'importazione dal due al dieci per cento. La Francia poi si accorgeva di non essere consultata se non allorquando trattavasi di soccorsi in danaro. Il confidente perpetuo di Capodistria non era che il ministro di Russia, il quale, per contraccambio, gli prometteva ogni sorta d' aiuti. In realtà però non si può dire che la Russia giovasse alla Grecia più che le altre nazioni, nè che il presidente, nelle vie di fatto, dèsse agli uomini di quella nazione il modo d'influire direttamente sulla Grecia. L'esercito greco non contava un ufficiale russo, e nessun posto di qualche importanza era occupato da personaggi che mandasse lo czar. Però la condotta di Capodistria ne' suoi rapporti colla Russia è ancora un mistero, e se qualche cosa può parere men dubbia, si è che il presidente lavorava per sè stesso, e che appoggiandosi apparentemente alla Russia per ispaventare i nemici che aveva in Grecia, non si adoperava infine che a proprio vantaggio, e a tal fine tenesse lontani quegli uomini, che, imposti dallo czar, avrebbero potuto un giorno compromettere la sua posizione".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 216-217.

⁴⁴⁷Βλ. τα τρία πρωτόκολλα που υπεγράφησαν στη Διάσκεψη του Λονδίνου στις 3 Φεβρουαρίου, για τον διορισμό του πρίγκιπα Λεοπόλδου της Σαξονίας-Κοβούργου, στο Παράρτημα 52.

⁴⁴⁸Παραπομπή από βιβλίο:

"Stanca oramai del governo provvisorio, e più stanca dell'arbitraria prepotenza di Capodistria, la nazione greca accolse con entusiasmo la nomina di Leopoldo a proprio re. Ma il presidente tanto operò, che fece parere e rese impossibile quella decisione delle tre potenze".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σσ. 217-218.

την περίσταση, ο πρίγκιπας θεώρησε ότι το καλύτερο ήταν να στραφεί στον Καποδίστρια, τον οποίο είχε ήδη συναντήσει, και να του ζητήσει συμβουλές.⁴⁴⁹

Ο Rovani σχολιάζει ότι η αλήθεια μερικές φορές δεν φαίνεται πιθανή και αξιόπιστη. Ο Καποδίστριας έσπευσε να στείλει στον πρίγκιπα τη σκοτεινή και την πιο ερημική εικόνα της κατάστασης στην Ελλάδα. Υπερέβαλλε για όλες τις ίντριγκες εκείνων που ονόμασε ολιάρχες. Χαρακτήρισε αυτούς τους άνδρες τόσο διεφθαρμένους που χρησιμοποίησαν τα πιο ποταπά μέσα για να πλουτίσουν και να κατακτήσουν την εξουσία. Κατά συνέπεια, ο πρίγκιπας Λεοπόλδος παραιτήθηκε χωρίς δισταγμό από έναν τόσο επικίνδυνο θρόνο.⁴⁵⁰

Παράλληλα και ο Nievo πιστεύει ότι ο Κόμης ήταν πονηρός, αλλά όχι κακός. Πιθανόν να εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της Ρωσίας, γιατί σε αντίθεση με οποιαδήποτε άλλη δύναμη είχε μεγαλεπήβολους στόχους για την Ελλάδα, λόγω της ίδιας θρησκείας και του ισότιμου μίσους για το αλλόθρησκο τουρκικό λαό. Ο Nievo δεν βλέπει κάτι μεμπτό στην εναντίωση του Προέδρου, για την ανάληψη του θρόνου του Λεοπόλδου του Κόμπουργκ. Τον καταλαβαίνει και τον δικαιολογεί αν μεταξύ της Αγγλίας και της Ρωσίας επιλέξει τη δεύτερη. Σίγουρα θα σκέφτεται το καλό της πατρίδας του. Είναι επιφυλακτικός κι εκείνος με τις προθέσεις των Άγγλων και εγκρίνει αυτούς που δεν τους εμπιστεύονται.⁴⁵¹

⁴⁴⁹Παραπομπή από βιβλίο:

"Insieme alla nomina del re si limitarono i confini del territorio greco. Appoggiandosi a questo fatto, le cui dannose conseguenze non potevano non riuscire evidenti a tutta la nazione, egli raccolse le testimonianze del pubblico malcontento a questo proposito, e inviò così una protesta formale di tutta la nazione al principe Leopoldo, e questa fece l'effetto atteso dal presidente. Il principe, che si aspettava un indirizzo di felicitazione, ricevette invece un'imponente testimonianza del pubblico malcontento, che certamente non potea rendergli gradita la corona che gli si offriva. Non sapendo come comportarsi in questa circostanza, il principe pensò bene di rivolgersi a Capodistria, che già aveva conosciuto di persona, e di chiedergli consiglio".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 218.

⁴⁵⁰Παραπομπή από βιβλίο:

"Il vero talvolta non è verosimile. Capodistria allora, come ognuno può credere, s'affrettò ad inviare al principe il quadro più cupo e più desolante della situazione della Grecia; egli esagerò tutti gl'intrighi di coloro ch'egli chiamava oligarchi, gli dipinse questi uomini come tanto corrotti da impiegare i mezzi più bassi per arricchire e dominare; e così ottenne che il principe Leopoldo rinunciasse senza esitare a un trono così pericoloso".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 218.

⁴⁵¹Παραπομπή από βιβλίο:

"Quanto al conte Capodistria mi parve un uomo contento discretamente di sé e più furbo che cattivo: non credo, come dice il suo manifesto, che soltanto per la gloria di Dio e pel vantaggio dei Greci egli avesse fatto violenza a se stesso per accettare la presidenza del governo, ma non credo del pari ch'egli aspirasse a farsi tiranno come Pisistrato. Serviva forse gli interessi della Russia, perchè la Russia piucchè ogni altra potenza aveva mire grandiose riguardo alla Grecia, e dalla comunanza di religione e

Ο Rovani συνεχίζει ότι αυτό το γεγονός και τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν, προκάλεσαν στο έπακρο την αγανάκτηση των πατριωτών του Κυβερνήτη, που ένιωσαν ότι είχαν υποτιμηθεί ενώπιον των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων και του νέου βασιλιά από τις διπλωματικές ενέργειες του Καποδίστρια, ο οποίος γνώριζε πώς να περιβάλλει τον εαυτό του με όλες τις εκφάνσεις της αλήθειας και της δικαιοσύνης. Συγκεντρώθηκαν, κοινοποίησαν τα σχέδια τους και συμφώνησαν για το πώς θα αντιμετωπίσουν αυτή τη δύσκολη κατάσταση. Ο Μαυροκορδάτος ήθελε να καταφύγει σε βίαια μέσα, ο Κωλέττης, αντίθετα, μίλησε δυνατά για την ανάγκη να μην απομακρυνθούν από τη νομική οδό και να περιμένουν το μελλοντικό Συνέδριο. Τότε, ξέσπασε η Επανάσταση του Ιουλίου στη Γαλλία. Τα κόμματα θα ψήφιζαν, αλλά σταμάτησαν οι κινήσεις αντιμετώπισης της κατάστασης.⁴⁵²

Ο Καποδίστριας αφού προσπάθησε να «φιμώσει» τον έντυπο τύπο, προχώρησε στη σύλληψη ορισμένων από τις πιο σημαντικές προσωπικότητες της Ελλάδας. Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ο οποίος είχε δώσει τόσα πολλά για τον πόλεμο της ανεξαρτησίας, και του οποίου τα παιδιά είχαν πέσει σχεδόν όλα νεκρά στο πεδίο της μάχης, έπρεπε να αποφασίσει να εγκαταλείψει το Ναύπλιο, όπου η κατοικία του έμοιαζε με προσωπική φυλακή. Πήγε στη Ζάκυνθο και στη συνέχεια στο Λιμένι, όπου δημιούργησε μία Συνταγματική Επιτροπή, στην οποία προέδρευε ο ανιψιός του, Ηλίας Μαυρομιχάλης.⁴⁵³

di odio era portata a favorirla. Se egli avversò l'assunzione al trono di Leopoldo di Coburgo, candidato dell'Inghilterra, io non vi veggio delitto di sorta. Se tra l'Inghilterra e la Russia prediligeva quest'ultima poteva avere cento ragioni più che buone che cattive; e in ogni occasione io son disposto a diffidare dell'Inghilterra e ad approvare chi ne diffida, benché degli Inglesi uno per uno non possa dire che bene".

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, ό. π., σελ. 959.

⁴⁵² Παραπομπή από βιβλίο:

"Ma questo fatto e la cognizione dei mezzi onde era stato provocato, mise al colmo l'indignazione dei patrioti, i quali sapevano d'essere stati denigrati al cospetto delle potenze e del nuovo re dalle note diplomatiche di Capodistria, che aveva saputo circondarsi di tutte le apparenze della verità e della giustizia. Si riunirono pertanto, si comunicarono i loro disegni, e si concertarono sul modo di scuotere una così dura schiavitù. Maurocordato voleva ricorrere ai mezzi violenti, Coletti invece parlava forte sulla necessità di non dilungarsi dalle vie legali e di aspettare il futuro congresso. Fu allora che scoppiò in Francia la rivoluzione di luglio. I partiti furono deliberati, tutte le incertezze cessarono".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 218.

⁴⁵³ Παραπομπή από βιβλίο:

"Nè gli agenti di polizia si limitarono al sequestro de' torchi e dei giornali, ma avevano mandato di arrestare anche alcuni tra i più influenti personaggi della Grecia. Pietro Mauromicali, che tanto aveva fatto per la guerra dall'indipendenza, e i cui figli eran morti quasi tutti sul campo di battaglia, dovette risolversi a fuggire da Nauplia, dove la sua dimora somigliava ad un arresto personale. Recatosi a Zante, poi a Limeni, colà eresse una commissione costituzionale, che fece presiedere dal suo nipote Elia Mauromicali".

Ο Rovani θέλοντας να περιγράψει την ατμόσφαιρα και το κλίμα που κυριαρχούσαν γύρω από το πρόσωπο του Καποδίστρια, υπογραμμίζει ότι τα πράγματα γίνονταν συνεχώς περισσότερο ζοφερά και σκοτεινά, προμηνύοντας την καταιγίδα που θα ξεσπούσε για τον Κυβερνήτη. Εξαιτίας της αδυναμίας προσφυγής σε πιο άμεσα μέσα, ο Καποδίστριας έστειλε μία αναφορά στους εκπροσώπους των Τριών Εξουσιών, όπου παρουσίαζε την καταστροφή που θα γνώριζε η Ελλάδα, εάν οι Δυνάμεις δεν τον βοηθούσαν να εξοντωθούν οι φατρίες. Περιμένοντας τη βοήθεια των ξένων, το πλήρωσε με τη ζωή του. Ταυτόχρονα συνέχισε να καταδιώκει τον φυγόδοκο Μαυρομιχάλη, ο οποίος συνελήφθη και φυλακίστηκε, χωρίς δίκη, στο Παλαμήδι. Η βίαιη συμπεριφορά, αντί να ωφελήσει τον Πρόεδρο, παρακίνησε την έξαρση μίας επανάστασης στην Ύδρα. Μία επανάσταση για την οποία το νησί ήταν σε θέση να αποκολληθεί πλήρως από την Κεντρική Κυβέρνηση. Ένας μεγάλος αριθμός δυσαρεστημένων, οι οποίοι δεν μπορούσαν ούτε να μιλήσουν ούτε να λειτουργήσουν και έπρεπε να φοβούνται κάθε στιγμή μήπως χάσουν την προσωπική τους ελευθερία, άφησαν τη θέση τους και συγκεντρώθηκαν στο νησί που είχε φανεί το σημάδι της εξέγερσης. Εκεί ζήτησαν τη σύγκληση Εθνικής Συνέλευσης για να «ξαναζωντανέψει» το Σύνταγμα της Τροιζήνας.⁴⁵⁴

Αλλά και η εξέγερση της Αίγινας ήταν τρομερή, και ακόμη πιο τρομερή ήταν εκείνη της Ελευσίνας, κατά της οποίας η κυβέρνηση έστειλε πολλά στρατεύματα, θωρακισμένα από το πυροβολικό και το ιππικό, υπό τη διοίκηση του Αυγουστίνου Καποδίστρια. Η εκστρατεία ήταν νικηφόρα για τον κυβερνητικό στρατό. Αλλά μία τέτοια νίκη φάνηκε να αποτελεί πλεονέκτημα, προσωρινά, για τον Πρόεδρο στο εσωτερικό, ενώ στο εξωτερικό δεν τον ωφέλησε. Στις Συμμαχικές Δυνάμεις άρχισε

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 219.

⁴⁵⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

"L'aspetto delle cose si faceva sempre più cupo, e il turbine cominciava a muggire davvero intorno al presidente Capodistria.

Nell'impotenza di ricorrere a mezzi più diretti, non seppe far altro il presidente che indirizzare una nota ai rappresentanti delle tre potenze, dove loro veniva dimostrando la ruina in cui sarebbe caduta la Grecia, se le potenze non gli dessero tosto i mezzi di distruggere in un colpo le speranze dei faziosi. Nè stette pago a ciò, ma nell'aspettazione dei soccorsi altrui fece intanto tener dietro al fuggiasco Mauromicali, che fu preso e imprigionato, senza processo, nel Palimidi. La qual violenza, invece di giovare al presidente, non fece altro che far iscoppiare una rivoluzione in Idra, rivoluzione per la quale quell'isola seppe staccarsi affatto dal governo centrale. Allora tutti i malcontenti lasciarono le loro sedi dove non potevano nè dire, nè operare, e dove avevano a temere ad ogni ora di perdere la libertà personale, e si raccolsero in gran numero nell'isola che aveva dato il segno della rivolta. Colà domandarono la convocazione di un'assemblea nazionale allo scopo di ritornare a vita la Costituzione di Trözen".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 219-220.

να μπαίνει για πρώτη φορά κάποια υποψία και να εξασθενεί η απεριόριστη εμπιστοσύνη που είχαν για τον Καποδίστρια. Μία αγγλική εφημερίδα, η *Globe*, ήταν η πρώτη που αποκάλυψε τις κρυφές προθέσεις του Καποδίστρια. Τον κατηγορήσε ότι φιλοδοξεί να ανακηρυχθεί κυρίαρχος της Πελοποννήσου και ότι γι' αυτόν τον σκοπό περίμενε μόνο τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων της Πύλης και της Ρωσίας. Αυτή η κατηγορία, είτε βασίζεται στην αλήθεια είτε όχι, ήταν το μελανό στοιχείο που έφερε το μοιραίο πλήγμα στη μοίρα του Καποδίστρια. Θα μπορούσε κάλλιστα να αρνηθεί αυτές τις δηλώσεις, αλλά πλέον ο ελληνικός λαός είχε χάσει την εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό του και τον μισούσε πολύ. Από εκείνη την ημέρα και μετά, οι ταραχές αυξάνονταν συνεχώς και γίνονταν πιο έντονες. Τότε, οι πληρεξούσιοι των Συμμαχικών Δυνάμεων εγκαταστάθηκαν στον Πόρο, όπου θεώρησαν το κατάλληλο σημείο για τον εντοπισμό των αιτιών των αναταραχών.⁴⁵⁵

Υπέδειξαν στον Πρόεδρο την ανάγκη να καταλήξουν σε συμφωνία με τους αντάρτες. Ο Καποδίστριας αναγκάστηκε να τους εξουσιοδοτήσει, για την εκπλήρωση αυτού του σκοπού. Να πραγματοποιήσουν τις κατάλληλες συμφωνίες με τους βουλευτές, τους οποίους είχαν ήδη προτείνει οι Υδραίοι να σταλούν. Μία επιτροπή αποτελούμενη από τέσσερα μέλη αποβιβάστηκε στο Ναύπλιο. Ήταν οι Κουντουριώτης, Μιαούλης, Μπουδούρης και Μαυροκορδάτος. Η συζήτηση ξεκίνησε μεταξύ αυτών και των πληρεξουσίων. Οι βουλευτές απέρριψαν αρχικά το αίτημα αποζημίωσης για τις απώλειες του πολέμου. Έπρεπε να υποστεί τις λιγότερες κυρώσεις το νησί της Ύδρας από όλες τις άλλες περιοχές, δεδομένου του πλήγματος που είχε δεχτεί το εμπόριο, με την απόλυτη ανυπαρξία του. Οι βουλευτές, όμως, δεν επέμεναν σε αυτό το θέμα και σύντομα πέρασαν στα πρώτα παράπονα των πληρεξουσίων. Αλλά η συζήτηση ζώηρεψε και έγινε πιο επίμονη και πιεστική για

⁴⁵⁵Παραπομπή από βιβλίο:

"E terribile scoppiò la sommossa d'Egina, e più terribile ancor quella d'Eleusi, contro la quale il governo pensò di mandare truppe numerose, protette dall'artiglieria e dalla cavalleria, le quali sotto il comando di Agostino Capodistria, riuscirono vittoriose. Ma una tale vittoria, se pel momento e per le cose interne della Grecia parve giovare al presidente, non le giovò all'estero e presso le potenze, nelle quali per la prima volta cominciò ad entrare qualche sospetto, e così venne a scemare quella fiducia illimitata che avevano in Capodistria. Un giornale inglese, il **Globe**, fu il primo a svelare le recondite intenzioni di Capodistria, e lo accusò nullameno che d' aspirare a farsi dichiarare sovrano del Peloponneso, e che a tal fine non attendeva che i risultati dei negoziati tra la Porta e la Russia. Quest'accusa, fosse o no poggiata sul vero, fu quella che portò il colpo mortale alla fortuna di Capodistria, il quale potè bene smentire ufficialmente le asserzioni del **Globe**, ma non per questo trovar fede ne' Greci che già tanto l'odiavano. Le sommosse anzi da quel giorno si rinnovavano sempre più terribili, e a punto, che i plenipotenziari stanziati a Poros stimarono conveniente di rintracciarne le cagioni".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 221.

τους άλλους ηγέτες της διάσκεψης, όταν οι πληρεξούσιοι απαίτησαν, για οποιαδήποτε αναδιάταξη, την επιστροφή του Συντάγματος της Τροιζήνας και την άμεση σύγκληση της Εθνικής Συνέλευσης.⁴⁵⁶

Αλλά ο Καποδίστριας, απορρίπτοντας με βιαιότητα αυτές τις προτάσεις, αρνήθηκε να υποχωρήσει στη βούληση των ανταρτών, ισχυριζόμενος πως η διάσκεψη του Λονδίνου, που ασχολήθηκε με τις υποθέσεις της Ελλάδας, θα είχε γίνει εξαιρετικά περίπλοκη, αν ήθελαν να ικανοποιήσουν όλες τις επιθυμίες των δυσανεσθημένων. Και έτσι έληξε άδοξα αυτή η συζήτηση και έκανε την Ελλάδα να χωριστεί από εκείνη τη στιγμή σε δύο διαφορετικά στρατόπεδα. Η κυβέρνηση του Καποδίστρια συνέχισε τη βίαιη πολιτική της. Από την άλλη πλευρά, δημιουργήθηκε μία δημοτική επιτροπή στην Ύδρα, η οποία έστειλε εγκυκλίους σε όλες τις περιοχές του ελληνικού κράτους, ώστε να ενεργοποιηθούν οι βουλευτές τους για να διεξαχθεί επιτέλους η Εθνική Συνέλευση.⁴⁵⁷

Το αντικαποδιστριακό κλίμα είχε επιδεινωθεί και οι αντίπαλοι του Καποδίστρια επιθυμούσαν την απομάκρυνσή του από την εξουσία με κάθε μέσο. Ήταν τον Ιούλιο του 1831, που τα Συνέδρια του Λονδίνου έφταναν στο τέλος τους και η προσωρινή κυβέρνηση έπρεπε να παύσει. Ο Πρόεδρος εγκαταλείφθηκε ακόμη κι από εκείνους που ήταν οι υποστηρικτές του. Ο Γραμματέας των Εξωτερικών Υποθέσεων και του

⁴⁵⁶Παραπομπή από βιβλίο

“Essi mostrarono al presidente la necessità di venir pure a qualche accordo cogli insorti, e il presidente fu costretto ad autorizzarli a prendere a tal fine gli opportuni concerti coi deputati, che gli Idriotti aveva già proposto di voler mandare ad essi. Venne dunque a sbarcare a Nauplia una commissione composta di quattro, i quali erano Conduriotti, Miaulis, Boudouris e Maurocordato. Si aprì tosto la disacussione tra essi e i plenipotenziari. I deputati misero fuori dapprincipio la pretesa d'indennità pei danni della guerra, a cui l'isola d'Idra dovette andar soggetta più di tutte le altre città, attesa la perdita assoluta del suo commercio. Ma su di ciò si passo brevemente, perchè i deputati si arresero tosto alle prime rimostranze dei plenipotenziari. Bensì la discussion s'impegnò più viva e più ostinata sugli altri capi della conferenza, che i deputati domandavano come base indispensabile d'ogni riordinamento il ritorno alla costituzione di Trözen, e la convocazione immediata dell'assemblea nazionale”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 221-222.

⁴⁵⁷Παραπομπή από βιβλίο:

“Ma il presidente, respingendo con violenza tali proposizioni, si rifiutò di cedere alla volontà di ribelli, dimostrando come la conferenza di Londra, occupata degli affari della Grecia, si sarebbe complicata in un modo inestricabile, se si fossero voluti accontentare tutti i desiderii de' malcontenti. E così ebbe fine quell'inutile discussione, che lasciò i quattro illustri deputati degli Idriotti più inaspriti che mai, e che fu causa che da quel momento la Grecia si dividesse come in due paesi diversi; poichè mentre continuava violentemente il governo di Capodistria, si ordinò dall'altra parte una commissione municipale nell'isola d'Idra, la quale spedì circolari a tutte le province, affinché mandassero i loro deputati per aprire finalmente l'assemblea nazionale”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 222.

Ναυτικού ζήτησε την παραίτησή του. Ο Γραμματέας της Συγκλήτου ήταν σε αλληλογραφία με τη δημοτική επιτροπή της Ύδρας και πολλοί άλλοι έκαναν το ίδιο. Η Εθνική Συνέλευση κλήθηκε για τον Οκτώβριο. Στη συνέχεια, ο Πρόεδρος σκεφτόταν να αντιδράσει ξαφνικά και τολμηρά, γεγονός που επιτάχυνε την καταστροφή του, προσπαθώντας να σώσει τη φήμη του πριν από την εκτέλεση.⁴⁵⁸

Μετά τη ναυμαχία ανάμεσα στα κυβερνητικά πλοία και στα υδραίικα με επικεφαλής τον Μιαούλη, που κατέληξε στην ανατίναξη από τον Υδραίό αγωνιστή του ελληνικού στόλου, συμπεριλαμβανόμενης της φρεγάτας *Ελλάδα*,⁴⁵⁹ η οποία είχε αποκτηθεί με πολλές θυσίες,⁴⁶⁰ ακολούθησε ο εμφύλιος πόλεμος.

Ο Rovani υπογραμμίζει ότι ακόμη κι ο αδελφός του Κυβερνήτη, Βιάρος και ο Γεννατάς, φίλος και προστατευόμενος του Καποδίστρια, επέκριναν τις πράξεις του αδελφού και προστάτη τους, αφήνοντας τον ελλαδικό χώρο. Επέστρεψαν στην Κέρκυρα, επειδή δεν ήθελαν να γίνουν θεατές αυτής της καταστροφής, βλέποντας ότι οι Ρώσοι απειλούσαν και λόγω του πείσματος και της εμμονής του Προέδρου. Η ισχυρογνωμοσύνη του Καποδίστρια συνεχίστηκε, δεν υποχώρησε σε κανένα γεγονός, δεν έκανε ένα βήμα πίσω. Μετά από μία τόσο ολέθρια καταστροφή για την Ελλάδα, δήλωσε με διάταγμα ένοχους για προδοσία τους κατοίκους της Ύδρας, η οποία τέθηκε σε πολιορκία.⁴⁶¹

⁴⁵⁸Παραπομπή από βιβλίο:

“Le cose si facevano sempre più gravi per Capodistria. Correva il luglio dell’anno 1831, le conferenze di Londra stavano per conchiudersi; il governo provvisorio doveva cessare, il presidente veniva abbandonato anche da quelli che erano sempre stati suoi fautori. Il segretario degli affari esteri e della marina non volle più saperne di lui dopo il fatto della deputazione idriotta, e domandò la propria dimissione. Il segretario del senato si trovò in corrispondenza colla commissione municipale d’Idra, molti altri fecero lo stesso; l’assemblea nazionale fu convocata intanto per il mese d’ottobre. Meditò allora il presidente un colpo ardito, che accelerò la sua ruina, essendone corsa la voce prima dell’esecuzione”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 222.

⁴⁵⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο φιλόλογος Σπύρος Αλεξίου αναφέρει ότι ο Δ. Χοϊδάς, σε επιστολή του προς τον Αυγουστίνο Καποδίστρια, στις 10 Αυγούστου 1831, τον ενημερώνει πως «οι Υδραίοι την φρεγάδαν «Ελλάς» την έκαυσαν δι’ αδείας του πρέσβως της Αγγλίας, όστις τους υπεσχέθη ότι τους δίδει άλλην».

ΑΛΕΞΙΟΥ ΣΠΥΡΟΣ, *21 ρωγμές στην επίσημη ιστορία για το 1821*, ό. π., σσ. 260-261.

⁴⁶⁰Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Κολοκοτρώνης στα *Απομνημονεύματά* του σημειώνει με θλίψη:

«Ο Μιαούλης με αυτό το κάωμμα αμαύρωσε την υπόληψίν του, διότι έως τότε ο Μιαούλης δεν είχε ανακατευθί εις κανένα εσωτερικό, και ήτον η υπόληψίς του καθαρή. Τα καράβια ήτον ιδιοκτησία του έθνους, και όχι του Καποδίστρια».

ΒΕΡΕΜΗΣ Μ. ΘΑΝΟΣ - ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ Δ. ΙΑΚΩΒΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Ο «αμνός» της Παλιγγενεσίας των Ελλήνων*, ό. π., σελ. 172.

⁴⁶¹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini, την αποχώρηση του Βιάρου και του Γεννατά, την καταγράφει διαφορετικά. Την γενναιοδωρία του Καποδίστρια, να μη δεχθεί μισθό ως Έλληνας Κυβερνήτης, δεν την είχαν τα αδέρφια του. Ο Αυγουστίνος, αν και το εισόδημά του ήταν πενιχρό, όταν ήρθε στην Ελλάδα ήταν επιδεικτικός σε κάθε είδους πολυτέλεια. Ο Ειρηναίος Θείρσιος (Friedrich Thiersch), στο έργο του περί της σύγχρονης κατάστασης της Ελλάδας, *De l'etat actuel de la Grèce et des moyens d' arriver á sa restauration*, αποκαλεί τη συμπεριφορά του ανατολίτικη, ότι δεν ένιωσε καμμία ντροπή να απολαμβάνει το μεγαλείο του ανώτατου αξιώματος, του στρατηγού, κάτω από την αυστηρή ματιά του Μιαούλη και των νηφάλιων Υδραίων. Ο Zecchini κατηγορεί και τον Βιάρo για χυδαίες απολαύσεις χωρίς περιορισμό, του οποίου οι υπερβολές στο νομοθετικό σώμα άξιζαν οστρακισμό.⁴⁶² Ο Βιάρος και ο Γεννατάς, οι οποίοι είχαν αναλάβει τις υποθέσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης, κατήγγειλαν τους δικαστές και τα δικαστήρια. Για αυτό το λόγο απομακρύνθηκαν από την Ελλάδα. Ο Zecchini αναφέρει με δισταγμό ότι είχε λάβει από τον Ιωάννη δύο πολύ ευγενικές επιστολές.⁴⁶³

Ο εμφύλιος πόλεμος είχε αρχίσει με φρικαλεότητες. Οι φατρίες ξεπέδησαν από όλες τις πλευρές πιο άγριες από ποτέ. Τα τρία κόμματα, ρωσικό, αγγλικό, γαλλικό, επέστρεψαν για να υψώσουν τη φωνή τους. Στο μεταξύ, τα γαλλικά στρατεύματα,

“In questa occasione il fratello del presidente, Viaro Capodistria e Gennatas, amico e creatura di Giovanni, diedero la più solenne disapprovazione agli atti del fratello e del protettore, lasciando istantaneamente la Grecia e ritornando a Corfù, per non volere essere spettatori di quella catastrophe, che i Russi minacciavano, e di cui l'ostinazione del presidente era stata la prima cagione. Ma questi, non isgomentato da nessun avvenimenti, non arretrava d'un passo, e dopo un disastro così rovinoso per la Grecia, dichiarò, per decreti, rei d'alto tradimento gli abitanti principali dell'isola d'Ildra, che fu messa in istato d'assedio”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 224.

⁴⁶² Παραπομπή από βιβλίο:

“La liberalità di Giovanni, non poteva esser fatta da Agostino col suo peculio privato, chè povero egli era; bensì poi che andò in Grecia, lo si vide sfoggiare in ogni sorta di lusso, e Thiersch chiama orientale quello di cui s'era circondato a bordo dell' **Ellade**, non arrossendo di abbandonarsi sotto gli occhi dell'austero Miauli e de' sobri Idriotti a tutte le delizie della sua nuova grandezza qual supremo generale, nè arrossendo di soddisfare a miglior tempo con larghi doni gli appetiti della gioventù più fervida e spensierata. La qual proclività a questo genere di volgari piaceri, cui si dava senza ritegno il fratello Viaro, che per i suoi eccessi nella legislatura si meritò l'ostracismo [...]”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 81.

⁴⁶³ Παραπομπή από παραπομπή βιβλίου:

“(2) Fu Viaro Capodistria, e Gennatà cui s'era associato nelle facende del ministero della giustizia, che stabilirono l'amovibilità dei giudici e i tribunali eccezionali, per la qual cosa vennero espulsi dalla Grecia; nè temo dir questo, comechè da quel Capodistria io abbia avuto due lettere gentilissime”.

PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 81.

που εξακολουθούσαν να καταλαμβάνουν τον Μοριά, προσπάθησαν να παρέμβουν εν μέσω τόσων πολλών αντιπαράθεσεων, για την επικράτηση της ειρήνης και να συμβουλεύουν την υποταγή στην εξουσία και στον Πρόεδρο, αλλά ο Καποδίστριας δεν ήταν καθόλου ικανοποιημένος με τις ειρηνικές προτροπές τους.⁴⁶⁴ Επιθυμούσε να αντιμετωπίσει την κατάσταση με πυροβολισμούς και υποταγή, μιμούμενος τον Ρώσο ναύαρχο, ο οποίος μετά το συμβάν του Πόρου, ταξίδευε στην ελληνική θάλασσα ως κατακτητής.⁴⁶⁵

Ο Nievo αναφέρεται στο διχαστικό κλίμα που επικρατούσε στο ελλαδικό χώρο. Υπογραμμίζει ότι ο Κόμης Καποδίστριας κρατούσε σφιχτά στα χέρια του το μέλλον της χώρας, και παρόλο που είχε τη φήμη ότι ήταν πράκτορας της Ρωσίας, ωστόσο η ανάγκη έκανε τις ψυχές των ανθρώπων να είναι υπάκουες σε αυτόν.⁴⁶⁶ Υπήρχε κι ένα μέρος των Ελλήνων που δεν έλπιζε πολλά από τον Κυβερνήτη και ήταν μαζί με τους φιλελεύθερους και τους παλαιούς επικεφαλής της Επανάστασης, που εκείνη την εποχή ο Καποδίστριας τους θεωρούσε χειρότερους κι από τους Τούρκους.⁴⁶⁷

Ο Nievo συνεχίζει τη διήγηση, επιθυμώντας να καταθέσει από όλες τις πλευρές τις εξελίξεις των ιστορικών γεγονότων. Χάρη στις συγκυρίες και την εγγύτητα του Καποδίστρια, των Γάλλων και των Ρώσων, ο Μοριάς απελευθερώθηκε από τους κατακτητές, αναμένοντας από τα Ευρωπαϊκά Συνέδρια να επιβάλλουν την ειρήνη.⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“La guerra civile era ricominciata con tutti i suoi orrori. Le fazioni saltaron fuori da tutte le parti più feroci che mai, i tre partiti, russo, inglese, francese, tornarono ad alzare la testa. Intanto le truppe francesi, che occupavano ancora la Morea, cercarono d’interporli a metter pace fra tante discordie, ed a consigliare sommissione al potere e al presidente, ma questi non era per nulla contento di queste loro pacifiche esortazioni”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 224.

⁴⁶⁵ Βλ. διάλογο του Καποδίστρια με εξέχων πρόσωπο της πολιτικής σκηνής της Ελλάδας για τις αναταραχές που επικρατούσαν στον ελλαδικό χώρο, στο βιβλίο του Rovani, στο Παράρτημα 53.

⁴⁶⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

“Il conte Capodistria stringeva nelle sue mani le sorti del paese, e benché avesse voce di essere un turcimanno della Russia, pure la necessità gli rendeva ubbidienti agli animi del popolo”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, ό. π., σελ. 956.

⁴⁶⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Teodoro invece stava coi liberali, coi vecchi caporioni dell’insurrezione tenuti d’occhio allora peggio dei Turchi, e non era ben veduto dal Conte presidente;...”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 956.

⁴⁶⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο πρωταγωνιστής, Carlo-Nievo, σχολιάζει την έκρυθμη κατάσταση που βίωνε εκείνη την εποχή το ελληνικό κράτος: «Η ειρήνη από μόνη της δεν μπορεί να διασφαλίσει την απόκτηση της ελευθερίας και τη διαβεβαίωση για μία ήρεμη και τακτοποιημένη ζωή. Οι Έλληνες έχοντας κερδίσει την ειρήνη με την ανεξαρτησία τους, δεν έπρεπε να αφήσουν να καταργηθεί κάθε αιτία αναταραχής και να γίνουν υπάκουοι στις Δυνάμεις, οι οποίες είχαν συνεργαστεί έγκυρα για την επιτυχή έκβαση του

Έλπιζε ο στρατός της Ρωσίας να δώσει το τελειωτικό χτύπημα. Το νικηφόρο πέρασμά του από τα Βαλκάνια, επισφραγίστηκε με τη Συνθήκη της Αδριανούπολης, με την οποία η Οθωμανική Αυτοκρατορία αναγκάστηκε να αποδεχθεί την ανεξαρτησία της Ελλάδας. Θα είχαν επιτευχθεί ακόμη περισσότερα από τον Τσάρο Νικόλαο, αν δεν τον είχε σταματήσει η «ζηλόφθονη» διπλωματία της Γαλλίας και της Αγγλίας.⁴⁶⁹ Αυτά τα γεγονότα είχαν συμβάλει στην ελάττωση της αντιπάθειάς του για τη Ρωσία και τον Καποδίστρια.

Ο Καποδίστριας, στις 18 Νοεμβρίου 1830, γράφει στον πρίγκηπα Μιχαήλ Σούτσο, τον διπλωματικό εκπρόσωπο της Ελλάδας, ο οποίος προτάθηκε από τον Εϋνάρδο για να τον αντικαταστήσει στην διεύθυνση των ελληνικών ζητημάτων στο εξωτερικό από το καλοκαίρι του 1830, ότι ένας μικρός αριθμός Ελλήνων αποτελούν την αντιπολίτευση. Είναι δύο κατηγορίες: λίγοι Φαναριώτες και ξένοι που επιθυμούν να βρουν την τύχη τους στην Ελλάδα και να σταδιοδρομήσουν, καθώς και κάποιοι δολοπλόκοι Έλληνες και ξένοι που έχουν ανατραφεί με τη μουσουλμανική νοοτροπία, οι οποίοι με πονηριά φιλοδοξούν να αποκτήσουν αξιώματα και την εμπιστοσύνη της Κυβέρνησης, βασιζόμενοι στην άγνοια των υπευθύνων.⁴⁷⁰

πολέμου, αλλά που εκείνη την εποχή εμπόδιζαν τη δράση της κυβέρνησης, προκαλώντας μεγάλη ζημιά στο κράτος».

“[...] così, conquistata coll’indipendenza la pace, per assicurare al popolo quella vita calma ed ordinata che sola può render utile l’acquisto della libertà ed assicurarne per sempre l’esercizio, bisognava rintuzzare ogni causa d’inquietudine, e ridurre all’obbedienza quei poteri secondari che avevano cooperato validamente al buon esito della guerra, ma che allora inceppavano con assai danno l’azione del governo”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σελ. 958.

⁴⁶⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Merito delle circostanze, di Capodistria, dei Francesi o dei Russi, il fatto sta che la Morea fu libera in breve da’ suoi oppressori, e che con qualche respiro di pace essa potè attendere dai congressi europei la decisione de’ suoi destini. Toccava all’esercito della Russia menar l’ultimo colpo. Il passaggio vittorioso dei Balcani, cui tenne dietro il trattato di Adrianopoli, sforzarono il Divano a consentire la redenzione della Grecia, e ben più avrebbe ottenuto fin d’ allora lo czar Nicolò, se la gelosa diplomazia di Francia e d’Inghilterra non lo avesse arrestato”.

IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, στο ίδιο, σσ. 956-957.

⁴⁷⁰ Παραπομπή από αρχείο:

«[...] Ολίγοι Έλληνες εκπαιδευθέντες εις την σχολήν του Φαναρίου της Κωνσταντινουπόλεως, άλλοι οι οποίοι μόλις έλαβον μίαν επιπόλαιαν μόρφωσιν εις Ευρώπην, τέλος ολίγοι νεαροί ξένοι οι οποίοι αναζητούν την τύχην των και θα επεθύμουν να σταδιοδρομήσουν εις την Ελλάδα, ουδόλως επιδοκιμάζουν την πορείαν της Κυβερνήσεως και ακόμη ολιγώτερον τας σταθεράς αρχάς τας οποίας αυτή έχει αποφασίσει να ακολουθήση άνευ παρεκκλίσεως. Αι αρχαί αυταί συνοψίζονται εις μίαν και μόνην: ο ελληνικός λαός ο οποίος σήμερον αποτελεί μίαν μάζαν ακτημόνων, να ανέλθη εις την τάξιν ενός λαού ιδιοκτητών. Ότε ο σκοπός ούτος θα έχη επιτευχθή, η συνταγματική οργάνωσις της Ελλάδος θα είναι όχι μόνον δυνατή, αλλά και εύκολος.

4.8. Οι Μαυρομιχαλαίοι

«Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Προς τον Εξοχώτατον Κύριον Ιωάννην Α. Καποδίστριαν.

Ναυπλίου 1^η Ιανουαρίου 1824

Εξοχώτατε

Η φίλτατη σου Ελλάς εναβρύνετο δια τας αρετάς του γνησιωτάτου τέκνου της, του ένδοξου και περικλεούς Καποδίστρια, όστις απέδειξεν εις τον πεφωτισμένον κόσμον το βάθος της Ελληνικής αγχίνουας, και ενέπνευσεν εις όλας τας καρδίας σεβασμόν προς τους απογόνους των παλαιών Αθηναίων και Σπαρτιατών, όστις αγάλλεται βλέπων ενσπαρμένα εις τους συμπολίτας του τα ευγενή αισθήματα της ελευθερίας και του πολιτισμού, και ελπίζει από τον πατριωτισμόν του βελτίωσιν της τύχης της.

[...]. Η εξοχότης Σου έχεις βέβαια φυσικήν ροπήν να θυσιάσῃς και την ζωήν σου δια την σωτηρίαν της. Οι καλοί πατριώταί Σου Σε επιθυμούν. Ας ίδῃ λοιπόν πραγματικώς η Ελλάς την εκπλήρωσιν του ιερώτατου τούτου χρέους σου. Σε περιμένει μ' ανοικτάς αγκάλας. Ο ευγενής και αγαθός πατριώτης κύριος Δημήτριος Περρούκας κτλ. αξιούμενος της ευνοίας και ευηκοίας σου, αναμφιβόλως θα ζωγραφίσῃ με ζωηρότερα χρώματα όλην την κατάστασιν της Ελλάδος και τα ομολογουμένως συντείνοντα εις την σωτηρίαν της, και διετάχῃ να μας ιδεάσῃ περί της σεβαστῆς αποφάσεώς Σου. Έχει δε ανάγκην των βαρυφρόνων και πατριωτικῶν συμβουλῶν Σου, και ας εφοδιασθῇ κατά το δοκούν.

Ο Πρόεδρος Π. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ».

Αρχεῖον Ιωάννου Καποδίστρια, Τόμος Ζ', σσ. 247-248.

Όλοι εκείνοι που τον εκθείαζαν και συμφώνησαν να έρθει στην πατρίδα ως Κυβερνήτης με τιμές, ανάμεσά τους και ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ήταν κι αυτοί

Δια του αντιθέτου συστήματος, το οποίον εξυμνούν περισσότερον οι δολοπλόκοι και οι φιλόδοξοι οι ανατραφέντες εις την μουσουλμανικήν σχολήν, η οργάνωσις αύτη θα έπρεπε να γίνη την στιγμήν ταύτην και τι αποτέλεσμα θα ήτο ότι η αναγέννησις του λαού θα ανετίθετο εις την απλησίαν και την διάθεσιν μερικῶν παλαιῶν Μολδαβῶν και μερικῶν ραδιούργων τόσοις ελλήνων όσον και ξένων, οι οποίοι θα επώλουν εις υψηλήν τιμήν υπηρεσίας, αι οποίαι θα ήσαν απαραίτητοι λόγω της αγνοίας και της ανικανότητος των ιθυνόντων.

Εκείνο το οποίον ονομάζεται αντιπολίτευσις αποτελείται από τας δύο αυτάς τάξεις ανθρώπων. Είναι ολιγάριθμοι και οι αρχηγοί αμφοτέρων των τάξεων αναγνωρίζοντες την αδυναμίαν των προσπαθειῶν των και την στειρότητα των ευχῶν των, έκαμαν διαβήματα δια να αποκτήσουν ακόμη μίαν φοράν την εμπιστοσύνην της Κυβερνήσεως».

Αρχεῖον Ιωάννου Καποδίστρια, Τόμος Ι', σελ. 103.

που μετέπειτα τον «πολέμησαν». Ήταν εκείνοι που δεν προσφωνούσαν τους Μαυρομιχαλαίους δολοφόνους, αλλά τυραννοκτόνους. Αναμεσά τους κι ο Αδαμάντιος Κοραΐς, ο οποίος στην αρχή χαρακτήριζε τον Καποδίστρια, «καύχημα της Ελλάδας». Αργότερα, τον κατονόμαζε ως παράνομο κάτοχο της εξουσίας, τύραννο και εκτελεστή των ρωσικών συμφερόντων. Τέλος, μετά τη δολοφονία του σημειώνει ότι ο φόνος δεν θα πρέπει να ήταν η τιμωρία του Καποδίστρια, αλλά η εξορία για να βλέπει από μακριά ότι αυτός υπήρξε το εμπόδιο για την ευημερία της νέας Ελλάδας.⁴⁷¹

Ο Καποδίστριας δεν εφάρμοζε δυναμικές λύσεις για να εξοντώσει τους αντιπάλους του. Καταγράφει ο καποδιστριακός Ανδρέας Παπαδόπουλος-Βρεττός, ότι ακολούθησε την ίδια τακτική και το 1830, και με τους Μαυρομιχαλαίους. Δεν άκουσε την προτροπή του Μεταξά να τους συντρίψει, παρά προσπάθησε να βρεθεί μία συμβιβαστική λύση, γεγονός που ερμηνεύτηκε ως αδυναμία.⁴⁷²

Η οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων ήταν μία από τις πιο ισχυρές φατρίες της Μάνης. Η Μάνη είναι μία ορεινή περιοχή, που ήταν απρόσιτη για τους Τούρκους. Οι Μανιάτες ήταν αυτόνομοι, χωρισμένοι σε φατρίες που μαστίζονταν από εσωτερικές διχόνοιες και πολλές φορές ενεργούσαν ως μισθοφόροι. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης είχε πει ότι οι Μανιάτες λησμονούν τα πάντα για τα γρόσια. Σύμφωνα με τον Σπυρίδωνα Τρικούπη, η Μάνη αποτελούσε το πολεμικό κέντρο της Πελοποννήσου, σε εκείνους απέβλεπαν οι υπόλοιποι κάτοικοι της Πελοποννήσου. Για τους Έλληνες, αλλά και για τους Ευρωπαίους, η Μάνη ήταν το κέντρο της Ελλάδας, το μοναδικό ελληνικό μέρος που λειτουργούσε αυτόνομα. Υποστήριζαν ότι η Επανάσταση έπρεπε να ξεκινήσει από εκεί.⁴⁷³

⁴⁷¹ Παραπομπή από παραπομπή βιβλίου:

«Η πατρίς, αντί να στεφανώσει τον φονέα, ως τυραννοκτόνον, έχει να τον ονειδίζει διότι δεν άφηκε την εκδίκασιν εις αυτήν ήτις έμελλε να τον κρίνη και να τον κολάση με ασυγκρίτως φρικωδέραν του φόνου ποινήν. Η πρέπουσα ποινή εις τον Καποδίστριαν δεν ήτο ο φόμος, αλλ' η έξωσις από την Ελλάδα, συνοδευόμενη από πολλές ευχάς να ζήση και να μακροζωήση δια να βλέπη την οποίαν κατά πάντας τρόπους εσπούδασε να εμποδίση μέλλουσας της Ελλάδος ευδαιμονίαν».

ΜΕΡΜΗΓΚΑ ΚΑΡΟΛΙΝΑ, *Κάτι κρυφό* μυστήριο, ό. π., σελ. 227.

⁴⁷² Παραπομπή από σημείωση βιβλίου:

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, ό. π., σημείωση 215, σελ. 94.

⁴⁷³ Παραπομπή από βιβλίο:

ΧΑΤΖΗΣ Ν. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Ο Ενδοξότερος Αγώνας, Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, ό. π., σελ. 178.

Οι Μαυρομιχαλαίοι είχαν καλωσορίσει τον Καποδίστρια, όταν έφτασε στην Ελλάδα ως Κυβερνήτης της. Ο Τρύφων Ευαγγελίδης υπογραμμίζει ότι ο θαυμασμός της οικογένειας των Μαυρομιχαλαίων για τον Καποδίστρια, μετατράπηκε σε έχθρα από τις εξής αιτίες: οι επίμονες αιτήσεις του Πετρόμπεη για αποζημιώσεις και προνόμια για την οικογένειά του δημιούργησαν τις εχθρικές σχέσεις των δύο πλευρών,⁴⁷⁴ που ακόμη και η παραχώρηση της θέσης του Γερουσιαστή στον Πετρόμπεη, δεν ευδοκίμησε για την καλυτέρευσή τους. Αντίστοιχα, το ενδιαφέρον του Καποδίστρια να προστατέψει την υπόληψη των Μαυρομιχαλαίων⁴⁷⁵ και να ικανοποιήσει τα αιτήματά τους μετατράπηκε σε αποστροφή και δυσπιστία προς τη μεγαλύτερη οικογένεια της Μάνης, εξαιτίας του πιεστικού και κάποιες φορές απειλητικού τρόπου, με τον οποίο ο Πετρόμπεης διεκδικούσε την εκπλήρωση των απαιτήσεών του. Απέκλειε τον τόπο της Μάνης από τις κυβερνητικές αξιώσεις, κι αν αυτές δίνονταν, δεν αναγνωρίζονταν ανάλογα λόγω της καχύποπτης στάσης του Κυβερνήτη.⁴⁷⁶

Ο Regaldi σημειώνει την έντονη αντιπαράθεση που είχε ο Καποδίστριας με τη μανιάτικη οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων. Αν και κατέβαλε κάθε δυνατή

⁴⁷⁴ Παραπομπή από ιστορική μελέτη:

Οι Μαυρομιχαλαίοι επιδίωκαν να συνεχιστούν οι αξιώσεις που απολάμβαναν επί Τουρκοκρατίας, την αποφυγή των φόρων και την αυθαίρετη είσπραξη των εσόδων των τελωνείων της νότιας Μεσσηνίας. Η άρνηση του Καποδίστρια στη διαιώνιση αυτού του ετσιθελισμού, αποτέλεσε τον κύριο λόγο της αντιπαλότητας Κυβερνήτη-Μαυρομιχαλαίων.

ΛΟΥΛΕΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια και η Ρωσία*, ό. π., σελ. 81.

⁴⁷⁵ Παραπομπή από ιστορική μελέτη:

Γράφει ο Χρήστος Λούκος σε ποια κατάσταση βρισκόταν η οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων όταν έφτασε στην Ελλάδα: «Ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχαλής, αδελφός του αρχηγού της οικογένειας Πετρόμπεη, κατηγορήθηκε ως ένοχος πειρατείας. Για το γιο του Πετρόμπεη Γεώργιο, που διετέλεσε μέλος της Αντικυβερνητικής Επιτροπής, διατυπώθηκαν βάσιμες υπόνοιες ότι καταχράσθηκε χρήματα του Δημοσίου. Ο άλλος αδελφός του Πετρόμπεη Ιωάννης (Κατσής), φρούραρχος της Μονεμβασίας, δεν παρείχε εγγυήσεις ότι θα προστάτευε τα Ν.Α. παράλια της Πελοποννήσου από την επανεμφάνιση πειρατών. Συγχρόνως οι περισσότεροι οπλαρχηγοί της Μάνης, ανάμεσα στους οποίους διακρινόνταν ο Διονύσιος Μούρτζινος και ο Τζαννετάκης Γρηγοράκης, έπαψαν να αναγνωρίζουν τον Πετρόμπεη ως αντιπρόσωπό τους στην Κυβέρνηση και τον κατηγόρησαν ευθέως ότι οικειοποιήθηκε, για την οικογένειά του μόνο, όλη τη δόξα από τους αγώνες των Μανιατών, ενώ παράλληλα εισέπραγε όλα τα χρήματα που δόθηκαν για τη Μάνη από τις ελληνικές κυβερνήσεις. Στους αδελφούς, εξάλλου, γιους και ανηψιούς του Πετρόμπεη απέδωσαν τις διαιρέσεις και τις εμφύλιες συγκρούσεις των Μανιατών».

Όντες οι Μαυρομιχαλαίοι σε δύσκολη οικονομική κατάσταση, δήλωσαν αρχικά αφοσίωση στον Κυβερνήτη κι εκείνος προσπάθησε να τους βοηθήσει, αλλά οι υπερβολικές αξιώσεις του Πετρόμπεη επέφεραν τη σύγκρουση.

ΛΟΥΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ο Κυβερνήτης Ιω. Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι*, «Μνήμων», Τόμος 4, 1974, σσ. 2-3.

⁴⁷⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σσ. 403-404.

προσπάθεια να δημιουργήσει μία σταθερότητα σε όλους τους κρατικούς τομείς, ο προσωπικός θυμός αυτής της οικογένειας χρησιμοποιήθηκε από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες, για να οπλίσουν τα χέρια τους και να τους κάνουν δολοφόνους. Αυτός ο συνετός, εργατικός και ικανότατος Κυβερνήτης συκοφαντήθηκε από την φατρία των καπεταναίων της Μάνης, του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, ο οποίος δρούσε με τη βοήθεια των Γάλλων και με την κρυφή υποστήριξη των Άγγλων, που δεν μπορούσαν να αποδεχθούν ότι ένας υπουργός από τη τσαρική αυλή κατάφερε μόνος του τη συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους. Είχαν διαδώσει φήμες ότι ο Καποδίστριας ήταν ένας φιλόδοξος δεσπότης, που είχε επιβάλλει στον ελληνικό λαό σκλαβιά, χειρότερη και από των μουσουλμάνων. Είχε βαρύνει το έθνος με αβάσταχτους φόρους. Είχε θεσμοθετήσει νόμους χωρίς τη λαϊκή ψήφο. Είχε τοποθετήσει στα σημαντικότερα αξιώματα ξένα πρόσωπα, αγνοώντας τις υπηρεσίες που είχαν προσφέρει οι πραγματικοί πατριώτες για την πατρίδα. Χρησιμοποιούσε διάφορες συντεχνίες, με καταχρηστικό τρόπο, προς περιφρόνηση της ελευθερίας και της κυβέρνησης.⁴⁷⁷

Ο Rovani εκθειάζει τις αρετές του Γεώργιου Μαυρομιχάλη, τον πατριωτισμό του, το θάρρος του, την ευφυΐα του και την εκπληκτική ομορφιά του. Τον συγκρίνει με τους Αρχαίους Έλληνες, τον Αλκιβιάδη, τον Περικλή και τον Δημοσθένη. Η θλίψη για την κατάσταση της πατρίδας του, τον ανάγκασε να μιμηθεί τον Αρμόδιο, να οπλίσει το χέρι του, σκοτώνοντας τον Πρόεδρο Καποδίστρια.⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Mentre egli destreggiavasi in mille guise a ristaurare la patria, sorgevano contro di lui sinistri partiti. E non valse a disperderli l’assemblea nazionale, accolta in Argo, la quale, encomiando il savio presidente, lo confermò nell’ arduo ufficio, e con più larghi poteri. Creava a lui nuove difficoltà una fazione capitanata nella Maina dal vecchio Pietro Mauromicali, e diffusa in Idra, vulcano della rivolta, e vuolsi aiutata eziandio da agenti francesi, dopo la caduta di Carlo X, con segni manifesti, e di soppiatto da inglesi; chè gli uni e gli altri, gelosi, mal comportavano che un ministro uscito dalla corte di Pietroburgo maneggiasse da solo le sorti della Grecia. Facevasi buccinare, il Capodistria essere un ambizioso despota venuto ad imporre un giogo più duro del mussulmano; a gravar la nazione d’incomportabili balzelli; a far leggi senza il voto del popolo, ed a conferire le migliori cariche a gente straniera, obbliati i servigi de’ veri patrioti. Male arti usate anche fra noi per mettere in dispregio la libertà e il governo”.

Il Conte Giovanni Capodistria, Cenni Storici di GIUSEPPE REGALDI, ό. π., σσ. 14-15.

⁴⁷⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

«Ένας νεαρός άνδρας τριάντα δύο χρόνων, που είχε μεγάλη φήμη στην Ελλάδα για το πάθος του πατριωτισμού του, για το εξαιρετικό θάρρος του, για την ευφυΐα του απαλλαγμένη από ισχυρές φιλοδοξίες, για την πραγματικά εκπληκτική ομορφιά του και για το φυσικό δώρο μίας σπάνιας ευγλωττίας, που τον έκαναν να μοιάζει με τους υπέροχους προγόνους του της Αρχαίας Ελλάδας. Συγκρινόμενος με τον Αλκιβιάδη, τον Περικλή, τον Δημοσθένη από τους επαίνους του περίγυρού του, άξιζε τα επαινετικά σχόλια σε όλα, προτείνοντας τη μίμηση των αρχαίων μοντέλων. Εάν η

Ο Zecchini στο τέλος του κεφαλαίου του «Περί θανάτου του Καποδίστρια», πλέκει το εγκώμιο των Μαυρομιχαλαίων, του Πετρόμπεη, του Κωνσταντίνου και του Γεωργίου. Μπορεί ο αναγνώστης να τους χαρακτηρίσει άνανδρους, αλλά δεν μπορεί να ξεχαστεί η στρατιωτική και πολιτική τους εμπειρία, η αγάπη και η αφοσίωσή τους στην Ελλάδα.⁴⁷⁹

Η οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων ήταν από μία από τις μεγαλύτερες της Μάνης. Είχαν το σεβασμό των συμπατριωτών τους. Τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη τον προσφωνούσαν Πρίγκιπα ή Μπέη της Μάνης. Ανώτατος άρχοντας της περιοχής στα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κυβερνούσε ανεξάρτητα την επαρχία της Μάνης ως αρχηγός, όχι ως άρχοντας. Υπήρξε ένας από τους εχθρούς του Έλληνα Προέδρου, κι όμως συνεργάστηκε μαζί με τους υπόλοιπους Έλληνες αρχηγούς για να καλέσουν τον Καποδίστρια να αναλάβει την κυβέρνηση της πατρίδας. Στις 6 Ιανουαρίου 1831, του δόθηκε το αξίωμα του Γερουσιαστή. Έφυγε από το Ναύπλιο, με προορισμό τη Μάνη, χωρίς την άδεια του Κυβερνήτη. Ο Καποδίστριας υποψιάστηκε ότι συνωμοτεί εναντίον του. Τον συνέλαβε στο Κατάκολο, μαζί με τον

ατυχία δεν είχε εισέλθει στο σπίτι του, θα είχε παρουσιάσει μόνο αυτές τις υπέροχες συμπεριφορές κομψότητας και ευγλωττίας. Αλλά προέκυψαν στην καρδιά του, η ανείπωτη θλίψη στην οποία βυθίστηκε για την κακή κατάσταση της χώρας του, ο θυμός, όσο πιο καταπιεσμένος τόσο πιο τρομερός, που έκαιγε στο στήθος του εναντίον του Προέδρου, οδηγώντας τον να μιμηθεί τον Αρμόδιο, αντί του Αλκιβιάδη και του Περικλή. Σκεφτόταν ότι ο Πρόεδρος Καποδίστριας έπρεπε να πεθάνει από το χέρι του. Για πολύ καιρό κράτησε αυτή την σκέψη πνιγμένη μέσα του. Αλλά ήρθε η μέρα που την κοινοποίησε στον Κωνσταντίνο».

“Giorgio Mauromicali, giovane di trentadue anni, aveva una grande rinomanza in Grecia per l’ardore del suo patriottismo, per il suo coraggio straordinario, per il suo ingegno nudrito di forti ed eleganti studii, per la bellezza veramente straordinaria della persona, e per le doti d’una rara facondia che lo facevano rassomigliare ai grandi esempi di Grecia antica. Paragonato ad Alcibiade, paragonato a Pericle, a Demostene dalle lodi di coloro che lo circondavano, erasi proposto di meritare quelle lodi in ogni cosa, proponendosi l’imitazione degli antichi modelli. Se la sventura non fosse entrata nella sua casa, avrebbe soltanto riprodotti que’grandi esempi di eleganza e di eloquenza, ma la cupa tristezza in cui fu gettato pei mali della patria, e l’ira, che quanto più repressa, tanto più tremenda gli ruggiva in petto contro il presidente, anzichè Alcibiade e Pericle, gli fece rammentare Armodio, e sorgergli in cuore il desiderio ardentissimo d’imitarlo. Meditò pertanto che il presidente Capodistria avesse a cadere per la sua mano. Per molto tempo tenne chiuso in sè codesto pensiero; ma venne giorno che lo comunicò a Costantino”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σελ. 226.

⁴⁷⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Poi che i Mauromicali si risolsero di commettere quell’azione atroce, probabilmente al lettore pungerà il desiderio di saperne il motivo, e che uomini fossero quelli sciagurati. Non essendo questo il luogo di parlare della politica e dell’amministrazione civile di Giovanni Capodistria in Grecia, con cui servì ad alienarsi l’animo degli uomini più distinti della nazione si per valore militare, che per carità di patria, e per insigne dottrina, e per gradi e ingegno ed esperienza nelle cose di Stato, [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 458.

αδελφό του, Κωνσταντίνο και τον ανιψιό του, Καζάκο. Αυτός που τους συνέλαβε και τους οδήγησε στην πρωτεύουσα ήταν ο Κανάρης. Ο Πετρόμπεης φυλακίστηκε. Ο Κωνσταντίνος ελευθερώθηκε, αλλά τον φυλούσαν συνεχώς δύο φύλακες, όπως και τον γιο του, τον Γεώργιο.⁴⁸⁰

Ο Mezzanote αποκαλεί τον Ιωάννη Καποδίστρια ως τον *νέο Νέστωρ*,⁴⁸¹ αλλά ο Zecchini θεωρεί τον Πετρόμπεη σαν τον *Νέστωρ* των ηρώων της Ελληνικής Επανάστασης. Το όνομά του ήταν διάσημο και σεβαστό στην ιστορία του αγώνα των Ελλήνων για την εθνική τους ανεξαρτησία. Είχε αγωνιστεί στην Ελληνική Επανάσταση, όπως και πολλά μέλη της οικογένειάς του. Είχε θρηνήσει την απώλεια πολλών παιδιών, αδελφών, ανιψιών κι άλλων συγγενών. Φυλακίστηκε από τον Κυβερνήτη και παρέμενε στο κελί και μετά τη δολοφονία του, μέχρι τις τελευταίες ημέρες της κυβέρνησης του Αυγουστίνου. Αφέθηκε ελεύθερος μετά από τις επίμονες προσπάθειες του Βαυαρού λογοτέχνη, Θείρσιου, ο οποίος τόνιζε ότι η απελευθέρωσή

⁴⁸⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] mi limiterò a dire che Pietro Mauromicali, chiamato anche il Principe o il Bey di Maina perchè sotto il dominio (sempre e ab eterno dimonio, come n'è l'anagramma) turchesco governava indipendentemente quella provincia qual capo, non qual signore, era egli pure uno del numero dei nemici del Presidente, e però operava d' accordo con essi per richiamarlo e spingerlo a rimettersi nelle vie legali. Insignito del grado di Senatore, un giorno (6 gennaio 1831) partì da Nauplia per recarsi nel suo paese senza permissione del Capodistria, il quale sospettando che ci andasse per qualche macchinamento politico a suo danno, lo fece arrestare a Katacolo col fratello Costantino e il loro nipote Cazakos, e quegli che li arrestò fu Canari, che li condusse a filo nella capitale. Petrombey venne gittato in un carcere; Costantino riposto in libertà, ma sorvegliato di continuo da due guardie, e, conforme dicemmo, venne pure sorvegliato in ugual modo il figlio del Bey, ch'era Giorgio”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 458.

⁴⁸¹Παραπομπή από βιβλίο:

“La insane allor cadea
Oltracotanza del punito Trace,
Che al suol curvo chiedea,
Umilmente supplicando, pace.
Dei Tre possenti allor serto raggiante,
O Grecia, preparava a le tue chiome
La destra trionfante.
Tra plausi benedir, de' generosi
Monarchi, udiassi il nome
Da' figli tuoi famosi:
E intanto il nuovo Nestore (1)
(Che or piangi estinto di duol colma il seno)
A tor venia de le true genti il freno.”.

(1) Il Giovanni Capodistrias.

Fasti della Grecia nel secolo XIX, Poesie Liriche del Professore ANT. MEZZANOTTE, Pisa, Tipografia di N. Capurro e Comp., MDCCCXXXII, 1832, σσ. 244, 249.

του δεν θα έπρεπε να συμβολιστεί ως μία πολιτική πράξη, αλλά ως μία πράξη ανθρωπιάς και δικαιοσύνης.⁴⁸²

Ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης δεν χρειάζεται περιττά λόγια. Ήταν ρωμαλέος και γενναίος, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Μανιατών. Ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης υπήρξε για μία ημέρα τουλάχιστον πρωταγωνιστής στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή. Το θάρρος του στον πόλεμο έχει γραφτεί στις σελίδες της ελληνικής ιστορίας και οι λαμπρές του νίκες θα ακούγονται στα κλέφτικα τραγούδια.⁴⁸³ Ο Zecchini εντυπωσιάζεται από τη γενναιότητα με την οποία αντιμετώπισε ο Γεώργιος το θάνατό του. Αναπαράγει, από την ιστορία του Σούτσου, τα τελευταία λόγια που έγραψε στον πατέρα του: «Μην σκέφτεσαι πια τον γιο σου, θεώρησέ τον νεκρό. Ούτε να έχετε άλλη έννοια παρά να πολεμήσετε τους βαρβάρους, και να είστε σίγουροι ότι πεθαίνω χαρούμενος για την αγάπη στην Ελλάδα».⁴⁸⁴

Ο Zecchini θαυμάζει την ανδρεία και τον ηρωισμό των Μαυρομιχαλαίων. Αναλογίζεται πως επηρεάστηκαν αυτοί οι άνθρωποι και απέκτησαν αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Εκτιμά ότι το περιβάλλον επιδρά στον χαρακτήρα των ανθρώπων, διαμορφώνοντας την προσωπικότητά τους και τον τρόπο ζωής τους. Τα βουνά, το τραχύ έδαφος και η άγρια φύση με τα αρώματά της, όπου ζούσαν οι Μαυρομιχαλαίοι,

⁴⁸² Παραπομπή από βιβλίο:

“Nulla ricorderò della vita di Pietro, chè il suo nome è già famoso nella storia della guerra dell’indipendenza greca, s’era considerato il Nestore di quegli eroi, e quello ch’ebbe più che tutti occasione di piangere la perdita di molti figli, e fratelli, e nipoti e di altri congiunti i quali formavano con lui una famiglia, non meno célèbre che quella dei Fabj; bensì giova sapere ch’egli rimase nella sua prigionia sino agli ultimi giorni del governo di Agostino, e ne uscì mercè le cure di Thiersch, il quale, allorchè i Mainotti avevano tentato una spedizione a quest’oggetto, disse al Capodistria che la scarcerazione del Mauromicali non si doveva considerare soltanto un atto di politica, ma anche di umanità e di giustizia iniquamente oltraggiate”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σσ. 458-459.

⁴⁸³ Παραπομπή από βιβλίο:

“Di Costantino, poco sarebbe da dire da farne memoria, perchè egli non era che un valoroso, e il valore era cosa commune a Maina, tanto che non si respirava che per esso. Dirò a vece di Giorgio, che per un giorno fu anche lui attore nelle cose internazionali d’Europa; ma non saranno che cenni i miei, come ne vuole il soggetto, chè la sua vita verrà scritta da altri. [...] Del coraggio in guerra di questo giovine uomo, non sono scarse le pagine della Storia; e di esso e delle sue splendide lodi, i canti cleftici risuonano ancora, e risuoneranno a lungo nelle valli della Laconia e sulle balze del Taigeto”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 460.

⁴⁸⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] ma sostenne con tanta dignità la sua fatale sventura, che mandò a suo padre queste righe, che io traggio dalla storia di Suzzo: «non pensate più a vostro figlio: consideratelo morto; nè abbiate altra cura che di combattere i barbari, e state certo che io morirò contento per amore alla Grecia”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 460.

τους «χάρισαν» αυτή την αίσθηση της ελευθερίας, της άξεστης συμπεριφοράς και του ακαλλιέργητου πνεύματος. Αν δεν ήταν οι Μαυρομιχαλαίοι κλέφτες στα βουνά, θα ήταν πειρατές στις θάλασσές τους. Αναφέρει ο Zecchini ότι ο Μοριάς, όπως λεγόταν παλαιότερα η Πελοπόννησος, πήρε το όνομά του από τα φυλλώματα της μουριάς, γιατί το περίγραμμά του μοιάζει με το σχήμα τους.⁴⁸⁵

4.9. Η Δολοφονία

«Ουδείς ήνοιγε τα χείλη, ουδείς εύρισκε λόγους ίνα ερμηνεύση το άλγος της καρδιάς αυτού, ουδείς είχεν ιδέαν τι έπρεπε να γίνη μετά τον θάνατον του μεγάλου στρατηγού. Ήτο δε η σιωπή βαθεία και πένθιμος, ότε ο Κολοκοτρώνης, λύσας πρώτος αυτήν, είπεν: “Ο χαμός, αδέρφια, είναι μεγάλος· ο Θεός όμως είναι μεγαλύτερος”».

Νικόλαος Δραγούμης.⁴⁸⁶

«Η Ελλάδα θα νοιώσει με την πάροδο του χρόνου όλο και περισσότερο την απώλεια ενός αναντικατάστατου άνδρα, τον οποίο ο Τσάρος είχε περιβάλλει με όλη του την εκτίμηση».

Ο Νέσελροδε έγγραφε στον Ρύκμαν.⁴⁸⁷

Ο πρώην πρέσβης της Κύπρου στην Ελλάδα, Γιώργος Γεώργης, επισημαίνει ότι κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης έγιναν πολλές και μεγάλες πολιτικές δολοφονίες.⁴⁸⁸ Η πιο συγκλονιστική όλων, καθώς κι εκείνη που επηρέασε το ρου της ιστορίας, ήταν η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια.

⁴⁸⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

“Ned è a maravigliare che questi Mauromicali fossero d’un’idole sì flera e di un coraggio sì straordinario, se pensiamo alla loro educazione domestica, alla vita che conducevano, e alla natura dei luoghi in cui abitavano. [...] Non v’a dubbio che qualche armonia si osserva spesso tra la natura del paese e quella dell’uomo che vi soggiorna: [...] E di questa natura erano i Mauromicali, e lo sono tutti i Mainotti, i quali se ne’ loro monti sono clefti o ladri, e nelle loro spiagge pirate, non resta per questo che sieno anche di una cordiale ospitalità, ispirata forse al vedere la gaia prospettiva della loro pianura in cui un terreno raccoglie dei fichi a larghe foglie, degli olivi d’una frondura delicate, dei gelsi ornate di foglie la cui forma dicesi abbia dato il nome alla Morea; [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 460-461.

⁴⁸⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΘΗΝΑ, 1821: *Η Αρχή που δεν ολοκληρώθηκε*, ό. π., σελ. 365.

⁴⁸⁷ Παραπομπή από ιστορική μελέτη:

ΛΟΥΛΕΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια και η Ρωσία*, Μνήμων 10, 1985, σελ. 98.

⁴⁸⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

Καταγράφει ο καθηγητής Γιώργος Γεωργίου:

Ο Έλληνας Κυβερνήτης, προτού έλθει στην πατρίδα για να αναλάβει τα καθήκοντά του, πήγε στην Αγία Πετρούπολη για να επισκεφτεί τον τάφο του Τσάρου Αλέξανδρου Α΄ και να ζητήσει ακρόαση από τον νέο Τσάρο, τον Νικόλαο Α΄. Όλα τα μέλη της αυτοκρατορικής οικογένειας τον υποδέχτηκαν με εξαιρετικές τιμές. Ιδιαίτερα, η πρώην αυτοκράτειρα, της οποία τα λόγια υπήρξαν προφητικά: «Μην πάτε για το όνομα του Θεού στην Ελλάδα, κύριε κόμη, γιατί θα μπορούσαν εκεί να αποπειραθούν κατά της ζωής σας. Εσείς δεν ξέρετε με ποιον τρόπο οι Έλληνες κατατρώνονται μεταξύ τους για την επιθυμία όλοι να εξουσιάζουν αλλά κανένας να μην υποτάσσεται».⁴⁸⁹

Παρότι, είχε τη στήριξη και την αγάπη του λαού, παρότι, σε λίγα χρόνια είχε θέσει τα θεμέλια σε όλους του τομείς για τη δημιουργία ενός οργανωμένου κράτους, η συγκεντρωτική του διακυβέρνηση υπερίσχυσε όλων. Πάνω σε αυτό τον πολέμησαν, όσοι συμμετείχαν στην αντικαποδιστριακή παράταξη. Με το αίτημα της παραχώρησης Συντάγματος, συσπειρώθηκαν εναντίον του οι κοτζαμπάσηδες και οι Υδραίοι πλοιοκτήτες, ιδιαίτερα οι Κουντουριώτες, οι Φαναριώτες και οι μορφωμένοι στη Δύση. Οι πρώτοι γιατί περιορίστηκαν τα εξουσιαστικά τους προνόμια με την άφιξη του Καποδίστρια, οι δεύτεροι, όπως ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, γιατί έβλεπαν να χάνεται η ευκαιρία να ανέλθουν στα ανώτερα κυβερνητικά αξιώματα και οι τρίτοι, όπως ο Αδαμάντιος Κοραΐς, έχοντας ασπαστεί τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης, οραματίζονταν μία δημοκρατική Ελλάδα με συνταγματικές ελευθερίες, η οποία θα ξεπερνούσε κάθε ευρωπαϊκή χώρα.⁴⁹⁰

«Πρώτοι εκτελέστηκαν, προληπτικά, ο Νικόλαος Γαλάτης και ο Κυριάκος Καμαρινός, για να μην αποκαλύψουν τα μυστικά της Φιλικής Εταιρείας. Στα πρώτα χρόνια της εξέγερσης δολοφονήθηκαν οι πρωτεργάτες της Επανάστασης στην Ύδρα και στην Πάτρα, Αντώνης Οικονόμου και Παναγιώτης Καρατζάς, αντίστοιχα, επειδή αποτελούσαν απειλή για τους τοπικούς προύχοντες, όπως και ο Παναγιώτης Κρεββατάς, ηγέτης του Μυστρά, που δολοφονήθηκε το 1822 από τους Γιατρακαίους. Αργότερα, κατά τη διάρκεια των εμφυλίων αντιπαραθέσεων και ανταγωνισμών, δολοφονήθηκαν ο Οδυσσέας Ανδρούτσος, ο Πάνος Κολοκοτρώνης, ο Καραϊσκάκης κι άλλοι».

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ*, ό. π., σελ. 222.

⁴⁸⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας απάντησε στην αυτοκράτειρα: «Κυρία, αν εγώ αρνηθώ και η Ελλάδα καταπέσει, τι θα πουν για μένα; “Να ο άνδρας που θα μπορούσε να τη σώσει και που προτίμησε επιφανή θέση στη Ρωσία από τη σωτηρία της πατρίδας του, η οποία και χάθηκε”. Άλλωστε, Κυρία μου, όπως αφιέρωσα τη νεότητά μου στην υπηρεσία του ένδοξου ευεργέτη μου μακαρίτη γιου της Αυτοκρατορικής Μεγαλειότητάς σας, το ίδιο μπορώ κάλλιστα να προσφέρω θυσία στην Ελλάδα το γηραλέο σώμα μου».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 92.

⁴⁹⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

Μπορεί οι δολοφόνοι του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδος να ήταν οι Μαυρομιχαλαίοι, αλλά οι ηθικοί αυτουργοί ήταν εσωτερικοί και ξένοι παράγοντες, στους οποίους δεν ικανοποιούσε τις απαιτήσεις τους.⁴⁹¹

Μολονότι τον είχαν προειδοποιήσει έμπιστοί του άνθρωποι για τη συνομοσία εναντίον του και τις απειλές για τη δολοφονία του, ο Καποδίστριας δεν πίστεψε ότι οι Έλληνες θα του έκαναν κακό.⁴⁹² Δεν πίστεψε ότι οι ίδιοι άνθρωποι που τον κάλεσαν να κυβερνήσει τη χώρα και του επιφύλαξαν εγκάρδια υποδοχή, τρειςήμισι χρόνια πριν, θα γίνονταν οι δολοφόνοι του. Ωστόσο, μεγάλοι πολέμιοί του, όπως ο Σπ. Τρικούπης και ο Αναστάσιος Πολυζωΐδης,⁴⁹³ χρόνια μετά τη δολοφονία του, αφού είχαν βιώσει την κυριαρχία και τη σκληρή πολιτική τη Αντιβασιλείας, κατά τη διάρκεια της οθωνικής περιόδου, αναθεώρησαν τις απόψεις τους για τα κίνητρα του

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ*, ό. π., σελ. 222-223.

⁴⁹¹ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο ιστορικός και καθηγητής Βασίλης Κρεμμυδάς περιγράφει με ουσιώδη και γλαφυρό λόγο την εποχή πριν το τραγικό τέλος του Καποδίστρια: «Στο χρονικό αυτό διάστημα του 1831, που προηγήθηκε από τη δολοφονία του, ο Ι. Καποδίστριας είχε ουσιαστικά χάσει τον έλεγχο της εξουσίας. Η αντιπολίτευση εναντίον του είχε διογκωθεί και είχε κατορθώσει να ελέγχει ζωτικούς τομείς των κρατικών λειτουργιών. Ο αποκλεισμός της Ύδρας από τον Ι. Καποδίστρια έφερε ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που ασφαλώς υπολόγιζε ο Κυβερνήτης: απλώς το κράτος αποκλείστηκε από την Ύδρα, η οποία σύντομα κατόρθωσε να στρέψει εναντίον του ολόκληρο σχεδόν το νησιωτικό χώρο. Το αποτέλεσμα ήταν να αποκοπεί το κράτος από το χώρο του εφοπλιστικού κεφαλαίου, το οποίο μάλιστα περνούσε εξαιρετικά δύσκολες στιγμές και είχε ανάγκη από την κρατική προστασία και ενίσχυση.

Στον ηπειρωτικό χώρο η κατάσταση δεν ήταν ευνοϊκότερη για το κράτος: με τα στασιαστικά κινήματα και τις λεηλασίες δημιουργούνταν αποστασίες και επαναστατικές συνθήκες που περιόριζαν την άσκηση πραγματικής εξουσίας από το κράτος. Ο ελάχιστος και ανίσχυρος στρατός, καθώς και η αστυνομία, ήταν εύκολη λεία για κάθε αντικρατική ενέργεια και φαινομενικά μόνο παρέμεναν στην υπηρεσία της νόμιμης εξουσίας, παρόλο που αργότερα, μετά τη δολοφονία, έπαιξαν ουσιαστικό ρόλο, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Από την άλλη μεριά όλοι σχεδόν οι κοινωνικοί παράγοντες που διαδραμάτιζαν εξουσιαστικό ρόλο στην πολιτική ζωή είχαν στραφεί εναντίον του Κυβερνήτη και συχνά ενεργούσαν –και συνωμοτικά– για την ανατροπή του».

-Βλ. Βασίλης Κρεμμυδάς, «*Η δολοφονία του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια*», *Ο Ερανιστής*, τόμος 14, Αθήνα 1977, σσ. 217-81.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ*, στο ίδιο, σσ. 226-227.

⁴⁹² Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Πάνος Ράγκος, κοινός φίλος του Καποδίστρια και του Γεώργιου Μαυρομιχάλη, τον είχε προειδοποιήσει ότι κινδύνευε. Μέσω αυτού, του είχε μηνύσει ο Γεώργιος, ότι θα τον σκότωνε για να ξεπληρώσει την προσβολή του πατέρα του. Ο Καποδίστριας δεν έδωσε καμία σημασία στην απειλή και γέλασε: «Αυτά είναι κουβέντες. Πες του ότι αν με σκοτώσουν, θα σκοτώσουν μαζί μου και την πατρίδα!».

ΒΟΥΡΝΑΣ ΤΑΣΟΣ, *Η δολοφονία του Καποδίστρια, Το τίμημα της ανεξαρτησίας*, ό. π., σελ. 37.

⁴⁹³ Βλ. το άρθρο του Πολυζωΐδη για την δολοφονία του Καποδίστρια στην εφημερίδα «*Απόλλωνα*», στο Παράρτημα 54.

Έλληνα Κυβερνήτη και εξυμνούν την ακεραιότητα του χαρακτήρα του στα έργα τους.⁴⁹⁴

Στις 18 Οκτωβρίου 1831 πραγματοποιήθηκε η κηδεία του Έλληνα Κυβερνήτη, είκοσι ημέρες μετά τη δολοφονία του. Έγινε με επισημότητα. Η Τριμελής Διοικητική Επιτροπή, αποτελούμενη από τους Αυγουστίνο Καποδίστρια, Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και Ιωάννη Κωλέττη, η οποία είχε διοριστεί από τη Γερουσία, με τη μεγαλοπρέπεια της νεκρικής πομπής επιδίωκε να εξασφαλίσει την πολιτική της ισχύ. Η νεκρώσιμη ακολουθία περιγράφηκε λεπτομερώς στη *Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος*.⁴⁹⁵

Ο Regaldi επιβεβαιώνει ότι η φυλάκιση του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, οδήγησε το γιο του, Γεώργιο και τον αδελφό του, Κωνσταντίνο στη δολοφονία του Κυβερνήτη. Τον είχαν προειδοποιήσει τον Καποδίστρια να είναι επιφυλακτικός και να προσέχει, γιατί ακούγονταν φήμες για τη συνωμοσία της δολοφονίας του.⁴⁹⁶ Η Μαντώ Μαυρογένους, την οποία υμνεί ο Regaldi για τη σημαντική προσφορά της στην Ελληνική Επανάσταση, πληροφόρησε τον Καποδίστρια για την ενέδρα των

⁴⁹⁴Παραπομπή από σημείωση βιβλίου:

Ο πολιτικός του αντίπαλος, Σπ. Τρικούπης, γράφει στο έργο του, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης* (1888): «ουδενός η καρδιά ήτο ελληνικότερα υπέρ της Ελλάδος» αφού «υπέρ της Ελλάδος μετήλθε την ρώσικην επιρροήν του, και όχι υπέρ της Ρωσίας την ελληνικήν Αρχήν του». Έγινε Κυβερνήτης της Ελλάδας «όχι διά ρωσικής ή άλλης ξένης επιρροής ουδέ δι' εσωτερικής ραδιουργίας, αλλά διά της αυθορμητού θελήσεως του έθνους». Συνεχίζει, «ουδένα λόγον είχε ν' ασπασθή ξένης επικρατείας συμφέροντα εις βλάβην της πατρίδος του· αν δε εφαινετο κλίνων προς τη ρωσικήν αυλήν, ώφειλεν αυτή πολλήν ευγνωμοσύνην ως κυβερνήτης της Ελλάδος, διότι και πάσαν υπέρ αυτής αίτησίν του προθύμως εδέχετο, και ευμενώς προς αυτόν διέθεσε την κυβέρνησιν της Αγγλίας, και την ασπίδα της έστησεν ενώπιόν του εις αντίκρουσιν του δυσμενώς προς αυτόν διακειμένου αγγλικού υπουργείου, ουδενός, ενί λόγω, εφείσθη η ρωσική αυλή εις υποστήριξιν του Κυβερνήτου, ουδέν ουδενός απήτησε παρ' εκείνου υπέρ εαυτής εν Ελλάδι, και αγαθοποιός απέβη προς τον τόπον η προς αυτόν σχέσις της».

Ο Πολυζωίδης, ένας από τους ηθικούς αυτουργούς της δολοφονίας του Καποδίστρια, γράφει στον πρόλογο του έργου για τη δίκη του Κολοκοτρώνη και του Πλαπούτα, το 1843: «Ο βάσκανος δαίμων της Ελλάδος τον ήρπασε πάρωρα εκ του μέσου ημών», «και η πατρίς, και ο βασιλεύς αυτής, υστερήθησαν ανεκτίμητον θησαυρόν, αδύνατον κατ' ουδένα λόγον ανθρωπίνως ήδη ν' αντικατασταθή».

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, ό. π., σημείωση 234, σελ. 97.

⁴⁹⁵Βλ. τη λεπτομερή περιγραφή της κηδείας του Ιωάννη Καποδίστρια όπως καταγράφηκε στη *Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος*, στο Παράρτημα 55.

⁴⁹⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“Il Capodistria ne fu gravemente contristato: fece imprigionare il ribelle Pietro Mauromicali nel forte di Nauplia; e il figlio Giorgio, e il fratello Costantino, perchè meno colpevoli, lasciò liberi in quella città, vegliati dalla polizia. Probi uomini consigliavano il conte ad essere accorto e munirsi di guardie fedeli per campare da una fazione che di giorno in giorno, rotto ogni argine della legge, sempre più imbalanziva”.

Il Conte Giovanni Capodistria, Cenni Storici di GIUSEPPE REGALDI, ό. π., σελ. 15.

Μαυρομιχαλαίων, γιατί εκείνο τον καιρό ζούσε στο Ναύπλιο και γνώριζε με κάθε λεπτομέρεια πως θα εξελιχθεί η συνωμοσία.⁴⁹⁷

Ο Καποδίστριας βασιζόμενος στην πίστη και την καλοσύνη του λαού, μπροστά στον επικείμενο κίνδυνο, δεν φοβόταν. Εξήγησε σε όσους τον πληροφορούσαν για την επερχόμενη κατάληξη της συνωμοσίας ότι, δεν υπάρχει κανένας Έλληνας που η άθλια πρόθεσή του μπορεί να την προσβάλλει.⁴⁹⁸ Δεν προδίδει τα πιστεύω του και τους στόχους του. Δεν άφησε την ειρηνική ζωή στην Ελβετία, για να έρθει στην Ελλάδα από πόθο για εξουσία και χρήματα, αλλά για να προσπαθήσει να κάνει κάτι καλύτερο για τους Έλληνες και να ζει μαζί τους όπως ζούσε στους κόλπους της οικογένειάς του. Και καταλήγει ότι είναι αδύνατο για έναν Έλληνα στοχαστή να αφαιρέσει μία ζωή εις βάρος του δημοσίου καλού.⁴⁹⁹

Ο Regaldi παρουσιάζει τις σκέψεις του Καποδίστρια και πιστεύει ότι συνεχίζει την ηρωική ζωή, γεμάτη αξίες και αρετές, των προγόνων του. Ένας λόγιος και οξυδερκής άνθρωπος σαν αυτόν δεν ξεχνά αυτές τις στιγμές. Τον *Μιλτιάδη* φυλακισμένο, να πεθαίνει από τα τραύματά του. Τον *Αριστείδη*, αναγκασμένο να εξοριστεί, γιατί η πατρίδα του είχε κουρασθεί να ακούει τα λόγια αυτού του δίκαιου άνδρα. Τον *Θεμιστοκλή*, διωγμένο από την πατρίδα του, που αναγκάστηκε για να σωθεί να βρει άσυλο στους εχθρούς. Τον *Κίμωνα*, με τη δημόσια ανακοίνωσή του για τη καταδίκη

⁴⁹⁷Παραπομπή από βιβλίο:

“Diamante Mauroieni, donna virile, nepote del Mauroieni ex-principe di Valachia, ignorasi il come, conosciuta la congiura, faceva avvertito il presidente che si ordinarono trame contro la vita di lui. La Mauroieni era tale da meritare fede. Nel fior degli anni, raccolto il meglio delle sue doti, l'offerse alla patria, e mescolatasi ai moti politici [...]. Queste cose accennava la Mauroieni con particolari che in molta parte si avverarono”.

Il Conte Giovanni Capodistria, Cenni Storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σσ. 15-16.

⁴⁹⁸Παραπομπή από ιστορική μελέτη:

Ο ιστορικός και καθηγητής Δημήτρης Λουζής παραθέτει κι εκείνος την άρνηση του Καποδίστρια να πιστέψει τις φήμες της δολοφονίας του, καθώς και την άρνησή του να δεχτεί την πρόταση του Γάλλου στρατηγού Σνάιντερ, τον Ιούνιο του 1831, που προσφέρθηκε να διαθέσει 500 Γάλλους στρατιώτες ως προσωπική του φρουρά, λεγοντάς του ότι: «Ως πρόεδρος της Ελλάδας, ανήκει στους Έλληνες να με φυλάξουν».

ΛΟΥΛΕΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια και η Ρωσία*, ό. π., σελ. 83.

⁴⁹⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“Il presidente, forte nella intemerata coscienza, e fidente nella bontà della nazione, nulla temeva, ed ai prudenti che lo avvertivano del pericolo imminente, rispondeva con volto sereno:

«Non esservi greco cui possa cadere in animo il vil proposito di recarmi offesa, non che tradirmi: imperocchè, lasciata la pacifica vita della Svizzera, non venni in Grecia adescato da libidine di comando o di guadagno, ma per adoperarmi in pro dei Greci, e vivere fra loro come in seno alla mia famiglia. Cosa impossibile che un greco mediti troncargli una vita interamente spesa pel pubblico bene!»”.

-Il Conte Giovanni Capodistria, *Cenni Storici* di GIUSEPPE REGALDI, ό. π., σελ. 16.

-*Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Carducci*, ό. π., σελ. 398.

του, να απαλλάσσεται από τις κατηγορίες γιατί ήταν πάρα πολύ αγαπητός στο λαό. Τον Σωκράτη, που δέχτηκε την ετυμηγορία και την ποινή του χωρίς υπεκφυγές για να διδάξει την ύπαρξη ενός και μόνο Θεού.⁵⁰⁰

Ο χαρακτήρας, η προσωπικότητα και το πεπρωμένο του Καποδίστρια συγκεντρώνουν αυτά τα χαρίσματα. Το πεπρωμένο του Μιλτιάδη, τη δικαιοσύνη του Αριστείδη, τη διπλωματία του Θεμιστοκλή, το ταλέντο του λαοφιλή κυβερνήτη Κίμωνα, την πίστη του Σωκράτη στις αξίες και την κοσμοθεωρία του. Είναι ο συνεχιστής των πολιτικών αρετών και των φιλοσοφικών θεωριών των Αρχαίων Ελλήνων. Δεν είναι κανείς να απορεί γιατί, παρά τις προειδοποιήσεις, δεν άλλαξε τις συνήθειες του και τη στάση του απέναντι στη ζωή, δεν πρόδωσε τις αξίες και τα ιδανικά του, και στις 27 Σεπτεμβρίου 1831, όπως κάθε Κυριακή, πήγε να εκκλησιαστεί και δολοφονήθηκε από τους Μαυρομιχαλαίους στην είσοδο της εκκλησίας του Αγίου Σπυρίδωνα στο Ναύπλιο.

Ο Regaldi υποστηρίζει ότι υπάρχουν ενδείξεις για την ανάμειξη των Γάλλων στη δολοφονία του Κυβερνήτη με επικεφαλής τον αξιωματικό Gérard, μετά την παραίτηση από το θρόνο του Κάρολου Ι΄, καθώς και την ελπίδα τους να στέφει βασιλιάς της Ελλάδας από τη Γαλλία.⁵⁰¹ Ένα γεγονός που προβληματίζει τον Regaldi είναι γιατί η Μαντώ Μαυρογένους δεν έδωσε την πληροφορία ότι ο γαλλικός παράγων ήταν πίσω από τη δολοφονία. Όταν της ζήτησε ο Σικελιανός να διασαφηνίσει κάθε λεπτομέρεια της συνωμοσίας για να αποφευχθεί μεγαλύτερο κακό και να σωθεί η πατρίδα, εκείνη του απάντησε ότι όταν είδε το κίνδυνο για τον Κυβερνήτη και την πατρίδα, πρόσφερε τις πληροφορίες της. Τώρα που ο Καποδίστριας δολοφονήθηκε, έχει εξασφαλιστεί η πατρίδα γιατί οι μηχανορραφίες των εχθρών δεν ευδοκίμησαν, κάθε αποκάλυψη είναι μάταιη ή μπορεί να κάνει χειρότερη ζημιά, οπότε θα προτιμήσει τη σιωπή.⁵⁰²

⁵⁰⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“Così ragionava il Capodistria, non temendo che la Grecia colle antiche virtù ripigliasse pure le colpe degli avi. Dotto ed accorto, in quei momenti non ricordava forse Milziade imprigionato, morto delle ferite riportare per sottrarre i suoi giudici alla servitù: Aristide costretto ad esulare perchè la patria era stanca di udirlo proclamare uomo giusto: Temistocle cacciato dalla patria da lui salva, e costretto a cercare asilo fra i nemici: Cimone in bando perchè troppo caro alla plebe: e Socrate sentenziato a morte per aver insegnato la esistenza di un solo Iddio”.

-Il Conte Giovanni Capodistria, Cenni Storici di GIUSEPPE REGALDI, στο ίδιο, σελ. 16.

-Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Carducci, στο ίδιο, σελ. 398.

⁵⁰¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] che il generale francese Gérard comandante delle milizie greche e la flotta francese avrebbero secondate le mosse della congiura, frapponendosi per la speranza che fosse data la corona ellenica a qualche principe di Francia”.

Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Carducci, στο ίδιο, σελ. 397.

⁵⁰² Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Mezzanote δίνει έμφαση με την ωδή του στη βαρβαρότητα της δολοφονίας του Καποδίστρια. Αυτόν τον σπάνιο Άνθρωπο, αξιοσέβαστο και τιμώμενο στα ανακτοβούλια τη Ευρώπης, που παραιτήθηκε από τη σημαντική θέση που κατείχε στη ρωσική αυτοκρατορία, αυτόν τον Άνθρωπο που εξασφάλισε από τον αυτοκράτορα της Ρωσίας την ανεξαρτησία της πατρίδας του, αυτόν τον αληθινό Έλληνα που αρνήθηκε την ισόβια σύνταξη που του πρόσφερε ο Τσάρος για να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην αναγέννηση του έθνους του, αυτός ο Άνθρωπος σκοτώθηκε από βάρβαρους δολοφόνους εξαιτίας μίας ιδιωτικής βεντέτας.⁵⁰³

Το ελληνικό έθνος τιμώρησε μαρτυρικά τους δολοφόνους μπροστά στα μάτια της Ευρώπης και συνόδευσε τον Κυβερνήτη του στην τελευταία του κατοικία με δάκρυα αγάπης και ευγνωμοσύνης. Η Εθνοσυνέλευση που συγκλήθηκε στο Άργος, στις 18 Δεκεμβρίου 1831, αποφάσισε προς τιμή του την ανέγερση τριών μνημάτων, στην Αίγινα, την Τίρυνθα και το Μεσολόγγι, με επιγραφή-ανάθεμα του λαού στους δολοφόνους. Η ημέρα του θανάτου του ανακοινώθηκε ως ημέρα δημόσιου πένθους, για τα επόμενα εκατό χρόνια. Στην Πέμπτη Εθνοσυνέλευση των Ελλήνων, αποφασίστηκε διάταγμα με το οποίο καθιερώθηκε επίσημο πένθος για την επέτειο του θανάτου του Καποδίστρια. Επιπλέον, κόπηκαν 10.000 ασημένια νομίσματα με την προτομή του Κυβερνήτη και με την εικόνα της Ελλάδας που θρηνεί, τα οποία τοποθετήθηκαν στην αίθουσα του Νομοθετικού Συμβουλίου. Όταν το κράτος θα ορθοποδήσει οικονομικά, θα αναγερθούν προς τιμή του χάλκινα αγάλματα με τα εμβλήματα της ειρήνης και της σοφίας στην Αίγινα, στην Τριπολιτσά και στο Μεσολόγγι.⁵⁰⁴

“Al che rispondeva la Mauroieni: «Quando vidi in pericolo il presidente e la patria, feci avvertito il governo. Morto è il Capodistria, assicurata è la patria, perchè fallite le macchinazioni dei nemici. Ora ogni altra mia rivelazione tornerebbe vana, o a mio danno. Lasciatemi serbare il silenzio»”.

-Il Conte Giovanni Capodistria, Cenni Storici di GIUSEPPE REGALDI, ό. π., σσ. 17-18.

-*Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Carducci*, στο ίδιο, σσ. 399-400.

⁵⁰³ Παραπομπή από βιβλίο:

“Quest’Uomo raro, onorato a Parigi del pari che a Londra e a Pietroburgo dalla stima dei Sovrani e dalla confidenza dei Ministri, che prima di partire, per la sua sublime destinazione a Governatore della Grecia, fu dallo stesso Imperatore di Russia assicurato della libertà e indipendenza della sua Patria; che congedandosi da quel Monarca ruscò una vitalizia offertagli pensione, dichiarando che, qual vero Greco, egli avea nella salvezza della Grecia ottenuto quanto potea desiderare; che pose quindi mano con somma lode alla grande opera della ellènica rigenerazione; quest’Uomo oggi non è più, ucciso da barbaro assassin spinto a tale eccesso da cieco spirito di privata vendetta”.

Fasti della Grecia nel secolo XIX, Poesie Liriche del Professore ANT. MEZZANOTTE, ό. π., σελ. 241.

⁵⁰⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“La greca Nazione, a solenne testimonianza dell’abbominio in che tenea l’empio attentato, ne punì in faccia a tutta Europa con severissimo supplizio il crudele uccisore ed i complici infami: e la spoglia

Ο Mezzanotte αποκαλεί τους Έλληνες αδέρφια, τους παρακαλεί να σταματήσουν τις αιματηρές διαφωνίες, τα επαναστατικά πάθη και τα παιδιά τους να είναι προσεκτικά και λιγότερο παθιασμένα. Οι Μεγάλοι της Ευρώπης ικανοποιούνται, χαίρονται όταν ο ελληνικός λαός δεν είναι ενωμένος, όταν υπάρχουν διαμάχες και χάνονται τέτοιες λαμπρές προσωπικότητες.⁵⁰⁵

Ο Mezzanotte μνημονεύει ότι ο Καποδίστριας με υπερηφάνεια αντιμετώπισε τον κίνδυνο, γεγονός που είναι τεράστιο κατόρθωμα και δικαίως αξίζει τα δάκρυα των ορφανών παιδιών. Η φωτεινή του προσωπικότητα χάρισε στην Ελλάδα τη λάμψη που είχε χάσει. Όπως η Αθηνά μετά τη νίκη των Ολύμπιων θεών στην Τιτανομαχία, ξαναγύρισε με υπερηφάνεια και μεγαλοπρέπεια στον Όλυμπο, έτσι και Καποδίστριας βρέθηκε κοντά στην ησυχία της πολυαγαπημένης του Παναγίας. Στον ουρανό, στην αιωνιότητα βρίσκονται τα στοχαστικά μυαλά για να θυμόμαστε τα φημισμένα τους έργα.⁵⁰⁶ Ο Mezzanotte εύχεται στο τέλος να μη χαθεί ξανά τόσο άδικα ένας τόσο

dell'illustre Presidente fu accompagnata al sepolcro con lagrime vere di gratitudine e di amore. Quindi l'Assemblea nazionale, convocata in Argo il dì 18 Dicembre 1831, decretò in suo onore l'erezione di tre piramidi funeree, in Egina, in Tirinto, ed in Missolongi, con una iscrizione da consacrare gli assassini di lui alla pubblica esecuzione: ed il giorno della sua morte fu dichiarato solennemente per cento anni giorno di pubblico lutto. E nel quinto Congresso Nazionale della Grecia, il dì 12 febbrajo 1832, si portò solenne Decreto in virtù del quale fu consacrato ad eterno lutto l'anniversario della morte di Capodistrias. Sulla Collina di Tirinto si decretò l'erezione della sua Tomba in forma di Mausoleo, vicino al quale sarà edificata una Chiesa a dedicata a S. Giovanni Teologo. Si decretarono pure 10000 monete coniate in argento, del peso e valore del colonnato di Spagna, portanti da una parte il busto del Presidente, e dall'altra la piangente Grecia: l'immagine di Lui fu posta nella Sala del Consiglio Legislativo: e quando potrà permetterlo lo stato del greco tesoro, saranno erette in suo onore statue di bronzo, con gli emblemi della pace e della saggezza, in Egina, in Tripolitza, ed in Missolongi".

Fasti della Grecia nel secolo XIX, Poesie Liriche del Professore ANT. MEZZANOTTE, στο ίδιο, σσ. 241-242.

⁵⁰⁵Παραπομπή από βιβλίο:

"Ma or, deh, tornin fratello
Tuoi figli alfin, più canti e men fervent;
Taccian gli odii rubella,
E i germi sien d' indegne gare spenti!
Lor tu rimembra che di sangue un fume
La civica Discordia un giorno sparse,
Quand' essi a sè fer nume
Stolta d' imperio brama sitibonda,
Che I cuor più assalse ed arse
D'Ilisso su la sponda:
E intanto il rio Macedone
A opprimer con astute arti scendea
La mal concorde Libertade achea".

Fasti della Grecia nel secolo XIX, Poesie Liriche del Professore ANT. MEZZANOTTE, στο ίδιο, σελ. 24.

⁵⁰⁶Παραπομπή από βιβλίο:

"[...]
Pendean l'éterne in ciel Menti pensose,

ένθερμός πατριώτης, ένας τόσο επιφανής και δίκαιος άνθρωπος, όπως ο Ιωάννης Καποδίστριας.

Ο Rovani συμπεραίνει ότι ο Πρόεδρος Καποδίστριας δεν ήθελε ποτέ να αφήσει τον πρίγκιπα Μαυρομιχάλη να εγκαταλείψει το Παλαμήδι, παρά την αθωότητά του, ούτε ανέστειλε την αυστηρή απομόνωση στο Ναύπλιο του Γεωργίου Μαυρομιχάλη, γιου του ηλικιωμένου πρίγκιπα, και του αδελφού του, Κωνσταντίνου. Δύο στρατιώτες τους φρουρούσαν συνεχώς και τους συνόδευαν οπουδήποτε πήγαιναν στην πόλη.

Ο Rovani εξυμνεί τον αγώνα και την αποφασιστικότητα του Γεωργίου. Τον παρομοιάζει με αρχαίο Έλληνα, που αγαπούσε τις αρετές και τη φήμη των Ελλήνων της Αρχαιότητας, εξιστορώντας τον τρόπο εκτέλεσης του σχεδίου του. Αν και η επιχείρηση της δολοφονίας ήταν πολύ δύσκολη, η ίδια η κυβέρνηση βοήθησε άθελά της για να απομακρυνθεί οποιοσδήποτε φόβος και να περισσέυει το θράσος. Η πονηριά του Καποδίστρια και οι «φανταστικές» υποσχέσεις που έδωσε στον Ρώσο ναύαρχο ότι θα απελευθερώσει τον Πετρόμπεη, ο οποίος είχε υποστεί τη βίαιη αδικία του Κυβερνήτη, καθώς και η τελική του απόφαση προκάλεσε το χρονικό της δολοφονίας του. Η αγγλική εφημερίδα, *Corriere*, δημοσίευσε ένα άρθρο εναντίον του Καποδίστρια, το οποίο έφτασε στα χέρια του, την ίδια μέρα που ο Ρώσος ναύαρχος μίλησε μαζί του, υπερασπιζόμενος τον πρίγκιπα της Μάνης. Ο Πρόεδρος γεμάτος θυμό, αισθάνθηκε κατηγορούμενος και προδομένος από τον ξένο Τύπο. Απέσυρε την υπόσχεση που είχε δώσει, λέγοντας ότι δεν ήθελε να ελευθερώσει τους πιο σκληρούς εχθρούς του,⁵⁰⁷ όταν όλοι ήταν εναντίον του και ότι ο ξένος Τύπος, πιθανώς υποκινήθηκε και πληρώθηκε από κάποιο πλούσιο εξέχων πρόσωπο της Ελλάδας, για να δημοσιευθούν τέτοιες άδικες κατηγορίες.⁵⁰⁸

Ricordando di lei l'opre famose".

Fasti della Grecia nel secolo XIX, Poesie Liriche del Professore ANT. MEZZANOTTE, στο ίδιο, σελ. 2

⁵⁰⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Άγγλος ιστορικός Douglas Dakin υποστηρίζει ότι η αμετακίνητη στάση του Καποδίστρια εξέπληξε ακόμη και τους οπαδούς του. Ο Μακρυγιάννης, υποστηρικτής του Κυβερνήτη, τον προειδοποίησε πως έπρεπε να συμφιλιωθεί με τον Πετρόμπεη. Ο Κολοκοτρώνης του επισήμανε ότι φέρεται παράλογα και τον απείλησε ότι θα τον εγκαταλείψει.

DOUGLAS DAKIN, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821 – 1833*, ό. π., σελ. 376.

⁵⁰⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

"Il giornale inglese, il **Corriere**, stampò un articolo contro Capodistria, che, nello stesso giorno in cui l'ammiraglio russo parlò a favore del principe di Maina, pervenne nelle mani del presidente, il quale, acceso d'ira nel sentirsi biasimato e smascherato dalla stampa estera, ritirò la promessa data, dicendo che non voleva assolutamente mettere in libertà i suoi più fieri nemici nel momento che tutti gli eran contro, e che la stampa estera, probabilmente istigata e pagata da qualche ricco primate della Grecia, lo faceva segno di così ingiuste accuse".

Ο Κυβερνήτης πέφτει νεκρός από το πιστόλι του Κωνσταντίνου και το στιλέτο του Γεωργίου. Ο Κωνσταντίνος τραυματίστηκε θανάσιμα από τους φρουρούς του Καποδίστρια και ο Γεώργιος βρήκε άσυλο στο σπίτι του Γάλλου πρέσβη, που ήταν ο βαρόνος Rouen.

Ο Rovani εξιστορεί πως η κατάσταση μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια δεν εξελίχθηκε όπως προσδοκούσαν οι ξένοι πράκτορες. Ο λαός, μετά το θάνατο του Καποδίστρια, τάχθηκε με το μέρος του, ζητώντας το θάνατο όλων όσων πίστευαν ότι είχαν το ρόλο τους στη δολοφονία του. Οι υποστηρικτές του Προέδρου έσβησαν τη φλόγα των αναταραχών. Κατεύνασαν τα πνεύματα, ανακοινώνοντας δημόσια ότι η εγκληματική δράση προήλθε από μία μυστική εταιρεία που ιδρύθηκε στο Παρίσι με το όνομα, *Εταιρεία του Ηρακλή*. Έδωσε τα ονόματα των κύριων μελών της στο λαό, που απειλούσε να αποδώσει δικαιοσύνη, σε περίπτωση που ο νόμος δεν ενεργούσε γρήγορα και με κάθε αυστηρότητα. Οι απειλές συνεχίζονταν και οι τρομερές ταραχές επρόκειτο να ανατρέψουν τα πάντα, αν δεν γινόταν η παρέμβαση ενός ανθρώπου που ήταν σεβαστός, οξυδερκής και διορατικός. Ο Κωλέττης, ο οποίος για πολύ καιρό υπήρξε αδρανής και σταθερός στη θεωρία του για νόμιμη και ήσυχη αντιπολίτευση. Περίμενε τα γεγονότα και τελικά αποφάσισε να δράσει.⁵⁰⁹ Η Σύγκλητος μπόρεσε να οργανωθεί σιγά σιγά. Όταν συνήλθε, διόρισε μία επιτροπή τριών μελών, τους Αυγουστίνο Καποδίστρια, Κολοκοτρώνη και Κωλέττη, στους οποίους ανατέθηκε η υπέρτατη εξουσία και μία απεριόριστη εντολή, όσο η πατρίδα ήταν σε κίνδυνο.⁵¹⁰

Κάποιοι ήλπιζαν ότι η ζωή του νεαρού Γεωργίου, ο οποίος είχε πολεμήσει τόσο γενναία για τη χώρα του, ο οποίος ήταν ο αδελφός των τριών πολεμιστών που είχαν

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, ό. π., σσ. 227-228.

⁵⁰⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“I partigiani del presidente soffiavano poi nelle fiamme, e gridando che il colpo era venuto da una società segreta istituitasi a Parigi sotto il nome di **società dell'Ercole**, ne dava i nomi de' principali membri al popolo, che minacciava di far egli stesso giustizia se la legge non agiva tosto con tutto il rigore. E alle minacce già succedevano i fatti, e terribili disordini stavano per metter ogni cosa sottosopra, se non fosse accorso un uomo di cui l'autorità era da gran tempo rispettata, e temuta la volontà sagace. Coletti, che da tanto tempo se ne stava inoperoso e fermo nel suo sistema d'opposizione legale e tranquilla aspettando gli avvenimenti, si tolse finalmente dall'inazione, e fatte prendere le armi alla gente della sua casa, si recò al senato in mezzo a quaranta palicari”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 230.

⁵¹⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“E così il senato poté riunirsi a poco a poco. Quando fu riunito, nominò una commissione di tre, che furono Agostino Capodistria, Colocotroni e Coletti, ai quali venne affidato il potere supremo e un mandato illimitato finchè la patria fosse in pericolo”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 231.

πέσει ο ένας μετά τον άλλον στο πεδίο της μάχης, ο οποίος ήταν ο γιος του σεβάσμιου πρίγκιπα, ο οποίος ήταν το θύμα της αδικίας και της βίας του Καποδίστρια, θα μπορούσε να σωθεί. Αλλά αν ο Κωλέττης και ο Κολοκοτρώνης είχαν κρυφή επιθυμία να γλιτώσει ο Γεώργιος, δεν μπορούσαν να βοηθήσουν το φίλο τους έχοντας ως συνοδοιπόρο τον αδελφό του Καποδίστρια. Έπρεπε να κρύψουν το μυστικό τους και να αφήσουν την εφαρμογή του νόμου στη βασιλεία. Το μόνιμο Συμβούλιο Πολέμου των στρατευμάτων της Πελοποννήσου καταδίκασε τον Γεώργιο Μαυρομιχάλη και τους στρατιώτες, Καραγιάννη και Γεωργίου, σε θάνατο. Το Συμβούλιο Επανεξέτασης επιβεβαίωσε την ποινή. Στις 10 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε η εκτέλεση της ποινής.⁵¹¹

Ο Rovani ολοκληρώνει την αφήγησή του με την χαρακτηριστική φράση: «... καταραμένη η μνήμη του Καποδίστρια, η οποία μαζί με την τεράστια δημόσια ατυχία, είχε προκαλέσει τόσες πολλές οικογενειακές καταστροφές».⁵¹² Για τον Ιταλό συγγραφέα η οργή παρέσυρε τους Έλληνες πατριώτες και πήραν το στίλετο για να απαλλαγούν από την απολυταρχική εξουσία και τη δεσποτική διακυβέρνηση του Καποδίστρια. Ήταν η φρικτή και τελευταία λύση της απόγνωσής τους, και με αυτό τον τρόπο ολοκληρώθηκε ο αγώνας τους.

Ο Zecchini βρισκόταν στο Ναύπλιο την ημέρα της δολοφονίας του Καποδίστρια και ήταν εκείνος που έκανε τη νεκροψία του πτώματός του. Υποστηρίζει ότι το τέλος των Καποδίστρια ήταν όμοιο με εκείνο των Πεισιστρατίδων, ειδικότερα του Ιωάννη και του Ίππαρχου. Ο Θουκυδίδης και ο Πλάτωνας επιβεβαιώνουν ότι ο Ίππαρχος, που είχε τιμήσει τον Αρμόδιο με το αξίωμα του ανώτατου διοικητή, δολοφονήθηκε από αυτόν και το φίλο του, Αριστογείτονα, στην ιερή τελετή της γιορτής των

⁵¹¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Alcuni speravano che la vita del giovine, che aveva combattuto sì valorosamente per la patria, che era il fratello dei tre prodi caduta l’uno dopo l’altro sul campo di battaglia, che era il figlio del venerando principe, il quale era stato la vittima dell’ingiustizia e della violenza di Capodistria, potesse essere risparmiata. Ma se Coletti e Colocotroni lo desideravano nel loro segreto, non poterono far nulla in favore del figlio del loro amico, e avendo a collega il fratello di Capodistria, ebbero a dissimulare persino ogni pietà, e lasciar libero corso alla legge. Il consiglio di guerra permanente delle truppe del Peloponneso condannò dunque a morte Giorgio Mauromicali e i due soldati Carajanni e Gèrgi, e il consiglio di revisione confermò la sentenza. Correva il giorno 10 ottobre: l’esecuzione della pena doveva aver luogo in quel dì, in un luogo tra la spiaggia del mare e la porta della città”.
Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σσ. 231-232.

⁵¹² Παραπομπή από βιβλίο:

“La folla si disperse poco dopo, maledicendo la memoria di Capodistria che, insieme a sì vasta sventura pubblica, aveva addotte tante sciagure domestiche”.
Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, στο ίδιο, σελ. 232.

Παναθηναίων. Ο Ιωάννης ενώ έμπαινε στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα στο Ναύπλιο, δολοφονήθηκε από τον Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη, αδελφό του Πετρόμπεη, στον οποίο είχε δώσει τον βαθμό του συνταγματάρχη, που είχε συνεργό, όπως και ο Αρμόδιος, τον γιο του Πετρόμπεη, τον Γεώργιο.

Η προσωπική οργή και η εγχώρια προσβολή προκάλεσαν τις δολοφονίες και των δύο. Τον Ίππαρχο τον δολοφόνησαν γιατί είχε διώξει την αδελφή του Αρμόδιου από μία δημόσια τελετή, με το πρόσχημα ότι ο δήμαρχος δεν ήθελε να είναι εκεί, επειδή ήταν ανεπιθύμητη. Τον Ιωάννη τον δολοφόνησαν, γιατί με εντολή του και με τη συγκατάθεση του Βιάρου, που τον υποψιάστηκε για ανέντιμους πολιτικούς χειρισμούς, έβαλαν στη φυλακή τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, τον πρίγκιπα της Μάνης. Δεν σεβάστηκε την ηλικία του και τα αξιώματά του, τις θυσίες που είχε προσφέρει στην πατρίδα και τον πόνο του, αφού είχαν χαθεί στον αγώνα πολλοί κοντινοί συγγενείς του.

Κι οι δύο δολοφονήθηκαν από προσωπικές βεντέτες, και όχι για να ελευθερωθεί ο λαός από το τυραννικό τους πολίτευμα. Οι δολοφονίες τους δεν ήταν θυσίες, αλλά με αυτό τον τρόπο χρησιμοποιήθηκαν από το λαό είτε ως μέσο για να ανακτήσει την ελευθερία του, είτε γιατί με αυτό τον τρόπο επιθυμούσε να καταγραφεί στην ιστορία. Ο Κωνσταντίνος και ο Αρμόδιος πέθαναν από τους φρουρούς. Ο Γεώργιος και ο Αριστογείτονας τιμωρήθηκαν σκληρά.

Οι δολοφόνοι απέκτησαν δόξα μέσα στην ιστορία. Υμνήθηκαν και τραγουδήθηκαν. Η δολοφονία του Ίππαρχου χάρισε τόσο μεγάλη φήμη στον Αρμόδιο και τον Αριστογείτων, που το όνομά τους έγινε αθάνατο μέσα από τους ύμνους των ποιητών που τραγουδούσαν σε γιορτές και συμπόσια. Αλλά και η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια πρόσφερε μέσα στο χρόνο υστεροφημία στους Μαυρομιχαλαίους, ανεξάρτητα τι είδους, που επαινείται με το έργο του σατιρικού ποιητή Σούτσου.

Ο Zecchini ολοκληρώνει το έργο του με την ημέρα της δολοφονίας του Καποδίστρια, τη δίκη του Γεωργίου και τη δικαιοδοσία του για τη νεκροψία και την ταρίχευση του πτώματος του Κυβερνήτη. Ο Ιταλός γιατρός και λογοτέχνης καταλήγει ότι η κυβέρνηση που συγκροτήθηκε μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια δεν έφερε το επιθυμητό αποτέλεσμα στο λαό, γιατί αποτελούνταν από αντιφατικές προσωπικότητες με επιζήμιες επιπτώσεις. Είναι ενδεικτική η φράση του Zecchini:

«αυτή ήταν η καταστροφή των Καποδίστρια στην Ελλάδα, για την οποία έγραψα χωρίς θυμό και μεροληψία, δίχως κάποιο κίνητρο, γιατί δεν είχα από εκείνους ούτε όφελος ούτε προσβολή».⁵¹³

Ο Καποδίστριας, σε στιγμές απελπισίας ή όταν ήταν άρρωστος, εξέφραζε την επιθυμία του να εγκαταλείψει το διπλωματικό και πολιτικό στίβο, από την εποχή που ζούσε στη Γενεύη, την οποία θεωρούσε δεύτερη πατρίδα του και εκεί εύρισκε τον εαυτό του.⁵¹⁴ Ονειρευόταν να αποσυρθεί στο οικογενειακό εξοχικό στην Κέρκυρα και να αφοσιωθεί στο διάβασμα λογοτεχνικών και φιλοσοφικών κειμένων. Να ξαναδιαβάσει τους Όμηρο, Πλάτωνα, Σαίξπηρ, Μίλτον, Κορνήλιο, καθώς και θεολογικά συγγράμματα. Ποτέ όμως δεν μπόρεσε να απαρνηθεί τα αξιώματα που τον καλούσαν να αναλάβει και να αποποιηθεί τις ευθύνες των δημόσιων τίτλων και λειτουργημάτων.⁵¹⁵

⁵¹³ Παραπομπή από βιβλίο:

“Tale fu la catastrofe dei Capodistria in Grecia, de’ quali scrissi senza ira e parzialità, non avendone cagioni, chè da essi non ebbi nè beneficio, nè ingiuria”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 458.

⁵¹⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

ΚΟΥΚΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Ο Άνθρωπος – Ο Διπλωμάτης (1800 – 1828)*, ό. π., σελ. 177.

⁵¹⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

DOUGLAS DAKIN, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία 1821 – 1833*, ό. π., σσ. 376-377.

5. PIERVIVIANO ZECCHINI (1802-1882)

5.1. Ο βίος και τα έργα του

Ο Pierviviano Zecchini, γνωστός και ως Zecchinis, ήταν Ιταλός γιατρός και συγγραφέας. Γεννήθηκε στην Βόρεια Ιταλία, στην πόλη San Vito al Tagliamento της επαρχίας της Τεργέστης, στις 2 Οκτωβρίου 1802. Ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα. Αποφοίτησε το 1825, εκπονώντας την πτυχιακή του εργασία με τίτλο: *Specimen novae methodus circa divisionem morborum qui manu curantur*. Εκτός από τις σπουδές του στην ιατρική, φάνηκε γρήγορα η κλίση του στη λογοτεχνία, το έντονο ενδιαφέρον του για τους κλασικούς συγγραφείς, αλλά και η επίδραση των σύγχρονων ρευμάτων της ιταλικής, και κατ' επέκταση, της ευρωπαϊκής σκέψης. Κατά τη διάρκεια της διαμονής του στην Πάδοβα, ήρθε σε επαφή με σπινθηροβόλα και επαναστατικά μυαλά, μπαίνοντας στο πνευματικό κύκλο της ταβέρνας Leon Bianco.⁵¹⁶

Αφού άσκησε το ιατρικό του επάγγελμα για δύο χρόνια, όταν ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση, ταξίδεψε στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα στην Κέρκυρα, όπου ζούσε ο αδελφός του Giovanni Battista, ο οποίος κατείχε τη θέση του επίκουρου καθηγητή της Φυσικής στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Κατά την άφιξή του, χωρίς επαρκείς οικονομικούς πόρους, εργάστηκε ως γιατρός για την οικογένεια του Μουστοξύδη, προξένου στη Θεσσαλονίκη. Αργότερα απέκτησε τη θέση του αρχιάτρου στο στόλο των Ιονίων Νήσων.⁵¹⁷

Όταν έφτασε στην Ελλάδα είχε ξεκινήσει ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας του ελληνικού λαού. Ζώντας ανάμεσα στους Έλληνες, μπόρεσε να παρατηρήσει τα ήθη και τα έθιμά τους, να δημιουργήσει ισχυρούς δεσμούς με σημαντικούς πρωταγωνιστές της Επανάστασης, όπως η φιλία του με τον Ναύαρχο Μιαούλη. Βρισκόταν στο Ναύπλιο, όταν ο Γεώργιος και ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης δολοφόνησαν τον Ιωάννη Καποδίστρια. Την ίδια ημέρα, με την πρόσκληση της ελληνικής κυβέρνησης πραγματοποίησε τη νεκροψία του πτώματος του Έλληνα

⁵¹⁶ Παραπομπή από ιστοσελίδα:

<https://www.dizionariobiograficodefriulani.it/zecchini-pierviviano/> (14/11/2023).

⁵¹⁷ Παραπομπή από ιστοσελίδα:

<https://www.dizionariobiograficodefriulani.it/zecchini-pierviviano/> (14/11/2023).

Κυβερνήτη, και ενόψει της κρατικής κηδεείας ήταν υπεύθυνος για την τακτοποίηση του σώματος.

Το 1832, τελειώνει το ταξίδι του στην Ελλάδα και επαναπατρίζεται στο Friuli, επειδή δεν εκτιμούσε και δεν έτρεφε σεβασμό για τον διάδοχο του Ιωάννη, τον μικρότερο αδελφό του, Αυγουστίνο.⁵¹⁸ Ο Zecchini έφερε μαζί του από την Ελλάδα το παντελόνι και μία τούφα από τα μαλλιά του δολοφονημένου Έλληνα Προέδρου, καθώς και κάποια λείψανα που δωρίστηκαν στους Guglielmo Rinoldi και Niccolò Tommaseo.⁵¹⁹

Όταν επέστρεψε στην πατρίδα του, κατέγραψε τις εντυπώσεις του για ό,τι συνέβαινε στον ελλαδικό χώρο σε διάφορα έργα του. Άρχισε να δημοσιεύει δοκίμια για ιατρικά θέματα, παράλληλα με κείμενα που σχετίζονταν με την ιστορία της Ελλάδας. Στο πρώτο έργο του με τίτλο, *Riflessioni mediche sulla necropsopia del cadavere del Presidente della Grecia, il Conte G. Capodistria (Ιατρικές σκέψεις για τη νεκροψία του πτώματος του Προέδρου της Ελλάδας, τον Κόμη Ι. Καποδίστρια)*, αναφέρεται στις νέες ανακαλύψεις του σχετικά με τη λειτουργία της σπλήνας. Οι διαπιστώσεις του για την σπλήνα έλαβαν ευρεία έγκριση, τεράστια απήχηση και υποστήριξη από τους συναδέλφους του γιατρούς, και δημοσιεύτηκαν σε ιταλικά και διεθνή περιοδικά. Περίπου στα 1836, χρονολογείται το πρώτο μέρος του έργου του, *Osservazioni di confronto fra i costumi dei greci moderni e quelli dei secoli eroici (Παρατηρήσεις σύγκρισης μεταξύ των εθίμων των νεότερων Ελλήνων και εκείνων των ηρωικών αιώνων)* και ακολούθησε και το δεύτερο και τελευταίο μέρος. Τα κείμενα του, τα οποία αναφέρονταν στον ελληνικό λαό, υφίσταντο λογοκρισία από τις αυστριακές αρχές, όπως κι όλων των Ιταλών λογοτεχνών και ποιητών.⁵²⁰

Το 1841, ο Zecchini συναντήθηκε με τον Niccolò Tommaseo,⁵²¹ ξεκινώντας μία μακροχρόνια και στενή φιλία, αλλά και μία εποικοδομητική λογοτεχνική ένωση. Ο σπουδαίος Δαλματός διανοούμενος είχε ανακοινώσει μία δημόσια πρόσκληση στο περιοδικό *Gazzetta Veneta*, με την οποία ζητούσε σε όσους είχαν στην κατοχή τους κείμενα λαϊκών τραγουδιών της Τοσκάνης, της Κορσικής, της Ιλλυρίας και της

⁵¹⁸ Αυγουστίνος Καποδίστριας, βλ. Βιογραφικά.

⁵¹⁹ Παραπομπή από ιστοσελίδα:

<https://www.dizionariobiograficodefriulani.it/zecchini-pierviviano/> (14/11/2023).

⁵²⁰ Παραπομπή από ιστοσελίδα:

<https://www.dizionariobiograficodefriulani.it/zecchini-pierviviano/> (14/11/2023).

⁵²¹ Niccolò Tommaseo, βλ. Βιογραφικά.

Ελλάδας, να συνεισφέρουν στη συλλογή τους. Ο Zecchini τον βοήθησε σε αυτό το εγχείρημα της περίσωσης της λαϊκής παράδοσης και αργότερα αποτέλεσε τον μεσολαβητή της στενής φιλίας του Tommaseo⁵²² με τον Besegni degli Ughi,⁵²³ με τον οποίο είχε γνωριστεί από τα χρόνια που σπούδαζαν στην Πάδοβα. Ανάμεσα στα άρθρα του για ιατρικά και διάφορα άλλα θέματα, ο Zecchini παρουσίασε το 1846, την ιστορική τραγωδία πέντε πράξεων με τίτλο *Lambro Zavella* (*Λάμπρος Τζαβέλας*), ο αρχηγός των Σουλιωτών. Ένα έργο που επανεκτυπώθηκε αρκετές φορές και από τον Tommaseo στο *Dizionario di Estetica*.⁵²⁴

Τα επόμενα ταραχώδη χρόνια, αφοσιώθηκε στο επάγγελμα του δημοσιογράφου. Συνεργάστηκε με διάφορα περιοδικά και δημοσίευσε άρθρα, τα περισσότερα με ελληνικά θέματα.

Το 1870, χρησιμοποιώντας ως λογοτεχνικό πρότυπο τους *Παράλληλους Βίους* του *Πλούταρχου*, έγραψε το έργο *Miaùli e Garibaldi*: μία κριτικο-ιστοριοπολιτική διήγηση, συμπεριλαμβανομένης μίας επιστολής του Garibaldi προς τον συγγραφέα. Μεταξύ 1877 και 1879 διατήρησε αλληλογραφία με τον Giosuè Carducci.⁵²⁵ Προς το τέλος της ζωής του υπέφερε από την καρδιά του και έχανε την όρασή του. Πέθανε τα ξημερώματα στις 18 Ιουνίου 1882 στην περιοχή Chions.⁵²⁶

⁵²² Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Ιταλός συγγραφέας Guido Muoni, επικαλείται την αγνή αγάπη του Ιταλό-Δαλματού Tommaseo για την Ελλάδα και επειδή γεννήθηκε σε μία πόλη μεταξύ της Ελλάδας και της Ιταλίας, εξέφρασε στα έργα του, την αμείωτη συμπάθειά του για τον ελληνικό λαό: «Πρώτα έκανα γνωστά τα εμπνευσμένα τραγούδια του ελληνικού λαού, τα σχολίασα, ελπίζω με ξεχωριστό τρόπο [...] Έλληνες σας δοξάζω και σας υπερασπίζομαι, και έχω φίλους ανάμεσά τους ειλικρινείς και δοκιμασμένους [...] Πίστεψα ακράδαντα στο μέλλον αυτού του έθνους όταν τα δικά του παιδιά το αμφισβήτησαν».

“Primo feci conoscere gli ispirati canti del popolo greco, li commentai, se non con sapere, con calore ai commentator non comune forse; [...] uomini greci lodai e difesi, ed ho amici fra loro schietti e provati [...] ho creduto fermamente nell’ avvenire di questa nazione allorchè i suoi figli stessi ne dubitavano”.

Dott. GUIDO MUONI, *La Letteratura filellenica nel Romanticismo Italiano*, ό. π., σελ. 44.

⁵²³ **Besegni degli Ughi**, βλ. Βιογραφικά.

⁵²⁴ Παραπομπή από ιστοσελίδα:

<https://www.dizionariobiograficodefriulani.it/zecchini-pierviviano/> (14/11/2023).

⁵²⁵ **Giosuè Carducci**, βλ. Βιογραφικά.

⁵²⁶ Παραπομπή από ιστοσελίδα:

<https://www.dizionariobiograficodefriulani.it/zecchini-pierviviano/> (14/11/2023).

5.2. *Εικόνες της Σύγχρονης Ελλάδας (Quadri della Grecia Moderna)*

Ο Zecchini υπήρξε μεγάλος φιλέλληνας. Στο πιο σημαντικό του έργο, το *Quadri della Grecia Moderna (Εικόνες της σύγχρονης Ελλάδας)*, παραθέτει ελληνικές συνήθειες, ήθη και έθιμα του λαού, περιγράφει το ελληνικό τοπίο και τις ομορφιές του, συγκρίνει τους σύγχρονους Έλληνες με τους αρχαίους, αποδεικνύοντας ότι είναι απόγονοί τους και χαρακτηρίζει τον αγώνα των Ελλήνων εναντίον των Οθωμανών, εκτός από εθνικοαπελευθερωτικό, και θρησκευτικό. Ένας χριστιανικός λαός πολεμά να απελευθερωθεί από την σκλαβιά των μουσουλμάνων. Σαν φιλέλληνας λόγιος ήθελε να υποδείξει ότι ο ελληνικός λαός αγωνίζεται για την ταυτότητά του, για να αναζωπυρωθεί ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, και να ξεδιπλώσει και στα μάτια όλων, αλλά κυρίως του ιταλικού λαού, ότι αν και τέσσερις αιώνες βρίσκεται κάτω από τον τουρκικό ζυγό διατήρησε τη γλώσσα του, τις παραδόσεις του, τη θρησκεία του, διατήρησε την εθνική του ταυτότητα.⁵²⁷ Η δεύτερη έκδοση του έργου (1866) επίσης περιλαμβάνει και επτά κεφάλαια του Niccolò Tommaseo, με τον οποίο ο Zecchini, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είχε μακρά αλληλογραφία που εξελίχθηκε σε δυνατή φιλία, η οποία σφραγίστηκε με αμοιβαία εμπιστοσύνη, λογοτεχνικές και πολιτιστικές συνεργασίες.

Το έργο γνώρισε μεγάλη επιτυχία. Άρθρα με επαινετικά σχόλια εμφανίστηκαν σε διάφορα περιοδικά, συμπεριλαμβανομένου και ένα άρθρο της Ελληνο-Ιταλίδας ποιήτριας και πεζογράφου Αγγελική Πάλλη (Angelica Bartolomei Palli),⁵²⁸ καθώς και ένα μακροσκελές κείμενο στο αγγλικό περιοδικό *Anthropological Review* με τίτλο *Grecian Anthropology*, που είναι ένα απόσπασμα από το έργο, το οποίο βασίζεται σε μία διατριβή σχετικά με μελέτες πάνω στην κраниολογία.⁵²⁹

Το βιβλίο αποτελείται από 21 κεφάλαια του Zecchini και 7 κεφάλαια του Tommaseo. Στο πρώτο κεφάλαιο, *Grecia e Italia (Ελλάδα και Ιταλία)*, ο Zecchini ξεκινά με τις πολύτιμες και θαυμαστές αναμνήσεις που έχουν ενώσει την Ελλάδα και την Ιταλία για πάνω από είκοσι αιώνες. Αυτές τις δύο χώρες τις συνδέουν πνευματικοί δεσμοί, τους φέρνει κοντά μία κοινή θάλασσα. Είναι τόσο ουσιαστική, βαθιά και ειλικρινή η συμπάθεια, καθώς και η μεγαλοψυχία μεταξύ των δύο λαών

⁵²⁷ ΤΣΟΛΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελλάδα στην εργοβιογραφία του PIERVIVIANO ZECCHINI (1801-1882). Ηρωικές μορφές της Επανάστασης της Ανεξαρτησίας του 1821.*

⁵²⁸ Αγγελική Πάλλη (Angelica Bartolomei Palli), βλ. Βιογραφικά.

⁵²⁹ Παραπομπή από ιστοσελίδα:

<http://www.dizionario biografico di friulani.it/zecchini-pierviviano/> (14/11/2023).

που, όπως συμβαίνει κάποιες φορές ανάμεσα στα αδέρφια, σε εποχές που αδίκησε ο ένας τον άλλον παρασυρμένοι από ένα τυφλό πνεύμα εκδίκησης και κέρδους, σε βάθος χρόνου μετρίασαν ή διέγραψαν τα λάθη και τις αδικίες τους. Έχουν πολλά κοινά αυτά τα δύο έθνη: τον ίδιο καθαρό και λαμπερό ουρανό, τον ίδιο αναζωογονητικό και γαλήνιο αέρα, την ίδια πλούσια βλάστηση, την ίδια αξιοζήλευτη ποικιλία γης, την ίδια ψυχική διάθεση και γενναιοδωρία των κατοίκων της, την ίδια ζωνρή φαντασία, το ίδιο συναίσθημα για την ομορφιά, την ίδια δημιουργική ιδιοφυΐα, την ίδια λατρεία στο ιδανικό, τα ίδια πρότυπα στην τελειότητα της τέχνης και της φύσης.⁵³⁰

Ο Zecchini εγκωμιάζει την προσφορά της Ελλάδας στην Ιταλία, αλλά δεν υιοθετεί την άποψη ότι τα έμαθαν όλα από τους Έλληνες και δεν είχαν τίποτα πρωτότυπο. Η Ελλάδα έδωσε τα φώτα του πολιτισμού της στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, αλλά και οι Ρωμαίοι είχαν τη δική τους παράδοση. Ηρωικά ποιήματα που αναδύονταν μέσω ασμάτων, που τραγουδιόντουσαν στις γιορτές και στα συμπόσια των ευγενών, πολύ πριν εκείνοι έρθουν στην Ελλάδα για να μάθουν τις τέχνες, τη φιλοσοφία, τα μαθηματικά και την ιατρική.⁵³¹ Μετά την κατάκτηση του Τάραντα, σημαντική πόλη της Νότιας Ιταλίας, η πνευματική καλλιέργεια και η ποίηση των Ελλήνων άφησαν

⁵³⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“Nobili memorie tengono unite tra loro da oltre venti secoli la Grecia e l’Italia, e, meglio che vincoli materiali, veicolo ad essi un mare commune, furono spirituali, distinti per gentile affetto, quelli che da sì lunga era collegarono i popoli dell’una e dell’altra di queste nazioni; che se anch’ essi pur troppo, come accade talvolta tra fratelli, si offesero trascinati da cieco spirit di vendetta e di guadagno, maggiore peraltro fu la magnanimità e la simpatia con cui temperarono, o cancellarono i loro torti e le loro ingiustizie. E volendo indagare sotto quali benefici influssi avvenne tale corrispondenza di amorevoli accordi, si pensi a quello ch’è commune all’Italia e alla Grecia: uno stesso cielo nitido e risplendente; una stessa aria viva e serena; una stessa lussureggiante vegetazione; una stessa varietà vaghissima di terreno, ornato, come lo è di specchi una reggia, d’acque limpid e pure; una stessa indole animosa e generosa de’ loro abitanti; la stessa fervida immaginazione; lo stesso culto all’ideale; e, in aggiunta, gli stessi modelli, quanto è mai possibile perfetti, sì dell’arte che della natura”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 7.

⁵³¹Παραπομπή από βιβλίο:

“Quando di bene non fece la Grecia all’Italia! Io non dirò con alcuni, che i Romani abbiano tutto imparato dai Greci, che nulla abbiano avuto d’originario e lor proprio ne’ più antichi tempi della civiltà nostra, imperocchè una remotissima tradizione nazionale consacrata in molte canzoni le quali si cantavano nelle feste e ne’ banchetti de’ nobili, ci fa ampia testimonianza che quelle poesie eroi che di storico argomento, rimontavano a un evo molto anterior a quello in cui la gioventù romana recavasi in Grecia a imparare non solo le arti e la filosofia, ma le matematiche e la medicina”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 7.

μία κληρονομιά που πέρασε από γενιά σε γενιά μέχρι την εποχή του Zecchini, και συνεχώς εμπλουτιζόταν.

Ο Tommaseo λέει ότι, αντί να μεταφυτεύουμε είναι περισσότερο χρήσιμο τακτικά να εμβολιάζουμε, έτσι ώστε το παλαιό δεν απορρίπτεται, ούτε αποδυναμώνεται και το νέο εξελίσσεται.⁵³² Οι Ιταλοί αναγνωρίζουν ότι, η Αρχαία Ελλάδα ήταν η μητέρα των δημοκρατικών αποικιών της στη Σικελία και στη Νότια Ιταλία, οι οποίες συγκροτούσαν τη Μεγάλη Ελλάδα (Magna Grecia), που ήταν μεγάλη σε έκταση και πληθυσμό. Μόνο οι Συρακούσες είχαν τόσους κατοίκους όσους είχε η ιταλική χερσόνησος, τα χρόνια του Zecchini.⁵³³ Αποικίες εμποτισμένες με τον ελληνικό πολιτισμό, έναν πολιτισμό με τον πνεύμα της ελευθερίας, τον εκλεπτυσμό της ευγλωττίας, την αίσθηση των καλών τεχνών. Αλλά και οι Ρωμαίοι όταν έφτασαν στον ελλαδικό χώρο, βρήκαν τους Μακεδόνες να έχουν καταπατήσει την ανεξαρτησία και την ελευθερία των ελληνικών δημοκρατιών, ενώ εκείνοι ως κατακτητές της Ελλάδας έδειξαν γενναιοδωρία και ευγνωμοσύνη. Ο Τίτος Κόιντος Φλαμίνιος, στους Ολυμπιακούς Αγώνες, διακήρυξε με τον ήχο της τρομπέτας την ελευθερία των ελληνικών πόλεων, ο Νέρωνας, στους Ισθμιακούς Αγώνες, ανακοίνωσε την απελευθέρωση της Αχαΐας και οι Ρωμαίοι συγκεντρώθηκαν στην Αθήνα για να μελετήσουν τη λογοτεχνία, τις τέχνες και τη φιλοσοφία, περιτριγυρισμένοι από μεγαλοπρεπή μνημεία με ρωμαϊκά στοιχεία, που εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι σήμερα, όπως ο Πύργος των Ανέμων, ο Ναός του Ολυμπίου Διός, η Πύλη του Αδριανού, το μνημείο του Φιλοπάππου. Και από την άλλη πλευρά, το μεγαλύτερο μέρος των μνημείων της Ρώμης ανεγέρθηκε υπό την καθοδήγηση Ελλήνων αρχιτεκτόνων και γλυπτών, οι οποίοι, όπως και οι ρήτορες και οι φιλόσοφοι, μπορούσαν ελεύθερα να εγκατασταθούν στην πόλη κάτω από την κυριαρχία των αυτοκρατόρων, και να διακοσμήσουν με τα θαυμάσια έργα τους όχι μόνο αυτή την αθάνατη πόλη, αλλά και πολλές άλλες περιοχές της Ιταλίας⁵³⁴.

⁵³²Παραπομπή από βιβλίο:

“Meglio che trapiantare, dice Tommaseo, giova sovente innestare, chè per tal modo s’ha il nuovo, e non si abbatte l’antico;”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 8.

⁵³³Παραπομπή από βιβλίο:

“(1) Solo Siracusa conteneva tanti abitanti quanti oggi nell’isola tutta”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 8.

⁵³⁴Παραπομπή από βιβλίο:

Αυτές οι δύο αδελφές, η Ελλάδα και η Ιταλία, στο πέρασμα των αιώνων από την Αρχαία Ελλάδα στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, και από το Βυζάντιο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αντάλλαζαν πολιτισμικές και πολιτιστικές ιδέες, συνεργάζονταν με αλτρουισμό και συμπαραστέκονταν η μία στην άλλη με γενναιότητα και αυτοθυσία. Χρησιμοποιώντας τα λόγια ενός άλλου Ιταλού φιλέλληνα και λογίου, του Πέκιο (Pecchio), όταν οι ηγέτες των σταυροφοριών σφετερίστηκαν και μοίρασαν την Ελληνική Αυτοκρατορία, οι Ενετοί δεν δίστασαν να πάρουν εδάφη ως αποζημίωση για τη βοήθειά τους. Αυτή η σκληρότητα και η αδικία, δεν επηρέασε αρνητικά στην απόφασή τους να αφήσουν ελευθερία στην ανωτερότητα του ελληνικού πνεύματος να αναπτυχθεί, με αποτέλεσμα ενώ όλη η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία βρισκόταν στο σκοτάδι της βαρβαρότητας, στην Ελλάδα εξακολουθούσε να λάμπει η φλόγα των τεχνών και των επιστημών.⁵³⁵ Τον δέκατο τρίτο αιώνα, οι Έλληνες παρουσίασαν την τέχνη της ζωγραφικής στην Πίζα και τη μουσική στη Βενετία, αλλά και οι Ιταλοί τα παρακολουθούσαν στα συνεχή ταξίδια τους και στις εμπορικές συναλλαγές που είχαν στη γείτονα χώρα.⁵³⁶

Οι Έλληνες και οι Ιταλοί ενώθηκαν όχι μόνο στα ευχάριστα γεγονότα, αλλά και σε όλες τις αντιξοότητες. Η Ιταλία γεμάτη ευγνωμοσύνη για τα οφέλη που της χάρισε η

“Tito Quinto Flaminio ne’ giuochi Olimpici fece proclamare a suono di tromba, la libertà delle città greche e l’esonazione di ogni tribute, e Nerone nei giuochi Istmi si fè egli stesso banditore di quella che diede all’ Acaia. In Atene un rione era abitato dai Romani, cola raccolti per istudiare lettere, arti e filosofia, ornate di sontuosi monumenti, di cui alcuni sussistono tuttora, come la Torre de’ Venti, quello di Filoppapo. Il tempio di Giove Olimpico, la porta di Adriano. E a vicenda la più gran parte dei monumenti di Roma vennero innalzati sotto la direzione di architetti e scultori greci, i quali ugualmente che i retori e i filosofi, potevano liberamente stabilirsi in essa sotto il dominio degl’Imperatori, ed abbellire delle maravigliose opera del loro scalpello non solo quella immortale città, ma molte della nostra cara Italia”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 8.

⁵³⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] continuo con Pecchio, che quando i principi crociati usurparono e si divisero tra loro l’impero greco, i Veneziani non si vergognarono di farsi complici di questo grande ladroneccio, trattenendosi una parte del territorio come compenso dei loro larghi soccorsi. Malgrado questa somma ingiustizia, essi lasciarono tanta libertà all’ingegno greco onde si sviluppasse a piacer suo, che nel mentre tutto l’impero romano giaceva nelle tenebre della barbarie, in Grecia brillava ancora il benedetto fuoco delle scienze e delle arti; [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 9-10.

⁵³⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] e quasi non fosse possibile a queste due sorelle, la Grecia e l’Italia, di stare lungamente divise tra loro nella corrispondenza di nobili uffici, rammentiamoci che nel tredicesimo secolo i Greci introdussero l’arte della pittura a Pisa, e della musica a Venezia; comunque sia, fu in Grecia che gl’Italiani le appresero nella occasione de’ loro frequenti viaggi e de’ commerci che vi facevo”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 10.

Αρχαία Ελλάδα, δέχτηκε στην αγκαλιά της τους πρόσφυγες του Βυζαντίου και τους πρόσφερε γενναιόδωρη φιλοξενία για να τους απαλύνει τον πόνο του εκπατρισμού.⁵³⁷ Οι Ενετοί κυριαρχούσαν έναντι των Τούρκων στις ελληνικές θάλασσες για δύο αιώνες με επιτυχία, μετά από πολεμικές συγκρούσεις στις οποίες πολλοί Ιταλοί στρατιώτες έχασαν τη ζωή τους. Στις αρχές της Ελληνικής Επανάστασης, ιταλικές πόλεις, ιδιαίτερα της Ρωμανίας, πρόσφεραν καταφύγιο σε πολλές ελληνικές οικογένειες που διέφυγαν από την πατρίδα τους, αλλά και η Ελλάδα γεμάτη ευγνωμοσύνη, μετά το 1849, φιλοξένησε τρεις χιλιάδες Ιταλούς εξόριστους. Οι Ιταλοί πρόσφεραν σημαντική στρατιωτική βοήθεια στον ελληνικό αγώνα. Σχεδόν όλοι οι αξιωματικοί του τάγματος του Υψηλάντη στην πολιορκία της Τριπολιτσάς ήταν Ιταλοί. Συμμετείχαν επιφανείς Ιταλοί, καπετάνιοι και αξιωματικοί,⁵³⁸ ανάμεσα τους ο σπουδαίος Πιεμοντέζος φιλέλληνας κόμης Σαντόρε ντι Σανταρόζα (conte Santorre di Santa Rosa),⁵³⁹ ο οποίος όταν έφτασε στην Ελλάδα καλωσορίστηκε από όλους τους υπουργούς.⁵⁴⁰ Ένας από αυτούς ήταν ο Κουντουριώτης, ο οποίος σε μία επιστολή του στον Μαυροκορδάτο ομολόγησε ότι κοκκίνισε μπροστά σε αυτόν τον περίφημο εθελοντή που ήρθε για να θυσιαστεί για τον ελληνικό λαό, θαυμάζοντας τον, όταν τον είδε, για τη σοφία του, τη δύναμη της ομιλίας του και το περίσσιο θάρρος του.⁵⁴¹

⁵³⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Se non che l’Italia, riconoscente degli antichi benefici avuti dalla Grecia, le protendeva le braccia in quel suo infortunio, felice di raccogliere nel suo seno i profughi di Bisanzio e di lenire ad essi con una munifica ospitalità, il fiero dolore di aver perduto la patria diletta”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 10.

⁵³⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

Μεταξύ των Ιταλών που ήρθαν για να πολεμήσουν με αυταπάρνηση για την εθνική ανεξαρτησία της Ελλάδας ήταν και ο πρίγκιπας Paolo di Luciano Buonaparte, ο οποίος αυτοκτόνησε με πυροβόλο όπλο και τα τελευταία λόγια του πεθαίνοντας ήταν: **Είμαι νεκρός**. Το πτώμα αυτού του νεαρού πρίγκιπα φυλάχθηκε από τους Έλληνες σε ένα βαρέλι κονιάκ, μέχρι το 1829. Το είχε δει ο αδελφός του Zecchini σε μία εκκλησία των Σπετσών, και κάποιος προσπάθησε να τρυπήσει το βαρέλι και να πει το ποτό.

“[...]; IL Principe Paolo di Luciano Buonaparte, che s’uccise in un brik per lo sparo di una pistol ch’era dietro a pullire, e morendo disse queste sole parole, e in Italiano: **son morto**. (1);[...]”.

“(1) Il cadavere di quel giovane principe fu conservato dai Greci sino nel 1829, in una botte di acquavite, veduta da mio fratello in una chiesa di Spezie; e qualcuno andava talvolta a spillarla, per bere di quel liquore”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 12.

⁵³⁹ Βλ. την αγάπη του Santa Rosa για την Ελλάδα όπως την εκφράζει σε επιστολή του προς τον Γάλλο φιλόσοφο Cousin, στο Παράρτημα 56.

⁵⁴⁰ Βλ. πως περιγράφει τον Santa Rosa ο Tommaseo στην Ιταλίδα συγγραφέα και ποιήτρια Giovita Scalvini, στο Παράρτημα 57.

⁵⁴¹ Παραπομπή από βιβλίο:

Πολλοί νέοι από την Ελλάδα επέλεξαν τα Πανεπιστήμια της Ιταλίας για να συνεχίσουν τις σπουδές τους, στα οποία διδασκόταν ένα μεγάλο σύνολο των θεμελιωδών αρχών μίας επιστήμης ή μίας τέχνης. Στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας είχε σπουδάσει ιατρική ο Zecchini, όπως και ο Ιωάννης Καποδίστριας και ο Κωλέττης, τους οποίους είχε ακούσει να επαινούν την υψηλή διδασκαλία των καθηγητών και τις εξαιρετικές γνώσεις που απέκτησαν στην ιατρική σχολή, αν και στην πορεία του βίου τους επέλεξαν τελικά διαφορετικό επάγγελμα, λιγότερο ήρεμο, αλλά περισσότερο ένδοξο.⁵⁴² Ο Zecchini σημειώνει με ενθουσιασμό και συγκίνηση ότι η στοργική σχέση Ελλάδα-Ιταλίας επισφραγίζεται από την διακήρυξη των Ελλήνων της Σικελίας να επιλεγθεί ως βασιλιάς της Ελλάδας ο Amadeo II, γιος του Vittorio Emanuele.⁵⁴³

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στον «Γαλάτη» (Galatis),⁵⁴⁴ ο οποίος ήταν από τα ιδρυτικά μέλη της Φιλικής Εταιρείας και από τα περισσότερο δραστήρια. Καταγόταν από οικογένεια ευγενών της Ιθάκης και ο Zecchini, τον χαρακτηρίζει ως ένθερμο νεαρό άνδρα, πολύ διορατικό, πολύ τολμηρό, με εξαιρετική καλοσύνη, με λεπτή κομπόση, με ωραία εμφάνιση, με σαγηνευτική ευγλωττία και πλούτη.⁵⁴⁵ Αντίθετα ο Καποδίστριας τον είχε χαρακτηρίσει επιδειξιμανή και υπερφίαλο. Παρόλα αυτά δολοφονήθηκε από άλλα μέλη της εταιρείας. Υπάρχουν διάφορες

“[...] di tutti i ministri, il solo Conduriotti non ebbe scorpolo di trattarlo con singolari riguardi, il quale in una sua lettera a Maurocordato, confessava d'aver arrossito davanti all'illustre esule, maravigliandosi di scorgere in lui tanto senno, tanta potenza di parola, tanto coraggio”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 14.

⁵⁴² Παραπομπή από βιβλίο:

“Appresso, sino a di nostri, la gioventù greca venne ad erudirsi nelle Università d'Italia, anzichè in quelle di altri paesi; e tanto crescere in dottrina, che dalle nostre cattedre suonò poi la sua voce; ed io uno degli ultimi a farne tesoro, udii dalla bocca di Capodistria e di Coletti menar nobile vanto d'essersi nutriti a quelle scuole di alti insegnamenti dai quali appresero l'arte di sanare i morbi, che poi abbandonarono per correre una via diversa, meno pacifica, ma più gloriosa”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 10-11.

⁵⁴³ Παραπομπή από βιβλίο:

“Fu in Sicilia che si udi in questi giorni a proclamare dai Greci, Amadeo II figlio di Vittorio Emanuele, a re dell'Ellade”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 13.

⁵⁴⁴ Βλ. συνάντηση Νικόλαου Γαλάτη και Ιωάννη Καποδίστρια στην Αγία Πετρούπολη, στο Παράρτημα 58.

⁵⁴⁵ Παράρτημα από βιβλίο:

“Uno de' primi iniziati nell'Eteria, in quella cospirazione redentrice della Grecia, fu Galatis, native d'Itaca; giovane ardentissimo, perspicacissimo, audacissimo, d'una gentilezza squisita, d'una eleganza dilicata, d'un aspetto simpatico, d'una eloquenza affascinante, provveduto di grandi ricchezze”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 24.

εκδοχές για τους λόγους της δολοφονίας του. Στο τρίτο κεφάλαιο εξυμνεί τις αρετές και τη μεγαλοψυχία των ηρωίδων του ελληνικού αγώνα, «Μπουμπουλίνας και Μαντώ Μαυρογένους» - “Bobolina e Modèna Maurojeni”, οι οποίες αν και αντίθετες προσωπικότητες, η πρώτη αγέρωχη, ικανή με πρακτικό μυαλό, η δεύτερη διανοούμενη και ντελικάτη, έμειναν στην αιωνιότητα για την ανδρεία, τη γενναιότητα, την ομορφιά και το πνεύμα τους.⁵⁴⁶ Συνεχίζει με τον «Ελληνικό Κλήρο» - “Il Clero Greco”, το πέμπτο κεφάλαιο έχει τίτλο, «Συκοφαντίες και αίσχη ενός Νεότουρκου» - “Calunnie e oltraggi di un Neo-Turco”, στο έκτο κεφάλαιο συγκρίνει τις κυβερνήσεις των δύο οικογενειών, της Αρχαίας Αθήνας και του νεοσύστατου ελληνικού κράτους της εποχής του, «Οι Πεισιστρατίδες και οι Καποδίστρια» - “I Pisistrati e i Capodistria” και στο έβδομο κεφάλαιο γράφει για τον «Μιαούλη» - “Miauli” που είχε γνωρίσει στην Ύδρα και τον παραλληλίζει με τον Garibaldi. Στα επόμενα κεφάλαια περιγράφει τις ομορφιές των ελληνικών νησιών, της «Ύδρας» - “Idra”, της «Δήλου» - “Delo”, της «Μήλου» - “Milo” και της «Σαντορίνης» - “Santorino e la sua Isola Nuova”. Στο δέκατο τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην «Μετανάστευση» - “L’ Emigrazione”. Στα επόμενα κεφάλαια διηγείται τα ήθη και τα έθιμα του ελληνικού λαού, τις παραδόσεις και τις συνήθειες του, «Περί του τοκετού των γυναικών της Ελλάδας» - “Del parto delle donne di Grecia”, «Περί ελληνικού χορού» - “Della danza greca”, «Κηδείες των Ελλήνων» - “Dei funerali greci”, «Η επιλογή του γαμπρού και οι γάμοι στην Ελλάδα» - “La scelta dello sposo e i matrimoni in Grecia”. Στο δέκατο όγδοο κεφάλαιο μιλάει για τις «Τέχνες και δυο Ευρωπαίους καλλιτέχνες στην Ελλάδα» - “Le arti e due artisti europei in Grecia” και στο δέκατο ένατο απεικονίζει μία «Νύχτα στο Αιγαίο» - “Una notte sull’ Egeo”. Στο εικοστό κάνει αναφορά για την «Ελληνική πολιτοφυλακή» - “Della milizia greca” και στο εικοστό πρώτο για τον «Άνδρα και τη γυναίκα της Ελλάδας» - “L’ uomo e la donna di Grecia”. Ο Zecchini τελειώνει το βιβλίο του με το εικοστό δεύτερο κεφάλαιο μνημονεύοντας το «Θάνατο του Καποδίστρια» - “Della morte di Giovanni Capodistria”.

⁵⁴⁶ ΤΣΟΛΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελλάδα στην εργοβιογραφία του PIERVIVIANO ZECCHINI (1801-1882). Ηρωϊκές μορφές της επανάστασης της Ανεξαρτησίας του 1821*, σσ. 15-17.

5.3. Οι Πεισιστρατίδες και οι Καποδίστρια (I Pisistrati e i Capodistria)

Ο Zecchini επιθυμώντας να συγκρίνει ηγετικές προσωπικότητες της αρχαιότητας και της σύγχρονης εποχής του, ανατρέχει σε φιλοσοφικές σκέψεις και ερωτήματα, ιστορικών και λογοτεχνών, για την ανωτερότητα της ψυχής και την ποιότητα του πνεύματος του ανθρώπινου είδους. Ξεκινά το κεφάλαιο με τη φράση του Ιταλού δημοσιογράφου και λογοτέχνη Niccolò Tommaseo: «Σε τι μοιάζουν, σε τι διαφέρουν οι μεγάλοι άνδρες».⁵⁴⁷ Ανατρέχει στον Πλούταρχο που υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει τόση μεγάλη ανισότητα από θηρίο σε θηρίο, όσο υπάρχει από άνθρωπο σε άνθρωπο. Αλλά και ο σημαντικός φιλόσοφος και λογοτέχνης της Γαλλικής Αναγέννησης, Michel de Montaigne, θέλοντας να διευρύνει τις ανθρωπιστικές ανησυχίες του Πλούταρχου, στο έργο του *Δοκίμια* συγκρίνει τον Επαμεινώνδα, μία εξέχουσα προσωπικότητα που έχει χαρακτηριστεί από την ιστορία ως ισχυρός στρατηγός και ιδεαλιστής πολιτικός, με κάποιον που γνώριζε ότι δεν στερείται κοινής λογικής, για να διαπιστώσει ότι υπάρχει τεράστια διαφορά ανάμεσα σε αυτούς τους δύο άντρες, τέτοια διαφορά μυαλού και ψυχής που δεν υπάρχει στα θηρία. Την ίδια αναζήτηση διατυπώνει και ο Λατίνος ποιητής, Τερέντιος: «Άρα άνθρωπος με άνθρωπο σε τι ξεχωρίζει;».⁵⁴⁸ Κατά μία άλλη άποψη, ο Ιταλός πολιτικός και συγγραφέας Guerrazzi, στο έργο του *Ο Γάιδαρος (L' Asino)*, υποστηρίζει ότι όλοι οι άνθρωποι είναι κατώτεροι από τα ζώα τόσο στα συναισθήματα της καρδιάς όσο και στο πνεύμα, ότι κι αυτός πρέπει να κριθεί κατώτερος από έναν γάιδαρο, όταν αντίθετα ο Αδάμ ήθελε να γίνει ίσος με το Θεό.⁵⁴⁹

⁵⁴⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Materia di libro importante; in che si somiglino, in che si differenzino gli uomini sommi”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 78.

⁵⁴⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Plutarco parlando della sufficienza dell’animo e delle qualità dello spirit, dice non essere tanta disparita da bestia a bestia, quanta n’ è da uomo a uomo; e Montaigne confrontando Epaminonda, quale se lo immagina, con uno ch’egli conosceva non privo di senso comune, crede poter ampliare la sentenza di Plutarco, e dire che v’è maggior disparità da tale a tale uomo, che non da tale uomo a tal bestia, ripetendo con Terenzio: Item vir viro quid praestat?

“Adunque l’uomo all’uomo in che sopra?”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 78.

⁵⁴⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“E del suo avviso non dubitiamo essere Guerrazzi, se nel suo **Asino** pare sostenga, anzi sostiene che tutti gli uomini sono inferiori agli animali si nelle facoltà dell’animo, che in quelle dello spirit, onde lui pure dovrebbe giudicare inferior ad un asino, quando invece Adamo voleva divenire uguale a Dio”.

Ο Zecchini θα προσπαθήσει να αποδείξει ότι η παρατήρηση του Πλούταρχου δεν ισχύει και ότι υπάρχει μεγάλη ομοιότητα μεταξύ των ανθρώπων, των ικανοτήτων και των δυνατών προσωπικοτήτων τους, επηρεασμένοι από την εκπαίδευση και τις μελέτες τους, από τις περιστάσεις και τα γεγονότα που διαμόρφωσαν τη συμπεριφορά και τον χαρακτήρα τους.⁵⁵⁰ Αποπειράται να συγκρίνει τους Πεισιστρατίδες, Ίππαρχο και Ιππία, τους τυράννους στην Αρχαία Αθήνα και τους Καποδίστρια, Ιωάννη και Αυγουστίνο, τους σύγχρονους του πολιτικούς άνδρες. Καταγράφει ότι είναι πολλές οι ομοιότητες τους στη διάρκεια της πολιτικής τους ζωής, που είναι σαν να κρατούν οι νεότεροι έναν καθρέφτη και να αντικατοπτρίζονται οι αρχαιότεροι.⁵⁵¹ Και οι Πεισιστρατίδες και οι Καποδίστρια προέρχονταν από αριστοκρατικές οικογένειες, είχαν ευγενική καταγωγή και έχαιραν κύρος και σεβασμό λόγω της συμβολής των προγόνων τους στις δημόσιες υποθέσεις.⁵⁵² Και στις δύο δυναστείες επικρατούσε οικογενειοκρατία στο δημόσιο βίο, αφού συγγενείς τους κατείχαν διοικητικές θέσεις περνώντας από γενιά σε γενιά.

5.3.1. Οικογενειοκρατία και απόλυτη εξουσία

Οι Πεισιστρατίδες είχαν πατέρα τον Πεισίστρατο, γιο του Ιπποκράτη, ο οποίος σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, ήταν απόγονος του τελευταίου βασιλιά

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 78.

⁵⁵⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] faremo una osservazione in parte contraria a quella di Plutarco, e diremo che talvolta v'è tanta somiglianza tra uomo e uomo, alludendo alle facoltà anzidette e agli effetti che scorgonsi dal loro esercizio, che non si saprebbe se ciò dipenda da una organizzazione fisica tra loro poco diversa, o da una medesima educazione avuta, o dagli stessi esempi a studio propositi, o dalla accidentalità delle stesse circostanze cui soggiacquero, o da tutte queste condizioni che tanto influiscono sulla condotta e sui carattere degli uomini”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 78.

⁵⁵¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Il paragone che puossi instituire tra i Pisistrati Ipparco ed Ippia, e i Capodistria Giovanni ed Agostino, è un argomento tanto favorevole alla suddetta mia proposizione, che poco più potrebbesi dire di uno specchio per mostrare che noi abbiamo le forme e la fisionomia ch'esso ci presenta”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 79.

⁵⁵² Παραπομπή από βιβλίο:

“Si i Pisistrati che i Capodistria sortirono natali nobilissimi, e distinti per vitrù di uomini autorevoli nel maneggio della pubblica cosa”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 79.

της Αθήνας, του Κόδρου. Πιο κάτω στο κείμενο του Zecchini σε ένα δίστιχο χαραγμένο στο βωμό του Μαντείου του Απόλλωνα, σύμφωνα με τα λόγια του Θουκυδίδη, αναγράφεται ότι πατέρας του Πεισίστρατου είναι ο Ιππίας, όπως είναι και το όνομα του εγγονού του. Ο Πλούταρχος, από την άλλη πλευρά, αναφέρει την σκληρή τυραννία του Πεισίστρατου, γιου του Ιπποκράτη, και συνεχίζει υπονοώντας τον σφετερισμό της εξουσίας, της συγκράτησης της, της ποιότητας και εγκυρότητας των νόμων της, της αγροτικής απασχόλησης και της εκπαίδευσης που παρείχε στους πολίτες, κ.α., χαρακτηριστικά που αποδεικνύουν ότι μιλάει για τον Πεισίστρατο, πατέρα του Ιπάρχου και του Ιππία, και όχι ενός άλλου άνδρα με το ίδιο όνομα.⁵⁵³

Οι Καποδίστρια καυχόνταν ότι ήταν ανίψια και εγγόνια των Νικολάου, Γεωργίου, Αλεβίζου, Σταύρου και Βίκτωρα Καποδίστρια, διάσημων πολεμιστών ενάντια των Τούρκων. Τα μέλη της οικογένειας Καποδίστρια έφεραν τον τίτλο του κόντε-κόμη που τους είχε παραχωρηθεί από έναν Δούκα της Σαβοΐας.⁵⁵⁴ Ο πατέρας τους είχε μεγάλη επιρροή στα Ιόνια Νησιά, καθώς η πατρίδα του στις αρχές του αιώνα άλλαζε συχνά ηγεμόνες και προστάτες μεταξύ των ισχυρών κρατών της Ευρώπης, ήταν επιδέξιος στις πολιτικές διαπραγματεύσεις, είχε την ικανότητα να συνδυάζει την αριστοκρατική καταγωγή της οικογένειάς του με τον βαθμό της εξουσίας

⁵⁵³ Παραπομπή από βιβλίο:

“(4) Stando al distico del testo, pare allora che Pisistrato non fosse altrimenti figlio d’Ippocrate, com’io appoggiato all’autorità di Plutarco, notai nel principio di questo Capitolo, ma d’Ippia, avo quindi del nostro Ippia, tanto più che Tucidide dice: e Pisistrato figliuolo d’Ippia, quel che fu tiranno, che aveva il nome dell’avo, quando signoreggiava dedicò l’ altare ec. Plutarco invece si esprime così: ET si hoc incertum, scimus tamen Gelonem ET Hieronem pisistratumque Hippocratis filium, quamvis per summum nefas tyrannide potiti essent, ad virtutem usurpante (Plutarco, Opuscula, pag. 312. Venetiis per Io. Ant. Et fratres de Fabio, sumpta ex requisitione D. Melchiorris Sessa. Anno Domini 1532 mense martio). E continua col far cenno della sua usurpazione del potere, della sua moderazione, della bontà e validità delle sue leggi, della occupazione Agricola e della educazione procurata ai cittadini, del suo valore in guerra ec. Cose tutte comprovano parlar egli di Pisistrato, padre d’Ipparco e d’Ippia, e non d’altr’uomo dello stesso nome”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 96-97.

⁵⁵⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“I primi nacquero da Pisistrato figlio d’Ippocrate, ch’era della stripe di Codro; I secondi che giustamente vantavano essere nipoti di Nicolò, di Giorgio, di Alvise, di Stauro e di Vittore Capodistria, famosi guerrieri contro i Turchi, e decorate del titolo di conti da un duca di Savoia, [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 79.

του, αλλά και να χρησιμοποιεί προς όφελος της πατρίδας του την ευφυΐα και την εφευρετικότητά του.⁵⁵⁵

Και οι δύο οικογένειες αγαπούσαν την εξουσία, αρέσκονταν να γίνουν κυρίαρχοι του λαού και το πετύχαιναν. Ο Ίππαρχος και ο Ιωάννης ήταν κι οι δύο σημαντικοί ηγέτες με πειστική ευγλωττία, απροσδιόριστη χάρη, κολακευτική δημοτικότητα. Πρόσφεραν τον πλούτο τους στο λαό χωρίς να χάνουν την αξιοπρέπεια και το κύρος τους.⁵⁵⁶ Ο Ίππαρχος, όπως και ο Πεισίστρατος, μοίρασε μεγάλο μέρος της γης στους φτωχότερους πολίτες. Ο Ιωάννης έδωσε ένα ευκαταφρόνητο ποσό στο ταμείο του ελληνικού κράτους και έδειξε ενάρετη συμπεριφορά απορρίπτοντας την πρόταση της Εθνοσυνέλευσης του Άργους να παίρνει μισθό για το αξίωμα του Προέδρου, από ένα κράτος που ήταν γεμάτο ερείπια και ο λαός του πεινούσε.⁵⁵⁷ Ο Zecchini παράλληλα καταγράφει τα λόγια του Γερμανού φιλέλληνα Ειρηναίου Θείρσιου (Friedrich Thiersch), ότι τη γενναιοδωρία του Ιωάννη

⁵⁵⁵Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] ebbero per padre un uomo tanto destro nei negozi politici, e così influente nella sua patria (le Isole Jonie), che le varie sorti, cui anch’essa à soggiaciuto nell’occasione del travasamento degli Stati d’Europa che accadde ne’ primordi del secolo, dipesero molto da lui, il quale seppe congiungere alla nobiltà del casato, l’autorità del grado e dell’ingegno”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 79.

⁵⁵⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“Però tutti due questi presidi si mostrarono affabili, clementi, caritatevoli, di una eloquenza persuasiva, di una grazia insinuante, di una popolarità lusinghiera, nè mancarono di essere prodighi delle loro ricchezze domestiche, di cui Ipparco abbondava assai più che Giovanni”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 79-80.

⁵⁵⁷Σύμφωνα με τον Zecchini, το ποσό είχε επινοηθεί σκόπιμα, ήταν πολύ μεγάλο και ο ίδιος γνώριζε ότι ξεπερνούσε ακόμη και το μισθό του Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, οπότε σε περίπτωση που συμφωνούσε θα ήταν ντροπή για το όνομα και την αξιοπρέπειά του και χωρίς αμφιβολία θα το χρησιμοποιούσαν οι αντίπαλοί του.

“Che s’egli mostrò molta virtù ricusando la proposta dell’Assemblea nazionale di Argo, che fu di fissargli trentamila talleri all’anno per la carica di Presidente, non è da ignorarsi che fra le sue pareti domestiche, prima ancora che nell’assemblea, si proponeva da’ suoi quello che a’ suoi fini meglio potesse accomodare; per lo che, conforme discorrevasi in que’ giorni in Grecia, quella somma era stata a bella posta ideata col disegno che rifiutandola si cattivasse maggiormente l’animo del popolo, tanto più ch’esso allora gemeva nell’estrema miseria. Inoltre il Capodistria sapeva che gli opposenti a quella proposta avrebbero potuto far osservare, che prescindendo anche dal Presidente della Confederazione Svizzera, il quale (esso pure porta il titolo di Eccellenza) non percepiva dallo Stato che diecimila franchi, quello degli Stati Uniti d’America, nonostante la importanza somma della carica, e la grande ricchezza del governo e del popolo, non ritraeva dalla lista civile che venticinquemila dollari: sapendo questo, egli era più che sicuro del rigetto di quella trattativa, che sarebbe stata di sfregio al suo nome e alla sua dignità senza dubbio”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 80.

δεν τη μιμήθηκαν τα αδέρφια του. Ο Αυγουστίνος, όταν αυξήθηκε το εισόδημά του, επιδείκνυε κάθε είδους πολυτέλεια, χωρίς να νιώθει ντροπή ότι βρίσκεται κάτω από το βλέμμα του Μιαούλη και των Υδραίων. Αλλά και ο Βιάρος⁵⁵⁸ ήταν επιρρεπής σε απεριόριστες απολαύσεις και οι υπερβολές του στο υπουργείο Δικαιοσύνης, ο οποίος μαζί με τον υπουργό επί του Δικαίου, Γεννατά, καθιέρωσαν την απομάκρυνση των δικαστών και των έκτακτων δικαστηρίων. Και οι δύο άξιζαν οστρακισμό. Ο Zecchini έχει ένα μικρό δισταγμό να αναφέρει αυτό το γεγονός γιατί από την αλληλογραφία του με τον Βιάρo είχε σχηματίσει τη γνώμη ενός ευγενικού ανθρώπου.⁵⁵⁹

Ο Ίππαρχος ακολούθησε την πολιτική και τις συμβουλές πατέρα του. Του είχε προτείνει να συγκεντρώσει όλες τις εξουσίες στο πρόσωπό του, να προστατέψει τους πολίτες που αποτελούν τον εχθρό των πλουσίων με το πρόσχημα της ισότητας όλων των τάξεων, γιατί οι αγρότες και οι άνθρωποι των βουνών θα τον στηρίξουν στο υψηλό του αξίωμα. Να διαθέτει ισχυρό στρατό για να αναγκάζει και τους πιο απείθαρχους να τον υπακούσουν. Αλλά και ο Ιωάννης Καποδίστριας αυτή την πολιτική έθεσε σε εφαρμογή, οι αγρότες και οι άνθρωποι των βουνών (κλέφτες και αμαρτωλοί) του Μοριά ήταν ένθερμοι υποστηρικτές του και τον αποκαλούσαν με τη βενετική φράση *Μπάρμπα (Barba) Γιάννη*.⁵⁶⁰

⁵⁵⁸ **Βιάρος Καποδίστριας**, βλ. Βιογραφικά.

⁵⁵⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“La liberalità di Giovanni, non poteva esser fatta da agostino col suo peculio private, che povero egli era; bensì poi che andò in Grecia, lo si vide sfoggiare in ogni sorta di lusso, e Thiersch chiama orientale quello di cui s’era circondato a bordo dell’ Ellade, non arrossendo di abbandonarsi sotto gli occhi dell’austere Miaouli e de’ sobri Idriotti a tutte le delizie della sua nuova grandezza qual supremo generale, nè arrossendo di soddisfare a miglior tempo con larghi doni gli appetiti della gioventù più fervid e spensierata. La qual proclività a questo genere di volgari piaceri, cui si dava senza ritegno il fratello Viaro, che per i suoi eccessi nella legislatura si meritò l’ostracismo (2), ...”.

(2) Fu Viaro Capodistria, e Gennatà cui s’ era associate nelle faccende del minister della Giustizia, che stabilirono l’ amovibilità dei giudici e i tribunali eccezionali, per la qual cosa vennero espulsi dalla Grecia; nè temo dir questo, comeché da quel Capodistria io abbia avuto due lettere gentilissime.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 81.

⁵⁶⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

Η λέξη *Barba*, που είναι η επίσης σλαβική, εκτός από την έννοια του *θείου*, χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει οποιονδήποτε άνδρα με καλή εμφάνιση, του οποίου το όνομα είναι άγνωστο.

“A Giovanni Capodistria tanto piacque questa politica, e si felicemente la pose in pratica, che i montanari appunto e i contadini della Morea gli erano in tal modo devoti che lo chiamavano con frase veneta, rimasta in paese dagli antichi dominatori, **Barba Gianni** (zio Giovanni), il qual modo, come

Από την άλλη πλευρά, αυτοί οι δύο κυβερνήτες κατάφεραν να απαλλάξουν τις πατρίδες τους από καταστάσεις που τις ταλαιπωρούσαν. Ο Ίππαρχος φρόντισε να καθαρίσει την Αττική από ληστές που την μάστιζαν και ο Ιωάννης να ελευθερώσει το Αιγαίο από την πληγή των πειρατών, που ήταν ο φόβος και ο τρόμος στα νησιά και στη θάλασσα. Σε αυτό το ηρωικό του εγχείρημα, σημαντικός ήταν ο ρόλος του Μιαούλη, ο οποίος στα νησιά, Σκόπελο και Σκιάθο, κατατρόπωσε τα πειρατικά καράβια. Λίγους μήνες μετά την άφιξη του Ιωάννη Καποδίστρια στην Ελλάδα, η θάλασσα ήταν ασφαλής, αποκαταστάθηκε το εμπόριο και επικράτησε σταθερότητα στην εμπορική κίνηση των πλοίων.⁵⁶¹

5.3.2. Λάτρεις των γραμμάτων και των τεχνών

Παρότι το πολίτευμα με το οποίο κυβερνούσε ο Ίππαρχος ήταν τυραννία, προώθησε τις τέχνες και τα γράμματα, και έδειξε την αγάπη του για τα συγγράμματα προβαίνοντας στην πλήρη συλλογή των ομηρικών ποιημάτων, προτρέποντας το λαό να τα τραγουδούν σε στιγμές αναψυχής, όπως στη Φλωρεντία που τραγουδούσαν την *Κωμωδία* του Δάντη. Στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος, ο Ιωάννης Καποδίστριας ενθάρρυνε τη μελέτη της Βίβλου, ένα έργο του Θεού και των προφητών ανώτερο από κάθε άλλο έργο των διάσημων θνητών. Επιθυμούσε τη διάδοσή της ανάμεσα στις φτωχότερες οικογένειες των πόλεων και των χωριών, έχοντας τη βοήθεια πολλών Αμερικανών, οι οποίοι με περίσσιο ζήλο συνέβαλαν σε αυτό το ευσεβές

dissi in altro luogo di questo libro, è anche slavo, e l'appellativo **Barba** usasi pure per chiamare qualunque uomo di buon aspetto, e di cui s' ignora il nome".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 83.

⁵⁶¹ Παραπομπή από βιβλίο:

"Se non che un'altra cura e più nobile e più lodata ebbero que' due governanti: l'antico di purgare l'Attica dai masnadieri che la infestavano; il moderno, di liberare l'Egeo dalla peste de pirati, il cui ardire temerario negli assalti, e talvolta la brutalità dopo l'infame vittoria, faceva impallidire i più audaci naviganti. Nella qual impresa veramente eroica, ebbe gran parte Miauli, che presso le isole di Scopelo e di Solicato catturò settantotto tra scune, mistici ed altri legni velieri armati in corso; e tanto fu il terrore che la sua venuta incusse negli Isolanti, che pochi mesi dopo l'arrivo del Presidente in Grecia, il mare fu sicuro, e in ogni parte ristabilito il commercio, e stabilmente confermato".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 83.

έργο,⁵⁶² ανυπομονούσε να δει σε σύντομο χρονικό διάστημα αυτό το ιερό βιβλίο στα χέρια των παιδιών.⁵⁶³

Οι Πεισιστρατίδες ασχολήθηκαν με τη διακόσμηση της Αθήνας. Κατασκεύασαν ναούς,⁵⁶⁴ γυμναστήρια, σιντριβάνια, σχολεία και μία βιβλιοθήκη, η οποία περιείχε να καλύτερα βιβλία εκείνης της εποχής.⁵⁶⁵ Ο Ιωάννης Καποδίστριας ενδιαφέρθηκε κι εκείνος για να ανασυγκροτήσει το ελληνικό κράτος και να του χαρίσει την αρχαία αίγλη του. Φρόντισε να ανοίξει αλληλοδιδασκτικά σχολεία⁵⁶⁶ σε πολλές περιοχές της χώρας,⁵⁶⁷ να

⁵⁶² Παραπομπή από βιβλίο:

“Del qual amore a que’ nobili studi s’a una prova nella compiuta collezione che si fece per opera sua dei poemi d’Omero, eccitando il popolo con lusinghiere parole a cantarli si ne’ suoi momenti d’ozio, che durante le sue fatiche, come quelle di Firenze, il quale si ricreava cantando la Commedia di Dante. Giovanni Capodistria favorì invece lo studio della Bibbia, poema tanto superiore a quelli di quegl’impareggiabili vati, quanto lo sono le opere di Dio a quelle de’ più famosi mortali. Egli ne sollecitò la diffusione fra le famiglie più povere delle città e de’ villaggi, e secondando in questa opera pia lo zelo di molti Americani, ebbe la compiacenza di vedere che in poco tempo quelle sacre carte erano nelle mani de’ fanciulli”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 83-84.

⁵⁶³ Βλ. δύο περιστατικά που αφηγείται ο Zecchini για να δείξει την αγάπη των Ελληνοπαίδων για μάθηση και διδασκαλία, στο Παράτημα 59.

⁵⁶⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

Όπως αναφέρει ο Αριστοτέλης στο έργο του *Πολιτικά*, ο ναός του Ολυμπίου Διός ανακατασκευάστηκε με διάταξη του Ήπαρχου.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 84-85.

⁵⁶⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

“Uno de’ più brillanti pensieri che accarezzassero i Pisistrati, fu di decorare Atene di tempîi, di ginnasii, di fontane; di creare scuola, di formare una biblioteca de’ migliori libri che fossero a quel tempo, e la quale fu la prima che si vedesse in quella città, già per coltura si distinta nel mondo”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 85.

⁵⁶⁶ Τα αλληλοδιδασκικά σχολεία τα είχε δημιουργήσει ο Κυβερνήτης για την εκπαίδευση των νέων, γιατί το μεγαλύτερο ποσοστό του λαού ήταν αναλφάβητο. Ελάχιστοι άνθρωποι ήταν μορφωμένοι και δεν δέχονταν όλοι να γίνουν δάσκαλοι. Οπότε εφαρμόστηκε στη διδασκαλία η αλληλοδιδασκτική μέθοδος, όπου οι καλύτεροι μαθητές δίδασκαν τους υπόλοιπους μαθητές στις μικρότερες τάξεις.

⁵⁶⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini διαψεύδει τον αριθμό των σχολείων που δημοσίευσε η κυβέρνηση στις εφημερίδες. Αναφέρει ότι στην Αίγινα και στην Ύδρα είχαν δημιουργηθεί πολύ λιγότερα από τον αριθμό που δημοσιεύτηκε, κάτι που μπορεί να έγινε για να εκπλήξει τους ξένους.

“Senonché non è a credere che quel gran numero di scuole registrate nelle effemeridi che pubblicava il Governo, fossero attuate in fatto, imperocchè se molti erano i fabbricati a quest’ uso, non in tutti c’era l’insegnamento, il quale ai più anzi mancava. Nè so poi, a meno che non sia stato per abbagliare i forestieri, perchè in Egina, sede allora del Governo, vi fossero niente meno che venti-cinque scuola, senza quelle di mutuo insegnamento, abbenchè non contasse che 4,000 abitanti, mentre a Idra, città che ne vantava oltre 30,000, e che aveva tanto ben meritato dalla patria, non n’esisteva che una soltanto”.

χτίσει ένα ορφανοτροφείο⁵⁶⁸ στην Αίγινα με τη συμβολή του φιλανθρωπικού έργου των Φιλελληνικών Επιτροπών της Ευρώπης.⁵⁶⁹ Ταυτόχρονα, ο συγγραφέας αφήνει κάποια ερωτηματικά στον αναγνώστη για την αποφυγή του Καποδίστρια να ιδρύσει μουσικό σχολείο και ναυτική σχολή.⁵⁷⁰ Υποστηρίζει τη χειραγωγήση της εκπαίδευσης από την Κυβέρνηση, παραθέτοντας γεγονότα, καθώς και την ποδηγέτηση της ιδιωτικής τυπογραφίας και του έντυπου τύπου.⁵⁷¹

Ο Ίππαρχος έμεινε στην ιστορία για την ανέγερση ενός ναού, ενώ ο Καποδίστριας δημιούργησε ένα μουσείο με πολύ σπάνια αντικείμενα της αρχαιότητας, το οποίο είχε επισκεφτεί ο Zecchini την εποχή που ήταν στην Ελλάδα, το 1830.⁵⁷² Από το 1813 ιδρύθηκε η *Κοινωνία των Φίλων των Μουσείων*, η οποία επόπτευε επίσης τα σχολεία της χώρας.⁵⁷³ Τόσο ο Ίππαρχος, όσο και ο Ιωάννης δημιούργησαν σημαντικές βιβλιοθήκες και φρόντισαν να τις εμπλουτίσουν με χρήσιμα και σπάνια βιβλία, όπως έγινε

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σσ. 85-86.

⁵⁶⁸Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini αναρωτιέται γιατί ο Κυβερνήτης Καποδίστριας, το ορφανοτροφείο που είχε ιδρύσει και αριθμούσε τα εξακόσια άτομα, το μετέτρεψε σε νοσοκομείο-απομόνωσης εκείνων που πάσχουν από ανίατες ασθένειες.

“Non so pure perchè il Presidente Capodistria che volle fosse in quell’Orfanotrofio, che aveva seicento individui, e che poi terminò in un lazaretto, [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 86.

⁵⁶⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“Uguale amore, onde favorire il lustro cittadino, manifestò Giovanni Capodistria, il quale oltre la cura ch’ebbe di far aprire molte scuole di mutuo insegnamento in molti paesi della repubblica, e di farne costruire i luoghi appositi, fece pur erigere un bellissimo Orfanotrofio in Egina; ned è a diminuire del suo merito se in quest’opera caritativa vi contribuirono specialmente i Comitati filellini d’Europa, usando di quella generosità per cui si distinsero ad ogni bisogno dell’infelice Grecia”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 85.

⁵⁷⁰Βλ. αναφορά του Zecchini για την αμέλεια του Καποδίστρια να ιδρύσει μουσικό σχολείο και ναυτική σχολή, στο Παράρτημα 60.

⁵⁷¹Βλ. αναφορά του Zecchini σχετικά με την κυβερνητική καθοδήγηση στην εκπαίδευση και στην ελευθερία του Τύπου, στο Παράρτημα 61.

⁵⁷²Βλ. πληροφορίες του Zecchini για τα πολύτιμα αντικείμενα του μουσείου, στο Παράρτημα 62.

⁵⁷³Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] nella qual città sino dal 1813 erasi fondata la società degli Amici de’ Musei, che sorvegliava anche alle scuole del paese”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 88.

στα χρόνια του Καποδίστρια χάρη στη γενναιοδωρία πολλών Φιλελλήνων και πολλών Ελλήνων από διάφορες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής.⁵⁷⁴

Ο Ίππαρχος διακόσμησε την Αθήνα με σιντριβάνια. Ο Καποδίστριας, από την άλλη πλευρά, πραγματοποίησε πιο χρήσιμο έργο, αποφασίζοντας τη σύσταση μίας ιατρό-φαρμακευτικής επιτροπής, η οποία πήγε στα Θερμιά (το άλλο όνομα της Κύθνου) για να αναλύσει τα θερμά ιαματικά τους νερά, που λόγω της ιδιαίτερης ποιότητάς του, είναι σχεδόν αναβράζοντα, έδωσαν το όνομα στο νησί, και οι θεραπευτικές τους ιδιότητες χάρισαν φήμη στην Ελλάδα.⁵⁷⁵

Και οι δύο έχαιραν την αγάπη και το σεβασμό του λαού εμπλουτίζοντας την πόλη με ηθικά διδάγματα. Ο Ίππαρχος είχε διακοσμήσει την Αθήνα με όρθια γλυπτά του Ερμή σκαλισμένα με δίστιχα γεμάτα αστική και ηθική σοφία, δύο εκ των οποίων που είχε κατασκευάσει ο ίδιος ο Ίππαρχος, αναφέρονται από τον Ιταλό ιστορικό και λογοτέχνη Cantù στην *Παγκόσμια Ιστορία* του, και το πιο όμορφο από αυτά είναι: **Περπάτα σκεπτόμενος την δικαιοσύνη**.⁵⁷⁶ Ο Ιωάννης Καποδίστριας είχε χαράξει τις προσόψεις των

⁵⁷⁴Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Αντώνιος Παπαδόπουλος από τη Βενετία, ξεχώρισε μεταξύ όλων, ήταν ένας άξιος δωρητής, φανερώνοντας το πνεύμα, τη γενναιοδωρία και την πολυτέλεια του, εμπλουτίζοντας τη βιβλιοθήκη με επιστημονικά έργα, απαραίτητα για τους δασκάλους και τους μαθητές του Πανεπιστημίου, αφού πριν η μικρή βιβλιοθήκη είχε μόνο βιβλία ιταλικής λογοτεχνίας που είχαν δωριστεί από Τοσκανούς, Πιεμοντέζους και Λομβαρδούς.

“Antonio Papadopoulo di Venezia, si distinse fra tutti, che i suoi doni furono degni di lui, voglio dire del suo ingegno, della sua generosità ed opulenza; senonché sino già pochi anni la piccola biblioteca non abbondava che di libri di letteratura Italiana regalati da alcuni Toscani, Piemontesi e Lombardi, e difettava invece di opera scientifiche, si necessarie ai professori e agli scolari della Università, che ormai è già in flore”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 88.

⁵⁷⁵Παραπομπή από βιβλίο:

“Dicemmo delle fontane con cui Ipparco abbellì Atene; Capodistria non lo imitò in questo, ma fece in cambio opera forse più utile, ordinando che si formasse una Commissione medico-farmaceutica, la quale recassesì a Thermià onde analizzare le sue acque termali, che, appunto per questa loro particolare qualità di essere quasi effervescenti, diedero il nome all'isola, e per la loro virtù medica acquistarono non poca celebrità in Grecia”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 89.

⁵⁷⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] in ogni angolo della città, rizzate dell'erme su cui leggevansi scolpiti dei versi elegiaci pieni di sapienza civile e morale, due delle quali massime, fatte dallo stesso Ipparco, sono riportate da Cantù nella sua **Storia Universale**, e la più bella di esse è questa: **camina pensando alla Giustizia**”.

σχολείων, με το ίδιο σημαντικά αποφθέγματα για να θυμόμαστε και να εκτιμούμε αυτά τα λόγια. Στο βιβλίο *Ταξίδι στην Ελλάδα* καταγράφεται: **Οι λέξεις είναι αδελφές των έργων.**⁵⁷⁷

Η Αθήνα των Πεισιστρατίδων έλαμψε με το πνεύμα και την ιδιοφυία των λυρικών ποιητών Ανακρέοντος του Τήιου, Σιμωνίδη του Κείου, Ονομάκριτου και πολλών άλλων διάσημων ανδρών.⁵⁷⁸ Αλλά και στην Ελλάδα την εποχή του Zecchini, ο Ιωάννης Καποδίστριας προσκάλεσε για την ανασύσταση του κράτους επιφανείς άνδρες, ο καθένας στον τομέα του, τον φιλόλογο Μουστοξύδη που ήρθε από την Ιταλία, τον ποιητή Ρίζο από την Αγγλία, τον φιλόσοφο Βάμβα και τον μηχανικό Βούλγαρη⁵⁷⁹ από τη Ρωσία.⁵⁸⁰ Ο Zecchini διαπιστώνει ότι η αγάπη ενός Κυβερνήτη για τις τέχνες, τα γράμματα και τους λόγιους, δεν αποδεικνύει την καλοσύνη του, γιατί με το πρόσχημα του τιμώμενου τέκνου της χώρας, προσκαλούνται οι καλλιεργημένοι συμπατριώτες, οι φιλόσοφοι και οι καλλιτέχνες, και όταν δεν είναι πλέον χρήσιμοι, εκτοπίζονται.⁵⁸¹

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 89.

⁵⁷⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Giovanni Capodistria invece avea fatto scolpire sulla facciata delle scuole, sentenze non meno importanti a ricordarsi, le quali scuole, com’ erano molte, così era facile ad imbattersi in que’ detti e farne tesoro; ed uno fra parecchi, ordinato da lui e notato da Vivien nel suo **Viaggio in Grecia**, fu il seguente: **le parole sieno sorelle delle opere**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 89.

⁵⁷⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Rifulse l’Atene de’ Pisistrati dal genio di Anacreonte di Teo, di Simonide di Ceo, di Onomacrito e di molti altri celebri uomini, ch’ essi incitavano con ogni lusinga a prendervi onorata dimora”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 91.

⁵⁷⁹ Βλ. μνεία του Zecchini για τον Βούλγαρη, στο Παράρτημα 63.

⁵⁸⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“Anche la Grecia moderna accolse nel suo seno pei consigli di Giovanni Capodistria, non solo il filologo Mustoxidi che ci venne dall’Italia, ma il poeta Risos dalla Inghilterra, e il filosofo Vanva e l’ingegnere Bulgari dalla Russia [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 91.

⁵⁸¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Sconfortante esempio è per noi questo di vedere che le arti e le lettere e i loro cultori non sieno sempre segno della bontà d’un Governo che chiamò a sè l’une e gli altri col pretesto che ne sia onorata la nazione, e di premiare i loro nobili studi; essendochè spesso una tal devozione al sapere non è appunto che un pretesto nel più cattivo suo senso, onde velare co’ colori di esso i fini contrari a quell’ntento, che sarebbe troppo bello se comparisse nella sua nobiltà e schiettezza”.

Οι Πεισιστρατίδες ενθάρρυναν τις πρώτες προσπάθειες της τραγωδίας που έκανε ο βακχικός ποιητής Θέσπις, ο οποίος σκέφτηκε πρώτος να παρεμβαίνει με απαγγελίες στους διθυράμβους που τραγουδούσε μία χορωδία, αναφερόμενος σε μυθολογικούς χαρακτήρες και στην εμπορία των δικαστών. Αν και ο Σόλωνας θεώρησε σωστό να απαγορεύσει τους αυτοσχεδιασμούς των διθυράμβων, γιατί δεν σέβονταν τις παραδόσεις χλευάζοντας τα αστεία και τη σοφία τους, ο Ίππαρχος, αντίθετα, ακολούθησε την πολιτική του πατέρα του, υποστήριξε αυτό το είδος τέχνης με σκοπό να αποσπάσει την προσοχή του λαού από τις καθημερινή καταπάτηση των δημοκρατικών αρχών.⁵⁸² Από την άλλη πλευρά, ο Ιωάννης Καποδίστριας, κινήθηκε διαφορετικά. Διέταξε να σταματήσουν μία σειρά από δραματικές παραστάσεις που χειροκροτήθηκαν στο μοναδικό θέατρο που υπήρχε στην Ελλάδα, στη Σύρο. Η τελευταία ήταν ο *Τιμολέων* του Alfieri και ο Κυβερνήτης θορυβήθηκε ότι θα επηρέαζε σε μεγάλο βαθμό την ένθερμη φύση των Ελλήνων και αυτό το θέατρο θα μετατρέπεται σε σχολή ελευθερίας και ανεξαρτησίας. Ο Zecchini είχε παρακολουθήσει την τραγωδία *Μάρκος Μπότσαρης*, η οποία παρουσιάστηκε από κάποιους που στην πραγματικότητα είχαν συμμετάσχει σε αυτό το τρομερό γεγονός.⁵⁸³

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 91-92.

⁵⁸²Παραπομπή από βιβλίο:

“Già sappiamo in qual guisa i Pisistrati favorirono efficacemente i primi tentativi dell’arte drammatica, onde Tespi, poeta bacchico, pensò di frammischiare alcuni dialoghi ai rozzi ditirambi che cantavansi a coro dal popolo, traendolo gradatamente a contraffare i magistrati e perfino i personaggi mitologi. Che se Solone stimò conveniente di bandire quegli improvvisatori di ditirambi perchè semiebbero beffavano le tradizioni più rispettate, facendo scopo de’ loro lazzi e delle loro buffonerie il disprezzo per la sapienza e la costumatezza, Ipparco, per lo contrario, ad imitazione del padre, gl’incoraggiava come mezzo di distrarre il popolo dal pensare ai giornalieri assalti che di continuo davansi all’ordine repubblicano”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 92.

⁵⁸³Παραπομπή από βιβλίο:

“Giovanni Capodistria allo stesso fine si contenne diversamente: ordinò che fosse soppresso un corso di drammatiche rappresentazioni che si applaudevano nel teatro di Sira, il solo che fosse in tutta la Grecia, perocchè egli troppo bene sapeva che in esso non recitandosi che tragedie, l’ultima delle quali fu il **Timoleone** d’Alfieri, avrebbesi soverchiamente favorita l’indole ardente de’ Greci, e tramutato quel teatro in iscuola di libertà e d’indipendenza. Una delle tragedie alle quali io ho assistito, fu il **Marco Bozzari**, rappresentato da alcuni di quelli che nella realtà del tremendissimo fatto vi presero parte”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 92.

Ο Ολλανδός ιστοριογράφος και κλασικός λόγιος Μόιρς (Meursius) καταγράφει ότι οι Πεισιστρατίδες τραγουδήθηκαν από τον Αίσωπο, ο οποίος περνώντας από την Αττική, εμπνεύστηκε από την ευχάριστη και οικεία ατμόσφαιρα της διακυβέρνησής τους, συνθέτοντας προς τιμή τους το γνωστό μύθο *Οι βάτραχοι που ζητούσαν ένα βασιλιά*. Ο Βάμβας, ένας αντίστοιχος σοφός του Αισώπου των σύγχρονων χρόνων, συνέθεσε μία ωδή στον Καποδίστρια, ίσως η τελευταία που έγραψε, αφού λίγες μέρες αργότερα, κατηφορίζοντας προς τη Ζέα, δυστυχώς ναυάγησε στο βράχο Πιπέρι, που τώρα ονομάζεται από τους συμπατριώτες του ναυτικού: *ο βράχος του φιλοσόφου*.⁵⁸⁴

5.3.3. Διακυβέρνηση του κράτους

Ο Πλούταρχος στο έργο του *Σόλωνας*, αποτυπώνει το γεγονός ότι ο Ίππαρχος, ακολουθώντας τις συμβουλές και τις εντολές του πατέρα του, αναβίωσε την αξία της πολιτοφυλακής, παρέχοντας στους στρατιώτες, που δεν μπορούσαν να φέρουν όπλα, μία ασφαλή διαμονή για το υπόλοιπο της ζωής τους. Το ίδιο έπραξε και ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο οποίος επέλεξε τον Πόρο, μάλλον και τα Μέθανα, ως τα μέρη όπου μπορούν να υποστηριχτούν και να διαμείνουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες με την οικονομική ενίσχυση της κυβέρνησης.⁵⁸⁵

⁵⁸⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“I Pisistrati vennero cantati da Esopo, il quale passando per l’Attica si sentì allettato dalla dolcezza del loro governo, e facendoli soggetto della sua Musa, compose in onore di essi la famosa favola: **le rane che domandano un re**. Il povero Vanva difettoso di corpo ugualmente ch’ Esopo, e come questi credulo, quantunque sapiente, guardando piuttosto ai buoni effetti che gli cadevano sott’occhio, che alla cagion loro, la quale rispetto ad essi non offriva guarentigia di durata nè al presente, nè per l’avvenire (incerto è sempre il bene di un despota, nullo se il suo successore è diverso di lui) compose un’ode a Capodistria, l’ultima forse ch’egli fece, poichè di là pochi giorni, veleggiando verso Zea, naufragò sfortunatamente allo scoglio Pipéri, chiamato ora dai naviganti suoi compatriotti: **lo scoglio del filosofo**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 93.

⁵⁸⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο συνταγματάρχης τους ήταν από την Κορσική με το όνομα Abati, ο οποίος μία ημέρα από το προπύργιο που έβλεπε στη θάλασσα, διέταξε πυρ εναντίον μερικών ρωσικών σκαφών, των οποίων οι καπετάνιοι υπηρετούσαν τον Πρόεδρο με σκοπό να καταστρέψουν την ανεξαρτησία της νέας του πατρίδας που άξιζε την εξορία, προς όφελος του κυρίου τους.

Ο Θουκυδίδης παραθέτει ότι μόλις ο Ίππαρχος πήρε την εξουσία στα χέρια του, επέβαλλε το δέκατο του προϊόντος της Αττικής, έναν φόρο που είχε θεσπίσει ο Πεισίστρατος. Αργότερα το μείωσε στο εικοστό, γεγονός που κέρδισε τους επαίνους όλων των ιστορικών, αρχαίων και νεότερων, για την γενναιοδωρία του. Ο Ιωάννης Καποδίστριας φαίνεται ότι μιμούταν τη συμπεριφορά του πολιτικού της αρχαιότητας.⁵⁸⁶ Αρχικά, επέβαλλε τη συνέχιση του φόρου της δεκάτης και στη συνέλευση του Άργους προτάθηκε η μείωσή του, η οποία συμφωνήθηκε γρήγορα και ομόφωνα.⁵⁸⁷

Το κυβερνητικό σύνταγμα που διατηρούσαν οι Πεισιστρατίδες στην Αθήνα, συνεχίζουν οι Καποδίστρια στην Ελλάδα με την ίδια μορφή και ουσία. Ένας Άρειος Πάγος, ο οποίος αρχικά είχε την ποινική δικαιοδοσία, στη συνέχεια αποτέλεσε το όργανο για τη διατήρηση των νόμων, με τους οποίους αναγνωρίστηκαν οι αρχές του ολιγαρχικού πολιτεύματος, που αποτέλεσαν τη βάση της κυβέρνησης των Πεισιστρατίδων. Μία Γερουσία, θεματοφύλακα των νόμων που αντικατέστησε το Πανελλήνιο, ένα απλό Συμβούλιο του Κράτους, υποκατάστατο του Νομοθετικού Συμβουλίου (το

“[...] loro colonnello era un Corso di nome Abati; e, poichè m’accade parlare di lui, dirò che un bel giorno dal propugnacolo che soprastava al mare, comandò il fuoco contro alcuni vascelli russi, i cui capitani servivano il Presidente con la mira di distruggere a pro del loro padrone, l’indipendenza della nuova patria che s’era meritata quell’esule”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 92-93.

⁵⁸⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Σπηλιάδης στην *Αναίρεσή* του, σημειώνει ότι ο Καποδίστριας μερίμνησε για τον αγροτικό κόσμο και τους ακτήμονες, βιώνοντας τον «πόλεμο» των Φαναριωτών και των ολιγαρχών: «είχε βοηθήσει τους γεωργούς χορηγήσας αυτοίς σπέρματα και βους, εφ’ όσον τ’ ασθενή μέσα του επέτρεψαν· μάλιστα είχε διατάξει να μη εισπραχθή μήτε η δεκάτη του έτους 1829, μήτε κανείς άλλος φόρος καθ’ όλην την ηπειρωτικήν Ελλάδα· ηλάττωσε προσέτι τας δεκάτας εις οκτώ τοις εκατόν δια τας εθνικάς γαίας, και προσδιώρισε τας ώρας καθ’ ας οι γεωπόνοι ήσαν υπόχρεοι να τας μεταφέρωσι· εθέσπισε μάλιστα να τας πληρώνωσιν εις χρήματα, προς αποφυγήν της μετακομίσεως, και όπως απαλλαγή πάσης ενοχλήσεως εκ μέρους των ενοικιαστών».

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, ό. π., σελ. 27.

⁵⁸⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Anche Ipparco nell’esordire del suo governo, impose la decima del prodotto dell’Attica, tributo già stabilito da Pisistrato; senonchè egli lo ridusse più tardi alla ventesima di quelle entrate; di che nuove lodi da tutti gli storici all’uomo generoso, tanto più che quel tributo serviva, dice Gillies, al mantenimento delle guardie, e alle appartenenze della dignità regale, laddove, secondo Tucidide, pare fosse a servizio dello Stato. Giovanni Capodistria, quasi avesse fatto scopo del suo diportamento, il diportamento di quell’antico, egli pure impose che continuasse la decima quale era prima di lui; [...]. La qual diminuzione proposta da lui all’Assemblea di Argo, venne tosto e unanimamente accordata”. ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 93.

βουλευτικόν), αποτέλεσε τα θεμέλια της διακυβέρνησής τους.⁵⁸⁸ Οι δικαστές που αντιπροσώπευαν την εκτελεστική εξουσία και που σχημάτισαν ένα είδος αριστοκρατίας με επικεφαλής τον Ίππαρχο, εκλέχτηκαν από τον ίδιο μέσα από τον πυρήνα της παράταξής του. Το ίδιο δικαστικό σώμα, οι ίδιες εκλογές και ένας ισότιμος Πρόεδρος καθιερώθηκαν στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος με τις εντολές του Καποδίστρια.⁵⁸⁹ Θα πρέπει να προστεθούν κι οι εννέα άρχοντες, τους οποίους όρισε ο Σόλωνας. Παρέμειναν και στην τυραννία των Πεισιστρατίδων και οι οποίοι αντιστοιχούσαν στους υπουργούς του Καποδίστρια, με τη μικρή διαφορά ότι αυτοί ήταν στα γραφεία τους.⁵⁹⁰

Ένα δείγμα της δημοκρατίας παρατηρήθηκε στα δικαιώματα που άφησαν αυτοί οι πρίγκιπες στους ταπεινότερους πολίτες να κάθονται στα δικαστήρια και να συμμετέχουν στη δημόσια Συνέλευση, αν ήταν άνδρες. Η Συνέλευση ανέθεσε αρμοδιότητες στην εκτελεστική εξουσία παρά στη νομοθετική. Το δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας θεσπίστηκε και από τους Καποδίστρια. Και οι δύο οικογένειες επιθυμούσαν την κατάργηση των εκλογών, ακυρώνοντας τις αποφάσεις της Συνέλευσης του Άργους για την ανανέωση του Συντάγματος και στερώντας από τη Συνέλευση το δικαίωμα που είχε καθιερώσει ο Σόλωνας, να εκλέγει, να εγκρίνει και να κρίνει τους δικαστές, γεγονός που οδήγησε στη δολοφονία του Ιωάννη από τους εχθρούς του και στην εξορία του Αυγουστίνου από την Ελλάδα.⁵⁹¹

⁵⁸⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Un Areopago, che in origine era una giurisdizione criminale, indi servì a conservare le leggi, in cui ravvisavasi il principio oligarchico, formava la base del governo de’ primi; un Senato depositario delle leggi nel quale si mutò il Panellenio, semplice Consiglio di Stato che s’avea sostituito al Consiglio legislativo (το βουλευτικόν), costituiva il fondamento del governo de’ secondi”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 94.

⁵⁸⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“I magistrati che rappresentavano il potere esecutivo, e che formavano una specie di aristocrazia, avevano per capo Ipparco, ed erano eletti da lui, che li traeva dal seno del suo partito; la medesima magistratura, e la stessa elezione, e un ugual Presidente stabiliva il secondo degli ordini di Capodistria; [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 94.

⁵⁹⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] al che è d’aggiungersi che i nove arconti istituiti da Solone e conservati dai Pisistrati, corrispondevano ai ministri di Capodistria, con poca differenza nei loro uffici”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 94.

⁵⁹¹ Παραπομπή από βιβλίο:

Από όλα αυτά τα συμβάντα, ο Zecchini υποθέτει ότι οι Πεισιστρατίδες και οι Καποδίστρια δεν ήταν ικανοποιημένοι να είναι οι πρώτοι δικαστές και οι αρχηγοί ενός δημοκρατικού κράτους, αλλά ήθελαν να κυβερνούν δεσποτικά, αγνοώντας τους νόμους και τη δικαιοσύνη, προκαλώντας το μίσος που δημιουργήθηκε προς το πρόσωπό τους. Σύμφωνα με τα λόγια του Θουκυδίδη, αναφερόμενος στους Πεισιστρατίδες, δεν ήταν μισητοί σε μεγάλο τμήμα του λαού γιατί αφιερώθηκαν στην αρετή και στη σύνεση. Όσον αφορά τους Καποδίστρια, σύμφωνα με τα λόγια του Zecchini, κυβερνούσαν σαν Αυτοκράτορες, σαν τους Λόρδους στο Κοινοβούλιο⁵⁹² και δεν φοβάται να αναφέρει σε αυτούς τους Κερκυραίους, ότι κατήργησαν την πολιτική ελευθερία, ενώ τους ζητήθηκε να την σεβαστούν και να την προστατεύουν.⁵⁹³

Οι ικανότητες και οι αξίες και των δύο επισκιάστηκαν από αυτή την ανήθικη συμπεριφορά, προς έναν αξιόλογο λαό που δεν βρίσκει μεγαλύτερη ικανοποίηση από το να θυσιάσει τον ίδιο του τον εαυτό, ούτε μεγαλύτερο

“[...] se non che avendo essi voluto osteggiarla in quella parte che riguardava le elezioni, pretendendo si facessero a loro talento, annullando i diritti e le decisioni di quella d’Argo pel rinnovamento di un’altra, diritti e decisioni già riconosciute da Giovanni, come fecero i Pisistrati, che tolsero all’assemblea il diritto stabilito da Solone di eleggere, approvare e giudicare i magistrati, ne avvenne che anche per quel nuovo sovrano Giovanni cade sotto i colpi omicidi de’ suoi nemici, e che Agostino abdicasse al potere esiliandosi dalla Grecia”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 94.

⁵⁹² Παραπομπή από βιβλίο:

Η καθηγήτρια Ελένη Κούκου σημειώνει: «Στην Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα το πολιτικό σύστημα της συνταγματικής μοναρχίας της Αγγλίας βρισκόταν πλησιέστερα προς τις πολιτικές τοποθετήσεις του Καποδίστρια. Το αγγλικό κοινοβούλιο το θεωρούσε σαν το βήμα της Ευρώπης και τα μέλη του όργανα της κοινής γνώμης. Γι’ αυτό άλλωστε και αγωνίστηκε να θέσει τα Επτάνησα υπό την αγγλική προστασία, που τη θεωρούσε πιο φιλελεύθερη, και πάλεψε να ματαιώσει τις προσπάθειες της απολυταρχικής Αυστρίας».

ΕΛΕΝΗ Ε. ΚΟΥΚΚΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Ο άνθρωπος – Ο διπλωμάτης, 1800-1828*, ό. π., σελ. 115.

⁵⁹³ Παραπομπή από βιβλίο:

“Da ciò ci addiamo che i Pisistrati e i Capodistria non si contentavano di essere i primi magistrati, i capi d’uno Stato democratico, ma che vollero esserne i despotti, onde l’odio che ne conseguirono; perocchè non basta che gli uni e gli altri lasciassero ordinariamente libero corso alle leggi e alla giustizia; non basta che il loro governo, come dice Tucidide parlando de’ primi, fosse (parole sue) **irreprendibile, e che circa esso non era molto odiato dal popolo; non basta che per gran parte di tempo attendessero alla virtù e alla prudenza**, s’egli stesso dice de’ Pisistrati quello ch’io dico dei Capodistria, che **signoreggiavano**, che avevano **imperio**, ch’erano i **Signori della repubblica**; per lo che Gillies, sostenuto dall’ autorità della storia, a ragione, alludendo agli Ateniesi, scrive quello ch’io non temo riferire a questi Corciresi, cioè che abolirono la politica libertà, mentr’erano chiamati a rispettarla e a proteggerla”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σσ. 93-94.

πόννο από το να είναι σκλάβος των άλλων, να δέχεται με καλοσύνη τις προκλήσεις ενός άνδρα που του λέει: *Εσύ είσαι ο υπηρέτης, Εγώ είμαι ο αφέντης*.⁵⁹⁴ Ο λαός θα πρέπει να υπολογίσει περισσότερο τα δικαιώματά του σε σχέση με τα υλικά αγαθά, γιατί αυτά είναι η απόλαυση του μυαλού και όχι του σώματος.

Ο Zecchini αναφέρει δύο αντίθετα παραδείγματα, τον άγριο γάιδαρο τον οποίο αναφέρει ο Ιώβ, που ζει ελεύθερος στην εξοχή χωρίς να έχει σκληρό δάσκαλο ψάχνοντας διαρκώς για τροφή ή το άλογο με υπέροχη σέλα, κλεισμένο σε ένα στάβλο γεμάτο σανό και ζωοτροφές με ένα ισχυρό αφέντη που του συμπεριφέρεται ανάλογα με τις ιδιοτροπίες του και τους σκοπούς του. «Ο Ίππαρχος και ο Ιωάννης Καποδίστριας σε μία μοναρχία θα ήταν τα πρότυπα των ενάρετων βασιλιάδων, αλλά σε μία δημοκρατία, ο πρώτος ονομάστηκε τύραννος και ο δεύτερος δεσπότης».⁵⁹⁵ Χρησιμοποίησαν την απόλυτη δύναμή τους με τη πρόφαση ότι ακολουθούν τους νόμους, αφαιρώντας την ελευθερία από την αρχαία Αθήνα και τη σύγχρονη Ελλάδα, και η αντιπολίτευση επανέφερε τα κοινωνικά δικαιώματα που είχαν εκμηδενιστεί χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια.

Ο Zecchini καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, «αν ο Ίππαρχος και ο Ιωάννης είχαν μετριάσει τη λαχτάρα τους για εξουσία, δεν θα είχαν χαθεί τόσο άθλια, γιατί ο Θεός τους είχε προορίσει για να μεγαλουργήσουν και κανένας πρίγκιπας δεν αξίζει περισσότερη αγάπη και σεβασμό από αυτούς. Η φιλοδοξία τους δεν τους άφησε να εκτιμήσουν τη ρήση του Σόλωνα: **“Η ισότητα δεν φέρνει διαφωνία”**. Ούτε και τη διεισδυτική φράση του συγγραφέα Kempis: **“Δεν σε βλέπει αν βάλεις τον εαυτό σου κάτω από**

⁵⁹⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...]”, furono più sensibili che non di tutti i vantaggi che a loro procurarono que’ governanti, imperocchè un popolo degno non trova maggior compiacimento che nel disporre di sè, nè maggior dolore ch’essere mancipio di altri, e accettare quasi per grazia que’ favori che domani gli possono essere tolti da un uomo il quale gli dica: tu sei servo, io sono padrone”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 95.

⁵⁹⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

“Ipparco e Giovanni Capodistria in una monarchia sarebbero stati i modelli dei re virtuosi; ma in una repubblica, il primo era chiamato tiranno, il secondo despota, [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 95.

όλους, αλλά σε βλάπτει πάρα πολύ, αν τον βάλεις πάνω ακόμη και από μόνο έναν”».⁵⁹⁶

Σύμφωνα με τις απόψεις του Zecchini, μπορεί οι Έλληνες να είχαν λόγους να απομακρύνουν από την πολιτική σκηνή τον Καποδίστρια, αλλά οι Ιταλοί θα πρέπει να του είναι ευγνώμονες γιατί ήταν ο μόνος διπλωμάτης, στο Συνέδριο του Laybach, που τάχθηκε υπέρ του συνταγματικού καθεστώτος για το Βασίλειο της Νάπολης, ενώ οι υπόλοιποι διπλωμάτες υποστήριζαν την επιβολή του απόλυτου δεσποτισμού των βασιλιάδων. Δεν μπόρεσε να διευθετήσει το ζήτημα της αναδιοργάνωσης της κυβέρνησης του Βασιλείου των Δύο Σικελιών. Έπρεπε ο βασιλιάς της Νάπολης να περιβάλλεται από σοφούς και συνετούς συμβούλους, έτσι ώστε να του προτείνουν το καλύτερους χειρισμούς για τη μελλοντική ευτυχία του βασιλείου. Για αυτό το λόγο ο κόντε San Marzano έγραψε στον Vittorio Emanuele: **«Εάν η πρόταση του κόμη Καποδίστρια είχε εγκριθεί, σίγουρα θα οδηγούσε στη δημιουργία μίας συνταγματικής κυβέρνησης»**.⁵⁹⁷

Και οι δύο ηγεμόνες ήταν υπέρμετρα φιλόδοξοι και ο απόλυτος σκοπός τους ήταν η υστεροφημία τους, να τους αποδοθεί μετά θάνατο η τιμή που

⁵⁹⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

“Che se Ipparco e Giovanni avessero moderata la loro libidine d’imperò, non sarebbero si miseramente periti, nè alcun principe avrebbe meritato maggior ossequio e maggior amore di essi, nè alcun popolo sarebbe stato più felice di quello che Iddio aveva loro destinato. Ma gli ambiziosi non vollero mai far tesoro della sentenza di Solone che **l’uguaglianza non porta dissensione**; e molto meno di quella di Kempis: **non ti fa danno se tu ti ponga sotto tutti; ma ben ti nuoce assaissimo, se pur ad un solo ti metta sopra**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 95-96.

⁵⁹⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“(1) Quanto i Greci ebbero motivo di lamentarsi di Capodistria come uomo politico, altrettanto noi Italiani, e m’è di piacere il dirlo, dobbiamo essere grati a lui se fu il solo fra i diplomatici del Congresso di Laybach che proferì qualche parola a favore del reggimento costituzionale napoletano, mentre tutti gli altri volevano che gli si sostituisse il despotismo assoluto dei re; onde quanti erano que plenipotenziari, non fu uno che non sia disgustato altamente quando egli disse – che non si poteva nè doveva risolvere a Laybach la questione del riordinamento del governo delle Due Sicilie. Perchè il re di Napoli abbia modo di far ciò convenevolmente, bisogna che si trovi circondato da probi e oculati consigli eri napoletani. Essi soli possono suggerirgli il meglio da fare per la felicità ventura del regno. – Perciò il conte San Marzano scriveva a Vittorio Emanuele: **“se la proposta del conte Capodistria fosse stata adottata, avrebbe senz’altro dato luogo allo stabilimento d’un governo costituzionale”**. (Relazione sulle pratiche preparatorie per il regolamento del governo napoletano. – Docum. Autent.)”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 96.

τους ανήκει. Συνέχισαν και οι δύο την οικογενειοκρατία της δυναστείας, που έλεγχαν με συγγενείς ή με πρόσωπα του περιβάλλοντός τους όλες τις διοικητικές θέσεις, δηλαδή κληροδότησαν τη διδακτορική τους εξουσία ο καθένας στην οικογένειά του, κάτι που πέρασε σε αυτούς από τους πατέρες τους. Οι Πεισιστρατίδες αντιμετώπιζαν με τους νόμους της χώρας τους ότι η διακυβέρνησή τους θα διαρκούσε μόνο ένα χρόνο και ότι όλοι θα μπορούσαν να διεισδύσουν στη δικαστική εξουσία, όπως καταγράφει ο Θουκυδίδης, με τον εκφοβισμό, μετά το θάνατο του Πεισίστρατου, παραχωρήθηκε η κυβέρνηση της Αθήνας ως πατρική κληρονομιά στον γιό του Ίππαρχο. Είναι ενδεικτικό το δίστιχο που είχε σμιλεύσει ο Πεισίστρατος στο βωμό των δώδεκα θεών που αφιέρωσε στο Μαντείο του Απόλλωνα, αν και σημειώνει ο Θουκυδίδης, είναι λόγια ακατανόητα που διαγράφηκαν από τον λαό:

«Υπογραφή του Πεισίστρατου του Ιππία στο Μαντείο του Απόλλωνα-Φοίβου

Ειλικρινή τιμή προς την αξιοπρεπή αυτοκρατορία του».⁵⁹⁸

Ο Θείρσιος, διάσημος φιλέλληνας και γερμανός φιλόλογος, έχοντας εκθέσει ψευδή γεγονότα για τη πολιτική συμπεριφορά του Καποδίστρια,⁵⁹⁹ ο οποίος ήταν δίπλα του για περισσότερο από ένα χρόνο και είχε πολύ κοντινή

⁵⁹⁸Παραπομπή από βιβλίο:

“Parlando dell’ambizione degli uni e degli altri di questi dominatori, dirò che uguale fu il primo e l’ultimo dei loro scopi, ch’era il medesimo, cioè che la loro autorità dittatoriale passasse in eredità nella propria famiglia. I Pisistrati, facendo fronte alle leggi del paese che l’impero non avesse a durare che un anno e che ognuno potesse entrare in quella magistratura, riuscirono nel loro perfido attentato, onde vedemmo che alla morte di Pisistrato il suo governo discese come un retaggio paterno nel suo figliuolo Ipparco; e famoso è l’audace distico che il padre fece scolpire nell’altare dei dodici Dei da lui dedicato nella piazza ad Apollo Pizio, il quale, sebbene con lettere, dice Tuciddide, poco intelligibili, perchè cancellate dal popolo, suonava così:

“Già Pisistrato d’Ippia al Pizio Febo

Tal memoria franchò del proprio impero”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 96.

⁵⁹⁹Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Βαυαρός Thiersch είχε δηλώσει ότι προτού έρθει στην Ελλάδα υποστήριζε τον Καποδίστρια: «από τις εντυπώσεις που είχε αφήσει [...] στην Ευρώπη περίμενα να βρω σ’ αυτόν τον Τιμολέοντα της σύγχρονης Ελλάδος, κατασφυοφανημένον από τους εχθρούς του». Σε επιστολή του προς τον Stratford Canning, τον Άγγλο πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη, για να δικαιολογήσει τη μεταστροφή του και την ένταξή του στους αντικαποδιστριακούς, επισημαίνει ότι οι συνετοί και οι ισχυροί άνδρες της χώρας, είτε είχαν απομακρυνθεί από τον Κυβερνήτη είτε μετατράπηκαν σε σφοδρούς εχθρούς του. Ωστόσο, ο Βιάρος υπογραμμίζει ότι η επιστολή αυτή «αποτελεί κατά κύριο λόγο ένα λίβελλο κατά των αδελφών Καποδίστρια, και όλα αυτά για να ζητήσει μια ακρόαση [από τον Canning] και του δοθεί η τιμή να τον γνωρίσει προσωπικά».

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, ό. π., σελ. 23 και υποσημείωση 52.

επαφή με όλους τους επιφανείς άνδρες της χώρας, αναφέρει: «Μου φαίνεται ότι κάποιος βρίσκει αρκετή εξουσία για έναν πολύ φυσικό σκοπό, και από μόνο του είναι πολύ δικαιολογημένο να εγκατασταθεί για πάντα στην Ελλάδα, όπως έχουμε ήδη πει, και να το αφήσει κληρονομιά σε οικογένεια και φίλους».⁶⁰⁰

5.3.4. Οικογενειακή ζωή

Ο Zecchini, εκτός από την πολιτική ζωή των απόλυτων ρυθμιστών του πεπρωμένου του λαού τους,⁶⁰¹ όπως τους χαρακτηρίζει, «άγγιξε» και την οικογενειακή τους ζωή, καθώς και οι δύο ήταν πολύ κοντά στους γονείς και τα αδέρφια τους, και είναι προς τιμή τους.

Ο Πεισίστρατος μπορεί να θεωρηθεί πρότυπο πατέρα από τη συμπεριφορά του προς την κόρη του, όταν την έδωσε σε γάμο με τον Θρασύβουλο, ο οποίος την αγαπούσε τόσο πολύ που σε μία δημόσια θρησκευτική τελετή έτρεξε να την αγκαλιάσει και να την φιλήσει. Ο Πεισίστρατος απάντησε σε όσους τον ενθάρρυναν να πάρει εκδίκηση: «**Αν μισούμε αυτούς που μας αγαπούν, τι θα κάνουμε με εκείνους που μας μισούν;**».⁶⁰²

Ο πατέρας του Καποδίστρια, ο Αντωνο-Μαρία, ήταν αξιόλογος πατέρας, όπως τον χαρακτηρίζει ένας ανώνυμος που έκανε κριτική στο βιβλίο του

⁶⁰⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“Il me semble qu’ on en trouve d’ assez puissans dans ce dessein bien naturel, et en lui-même bien excusable dont nous avons parlé, de s’ établir à jamais dans la Grèce. Ainsi que nous l’ avons déjà dit, et de la laisser en heritage à la famille et à ses amis”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 97.

⁶⁰¹Παραπομπή από βιβλίο;

“[...] di quegli arbitri dei destini del loro popolo [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 97.

⁶⁰²Παραπομπή από βιβλίο:

“Se Pisistrato era il modello dei padri, essendosi mostrato tale massime verso la figlia, accordandola in isposa a Trasibulo, solo perchè l’ amava tanto che in pubblica cerimonia religiosa corse ad abbracciarla e baciarla, rispondendo egli netto a chi lo eccitava alla vendetta: **se noi odiamo coloro che ci amano, che faremo verso quelli che ci odiano?**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 97.

Θείρσιου, με τα εξής λόγια: **αναφερόταν ως παράδειγμα κάθε φορά που κάποιος μιλούσε για πατέρες των οικογενειών.**⁶⁰³

Ο Ίππαρχος και ο Ιππίας υπήρξαν ενάρετοι γιοι. Αλλά και ο Ιωάννης και ο Αυγουστίνος ήταν πολύ αγαπημένα αδέρφια. Ο Πλούταρχος, αναφέρει ως παράδειγμα οικογενειακών αρχών και αρετών τους γιους του Πεισίστρατου, ο οποίος μεγάλωσε τα παιδιά του να είναι αγαπημένα, να τιμούν τους γονείς τους, να σέβονται τους συγγενείς τους, να είναι προικισμένα με σοφία, δικαιοσύνη, τόλμη και εντιμότητα.⁶⁰⁴ Αλλά και ο Ιωάννης στην αλληλογραφία με τον πατέρα του, έδειχνε τα έντονα συναισθήματά του για την οικογένειά του. Πάντα τελείωνε τα γράμματά του στέλνοντας την αγάπη του σε αδέρφια και συγγενείς, και ζητώντας την ευχή της μητέρας του.

5.3.5. Το τέλος

Το τέλος των Καποδίστρια δεν ήταν διαφορετικό από εκείνο των Πεισιστρατίδων. Ο Θουκυδίδης εξιστορεί ότι ο Ίππαρχος, που είχε τιμήσει τον Αρμόδιο με το αξίωμα του ανώτατου διοικητή, δολοφονήθηκε από αυτόν και το φίλο του, Αριστογείτονα, στην ιερή τελετή της γιορτής των Παναθηναίων, ακριβώς στο Λεωκόριον, στο ναό της θεάς Αθηνάς.⁶⁰⁵ Οι δύο εραστές του επιτέθηκαν από θυμό και τον σκότωσαν, γεγονός που το

⁶⁰³ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] Il padre dei Capodistria pure, che chiamavasi Antonio Maria, era tale che l’anonimo il quale fece una critica al libro di Thiersch, dice: **on le citait pour exemple tout les fois que l’on parlait de pères de famille**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 97.

⁶⁰⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“Ipparco poi ed Ippia erano il tipo dei figli virtuosi; Agostino e Giovanni non lo erano meno, e si amavano a segno di anteporre, come vedemmo, il loro affetto fraterno a quello dei loro sudditi. Plutarco ne’ suoi **Opuscoli**, volendo portare un esempio di virtù domestiche, ci reca quello dei figli di Pisistrato, ed è tanto bello anche per la semplicità ellenica con cui è dettato, [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 97.

⁶⁰⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

“La fine della carriera dei Capodistria non è stata diversa da quella dei Pisistrati. Dice la storia che Ipparco, il quale aveva onorato Armodio del grado di capitano, restò ucciso da questi e dal suo amico Aristogitone nella sacra cerimonia delle feste Panatenee, e proprio nel Leocrio presso il tempio di Minerva”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, στο ίδιο, σελ. 98.

επιβεβαιώνει και ο Θουκυδίδης και ο Πλάτωνας, στον *Ίππαρχο*. Ο Αρμόδιος και ο Αριστογείτονας δολοφόνησαν τον Ίππαρχο για προσωπικούς λόγους και δεν τον θυσίασαν από αγάπη για την πατρίδα τους, για να ελευθερώσουν τους Αθηναίους από το τυραννικό τους πολίτευμα. Η δολοφονία του δεν ήταν θυσία, αλλά χρησιμοποιήθηκε από το λαό ως μέσο για να ανακτήσει την ελευθερία του και με αυτό τον τρόπο επιθυμούσε να καταγραφεί στην ιστορία.⁶⁰⁶ Οπότε δεν είναι περίεργο ότι οι στίχοι του ποιητή Αλκαίου τραγουδήθηκαν στην Ελλάδα:

«Από εσάς εδώ στη γη θα διαρκέσει για πάντα

Η άξια φήμη, φίλοι Αρμόδιος και Αριστογείτων

Θυσιαστήκατε στην πατρίδα και στο ίσο δικαίωμα

Απολαύστε γιορτές στην αναστημένη Αθήνα».⁶⁰⁷

Ο Ιωάννης Καποδίστριας ενώ έμπαινε στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα στο Ναύπλιο, μία Κυριακή πρωί, δολοφονήθηκε από τον Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη (αδελφό του Πετρόμπεη), στον οποίο είχε δώσει τον βαθμό του συνταγματάρχη. Είχε συνεργό, όπως και ο Αρμόδιος, τον γιό του Πετρόμπεη, τον Γεώργιο. Ο Θουκυδίδης, καθώς και ο Γάλλος

⁶⁰⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] può porsi a riscontro di quella d’uno di que’ Pisistrati, senza voler dire per questo che fosse di quella infamia, la quale fu l’origine che i due amanti, o ganzi che dire si voglia (non però amici io li chiamo), Armodio e Aristogitone, lo sacrificassero, e non già l’amore di patria, come comunemente si crede, chè questo fu poco meno che pretesto a quell’ assassinio, però omicidio, anzichè sacrificio. Da ciò si vede che ne’ popoli educati alla libertà, l’amore n’è sì grande, che, tolta e ricuperata che sia per qualunque mezzo e motivo qualunque, viene santificato l’uno, e obliato l’altro se indegno, non esaltando in questa impresa che il risultato di essa, quello della liberazione della patria”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 81-82.

⁶⁰⁷Παραπομπή από βιβλίο:

“Quindi nessuna meraviglia che si cantassero in Grecia i versi d’ Alcèo:

**“Di voi qui in terra durerà per sempre
La meritata fama, amici Armodio
Ed Aristogiton, poi che il tiranno
Immolaste alla patria ed ugual dritto
Goder voi feste alla risorta Atene”.**

**«Α’ εἰ σφῶν κλέος εσσεται κατ’ αἶαν,
Φιλταθ’ Αρμόδιε κ’ Αριστογείτων,
Ὅτι τον τύραννον κτάνετον,
Ισονόμους τὰ Αθήνας ἐποιήσατον».**

ZECCHINI PIERVIVIANO, στο ίδιο, σελ. 82.

συγγραφέας Jean-Jacques Barthélemy, καταγράφουν ότι μετά το θάνατο του Ίππαρχου, ο Αρμόδιος πέθανε επί τόπου από τα χτυπήματα των φρουρών του τυράννου. Ο Κωνσταντίνος γνώρισε την ίδια μοίρα, πυροβολήθηκε από τον φρουρό του Κυβερνήτη και τον αποτελείωσε με πολλά χτυπήματα ο όχλος, καταλήγοντας όχι μακριά από το πτώμα του Ιωάννη. Συνεχίζει ο Θουκυδίδης ότι, ο Αριστογείτονας αρχικά απέφυγε τους φρουρούς και το πλήθος, συνελήφθη λίγο αργότερα, τιμωρήθηκε σκληρά και πέθανε ατιμωμένος στη σκιά του Ίππαρχου. Ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης,⁶⁰⁸ στην αρχή, ξέφυγε κι εκείνος από το λαό και τους φρουρούς του Καποδίστρια, καταφεύγοντας στο σπίτι του Γάλλου πρέσβη, από όπου παραδόθηκε στις αρχές και δικάστηκε σε θάνατο σε ανοιχτή δίκη στο φρούριο Ιτς Καλέ του Ναυπλίου, παρουσία όλης της Ελλάδας.⁶⁰⁹

Ο Zecchini υπήρξε θεατής της δίκης και όταν ο Γεώργιος οδηγήθηκε στο θάνατο, τον αντιμετώπισε με θάρρος όπως και ο Αριστογείτων, με τα εξής λόγια: «Πεθαίνω με την ευχαρίστηση της εκδίκησης».⁶¹⁰ Ο Αθηναίος

⁶⁰⁸Παραπομπή από βιβλίο:

Όταν ο Ιωάννης Καποδίστριας προσκλήθηκε ως Κυβερνήτης της Ελλάδας με επταετή θητεία, το κράτος ήταν ερειπωμένο, δεν είχε ακόμη διαμορφωθεί. Τα λόγια του προς τον Γεώργιο Μαυρομιχάλη, πρόεδρο της αντικυβερνητικής επιτροπής, ο οποίος έγινε ένας από τους δολοφόνους του, ήταν τα εξής: «**Κατεβαίνω πολεμιστής εις το στάδιον, θα πολεμήσω ως κυβέρνησις, δεν λαθεύομαι τον έρωτα των προνομίων που είναι φυτευμένος εις ψυχάς πολλών, τα ονειροπολήματα των λογιωτάτων, ξένων πρακτικής ζωής, το φιλύποπτο, κυριαρχικό και ανήμερο αλλοεθνών ανδρών. Η νίκη θα είναι δική μας, αν βασιλεύση εις την καρδίαν μας μόνο το αίσθημα το ελληνικό**».

ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ ΔΙΟΝ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Εθνικός αγωνιστής, Διπλωμάτης, Θεμελιωτής Κράτους*, ό. π., σελ. 10.

⁶⁰⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“Giovanni Capodistria mentre entrava nella chiesa di San Spiridione in giorno di festa, venne esso pure morto da Costantino Mauromicali, da lui fatto colonello, il quale, ugualmente che Armodio, fu aiutato in quest’opera di sangue dal suo amico Giorgio (figlio del principe Pietro bey) che gli era nipote, perocchè Costantino era fratello di Petrombey. Morto Ipparco, Armodio, dice Tucidide, **subito morì quivi trafitto**, dai colpi, aggiunge Barthélemy, delle guardie del principe. Costantino incontrò la stessa sorte, che passato banda a banda da una palla di pistola, andò a finire poco distante dal cadavere di Giovanni; e l’uomo che lo ferì, fu una delle guardie di questi; e l’ultimo respiro l’esalò sotto i colpi di pugnale di molt’altri. Aristogitone, continua Tucidide, **schivò da principio quei della guardia, per lo concorso della moltitudine, ma preso dippoi, fu gravemente punito**, vale a dire immolato all’ombra Ipparco. Giorgio Mauromicali fuggì anch’egli in mezzo al popolo dalle guardie di Capodistria, ricovrandosi in casa dell’ambasciatore francese; ma in seguito a un processo criminale sostenuto da un dibattito a cielo scoperto nella fortezza dell’Itschkalè di Nauplia al cospetto di tutta la Grecia, [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 99.

⁶¹⁰Παραπομπή από βιβλίο:

υπέστη βασανιστήρια για να αποκαλύψει τους συνεργούς του, αλλά και ο Γεώργιος, που ήταν από τη Μάνη, υπέφερε από βασανιστήρια, και δεν του επιτράπηκε ο τελευταίος αποχαιρετισμός με τη σύζυγο και το παιδί του πριν από τη μοιραία ώρα.⁶¹¹

Η συνωμοσία εναντίον του Ίππαρχου, όπως και του Ιωάννη Καποδίστρια οργανώθηκε, εκτός από πολιτικό μίσος, από εγχώρια ντροπή και προσωπική οργή. Σύμφωνα με τα λόγια του Θουκυδίδη, ο Ίππαρχος έδωξε την αδελφή του Αρμόδιου, από μίσος προς αυτόν, από μία δημόσια τελετή, υποστηρίζοντας ότι ο δήμαρχος δεν ήθελε να είναι εκεί, επειδή είναι ανεπιθύμητη. Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ο πατέρας του Γεωργίου και ο αδελφός του Κωνσταντίνου, ήταν κυβερνήτης της Μάνης, όταν με εντολή του Ιωάννη και με τη συγκατάθεση του Βιάρου, που τον υποψιάστηκε για ανέντιμους πολιτικούς χειρισμούς, τοποθετήθηκε βίαια στη φυλακή χωρίς σεβασμό στην ηλικία του, στις θυσίες που είχε κάνει για την πατρίδα του, στον πόνο που έχασε σε διάφορες μάχες πάνω από σαράντα από τους πιο κοντινούς συγγενείς του, και χωρίς σεβασμό στο αξίωμα του γερουσιαστή που του είχε απονεμηθεί. Ωστόσο, η δολοφονία του Ίππαρχου χάρισε τόσο μεγάλη δόξα στον Αρμόδιο και τον Αριστογείτων, που το όνομά τους έγινε

“[...], della qual scena io pure sono stato spettatore, Giorgio venne condotto alla morte, e la incontrò con quello stesso coraggio che l’affrontò Aristogitone, poichè se questi beffossi d’Ippia, dicendogli: **muoio col piacere della vendetta**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, στο ίδιο, σελ. 99.

⁶¹¹ Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini μνημονεύει τον ηρωισμό μιας γυναίκας με το όνομα Λένα, η οποία υποβλήθηκε σε ανάκριση ως συνωμότης και αντί να κατονομάσει τους συνεργούς της, έκοψε τη γλώσσα της με τα δόντια της και έφτυσε αυτούς που κάθονταν να την κρίνουν. Με στοιχεία Καυκάσιας φυλής, η οποία πολέμησε με άλλες γυναίκες στις τάξεις του στρατηγού, στις κοιλάδες της Μεσσηνίας και στους πρόποδες του Ταυγέτου, για να εκδικηθεί το θάνατο των συμπολεμιστών της, των Μαυρομιχαλαίων, αιχμαλωτίστηκε ως συνεργός, αλλά έδειξε τη γενναιότητα της ψυχής της μπροστά στους κατηγορούντες της και στους δικαστές, με τον ηρωισμό ενός άντρα, που δίκαια μπορεί να αποκαλεστεί άξια συμπατριώτισσα της Μαντώ Μαυρογένους και της Μπουμπουλίνας.

“Una donna di nome Leena sostenne con eroismo inaudito l’interrogatorio cui fu sottoposta qual congiurata, e piuttosto che nominare i suoi complici, tagliossi co’ denti la lingua e sputtolla in faccia a coloro che siedevano a giudicarla. Una congiunta di Kassakos, che combatteva con altre donne nelle file di questo generale, là nelle valli della Messenia e alle falde del Taigeto, onde vendicare la morte dei Mauromicali suoi conterranei, e di cui era alleata, fatta prigioniera dopo la rotta di quel condottiere, mostrò tale virilità d’animo al cospetto de’ suoi accusatori e de’ suoi giudici, che puossi giustamente chiamarla degna discendente di Leena, degna compatriotta della Maurojeni e della Bobolina”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 100.

αθάνατο μέσα από τους ύμνους των ποιητών που τραγουδούσαν σε γιορτές και συμπόσια.⁶¹² Ιστορικοί αρχαίοι και σύγχρονοι, όπως ο Θουκυδίδης και ο Barthelémy, σημειώνουν ότι ο Αρμόδιος και ο Αριστογείτονας κάλυψαν τα μαχαίρια τους κάτω από κλαδιά μυρτιάς, γι' αυτό και ο Αθηναίος ξεκινά το δέκατο πέμπτο βιβλίο ως εξής:

«Θα φέρω το σπασμένο μου σπαθί

Με τα φύλλα της μυρτιάς, σαν σίδερο όπως

Ένα πρωινό ο Αρμόδιος και ο Αριστογείτονας».⁶¹³

Αλλά και η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια πρόσφερε μέσα στο χρόνο διαρκή φήμη στους Μαυρομιχαλαίους, ανεξάρτητα τι είδους φήμη, που επαινείται με το έργο του σατιρικού ποιητή Σούτσου.⁶¹⁴

5.3.6. Ιππίας και Αυγουστίνος

Όταν πέθανε ο Ίππαρχος, τον διαδέχθηκε στην εξουσία, ο αδελφός του, ο Ιππίας, του οποίου η διακυβέρνηση της Αθήνας ήταν σκληρή και άδικη, κάτι που επιβεβαιώνει ο Θουκυδίδης, ο Αριστοτέλης και ο Πανσανίας. Η

⁶¹² Παραπομπή από βιβλίο:

“Prescindendo dall’odio politico, un’onta domestica fu causa della congiura contro Ipparco: una simile offesa la fu pure della congiura contro Capodistria. **Gli Ateniesi**, parole di Tucidide, **avendo ordinato che la sorella di Armodio, fanciulla, portasse il canestro in una certa pompa, Ipparco per odio a lui, la cacciò fuori, dicendo che il magistrato non volava, perchè ella era indegna**. Pietro Mauromicali, padre di Giorgio e fratello di Costantino, era governatore della Maina quando per ordine di Capodistria e con l’assenso di Viaro, che sospettavano di lui come uomo politico, venne violentemente posto in carcere senza rispetto alla grave sua età, alla straordinaria prodezza in guerra, ai sacrifici fatti per la patria, al dolore di aver perduto in varie battaglie oltre quaranta de’ suoi più intimi parenti, senza rispetto pure alla carica di senatore, dignità di cui era insignito. L’uccisione d’Ipparco fruttò, conforme dicemmo, tanta gloria ad Armodio e ad Aristogitone, che il loro nome fu reso immortale dagl’inni de’ poeti che si cantavano nelle feste e ne’ conviti; [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, στο ίδιο, σσ. 99-100.

⁶¹³ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...]”, ed Ateneo nel quindicesimo suo libro, ne riporta uno che incomincia così:

**“Porterò la mia spade ricoperta
Colle foglie del mirto, come fèro
Un giorno Armodio ed Aristogitone”.**

ZECCHINI PIERVIVIANO, στο ίδιο, σελ. 100.

⁶¹⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“Anche l’uccisione di Capodistria servì a procacciare una lunga fama, qualunque ella sia, a Giorgio e a Costantino, lodati a cielo dalla libera Musa del principe Suzzo, [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 100.

τυραννία που επέβαλε στο λαό κράτησε μόλις τρία χρόνια. Την ίδια πορεία ακολούθησε και ο Αυγουστίνος,⁶¹⁵ ο οποίος μετά το θάνατο του Ιωάννη, εκλέχθηκε από τη Γερουσία, αρχηγός της κυβέρνησης της τριανδρίας και λίγες μέρες αργότερα έγινε Πρόεδρος από βουλευτές της κυβέρνησης (*πληρεξούσιοι του κράτους*) και με την υποστήριξη του Κολοκοτρώνη. Η εκδικητική του στάση ώθησε στα άκρα την ήδη τεταμένη ατμόσφαιρα, ξεκινώντας από το στρατιωτικό δικαστήριο, το οποίο επιβλήθηκε στον Γεώργιο Μαυρομιχάλη, γέμισε τις φυλακές με αθώους, μεταξύ των οποίων ήταν και πρόσφυγες από την Ύδρα, απομάκρυνε από το Ναύπλιο αντιπροσωπεία προερχόμενη από την Ύδρα αποτελούμενη από τους Τρικούπη, Ζαΐμη και Μιαούλη, υπό την προστασία της Αγγλο-Γαλλο-Ρωσικής Συμμαχίας, η οποία ήρθε για συζητηθεί η επιστροφή της ειρήνης στην πατρίδα τους.⁶¹⁶

Ο Zecchini χαρακτηρίζει αλαζόνα τον Αυγουστίνο, που είχε διορίσει τον Ρώσο ναύαρχο Ρίκορντ, ο οποίος περπατούσε στους πιο συχνούς δρόμους του Ναυπλίου και φώναζε σαν τρελός στη φρουρά, διψώντας για το αίμα των δολοφόνων και του εγκληματία Μιαούλη. Οι ανώτατοι διοικητές της εθνικής

⁶¹⁵Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Θείρισιος μιλώντας για τα ανεξέλεγκτα πάθη του Αυγουστίνου, την εποχή της προεδρίας του, σημειώνει ότι έλαβαν χώρα μία σειρά γεγονότων γεμάτα ηλιθιότητα και πάθη, διαποτισμένα με εγκλήματα και ταυτόχρονα απειλές κατά ευεργετικών δυνάμεων, κ.α., ενώ ξεδιπλώνει και τα λόγια του γερουσιαστή Τάτση Μαγγίνα: **Είναι μια δοκιμή αντοχής και δύναμης των δύστυχων, μιλώντας για τον Αυγουστίνο και τους ανθρώπους του, ωθούν το λαό στην εξέγερση και τα κόμματα στην απόγνωση.**

“[...] e fu allora che il senator Tatzi-Manghina disse: **è con braccia di ferro che questi disgraziati, parlando di agostino e de' suoi, spingono il popolo alla rivolta e i partiti alla disperazione**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, στο ίδιο, σελ. 101.

⁶¹⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“Morto Ipparco, gli successe nel governo della travagliata repubblica, Ippia suo fratello, il quale si distinse per ogni asprezza di governo e per ogni ingiustizia; se non che il giogo da lui imposto agli Ateniesi durò poco, chè esso fu rotto tre anni dopo la sua assunzione all'impero. Così dicasi di Agostino, che alla morte di Giovanni, eletto dal Senato a capo del governo col grado di triumviro, e di là pochi giorni fatto Presidente dall'Assemblea, composta, come voleva Colocotroni, **dai deputati del potere (πληρεξούσιοι του κράτους)** spinse le sue vendette all'estremo, incominciando dal tribunal militare cui venne sottoposto Giorgio Mauromicali, quantunque appartenesse all'ordine civile, e decretando che fossero considerati infami i suoi discendenti, e quelli di Costantino che non erano ancora nati. Le cancri, ed io pur troppo lo so per prova, riboccavano di vittime, fra le quali i profughi che da Idras sbarcarono a Nauplia, eredendo fosse cessato il loro esilio. E, per dir tutto, dirò il disprezzo con cui fu ricevuta una deputazione composta da Tricuppi, da Zaimi e da Miauli, la quale sotto la salvaguardia dell'Alleanza anglo-franco-russa ci venne pel santo scopo di restituire la pace alla loro patria; [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, στο ίδιο, σσ. 100-101.

φρουράς, οργανωμένοι βιαστικά στο Ναύπλιο και στο Άργος, συνειδητοποίησαν ότι η αστυνομία είχε διανείμει χρήματα στον πληθυσμό για να φωνάζει εκδίκηση, και προσπάθησαν να το διορθώσουν. Προσθέτει επίσης, την επαίσχυντη συμπεριφορά του Αυγουστίνου προς τον Τσαμαδό, Πρόεδρο της Γερουσίας, την κατασκοπία σε υπερβολική δράση, τη μικρή διάρκεια αυτής βίαιης και εκφοβιστικής κυβέρνησης, μικρότερη και από εκείνη του Ιππία, η οποία έληξε όταν ο Αυγουστίνος, ηττημένος από τους εχθρούς του και εγκαταλειμμένος από τους φίλους του, δραπέτευσε νύχτα από το Ναύπλιο με τη σορό του αδελφού του, αναζητώντας καλύτερη τύχη.⁶¹⁷

Ο Ιταλός λόγιος επαναλαμβάνει τα λόγια του Θουκυδίδη, ότι ο Ίππαρχος απέκτησε την εξουσία χωρίς κίνδυνο και είχε τη δύναμη να τον υπακούει όχι μόνο ο λαός, αλλά και οι πολίτες στα ανώτερα αξιώματα, ικανότητα που δεν είχε ο μικρότερος αδελφός του, ο Ιππίας, που δεν μπορούσε να επιβληθεί στους Αθηναίους, αφού δεν είχε αποκτήσει και την ανάλογη εμπειρία.⁶¹⁸

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, εκτός από το ότι κυβέρνησε την Ελλάδα για τρία χρόνια, είχε ήδη διακριθεί ως Γραμματέας της Κυβέρνησης της Επτανήσιου Πολιτείας, υπήρξε Ρώσος διπλωμάτης στη Βιέννη και για μεγάλο χρονικό διάστημα Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας, ενώ με ιδιαίτερη φροντίδα και σεβασμό αναδιαμόρφωσε το Σύνταγμα της Ελβετίας,

⁶¹⁷Παραπομπή από βιβλίο:

"Arrogi che Agostino aveva nominato a' suoi servigi il capitano russo R ... , il quale percorreva e vie più frequentanti di Nauplia da forsennato, e nel corpo di guardia gridava; ch'egli ardeva della sete del sangue degli assassini, e di quello dello scelerato Miauli; [...]. Lo stesso giorno i capitani della guardia nazionale, organizzata in fretta a Nauplia e ad Argo, si accorsero che la polizia aveva distribuito del danaro al popolazzo onde gridasse vendetta, però pensarono a porvi rimedio. E senza parlare dell'onta fatta da Agostino a Zamados presidente del senato, senza parlare dello spionaggio portato turpemente all'eccesso, dirò che questo governo di violenza e di prepotenza ebbe minor durata ancora di quello d'Ippia, chè Agostino, vinto dai suoi nemici e abbandonato dagli amici, fu costretto di notte ad evadersi con le spoglie mortali del fratello, in cerca di altra fortuna".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 101-102.

⁶¹⁸Παραπομπή από βιβλίο:

"Ipparco (ripeto quello che dice Tucideide, il quale per altro confuse, riportandomi a tutti gli storici, l'uno coll'altro que' due princiipi) **già buon tempo prima per l'addietro aveva assuefatti i cittadini sotto il timore di sè, e i guardiani a far diligentemente il loro ufficio; però senza pericolo alcuno egli ottenne l'imperio, e non essendo come il fratello più giovane, il quale non sapeva ordinare l'imperio perchè prima non s'era esercitato**".

ZECCHINI PIERVIVIANO, στο ίδιο, σελ. 102.

όντας πληρεξούσιος του τσάρου, του Κυρίου του Αυγούστου, όπως τον αποκαλούσε.⁶¹⁹ Ο Zecchini αναπαράγει τα λόγια του Θείρσιου ότι, ο Ιωάννης αν και δεν είχε βασική εκπαίδευση στην πολιτική και τη διπλωματία, είχε, παρόλα αυτά, την τέχνη να ξεχωρίζει πρόσωπα και να επωφελείται καταστάσεις για να εκπληρώνει τις φιλοδοξίες του και να πετυχαίνει τους σκοπούς του.⁶²⁰

Ο Αυγουστίνος αντίθετα, ο οποίος είχε μεγαλώσει και εκπαιδευτεί ως αδελφός του Ιωάννη, δεν είχε ούτε την ικανότητα ούτε τον χαρακτήρα να αντιμετωπίσει δύσκολες συγκυρίες και εντελώς ξαφνικά βρέθηκε σε επικίνδυνα μονοπάτια, εξαιτίας της δόξας και του βεληνεκούς του αδελφού του, χωρίς την κατάλληλη εμπειρία, εκδηλώνοντας πάθη που δεν είχε τη σύνεση να μετριάσει ή να κρύψει, τη μοναδική και αξιοζήλευτη αρετή με την οποία ήταν προικισμένος το αδελφός του.⁶²¹ Σε ένα βιβλίο βιογραφιών που είχε εκδοθεί στο Παρίσι, τη *Νέα Παγκόσμια Βιογραφία*, αναφέρεται η ανικανότητα του Αυγουστίνου στις δημόσιες υποθέσεις, η υπερβολική περηφάνια του και το πείσμα του.⁶²²

⁶¹⁹Παραπομπή από βιβλίο:

"Giovanni Capodistria oltre che da tre anni governava la Grecia, s'era già distinto qual Segretario di Stato del governo della repubblica settinsulare; fu pure diplomatico russo in Vienna, indi per lungo tempo Ministro della Russia, e s'era anche affaccendato nel rifare la costituzione della Svizzera dopo che ne fu plenipotenziario dello czar **suo padrone augusto**, com'egli lo chiamava; [...]"
ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 102.

⁶²⁰Παραπομπή από βιβλίο:

"[...], aveva d'altronde l'arte di conoscere gli uomini e le cose affinché servissero gli uni e le altre a' suoi tini ambiziosi".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 102.

⁶²¹Παραπομπή από βιβλίο:

"Agostino invece, che fu educato per essere frate, non avea nè capacità, nè carattere, e messosi improvvisamente e improvidamente in un cammino arduo e pericoloso, non vi comparve che con le pretese del fratello, senza la di lui intelligente esperienza, manifestando tosto un cumulo di passioni, ch'egli non avea la prudenza di moderare nè di nascondere, prudenza che in Giovanni potevasi dire singolare".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 102.

⁶²²Παραπομπή από βιβλίο:

"Della sua inettitudine ai pubblici affari, del suo pazzo orgoglio, e della sua caparbieta ci fa cenno con queste stesse parole anche un Opera biografica, che uscì già pochi anni in Parigi col titolo di **Nuova Biografia Universale**".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 102.

Ο Ιππίας για να σταθεροποιηθεί στην εξουσία, στράφηκε προς τους Λακεδαιμονίους, ώστε να αποσπάσει τη φιλία και την στήριξή τους. Ο Αυγουστίνος στράφηκε προς τα Ιόνια Νησιά, για να μεταφερθεί το πνεύμα και οι αξίες τους στην ηπειρωτική Ελλάδα. Κυρίως προσέφυγε στον Κεφαλλονίτη διπλωμάτη και πολιτικό, Ανδρέα Μεταξά, ο οποίος τον είχε προτείνει στη Συνέλευση του Άργους ως Πρόεδρο της Ελλάδας. Η Πελοποννησιακή Συμμαχία γύρισε την πλάτη στον Ιππία, αλλά και τα Νησιά του Ιονίου άφησαν αβοήθητο τον Αυγουστίνο, ακόμη και ο Μεταξάς αποχώρησε με τους άνδρες του από το Συνέδριο, αφήνοντας τον Κολοκοτρώνη να προτείνει στη Συνέλευση του Ναυπλίου μία αναφορά προς το Συνέδριο του Λονδίνου, παρακαλώντας να επιταχύνει την εκλογή ενός βασιλιά που θα σταλεί στην Ελλάδα.⁶²³

Οι εχθροί του Ιππία, οι Αλκμεωνίδες, συνέβαλλαν χρηματικά στην ανοικοδόμηση του Μαντείου των Δελφών, αφού είχαν συμφωνήσει με τους ιερείς, και είχαν κερδίσει την εύνοια της Πυθίας, η οποία εξέφραζε ευνοϊκούς χρησμούς για την απέλαση του τυράννου.⁶²⁴ Και οι Έλληνες κληρικοί έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πτώση του Αυγουστίνου. Ο *Επίσκοπος της Κορίνθου*, εξόριστος στην Πάτρα, ο *Αρχιεπίσκοπος του Ναυπλίου*, εξόριστος στην Ύδρα, ο *διάδοχός του*, που στάλθηκε στα Μέγαρα για να διαπραγματευτεί με τους εχθρούς της κυβέρνησης, τους παραδόθηκε. Ο *Αρχιμανδρίτης της Σαντορίνης*, ο οποίος ήταν δίπλα στον Πατριάρχη

⁶²³ Παραπομπή από βιβλίο:

"Dice Tuciddide che Ippia per sostenersi nell'eminente suo seggio, pensò di farsi amici alcuni forestieri, ma della stessa terra di Grecia, cioè alcuni Lacedemoni. Anche Agostino si rivolse a parecchi delle Isole Jonie, che vennero a recare il loro ingegno e valore a pro dello Stato, e volse in particolare ad Andrea Metaxà cefaleno, il quale lo aveva già proposto nell'Assemblea di Argo a Presidente della Grecia; proposta che venne anche approvata. E ciò fece ugualmente che quel lacedemone, il quale nel foro di Sparta ov'erano raccolti tutti i confederati del Peloponneso, propose in una calda arringa che Ippia fosse il signore di Atene. Senonchè gli Spartani poco dopo mostrarono il dorso a quest'uomo; e così fecero li Jonii, e perfino lo stesso Metaxà, il quale co' suoi si ritirò dal Congresso, lasciando che Colocotroni, l'intimo suo, proponesse nell' Assemblea di Nauplia un indirizzo alla Conferenza di Londra, pregando che si affrettasse l'elezione di un re da mandare alla Grecia".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 102-103.

⁶²⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

"I nemici d'Ippia, gli Alcmeonidi, sostituito il marmo pario alla pietra porina nella riedificazione del tempio di Delfo, accordatisi coi sacerdoti, ottennero che la Pizia pronunciasse responsi favorevoli alla espulsione di cotesto tiranno, la quale accadde pel fatto".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 103.

Γρηγόριο όταν δολοφονήθηκε ανελέητα στην Κωνσταντινούπολη, παρατηρεί ότι ο δεσποτισμός του Μαχμούτ ήταν λιγότερο τρομακτικός από την ελευθερία του Καποδίστρια. Ο φοβερός και λόγιος *Φαρμακίδης*, ο ιερός Επίσκοπος της Ελευσίνας, ο ηγούμενος καθηγητής *Γρηγόριος Κωσταντάς*, ο Επίσκοπος της Σύρου *Luigi Blancis του Cirié* κοντά στο Τορίνο, ο *ανώτερος από τους Καλόγερους της Αίγινας*, όλος ο κλήρος της Ύδρας, αυτούς τους ιερείς γνωρίζει ο Zecchini, οι οποίοι ήταν εχθροί του Ιωάννη και πολύ περισσότερο του Αυγουστίνου, αλλά υποθέτει ότι υπήρχαν κι άλλοι ιερείς που επιθυμούσαν να ελευθερωθούν από την τυραννία του, γιατί τον θεωρούσαν απεχθή και άθλιο.⁶²⁵

Ο Ηρόδοτος εξιστορεί ότι, οι εχθροί του Ιππία επέλεξαν τον Κλεισθένη, που ήταν εξόριστος, για να απελευθερώσει την Αθήνα από τον τύραννο. Έγινε αρχηγός του δημοκρατικού στρατού και ανάγκασε τον Ιππία να απομακρυνθεί από την εξουσία.⁶²⁶ Οι Έλληνες της αντιπολίτευσης που ήταν εναντίον του Αυγουστίνου επέλεξαν τον Κωλέττη, ο οποίος ήταν κι εκείνος εξόριστος, να τους οδηγήσει στα τείχη του Ναυπλίου και να αναγκάσει τον Πρόεδρο να παραιτηθεί. Ο Κωλέττης μετά από μία σύντομη και θερμή μάχη κοντά στον ισθμό της Κορίνθου, ανέτρεψε τις δυνάμεις του Αυγουστίνου. Στη νικηφόρα πορεία του προς το Ναύπλιο, σταμάτησε στο Άργος όπου τον συναντούσε ο λαός, που είχε το προβάδισμα του κλήρου, με ιερές εικόνες, με σταυρούς και σημαίες που κυμάτιζαν. Ο Αυγουστίνος βλέποντας πίσω

⁶²⁵Παραπομπή από βιβλίο:

“I sacerdoti greci non furono meno fatali ad Agostino. Il vescovo di Corinto, esule a Patrasso; l'arcivescovo di Nauplia, esule a Idra; il suo successore, che mandato a Megara per trattare co' nemici del governo, si diede a questi; l' archimandrita di Santorino, il quale abbenchè fosse allato del patriarca Gregorio quando spietatamente venne ucciso in Costantinopoli, tuttavia diceva ch'era meno da temersi il dispotismo di Mahmud, che la libertà di Capodistria; il terribile e dotto prete Farmachidi; il santo vescovo d'Eleusi, il professore abate Gregorio Costanda; il vescovo di Sira, certo Luigi Blancis di Ciriè presso Torino; il priore dei Callogeri di Egina; tutto il clero d'Idra, questi sono i sacerdoti da me molto bene conosciuti, i quali nemici di Giovanni, tanto più lo erano di Agostino: quindi si pensi quanti altri preti non meno mossi dal loro esempio, che dalla loro autorità, facessero ogni sforzo onde s'avesse a scuotere il giogo di quest'uomo miserabile”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 103.

⁶²⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“Sappiamo da Erodoto, che i nemici d'Ippia elessero Clistene acciocchè liberasse la patria, ed egli ch'era in esilio, fattosi condottiere dell'esercito repubblicano e mossosi verso Atene, costrinse in poco tempo il tiranno all'abdicazione dell'impero, lasciando la città e il governo in mano dei vincitori”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 103.

από τις κουρτίνες των παραθύρων του τη θριαμβευτική είσοδο του ανταγωνιστή του στην πρωτεύουσα, συνοδευόμενη με το ηχηρό χειροκρότημα της πολιτοφυλακής και του λαού, παραιτήθηκε και αναχώρησε, ή όπως λέει ο Zecchini διέφυγε, σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.⁶²⁷

Ο Ιππίας, νικημένος από τον Κλεισθένη, βρήκε καταφύγιο στους Πέρσες. Ο Αυγουστίνος, ηττημένος από τον Κωλέττη, αναζήτησε τη ρωσική προστασία. Ο Ιππίας, γράφει ο Θουκυδίδης, πάντρεψε την κόρη του, Αρχεδίκη, με τον Αιαντίδη, γιο του Ιππόκλου, του τυράννου της Λαμψάκου, επειδή ήξερε ότι είχε καλές σχέσεις με τον βασιλιά Δαρείο. Ο Αυγουστίνος δεν είχε κάποιο παιδί να «θυσιάσει», αλλά «κατάθεσε» τον ίδιο του τον εαυτό στην υπηρεσία της ρωσικής κυβέρνησης, αφού ήταν τεράστια η βοήθεια που του παρείχε κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του, ο Ρώσος ναύαρχος, Ρίκορντ.⁶²⁸

Ο Zecchini συγκρίνοντας τις επόμενες κινήσεις και των δύο αδελφών, ανατρέχει στα λόγια του Θουκυδίδη για τον Ιππία και στη συμμετοχή του στο Μαραθώνα με τους Μήδες, ενώ για τον Αυγουστίνο, ο οποίος είχε τίτλο Ρώσου αξιωματούχου, δεν είναι σίγουρος αν ακολούθησε το ρωσικό στρατό, με σκοπό ο τσάρος να αποδεκατίσει την ανεξαρτησία και την ελευθερία της Ελλάδας. Γνωρίζει όμως ότι το έπραττε έμμεσα μέσω της θρησκείας, όντας

⁶²⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“I patrioti greci avversari ad Agostino, scelsero Coletti, esule esso pure, onde il conducesse sotto le mura di Nauplia e sforzasse il Presidente a rinunciare alla sua signoria. Il Coletti dopo un breve e caldo combattimento presso l’istmo di Corinto, stando ad Argo ove venne incontrato da tutto il popolo preceduto dal clero con le immagini sante, con le croci e gli stendardi spiegati, proseguì il suo cammino vittorioso verso Nauplia; e quantunque avesse di fronte tutto l’esercito presidenziale, ridusse il Corfiotto a deporre la sua autorità, il quale poco prima aveva veduto dietro i cortinaggi delle sue finestre, l’entrata nella metropoli del suo terribile antagonista, seguita in brev’ora da una marcia trionfale de’ suoi fra gli applausi clamorosi della milizia e del popolo. All’abdicazione successe tosto la partenza, per non dire la fuga”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, σσ. 103-104.

⁶²⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Ippia sopraffatto da Clistene, fuggì presso i Persi; Agostino vinto da Coletti, si rifugiò all’ombra della bandiera dei Russi. Ippia, scrive Tucidide, maritò Archedice sua figliula a Eantide figliulo di Ippoclo tiranno di Lampsaco, perchè sapeva che potevano molto presso il re Dario. Agostino non aveva una figlia da dare ad alcuno, ma diede, non dico l’anima sua, bensì tutto sè stesso a Ricord, ammiraglio russo, il quale poichè tanto favori lui e la sua politica da meritarsi il biasimo della Conferenza, poteva molto profittevolmente raccomandarlo al monarca del Nord”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 104.

επικεφαλής μίας ορθόδοξης κοινωνίας, αναμειγνύοντας στις μηχανορραφίες την Αγία Πετρούπολη, καλώντας τους Ναπιστές με στόχο να θέσει την Ελλάδα κάτω από την επιρροή της Ρωσίας. Αλλά η Ελληνική κυβέρνηση διέταξε δικαστική διαδικασία, ιδιαίτερα μετά τις επαναστάσεις στην Ύδρα, τη Μαγνησία και την Εύβοια, την εξέγερση των στρατευμάτων στην Ακαρνανία και την Αθήνα, τη συνωμοσία του Μακρυγιάννη και την αναταραχή που εξαπλώθηκε στο βόρειο τμήμα της χώρας από τις φανατικές ομιλίες του μοναχού Παπουλάκη.⁶²⁹

Το τέλος του Ιππία δεν ήταν δοξασμένο. Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι ο Ιππίας πέθανε στη μάχη του Μαραθώνα, ο Θουκυδίδης σιωπά και υπάρχει και η εκδοχή που λέει ότι πέθανε στη Λήμνο, μέσα στη δυστυχία και τη φτώχεια.⁶³⁰ Ο Αυγουστίνος, αντίθετα, υπήρξε τυχερός στη διαφυγή του προς τη Ρωσία. Τον Zecchini δεν τον απασχολεί η τύχη ούτε του Αυγουστίνου ούτε του αδελφού του, Ιωάννη, επειδή ασπάζεται τους ισχυρισμούς του Ηρόδοτου για τους Πεισιστρατίδες ότι, **«η ισότητα της δικαιοσύνης είναι μία πολύ σοβαρή και σημαντική υπόθεση. Όταν στην Αθήνα επικρατούσε η τυραννία, οι Αθηναίοι δεν ήταν καλύτεροι από κανέναν άλλον από τους γειτονικούς λαούς τους. Μόλις απελευθερώθηκαν από τους τυράννους, έγιναν πολύ ανώτεροι από όλους»**.⁶³¹

⁶²⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

“E se Ippia, anche qui riporto quello che dice Tucidide, andò già vecchio a Maratona, nella spedizione, con i Medi, io non so se Agostino, che fu colonello russo, avesse seguito l’esercito del suo sovrano nel caso che questo nuovo Dario si fosse posto a distruggere l’indipendenza e la libertà della Grecia; so bene che ciò fece indirettamente a mezzo della religione, immischiandosi in Pietroburgo negl’intrighi di una società ortodossa, di cui era capo, detta dei Napisti, il cui scopo mirava a mettere direttamente la Grecia sotto l’influenza russa, contro la qual società il governo greco ordinò niente meno che una procedura giudiziaria, tanto più che per colpa di essa erano nate le insurrezioni d’Itidra, di Magno e dell’ Eubea; la rivolta delle truppe nell’Acarnania e in Atene; la cospirazione del generale Makryanni e l’agitazione propagata nella parte settentrionale del paese dalle fanatiche arringhe del monaco Papulaki”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 104.

⁶³⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“Chi vuole, fra gli altri Erodoto, che Ippia sia morto nella battaglia di Maratona; Tucidide ne tace. Chi vuole che sia morto a Lemno nella miseria”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 104.

⁶³¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...], essere accaduto quello che disse Erodoto rispetto ai Pisistrati, e cioè: **“Gli è manifesto poi non per un caso solo, ma per quanti avvennero, come l’eguaglianza del jus è un affare serio e**

Ο Zecchini «κλείνει» αυτή τη σύγκριση των δύο οικογενειών, και ιδιαίτερα των Ίπαρχου-Ιωάννη Καποδίστρια και Ιππία-Αυγουστίνου Καποδίστρια, προκαλώντας τους πανηγυριστές των Καποδίστρια να κατασκευάσουν ένα μνημείο με μία επιτύμβια επιγραφή ανάλογη με εκείνη στο μνημείο της Λαμψάκου, το οποίο αποτελεί πρότυπο απλότητα και ειλικρίνειας:

**« Η Αρχεδίκη βρίσκεται εδώ κόρη του Ιππία
Μαχητής, που ήταν αρχηγός των Ελλήνων
Είχε έναν πατέρα, αδέρφια, σύζυγο και γιους
Όλοι τύραννοι και δεν γνώριζε καμία υπερηφάνεια
Ούτε οποιοδήποτε ένοχο λάθος».**⁶³²

importante: essendochè gli Ateniesi stessi non furono punto migliori d'alcuno dei popoli loro vicini, finchè erano sotto tirannia; liberati poi che si son de' tiranni, divennero superiori d'assai".

«δηλοῖ δὲ οὐ κατ' ἔν μοῦνον, ἀλλὰ πανταχῇ, ἡ ἰσηγορίη ὡς ἔστι χρῆμα σπουδαῖον, εἰ καὶ Ἀθηναῖοι τυραννευόμενοι μὲν, οὐδαμῶν τῶν σφέας περιοικεόντων ἔσαν τὰ πολέμια ἀμείνους, ἀπαλλαχθέντες δὲ τυράννων, μακρῶ πρώτοι ἐγένοντο».

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 105.

⁶³² Παραπομπή από βιβλίο:

"E non altro che come singolar esempio d'iscrizioni sepolcrali e d'ingenuità cortigiana, riporto l'epigramma di quel monumento ch'era a Lampsaco, lasciando ai panegiristi dei Capodistria d'innalzargliene uno simile per semplicità e candore:

**"Archedice qui giace figlia d'Ippia
Combattitor, che fu dei Greci capo.
Ebbe padre, fratei, marito e figli,
Tiranni tutti, e non conobbe orgoglio
Nè di verun error colpevol fessi".**

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 105.

5.4. *Περί θανάτου του Ιωάννη Καποδίστρια (Della morte di Giovanni Capodistria)*

Ο Zecchini βρισκόταν στο Ναύπλιο την ημέρα της δολοφονίας του Ιωάννη Καποδίστρια και υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων που επακολούθησαν. Την παραμονή της δολοφονίας, το απόγευμα της 7ης Οκτωβρίου 1831, βρισκόταν στην Τίρυνθα για να επισκεφτεί έναν άρρωστο.

Το επόμενο πρωί που γύριζε στο Ναύπλιο, είδε αλλόφρονες ανθρώπους να τρέχουν στους δρόμους και στα χωράφια και όταν ρώτησε κάποιους τον λόγο, του απάντησαν με κομμένη την ανάσα, ότι ο Καποδίστριας δολοφονήθηκε. Έκπληκτος προσπάθησε να φτάσει στο κέντρο τη πόλης του Ναυπλίου, όπου ο κόσμος στο δρόμο αυξανόταν και έτρεχε προς τα χωριά του. Όταν έφτασε στον προορισμό του, συνάντησε ένα τεράστιο πλήθος πολιτών αναμειγμένο με τους στρατιώτες της πόλης, οι οποίοι φρουρούσαν τις εισόδους για να μην εισέλθει ο όχλος. Ο Zecchini μπόρεσε να περάσει ως γιατρός της πολιτοφυλακής που θα έπρεπε να εξετάσει τον Κυβερνήτη. Συνοδευόμενος με δύο αξιωματικούς της αστυνομίας έφτασε στην οικία του Καποδίστρια για να προσφέρει την ιατρική του φροντίδα στα τραύματά του, αλλά ήταν πολύ αργά, ήταν ήδη νεκρός.⁶³³

Αφού πλέον ο Καποδίστριας είχε πεθάνει, έπρεπε να τακτοποιηθούν οι ιατρικές εξετάσεις του, οπότε ο Zecchini έφυγε από το σπίτι του Προέδρου αφήνοντας δίπλα του μερικούς από τους στρατηγούς του, τους υπουργούς του, τους γερουσιαστές του. Περπατώντας στο δρόμο ένιωσε βαθιά θλίψη αντικρίζοντας μία έρημη πόλη, αφού όλοι οι πολίτες είχαν κλειστεί στα σπίτια τους, εκτός από μερικούς στρατιώτες που περιπολούσαν μήπως ξεσπάσει κάποια ταραχή. Για δύο ημέρες οι κάτοικοι του Ναυπλίου είχαν κλείσει παραθυρόφυλλα και πόρτες, από φόβο και ανησυχία ενός κοινωνικού κλυδωνισμού, γιατί τα μυαλά ήταν διχασμένα και η ατμόσφαιρα ήταν φορτισμένη από θυμό και απληστία. Επιπλέον, για να αποφευχθεί οποιοδήποτε ατύχημα, η κυβέρνηση και οι στρατιωτικές αρχές έδωσαν διαταγή να οπλιστεί κάθε σημείο του φρουρίου, να αυξηθεί ο αριθμός των φρουρών και να φωτιστούν όλα τα κανόνια. Όταν ο Zecchini επέστρεψε στο σπίτι του Καποδίστρια, ρώτησε τρεις

⁶³³ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] quindi posto il piede in città m’affrettai di portarmi al luogo del mio servizio, e prima m’addussi al palazzo del Presidente condottovi da due ministri della Polizia per giudicare se le ferite ammettessero alcuna cura; ma quell’uomo era cadavere”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 448.

φύλακες, που ήταν μάρτυρες του φοβερού γεγονότος, τι ακριβώς συνέβη και του είπαν την ίδια ιστορία χωρίς καμία παραλλαγή με όποιον άλλον συνομίλησε.⁶³⁴

Ήταν έξι και μισή το πρωί της Κυριακής, στις 8 Οκτωβρίου 1831,⁶³⁵ όταν ο Καποδίστριας συνοδευόμενος από τρεις φρουρούς του πραγματοποιούσε, όπως συνήθιζε κάθε Κυριακή, την επίσκεψή του στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα. Λέγεται πως στο δρόμο του για την εκκλησία, ένα σκυλάκι τριγύριζε ανήσυχο στα πόδια του, χωρίς να αντιδρά ο Κυβερνήτης στα χάδια του και στα γαυγίσματα του. Ένα μυστήριο ακόμα πιο ακατανόητο, όπως το χαρακτηρίζει ο Zecchini, από το όνειρο της Καλπουρνίας, συζύγου του Ιούλιου Καίσαρα, που είδε το βράδυ πριν από τη δολοφονία του.⁶³⁶ Φτάνοντας στην εκκλησία, είδε τον Γεώργιο, γιο του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, και τον Κωνσταντίνο, τον αδελφό του, να στέκονται στην πόρτα του ναού. Κοντοστάθηκε για μια στιγμή, ίσως με ένα προαίσθημα ανεξήγητο και συγκεχυμένο, συνεχίζοντας την πορεία του με τη μοναδική του φυσική παρρησία και οι Μαυρομιχαλαίοι απομακρύνθηκαν από την πόρτα, σαν να έδειχναν το σεβασμό τους, έτσι ώστε να περάσει από εμπρός τους.⁶³⁷ Τους χαιρέτησε με την αφαίρεση του

⁶³⁴Παραπομπή από βιβλίο:

“Terminate le mie visite mediche, mi ricondussi al palazzo del Presidente, e fattomi premura di domandare alle tre guardie che gli erano allato al momento che venne ucciso, in qual guisa accadde il terribile fatto, raccolsi dalla loro bocca quello che narrerò qui sotto, e che ogni volta ch’ebbi a farne subbietto de’ miei discorsi con chi meglio poteva saperne, intesi sempre lo stesso racconto senza variamiento di sorta”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 449.

⁶³⁵Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini χρησιμοποιεί το Ιουλιανό ημερολόγιο, ίσως γιατί η Ελλάδα το 1831 ακολουθούσε αυτό το ημερολόγιο, υιοθέτησε το Γρηγοριανό το 1923. Το 1831, τα ημερολόγια είχαν 12 ημέρες διαφορά. Ο Zecchini καταγράφει ως ημέρα της δολοφονίας του Ιωάννη Καποδίστρια την 8^η Οκτωβρίου, ενώ οι ιστορικοί τις 27 Σεπτεμβρίου.

⁶³⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“[...], e dicesi che un suo cagnoletto tanto in quell’ora gli si girava fra i piedi inquieto, che non senza qualche pena liberassi dalle sue importune carezze e dai suoi abbaamenti. Mistero più incomprendibile ancora che il sogno di Calpurnia moglie di Cesare, nella notte precedente al suo eccidio”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 449.

⁶³⁷Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini κάνοντας μία παρένθεση στην αφήγησή του σημειώνει ότι ο Henri Cornille, στο βιβλίο του *Souvenirs d’Orient*, αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στην Ελλάδα, γνώρισε προσωπικά τον Καποδίστρια και διαπίστωσε το πόσο ματαιόδοξος είναι.

“...; e mente per vanità Enrico Cornille quando dice nel suo libro **Souvenirs d’Orient** che v’era anch’egli, e che ci andò per conoscerlo di persona”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 449.

καπέλου του, πρώτα χαιρέτησε τον Γεώργιο,⁶³⁸ ο οποίος του ανταποκρίθηκε. Όταν γύρισε για να χαιρετήσει τον Κωνσταντίνο, εκείνος τράβηξε το πιστόλι του αλλά δεν εκπυρσοκρότησε. Την ίδια στιγμή έβγαλε από τη ζώνη του ένα άλλο και τραυμάτισε τον Καποδίστρια πίσω από το αριστερό του αυτί,⁶³⁹ όπως συνέβη και στον Λίνκολν. Ταυτόχρονα, ο Κωνσταντίνος έμπηξε το μαχαίρι του στη δεξιά βουβωνική χώρα, στη πτυχή του μηρού και ο Κυβερνήτης ξεψύχησε πέφτοντας στο έδαφος.⁶⁴⁰

Σαν γιατρός ο Zecchini διαπιστώνει ότι ο θάνατος του πρέπει να ήταν ακαριαίος, να μην άκουσε ούτε το θόρυβο του όπλου ούτε να ένιωσε το πόνο από το κόψιμο του μαχαιριού. Δύο από τους φρουρούς του Προέδρου τους πυροβόλησαν και το τρίτο βόλι πέτυχε τον Κωνσταντίνο στο στήθος. Παρόλα τα τραύματά του, προσπάθησε να διαφύγει, σταμάτησε σε ένα σπίτι και παρακάλεσε να βρει άσυλο αλλά του το αρνήθηκαν. Οι φρουροί του Καποδίστρια και ο λαός τον κυνηγούσαν. Τον πρόλαβαν γιατί είχε χάσει ήδη πολύ αίμα και δεν μπορούσε να συνεχίσει. Το οργισμένο πλήθος τον λυντσάρισε, και την ώρα που ξεψυχούσε από τα χτυπήματα και τα μαχαιρώματα, αυτά ήταν τα τελευταία του λόγια: **«Κάντε μαζί μου ό,τι θέλετε, αλλά ο δεσπότης**

⁶³⁸Βλ. τη συνομιλία του Καποδίστρια με τον Γεώργιο Μαυρομιχάλη, όταν έφτασε στην Ελλάδα, στο Παράρτημα 64.

⁶³⁹Βλ. απόσπασμα από τα πρακτικά της δίκης για τη δολοφονία του Έλληνα Κυβερνήτη, που δημοσιεύτηκε στη *Γενική Εφημερίδα*, στο Παράρτημα 65.

⁶⁴⁰Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini λέει ότι ο Γεώργιος πυροβόλησε τον Καποδίστρια και ο Κωνσταντίνος τον μαχαίρωσε, αλλά η ιστορία έχει καταγράψει το αντίθετο.

“[...]; salutò prima Giorgio, che gli corrispose; e mentre s’era volto per salutare l’altro, quegli tirò sopra lui una pistola, che non prese fuoco, ma in quell’attimo ne impugnò un’altra e lo ferì, come accadde a Lincoln, dietro l’orecchio sinistro venendo franta dalla palla omicida la tempia opposta; nel momento istesso Costantino gli ficcò un coltello nell’inguine destro, vale a dire nella piegatura della coscia di quell lato, ond’egli cadde a terra privo di vita”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 449.

«Την επόμενη ημέρα, Κυριακή 27 Σεπτεμβρίου 1831, ο Καποδίστριας κατευθύνθηκε νωρίς το πρωί προς την εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνος για να παρακολουθήσει τη λειτουργία του όρθρου, όπως συνήθιζε. Λίγο πριν μπει στην είσοδο της εκκλησίας ο Κωνσταντίνος και ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης, οι οποίοι βρίσκονταν σε κατ’ οίκον περιορισμό στο Ναύπλιο, διαφεύγοντας την προσοχή των φυλάκων τους κινήθηκαν εναντίον του Κυβερνήτη, που συνοδευόταν μόνο από δύο έμπιστους του. Ο πρώτος τον πυροβόλησε, στην είσοδο της εκκλησίας, δύο φορές πίσω από το αφτί, ενώ ο δεύτερος του κατάφερε κτύπημα στην κοιλιά με μαχαίρι. Ο θάνατός του ήταν ακαριαίος».

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, *Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα*, ό. π., σελ. 366.

«..., αλλά ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης πέτυχε τον Κυβερνήτη στο πίσω μέρος του κεφαλιού· και ενώ ο Καποδίστριας κλονιζόταν, ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης τον χτύπησε δύο φορές με μαχαίρι στην κοιλιά και αμέσως το θύμα έπεσε νεκρό».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *Ιωάννης Καποδίστριας, η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, ό. π., σελ. 409.

είναι νεκρός». Όταν πέθανε, τον μετέφεραν στη στοά του φρουραρχείου στην πλατεία του Πλατάνου (η σημερινή Πλατεία Συντάγματος).⁶⁴¹

Ο Zecchini, γύρω στις δύο το απόγευμα πήγε στο φρουραρχείο, όπου είχε μαζευτεί ένα μεγάλο πλήθος πολιτών και στρατιωτών. Όταν πέρασε μέσα από τον κόσμο, το θέαμα ήταν σοκαριστικό βλέποντας το γυμνό νεκρό σώμα του Κωνσταντίνου.⁶⁴² Δεν μπορούσε να πιστέψει την εικόνα, καθώς έκανε την ιατροδικαστική μελέτη του. Αν και είχαν περάσει επτά ώρες, είναι σίγουρος ότι το πτώμα κούνησε το δεξί του χέρι με τη μορφή συστολής, γεγονός που τον τρομοκράτησε. Αυτή η μυϊκή αντίδραση, μπορεί να δείχνει ότι η ψυχή δεν έχει απομακρυνθεί από το σώμα ή μια σκοτεινή αίσθηση άγριας εκδίκησης. Αηδιασμένος, όπως καταγράφει ότι αισθάνθηκε ο Zecchini, γύρισε στο πανδοχείο του, όταν ξέσπασε μία ταραχή, ακούγονταν εκκωφαντικοί θόρυβοι και άγριο πλήθος γεμάτο φρενίτιδα, άνθρωποι που κραύγαζαν, χτυπούσαν βίαια και έσερναν με σχοινιά το νεκρό κορμί του Κωνσταντίνου, έριχναν κατάρες, το έφτυναν, το κλωτσούσαν και το πλήγωναν με τις ομπρέλες που κρατούσαν γιατί ψιλόβρεχε.⁶⁴³ Βασάνιζαν, προσέβαλλαν και ντρόπιαζαν έναν από

⁶⁴¹Παραπομπή από βιβλίο:

“Tanto sono stati contemporanei que’ colpi micidialissimi e subitanea ne fu la morte, che Capodistria, è da credersi, non abbia sentito nè lo strepito dell’arma da fuoco, nè il dolore di quella da taglio. Nel tempo medesimo due delle guardie del Presidente presero la mira con una pistola agli immolatori di cotesta vittima, e le loro armi pure non presero fuoco, ma la terza di esse, ch’era un Candiottio monco del braccio destro (il più valente giuocatore di bigliardo che fosse in Grecia) con la sua pistola colpì tanto giustamente Costantino, che le palle gli passarono da banda a banda il torace. Ciò non ostante egli fuggì di gran corsa, e cercò smarrirsi in un laberinto di viottoli, ma avendo perduto ben presto le forze pel molto sangue che gli sgorgava dalla ferita della schiena e del petto e per le viscere offese, si fermò all’uscio della casa di un cittadino, sperando trovarvi l’asilo che implorava, e che gli venne negato. Però le guardie del Presidente non cessarono d’ inseguirlo; lo inseguiva pure il popolazzo, e raggiuntolo mentr’egli se ne stava spirando in mezzo al suo sangue, ognuno a gara lo pugnava; ned egli disse che queste parole fra i rantoli della morte: **fate di me quello che volete, ma il despota è morto**. Spirato che fu, lo trasportarono nel portico della caserma della piazza del Platano”. ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σσ. 449-450.

⁶⁴²Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini είναι συγκλονισμένος αντικρίζοντας το νεκρό κορμί του Κωνσταντίνου σε τόσο άσχημη κατάσταση, ενός από τους πιο όμορφους άνδρες της Ελλάδας, με σώμα αθλητικό, με πρόσωπο σαν του Απόλλωνα, με σγουρά ξανθά μαλλιά όπως του Μενέλαου, που έπεφταν στους ώμους του, τώρα πια βρώμικα από τη σκόνη και το αίμα.

“[...], mi si presento nudo il cadavere di Costantino, uno de’ più belli uomini della Grecia, si per le forme ch’erano atletiche, si pel volto che aveva dell’Apollo; la sua capigliatura bionda e crespa come quella di Menelao, gli giungeva sino alle spalle, ma allora era lorda di polvere e del suo sangue”. ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 450.

⁶⁴³Παραπομπή από βιβλίο:

τους δολοφόνους του Κυβερνήτη. Αφού τον έσυραν στους δρόμους της πόλης, τον πέταξαν στη θάλασσα. Το επόμενο βράδυ που είχαν ηρεμήσει τα πνεύματα, ο Zecchini κατά την αποχώρησή του από το φρούριο Ιτζ Καλέ του Ναυπλίου, παρατήρησε κάποιους στρατιώτες που είχαν συγκεντρωθεί στα τείχη παρακολουθώντας τον κόλπο και όταν πλησίασε, είδε το άψυχο κορμί του Κωνσταντίνου να το έχουν ξεβγάλει τα κύματα στην παραλία.⁶⁴⁴

Ο Γεώργιος,⁶⁴⁵ από την άλλη πλευρά, προσπάθησε να καταφύγει στον βαρόνο Rouen, στη γαλλική πρεσβεία, αλλά θολωμένος όπως ήταν μπερδεύτηκε και μπήκε στο γειτονικό σπίτι όπου κατοικούσε ένας Γάλλος συνταγματάρχης του πυροβολικού με τη γυναίκα του. Ο Γεώργιος μπήκε στο δωμάτιο τους, που εκείνη την ώρα κοιμόνταν, δείχνοντάς του ένα πιστόλι που κρατούσε στο χέρι του με στόχο το πρόσωπό του, και είπε θριαμβευτικά: «Τον σκοτώσαμε». Όταν συνειδητοποίησε το λάθος του, πήδηξε από το παράθυρο και μετέβη τελικά στη γαλλική πρεσβεία για να ζητήσει άσυλο. Σε λίγες ώρες συγκεντρώθηκαν εξαγριωμένοι άνθρωποι έξω από τη πόρτα του Γάλλου πρέσβη. Ο φρούραρχος του Ναυπλίου, Almeida, φοβούμενος για ανεξέλεγκτες αναταραχές ζήτησε από τον Rouen να τον παραδώσει και εκείνος αναγκάστηκε να το κάνει υπό τον όρο να δικαστεί. Όταν επικράτησε ησυχία, οδηγήθηκε στο Παλαμήδι, όπου πέρασε ένα μήνα στη φυλακή.

Ο Zecchini παραλληλίζει τον οικτρό θάνατο του Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη, με εκείνον του Ιταλού πολιτικού Giuseppe Prina, που δολοφονήθηκε από το εξαγριωμένο πλήθος στις ταραχές του Μιλάνου το 1814.

“[...] e vidi una immensa marmaglia di popolo frenetico, schiamazzare diabolicamente attorno il cadavere del Mauromicali che, **come quello di Prina**, era strascinato con funi da molti manigoldi, e tutti vomitargli imprecazioni infami, tutti fargli onta ed ingiuria, chi con la punta del bastone o dell’ombrello, chè a quell’ora piovigginava, chi co’ calci, alcuni con gesti osceni, altri sputacchiarlo; [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 451.

⁶⁴⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“Tirato così lungo tutte le vie della contristata città, venne alla fine buttato in mare. Nella notte seguente per essere meno in pericolo nel caso di qualche tumulto, mi ritrassi nell’ Itschkalè, fortezza ch’essendo nel mezzo di Nauplia, la domina per l’eminenza in cui è posta. Adocchiati alcuni militi che s’erano ivi raccolti presso i bastioni che guardano il golfo, standosene là immoti, scostatomi dal capitano Andrietti che fe’ sfilare i suoi per ispiarne i sentimenti, ci andai anch’ io; e benchè poche fossero le stele in cielo e comparisse la luna seminasosta nel lembo di un nuvolato, tuttavia potetti bastantemente discernere il cadavere di Costantino che, ludibrio delle ondicelle, veniva spinto e rispinto lungo la spiaggia”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 451.

⁶⁴⁵ Βλ. απόσπασμα από συνομιλία του Καποδίστρια με τον Γεώργιο Μαυρομιχάλη, όταν αποβιβάστηκε στην Αίγινα, στο Παράρτημα 66.

Στις 8 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, στην πλατεία του Ιτς Καλέ, παρουσία ενός πολυάριθμου πλήθους από όλα τα μέρη της Ελλάδας, ο Γεώργιος υποβλήθηκε δημόσια σε στρατιωτικό δικαστήριο. Ο γραμματέας του ναυάρχου Cochran, ο Σκωτσέζος Masson, υποστήριξε ότι αυτό το δικαστήριο είναι ενάντια των νόμων του κράτους, γιατί ο Γεώργιος δεν άνηκε στην πολιτοφυλακή, οπότε έπρεπε να δικάζεται σε κανονικό δικαστήριο.⁶⁴⁶ Ως μάρτυρας κατέθεσε ο Γάλλος συνταγματάρχης στου οποίου το σπίτι είχε μπει κατά λάθος ο Γεώργιος και επανέλαβε τη φράση του, «**τον σκοτώσαμε**». Τότε ο Γεώργιος σηκώθηκε όρθιος λέγοντας με θυμό: «**Δεν είπα σκοτώσαμε, αλλά σκοτώσανε**». Αυτή η στάση του προκάλεσε μία γενική αναταραχή σε όλο το πλήθος, που φώναζε με κραυγές και σφυρίγματα.⁶⁴⁷ Αν και ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης αρνήθηκε τη συμμετοχή του στη δολοφονία του Κυβερνήτη, οι αυτόπτες μάρτυρες βεβαίωσαν ότι ήταν αυτός που τον μαχαίρωσε. Το δικαστήριο τον καταδίκασε σε θάνατο.

Την ημέρα της εκτέλεσής του, το λιμάνι του Ναυπλίου είχε αποκτήσει την εικόνα της ευημερίας που είχε η πόλη την περίοδο της κυριαρχίας της από τους Βενετούς, που ήταν η μητρόπολη του Μοριά, τότε που δεν είχε αποδεκατιστεί ο πληθυσμός της από τον πόλεμο και την επιδημία, τότε που πλημμύριζε από ξένους επισκέπτες, τότε που στο λιμάνι της συσσωρεύονταν πλοία από την Ασία, την Αίγυπτο και την Ιταλία, που θεωρούταν το κέντρο του εμπορίου της χερσονήσου, όπου η Σμύρνη έστελνε τα σφουγγάρια της, η Λακωνία τα μετάξια της, η Μυτιλήνη το λάδι της και πολλές άλλες περιοχές της Ελλάδας, τα κρασιά τους, τα καρύδια, τη μαστίχα. Το λιμάνι είχε

⁶⁴⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“Addì 8 novembre di quell’anno, in mezzo ad un immenso popolo ch’era comparso da tutte le parti della Grecia, l’infelice Mainotto venne pubblicamente sottoposto ad un consiglio di guerra nella piazza dell’Itschkalè, e lo scozzese Masson, segretario dell’ammiraglio Cohran, improvvisò una lunga difesa in idioma greco volgare, sostenendo a viso aperto che per le leggi vigenti del paese, quel tribunale era incompetente, essendochè Giorgio non apparteneva allora alla milizia, e però richiedevasi che fosse giudicato da un tribunale ordinario”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σελ. 453.

⁶⁴⁷Παραπομπή από βιβλίο:

“Invitato quel colonello del Genio, di cui già feci cenno, a dire l’aneddoto relative alla comparsa di Giorgio nella di lui camera quando trovavasi a letto con la moglie nella mattina che fu ucciso Capodistria, egli come nel corso del racconto ebbe a dichiarare che Beisadè gli disse **to skotosame (l’abbiamo ucciso)**, questi trascoloratosi a quella parola, so also da sedere sul banco dei condannati, e ficcati gli occhi ne’ suoi rispose con un piglio sfolgorante d’ira: non dissi **skotosame**, ma **skotosane (l’anno ucciso)**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 454.

ζωντανέψει και πάλι αφού ήταν γεμάτο με αγγλικά, γαλλικά ρωσικά, ελληνικά και εμπορικά πλοία διαφόρων εθνών.⁶⁴⁸

Το σημείο της εκτέλεσης ορίστηκε στην αρχή των περίφημων κατακομβών του Ναυπλίου, του υπόγειου λαβύρινθου που ανέφερε ο Στράβωνας ότι βρίσκεται ανάμεσα στο Ναύπλιο και το Άργος, και μέχρι την εποχή του Zecchini, κανένας ταξιδιώτης δεν τον είχε εξερευνήσει. Η περιοχή ήταν ασφυκτικά γεμάτη με αξιωματικούς, οπλισμένους στρατιώτες των οποίων προορισμός ήταν η θανάτωση του Γεώργιου, τάγματα του πεζικού και με έναν τεράστιο αριθμό ανθρώπων, από την ηπειρωτική Ελλάδα και τα νησιά με διάφορες τοπικές ενδυμασίες διαμορφώνοντας ένα εντυπωσιακό σκηνικό.⁶⁴⁹

Ήταν εκκωφαντικοί οι ήχοι που ακούγονταν από τα ποδοβολητά των αλόγων, από τις τρομπέτες, τα τύμπανα και τα όπλα υπό την στεντόρεια εντολή των αξιωματικών. Ξαφνικά επικράτησε σιωπή και ο Zecchini σηκώνοντας το βλέμμα του προς το Παλαμήδι, είδε να κατεβαίνει ο Γεώργιος με σταθερά βήματα κρατώντας το χέρι ενός ιερέα που τον παρηγορούσε. Μερικοί στρατιώτες ήταν μπροστά του και μερικοί τον ακολουθούσαν. Στράφηκε προς το μέρος που ήταν φυλακισμένος ο πατέρας του, υποκλίνοντας τρεις φορές το κεφάλι του. Φτάνοντας κοντά στον κόσμο χαιρετούσε

⁶⁴⁸Παραπομπή από βιβλίο:

“Venne il giorno del supplizio capitale: il porto di Nauplia pareva ritornato in fiore come negli anni addietro quando la città sotto la signoria dei Venetiani essendo la metropoli della Morea, e non avendo ancora sofferta la peste del secolo scorso che le tolse un quarto degli abitanti, nè le febbri che le distrussero gran parte della popolazione, essa era sempre visitata da forestieri, e raccettando nel suo porto i vascelli dell’Asia, dell’Egitto e dell’Italia, consideravasi però uno de’ principali emporj della penisola ove giungevano le produzioni del continente e delle isole greche, ove Smirne inviava le sue spugne, la Laconia le sue sete, Mitilene il suo oglio, e molti altri paesi della Grecia i loro vini, la vallonia, il minio. Pareva, dico, che quel porto fosse tornato in bella fortuna, stantechè in quel giorno era coperto di legni di guerra inglesi, francesi, russi, greci e di bastimenti mercantili di varie nazioni, le cui arborature s’avrebbero prese per un vastissimo bosco che sorgesse dal mare”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 455.

⁶⁴⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“Il luogo destinato al supplizio fu lo spazzo tra Nauplia e il sobborgo Progne, in cui forse sarà il principio di quelle famose catacombe, ossia di quel laberinto sotteraneo che, giusta Strabone, si trovava tra Nauplia ed Argo, e che per quanto io so nessun viaggiatore ne a fatto ancora ricerca. In mezzo a quel piano aggiravansi su e giù molti uffiziali, che spesso s’arrestavano per coufabulare insieme, e un drappello di soldati, quello ch’era destinato a fucilare Beisadè, se ne stava fermò più che una sentinella. [...]; una immensa quantità di popolo tormicolava sul dorso del monte, il quale pareva un mostruoso essere vivente uscito dal regno delle favole, composto di popoli di varie nazioni, poichè cola s’erano adunati tutti quelli del continente e delle isole, che per i loro differenti vestiti s’avrebbero detti gente di cento paesi diversi, ma il nobile tipo del volto e la dolce favella li dicevano d’una sola nazione”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 455.

τους ανθρώπους δεξιά και αριστερά, περπατώντας με βήμα αδιάκοπα βασιλικό και ηρωικό.⁶⁵⁰

Αγέρωχος σταμάτησε στο σημείο της εκτέλεσης και ζήτησε από τον αξιωματικό να τον τραυματίσουν στο στήθος. Έβγαλε το παλτό του και το φέσι του, τα έδωσε στον ιερέα ζητώντας του να τα παραδώσει στον γιο του για να διατηρεί στη μνήμη του αυτή την ημέρα. Μετά γονάτισε, έκανε τον σταυρό του και εκφώνησε μία σύντομη προσευχή, κίνηση που την επανέλαβε αρκετές φορές. Στη συνέχεια, σήκωσε τα μάτια του στον ουρανό, στράφηκε προς τον λαό και είπε με λόγια γεμάτα ειλικρίνεια: **«Ο Κωνσταντίνος σκότωσε τον Πρόεδρο, όχι εγώ. Θυσιάζομαι για την Πατρίδα, αλλά κι εσείς θυσιάζετε για αυτήν. Πεθαίνω αθώος, και επειδή είμαι αθώος, δεν φοβάμαι τον θάνατο»**. Γυρίζοντας στους στρατιώτες, τους είπε με ισχυρή φωνή και πολεμοχαρή αέρα: **«Σκοτώστε με»**. Οι στρατιώτες τον πυροβόλησαν στο στήθος, σύμφωνα με την επιθυμία του, πεθαίνοντας χωρίς οδύνη, ούτε σωματική ούτε ηθική.⁶⁵¹

⁶⁵⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“Anch’io guardando al Palamede, vidi Giorgio che discendeva la scoscesa montagna con passo sciolto e franco, abbenchè posasse una mano sul braccio d’un sacerdote che pietoso lo confortava. Soldati lo precedevano, soldati lo seguivano. Quello che ho sentito io, credo abbiano sentito tutti, un guizzo mortale allorchè udì il fioco suono di quattro tamburi, ch’erano a capo della soldatesca la quale accompagnavano in quel doloroso cammino; fioco n’era il suono perchè rilassate le corde di que’ bellici istrumenti, acciò dinotasse cosa funebre. Nè minore era l’angoscia quando per la tortuosità dei bastioni e del monte, egli per un momento scompariva alla vista contristata, e un nuovo affanno si sentiva al suo ricomparire, e sempre in quel suo atto dignitoso e malinconico. Disceso sino al punto ch’era di contro all’Itschkalè, nè ignorando che ivi trovavasi il padre suo che languiva in un carcere, si volse rispettosamente a quel luogo, e tre volte chinando il capo si levò il **fes**, senza però fermarsi un momento. Giunto alle prime erte del monte reiterò i suoi saluti al popolo a destra e a sinistro, ma con una nobiltà e calma che sono sempre uguali in un Orientale. Molti gli corrisposero, molti no. Arrivato finalmente al piano, s’incamminò al luogo del suo supplizio con quell’incenso regale, anzi eroico ch’è comune a tutti i pallicari”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 456.

⁶⁵¹Παραπομπή από βιβλίο:

“Fermatosi dinanzi ai soldati che dovevano fucilarlo, non mutò aspetto, non fece mossa nè col capo nè col corpo, e solo pregò l’uffiziale che li comandava, ordinasse lo ferissero nel petto. Levatasi di dosso la giubba e levatosi il **fes**, diede l’una e l’altro al sacerdote raccomandandogli di consegnare que’ poveri arnesi a suo figlio, e li serbasse in memoria di quel giorno; strettagli poscia la destra, ritirossi un passo da lui. Un istante dopo s’inginocchiò, quindi si fece il segno della santa croce; con le mani giunte pronunciò a fior di labbra una giaculatoria, rinnovò più volte quel segno, e alzati gli occhi al cielo, poi volti al popolo, profferì queste genuine parole: **Costantino uccise il Presidente, non io. Io muoio vittima per la Patria; voi pure sacrificatevi ad essa. Muoio innocente, e perchè innocente non temo la morte**. Rivoltosi ai soldati che aveva di faccia, disse loro con tuono e piglio guerresco: **uccidetemi**. Scaricati i fucili, quasi tutte le palle lo colpirono nel petto, secondo il suo desiderio, e così egli morì senz’agonia nè fisica, nè morale: questa più crudele di quella”.

Ο Zecchini σημειώνει την πρόσκληση από την νέα κυβέρνηση, την τριανδρία που συγκροτήθηκε από τους Κωλέττη, Κολοκοτρώνη και Αυγουστίνο Καποδίστρια, στους γιατρούς, μεταξύ αυτών και ο Zecchini, για την νεκροψία και την ταρίχευση του πτώματος του Κυβερνήτη. Αυτή η διαδικασία του έδωσε το έναυσμα για να συντάξει την ιατρική του διατριβή πάνω στην αυτοψία του, την οποία αφιέρωσε στον καθηγητή, δικό του και του Καποδίστρια, Stefano Gallini. Η σωρός του τέθηκε σε λαϊκό προσκύνημα στην κεντρική εκκλησία του Ναυπλίου για αρκετές ημέρες. Τη νύχτα της 10^{ης} Απριλίου 1832, μεταφέρθηκε με ένα ρωσικό πλοίο στην Κέρκυρα. Τον συνόδευε ο αδελφός του Αυγουστίνος, γεμάτος οργή όπως αναφέρει ο Zecchini, αφού είχε αναγκαστεί να παραιτηθεί από το αξίωμα που του είχε αναθέσει η Γερουσία, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί κυβέρνηση αποτελούμενη από τους Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, Ανδρέα Μεταξά, Ιωάννη Κωλέττη, Ανδρέα Ζαΐμη και Δημήτριο Μπουντούρη. Ατυχές αμάλγαμα, χαρακτηρίζει ο συγγραφέας τη σύνθεση της νέας κυβέρνησης, η οποία λόγω των αντικρουόμενων στοιχείων και απόψεων δεν μπόρεσε να πετύχει το στόχο της και προκάλεσε ζημιά στο ελληνικό λαό. Και καταλήγει ότι αυτή ήταν η καταστροφή των Καποδίστρια στην Ελλάδα, για την οποία έγραψε χωρίς θυμό και μεροληψία, δίχως κάποιο κίνητρο, γιατί δεν είχε από εκείνους ούτε όφελος ούτε προσβολή.⁶⁵²

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 456-457.

⁶⁵²Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] dirò del cadavere del Presidente, il quale per ordine del nuovo Governo (un triumvirato costituito da Coletti, da Colocotroni e da Agostino Capodistria), venne da me a da altri medici imbalsamato; operazione che mi diede motivo di pubblicare al mio ritorno in patria, una Memoria medica sulla di lui autopsia, che dedica a Stefano Gallini, suo e mio maestro. Fatto questo, lo si collocò in una bara sopra un catafalco nella chiesa maggiore di Nauplia, ove lo si lasciò alla vista di tutti per parecchi giorni, dopo i quali gli si fece un magnifico mortorio, di cui ebbi a far cenno in questo libro nel capitolo sui **funerali greci**. Compita quella onoranza funebre, lo si tradusse nel tempio; e nella notte del 10 aprile 1832 fu trasportato in un vascello russo sul quale salì pure Agostino per ire a Corfù, avendo già nel dì innanzi abdicato alla sua autorità che affidò al Senato, e questo istituì poi un governo composto da Teodoro Colocotroni, da Andrea Metaxà, da Giovanni Coletti, da Andrea Zaimi e da Demetrio Buduri. Trista amalgama, perchè di elementi contrarj, la quale invece di giungere allo scopo che stoltamente prefiggevasi, ne ottenne uno contrario, e con quanto danno non v'è alcun che l'ignori. Tale fu la catastrofe dei Capodistria in Grecia, de' quali scrissi senza ira e parzialità, non avendone cagioni, chè da essi non ebbi nè beneficio, nè ingiuria”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 457-458.

5.4.1. Οι Μαυρομιχαλαίοι με τα μάτια του Pierviviano Zecchini

Συνεχίζει με την εξιστόρηση των αξιωμάτων και των κατορθωμάτων της οικογένειας των Μαυρομιχαλαίων γιατί όπως υπογραμμίζει μπορεί να διέπραξαν αυτό το φρικτό έγκλημα και ο αναγνώστης να τους χαρακτηρίσει ανανδρους, όμως δεν πρέπει να γίνεται λόγος μόνο για την πολιτική διοίκηση του Ιωάννη Καποδίστρια στην Ελλάδα και για την στρατιωτική αξία των διακεκριμένων ανδρών του έθνους, αλλά και για την αγάπη τους για την πατρίδα, τη μεγάλη σοφία τους, τη σταδιακή εφευρετικότητα και εμπειρία τους σε κρατικά θέματα.⁶⁵³

Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης ονομαζόταν Πρίγκιπας ή Μπέης της Μάνης, γιατί επί τουρκοκρατίας κυβερνούσε ανεξάρτητα την περιοχή ως ανώτατος διοικητής, ως ηγέτης, και όχι ως ευγενής άρχοντας. Παρόλο που ήταν ένας από τους πολλούς εχθρούς του Κυβερνήτη, συνεργάστηκε μαζί του για να τον καλέσει και να του προσφέρει νόμιμες εξουσίες. Του απονεμήθηκε το αξίωμα του Γερουσιαστή, στις 6 Ιανουαρίου 1831, και έφυγε από το Ναύπλιο για να πάει στη Μάνη χωρίς την άδεια του Καποδίστρια, ο οποίος είχε υποψίες για πολιτικές επιθέσεις εις βάρος του. Έδωσε εντολή να συλληφθεί στο Κατάκολο με τον αδελφό του Κωνσταντίνο και τον ανιψιό τους, Καζάκο. Αυτός που τους συνέλαβε ήταν ο Κανάρης και τους οδήγησε στην πρωτεύουσα. Ο Πετρόμπεης φυλακίστηκε, ο Κωνσταντίνος αποφυλακίστηκε αλλά φυλασσόταν συνεχώς από δύο φύλακες, όπως και ο γιος του Πετρόμπεη, Γεώργιος.⁶⁵⁴

⁶⁵³ Παραπομπή από βιβλίο:

“Poi che i Mauromicali si risolsero di commettere quell’azione atroce, probabilmente al lettore pungerà il desiderio di saperne il motivo, e che uomini fossero quelli sciagurati. Non essendo questo il luogo di parlare della politica e dell’amministrazione civile di Giovanni Capodistria in Grecia, con cui servì ad alienarsi l’animo degli uomini più distinti della nazione sì per valore militare, che per carità di patria, e per insigne dottrina, e per gradi e ingegno ed esperienza nelle cose di Stato, [...]”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 458.

⁶⁵⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...]”, mi limiterò a dire che Pietro Mauromicali, chiamato anche il Principe o il Bey di Maina perchè sotto il dominio (sempre e ab eterno dimonio, come n’è l’anagramma) turchesco governava indipendentemente quella provincia qual capo, non qual signore, era egli pure uno del numero dei nemici del Presidente, e però operava d’ accordo con essi per richiamarlo e spingerlo a rimettersi nelle vie legali. Insignito del grado di Senatore, un giorno (6 gennaio 1831) parti da Nauplia per recarsi nel suo paese senza permissione del Capodistria, il quale sospettando che ci andasse per qualche macchinamento politico a suo danno, lo fece arrestare a Katakolo col fratello Costantino e il loro

Το όνομα του Πετρόμπεη είναι φημισμένο στην ιστορία του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα της Ελλάδας. Τον θεωρούσαν σαν τον Νέστορα των ηρώων της Ελληνικής Επανάστασης και αυτόν που είχε θρηνήσει την απώλεια πολλών μελών της οικογένειάς του, συγγενών, αδελφών, παιδιών και εγγονιών. Παρέμεινε μέχρι τις τελευταίες μέρες της κυβέρνησης του Αυγουστίνου στη φυλακή και αφέθηκε με το ιδιαίτερο ζήλο του Θείρσιου, ο οποίος, όταν οι Μανιάτες ζητούσαν την απελευθέρωση του Μπέη τους, είχε πει στον Καποδίστρια ότι η αδικαιολόγητη φυλάκισή του δεν έπρεπε να ληφθεί μόνο ως μία πολιτική πράξη, αλλά και ως πράξη ανθρωπιάς και δικαιοσύνης. Ο Zecchini επισημαίνει την παρατήρηση του Μουστοξύδη στον Θείρσιο, παρότι όπως λέει ήταν φίλος του, ότι δεν είχε επικαλεστεί **το έλεος της κυβερνήσεως**, αν και ο καλός Βαυαρός είχε την ευχαρίστηση να απελευθερώσει τον ηλικιωμένο φυλακισμένο. Ο συγγραφέας τονίζει ότι δεν ήταν μόνο ο Μουστοξύδης αυστηρός και απειλητικός, αλλά και ο Άγγλος αντιπρέσβης Dawkins, ο οποίος ήταν πάντα αρνητικός προς τους Έλληνες πατριώτες. Η πρόταση που έκανε στον Αυγουστίνο να ελευθερώσει τον Πετρόμπεη και να τον εξορίσει για κάποιο χρονικό διάστημα στο Άργος ή σε κάποιο νησί, δεν πραγματοποιήθηκε.⁶⁵⁵

nipote Cazakos, e quegli che li arrestò fu Canari, che li condusse a filo nella capitale. Petrombey venne gittato in un carcere; Costantino riposto in libertà, ma sorvegliato di continuo da due guardie, e, conforme dicemmo, venne pure sorvegliato in ugual modo il figlio del Bey, ch'era Giorgio".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 458.

⁶⁵⁵Παραπομπή από βιβλίο:

"Nulla ricorderò della vita di Pietro, chè il suo nome è già famoso nella storia della guerra dell'indipendenza greca, s'era considerato il Nestore di quegli eroi, e quello ch'ebbe più che tutti occasione di piangere la perdita di molti figli, e fratelli, e nipoti e di altri congiunti i quali formavano con lui una famiglia, non meno celebre che quella dei Fabj; bensì giova sapere ch'egli rimase nella sua prigione sino agli ultimi giorni del governo di Agostino, e ne uscì mercè le cure di Thiersch, il quale, allorchè i Mainotti avevano tentato una spedizione a quest' oggetto, disse al Capodistria che la scarcerazione del Mauromicali non si doveva considerare soltanto un atto di politica, ma anche di umanità e di giustizia iniquamente oltraggiate. Senonchè il Mustoxidi (questo dico quantunque mi fosse amico) gli fe' osservare che ancora non aveva invocate la misericordia del governo (**το έλεος της κυβερνήσεως**), e ciò non ostante il buon bavarese ebbe la compiacenza di andar lui ad aprir la prigione al povero vecchio. Nè solo il Mustoxidi si mostrò severo in quel mondo, chè il Residente inglese Dawkins, avverso sempre ai patriotti greci, non lo fu meno; e di fatto, se anch'egli consigliava Agostino di mettere in libertà il Mauromicali, opinava peraltro s'avesse di mandarlo a confino, o relegarlo ad Argo o in una isola per qualche tempo; ma il suo voto non è stato esaudito".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 458-459.

Αν και ο Ρώσος ναύαρχος Ρίκορντ είχε υποσχεθεί στη μητέρα του Πετρόμπεη να μεσολαβήσει για να λυθούν οι διαφορές του με τον Καποδίστρια, και η απελευθέρωση του γιού της θα ωφελούσε πολιτικά τον Καποδίστρια, δεν εκπληρώθηκε γιατί ο Κυβερνήτης δεν τον δέχτηκε τελικά στο γραφείο του. Καθώς γύριζε στη φυλακή του με τη συνοδεία των στρατιωτών, άπλωσαν τα χέρια τους οι αδελφός του Κωνσταντίνος και ο γιος του Γεώργιος, αλλά οι στρατιώτες τον απομάκρυναν. Τότε ο Πετρόμπεης τους είπε: **«Αύριο, αγαπημένοι μου, μεθαύριο θα είμαι ελεύθερος»**. Ο γιος του και ο αδελφός του περίμεναν αύριο, μεθαύριο, την τέταρτη μέρα ο Ιωάννης Καποδίστριας έπεφτε νεκρός από τα δολοφονικά τους χτυπήματα.⁶⁵⁶

Για τον Κωνσταντίνο Μαυρομιχάλη, ο Zecchini δεν έχει να γράψει πολλά λόγια, γιατί όλοι γνωρίζουν πόσο γενναίος ήταν, αφού η γενναιότητα είναι χαρακτηριστική αρετή των κατοίκων της Μάνης. Θα αναφερθεί όμως στον Γεώργιο Μαυρομιχάλη, ο οποίος υπήρξε για μία ημέρα τουλάχιστον πρωταγωνιστής στις ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή. Είχε παντρευτεί μία κόρη του Νοταρά, που πριν την Επανάσταση ήταν ο πλουσιότερος άρχοντας της Πελοποννήσου. Όταν εκτελέστηκε η γυναίκα του κυοφορούσε τον γιο τους. Μία γυναίκα απaráμιλλης και συγκινητικής ομορφιάς που δεν μπόρεσε να γεννήσει αυτό το παιδί γιατί απέβαλλε. Το θάρρος στον πόλεμο του Γεωργίου έχει γραφτεί στις σελίδες της ελληνικής ιστορίας από τις λαμπρές νίκες του, που θα ακούγονται στα κλέφτικα τραγούδια. Οι επιτυχημένοι αγώνες του εναντίον του Μαχμούτ Πασά Δράμαλη, το 1822, στις όχθες του Ερασινού και στις πεδιάδες του Άργους, του χάρισαν μία θέση στην Αντιπροσωπία της Ελληνικής κυβέρνησης που στάλθηκε στο Συνέδριο της Βερόνας και στην έδρα του Πίου VII, όπου απορρίφθηκαν τα αιτήματα της Ελληνικής Αντιπροσωπίας από το Συνέδριο και ο Πάπας αναγκάστηκε με ευγένεια να απελάσει τους Έλληνες απεσταλμένους. Η άρνηση του να

⁶⁵⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] e allora il vecchio disse loro: **domani, o miei cari, posdomani sarò libero**. Vana speranza di cui egli aveva lusingata la sua miseria, mentre poi s'accorse pur troppo che lo riconducevano fra le chiuse tenebre di prima. Il figlio e il fratello attesero il domani, il posdomani, il giorno seguente... nel quarto giorno Capodistria cadde sotto i loro colpi omicidi”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 459.

συμβιβαστεί με τον Ιμπραήμ στο Μεσολόγγι και με μερικούς εκατοντάδες Μανιάτες, οι οποίοι ήταν έτοιμοι να θυσιαστούν για την πατρίδα τους, ώθησε τους οκτώ χιλιάδες άνδρες του Αιγυπτίου στα φαράγγια της Μαγνησίας. Ο Zecchini θαυμάζει την αξιοπρέπεια με την οποία αντιμετώπισε ο Γεώργιος το θάνατό του αντλώντας από την ιστορία του Σούτσου τα τελευταία λόγια που έγραψε στον πατέρα του: **«Μην σκέφτεσαι πια τον γιο σου, θεώρησε τον νεκρό. Ούτε να έχετε άλλη έννοια παρά να πολεμήσετε τους βαρβάρους, και να είστε σίγουροι ότι πεθαίνω χαρούμενος για την αγάπη στην Ελλάδα»**.⁶⁵⁷

Ο Zecchini εκπλήσσεται με το εξαιρετικό θάρρος των Μαυρομιχαλαίων, την περήφανη φύση τους και αναζητά τους παράγοντες που διαμόρφωσαν την ιδιοσυγκρασία τους, όπως η οικιακή τους εκπαίδευση, η ζωή που ακολούθησαν, η φύση του τόπου που μεγάλωσαν και ζούσαν. Η εύφορη πεδιάδα της Σπάρτης με τα όμορφα δέντρα που ποτίζονται από τα πολλά ρυάκια του ποταμού Ευρώτα, πλαισιωμένα με τη μεγαλοπρεπή οροσειρά του Ταΰγετου. Αυτό το μεγαλείο της φύσης εξάπτει τη φαντασία και γεμίζει την ψυχή με έντονα συναισθήματα και υπέροχες σκέψεις.⁶⁵⁸

⁶⁵⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“Sposatosi a una figlia di Notara, che prima della rivoluzione era il più ricco signore del Peloponneso, ebbe da essa un figlio, che lasciò fanciullo e misero, non avendo la madre, donna di bellezza ingenua e commovente, di che alimentarlo; tanti furono i colpi della bieca fortuna su quelle giovani teste, e che rimbalzarono sulla dorata del tenero pargolo. Del coraggio in guerra di questo giovane uomo, non sono scarse le pagine della Storia; e di esso e delle sue splendide lodi, i canti cleftici risuonano ancora, e risuoneranno a lungo nelle valli della Laconia e sulle balze del Taigeto. I combattimenti felicemente sostenuti contro Drama Mehemet Ali nel 1822 sulle rive dell’Erasino e nelle pianure di Argo, gli meritavano di far parte della Deputazione mandata dal Governo ellenico al Congresso di Verona e alla Corte di Pio VII, respinta sdegnosamente dall’ uno, accolta benignamente dall’ altra. E veramente spartano fu il rifiuto di discendere a patti con Ibrahim appresso la distruzione di Missolungi, avvegnachè da quel Principe avesse avuto per lettera un cortesissimo invito. Invece più tardi nove volte lo respinse nelle gole della Magna, quantunque l’Egiziano avesse ottomila uomini sotto il suo commando, mentr’egli non conduceva che poche centinaia di Mainotti, i quali non fruvano mai tanto allegramente della vita come allora che si trovavano ne’ più fieri pericolo; [...]; ma sostenne con tanta dignità la sua fatale sventura, che mandò a suo padre queste righe, che io traggio dalla storia di Suzzo: **«Non pensate più a vostro figlio: consideratelo morto; nè abbiate altra cura che di combattere i barbari, e state certo che io morirò contento per amore alla Grecia»**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 460.

⁶⁵⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Ned è a maravigliare che questi Mauromicali fossero d’un’indole sì fiera e di un coraggio sì straordinario, se pensiamo alla loro educazione domestica, alla vita che conducevano, e alla natura dei luoghi in cui abitavano. La pianura di Sparta è innegabile che sia fertile, e tutta coperta di bellissimi alberi di perpetue fronde, e irrigata da mille ruscelli provenienti dall’Eurota, [...]; è

Συχνά παρατηρείται κάποια αρμονία ανάμεσα στη φύση ενός τόπου και των κατοίκων του. Το περιβάλλον επιδρά στο χαρακτήρα των ανθρώπων, όπως αυτοί που ζουν στους κάμπους που αισθάνονται ηρεμία και γαλήνη κάθε φορά που αντικρίζουν την ανθισμένη γη με λουλούδια και φρούτα και νιώθουν το γλυκό αέρα. Αντίθετα, όσοι ζούνε στα βουνά, εκτός από στιβαρές μορφές και πρόσωπο αυστηρό και ζοφερό με σκληρά χαρακτηριστικά, αποκτούν τραχιά ιδιοσυγκρασία, χονδροειδή συμπεριφορά και ακαλλιέργητο πνεύμα, σαν τις πέτρες πάνω στις οποίες περπατούν και τρέχουν από το πρωί έως το σούρουπο. Αυτής της φύσης ήταν οι Μαυρομιχαλαίοι, όπως κι όλοι οι Μανιάτες, οι οποίοι αν δεν ήταν κλέφτες στα βουνά τους, ήταν πειρατές στις θάλασσές τους. Πρόσφεραν όμως εγκάρδια και τη φιλοξενίας τους, που ίσως να οφείλεται στην άγρια φύση που τους περιέβαλλε, με τα χρώματα και τα αρώματά της.⁶⁵⁹ Ο Zecchini καταγράφει ότι η ονομασία του τόπου τους, Μοριάς, προέρχεται από το σχήμα του φυλλώματος της μουριάς, ένα δέντρο που κυριαρχούσε στο έδαφος της πεδιάδας τους, το οποίο είχε ομοιότητα με το γεωγραφικό περίγραμμα της περιοχής τους.⁶⁶⁰

Περισσότερο εντυπωσιακή ήταν αυτή η εικόνα της εγχώριας ελευθερίας, που είδε ο Zecchini στις σπηλιές ή στις καλύβες που ζούσαν οικογένειες

innegabile che sia fiancheggiata da un ordine di colline vaghissime; ma il fondo della scena è quello che più colpisce la fantasia, e ch'empie l'animo di forti sentimenti e di sublimi pensieri: esso è la maestosa catena del Taigeto, [...]".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 460-461.

⁶⁵⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

"Non v'è dubbio che qualche armonia si osserva spesso tra la natura del paese e quella dell'uomo che vi soggiorna: il maremmano sarà sempre d'un'indole languida e di un aspetto squallido e triste, come il suolo fangoso in cui egli passa i mesti suoi giorni; l'abitante dei campi si distinguerà a vece in ogni tempo per una cera fiorita e per un animo dolce, come il terreno abbellito di fiori e di frutta e l'aria mite in cui vive; quello de' monti avrà per contrario in aggiunta a forme robuste ad una faccia austera per lineamenti duri ed una tinta brunazza, una tempra rude e uno spirito incolto, come i macigni sui quali dall'alba al tramonto scorre veloce il suo piede. E di questa natura erano i Mauromicali, e lo sono tutti i Mainotti, i quali se ne' loro monti sono clefti o ladri, e nelle loro spiagge pirati, non resta per questo che sieno anche di una cordiale ospitalità, ispirata forse al vedere la gaia prospettiva della loro pianura in cui un terreno raccoglie dei fichi a larghe foglie, degli olivi d'una frondura delicata, dei gelsi ornati di foglie la cui forma dicesi abbia dato il nome alla Morea; altri danno ospitalità a delle vigne selvatiche, a delle querce annose, a dei pini solitari; altri a delle rose canine, a delle ginestre, a delle canne il cui fusto giunge perfino all'altezza di venti piedi, e tutti a delle molli erbette odorose che imbalsamano di grate fragranze quella regione vaga e selvaggia".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 461.

⁶⁶⁰ Βλ. την ανάλυση του Zecchini για την προέλευση του τοπωνύμιου του Μοριά, στο Παράρτημα 67.

χωρικών και βοσκών, μέσα στα βράχια, καταφεύγοντας εκεί σε στιγμές κινδύνου είτε από την οργή του ουρανού είτε από την κακία και την προδοσία των ανθρώπων. Για τον συγγραφέα, αυτές οι πέτρες που άνοιξαν το στήθος τους για να προστατέψουν τους δυστυχισμένους είναι πιθανό να επηρέασαν και να μαλάκωσαν τις σκληρές καρδιές, προσφέροντας τη φιλοξενία τους στον ξένο που τους ζητούσε βοήθεια.⁶⁶¹

Οι Μαυρομιχαλαίοι ήταν από την επαρχία της Μάνης, την αρχαία Λακωνία, αλλά ζούσαν στο Μαραθονήσι, κατοικία των Μπέδων της Μάνης. Είχαν επίσης ένα σπίτι στο Μυστρά, που πιστεύεται ότι ήταν η Αρχαία Σπάρτη. Δεν βρέθηκαν ερείπια από τα μνημεία και τα κτίρια της αρχαιότητας, εκτός από την τήρηση των εθίμων. Η γλώσσα των Μανιατών έχει πολλά στοιχεία των ελληνικών του Ομήρου, καθώς και η θρησκεία τους που εμπεριέχει κάποια ίχνη του αρχαίου παγανισμού. Μέχρι τη βασιλεία του Όθωνα, υπήρχε το σώμα των Εφόρων, όπως την εποχή του Λυκούργου. Αναφορικά με την υπερηφάνεια και την ανεξαρτησία των Μανιατών ήταν ισάξιες με εκείνες των Σπαρτιατών της πρώιμης εποχής. Μόνο η Μάνη στην Ελλάδα και η Αστούρια στην Ισπανία δεν κατακτήθηκαν από τον μουσουλμανικό ζυγό, αρκεί να σημειωθεί ότι ο Πετρόμπεης ήταν υποχρεωμένος να πληρώνει ένα φόρο υποτέλειας στους Τούρκους. Αλλά και οι γυναίκες της Μάνης ήταν αγνές και γενναίες, όπως οι Σουλιώτισσες, αφού πολεμούσαν με θάρρος δίπλα στους άνδρες τους. Επιπλέον και οι ιερείς ήταν πάντα οπλισμένοι, τα πιστόλια και τα μαχαίρια τους τα είχαν τοποθετημένα στο ιερό.⁶⁶²

⁶⁶¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“Ma più ancora che da questa immagine di domestica liberalità, sono tratto a credere ch’essi esercitassero quella che tanto li distingueva, al vedere di frequente quelle grandi caverne o capanne entro le rupi e accosto la spiaggia, ricettare famiglie di paesani e di pastori col loro gregge, veri trogloditi che ivi appunto si ricoverano ne’ momenti di pericolo sia per l’ira del cielo, che per la fellonia degli uomini. Se i macigni aprivano il loro seno per dare asilo a quegl’infelici, non è forse presumibile che anche que’ duri cuori si ammollassero, anzi si rammorbidissero, s’intenerissero, come solevano, alla vista dello straniero che domandava soccorso alla loro porta ospitale?”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, ό. π., σσ. 461-462.

⁶⁶² Παραπομπή από βιβλίο:

“I Mauromicali s’erano della provincia di Maina, l’antica Laconia, abitavano però a Marathonisi, residenza del Bach – bagu, detto comunemente bey, e avevano casa pure a Mistrà, ch’è il luogo ove credesi fosse Sparta, di cui non è rimasta alcuna reliquia e meno artistica, a motivo ch’essa era più ricca in virtù, che in capidopera; nè nulla vi si trova ora d’antico, eccetto che i suoi costumi, perocchè,

Η οικογένεια των Μαυρομιχαλαίων έχαιρε ιδιαίτερης εκτίμησης και σεβασμού. Ο Πετρόμπεης κατείχε την προεδρία στη Νομοθετική Γερουσία και στο Εκτελεστικό Συμβούλιο, αλλά και όπως επισημαίνει ο Zecchini, είχαν το σεβασμό και την αναγνώριση και από τον Ναπολέοντα,⁶⁶³ από τότε που ξεκίνησε την κατάκτηση του κόσμου, επιθυμούσε την εποχή της αποστολής του στην Αίγυπτο, να στείλει δύο πράκτορες που ανήκαν στην αποικία της Κορσικής, για να κερδίσει την ψυχή και το πνεύμα των τραχιών βουνίσιας στο όνομα της γαλλικής δημοκρατίας. Ωστόσο η επιστολή περιείχε υπερβολικά ακαθόριστες εκφράσεις για να πιστέψει ότι οι Γάλλοι είχαν κοινούς σκοπούς με τους Έλληνες Επαναστάτες.⁶⁶⁴

senza parlare della lingua dei Mainotti la quale a molto del greco omerico, senza parlare della loro religione la quale offre qualche traccia di vecchio paganesimo, si sa che sino al regno di Ottone avevano perfino gli Efori, indulgenti, se non premiatori come quelli di Licurgo, verso i ladri più famosi. Quanto a fierezza e a indipendenza, non erano inferiori agli Spartani dei prischi tempi; basti ricordare che Petrombey, obbligato di pagare annualmente poche piastre alla Porta, frutto del caradasch, ossia tassa del capo, (solo Maina in Grecia, come in Ispagna le Asturie, fu salva del giogo musulmano), non le presentava all'agente fiscale che alla frontiera sulla punta della spada, da cui pendeva la borsa che le conteneva, e che quel turco la pigliava tremando. Nè l'impeto dell'una, nè l'amore dell'altra di quelle doti, la fierezza e l'indipendenza, dimostravansi soltanto negli uomini, ma nelle donne pure, le quali, ugualmente che le Suliotte, combattevano sempre al loro fianco; ed erano comuni anche ai sacerdoti, i quali sempre armati al pari che il reso del popolo, non deponevano le loro pistole e i loro pugnali che quando salivano l'altare per celebrare la messa e, qual cosa sacra, quelle armi deponevano sulla sua mensa".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σσ. 462-463.

⁶⁶³ Παραπομπή από βιβλίο:

Υπάρχουν κάποιοι που υποθέτουν ότι ο Βοναπάρτης κατάγεται από τους Μανιάτες, από εξόριστη φατρία της Μάνης, η οποία εγκαταστάθηκε στη Γένοβα και μέσω αυτής πέρασε στην Κορσική. Από την καταγωγή του οφείλεται η ιδιαιτερότητα του χαρακτήρα του, δηλαδή τα συναισθήματα και η κουλούρα των Ευρωπαίων και η αδράνεια και η υπερβολή των Ανατολικών.

"V'è chi presume che Buonaparte discendesse dai Mainotti poi che i fuorosciti Giracari, uno dei partiti di Maina, mercè Genova si stabilirono in Corsica, e che, attesa questa origine, avesse la singolarità del carattere che gli era propria, cioè i sentimenti e la coltura degli Europei e l'impassibilità e iperbolità degli Orientali".

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, στο ίδιο, σελ. 463.

⁶⁶⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

"In quanta considerazione fossero i Mauromicali, senza dire della presidenza, a mo' d'esempio, di Petrombey al Senato legislativo, e di quella al consiglio Esecutivo, ricorderò a vece che anche Napoleone li aveva in gran conto, giacchè quando s'incamminò alla conquista del mondo, fu sollecito ne' giorni della sua spedizione in Egitto, d'inviare a Maina due emissarii appartenenti alla colonia corsa, per guadagnare l'animo di quelli alpigiani alle viste della repubblica francese. La lettera però che il Buonaparte mandò al Bey, era dettata con espressioni troppo indeterminate onde si potesse credere che desiderasse seriamente far causa comune con i patrioti di quel Capo; e i due agenti che promulgarono al pubblico un romanzesco rapporto circa il loro fine (detto oggi missione), ritornarono presso il generale francese senz'aver nulla conchiuso a suo favore".

Ολοκληρώνει ο Zecchini, με την περιγραφή των εξωτερικών χαρακτηριστικών του Πετρόμπεη και την εκ παραλλήλου λεπτομερειακή απόδοση της ενδυμασίας του Μπέη της Μάνης και της γυναίκας του.

5.5. Διδακτορική Διατριβή του Pirvignano Zecchini: *"Riflessioni mediche nulla necroscopia del cadavere del Presidente della Grecia, il Conte G. Capodistria"* (Ιατρικές σκέψεις για τη νεκροψία του πτώματος του Προέδρου της Ελλάδας, τον Κόμη Ι. Καποδίστρια)

Ο Zecchini σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα, όπως και ο Ιωάννης Καποδίστριας. Η διατριβή του, με τον τίτλο *Riflessioni mediche nulla necroscopia del cadavere del Presidente della Grecia, il Conte G. Capodistria* (Ιατρικές σκέψεις για τη νεκροψία του πτώματος του Προέδρου της Ελλάδας, τον Κόμη Ι. Καποδίστρια), ήταν πάνω στη νεκροψία του πτώματος του Έλληνα Κυβερνήτη και στις ιατρικές γνωματεύσεις του για τη λειτουργία της σπλήνας, με ιδιαίτερα λεπτομερή τρόπο.

Είναι αξιοσημείωτο πως είχαν τον ίδιο καθηγητή, τον Stefano Gallini. Ο Zecchini αφιέρωσε τη διπλωματική του εργασία στον αγαπημένο του καθηγητή. Την προλογίζει με ένα γράμμα προς αυτόν, δηλώνοντας την ευγνωμοσύνη του, καθώς και την εκτίμηση και τον σεβασμό του για την καλοσύνη και την έγκυρη επιστημονικότητα του επιφανούς καθηγητή.

Αρχικά αναφέρεται στη λειτουργία της σπλήνας και κατ' επέκταση της χολής. Την εποχή του Zecchini δεν είχε δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στη λειτουργία αυτών των οργάνων και δεν πίστευαν οι γιατροί ότι η σπλήνα είναι σημαντικό όργανο για τον ανθρώπινο οργανισμό. Δεν είχε ακόμη πραγματοποιηθεί η ανατομία της και η διάγνωση των λειτουργιών της. Πολλοί γιατροί, τα συμπτώματα μίας φλεγμονώδους σπλήνας τα εξηγούσαν ως ενδείξεις ηπατικής νόσου. Ο Zecchini είχε διαπιστώσει ότι υπάρχουν περιστατικά, κατά τα οποία μπορεί ένα όργανο να είναι ταλαιπωρημένο, αλλά να μην είναι εκείνο που έχει νοσήσει.

Σε αυτό το συμπέρασμα κατέληξε και για την περίπτωση του Έλληνα Κυβερνήτη. Ο Καποδίστριας υπέφερε για πολλά χρόνια από ασθένειες.⁶⁶⁵ Είχε

⁶⁶⁵Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Καποδίστριας είχε ευαισθησία στα νεφρά, στη χολή, στα έντερα. Η θεραπεία για αυτές τις ασθένειες ήταν η δίαιτα και τα ιαματικά λουτρά. Επισκεπτόταν τις λουτροπόλεις της Ευρώπης στα διαλείμματα από τα διπλωματικά του ταξίδια: στο Ρεκοάρδο στην Ιταλία, στο Φράντσεσμπουν και στο Κάρλσμπαντ στην Βοημία. Γράφει από το Κάρλσμπαντ (το σημερινό Κάρλοβι Βάρι της Τσεχοσλοβακίας) τον Σεπτέμβριο του 1818: «Ιδιαίτέρως αυτούς τους τελευταίους καιρούς υποδεικνύων την δίαιταν εις τον άριστον πρίγκηπα Σβάρτζενμπεργκ, αυστριακόν στρατάρχην, όστις ήλθε δι' έκτην φοράν ζητών την υγείαν του εις τα ύδατα του Κάρλσμπαντ. Δεν υπάρχει καθηγητής

επισκεφτεί τους πιο φημισμένους γιατρούς της Ευρώπης. Όλοι, ακόμη κι ο ίδιος που ήταν γιατρός, είχαν αποφανθεί ότι πάσχει από κάποια ηπατική νόσο. Το είχε πιστέψει κι ο ίδιος, αφού έλεγε συνεχώς στον αγαπημένο του οικονόμο, Φεντερίκο, ότι θα ζήσει και με ένα μικρό κομμάτι του ήπατος, εωσότου καταστραφεί τελείως.

Ο Zecchini υποστηρίζει ότι τα όργανα του ανθρώπινου οργανισμού δεν υπακούν μόνο στους Νόμους της Μηχανικής, αλλά και στους Νόμους της Φύσης. Καταγράφει τη δομή και την τοποθεσία της σπλήνας στον οργανισμό του ανθρώπου. Η σπλήνα βρίσκεται κάτω από το διάφραγμα του στομάχου. Είναι χαρακτηριστική η ποιότητα του αίματός της, το οποίο είναι σκούρο κόκκινο και ιδιαίτερα ρευστό. Αυτό οφείλεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των φλεβών της, τα οποία συμβάλλουν στην επιβράδυνση της ροής του αίματος. Η επιβράδυνση του αίματος είναι η μία λειτουργία της σπλήνας, ώστε να πραγματοποιηθούν οι τροποποιήσεις που θα επιφέρουν την προετοιμασία της χολής. Κατά τη διάρκεια της πέψης, ασκείται πίεση στην σπλήνα. Κάτω από αυτήν την πίεση, κάτω από αυτό το κέντρο του στομάχου, η σπλήνα, όπως διαπιστώθηκε από όλους τους γιατρούς, ξεκινώντας από τον Ιπποκράτη και κατέληξε στον, σύγχρονο του Zecchini φυσιολόγο, Magendie, αδειάζει και το αίμα της κατεβαίνει στο ήπαρ για να προετοιμάσει τη χολή. Εξάλλου, αυτά τα όργανα είναι προορισμένα για τη λειτουργία της πέψης.

Ο Ιταλός γιατρός και συγγραφέας, αν και χαρακτηρίζει τον Καποδίστρια τύραννο, αναγνωρίζει τη φήμη και τις ικανότητες του Κερκυραίου διπλωμάτη και πολιτικού. Τον αποκαλεί ξακουστό και διαπρεπή νεκρό. Τη δεύτερη ημέρα μετά τη δολοφονία του πραγματοποιήθηκε η νεκροψία του πτώματός του, στην οποία ήταν παρών κι ο Pierviviano. Ο Zecchini αγνοεί στη διατριβή του τους τραυματισμούς που προκάλεσαν το θάνατό του, καθώς ήταν εκτός του θέματός της. Παρόλο που σε όλη του τη ζωή ο Καποδίστριας ήταν φιλάσθενος και τον

ιατρικής όστις να μη παραδέχεται ότι ουδεμία φυσική ατέλεια δεν θα ηδύνατο επί μακρόν να ανθέξη εις την δίαιτα ν, δηλαδή ότι η δίαιτα τας νικά όλας. Αλλά δίαιτα δεν σημαίνει απόλυτον εγκράτειαν, ή τώσην ολίγην τροφήν ώστε τα όργανα να καταντήσουν πειναλέα και αδύνατα. Το παν συνιστάται εις τας σωστάς αναλογίας. Και ουδείς δύναται να τας κανονίση καλύτερον από το ίδιον πρόσωπον το οποίον θέλει να ζήση και να τραφή δια να ζη καλώς και να είναι υγιές. Εγώ ο ίδιος δεν οφείλω την καλήν μου υγείαν ειμή εις την συνήθειαν την αποκτηθείσαν από πολλών ετών, να τρώγω δια να ζω και όχι να ζω δια να τρώγω».

ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ, *Ιωάννης Καποδίστριας, 176 ανέκδοτα γράμματα προς τον πατέρα του 1809 – 1820*, ό. π., εισαγωγικό σημείωμα, σελ. 25 – Επιστολή αριθμός 150, σελ. 257.

είχαν κουράρει εξέχοντες γιατροί, όταν εξετάστηκε το άψυχο σώμα του, διαπιστώθηκε η τέλεια αρμονία των οργάνων του, συμπεριλαμβανομένου και του συκωτιού, εκτός από την ατροφία της σπλήνας και μία ελαφρά εξάπλωση υγρού στον εσωτερικό κόλπο του αριστερού όρχεως.

Ο Zecchini αναφέρει παραδείγματα από νεκροψίες διακεκριμένων επιστημόνων, οι οποίοι ανακάλυψαν βλάβες σε όργανα, που δεν έδωσαν συμπτώματα όταν ο ασθενής ήταν εν ζωή. Πολλοί γιατροί είχαν καταλήξει σε λάθος διαγνώσεις, γιατί οι ενδείξεις έμοιαζαν με ένα ή περισσότερα νοσήματα, όπως τα συμπτώματα της ηπατίτιδας είναι παρόμοια με εκείνα της σπληνίτιδας ή της φλεγμονής στη χολή.

Αυτή η παραπλάνηση φάνηκε κι από την νεκροψία του Καποδίστρια. Ο Zecchini καταθέτει τρεις στοχασμούς του. Στον πρώτο προβληματισμό του, αναφέρεται στο λόγο που τον οδήγησε στην επιλογή του θέματος της διπλωματικής του: Ήταν το ιατρικό ιστορικό του Ιωάννη Καποδίστρια και οι λειτουργίες της σπλήνας, με σημαντικότερη την προετοιμασία της τροποποίησης του αίματος στο συκώτι για την έκκριση της χολής. Αυτά τα σπλάχνα βρίσκονταν σε νοσηρή κατάσταση στον οργανισμό του κόμη. Όσο ήταν ζωντανός είχε διαγνωσθεί από ασθένεια του ήπατος. Αλλά στη νεκροψία, η σπλήνα του βρέθηκε ατροφική. Ο Zecchini εικάζει ότι οφειλόταν σε σχηματισμό φλεγμονής. Το φλεγμονώδες όργανο μπορεί να καταλήξει στο μισό ή στο ένα τρίτο του φυσικού του όγκου. Η ατροφία είναι προϊόν φλεγμονής. Το αίμα δεν είναι πλέον υγρό και είναι ακατάλληλο για την προετοιμασία της χολής, όταν προέρχεται από μία τέτοια φλεγμονώδη σπλήνα. Κατά συνέπεια, η χολή θα υποστεί κι εκείνη αλλαγή από την αλλοίωση της σπλήνας.

Η δεύτερη σκέψη του, μετά την ανάλυση των αιτιών της ατροφίας της σπλήνας, του συκωτιού και της χολής, αφορά τις ασθένειες που έπλητταν τον Κυβερνήτη κατά τη διάρκεια της ζωής του. Οι ενοχλήσεις που ένιωθε ο Καποδίστριας είχαν αποδοθεί από διάσημους γιατρούς της εποχής ως ηπατική πάθηση. Αλλά όπως αναφέρει ο Zecchini, δεν προκαλεί έκπληξη ότι πολλές φορές στη νεκροψία μπορεί να βρεθούν στοιχεία που δεν είχαν αντιληφθεί οι γιατροί, όταν ο ασθενής βρισκόταν στη ζωή. Παραθέτει παραδείγματα, καταδεικνύοντας ότι πολλοί επιφανείς γιατροί είχαν εξαπατηθεί από τα συμπτώματα των ασθενών τους και είχαν κάνει λανθασμένες διαγνώσεις. Στην περίπτωση του Καποδίστρια,

οι γιατροί είχαν καταλήξει σε λάθος συμπέρασμα, δηλαδή ότι πάσχει από ηπατική νόσο. Σύμφωνα με τη νεκροψία του πτώματός του από τον Zecchini, ο Έλληνας Κυβερνήτης νόσησε αρχικά από μία σπληνίτιδα με ερεθισμό και εξαιτίας της αλλοίωσης της χολής, είχε ενοχλήσεις στο ηπατο-γαστρικό σύστημα. Ακόμη κι όταν η φλεγμονή της σπλήνας υποχώρησε, δηλαδή ακόμη κι όταν η αιτία που δημιούργησε την ασθένειά του εξαλείφθηκε, οι πόνοι του συνεχίστηκαν γιατί η σπλήνα είχε πλέον υποστεί παθολογική μεταβολή στη λειτουργία της. Οπότε και η χολή δεν ενεργούσε όπως πριν και ο Καποδίστριας υπέστη δυσλειτουργίες στη χολή, στη χοληδόχο κύστη, στο δωδεκαδάκτυλο...

Ο Ιταλός ανατόμος αναφέρει ότι είναι πολύ εύκολο να παρερμηνευτεί η σπληνίτιδα με την ηπατίτιδα. Τα συμπτώματα των δύο διαταραχών είναι όμοια, ειδικά σε περίπτωση αργής φλεγμονής, ώστε ο γιατρός μπορεί να παραπλανηθεί. Οι ίδιες αιτίες προκαλούν και τη φλεγμονή του ήπατος και της σπλήνας. Οι πιο συχνές είναι η κατάχρηση κρασιού και δυνατών οινοπνευματωδών ποτών, οι ανησυχίες του νου, οι κλιματολογικές συνθήκες, οι υπερπροσπάθειες που ξεπερνούν τα ανθρώπινα όρια, η ποιότητα της ζωής σε συνάρτηση με την ιδιοσυγκρασία του ατόμου. Είναι λοιπόν δύσκολο να γίνει η σωστή διάγνωση, όταν οι ενδείξεις είναι παρόμοιες και όταν και οι δύο παθήσεις, σπληνίτιδα και ηπατίτιδα, επηρεάζουν όλο το γαστρεντερικό σύστημα.

Ο τρίτος στοχασμός που εκθέτει ο Zecchini σχετίζεται με την αγωνία του να αποδείξει ότι η σπλήνα είναι βοηθητικό όργανο του συκωτιού για την προετοιμασία της χολής και να αφυπνίσει τους γιατρούς, ώστε να αποκτήσουν γοργή αντίληψη για την άμεση αντιμετώπιση της ασθένειας. Ομολογεί ότι η νεκροψία του πτώματος του Ιωάννη Καποδίστρια δεν ήταν ανατομικά λεπτομερής στα σπλάχνα που φαίνονταν υγιή. Δεν ήταν ο τόπος ούτε ο χρόνος που θα μπορούσε να κόψει με ακρίβεια και σε λεπτά κομμάτια τα όργανα, όταν υπήρχαν γύρω του πολλοί άνθρωποι που κοιτούσαν, οι οποίοι δεν ήταν γιατροί και θα μπορούσαν να πιστέψουν ότι δεν έδειχνε κανένα σεβασμό στον νεκρό. Στην Ελλάδα δεν υπήρχε η επιθυμία να γίνονται νεκροψίες. Αναγκάστηκε να εξετάσει το συκώτι επιφανειακά, αλλά παρατήρησε ότι δεν υπήρχε καμία αλλοίωση.

Ο Zecchini συμπεραίνει ότι οι παθήσεις, που ταλαιπώρησαν τον Καποδίστρια, κατά τη διάρκεια της ζωής του, δεν οφείλονταν σε νοσήματα του ηπατο-γαστρικού του συστήματος. Ήταν αποτέλεσμα της φλεγμονής που είχε αναπτυχθεί στην σπλήνα, η οποία προκάλεσε τις μεταβολές στο αίμα, αλλοιώνοντας τη χολή. Οπότε

η σωστή διάγνωση δεν ήταν η δυσλειτουργία του συκωτιού (ήπαρ), αλλά η ατροφία της σπλήνας λόγω φλεγμονής.

Ο Zecchini ολοκληρώνει τη διατριβή του με την υπενθύμιση στους συναδέλφους του γιατρούς, για το σημαντικό ρόλο της σπλήνας στον ανθρώπινο οργανισμό. Υπογραμμίζει με έντονο ύφος ότι, προς όφελος της επιστήμης, δεν θα πρέπει να επαναλαμβάνονται τα λάθη του παρελθόντος, να μην ξεχνιούνται, γιατί αν θα επανέρθουν στην επιφάνεια, θα πρέπει να απορριφθούν.

Στο πρώτο παράρτημα με τίτλο, *ο Pierviviano Zecchini και η νεκροτομική του έκθεση*, αποδίδεται η διατριβή του Pierviviano Zecchini στα ελληνικά.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

«Δεν ξέρω· αλλά φοβάμαι ότι η Φύση δημιούργησε το είδος μας για να γίνει ο μικρότερος κι ο πιο αδύναμος κρίκος του ανεξιχνιάστου συστήματός της, και μας προίκισε με τόση αγάπη για τον εαυτό μας, ώστε ο υπέρτατος φόβος και η υπέρτατη ελπίδα, δημιουργώντας μας στη φαντασία μας μια ατέρμονη αλληλουχία από καλά και κακά, να μας αναγκάζουν πάντα να ποθούμε αυτή τη σύντομη, αμφίβολη, δυστυχισμένη ύπαρξή μας. Κι ενώ εμείς εξυπηρετούμε τυφλά τους σκοπούς της, εκείνη γελά με την υπεροψία μας να θεωρούμε το σύμπαν πλασμένο για μας, και τους εαυτούς μας τους μόνους άξιους κι ικανούς να δώσουν νόμους στην πλάση».

(Επιστολή της 19 Ιανουαρίου – *Οι τελευταίες επιτολές του Τζιάκοπο Όρτις του Ugo Foscolo*).⁶⁶⁶

Το επόμενο έτος από την άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα, ο Γκαίτε σημείωνε: «Ο Καποδίστριας δεν θα μπορέσει να ελέγξει την κατάσταση για πολύ. Του λείπει ένα απαραίτητο προσόν γι' αυτή τη θέση. Δεν είναι στρατιώτης. Δεν έχουμε παράδειγμα υπουργού που να οργάνωσε ένα επαναστατημένο κράτος και να επέβαλε πειθαρχία σε στρατηλάτες και στρατό».⁶⁶⁷

Ο Ιωάννης Καποδίστριας ζώντας στην Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα, τα περισσότερα χρόνια του βίου του, ασπάστηκε τις φιλελεύθερες ιδέες της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης.⁶⁶⁸ Ταυτόχρονα, όμως γαλουχήθηκε με τις ηθικές αξίες της

⁶⁶⁶Παραπομπή από βιβλίο:

«Io non lo so [scrive Jacopo, anticipando Leopardi] ma, per me, temo che la Natura abbia costituito la nostra specie quasi minimo anello passivo dell'incomprensibile suo sistema, dotandone di cotanto amor proprio, perchè il sommo timore e la somma speranza creandoci nella immaginazione una infinita serie di mali e di beni, ci tenessero pur sempre affannati di questa esistenza breve, dubbia, infelice. E mentre noi serviamo ciecamente al suo fine, essa ride del nostro orgoglio che ci fa reputare l'universo creato solo per noi, e noi soli degni e capaci di dar leggi al creato».

(Lettera del 19 gennaio – Ούγου Φόσκολου, *Οι τελευταίες επιστολές του Τζιάκοπο Όρτις*, Εκδόσεις Ιδεόγραμμα, μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη, Αθήνα 1998, σσ. 51-52.)

NICCOLA GARDINI, *Μια Απαραίτητη Βιβλιοθήκη, Πενήντα Δύο Κλασικά Έργα της Ιταλικής Λογοτεχνίας*, Μτάφραση – Επιμέλεια – Σχόλια: Κωνσταντίνα Γερ. Ευαγγέλου, Univrsity Studio Press, Θεσσαλονίκη 2016, σσ. 380-381.

⁶⁶⁷Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΟΪΛΕΝΤΑΚΗΣ Π. ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Δυστυχώς Επτωχεύσαμεν, Οι στάσεις πληρωμών 1827, 1893, 1932*, ό.π., σελ. 52.

⁶⁶⁸Παραπομπή από βιβλίο:

Με τον όρο «φιλελευθερισμός», που σαν πολιτική πεποίθηση καθιερώθηκε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, αμφισβητείται η απόλυτη εξουσία της μοναρχίας και η αντικατάστασή της από μία συνταγματική, και αργότερα, αντιπροσωπευτική διακυβέρνηση. Στοχαστές όπως ο Friedrich von Hayek υποστήριξαν ότι η οικονομική ελευθερία και το δικαίωμα της ατομικής ιδιοκτησίας αποτελούν την εγγύηση της πολιτικής ελευθερίας. Διανοούμενοι του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα που υπερασπίστηκαν

οικογένειάς του και τον συντηρητισμό της ρωσικής αυτοκρατορίας. Η πολιτική κουλτούρα των κοινωνιών του Δυτικού Κόσμου του 19ου αιώνα στηρίχθηκε στις φιλελεύθερες-καπιταλιστικές ιδέες, στην ελευθερία του λόγου, την ελευθερία της θρησκευτικής λατρείας και το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.⁶⁶⁹ Ο Καποδίστριας πίστευε στο πολίτευμα της συνταγματικής μοναρχίας. Ασπαζόταν τον φιλελευθερισμό και υποστήριζε τις εθνικές επαναστάσεις των καταπιεσμένων λαών. Των λαών εκείνων που αγωνίζονταν για να απελευθερωθούν από τους απόλυτους μονάρχες και τη φεουδαρχική αριστοκρατία, χωρίς όμως να γίνουν αλαζονικοί επαναστάτες δίχως ιδανικά, αρνούμενοι τη θρησκεία και τους ιερούς θεσμούς της πατρίδας και της οικογένειας.

Αυτή η πολιτική και κοινωνική του φιλοσοφία ήταν δύσκολο να υιοθετηθεί από τους Έλληνες αγωνιστές, που είχαν επαναστατήσει και πολεμήσει για την απελευθέρωση της πατρίδας. Εκείνοι επιθυμούσαν να ζήσουν ανεξέλεγκτα την αποκτημένη τους ελευθερία, και ξαφνικά εμφανίζεται ένας διπλωμάτης-πολιτικός που τους ζητά να παραμερίσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα, με σκοπό να συσταθεί ένα ελληνικό κράτος με νόμους, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Η αμετακίνητη στάση στις ιδέες του και η εσωστρέφειά του, πάντα θα αποτελεί δυσθυμία για τις πραγματικές του προθέσεις. Η πολυσχιδής προσωπικότητά του πάντα θα προκαλεί ορμητικές συμπάθειες και αντιπάθειες. Ακόμη και οι Ιταλοί λόγιοι της εποχής του, αλλά και των κατοπινών χρόνων, διχάζονται για τους πραγματικούς σκοπούς του. Αναγνωρίζουν τη διπλωματική του δεινότητα και την ακτινοβολία του πνεύματος και της προσωπικότητάς του, αλλά δεν πιστεύουν όλοι ότι τα πατριωτικά του αισθήματα είναι ειλικρινή.

τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως ο John Locke στην Αγγλία αναφέρεται στα τρία δικαιώματα, τη ζωή, την ελευθερία και την ιδιοκτησία, και ο Thomas Jefferson στην Αμερική περιέγραψε ως αναφαίρετα δικαιώματα, τη ζωή, την ελευθερία και την επιδίωξη της ευτυχίας. Αναφορικά με την κοινωνική συμπεριφορά χρησιμοποιούταν για να δηλώσει την έλλειψη προκαταλήψεων και την ευρύτητα της σκέψης. Η ελευθερία του ατόμου συνδέεται με τον ορθό λόγο του Διαφωτισμού. Διανοητές του Διαφωτισμού όπως οι Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant, Adam Smith και Jeremy Bentham διατύπωσαν την επιθυμία να ελευθερωθεί ο άνθρωπος από την άγνοια και τις δεισιδαιμονίες, εκφράζοντας την πίστη στον ορθό λόγο, την ελευθερία και το άτομο.

HEYWOOD ANDREW, *Πολιτικές Ιδεολογίες*, Πρόλογος-Επιμέλεια: Νίκος Μαραντζίδης, Μετάφραση: Χαριδής Κουτρής, Εκδόσεις: Επίκεντρο Α. Ε., Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 71-86.

⁶⁶⁹ Παραπομπή από βιβλίο:

HEYWOOD ANDREW, *Πολιτικές Ιδεολογίες*, στο ίδιο, σελ. 74.

Ιταλοί και Έλληνες λόγιοι αλληλογραφούσαν μεταξύ τους. Τους συνέδεε το όραμα των ελεύθερων πατρίδων τους και των αναγεννημένων εθνών τους. Ιταλοί λογοτέχνες που πίστευαν ότι ο Καποδίστριας ενεργούσε για το προσωπικό του όφελος και ως πράκτορας των Ρώσων, πείστηκαν από Έλληνες συγγραφείς και φίλους για τον πατριωτισμό του Κυβερνήτη. Ο Giuseppe Regaldi άλλαξε γνώμη για τις προθέσεις του Καποδίστρια από τα λόγια του Μιχαήλ Σικελιανού, καθώς κι από την ανάγνωση της αλληλογραφίας και των αρχείων του.

Στον αντίποδα, υπήρχαν οι Ιταλοί που χαρακτήριζαν την καποδιστριακή διακυβέρνηση, απολυταρχική και τον Έλληνα Κυβερνήτη, πειθήνιο όργανο των Ρώσων. Ο Pierviviano Zecchini, ο οποίος διατηρούσε φιλική σχέση με τον Μιαούλη, αποκαλεί το κυβερνητικό σύστημα του Καποδίστρια δεσποτικό, όμοιο με την τυραννία των Πεισιστρατίδων στην Αρχαία Ελλάδα. Όσοι είχαν σχέσεις και επαφές με τους καποδιστριακούς υποστήριζαν κι αυτοί τον Κυβερνήτη. Όσοι συνομιλούσαν και αλληλογραφούσαν με αντικαποδιστριακούς, ονομάζουν τον Έλληνα Πρόεδρο, ρωσόφιλο και δεσπότη-αυταρχικό. Ο Giuseppe Rovani περιγράφει τον Καποδίστρια ως έναν άνθρωπο που χρωστούσε τα πάντα στη Ρωσία και εξαρτιόταν από τον Τσάρο. Είχε σκοπό από την αρχή να καταργήσει τους δημοκρατικούς θεσμούς, εξαπατώντας τον ελληνικό λαό, γεγονός που δικαίως προκάλεσε τη δολοφονία του.

Το άρθρο της ιταλικής εφημερίδας *L' Opinione*, το 1850, με τίτλο *Le Alleanze del Piemonte – Οι Συμμαχίες του Πιεμόντε*, αναφέρεται στην έκπληξη που προκαλεί η πρόταση κάποιας μερίδας πολιτών να συμμαχήσει το Πιεμόντε με τη Ρωσία και να αγνοήσουν την αγγλική συμμαχία.⁶⁷⁰ Από το κείμενο διαφαίνεται η δυσπιστία των Ιταλών για τις προθέσεις της Ρωσίας και οι αμφιβολίες τους αν θα βοηθήσει το Πιεμόντε μία συμμαχία με τον αυτοκράτορα Νικόλαο. Υπογραμμίζεται ότι στην Ευρώπη υπάρχουν δύο επιρροές που πολεμούν η μία την άλλη: η αντιδραστική ή η απολυταρχική υπό την ηγεσία της Ρωσίας και εκείνη των ελεύθερων θεσμών υπό την ηγεσία της Γαλλίας και περισσότερο της Αγγλίας. Σε αυτό το σημείο τονίζεται ότι όταν η Ρωσία θέλει να πετύχει το στόχο της, δεν αφήνει κανένα περιθώριο. Την

⁶⁷⁰ Παραπομπή από άρθρο εφημερίδας:

“Lo Statuto di Firenze, nel suo numero del di 27 p. p. parlando dell’unica alleanza per ora conveniente si Piemonte, cioè dell’inglese, si meraviglia che sianvi alcuni la lealtà e il patriottismo dei quali nessuno mette in dubbio che propongano l’alleanza russa”.

Εφημερίδα *L' OPINIONE*, Άρθρο: *Le Alleanze del Piemonte*, Anno 3, Torino, Lunedì 8 Aprile 1850, Numero 97, πρώτη σελίδα, πρώτη στήλη.

εποχή που ήταν υπουργός του αυτοκράτορα Αλέξανδρου, ο Καποδίστριας, χρησιμοποίησε την επιθυμία του Μέγα Πέτρου, τη συνεργασία των Εκκλησιών της Μόσχας και της Αθήνας για να εξαλειφθεί ο ισλαμισμός από την Ελλάδα. Με αυτό το πρόσχημα, προσπάθησε να ξεγελάσει τον Μέττερνιχ, στα Συνέδρια των Troppau και Laybach, ενώ ο σκοπός του ήταν η απελευθέρωση των Ελλήνων από τους Τούρκους.⁶⁷¹

Σύμφωνα με το άρθρο, ο Καποδίστριας υπήρξε ο αρχιτέκτονας μίας πολύ ισχυρής πανσλαβικής προπαγάνδας. Αρχικά, εξαπάτησε τον Μέττερνιχ, προσποιούμενος ότι εγκατέλειψε την προσπάθεια διάδοσης και προώθησης του θρησκευτικού προσηλυτισμού. Στη συνέχεια, με την οξυδέρκεια που τον διέκρινε, υποστήριξε τις αξιώσεις της Ελλάδας κρυφά στο υπουργικό συμβούλιο της Πετρούπολης. Όταν έφτασε η κατάλληλη στιγμή είχε δημιουργηθεί ένα ξεχωριστό βασίλειο μέσα στην Τουρκία από τους σλαβικούς λαούς, κάτω από τη μύτη του Αυστριακού Καγκελάριου, αναγκάζοντας τον Πασά να υποστηρίξει τη σλαβική φυλή, γνωρίζοντας ότι στην ίδια την Αυστρία υπάρχουν περίπου 16 εκατομμύρια αυτού του έθνους. Τελικά, το Μαυροβούνιο αναγνώρισε τον Τσάρο ως άρχοντά του και η Μολδαβία και η Βλαχία δέχτηκαν την προστασία του.⁶⁷²

Με αυτό τον σχεδιασμό, επεκτάθηκαν τα ρωσικά όρια στην Ανατολή, αυξάνοντας την επιρροή και την επικράτεια της Ρωσίας, σε λιγότερο από πενήντα χρόνια, μέχρι

⁶⁷¹Παραπομπή από άρθρο εφημερίδας:

“In Europa vi sono due influenze che si combattono; quella reazionaria o dell’assolutismo condotta dalla Russia, e quella delle libere istituzioni capitanata dalla Francia e dall’Inghilterra, ed ora da questa soltanto. La Russia nulla lascia d’intentato per raggiungere il suo scopo; dapprima, allorché era Ministro di Alessandro, Capo d’Istria, nativo delle Isole Jonie ed amico di Ypsilanti, si adoperò l’azione religiosa tanto raccomandata da Pietro il Grande nel suo testamento; si posero in corrispondenza le due Chiese di Mosca e di Atene, e si pensò alla utilità di sottrarre la Grecia all’Islamismo. Mentre però trattavasi questo progetto a Troppau ed a Leybach, Metternich che non si fece mai illusioni sui disegni della Russia, e che vedeva nella Grecia una prima tappa per Costantinopoli, persuase Alessandro che Capo d’Istria poneva una quistione di religione, là dove non esisteva che una quistione di *rivoluzione*”. Εφημερίδα *L’OPINIONE*, Άρθρο: Le Alleanze del Piemonte, στο ίδιο, πρώτη σελίδα, δεύτερη στήλη.

⁶⁷²Παραπομπή από άρθρο εφημερίδας:

“La sua politica fu dapprima diretta a ingannare Metternich sulla questione della propaganda religiosa, fingendo di abbandonarla; mentre invece segretamente e con quell’astuzia che è propria del gabinetto di Pietroburgo, sostenne le pretese della Grecia, e giunto il momento propizio la staccava dalla Turchia, e ne formava un regno a parte, contro la volontà del cancelliere austriaco. Poscia s’appoggiò sulla razza slava, e sapendo che nell’Austria stessa vi sono circa 16 milioni di questa nazione, s’insinuò lentamente nelle loro simpatie, creò una potentissima propaganda panslavista. Così il Montenegro riconosce per suo signore lo Czar, e l’attuale Vladika fu educato a Pietroburgo; la Moldavia e la Valacchia accettano una protezione che dopo il trattato di Balta-Liman è cambiato in vera signoria, e dà ragione a quel verso valacco”.

Εφημερίδα *L’OPINIONE*, Άρθρο: Le Alleanze del Piemonte, στο ίδιο, πρώτη σελίδα, δεύτερη στήλη.

τα σύνορα της Αυστρίας, της Τουρκίας, ακόμη και των Ανατολικών Ινδιών. Αντίθετα, η Αγγλία και η Γαλλία, όταν υποστήριζαν την Αυστρία παλαιότερα, ενήργησαν με την έννοια του ευρωπαϊκού συμφέροντος, επειδή χρησίμευε ως φραγμός στις αναταραχές από τον Βορρά. Όμως η ρωσική επέμβαση στην Ουγγαρία έσπασε αυτό το φράγμα και την έκανε σχεδόν υποτελή του Τσάρου. Άρμοζε λοιπόν στην Αγγλία και τη Γαλλία να μην εγκαταλείψουν τελείως το Υπουργικό Συμβούλιο της Βιέννης, αλλά ταυτόχρονα να φροντίσουν τις δικές τους υποθέσεις με τις δικές τους δυνάμεις. Η Αγγλία ήταν σταθερά αποφασισμένη, ακόμη και στην περίπτωση της αποστασίας της Γαλλίας.⁶⁷³

Η συμμαχία του Πιεμόντε με τη Ρωσία θα απέδιδε καρπούς μόνο για τα δικά της συμφέροντα, ενώ η συμμαχία με την Αγγλία, αν και είχε συνεργαστεί με τον εχθρό της Ιταλίας, την Αυστρία, θα αποσκοπούσε στην ευημερία της Ευρώπης. Η πολιτική δεν είναι καρπός ένθερμης φαντασίας, αλλά ήρεμος και συνετός υπολογισμός. Όσο η ιστορία είναι ιστορία και τα γεγονότα παραμένουν ως έχουν, η συμμαχία με τη Ρωσία θα είναι ανοησία.⁶⁷⁴ Αυτό πίστευε κάποιο ποσοστό των Ιταλών που δεν εμπιστευόταν τον Ρώσο Αυτοκράτορα, και υποστήριζε ότι ο Καποδίστριας δρούσε για τα ρωσικά συμφέροντα, αποκαλώντας τον πράκτορα της Ρωσίας.

Υπάρχει, όμως, κι εκείνη η μερίδα των λογίων που ακολουθούν την οδό της "ουδετερότητας". Εκείνοι, οι οποίοι αρχικά, τον κατηγορούσαν για απόλυτο μονάρχη, αλλά με τον καιρό ενέκριναν κάποιες πολιτικές του ενέργειες, δίχως να μπορούν να καταλήξουν σε οριστικό συμπέρασμα για τις πραγματικές του προθέσεις. Ο Ippolito Nievo τον παρουσιάζει στο έργο του ως έναν άνθρωπο πονηρό που μεριμνούσε προς όφελος του, κι όχι της πατρίδας του. Παράλληλα, δεν πιστεύει ότι επιθυμούσε να γίνει τύραννος σαν τον Πεισίστρατο. Αν εξυπηρετούσε τα αιτήματα των Ρώσων, είναι καλύτερα από το να "υπηρετεί" τους Άγγλους, γιατί κι ο Nievo είναι καχύποπτος με

⁶⁷³ Παραπομπή από άρθρο εφημερίδας:

"L'Inghilterra e la Francia, allorchè sostenevano nei tempi addietro l'Austria, agivano in un senso d'interesse Europeo, perchè essa serviva di argine alle irruzioni del Nord. Ma ora che l'intervento in Ungheria ha rotto quest'argine, ed è fatta quasi vassalla dello Czar, conviene che le succinte potenze non abbandonino del tutto il Gabinetto di Vienna, ma che nello stesso tempo provvedano ai casi proprii colle proprie forze; l'Inghilterra vi è fermamente decisa, anche nel caso di defezione della Francia".

Εφημερίδα *L'OPINIONE*, Άρθρο: Le Alleanze del Piemonte, στο ίδιο, πρώτη σελίδα, δεύτερη στήλη.

⁶⁷⁴ Παραπομπή από άρθρο εφημερίδας:

"La politica non è frutto di immaginazione riscaldata, ma di calcolo posato e giudizioso; or bene finchè la storia sarà storia, e i fatti staranno come sono, l'alleanza colla Russia sarà un controsenso".

Εφημερίδα *L'OPINIONE*, Άρθρο: Le Alleanze del Piemonte, στο ίδιο, πρώτη σελίδα, τρίτη στήλη.

αυτούς. Στο τέλος της μυθοπλασίας του, αφήνει μετέωρη την άποψη του για τον Καποδίστρια-Κυβερνήτη. Εκθέτει τα γεγονότα και αφήνει χώρο στον αναγνώστη να διαμορφώσει μόνος του την άποψή του για την προσωπικότητα του Έλληνα Προέδρου.

Υφίστανται βέβαια κι εκείνοι, οι Ιταλοί ποιητές, που τον θαυμάζουν και τον εκτιμούν, παρακολουθώντας την πορεία του στο προσκήνιο της ευρωπαϊκής πολιτικής σκηνής ή έχοντας αποκτήσει μία πιο στενή επαφή με την αλληλογραφία. Ο Antonio Mezzanote παρουσιάζει τον Καποδίστρια ως έναν λαμπρό και φωτεινό άνθρωπο, ο οποίος ξεχώρισε με τις αρετές του. Έναν πολιτικό που δεν ξέχασε την πατρίδα του και πάλευε συνέχεια για την ελευθερία της.

Ο Καποδίστριας κατηγορήθηκε, εκτός των άλλων, ότι δεν ενδιαφερόταν για την αναβίωση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και βασική του μέριμνα ήταν η δημιουργία ενός νεοσύστατου ελληνικού κράτους, βασισμένο στα δυτικά πρότυπα μίας συνταγματικής μοναρχίας. Υπήρχαν διαφωνίες μεταξύ των Ιταλών λογίων. Άλλοι υποστήριζαν την πρόταση μιας ομοσπονδιακής αρχιτεκτονικής του κράτους, που νοείται ως η σύγχρονη εξέλιξη ενός χιλιόχρονου πολιτισμού κι άλλοι ισχυρίζονταν ότι μόνο η ύπαρξη ενός συγκεντρωτικού κράτους διοικούμενο από έναν ισχυρό ηγεμόνα, θα έφερνε την πρόοδο στη νέα Ελλάδα. Ο Rovani επηρεάστηκε από τις φεντεραλιστικές ιδέες του Carlo Cattaneo, με τον οποίο έζησε στο Capolago. Αντίθετα, ο Κόμης Alerino Palma di Cesnola (1776-1851), ο οποίος ήρθε εθελοντής στην Ελλάδα, ακολουθώντας τον Santorre di Santa Rosa, ήλπιζε στη γέννηση ενός ισχυρού και συγκεντρωτικού κράτους, ακόμη καλύτερα, αν διοικείται από έναν χαρισματικό ηγέτη, ώστε να ξεπεραστούν οι αντιπαλότητες μεταξύ των διαφορετικών φατριών και, κυρίως, να αποτραπεί η διασπορά των κεφαλαίων που συγκεντρώθηκαν από τις φιλελληνικές επιτροπές. Ο Giuseppe Pecchio (1785-1835), ο οποίος είχε έρθει στην Ελλάδα το 1825 όχι ως αγωνιστής, αλλά για να παραδώσει στην κυβέρνηση το δάνειο που είχε λάβει από την επιτροπή του Λονδίνου, προειδοποίησε τους Έλληνες ότι το κόστος μιας συνταγματικής μοναρχίας, θα ήταν υπερβολικό για μια φτωχή χώρα σαν τη δική τους, ενώ παράλληλα εξακολουθούσε να υποστηρίζει την ανάγκη για μια ισχυρή και σταθερή κυβέρνηση:

Είναι απαραίτητο ένας μόνος αρχηγός, βοηθούμενος από υπουργούς, να δίνει το πρόσταγμα σε όλες τις υποθέσεις. Είναι επίσης απαραίτητο ο αρχηγός αυτός να παραμείνει στη θέση του για τουλάχιστον τρία χρόνια. Η πολύ συχνή αλλαγή μελών της

κυβέρνησης σε ένα φιλόδοξο και ανήσυχο έθνος, όπως η Ελλάδα, είναι πιο επιζήμια από οποιοδήποτε άλλο έθνος.⁶⁷⁵

Ο Ugo Foscolo, συμπατριώτης του Καποδίστρια από την Ζάκυνθο, αν και δεν τον ύμνησε στα αθάνατα ποιήματά του, αλληλογραφούσε συχνά μαζί του και στα γράμματα προς την οικογένειά του, πάντα έγραφε για την καλοσύνη του. Δυστυχώς ο πρόωρος θάνατος του Ugo, σταμάτησε το κοινό τους όραμα για την εκπαίδευση των Ελλήνων και την επάνοδο του Ugo στην Ελλάδα ως συνεργάτη στη μόρφωση του ελληνικού λαού. Ο Rovani οραματίζεται μία Ελλάδα, η οποία θα επέστρεφε στις παραδόσεις της Αθήνας του Περικλή. Στηρίζει σθεναρά την άποψή του να επανέλθουν και να διδαχθούν τα αρχαία ελληνικά, τα οποία θα πρέπει να αποτελέσουν τη βάση για την εξέλιξη της εθνικής γλώσσας. Ο Rovani κάνει περισσότερο εμφανή τον φιλελληνισμό του και την προσδοκία του να μπει φραγμός στην παρέμβαση των ευρωπαϊκών δυνάμεων, παραθέτοντας την ακλόνητη πεποίθηση του ότι η Ελλάδα, για να ξανασηκωθεί, δεν χρειάζεται παρά μια τεράστια φιλολογική προσπάθεια. Και αν η Ιταλία μπορεί να βοηθήσει σε αυτή τη σκληρή δουλειά, έχδοντας στο μυαλό του τον Foscolo, τόσο το καλύτερο:

Ο Ugo Foscolo, αν και πλούτισε μόνο με έργα την Ιταλία, ενώ κολάκευε τη δίκαιη υπερηφάνεια του ελληνικού έθνους, προώθησε εκεί περισσότερο από ποτέ τη μελέτη εκείνης της λογοτεχνίας που ήταν η μητέρα των λατινικών και ο προπάτορας της ιταλικής.

⁶⁷⁵Παραπομπή από άρθρο:

“Nella proposta di un’architettura federale dello Stato, intesa come evoluzione moderna di una civiltà millenaria e tuttavia articolata in una miriade di sottoentità/identità geografiche, è lecito scorgere l’influenza di Carlo Cattaneo, con cui Rovani a Capologo «viveva in assidua familiarità», nonché l’eco di un dibattito che negli anni Venti era stato piuttosto acceso, quello cioè sulla forma che avrebbe dovuto assumere il neonato Stato ellenico. Per avere un’idea della tesi opposta, si può citare il conte Alerino Palma di Cesnola (1776-1851), volontario in Grecia al seguito di Santorre di Santa Rosa. Il Palma auspicava la nascita di uno Stato forte e centralizzato, meglio ancora se governato da un leader carismatico, così da superare le rivalità tra le diverse fazioni e, soprattutto, impedire che i fondi raccolti dai comitati filellenici si disperdessero «in mille rivoli». Giuseppe Pecchio (1785-1835), che si era recato in Grecia nel 1825 non come combattente ma per consegnare al governo il prestito raccolto dal comitato londinese, nella sua lucida Relazione degli avvenimenti della Grecia nella primavera del 1825 (1826) metteva invece in guardia i Greci dai costi di una monarchia costituzionale, eccessivi per un paese povero come il loro, pur sostenendo comunque la necessità di un governo forte e stabile.

E’ necessario che non solo capo, sussidiato dai ministri, imprima il moto a tutti gli affari. E’ poi altresì necessario che questo capo duri in carica almeno tre anni. La mutazione troppo frequente dei membri del governo in una nazione ambiziosa e irrequieta, come la greca, è più dannosa che presso ogni altra nazione”.

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*, ό. π., σσ. 24-25.

Ο Foscolo έφερε την ιταλική πεζογραφία στην τελειότητα, προκαλώντας την αρμονία της ελληνικής γλώσσας, την ισχυρή λεπτότητα και την ασυναγώνιστη ταχύτητά της, προσόντα που, αναγνωρισμένα από τους Έλληνες λόγιους, τους συμβούλεψε να ξανασκεφτούν τις αρετές της αρχαίας γλώσσας τους για να ενισχύσουν τη σύγχρονη». ⁶⁷⁶

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, και κατά τη διάρκεια της ζωής του, αλλά και μετά τη δολοφονία του, αγαπήθηκε πολύ ή μισήθηκε πολύ. Κανένας δεν αμφισβήτησε την ακτινοβολία του πνεύματός του και την ακεραιότητα του χαρακτήρα του. Ίσως να παρεξηγήθηκαν, η ακλόνητη στάση του στις ηθικές και πολιτικές του αξίες, η εσωστρέφεια και η εγκράτεια του. Εξάλλου, εκείνη την εποχή ο μυστικισμός κυριαρχούσε στην Ευρώπη, καθώς επαναστατικές εταιρείες ή οργανώσεις δρούσαν μυστικά για να θέσουν τα θεμέλια των επαναστάσεων των καταπιεσμένων λαών. Πως θα μπορούσε να κινηθεί διαφορετικά ο Καποδίστριας, αν όχι κρυφά και μοναχικά, για να καταφέρει να υλοποιηθούν οι στόχοι του, για μία ελεύθερη Ελλάδα. Για αυτό, η πορεία του βίου του, ιδιωτικού και δημόσιου, καλύπτεται από μυστήριο και οι ιστορικοί αναζητούν να βρουν πηγές για να αιτιολογήσουν τις πράξεις του και να κατανοήσουν την ιδιοσυγκρασία του. Το θέμα θα είναι πάντοτε ανεξάντλητο...

Η Αθηνά Γεωργαντά, αναπληρώτρια καθηγήτρια φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Πάτρας, σε ένα άρθρο της στο *BHMA της Κυριακής*, στις 24/06/2007, με τίτλο *Ο Καποδίστριας, ο Κάλβος και οι Καρμπονάροι*, ⁶⁷⁷ αναφέρεται στη σχέση του Καποδίστρια με τη μυστική οργάνωση των Καρμπονάρων, τις στενές επαφές που είχε με τον Ελβετό στρατηγό Laharpe, αρχηγό των Ελβετών καρμπονάρων, οι οποίοι έφεραν την επωνυμία «Γαλάτες Αναμορφωτές», και για τη διαμεσολάβησή του στη γνωριμία του Laharpe με τον πολιτικό και λυρικό ποιητή, Ανδρέα Κάλβο. Ο Καποδίστριας είχε εγκάρδια επικοινωνία με τον Laharpe από το 1813-1814, όταν

⁶⁷⁶ Παραπομπή από άρθρο:

“Ecco il limite più evidente del suo filellenismo (solo in parte giustificato dalla preoccupazione di porre un argine alle ingerenze delle potenze europee): la convinzione inossidabile che la Grecia, per risorgere, non abbia bisogno d'altro che di un immane sforzo filologico. E se in questo lavoraccio l'Italia può dare un mano, tanto meglio:

Ugo Foscolo, quantunque d'opere non abbia arricchita che l'Italia, pure lusingando il giusto orgoglio della nazione greca, vi ha promosso più che mai lo studio di quella letteratura che fu la madre della latina e l'ava della italiana.

Foscolo condusse alla perfezione la prosa italiana, inducendole il numero del greco idioma e la poderosa sua snellezza e la velocità inarrivabile; meriti che, riconosciuti dai letterati greci, li consigliarono a rimeditare le virtù della loro lingua vetusta per corroborare la moderna (p. 335).

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*, στο ίδιο, σελ. 25.

⁶⁷⁷ Παραπομπή από ιστοσελίδα:

<https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/o-kapodistrias-o-kalbos-kai-oi-karmponaroi/>
(25/03/2024)

έσωσε την Ελβετία από τον εμφύλιο πόλεμο και θεσμοθέτησε την ουδετερότητά της. Την εποχή, που ο Καποδίστριας ήταν στη Βιέννη, όταν είχε παραιτηθεί από τη ρωσική διπλωματία, έχει καταγραφεί, το 1823, συνάντηση των «Γαλατών Αναμορφωτών» στο σπίτι του.⁶⁷⁸ Στις *Ωδές* του Κάλβου αποτυπώνονται τα στίλβτα των Καρμπονάρων, τα οποία αποτελούν τα σύμβολα της μυστικής εταιρείας. Ο Καρμποναρισμός ήταν εναντίον των απολυταρχικών καθεστώτων και της Ιερής Συμμαχίας. Φαίνεται, από γαλλικά αρχεία, ότι υποστήριξε την Ελληνική Επανάσταση, αφού ο Καποδίστριας τότε βρισκόταν στην Ελβετία και συντόνιζε το φιλελληνικό κίνημα.⁶⁷⁹

Πολύ ενδιαφέρον είναι ο Καποδίστριας του Gobineau, από το οποίο έργο ο Ροναί παίρνει ολόκληρες σελίδες, χωρίς ωστόσο να μπορεί να τις ανασυνθέσει σε μια εξίσου πειστική εικόνα. Στο δοκίμιο του Γάλλου συγγραφέα, αποτυπώνονται οι σκοτεινές παρορμήσεις που πηγάζουν από την άσκηση εξουσίας και που ορίζουν τη μοίρα του χαρακτήρα:

⁶⁷⁸ Παραπομπή από ιστοσελίδα και βιβλίο:

Η συνάντηση των συνωμοτών στο Σπίτι του Καποδίστρια

«Επικεφαλής των «Αναμορφωτών» διορίστηκε από το Υψηλό Στερέωμα ο ελβετός στρατηγός Laharpe. Έτσι σημειώνεται στην αναφορά. Μνημονεύεται ακόμη μία προκαταρκτική συνάντηση των συνωμοτών, η οποία έγινε στη Γενεύη, στις αρχές του Ιουλίου του 1823. Ως τόπος της συνάντησης καταγράφεται το σπίτι του Καποδίστρια και υπογραμμίζεται επίσης η συμμετοχή του Laharpe. Σε δύο άλλες αναφορές γάλλων πρακτόρων, ο Laharpe κατονομάζεται το 1823 ως αρχηγός των ελβετών Καρμπονάρων. Ο Μέτερνιχ, από τη μεριά του, υποστήριξε ότι ο Laharpe συνεργαζόταν το 1819 με τους Ιταλούς Καρμπονάρους. Στην παραγμένη εκείνη εποχή, ο φίλος του Καποδίστρια ήταν ο σημαντικότερος πολιτικός άνδρας της Ελβετίας. Φαίνεται επίσης ότι ήταν υψηλόβαθμο στέλεχος της Καρμποναρίας. Ο Καποδίστριας διατηρούσε εγκάρδια σχέση μαζί του από το 1813-1814, όταν χειρίστηκε το ελβετικό ζήτημα ως πληρεξούσιος του τσάρου».

-<https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/o-kapodistrias-o-kalbos-kai-oi-karmponaroi/> (14/11/2023).

-ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο Άγνωστος Καποδίστριας, μαρτυρίες και γνώμες για τον Ιωάννη Καποδίστρια, «Δελφούς της Οικουμένης» ήθελε την Ελλάδα ο Ιωάννης Καποδίστριας, ό. π., σελ. 38.*

⁶⁷⁹ Παραπομπή από ιστοσελίδα και βιβλίο:

Οι επαφές με Έλληνες και φιλέλληνες

«Η συνάντηση του 1823, στο σπίτι του Καποδίστρια, θα μπορούσε να ήταν απλή συγκέντρωση φίλων; Μήπως οι «Γαλάτες Αναμορφωτές» απηχούσαν ασύστατες υποψίες πρακτόρων; Είναι γεγονός ότι οι αστυνομίες της Ευρώπης έβλεπαν τότε παντού το φάντασμα του καρμποναρισμού. Ταυτόχρονα, όμως, ο Καποδίστριας από τη Γενεύη συντόνιζε το φιλελληνικό κίνημα στην Ελβετία και στην Ευρώπη. Φαίνεται εύλογο ότι θα διατηρούσε επαφές με τους Καρμπονάρους για την υποστήριξη της Ελληνικής Επανάστασης. Όταν το 1826 ταξιδεύει στο Παρίσι, η αστυνομία παρακολουθεί άγρυπνα τις κινήσεις του. Σχετικές αναφορές διασώζονται επίσης στα Εθνικά Αρχεία της Γαλλίας. Στα σχέδια τέλος των στίλβτων, τα οποία φυλάσσονται στα γαλλικά αρχεία, εξεικονίζονται τεκμήρια της ιστορικής αλήθειας. Στη διαπίστωση αυτή οδηγεί η ποίηση του Κάλβου».

-<https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/o-kapodistrias-o-kalbos-kai-oi-karmponaroi/>

-ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο Άγνωστος Καποδίστριας, μαρτυρίες και γνώμες για τον Ιωάννη Καποδίστρια, «Δελφούς της Οικουμένης» ήθελε την Ελλάδα ο Ιωάννης Καποδίστριας, στο ίδιο, σσ. 38-39.*

Διπλωμάτης γεμάτος αξία, ο κόμης έδειξε, στην αρχή της καριέρας του, εξαιρετική ικανότητα να διεξάγει δύσκολες υποθέσεις, μεγάλη διακριτικότητα και ευελιξία στο να κερδίζει την ευνοϊκή διάθεση και την καλή θέληση όσων τον πλησίαζαν. Κατ' ιδίαν, αγαπιόταν, για το οξύ του πνεύμα, τη βαθιά γνώση του για τον κόσμο και τις χιλιάδες λεπτομέρειες που χρωματίζουν και εξηγούν τη ζωή των ξεχωριστών ανθρώπων της εποχής μας, χαρίσματα που έκαναν τη συνομιλία μαζί του πολύ ενδιαφέρουσα και εξασφάλισαν την υπεροχή του στα διπλωματικά σαλόνια. [...] Όταν ήταν επικεφαλής μιας κυβέρνησης, περνώντας από τη θεωρία στην πράξη, η ενασχόλησή του δεν ήταν πλέον να χειρίζεται πρωτόκολλα αλλά ζωντανά και παρόντα συμφέροντα, ο έξυπνος εαυτός του εξαφανίστηκε.⁶⁸⁰

Δέκα χρόνια μετά το θάνατο του Καποδίστρια, ο Gobineau σε ένα μακροσκελές άρθρο του στη *Revue des deux Mondes* (15 Απριλίου 1841), παρουσίασε τον Καποδίστρια ως ένα «περίπλοκο αίνιγμα» και ανέφερε ότι «παραπλεύρως προς τον Ταλλεϋράνδο είναι το μεγαλύτερο διπλωματικό όνομα των νεώτερων χρόνων».⁶⁸¹

Ως τελευταία επίσημανση κατατίθεται, καταρχάς, η ρήση του Denis Diderot, την οποία επιθυμούσε να αναγράψει ο Νικόλαος Σπηλιάδης,⁶⁸² στο εξώφυλλο του απαντητικού πονήματός του προς το καποδιστριακό κατηγορώ του Friedrich Thiersch: «Η Συκοφαντία παύει με τον θάνατο ενός άσημου ανθρώπου· όμως, όρθια

⁶⁸⁰ Παραπομπή από άρθρο:

“Ben più intrigante è il Capodistrias di Gobineau, da cui Rovani prende pagine intere, senza però riuscire a ricomporle in un quadro altrettanto convincente. Nel saggio dello scrittore rancese, sono le pulsioni oscure che promanano dall’esercizio del potere a decretare la sorte del personaggio.

Diplomate plein de mérite, le comte montra, au début de sa carrier, une grande habilité à conduire des affaires difficiles, un grand tact pour se concilier la bienveillance de ceux qui l’approchaient. Dans l’intimité, on l’aimait; son esprit fin, sa profonde connaissance du monde et des mille détails qui colorent et expliquent la vie des hautes classes à notre époque, rendaient sa conversation très intéressante et assuraient sa supériorité dans les salons diplomatiques. [...] *Lorsqu’ il fut à la tête d’ un gouvernement, et que, passant de la théorie à la pratique, son occupation ne fut plus de manier des protocoles mais des intérêts vivants et présents, l’ homme habile disparut.*

LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*, ό. π., σσ. 21-22.

⁶⁸¹ Παραπομπή από συνέδριο:

Γράφει ο Comte de Gobineau: «Υπάρχει εις την ιστορία των τελευταίων πενήντα ετών μία ζωή εξόχως ενδιαφέρουσα δια τον θόρυβον, τον οποίον προεκάλεσε, και δια τις μεγάλας υποθέσεις, εις τας οποίας ευρέθη αναμεμειγμένα, κυρίως όμως δια το σκότος, το οποίον ακόμη την περιβάλλει, δια το διπλωματικό ημίφως του οποίου αι πράξεις της εδέχθησαν την αμφίβολον ανταύγειαν, ως και δια τας περι αυτής διισταμένας γνώμας».

Έκτακτος Συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών την 21^η Οκτωβρίου 1976, Προεδρία: Νικ. Κ. Λούρου, Ομιλία του Ακαδημαϊκού ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΝΘΗΝΟΥ, ό. π., σελ. 165.

⁶⁸² Νικόλαος Σπηλιάδης, βλ. Βιογραφικά.

δίπλα στην τεφροδόχο ενός μεγάλου άνδρα, συνεχίζει, ακόμα, ανά τους αιώνες, να αναμοχλεύει τις στάχτες του με το ραβδί της».⁶⁸³

Επίσης είναι σημαντικοί οι στίχοι του Ugo Foscolo από το αριστουργηματικό του έργο *Οι Τάφοι (Dei Sepolcri)*, μεταφρασμένοι από τον ποιητή Γεώργιο Ζαλοκώστα:

«Τάχα δεν ζη και υπό γην οπότεν σιωπήση,
οπότεν παύση δι' αυτόν το μέλος της ημέρας,
αν επιζήσ' η μνήμη του εις της ζωής το πέρας
και εις τον νουν των φίλων του το μέλος αναζήση;

Ω, δώρον είναι τ' ουρανού ο πόνος των θανόντων,
όστις ως μύρον ευσεβές εν τη ψυχή μας καίει.
Αυτός συνδέει τους νεκρούς μετά των επιζώντων,
αυτός τους επιζήσαντες με τους νεκρούς συνδέει.

Πλην τότε μόνο, όταν γη πατρώα τους σκεπάζη
και λίθος, μνήμα σεβασμού, χαράττη τ' όνομά των
και άνθη δένδρων σκιερών ευφραίνουν τα οστά των,
όπου του όχλου βέβηλος ο πούς δεν πλησιάζει».⁶⁸⁴

⁶⁸³ Παραπομπή από βιβλίο:

ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, ό. π., σελ. 14.

⁶⁸⁴ Παραπομπή από βιβλίο:

“Non vive ei forse anche sotterra, quando
Gli sarà muta l’armonia del giorno,
Se può destarla con soavi cure
Nella mente de’ suoi? Celeste è questa

Corrispondenza d’amorosi sensi,
Celeste dote è negli umani; e spesso
Per lei si vive con l’amico estinto
E l’estinto con noi, se pia la terra
Che lo raccolse infante e lo nutriva,

Nel suo grembo materno ultimo asilo
Porgendo, sacre le reliquie renda
Dall’insultar de’ nembi e dal profano
Piede del vulgo, e serbi un sasso il nome,
E di fiori odorata arbore amica”.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Γ. ΖΩΡΑΣ & ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΤΣΟΛΚΑΣ, *Πλάνητες στίχοι, Ιταλοί ποιητές μεταφράζονται από Έλληνες ποιητές*, ό. π., σσ. 204-205.

ΠΡΩΤΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ο Pierviviano Zecchini και η νεκροτομική του έκθεση

"Riflessioni mediche nulla necroscopia del cadavere del Presidente della Grecia, il Conte G. Capodistria" (Ιατρικές σκέψεις για τη νεκροψία του πτώματος του Προέδρου της Ελλάδας, τον Κόμη Ι. Καποδίστρια)

Ο Zecchini σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα, όπως και ο Ιωάννης Καποδίστριας. Είχαν τον ίδιο καθηγητή, τον Stefano Gallini. Η διατριβή του Zecchini ήταν πάνω στη νεκροψία του πτώματος του Καποδίστρια και στις ιατρικές γνωματεύσεις του για τη λειτουργία της σπλήνας, με ιδιαίτερα λεπτομερή τρόπο. Αφιερώνει τη διατριβή του στον αγαπημένο του καθηγητή, με ένα γράμμα προς εκείνον:

ΣΤΟΝ

ΕΠΙΦΑΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

STEFANO GALLINI

ΜΕΛΟΣ ΤΩΝ ΠΙΟ ΔΙΑΣΗΜΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ

Δεν ασχολήθηκα με αυτό το θέμα μόνο για να συγγράψω τη διατριβή μου, αλλά γιατί θεωρώ ότι είναι κατάλληλο για να το αφιερώσω σε εσάς, διακεκριμένο καθηγητή, πολύ περισσότερο αφού η καρδιά σας συγκινείται ευχάριστα όταν σας αναφέρω το διάσημο πρόσωπο, το οποίο μελετούσα συχνά και καυχόταν με υπερηφάνεια όταν θυμόταν ότι ήταν μαθητής και φίλος σας. Ένα κακόβουλο ψέμα εφευρέθηκε ότι άλλοι δεσμοί δημόσιας σημασίας προκάλεσαν την εναλλαγή των πιο σταθερών σκέψεων τους. Δεν είναι αλήθεια; αφού ξέρετε, εξαιρετικό μου Δάσκαλε, ότι κρατάω αποδείξεις στο χέρι μου που θα μπορούσαν να αποσαφηνίσουν οτιδήποτε και τον καθένα που όταν πλησίαζαν οι καρδιές τους, οι παλμοί τους δονούνταν από μια εγκάρδια φιλία, και το μυαλό τους σκεφτόταν μόνο την επιστήμη. Εάν αυτή η αφοσίωση μου είναι στην ευχάριστη θέση να αξιολογηθεί ως υπόσχεση μιας ψυχής που είναι στοργική και ευγνώμων σε εσάς, τότε δεν έχω καμία αμφιβολία ότι θα θελήσετε να τη θεωρήσετε με εκείνη την καλοσύνη που είναι έμφυτη μέσα σας και

για την οποία το όνομά Σας είναι τόσο διάσημο, όσο είναι και για την επιστήμη που τόσο πολύ και τόσο πλεονεκτικά την καλλιεργείτε.

Έχω την τιμή να είμαι με την μεγαλύτερη εκτίμηση και τον πιο διακριτό σεβασμό.

San Vito al Tagliamento, 8 Οκτωβρίου 1832

Για Εσάς

ΕΠΙΦΑΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

PIETRO VIVIANO ZECCHINIS.⁶⁸⁵

685

“

AL
CHIARISSIMO PROFESSORE
STEFANO GALLINI
SOCIO DELLE PIU ILLUSTRI ACCADEMIE

Non è la trattazione dell'argomento di questa Memoria, ma l'argomento soltanto ch'io reputo degno d'essere dedicato a Lei, insigne Professore, tanto più che il di Lei cuore sarà soddisfacentemente commosso quando le dirò che il célèbre soggetto su cui l'ho studiato si gloriava sovente e meco stesso in ricordando che le fu discepolo ed amico. Una bugiarda malevolenza inventò che altri legami d'importanza pubblica causassero l'avvicinare delle loro più tenere sollecitudini. Non è vero; poichè Ella sa, ottimo mio Maestro, ch'io tengo in mano delle prove le quali potrebbero accertare tutti ed ognuno che i loro cuori accostandosi non palpitavano che di un'amicizia cordiale, e la loro mente non ragionava, che di scienza. Che se questa mia dedica si compiace di considerarla qual pegno d'un amico che l'è affettuoso e riconoscente, io non dubito allora che vorrà riguardarla con quella bontà che in Lei è innata, e per la quale il di Lei nome è célèbre, quanto lo è per la scienza che con tanto vantaggio coltiva.

Ho l'onore d'essere con la più alta stima e distinta considerazione

San Vito al Tagliamento li 8 ottobre 1832.

Di Lei

CHIARISSIMO PROFESSORE

Omiliss. aff. oblig. Servitore
PIETRO VIVIANO ZECCHINIS.”

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, *Riflessioni Mediche sulla necropsopia del cadavere del Presidente della Grecia il C. G. Capodistria, precedute da alcuni cenni fisiologi per servire ad illustrare l'ufficio della Milza*, Girolamo Tasso Tip. Calc. Lit. Lib. Fondit., Venezia, 1832, σσ. 5-6.

Η λειτουργία της χολής και της σπλήνας σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του Zecchini

Ο Zecchini διαπιστώνει ότι η φυσιολογία δεν οδηγεί πάντα στην επίγνωση της άρρωστης κατάστασης του ανθρώπου, καθώς μπορεί κάποιο όργανο να είναι ταλαιπωρημένο, αλλά να μην είναι εκείνο που έχει νοσήσει. Έχει αποδειχθεί ότι μπορεί να φωτίσει καλύτερα τον γιατρό που συνδέεται με την παθολογική ανατομία. Είναι η επιστήμη που αποκαλύπτει τις πιο λεπτές διαταραχές κάθε οργάνου, από τις οποίες προκύπτει η ατέλεια της λειτουργίας, η οποία ονομάζεται *ασθένεια*. Οι διαγνώσεις των πιο διάσημων γιατρών της Ευρώπης για τις ασθένειες με τις οποίες υπέφερε για πολλά χρόνια ο Κόμης Καποδίστριας, ως προς τη θέση και την προέλευσή τους, αλλά και του ίδιου του Κυβερνήτη, αφού ήταν κι εκείνος γιατρός, καθώς και την κατάσταση των οργάνων του που παρατήρησε ο Zecchini στη νεκροψία του πτώματός του, ανεξάρτητα από τα τραύματά του, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι όλα αυτά μπορούν να ρίξουν φως στις λειτουργίες της σπλήνας, ένα όργανο πολύ πιο σημαντικό για τον ανθρώπινο οργανισμό από ότι πίστευαν οι γιατροί.⁶⁸⁶ Είκοσι και περισσότερες υποθέσεις μπορούν να διαβαστούν στο ανατομικό έργο του Sömmerring,⁶⁸⁷ στο οποίο κάποιοι γιατροί εξηγούν τη χρήση της σπλήνας. Ένα έργο που σύμφωνα με τον Zecchini γράφτηκε με την απείθαρχη φαντασία των γιατρών, έχει σημεία άγνοιας των προγόνων του γιατρών και αποτελεί ντροπή για την επιστήμη.⁶⁸⁸

⁶⁸⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“Se la fisiologia non conduce sempre alla conoscenza dello stato ammalato dell’uomo, poichè non ogni malattia ha sede nella parte che comparisce più viziata, ne risulta che meglio illumina il medico collegata all’anatomia patologica, s’è questa quella che ci appalesa i più minuti disordini d’ogni organo, dai quali nasce appunto l’imperfezione della funzione, che dicesi malattia. Le sofferenze morbose che da molti anni disturbavano il conte Capodistria Presidente della Grecia, il giudizio de’ più celebri medici d’Europa sulla sede o provenienza d’esse, la persuasione ch’Egli stesso (medico com’era) n’aveva, e lo stato de’ suoi organi da me osservato nella necropsia del suo cadavere (prescindendo dalle lesioni riportare pel sacrificio di cui fu vittima) credo che tuttociò possa spargere una qualche luce sulle funzioni della Milza, la quale è forse assai più influente sull’economia umana di quello che viene creduto anche dai medici che pur le danno una qualche importanza.”

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 7.

⁶⁸⁷Samuel Thomas von Sömmerring, βλ. Βιογραφικά.

⁶⁸⁸Παραπομπή από βιβλίο:

“Venti e più ipotesi si leggono nell’opera anatomica di Sömmerring, le quali si succedettero l’una all’altra, e le quali vennero ideate dalla intemperante e sregolata immaginazione de’ medici per ispiegare l’uso a cui fu destinata la Milza: ed il ricordarle, oltre che a nulla servirebbe pel mio argomento, perchè non desunte da alcun fatto, recherebbe invece non poco disdoro alla scienza e vergogna a noi, come monumenti della ignoranza e della temerità di alcuni de’ nostri antecessori.”

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, ό.π., σελ. 7.

Ο Zecchini αναφέρει ότι η χρήση της σπλήνας ανακαλύφθηκε από τον επιφανή Ιταλό γιατρό Cigna.⁶⁸⁹ Κάνει μία περιγραφή της δομής της και της τοποθεσίας της στον ανθρώπινο οργανισμό. Η σπλήνα βρίσκεται κάτω από το διάφραγμα του στομάχου και αποτελείται από αιμοφόρα αγγεία και από την σπληνική αρτηρία, η οποία, σε αναλογία με τον όγκο της σπλήνας, είναι μεγαλύτερη από τις αρτηρίες οποιουδήποτε άλλου οργάνου της κοιλιακής χώρας και των εντέρων. Είναι χαρακτηριστική η ποιότητα του αίματος της σπλήνας, το οποίο είναι σκούρο κόκκινο και ιδιαίτερα ρευστό. Ο Zecchini εξηγεί ότι αυτή η ρευστότητά του αίματός της οφείλεται, χρησιμοποιώντας την ορολογία του καθηγητή Chaussier,⁶⁹⁰ στο ορώδες τμήμα του που δεν μπορεί να εξαλειφθεί εξαιτίας της έλλειψης απεκκριτικού αγωγού αυτού του *λεμφογάγγλιου*.⁶⁹¹

Ο Zecchini δεν συμφωνεί με τους γιατρούς που βασίζουν τις θεωρίες τους για τη λειτουργία του ανθρώπινου οργανισμού πάνω στους νόμους του Γαλιλαίου και του Νεύτωνα, αποκλείοντας εντελώς αυτούς της ζωής. Υποστηρίζει ότι το ανθρώπινο μηχάνημα, όπως αποκαλεί τον οργανισμό του ανθρώπου, εκτός από την παροχή ζωτικής ενέργειας κατάλληλης για όλα τα ζωντανά σώματα, είναι επίσης εξοπλισμένο με φυσική ενέργεια που ανήκει γενικά σε όλη τη Φύση. Για αυτό το λόγο κατά τη διάρκεια της δράσης, θα πρέπει να υπακούει στους νόμους και των δύο ενεργειών.⁶⁹²

⁶⁸⁹ Giovanni Francesco Cigna (Gianfrancesco), βλ. Βιογραφικά.

⁶⁹⁰ François Chaussier, βλ. Βιογραφικά.

⁶⁹¹ Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] la Milza s'attrova situata con una sua parte sotto il gran-culdi-sacco dello stomaco; che numerose sono le anastomosi delle sue venne; che il loro tronco, cioè la splenica, manca il valvole, ed è d'una struttura lassissima. Invece l'arteria dello stesso nome viene costituita da pareti più robuste ancora di quelle dell'aorta; più ampla (in proporzione del volume della Milza) dell'arteria di qualunque altro vincere; avvertendo inoltre che il di lei corso è tortuosissimo; e che i suoi rami, relativamente al tronco, sono essi pure più ampli di quelli d'ogni arteria; che le loro divisioni sono infinite, e terminano piuttosto in alcune cellule che continuare con le vene corrispondenti. È noto come la Milza è formata quasi intieramente di vasi sanguigni, tanto in ella essi abbandonano; e quegli acini o minimi gomitoli, quella moltitudine di corpuscoli rotondi biancastri non sono altro anch'essi che tanti piccoli fascetti di vasi, o giri vascolari, se così piace meglio giudicarli. Finalmente non si deve meno considerare la qualità del sangue di questa viscere, il quale non solo è di un colore rosso più oscuro d'ogni altro, ma è d'una fluidità rimarcabilissima, a motivo della sua parte sierosa che non può essere eliminata per la mancanza di condotto escretorio di questo **gaglio glandiforme**, tenendo il linguaggio del Professore Chaussier”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, ό. π., σελ. 8.

⁶⁹² Παραπομπή από βιβλίο:

“(**) Non nego al celebre Bufalini che a due soli si possono restringere i principali fenomeni della vita, movimento cioè che non segue intieramente le leggi del meccanico impulso, ed unione di particelle materiali mantenute e rinnovate indesinentemente contro le leggi della chimica affinità, da cui risulta il movimento vitale, ed il processo di assimilazione organica. Nè accorderò perciò a Renato dew Cartes di spiegare le secrezioni coi suoi supposti cribri, a Giorgio Erardo Hamberger di studiarle invece colle leggi della gravità, a Giambattista va.~ Helmont ed a Platner di applicare la fermentazione alla dottrina

Πιστεύει ότι ο Νόμος της Μηχανικής, σύμφωνα με τον οποίο τα εμπόδια στην κίνηση είναι γενικά οι αντιστάσεις που ασκούν τα σώματα σε ένα πράγμα για να μετακινηθεί, βρίσκει εφαρμογή και στα υγρά του ανθρώπινου σώματος. Η ισχυρή αντοχή της σπληνικής αρτηρίας και η άπειρη διαίρεση των κλαδιών της είναι τα εμπόδια που αυξάνουν την καθυστέρηση της ροής του αίματος. Το συμπέρασμα του Zecchini είναι ότι, η έλλειψη αναστόμωσης των αρτηριών της σπλήνας αντικαθιστάται, λόγω της βραδύτητας του αίματος, από τις μικρές διακλαδώσεις των διαίρεσεών τους και από την εναπόθεση που κάνει στα κύτταρα, διαχωρίζοντας τις αρτηρίες από τις φλέβες, προτού περάσει κατευθείαν στο εσωτερικό τους.⁶⁹³

Υπενθυμίζει την ιδιαιτερότητα των φλεβών της σπλήνας, όπως είναι η χαλαρότητα του κορμού τους και η εμφανής αναστόμωση των κλαδιών τους, χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στην επιβράδυνση της ροής του αίματος, όπου σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του Γάλλου φυσιολόγου Magendie,⁶⁹⁴ αυτή η αναστόμωση και η έλλειψη βαλβίδων συντελούν στη βραδύτητα του αίματος στον εγκέφαλο. Στην σπλήνα οι φλέβες έχουν αδύναμη δράση, ενώ σε άλλα μέρη, όπως στο κρανίο, στο στήθος, κ.α., είναι πολύ εμφανείς και έχουν πολλές διακλαδώσεις.

Ο Zecchini δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στη θεωρία του καθηγητή Rob. Christison,⁶⁹⁵ ο οποίος σε γραπτά του υποστηρίζει ότι η αργή πορεία του αίματος αντικατοπτρίζεται στο χρώμα του, που είναι σκούρο κόκκινο από οποιοδήποτε άλλο όργανο του ανθρώπινου οργανισμού. Αποδεικνύει αυτή τη θεωρία του, αποδίδοντας το έντονο κόκκινο χρώμα του στην επιταχυνόμενη κυκλοφορία του, που παρατηρείται μερικές φορές στην περίπτωση της αιμοληψίας σε ασθενείς με οξεία αρθρίτιδα, όπου το αίμα εκτοξεύεται πολύ γρήγορα από τη φλέβα.⁶⁹⁶ Το αίμα της σπλήνας, το οποίο

della sanguificazione; nè accorderò a Borelli a Bellini ed a Baglivi di poter paragonare alle forbici le mandibole armate di denti, i vasi a tubi idraulici, il torace ad un mantice, i muscoli alle leve ecc. fondando così sulle leggi di Galileo e di Newton la teorica delle funzioni, ed escludendo affatto quelle della vita. Ma tutti pure devono con me convenire che la nostra macchina oltre ch'è fornita dell'**energia vitale** propria di tutti i corpi organizzati viventi, è anche dotata dell'**energia fisica** appartenente a tutta la Natura in generale; ragione per cui deve ubbidire indispensabilmente alle leggi dell'una e dell'altra nel momento dell'azione loro".

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σσ. 8-9.

⁶⁹³ Παραπομπή από βιβλίο:

"La macanza d'anastomosi delle arterie della Milza viene così conseguentemente sostituita, come ognun vede (per ciò che spetta alla lentezza del sangue), dalle minute ramificazioni delle loro divisioni, e dal deporsi ch'egli fa nelle cellule che separano le arterie dalle vene, prima di passare a dirittura nel lume di queste".

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 9.

⁶⁹⁴ **François Magendie**, βλ. Βιογραφικά.

⁶⁹⁵ **Sir Robert Christison**, βλ. Βιογραφικά.

⁶⁹⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

διακρίνεται από τα υπόλοιπα από τη σκουρόχρωμη απόχρωσή του, συνεχίζει την πορεία του στο συκώτι, όπου σύμφωνα με την άποψη του Γάλλου ζωολόγου Cuvier,⁶⁹⁷ το συκώτι μπορεί να θεωρηθεί βοηθητικό όργανο του πνεύμονα και ότι επηρεάζει την έκκριση της χολής. Ο Zecchini και ο δάσκαλός του Gallini είναι επιφυλακτικοί σε αυτό το συμπέρασμα. Υποστηρίζουν ότι είναι αδύνατο να γνωρίζουν ακριβώς το βαθμό επιρροής των μηχανικών, χημικών και ζωτικών αιτιών, αν δεν αναλυθούν όλα τα αποτελέσματα τη στιγμή που θα εμφανιστούν ή προτού υποστούν μεταλλάξεις.⁶⁹⁸

Ο Ιταλός γιατρός και συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μία λειτουργία της σπλήνας είναι η επιβράδυνση του αίματος έτσι ώστε να πραγματοποιηθούν οι τροποποιήσεις που θα επιφέρουν την προετοιμασία της χολής, καθώς βγαίνοντας το αίμα από τη σπλήνα μεταφέρεται μέσω της σπληνικής φλέβας στην πύλη⁶⁹⁹ και μετά στο συκώτι.⁷⁰⁰ Επίσης διατυπώνει τη θεωρία ότι το αίμα της σπλήνας περνά πιο εύκολα από την σπληνική φλέβα, στη συνέχεια, τη στιγμή της πέψης, στο στομάχι και το πάγκρεας μέσω των στεφανιαίων φλεβών της κοιλίας, των γαστρικών φλεβών και των πολύ μικρών σωλήνων που οδηγούν στο πάγκρεας. Αντίστροφα αυτές οι μικρές

“L’ultima considerazione in fine che parmi essere di qualche peso per convincersi del lento corso che soffre il sangue effondendosi in questo viscere, è, se mal non m’ appongo, il suo colore; il quale essendo d’un rosso più cupo di quello d’ogni altra parte, è un forte indizio del suo rallentamento. Il Professore Rob. Christison... attribuisce quindi all’accelerata circolazione del sangue il suo colore rosso brillante che si osserva talvolta in caso di salasso fatto agli ammalati di artrite acuta; ed è ciò, egli dice, tanto vero, che il getto di sangue ch’ esce dall’apertura della loro vena è esso pure rapidissimo, e tal fiata descrive anche degli archi ora più ed ora meno grandi, da temere perfino che sia stata ferita l’arteria”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, ό. π., σσ. 10-11.

⁶⁹⁷ Georges Cuvier, βλ. Βιογραφικά.

⁶⁹⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Che poi questo sangue della Milza, il quale si distingue da ogni per il suo colore più cupo, vada al fegato ed ivi si sprigioni del suo idrogeno carbonizzato causa di tal colore, per cui il fegato si possa considerare con Cuvier come ausiliario al polmone, ed in tal maniera influente forse sulla secrezione della bile, ciò io non ardirò affermare; ripetendo con il mio maestro Gallini, ch’è impossibile di conoscere esattamente il grado d’influenza delle cause meccaniche, chimiche e della vitalità, e analizzare tutti li risultati nell’istante che si hanno, o prima ch’essi soggiaciano ad ulteriori mutazioni”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, ό. π., σελ. 11.

⁶⁹⁹ Η **πύλη-φλέβα** είναι μία φλέβα μέσω της οποίας το αίμα από το έντερο μεταφέρεται στο ήπαρ.

⁷⁰⁰ Παραπομπή από βιβλίο:

“Sembra dunque incontrovertibile, dalle sopraccenate riflessioni, che un ufficcio della Milza sia quello di rallentare il corso del sangue, e in rallentendolo di portare in esso alcune modificazioni, le quali non possono servire che a preparare esclusivamente la bile, giacchè il sangue ch’ esce dalla Milza si porta tutto per mezzo della vena splenica nella porta, e quindi al fegato”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, ό. π., σελ. 11.

φλέβες μεταφέρουν το αίμα αυτών των δύο σπλάχνων στην σπλήνα για να σχηματίσουν τη χολή.⁷⁰¹

Ο Zecchini μνημονεύει και εξυμνεί τον Γάλλο φυσιολόγο και ανατόμο Bichat,⁷⁰² αν και δεν συμφωνεί ούτε εκείνος ούτε και ο Gallini με τη θεωρία του, ότι η χολή σχηματίζεται στο συκώτι από το αρτηριακό αίμα της ηπατικής αρτηρίας. Μαθητής και δάσκαλος συναινούν ότι η χολή σχηματίζεται στο συκώτι από την πυλαία φλέβα. Σέβεται τις ανατομικές απόψεις του επιφανή Bichat και με δισταγμό αμφισβητεί τις διατυπώσεις του, γιατί στις επιστήμες κυριαρχεί η δημοκρατία και ο καθένας μπορεί να υψώσει τη φωνή του, όσο αδύναμη ή σκοτεινή κι αν είναι, υπέρ της αλήθειας. Ο Magendie είχε συμβουλευθεί με θέρμη τον Bichat να επικυρώσει και να επιβεβαιώσει αυτή τη θεωρία.

Ο Zecchini ταυτίζεται με την αποδεδειγμένη ανακάλυψη του Gallini, την οποία αμφισβητεί ο Magendie, ότι η χολή απογυμνώνει τη μάζα αίματος από μία πολύ λιπαρή ουσία, παρόμοια με εκείνη στην οποία μετασχηματίζονται αργά ζωικές ουσίες. Για αυτό το λόγο, σύμφωνα με τον Wrisberg,⁷⁰³ η χολή τοποθετείται στην τάξη των εκκρίσεων που χορηγούν χυμό με ομοιογενή στοιχεία.⁷⁰⁴ Μία τέτοια διαπίστωση μπορεί να ευσταθεί, γιατί τα συστατικά στοιχεία αυτής της ουσίας δεν είναι το προϊόν του ερυθρού αίματος της ηπατικής αρτηρίας, καθώς αυτό δεν έχει υποστεί ακόμη μεγάλες μεταλλάξεις, αλλά του αίματος που ανακτάται από τα έντερα, από την κοιλία, από το μεσεντέριο, από το περιτόναιο, από την σπλήνα, από το πάγκρεας, το οποίο μετά από διαδοχικές αφομοιώσεις, σχεδόν μικρούς βαθμούς συνεχούς αποσύνθεσης και ανασύνθεσης, και αφού έχει χορηγήσει τα υλικά με διάφορες θρεπτικές ουσίες και διάφορες εκκρίσεις, είναι γεμάτο με αρχές που

⁷⁰¹Παραπομπή από βιβλίο:

“Ammettendo questa ipotesi, converrebbe ritenere che il sangue della Milza passando più facilmente nella vena splenica, allora della digestione, andasse allo stomaco ed al pancreas per via delle vene coronarie del ventricolo, delle gastriche, e per que’ tubetti piccolissimi che si portano al pancreas onde separare que’ loro succhi: ma viceversa, sono anzi queste piccole vene che recano il sangue di questi due visceri alla splenica per formare la bile”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 11.

⁷⁰²Marie-François-Xavier Bichat, βλ. Βιογραφικά.

⁷⁰³Heinrich August Wrisberg, βλ. Βιογραφικά.

⁷⁰⁴Παραπομπή από βιβλίο:

“Dassi però un fatto esposto dall’ insigne Gallini, il quale sembrami benissimo dimostrare la verità di cui dubita Magendie, vale a dire, che la bile spoglia la massa sanguigna di una sostanza grasso-viscida, molto analoga a quella in cui per una lenta decomposizione le sostanze animali, particolarmente sotterrate, si convertono; e per cui con ragione viene la bile collocate da Wrisberg nella classe delle secrezioni somministranti un **succo permisto**”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, ό. π., σσ. 12-13.

αποτελούν αυτή την λιπαρή ουσία, το τελικό αποτέλεσμα της αργής αποσύνθεσης των άψυχων ζωικών ουσιών, την οποία ο Fourcroy⁷⁰⁵ αποκαλεί λιπώδες κερί, οι οποίες αυτές αρχές στη συνέχεια διεισδύουν μέσω των εκπνεόμενων πόρων στους χολικούς πόρους του ήπατος.⁷⁰⁶

Ο Zecchini καταλήγει ότι ασκείται πίεση στην σπλήνα είτε όταν η κοιλιακή χώρα είναι γεμάτη, είτε όταν το στομάχι είναι άδειο, είτε όταν απομακρύνονται τρόφιμα από το στομάχι, γιατί σύμφωνα με την άποψη του Bichat, τα κοιλιακά τοιχώματα συρρικνώνονται καθώς μειώνεται ο όγκος του στομάχου.⁷⁰⁷ Κάτω από αυτήν την πίεση, κάτω από αυτό το κέντρο του στομάχου, η σπλήνα, όπως διαπιστώθηκε από όλους τους γιατρούς ξεκινώντας από τον Ιπποκράτη και κατέληξε στον Magendie, αδειάζει και το αίμα της κατεβαίνει στο ήπαρ για να προετοιμάσει τη χολή. Το περισσότερο αρτηριακό αίμα πηγαίνει στο στομάχι για τον σχηματισμό γαστρικού χυμού, άλλη ποσότητα πηγαίνει στο πάγκρεας για τη σύνθεση του παγκρεατικού, ακριβώς επειδή αυτή είναι η στιγμή που αυτά τα σπλάχνα χρειάζονται περισσότερο τις εκκρίσεις τους για το σχηματισμό της πέψης, για την οποία προορίζονται αποκλειστικά.⁷⁰⁸

⁷⁰⁵ **Antoine François, comte de Fourcroy**, βλ. Βιογραφικά.

⁷⁰⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

“Pare quindi poter da ciò inferire, che gli elementi costituenti questa sostanza non sieno il prodotto del sangue rosso florido dell’arteria epatica, poichè questo non ha sofferto ancora grandi mutazioni, ma bensì del sangue reduce dalle intestina, dal ventricolo dal mesenterio, dall’omento, dalla Milza, dal pancreas, il quale dopo successive assimilazioni, quasi piccoli gradi di continue decomposizioni e ricomposizioni, e dopo che ha somministrato i materiali a varii umori nutritivi ed a varie secrezioni, è carico di principii che costituiscono quella sostanza grasso-viscida ultimo risultato della lenta decomposizione delle sostanze animali prive di vita, che Fourcroy chiama adipo-cera, i quali principii penetrano poscia pei pori esalanti nei pori biliari del fegato”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, ό. π., σελ. 13.

⁷⁰⁷ Παραπομπή από βιβλίο:

“La situazione della Milza, per cui quando il ventricolo è pieno essa resta premuta, è una considerazione non meno importante per la conoscenza del suo ufficio. Era, è vero, opinione di Bichat che lo stomaco quando è vuoto preme ugualmente che quando è disteso dagli alimenti, a motivo, diceva egli, che le pareti addominali si restringono a misura che il volume dello stomaco diminuisce”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 14.

⁷⁰⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Sotto questa pressione, sotto questa centrazione dello stomaco, la Milza, come fu sancito da tutti i medici cominciando da Ippocrate e venendo giù sino a Magendie, si vuota; ed il suo sangue discende nel fegato per preparare la bile, ugualmente che maggior sangue arterioso, come dicemmo, va allo stomaco per la formazione de succo gastrico, altro ne va al pancreas per la composizione del pancreatico, proprio sendo questo il tempo di cui siffatti visceri più abbisognano di tali loro secrezioni per la formazione della digestione a cui sono esclusivamente destinati”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 15.

Η παθολογική ανατομία του πτώματος του Ιωάννη Καποδίστρια

Ο Zecchini, μετά την τόσο λεπτομερή λειτουργία της σπλήνας και της χολής στον ανθρώπινο οργανισμό, κάνει μία αντιστοιχία των αποτελεσμάτων της παθολογικής ανατομίας του πτώματος του Καποδίστρια με τις ανακαλύψεις του Cigna στον τομέα της φυσιολογίας. Τη δεύτερη ημέρα μετά τη δολοφονία του ξακουστού και διαπρεπή νεκρού, όπως χαρακτηρίζει ο Zecchini τον Καποδίστρια, πραγματοποιήθηκε η νεκροψία του πτώματός του. Ο Ιταλός γιατρός αγνοεί στη διατριβή του τους τραυματισμούς που προκάλεσαν το θάνατό του, καθώς ήταν εκτός του θέματός της.

Όσοι γιατροί εξέτασαν το πτώμα του Κυβερνήτη, εξέφρασαν τον θαυμασμό τους για την τέλεια αρμονία των οργάνων του, χωρίς να αποκλείουν το συκώτι, εκτός από την ατροφία της σπλήνας και μία ελαφρά εξάπλωση υγρού στον εσωτερικό κόλπο του αριστερού όρχεως.⁷⁰⁹ Ο κόμης Καποδίστριας είχε παραπονεθεί, για μεγάλο διάστημα της ζωής του, για διάφορες ασθένειες. Είχε επισκεφτεί τους πιο επιφανείς γιατρούς της Ευρώπης, οι οποίοι είχαν αποδώσει τις αδιαθεσίες του σε μία αρχαία ηπατική νόσο. Ο ίδιος είχε πειστεί για αυτή τη διάγνωση, αφού επανέλαβε στον έμπιστο και αγαπημένο του οικονόμο, Φεντερίκο, ότι θα ζήσει και με ένα μικρό κομμάτι του ήπατος, μέχρι να καταστραφεί τελείως.⁷¹⁰

Ο Zecchini αναφέρει παραδείγματα και περιπτώσεις από νεκροψίες διακεκριμένων επιστημόνων που ανακάλυψαν βλάβες σε όργανα, οι οποίες δεν έδωσαν συμπτώματα όταν ο ασθενής ήταν εν ζωή. Πολλοί γιατροί είχαν καταλήξει σε λάθος διαγνώσεις γιατί οι ενδείξεις έμοιαζαν με ένα ή περισσότερα νοσήματα. Όπως τα συμπτώματα της ηπατίτιδας είναι παρόμοια με εκείνα της σπληνίτιδας ή της φλεγμονής στη χολή.

⁷⁰⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“Ho scritto più sopra che prescindere dal tenere parola sulle lesioni che causarono la sua morte, poichè estranee all'argomento; quindi mi limiterò a dire che tranne l'atrofia della Milza, e un leggero spandimento di sierosità nella vaginale interna del testicolo sinistro, tutti li suoi organi, non escluso il fegato, erano non solo in un perfetissimo stato, ma v'era inoltre un' armonia in loro che attirò la mia ammirazione e quella degli altri medici ch' erano presenti ed occupati essi pure nello sparo di questo cadavere”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 15.

⁷¹⁰Παραπομπή από βιβλίο:

“Disse non escluso il fegato, poichè il Conte Capodistria da gran lasso di tempo si lamentava di varii disturbi, i quali da tutti i suoi medici, quindi dai più famigerati d' Europa, erano attribuiti ad un' antica affezione di fegato: nè è da credere ch' Egli non ne fosse persuaso, giacchè reiterate volte ebbe a dire ad un tale Federico suo cameriere (col quale, perchè moltissimo amava, discendeva a delle confidenze) che avrebbe vissuto sino a tanto che gli rimanesse un piccolo pezzo del suo fegato già tutto guasto. Ecco dunque un caso, il quale parmi meritevole di non poche riflessioni”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σσ. 15-16.

Το ιατρικό ιστορικό του Ιωάννη Καποδίστρια οδήγησε τον Zecchini στο θέμα της διπλωματικής του, που ήταν οι λειτουργίες της σπλήνας, με σημαντικότερη την προετοιμασία της τροποποίησης του αίματος στο συκώτι για την έκκριση της χολής. Αυτά τα σπλάχνα βρίσκονταν σε νοσηρή κατάσταση στον οργανισμό του κόμη, αν και όσο ήταν ζωντανός είχε διαγνωσθεί από ηπατική πάθηση. Αλλά στη νεκροψία, η σπλήνα του βρέθηκε ατροφική. Μία τέτοια δυσλειτουργία πρέπει να είχε προκαλέσει, όπως εικάζει ο Zecchini, μια ισχυρή τροποποίηση της μάζας του αίματος, από την οποία αποτελείται σχεδόν εξ ολοκλήρου η σπλήνα. Η ατροφία, όπως και η υπερανάπτυξη του εντέρου, οφείλονται στο σχηματισμό φλεγμονής. Το φλεγμονώδες όργανο μπορεί να καταλήξει στο μισό ή στο ένα τρίτο του φυσικού του όγκου. Η ατροφία είναι προϊόν φλεγμονής. Το αίμα σε περίπτωση φλεγμονής ενός εντέρου γίνεται πιο συμπίεστικό, δεν είναι πλέον υγρό, ούτε είναι κατάλληλο για την προετοιμασία της χολής από μία τέτοια φλεγμονώδη σπλήνα. Ο Zecchini καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το αίμα της φλεγμονώδους σπλήνας θα αλλάξει λόγω της λήψης φαρμάκου για την αντιμετώπιση της νοσηρότητάς της. Κατά συνέπεια, η χολή θα υποστεί αλλαγή από την αλλοίωση της σπλήνας.

Μετά την ανάλυση των αιτιών της ατροφίας της σπλήνας, του συκωτιού και της χολής, ο Ιταλός γιατρός καταθέτει τη δεύτερη σκέψη του, αναφορικά με τις ασθένειες που έπλητταν τον Κυβερνήτη κατά τη διάρκεια της ζωής του. Οι ενοχλήσεις που ένιωθε ο Καποδίστριας είχαν αποδοθεί από διάσημους γιατρούς της εποχής ως ασθένεια του ήπατος. Αλλά όπως αναφέρει ο Zecchini, δεν προκαλεί έκπληξη ότι πολλές φορές στη νεκροψία μπορεί να βρεθούν στοιχεία που δεν είχαν αντιληφθεί οι γιατροί. Πολλοί επιφανείς γιατροί είχαν εξαπατηθεί από τα συμπτώματα των ασθενών τους και είχαν κάνει λανθασμένες διαγνώσεις.

Ο Bonet⁷¹¹ μιλά για πολλούς ασθενείς που έχουν βιώσει όλα τα φαινόμενα της ηπατίτιδας, χωρίς να έχουν φλεγμονή στο ήπαρ, αλλά πλευρίτιδα. Όπως και σε κλινικές μελέτες του διάσημου Tommasini⁷¹², συνάντησε αντίθετες περιπτώσεις. Οι πνεύμονες ενός ασθενούς που έβγαλαν πύον, διαγνώστηκε τελικά ότι είχε σύμφυση με κάποια σκλήρυνση. Αλλά και σε άλλο επώδυνο περιστατικό που υπήρχαν προφανείς λόγοι ότι προήλθε από κάποια βλάβη των καρδιακών πλεγμάτων ή των βραχιόνων ή των σχετικών μεμβρανών, όταν εξετάστηκε το πτώμα βρέθηκε ρήξη ενός τεράστιου ανευρύσματος στον άξονα της αορτής. Μοναδική ήταν μία περίπτωση

⁷¹¹Theophile Bonet, βλ. Βιογραφικά.

⁷¹²Giacomo Antonio Tommasini, βλ. Βιογραφικά.

που παρατηρήθηκε από τον Brera⁷¹³ στο κλινικό ινστιτούτο της Πάδοβα στα 1822, για έναν ασθενή ο οποίος κρίθηκε ότι έπασχε από ηπατίτιδα από τους πιο έμπειρους γιατρούς, ενώ στη νεκροψία του πτώματός του βρέθηκε στο λοβό του δεξιού πνεύμονα, μία ουσία συντηγμένη σε σάπια ύλη, μία υπόθεση πανομοιότυπη με εκείνη που αναφέρει ο Portal⁷¹⁴ στον τόμο του έτους 1777 του *Histoire et Memoires de l'Academie Royal des Sciences de Paris*.⁷¹⁵

Ο Zecchini παραθέτει αυτά τα παραδείγματα για να δείξει τα λάθη που έχουν γίνει ακόμη κι από τους καλύτερους και διάσημους γιατρούς. Επισημαίνει ότι για πολύ καιρό οι βλάβες της καρδιάς ήταν ελάχιστα γνωστές και στην εποχή του είχαν ανακαλυφθεί οι παθήσεις του στομάχου και των εντέρων. Προσθέτει ότι η διάγνωση του ήπατος αποτελεί από τις πιο δύσκολες περιπτώσεις. Οι γιατροί που είχαν εξετάσει τον Καποδίστρια είχαν καταλήξει σε λάθος συμπέρασμα ότι πάσχει από ηπατική νόσο. Σύμφωνα με τη νεκροψία του πτώματός του από τον Zecchini, ο Έλληνας Κυβερνήτης νόσησε αρχικά από μία σπληνίτιδα με ερεθισμό και εξαιτίας της διαστροφής της χολής είχε ενοχλήσεις στο ηπατο-γαστρικό σύστημα. Ακόμη κι όταν η φλεγμονή της σπλήνας υποχώρησε, δηλαδή ακόμη κι όταν η αιτία που δημιούργησε την ασθένειά του εξαλείφθηκε, οι πόνοι του συνεχίστηκαν γιατί η σπλήνα είχε πάψει πλέον να προσφέρεται για την εξαιρετική της προετοιμασία. Οπότε και η χολή δεν ενεργούσε όπως πριν και ο Καποδίστριας υπέστη δυσλειτουργίες στη χολή, στη χοληδόχο κύστη, στο δωδεκαδάκτυλο κ.τ.λ.⁷¹⁶

⁷¹³Valeriano Luigi Brera, βλ. Βιογραφικά.

⁷¹⁴Antoine Portal, βλ. Βιογραφικά.

⁷¹⁵Παραπομπή από βιβλίο:

“Troppo singolare fu un caso osservato da Brera nell’istituto clinico di Padova nell’anno 1822, e riportato nei suoi prolegomeni, per non ricordarlo, ed è d’un uomo giudicato affetto da una epatite da’ medici i più valenti, mentre nella necropsopia del suo cadavere si trovò la sostanza del lobo destro del polmone fusa in materia marciosa; caso presso poco uguale a quello veduto da Portal, e da esso descritto nel volume dell’anno 1777 della *Histoire et Memoires de l’Académie Royal des sciences de Paris*”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, ό. π., σελ. 21.

⁷¹⁶Παραπομπή από βιβλίο:

“Vediamo di fatti come sono caduti in errore medici valorosi, i quali credettero che la malattia del conte Capodistria fosse stata sempre un’affezione di legato, quando invece si trattò dapprima di una splenite con irritazione, e nulla più, del sistema epato-gastrico per il pervertimento della bile; irritazione che poscia si mantenne, anche cessata la flogosi della Milza, sì per un processo dinamico, il quale, quando è tale, continua anche senza la presenza della causa che lo generò, come per il continuo vizio di quell’ umore a motivo che continuò sempre la Milza a cessare di prestarsi per la sua ottima preparazione. [...], che fu un’affezione della Milza quella che portò un pervertimento della bile, dalla qual affezione e dal qual pervertimento, in particolare, nacquero i disturbi conseguentemente che soffrì quel Presidente, abbia poi questa bile agito in qualunque maniera si voglia sì nei pori esalanti, che nei biliari, nella cistifilea, nel duodeno ecc.”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σσ. 21-22.

Ο Ιταλός ανατόμος συνεχίζει ότι είναι εύκολο να παρερμηνευτεί η σπληνίτιδα με την ηπατίτιδα. Τα πιο σοβαρά και εμφανή φαινόμενα αφορούν τις διαταραχές του στομάχου, όπως η δυσκολία στην αναπνοή, ο εμετός, η δίψα, η πικρή γλώσσα, η ανορεξία, το χρώμα των ούρων, δηλαδή οι εκδηλώσεις του γαστρικισμού, μεταξύ των οποίων αξίζει ιδιαίτερης προσοχής ο πόνος στο επιγάστριο. Ο Zecchini συγκρίνει τα συμπτώματα της σπληνίτιδας με εκείνα της ηπατίτιδας και συμπεραίνει ότι μπορεί να παραπλανηθεί ο γιατρός, ειδικά σε περίπτωση αργής φλεγμονής. Αυτά τα δύο σπλάχνα τείνουν να έχουν την ίδια λειτουργία, έχουν τις ίδιες σχέσεις με τα γειτονικά μέρη και η αγγειακή τους υφή δε διαφέρει και πολύ σε σύγκριση με κάποιο άλλο όργανο.⁷¹⁷

Οι ίδιες αιτίες προκαλούν τη φλεγμονή του ήπατος και της σπλήνας. Οι πιο συχνές είναι η κατάχρηση κρασιού και δυνατών οينوπνευματωδών ποτών, οι ανησυχίες του νου, η καυτή ατμόσφαιρα όταν ο αέρας είναι γεμάτος υγρασία, οι ατμοί που αναδύονται από τις ελώδεις εκτάσεις, η υπερβολική θέρμανση, οι υπερπροσπάθειες που ξεπερνούν τα ανθρώπινα όρια, καθώς το είδος και η ποιότητα της ζωής σε συνάρτηση με την ιδιοσυγκρασία του ατόμου.⁷¹⁸ Τρία είναι τα κύρια συμπτώματα που διακρίνουν τη χρόνια φλεγμονή του ήπατος και της σπλήνας από εκείνη των υπόλοιπων σπλάχνων, τα οποία είναι κοινά και στις δύο παθήσεις. Η ηθική θλίψη, η συνεχής αλυσίδα παροξύνσεων και η μακρά εμπύρετη ύφεση που μερικές φορές φαίνεται στη διαλείπουσα εμφάνιση και τον αποχρωματισμό, που είναι ωχρός-

⁷¹⁷Παραπομπή από βιβλίο:

“Di fatti si osserva appunto, in quel caso, che più gravi sono e più manifesti i fenomeni che risguardano gli sconcerti dello stomaco come l’ambascia p.e., il vomito, la sete, la lingua amara, la anorescia, i rutti nauseosi, le tinte particolari dell’ orina, in poche parole i fenomeni di gastricismo, tra i quali merita particolar considerazione il dolore all’epigastrio. Si confrontino pure i sintomi della splenite, e si vedrà come sono comuni con quelli dell’ epatite, e quanto facile sia di prendere una per l’altra, specialmente trattandosi di una lenta flogosi; e ciò perchè tutti due questi visceri tendono alla stessa funzione, hanno presso poco le uguali relazioni con le parti vicine, e forse perchè la loro tessitura tutta vascolosa non è tanto differente fra essi, quanto la è confrontandola con quella di qualche altro”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 22.

⁷¹⁸Παραπομπή από βιβλίο:

“Le cause stesse che favoriscono la flogosi del fegato e della Milza sono quasi del tutto comuni, vale a dire l’abuso del vino e dei liquori forti, i patemi d’animo, la cocente atmosfera nel declinare della state quando comincia l’ aria ad essere piena di umidità, i vapori che s’alzano dai terreni paludosi investiti dal sole d’agosto e di settembre, le straordinarie fatiche a qual siasi smodato riscaldamento, nonchè il genere di vita, ed il temperamento, sia pure qualunque il nome che dare gli si voglia”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 22.

χλωμός στην περίπτωση της σπληνίτιδας και ωχροκίτρινος σε εκείνη της ηπατίτιδας.⁷¹⁹

Ο Zecchini εξηγεί ότι έκανε αυτή τη λεπτομερή ανάλυση της νόσου παραθέτοντας ιατρικές γνωματεύσεις επιφανών επιστημόνων, για να αποδείξει ότι αν και οι γιατροί υποψιάζονταν ότι ο Κόμης έπασχε από ηπατίτιδα, που μπορεί να ήταν και δικό του συμπεράσμα, εντέλει υπέφερε από σπληνίτιδα. Πιθανόν να ήταν δύσκολο να γίνει σωστή διάγνωση γιατί η σπλήνα είναι τόσο ευαίσθητη, που κάποιες φορές ακόμη κι αν τραυματιστεί, το άτομο δεν υποφέρει από τον πόνο.⁷²⁰ Επιπλέον θα μπορούσαν να οδηγηθούν σε λάθος γιατί κάποιος ερεθισμός θα είχε διαταράξει το ηπατο-γαστρικό του σύστημα, λόγω της αλλαγής της χολής που εξαρτάται από τη φλεγμονή του εντέρου.⁷²¹

Ο Zecchini αναρωτιέται αν τα συμπεράσματά του για τις διαταραχές του Καποδίστρια οφείλονται στην οργανική δυσπλασία της σπλήνας που επηρέαζε τον σχηματισμό της χολής ή σε μία ηπατική νόσο. Καταλήγει την σκέψη του, αφού όλα τα σπλάχνα ήταν σε φυσιολογική κατάσταση, ότι η αλλοίωση της χολής θα πρέπει να

⁷¹⁹Παραπομπή από βιβλίο:

“[...] tre grandi fenomeni distinguono la cronica flogosi del fegato e della Milza da quella degli altri visceri, e sono invece comuni alla epatite ed alla splenite, cioè la morale tristezza, la costante catena d’esacerbazioni e di lunghe remissioni febbrili da prendere talvolta l’aspetto d’intermittenti, e l’alterazione di colorito, il quale è pallido in caso di splenite, ed è pallido giallastro in quello di epatite”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 22.

⁷²⁰Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Tommasini αναφέρει ότι η φλεγμονή της σπλήνας είναι η πιο βίαιη που μπορεί να προχωρήσει με ταχείς ρυθμούς χωρίς αντίστοιχα συμπτώματα. Επιστήμονες αναφέρουν ότι η σπληνίτιδα δεν επιφέρει έντονες ενοχλήσεις, όπως ο Vogel που παρατήρησε ότι η σπληνίτιδα περνά συχνά σε αποστήματα μεγάλου μεγέθους, χωρίς να προηγούνται αξιοσημείωτοι πόνοι και ο Abercrombie σημειώνει ότι ένας άνδρας στα πενήντα δύο του χρόνια βρήκε τη φλεγμονή στη σπλήνα, ενώ σε όλη του τη ζωή το μόνο σύμπτωμα που είχε ήταν ένας γρήγορος και λεπτός παλμός. Επίσης, ο Areteto, ο πιο διάσημος ζωγράφος της άρρωστης φύσης, προειδοποιεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η υπέρταση της σπλήνας είναι παραπλανητική και κρυφή.

“(*)...Tommasini in una delle sue lezioni, dice che nella Milza l’inflammazione la più violenta può fare dei rapidi passi senza sintomi corrispondenti. Rimarcò Vogel che la splenite passò spesso in ascessi di mole prodigiosa senza che precedenti fossero dolori rimarchevoli. Areteo, il più famoso pittore della natura inferma, avvertì che trattandosi della suppurazione della Milza ella è in alcuni casi dolosa e clandestina: e Abercrombie dice che in un uomo di 52 anni trovò la suppurazione della Milza, mentre nella sua vita il solo sintomo che aveva era un polso veloce e minuto”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 23.

⁷²¹Παραπομπή από βιβλίο:

“Io con nessun altro intendimento scrissi quelle linee, se non per far vedere che tutta la forma della malattia, la quale fece sospettare ai medici del conte Capodistria che si trattava di una epatite, poteva essere propria e lo fu alle splenite di cui Egli era affetto, non conosciuti da principio, forse per la poca o nessuna sensibilità della Milza, e tanto più hanno potuto errare in quanto che una irritazione deve certamente aver disturbato il suo sistema epato-gastrico, a motivo dell’alterazione della bile dipendente dalla flogosi di quel viscere”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 23.

είχε προκύψει από την ασθένεια της σπλήνας. Συμπληρώνει ότι πολλές φορές η δράση των φαρμάκων ρυθμίζουν τα οργανικά φαινόμενα, με αποτέλεσμα να αποτελούν εμπόδιο στην απόδειξη του γενικού νόμου της φυσικής κατάστασης των οργάνων. Για τον Zecchini είναι συντριπτικά αποδεικνύόμενο, από τις ασθένειες και ταλαιπωρίες που παραπονέθηκε ο Πρόεδρος της Ελλάδας, ότι *η λειτουργία της σπλήνας στο ανθρώπινο σώμα είναι να προετοιμάσει τη χολή για το συκώτι, προς εξυπηρέτηση αργότερα της λειτουργίας της πέψης.*⁷²²

Ο τρίτος προβληματισμός που καταθέτει ο Zecchini, για να αφυπνίσει τους γιατρούς και για να αποδείξει ότι η σπλήνα είναι βοηθητικό όργανο του συκωτιού για την προετοιμασία της χολής, είναι ότι το συκώτι (ήπαρ) ήταν σε υγιή κατάσταση, όσο μπορούσε να το δει. Ομολογεί ότι η νεκροψία του πτώματος του Ιωάννη Καποδίστρια δεν ήταν ανατομικά λεπτομερής στα σπλάχνα που φαίνονταν υγιή. Δεν ήταν ο τόπος ούτε ο χρόνος που θα μπορούσε να κόψει με ακρίβεια και σε λεπτά κομμάτια τα όργανα, όταν υπήρχαν γύρω του πολλοί άνθρωποι που κοιτούσαν, οι οποίοι δεν ήταν γιατροί και θα μπορούσαν να πιστέψουν ότι δεν έδειχνε κανένα σεβασμό στον νεκρό. Αλλά και στην Ελλάδα δεν γίνονταν νεκροψίες, ούτε και επιθυμούσαν να κάνουν.⁷²³ Επομένως, αναγκάστηκε να εξετάσει το συκώτι περισσότερο στο εξωτερικό του τμήμα παρά στο εσωτερικό του. Μόνος του έκανε μερικές βαθιές περικοπές στο παρέγχυμά του για να παρατηρήσει αν είχε αλλοιωθεί ως αποτέλεσμα φλεγμονής. Κανένας από τους γιατρούς δεν βρήκε κάποια διαταραχή, εκτός από μία κίτρινη κηλίδα στο κυρτό της τμήμα, οκτώ γραμμές σε διάμετρο, η οποία ήταν αρκετά επιφανειακή.⁷²⁴

⁷²²Παραπομπή από βιβλίο:

“Parmi così adunque soverchiamente provato che anche dalli stessi mali di cui si lamentava il Presidente della Grecia, si possa concludere, che l’ufficio della Milza nel corpo umano sia quello di preparare la bile al fegato per servir poscia alla funzione della digestione”.
MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σσ. 24-25.

⁷²³Παραπομπή από βιβλίο:

Ο Zecchini πιστεύει ότι, εκτός από τη νεκροψία του πτώματος του Byron, ήταν ο πρώτος στην Ελλάδα που έκοψε πτώματα.

“(*) Fuori della necroscopia del cadavere di Byron, credo d’ essere stato io il primo in Grecia a tagliare cadaveri”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 25.

⁷²⁴Παραπομπή από βιβλίο:

“La terza riflessione alla quale chiamai la mente dei medici per opinare almeno con qualche ragione essere la Milza un’organo ausiliario al fegato per preparare la bile, l’ho già esposta più volte in questa scrittura, ciò è che il fegato era in uno stato sano, per quel tanto che l’abbiamo veduto. Dico per quel tanto che l’abbiamo veduto, perchè mi tengo in dovere di confessare che la necroscopia non fu molto anatomica sui visceri che ci apparvero sani, a motivo che pur troppo non era quello il luogo nè il momento di tagliare minutamente parti che agli occhi specialmente dei non medici, i quali erano

Όπως διευκρινίζει ο Zecchini, δεν είχε εξεταστεί σχολαστικά το παρέγχυμα του ήπατος, ούτε οι χολικοί αγωγοί, ούτε η χοληδόχος κύστη, ούτε το δωδεκαδάκτυλο, αν και δεν είχε ανακαλυφθεί οποιαδήποτε βλάβη σε αυτά τα μέρη. Παρόλο που η εξέταση δεν ήταν εξονυχιστική, υποστηρίζει ότι οι ενοχλήσεις του Καποδίστρια, οι οποίες γεννήθηκαν από διαταραχές ζωτικών κινήσεων, εξαρτιόνταν κυρίως από μία αποχρωματισμένη χολή. Αυτή η διαταραχή δεν αντιστοιχούσε στην παθολογική κατάσταση του ηπατο-γαστρικού του συστήματος, ούτε εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από τη νοσηρότητα της σπλήνας, τουλάχιστον τα τελευταία χρόνια, επειδή ήταν τόσο ατροφική που θα έπρεπε να μην επηρεάζεται από τη φλεγμονή.⁷²⁵

Ο Zecchini υποστηρίζει ότι οι γιατροί οφείλουν να «αποκρυπτογραφούν» με προσοχή τα συμπτώματα της αδιαθεσίας του ασθενούς. Να έχουν γρήγορη αντίληψη για τη χορήγηση της φαρμακευτικής αγωγής ή τον τρόπο αντιμετώπισης της νόσου. Αναφέρει την περίπτωση του Στρατηγού Τζαβέλα, ο οποίος έπασχε από οξεία ρευματική νόσο, και ξαφνικά ασθένησε από εντερική νευραλγία με όλα τα συμπτώματα της χολέρας, εκτός από την κράμπα. Συνεχίζει ο Ιταλός γιατρός ότι, αν δεν είχαν αντιληφθεί έγκαιρα ότι ο πόνος, που αρχικά ένιωθε σε όλο το σώμα, αντανakλούσε σε αντίθετο σημείο, και τον προκαλούσε τελικά η φλεγμονή στο παχύ έντερο, θα μπορούσε η λάθος διάγνωση να αποβεί μοιραία για τον ασθενή. Αν δεν του είχε χορηγηθεί όπιο για λίγες ώρες, δεν θα είχε προλάβει την ανάπτυξη της φλεγμονής. Η άμεση αντιμετώπιση του κολικού, βοήθησε και τη ρευματική φλεγμονώδη ακολουθία, η οποία ωστόσο συνέχισε να διατηρείται.⁷²⁶

molti, potevan far credere che non si avesse tutto il rispetto per visceri che si appalesavano perfetti, tanto più che in Grecia mai si fanno necroscopie, nè amasi che si facciano. Si esaminò dunque il fegato più nel suo esterno che nell'interno, e fui io solo che feci di sepiatto qualche profondo taglio nel suo parenchima per vedere se fosse stato viziato da qualche esito d'inflammazione; ma nessuno di noi riscontro alcun disordine d'esso, tranne una macchina gialla nella sua parte convessa, del diametro di otto linee, e la quale era del tutto superficiale".

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 25.

⁷²⁵ Παραπομπή από βιβλίο:

"Ritornando ora al nostro proposito, è vero, noi non abbiamo esaminato scrupolosamente il parenchima del fegato, non i condotti biliari, nè la cistifelea, nè il duodeno che all'ingrosso, nè vizio alcuno in queste parti abbiamo scoperto. (...) che tali suoi disturbi nati da un perturbamento di movimenti vitali dipendessero principalmente da una bile depravata, e che questo perturbamento non corrispondesse alla condizione patologica del suo sistema epato-gastrico; nè che fosse gran fatto dipendente dalla morbosità della Milza, negli ultimi tempi almeno, perchè sendo essa così atrofica doveva essere quasi insensibile, s'è poco sensibile quando trovasi infiammata".

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 26.

⁷²⁶ Παραπομπή από βιβλίο:

"Se nello stato d'un reuma acutissimo che affliggeva il tanto famoso Generalissimo Zavella in cui quasi all'improvviso comparve una nevralgia intestinale con tutti i sintomi del colèra, tranne il crampo; se io non avessi pensato che il dolore è un potente controstimolo (chechè ne dica il Buffalini); che il

Ο Zecchini συμπεραίνει, με βάση τις δικές του εκτιμήσεις, ότι οι ασθένειες του Ιωάννη Καποδίστρια, από τις οποίες ταλαιπωρήθηκε κατά τη διάρκεια του βίου του, δεν είχαν προκληθεί από το ηπατο-γαστρικό του σύστημα. Επομένως και η αλλοίωση της χολής του δε δημιουργήθηκε από δυσλειτουργίες του ήπατος, αλλά από την αλλαγή των θεμελιωδών αρχών του αίματος. Οι μεταβολές στο αίμα του ήταν αποτέλεσμα της φλεγμονής που αναπτύχθηκε στη σπλήνα, της οποίας η δράση προκάλεσε τις ενοχλήσεις στο ηπατο-γαστρικό του σύστημα, οι οποίες οδήγησαν τους γιατρούς στη λάθος διάγνωση μίας πρωταρχικής νόσου του ήπατος. Καταλήγει ότι η αλλοίωση της χολής δημιουργήθηκε από ηπατίτιδα. Αυτή η φλεγμονή ήταν συνέπεια της διάχυσης της σπλήνας, καθώς δεν παρατήρησε κάποια άλλη φλεγμονή, ούτε προέκυψε φλεγμονή στο συκώτι. Θα μπορούσε να είχε συμβεί μέσω της πυλαίας φλέβας, αλλά από τη νεκροψία προέκυψε ότι η σπληνική φλέβα δεν είχε επηρεαστεί ή μειωθεί, οπότε κατά συνέπεια και η πυλαία φλέβα.⁷²⁷

Ο Zecchini ολοκληρώνει τη διατριβή του, υπενθυμίζοντας στο μυαλό των γιατρών, προς όφελος της επιστήμης, τη σωστή υπόθεση του Cigna για τη λειτουργία της σπλήνας στον ανθρώπινο οργανισμό, ακυρώνοντας τις ασαφείς αμφιβολίες του Magendie πάνω σε αυτό το σημαντικό θέμα. Τελειώνει με τα εξής λόγια:

concentramento di tutti i suoi dolori al colon, i quali prima erano sparsi per tutto il corpo, potevano uccidermi l'ammalato, quando ciò non doveva attendermi dall'inflammazione, perchè non ancora giunta ai suoi esiti; se io non avessi per poche ore dato mano all'oppio sino a tanto che fosse tornata a manifestarsi la flogosi, o, vale a dire, che avessi dovuto più temere di questa che di quel sintomo, cosa mai si avrebbe trovato nel suo cadavere fuori della flogosi, se quel glorioso avesse avuto a soccombere per quel dolore, il quale era la causa d'uno stato di controstimolo sì spaventevole? Oltre a ciò, sotto quella colica, l'eccitamento era forse in proporzione col processo flogistico reumatico, che nulladimeno continuava a mantenersi?".

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 27.

⁷²⁷Παραπομπή από βιβλίο:

"Invece stando solamente al fatto di quelle mie considerazioni, parmi adunque che possano benissimo farci esse credere che anche nei disturbi del conte Capodistria fosse possibile una non grande alterazione nel misto organico del suo sistema epato-gastrico coi mali di cui si lamentava; e che quindi nè la depravazione della sua bile fosse mantenuta da notabili vizii del fegato, nè che questa abbia essa sviluppato, ma che nata per alterazione dei principj del sangue, da cui si separa, e questo alterato per la flogosi della Milza, abbia con la sua azione, facilmente irritante, prodotto sì a lungo que' mali al suo sistema epato-gastrico, i quali invece si desumevano da un'affezione primaria del fegato. (...) Nè parmi che si possa dire, che questo pervertimento di bile fosse nato direttamente da una epatite, persuadendosi nel credere che tale infiammazione sia stata una conseguenza della diffusione di quella della Milza, poichè oltre che non abbiamo osservato flogosi di sorta, nè esiti di flogosi al fegato (e qualora anche fossero stati, giova pur ridire, non erano corrispondenti al certo ai disturbi che pativa S. E. il conte Capodistria), non si poteva neanche sospettare che avesse luogo per la via della vena porta (come probabilmente avrebbe dovuto accadere) a motivo, come feci notare, che non impicciolita nè affetta trovammo la vena splenica; nè la vena porta lo sarà stata per conseguenza".

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 28-29.

«Όταν βλέπουμε τα αρχαία λάθη να επανέρχονται στο φως, τότε είμαστε υπόχρεοι να τα θυμόμαστε προς τιμή της αλήθειας, καταδικάζοντας αυτά τα άτομα δεν τα ξεχνάμε, αντίθετα αν μπορούμε τα απορρίπτουμε».⁷²⁸

⁷²⁸ Παραπομπή από βιβλίο:

“Sono adunque queste le poche riflessioni, le quali ho creduto che possano interessare la scienza, richiamando alla giusta supposizione del Cigna la mente de’ medici sul conto dell’uffizio che ha la Milza nel corpo umano. Nè fu altro motivo per cui mi risolsi d’ esporle che quest’uno, i recenti sforzi tentati dal signor Dutrochet, e da qualche suo oltramontano, nel dichiarare un tanto viscere privo d’ogni funzione in annullando così tutti li oscuri dubbj del Magendie, il quale poco prima ebbe a pronunciare su tale importante argomento. Quando si vedono rimenati in luce antichi errori, è allora che ci è ingiunto l’obbligo di richiamare pure in onore la verità, quelli nuovamente condannando all’oblio, anzi distruggendoli potendo”.

MEMORIA DEL DOTTOR PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, στο ίδιο, σελ. 29-30.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1.

«

Βιέννα 22 Απρίλη 1815

Ούγον Φώσκολον

Σεβαστέ φίλε,

Έλαβα το γράμμα σας της 8 Απριλίου από το Roverigo. Το άλλο του Μιλάνου μου έκανε γνωστές τις στεναχώριες που βρεθήκατε. Πάντα άξιος του ονόματος ελεύθερου ανθρώπου, γιου ελεύθερης γης και Ελλήνος, το αξίζετε με περισσότερους τίτλους σ' αυτή την περίπτωση, όσο και για τις αρχές που σ'έκαναν να την πάρης. Στο πρώτο σας γράμμα σας απήντησα αμέσως. Το κάνω και τώρα με τούτο δω. Θα σου το διαβιβάση ο βαρώνος di-Krudener, επιτετραμμένος της Α. Μ. του αυτοκράτορος της Ρωσσίας στη Ζυρίχη...

»Θα σου γράψω. Θα σου προμηθεύσω το διαβατήριο. Πηγαίνετε στο Λονδίνο· πηγαίνετε όσο μπορείτε γρηγορότερα. Στο Λονδίνο σκεφτόσαστε την πατρίδα μας. Μονάχα στην αγκαλιά της θα μπορέστε να βρήτε τιμητική ανάπαυση. Αλλά η πατρίδα αυτή για να σας δεχθή πρέπει να γίνη πιο φιλόξενη απ' ό,τι σου ήταν λόγω των περιστάσεων η Ιταλία, που την τιμήσατε με τ'όνομά σας.

»Τα νησιά μας λοιπόν, φίλε μου, απειλήθηκαν κ' απειλούνται από Αυστριακή κατοχή. Ό,τι μπορούσα να κάμω, για ν' απομακρύνω απ' αυτά για πάντα ένα τέτοιο δυστύχημα, το έκαμα. Ελπίζω να βγω τιμημένος. Ζήτησα για μας την τύχη που αξίζουμε: Τα νησιά κάτω από την προστασία όλων των Δυνάμεων, και ιδιαιτέρως της Αγγλίας, που κατέχει το σκήπτρο και την τρίαινα του Ποσειδώνος. Τίποτα δεν αποφασίστηκε ως τώρα. Κείνο που μπορώ να σου πω είναι πως, ή θα ληφθή εκείνη, που περισσότερο συμφωνεί με τις επιθυμίες μας. Αν όμως στο Λονδίνο ανοίξη πάλι η ίδια συζήτηση, καθώς μου φαίνεται, μιλήστε, μιλήστε δυνατά, και κάμετε να μιλήσουν. Η πατρίδα μας θα σας ευγνωμονή. Γράφτε μου. Τα γράμματά σας μπορούν να περάσουν μ'ασφάλεια μέσω της Ρωσικής αποστολής. Ας είναι μαζί σας η ευλογία της πατρίδας μας. Οι ευχές μου σε συνοδεύουν. Βγαίνουν από την καρδιά.

Όλος δικός σας

Καποδίστριας».

ΜΙΝΩΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ, *Η ελληνική ψυχή του Ούγου Φωσκόλου*, Πρόλογος-Επιμέλεια: Διονύσης Ν. Μουσμούτης, Εκδ. Τρίμορφο, Ζάκυνθος 2008, σσ. 55-56.

2.

Ο Ζεράρ προς τους Μαυρομιχαλαίους:

«Νοιώθω καλά πως βράζει μέσα σας η έχτρα; Πως θέτε να εκδικηθείτε για την ταπείνωση του γένους σας. Τι κι αν τον σκότωνε ένας οποιοσδήποτε; Για έναν μεθύστακα, έναν τρελλό, θάταν ένα λυτρωτικό ξέσπασμα, αν του βάζαμε το όπλο στο χέρι και του λέγαμε: Μπρος! Μα τι θα ωφελούσε; Ο τύραννος θα γινόταν έτσι

δικαιωματικά μάρτυρας. Η πράξη θα λευτέρωνε μόνο την πατρίδα σας, μα όχι και τη συνείδησή σας. Θα της έμενε, για μερδικό, η ντροπή πως δεν τολμήσατε. Ενώ αν πέσει από χέρι Μαυρομιχάληδων, ε τότε η τιμή δε θάναι μόνο της πατρίδας, θάναι και δική σας!».

ΦΛΩΡΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, Δράμα, Αθήνα 1942, σελ. 59.

3.

«**ΚΑΛΛΙΟΠΗ:** (παίρνει την εφημερίδα «Απόλλων» από το τραπέζι, διαβάζει μεγαλόφωνα με στόμφο):

Ο Αρμόδιος ο ένας, άλλος ο Αριστογείτων
έκρυψαν εις τας μυρσίνας το αθάνατον σπαθί των.
Τρέμε, τύραννε! Η ώρα του θανάτου σου σημαίνει...

(Στον Κωνσταντή) Εσύ είσαι ο Αρμόδιος ! (Στο Γιώργο) Κ' εσύ ο Αριστογείτων ! Όπως αυτοί, θα μείνετε αθάνατοι τυραννοκτόνοι !».

ΦΛΩΡΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, Δράμα, Αθήνα 1942, σελ. 58.

4.

ΜΑΝΤΩ: (τραβάει τον Καλλέργη παράμερα)

«Οι Μαυρομιχαλαίοι αποφάσισαν να σκοτώσουν τον Κυβερνήτη. Τους ήρθαν και φλουριά από την Ύδρα, μου το μαρτύρησε ο Γλυπιτής την ώρα που ξεψυχούσε. Ξαίρετε ποιος τον σκότωσε τον Γλυπιτή; Ο Καλαμογδάρτης, για να μην του δώσει μερδικό. Αυτό κι ο Ζεράρ εγκαρδιώνουνε τους Μαυρομιχαλαίους. Κι αυτοί αγόρασαν πιστόλια, δωροδόκησαν τους φύλακές τους και ένα μονάχα τώρα περιμένουν: κατάλληλη ευκαιρία. Το ξαίρουν κι άλλοι, μα κανείς δε λέει να προλάβει το κακό, όσο βλέπουν αδιάφορο τον ίδιο τον Κυβερνήτη. Είναι φριχτό. Σας εξορκίζω, βοηθήσετε!».

ΦΛΩΡΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, Δράμα, Αθήνα 1942, σελ. 91.

5.

«**ΣΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ:** (Διαβάζει)

The Londoner Courier. Ο Κυβερνήτης μεταχειρίζεται το τάλαντο και την πέννα του, για να δυσφημί την Ελλάδα και τους Έλληνες [...]. Η ελευθερία της σκέψης καταδιώκεται [...]. Η σπατάλη του δημόσιου χρήματος έχει πάρει τρομαχτικές διαστάσεις, πράγμα αφύσικο, αφού έχει καταργηθεί ο κοινοβουλευτικός έλεγχος...

ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ: [...] Το μόνο έγκλημα του Πετρόμπεη είναι τάχα πως έφυγε δίχως διαβατήριο από το Ναύπλιο. Συμπέρασμα: Είμαι ο τύραννος που βασανίζω αθώους! Αν τον αφήσω λεύτερο, θα διαλαλήσουν πως φοβήθηκα, πως άδικα τον κρατούσα τόσον καιρό στη φυλακή».

ΦΛΩΡΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, Δράμα, Αθήνα 1942, σσ. 93-94.

6.

«(Ο Καποδίστριας γυρνάει προς την εκκλησία, στραβοκοπιέται)

Καποδίστριας

Άγιε Σπυρίδωνα, προστάτη μου Κορφιάτη,
μεσίτεψε στον Παντοδύναμο – μια χάρη
μεγάλη του ζητώ : Θαρρώ , καλός εργάτης
πως στάθηκα κ’ εγώ και δούλεψα ως το βράδυ
σε αυτό το αγαπητό του αμπέλι, την Ελλάδα.
Και μεροκάματο δε ζήτησα ποτέ μου
μήτε κρασί να πω μιαν κούπα να μεθύσω,
να ζαλιστώ, να πω πως είμαι εφτυχισμένος·
σκληρή, αψιτηρή, χωρίς ξαντίμεμα η δουλειά μου.
Μα τώρα του ζητώ μια χάρη : Να προφτάσω,
ναι, τίποτα άλλο δε ζητώ, να μεταλάβω.

....

(Ο Καποδίστριας τινάζεται· κοιτάζει κατά την εκκλησιά. Βλέπει ακουμπισμένο στον παραστάτη της πόρτας, τυλιγμένο στην κάπα, τον Γιωργάκη Μαβρομιχάλη).

Καποδίστριας

Ωχού, στην εκκλησιά ’ναι εδώ και με προσμένει !
Θε μου, και δόσε μου καιρό να μεταλάβω.
Ψυχή μου, αλάκαιρη η ζωή μιαν αστραπή ’ναι·
προφταίνουμε να δούμε το Θεό κ’ εφτύς
ξαναβουλιάζουμε στα χώματα τα μάβρα.
Χαρά σ’ εσέ, ψυχή μου, που τον είδες· τώρα
Μη λυπηθείς, μη φοβηθείς, ό,τι κι αν γίνει !»

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ Ν., *Ο Καποδίστριας*, Τραγωδία, Εκδοτικός Οίκος: Νικ. Αλικιώτη, Αθήναι 1946, σσ. 92-93.

7.

Παρατίθεται ένα απόσπασμα από τον λόγο που εκφώνησε ο Άρης Βελουχιώτης τον Οκτώβριο του 1944 στην πλατεία Ελευθερίας της Λαμίας, κατά την απελευθέρωση της γενέθλιας πόλης του:

«[...] Ας ούρλιαζε η αντίδραση. Ας υπόγραφε άτιμα χαρτιά, σαν αυτό που υπεγράφη στη διάσκεψη της Βιέννης στα 1815, κάτω από το οποίο έβαλε την υπογραφή του κι ο πολύς Γιάννης Καποδίστριας και που διαλάμβανε ότι όχι μόνο δε θα ευνοηθεί και επιτραπεί ένα εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα στην Ελλάδα, μα και θα πνιγεί στο αίμα αν ξεσπάσει. Ο Γιάννης Καποδίστριας, που μας τον παρουσιάζουν στα σχολεία σαν μεγάλο και τρανό, με προτομές και πορτρέτα, είναι ο πρώτος καταστροφέας της Ελλάδας. Μα ό,τι έκανε, δεν το έκανε σαν Καποδίστριας, μα σαν εκπρόσωπος όλης της ελληνικής αντίδρασης. Ας ούρλιαζε, λοιπόν, μαζί με τη διεθνή και η ντόπια αντίδραση. Κι ας υπογράφανε άτιμα χαρτιά [...] Με την επικράτηση της επανάστασης αμέσως οι δικοί μας κοτζαμπάσηδες επιβλήθηκαν πάνω στη χώρα μας. Η αντίδραση, ντόπια και ξένη, για να ευνουχίσει το λαϊκό χαρακτήρα του κινήματος και να επιβάλει νέα σκλαβιά, χρησιμοποίησε όλα τα μέσα. Και στο τέλος το πέτυχε. Η αρχή έγινε κολλώντας στο σβέρκο της πατρίδας μας αυτόν που σας είπα πρωτύτερα: τον Καποδίστρια. Ο Γιάννης Καποδίστριας από την ανασύσταση του ελληνικού κράτους άρχισε την καταστροφή της χώρας μας, κι ένας άλλος Γιάννης, ο Μεταξάς, έβαλε σ' αυτήν το καπάκι. Ο λαός νόμιζε ότι, μια που πέτυχε πια η επανάσταση, θα επακολουθούσαν τα χρόνια της ευτυχίας του, ότι όλη η ανθρωπότητα θα 'τανε στο πλευρό της χώρας μας και πως η χώρα μας, για μια ακόμα φορά, θα βρισκότανε σε θέση να ξαναπάρει, όπως και παλιότερα, ολόκληρη την ανθρωπότητα από το χέρι και να της δείξει καινούργιους δρόμους πολιτισμού και προόδου. Μα στη θέση αυτών η ντόπια και η ξένη αντίδραση επιβλήθηκαν και φέρανε τον Καποδίστρια, τη Βαυαρική δυναστεία με τον Όθωνα».

ΓΟΥΝΤΧΑΟΥΖ Μ. ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ, *ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Ο θεμελιωτής της Ανεξαρτησίας της Ελλάδας*, Μετάφραση: Σταυρούλα Αργυροπούλου, Πρόλογος για την ελληνική έκδοση: Σωτήρης Ριζάς, Εκδόσεις: ΜΙΝΩΑΣ, Αθήνα, Οκτώβριος 2020, παραπομπή στη σελ. 16.

8.

Από την Έκδοση του Οίκου ΓΝΩΣΗ με τίτλο: *“ΜΑΡΞ-ΕΓΚΕΛΣ: Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ανατολικό Ζήτημα”*, όπου παρατίθενται αυτούσια κείμενα, άρθρα και αλληλογραφία των δύο ανδρών:

« Α. Η θεοκρατία στο Βυζάντιο και στην Τουρκία

[...] Ξέρεις, η Tribune κολακεύεται ότι είναι χριστιανική εφημερίδα. Γι' αυτό και διασκέδασα περισσότερο που οι φιλαράκοι έβαλαν ως Leader ένα άρθρο μου, όπου η βασική μομφή μου εναντίον των Τούρκων είναι ότι διατήρησαν το Χριστιανισμό. Αυτό φυσικά δεν το είπα έτσι ορθά-κοφτά. Indeed, οι Τούρκοι θα 'πρεπε να καταρρεύσουν ήδη επειδή επέτρεψαν στη βυζαντινή θεοκρατία να αναπτυχθεί σε μια μορφή που ούτε οι Έλληνες αυτοκράτορες δεν την είχαν βάλει με το νου τους. Στην πραγματικότητα υπάρχουν μονάχα 2 θρησκευτικοί λαοί, οι Τούρκοι και ο ελληνοσλαβικός πληθυσμός της Τουρκίας.

Και οι δύο θα καταρρεύσουν εξάπαντος, ο δεύτερος με την παπαδίστικη κοινωνική του οργάνωση, η οποία εδραιώνεται κάτω από την τουρκική κυριαρχία. Επιπλέον έστειλα στην Tribune μια σκανδαλιστική ιστορία για τον 'άγιο Τάφο' και το 'δικαίωμα προστασίας' στην Τουρκία, όπου οι φιλαράκοι μπερδεύτηκαν από το ιστορικό υλικό και παρέβλεψαν τα κακεντρεχή αστεία για το Χριστιανισμό.

Θα με βόλευε πολύ, αν έπαιρνα τώρα από σένα κάμποσον ανεφοδιασμό για την Tribune, γιατί ασχολούμαι πολύ με αυτό το βάσανο, την ιστορία του νεοελληνικού κράτους και μαζί τον king Όθωνα, όμως θα μπορέσω να παρουσιάσω το αποτέλεσμα μόλις σε 2 εβδομάδες, ίσως σε μια σειρά άρθρων. **Ο Μεταξάς, που ήταν Έλληνας πρεσβευτής στη Κωνσταντινούπολη και συνωμοτούσε εκεί –η παρισινή Presse δημοσιεύει μιαν ωραία ιστορία αυτής της ρωσσοελληνικής μπανγκυανάδας– ήταν κύριο όργανο του infamous Καποδίστρια...**

Ο Marx στον Έγκελς,

3.5.1854

Η ρωσική ανάμιξη στα ελληνικά και βαλκανικά πράγματα

Ο Αλέξανδρος Α΄ δεν ήταν ο μυστικός ηγέτης της Φιλικής Εταιρείας...; [...] Αυτός δεν έστειλε τον Υψηλάντη στη Βλαχία ως «Αρχηγό του Ιερού Λόχου» κι αυτός δεν πρόδωσε τον ίδιο αυτό Λόχο διαμέσου του Υψηλάντη και δεν έβαλε να δολοφονήσουν τον Βλαδιμιρέσκου, τον Βλάχο επαναστάτη ηγέτη; Και ο Νικόλαος χαιρετίστηκε στα 1830 σε όλες τις γλώσσες, σε έμμετρο και πεζό λόγο, ως ήρωας ελευθερωτής των εθνικοτήτων.

Ο Νικόλαος δεν έδωσε με πατρική πρόνοια στους Έλληνες για κυβερνήτη έναν Ρώσο στρατηγό, τον κόμη Καποδίστρια; Όμως οι Έλληνες δεν ήσαν Γάλλοι και δολοφόνησαν τον ευγενή Καποδίστρια».

ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο Άγνωστος Καποδίστριας, μαρτυρίες και γνώμες για τον Ιωάννη Καποδίστρια, «Δεφούς της Οικουμένης» ήθελε την Ελλάδα ο Ιωάννης Καποδίστριας*, Κέντρο Unesco Ιονίου, Εκδόσεις: Παπαζήση, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα 2020, σσ. 46-47.

9.

Ο Καποδίστριας, σε μία από τις εκθέσεις, περιγράφει στα ιταλικά τη συνάντησή του με τους Έλληνες καπεταναίους, στην τοποθεσία, Μαγεμένο:

«Ο σεβασμιότατος Ιγνάτιος, αν και φιλάσθενος, πήγε στην εξοχική τοποθεσία που ονομάζεται Μαγεμένο, και κάτω από τα δέντρα των κήπων της περιοχής στρατοπέδευσε ανάμεσα στους οπαδούς του, που ξεπερνούν τους τετρακόσιους. Η ημέρα ήταν πολύ όμορφη. Καθισμένοι κάτω από την πυκνή σκιά μιας πολύφυλλης

καρυδιάς, ο σεβασμιότατος Ιγνάτιος, ο στρατηγός Παπαδόπουλος και εγώ, ήμαστε περιστοιχισμένοι από Έλληνες καπετάνιους, όπως ο φρόνιμος και γενναίος Μπότσαρης, ο υπερήφανος Κατσαντώνης, και αρκετοί άλλοι που τα ονόματά τους, διόλου κοινά, δεν είναι εύκολο να συγκρατήσει κανείς. Γύρω από τον πρώτο αυτό κύκλο, ήταν καθισμένοι, επίσης κυκλικά, οι υπόλοιποι. Πέρασαμε το πρωί ακούγοντας τους πιο εύλωττους να διηγούνται τις επιχειρήσεις τους. Ύστερα ακολούθησε γεύμα, που είχε όλα τα χαρακτηριστικά από τα ηρωικά συμπόσια που περιγράφει ο Όμηρος, με φινάλε τη μουσική, το τραγούδι και το χορό. Η Δημοκρατία μας και η προστασία που τη στηρίζει έκαμαν προτάσεις συνεργασίας σε λίγους συνετούς και αυτοί έχουν πια πειστεί ότι η Δημοκρατία θα είναι παντοτινή πατρίδα τους, αφού της έδωσαν αποδείξεις αφοσίωσης και της προσέφεραν, στον τωρινό πόλεμο, αξιοσημείωτες και σπουδαιότητες υπηρεσίες. Όταν, ύστερα από λίγες μέρες, θα φύγουν, θα έχουν υιοθετήσει ορισμένους κανόνες συμπεριφοράς, που θα τους κάνουν πιο πειθαρχημένους. Μπορεί κανείς να ελπίζει ότι, σε μεγαλύτερα γεγονότα, θα είναι δυνατό να αξιοποιηθεί ο γνήσιος ηρωισμός αυτών των ανθρώπων που είναι μοναδικοί σε ψυχική δύναμη, σε ικανότητα να υποφέρουν κάθε είδους στερήσεις και σε επιμονή στην προσπάθεια που θα αναλάβουν».

ΛΟΥΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Οι ιδρυτές της νεότερης Ελλάδας*, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ / ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ Α.Ε., Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα, Φεβρουάριος 2020, σσ. 16-17.

10.

Ο εθνικός ποιητής Αριστοτέλης Βαλαωρίτης εξιστορεί για αυτά τα σημαντικά γεγονότα:

«Οι διασημότεροι οπλαρχηγοί νοήσαντες άμα τη φωνή του Καποδιστρίου ότι προέκειτο περί σωτηρίας ουχί μικράς τινος γωνίας της Ελληνικής γης, αλλά περί του όλου, συνέρρευσαν πάντοθεν εις την νήσον προσφέροντες το τιμαλφές αυτών αίμα υπέρ της κοινής πατρίδος. Οι πολίται οπλίζονται, και πένητες και πλούσιοι νυκτός και ημέρας εργάζονται κατασκευάζοντες χαρακώματα και επάλξεις. Εν τινι συμποσίω εις ο ο κόμης Καποδίστριας προσεκάλεσεν άπαντας τους οπλαρχηγούς της Ηπείρου, υπό την σκιάν των δένδρων αίφνης εγείρεται από της έδρας αυτού και εμπνεόμενος εκ του υπέρ πατρίδος έρωτος εκφέρει πρόποσιν υπέρ της απελευθερώσεως της Ελληνικής φυλής. Οι δε γενναίοι εκείνοι ξιφουλκήσαντες ώμοσαν τον φοβερόν όρκον όστις έμελλε μετά δεκατέσσερα έτη να πληρωθή. Ο εχθρός απηύδησεν, απεσύρθη. Αλλά τις δύναται να μη θαυμάση αναγινώσκων τα εν τω ημετέρω αρχειοφυλακείω διασωθέντα επίσημα έγγραφα τα μαρτυρούντα υπέρ του αειμνήστου Κυβερνήτου; Αγρυπνος και δραστηριώτατος ηδυνήθη να ηλεκτρίση τας ψυχάς των κατοίκων· οξυδερκής και προνοητικός ηδυνήθη να προΐδη την μέλλουσαν μετ' ολίγον ανέγερσιν, και κατέβαλεν επομένως πάσαν προσπάθειαν ίνα και του μεγάλου εκείνου ελληνομάχου ματαιώση τα σχέδια και από του ολέθρου διασώση τα τελευταία ερείπια της αρχαίας ημών δόξας. Αυτή είναι κατ' εμέ η ενδοξοτέρα προς τον Καποδίστριαν εποχή, διότι

εν αυτή διαλάμπει η φαεινοτάτη αυτού ψυχή και έκτοτε διατυπούται ο χαρακτήρ του μεγάλου ανδρός [...]. Όταν η Ελληνική νεολαία συναισθανθή την ανάγκην να συμπληρώση πάντα τα κενά της ημετέρας εθνικής ιστορίας, τότε θέλει αναντιρρήτως αποδειχθή ότι πρόλογος της επαναστάσεως του 1821 είναι περί τα τέλη της παρελθούσης και τας αρχάς της ενεστώσης εκατονταετηρίδος γενόμενα εν Ήπειρω, και ότι προς τον κοινόν και μέγαν σκοπόν ου μικρόν συνέτεινε η εις Λευκάδα αποστολή του αειμνήστου Κυβερνήτου ελθόντος εις επαφήν προς τους μάλιστα εμπειροπόλεμους Έλληνας και ενισχύσαντος την καρδίαν αυτών εις επιδίωξιν της μεγάλης και ιεράς ιδέας».

Α.Μ. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ακριβής ανατύπωσις εκ της πρώτης εκδόσεως του έτους 1900, Εκδόσεις: Βασιλ. Ρηγγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 22-23.

11.

Ο Ιωάννης Δομπόλης ή Τομπόλης υπήρξε ένθερμος φιλόπατρις. Μαζί με τον Καποδίστρια μάχονταν για την εξάπλωση της δημόσιας εκπαίδευσης σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Σημειώνει ο Δομπόλης στη διαθήκη του, που γράφτηκε στις 4 Φεβρουαρίου 1849:

«Όταν το 1809 γνώρισα τον μακαρίτη κόμητα Ιωάννη Καποδίστρια, αλληλοϋποσχεθήκαμε να χρησιμοποιήσουμε κάθε μέσο για τη διάδοση της δημόσιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Από τότε ο σταθερός σκοπός της ζωής μου υπήρξε να κατορθώσω να εκπληρώσω όπως έπρεπε την υπόσχεση που έδωσα. Έτσι, προσπάθησα να αυξήσω τα κεφάλαιά μου όχι με κερδοσκοπία αλλά με τους κόπους μου και μάλιστα με μεγάλη οικονομία. Το κεφάλαιο που συγκέντρωσα από 285.744 αργυρά ρούβλια το ορίζω για την εκπλήρωση της υπόσχεσής μου, δηλαδή για τη διάδοση της δημόσιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Τα χρήματα θα κατατεθούν με τόκο σε πιστωτικά καταστήματα της Ρωσίας ως τις 9 Ιανουαρίου 1906, και οι ομολογίες που θα ληφθούν της κατάθεσης αυτής θα φυλάγονται στο υπουργείο Εξωτερικών (της Ρωσίας). Την εποχή που έχει οριστεί, δηλαδή το 1906, η ρωσική κυβέρνηση θα φροντίσει να συνεννοηθεί με την ελληνική για τη μεταφορά στην Ελλάδα ολόκληρου του κεφαλαίου αυτού μαζί με τους τόκους για την ίδρυση στην Αθήνα, ή σε οποιαδήποτε άλλη πόλη που θα είναι πρωτεύουσα της Ελλάδας το 1906, Πανεπιστημίου που θα ονομαστεί Καποδιστριακό. Για την ανέργεση του Πανεπιστημίου αυτού, μαζί με ορθόδοξο παρεκκλήσιο, βιβλιοθήκη και μερικούς επιστημονικούς συλλόγους ορίζω το 1/4 ή το πολύ το 1/3 του όλου κεφαλαίου που θα αθροιστεί ως την 1^η Ιανουαρίου 1906· τα υπόλοιπα 3/4 ή 2/3 τα προσδιορίζω για την αγορά ακινήτων στην Ελλάδα, που τα εισοδήματά τους θα χρησιμεύσουν χωρίς εξαίρεση για τη συντήρηση των καθηγητών, των σπουδαστών και εν γένει ολόκληρου του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου. Το χρυσό ρολόι του Κυβερνήτη μαζί με τα εμβλήματα και την επιγραφή της πόλης της Γενεύης, που μου τα δώρισαν τ' αδέρφια του μακαρίτη κόμητος Ιωάννη Καποδίστρια, καθώς και η χρυσή ταμπακοθήκη, που

μου τη δώρισε ο κόμης Αυγουστίνος Καποδίστριας, να φυλαχτούν στο υπουργείο των Εξωτερικών (της Ρωσίας) ως την αποστολή του κεφαλαίου μου στην Ελλάδα, και τότε να συναποσταλούν και να κατατεθούν στη συλλογή των περιέργων αντικειμένων του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας, και ως τα χρόνια του Όθωνα*, Μεταγραφή στην απλή νεοελληνική – πρόλογος – σχόλια: Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Εκδοτικός Οίκος: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1996, σσ. 35-36.

12.

Τον Μάρτιο του 1812, ο Στάκελμπεργκ, ο Ρώσος πρέσβης στη Βιέννη, έλαβε μία επιστολή από τον Ρομαντζώφ, που πρόσφερε στον Καποδίστρια μία μόνιμη θέση συμβούλου στη ρωσική πρεσβεία στη Βραζιλία. Ο Στάκελμπεργκ απάντησε ότι ο Καποδίστριας είναι εξαιρετικός γνώστης των Ιονίων Νήσων και της Βαλκανικής, οπότε είναι χρήσιμος σε αυτό τον χώρο. Έγραψε χαρακτηριστικά: «Ο Καποδίστριας όντας σε δυσχερή κατάσταση εξαιτίας του πενιχρού μισθού του, θα δεχθεί με ευγνωμοσύνη τη θέση την οποία η Εξοχότητά σας καταδέχτηκε να του προσφέρει, και εγώ θα την επιθυμούσα γι' αυτόν, εάν πριν από εκείνη την ώρα δεν θα παρουσιαστεί μια άλλη θέση, η οποία θα συνδύαζε μαζί με τα ίδια οφέλη τη λιγότερη απόσταση από τους γονείς του, στους οποίους αυτός είναι ακόμα περισσότερο αγαπητός λόγω της αφοσίωσής του σε αυτούς. Εξάλλου, δεν μπορώ να μην εκφράσω στην Εξοχότητά σας την άποψή μου ότι η απομάκρυνση του κόμη Καποδίστρια από αυτά τα μέρη φυσικά θα καταστήσει το ζήτημα του και τις υπηρεσίες του λιγότερο αποτελεσματικές».

ΓΚΡΙΚΟΡΙ ΑΡΣ, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας στη Ρωσία*, Πρόλογος: Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Μετάφραση: Αναστασία Μπελοζέροβα, Εκδόσεις: Ασίνη, Αθήνα 2015, σσ. 41-42.

13.

Το *Ανατολικό Ζήτημα* είχε δημιουργηθεί από την κάθοδο της Ρωσίας προς τα Βαλκάνια. Μετά τις συνθήκες του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774), του Ιασίου (1792) και του Βουκουρεστίου (1812), η τσαρική Ρωσία είχε αποσπάσει περιοχές της βόρειας ακτής του Εύξεινου Πόντου από τους Οθωμανούς και είχε κατακτήσει τη Βεσσαραβία, που ήταν τμήμα της Μολδαβίας, η οποία βρισκόταν υπό την επικυριαρχία της Πύλης. Παράλληλα, οι Σέρβοι είχαν εξεγερθεί, το 1804, και αποκτούσαν αυτονομία στα μέρη γύρω από το Βελιγράδι, αλλά και οι Έλληνες είχαν επηρεαστεί από τις επαναστατικές ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία φαινόταν να χάνει τη σταθερότητά της και οι ορθόδοξοι λαοί των

Βαλκανίων έβλεπαν την ομόθηρσκη Ρωσία, ως απελευθερωτή και προστάτη τους. Αν διαλυόταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία, ποιος θα κυριαρχούσε στη Βαλκανική, ποιος θα έπαιζε ενεργό ρόλο στο χώρο του Εύξεινου Πόντου; Η Βρετανία και η Γαλλία προσπαθούσαν να αποτρέψουν την επέκταση της Ρωσίας στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Ακολουθούσε και η Αυστρία με εκπρόσωπό της, τον πανούργο και μηχανορράφο Μέτερνιχ, ο οποίος από το 1808, είχε διακηρύξει τη μονιμότητα της Υψηλής Πύλης, αφού πίστευε ότι κάτι τέτοιο θα διασφάλιζε τα νότια σύνορα της Αυστρίας. Ο Μέτερνιχ υπήρξε υπέρμαχος του συντηρητισμού και της μοναρχίας, αγωνιζόμενος σε όλη του τη διπλωματική καριέρα, με κάθε μέσο, για τη διατήρηση των απολυταρχικών καθεστώτων στην Ευρώπη, δηλώνοντας ότι μόνο με αυτό τον τρόπο θα διατηρηθεί η ειρήνη. Αντίθετα, ο Καποδίστριας ήταν ειλικρινής, κινούνταν στο ευρωπαϊκό διπλωματικό πεδίο με διαφάνεια, και παρόλο που μεγάλωσε και εργαζόταν σε συντηρητικά περιβάλλοντα, ασπάζόταν τις φιλελεύθερες ιδέες που πρότειναν την ισονομία των λαών. Συν το γεγονός ότι δεν ήταν μοναχά Έλληνας στην καταγωγή, αλλά και Έλληνας πατριώτης, ο οποίος σε κάθε Συνέδριο έφερνε στο φως την καταπίεση που ζούσαν οι Έλληνες από τους Τούρκους και την άδικη σκλαβιά τους. Ο Μέτερνιχ αποδείχθηκε ως ο μεγάλος πολέμιος του Καποδίστρια στο διπλωματικό χώρο, ιδιαίτερα όταν ο δεύτερος ήταν Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας και έχαιρε την εμπιστοσύνη και τον θαυμασμό του τσάρου Αλέξανδρου. Ο δαιμόνιος Μέτερνιχ κατάφερε με τη δημιουργία της Ιερής Συμμαχίας και μετά τα Συνέδρια του Τροπιάου και του Λάυμπαχ, να επηρεάσει τον ανασφαλή και άβουλο Αλέξανδρο, προκαλώντας ψυχρότητα στις σχέσεις του με τον Καποδίστρια, με αποτέλεσμα την παραίτησή του από Υπουργό των Εξωτερικών της Ρωσίας και την αυτοεξορία του στην Ελβετία. Τον Αύγουστο του 1822, ο Μέτερνιχ συναντώντας στη Βιέννη τον στρατηγό Μαϊντλαντ, Βρετανό διοικητή των Επτανήσων, γνωστό για την σκληρή του διακυβέρνηση, του είπε περιχαρής: «Λοιπόν, στρατηγέ μου, η αρχή του κακού ξεριζώθηκε, ο κόμης Καποδίστριας ετάφη για το υπόλοιπο της ζωής του. Θα ζήσετε ήσυχα στην Επτάνησο και η Ευρώπη θα έχει απαλλαγεί από τους μεγάλους κινδύνους με τους οποίους την απειλούσε η επιρροή του ανδρός αυτού». Στο τέλος, ο Μέτερνιχ με την προσήλωσή του στην τάξη, τη νομιμότητα, τη σταθερότητα προς το συμφέρον της Ευρώπης, παρέμεινε εγκλωβισμένος στις εμμονές του, χωρίς να αφουγκράζεται τις τεράστιες κοινωνικές αλλαγές της εποχής του. Μετά το θάνατο του Αλέξανδρου και την αυτοκτονία του Άγγλου Κάστλερι, με τον οποίο συνεργαζόταν για την αποπομπή του Καποδίστρια και κατ' επέκταση τη συρρίκνωση του πολιτικού ρόλου της Ρωσίας, παραγκωνίστηκε από τους αντικαταστάτες τους, τσάρο Νικόλαο και Τζωρτζ Κάνινγκ αντίστοιχα. Είναι χαρακτηριστικά τα λόγια του Κάνινγκ για τον Μέτερνιχ: «Ο μεγαλύτερος παλιάνθρωπος (coquin/rogue), ο πρωταθλητής του ψεύδους στην Ευρώπη και ίσως στον κόσμο όλο». Από την άλλη πλευρά, ο Καποδίστριας, με την ακτινοβολία του και τις ουσιώδεις διπλωματικές του κινήσεις, είχε χαρίσει αίγλη στη ρωσική εξωτερική πολιτική, αλλά και στη διάρκεια των πέντε χρόνων που είχε αυτοεξοριστεί στη Γενεύη μέχρι να γίνει Κυβερνήτης της Ελλάδας το 1827, είχε επηρεάσει με τις ιδέες του σημαντικές προσωπικότητες της Ευρώπης, ενισχύοντας σημαντικά το κύμα του Φιλελληνισμού.

ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ ΔΙΟΝ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Καποδίστριας – Μέτερνιχ, Δύο αντίθετες αντιλήψεις για το Ανατολικό Ζήτημα*, Εκδόσεις: Κασταλία, Αθήνα 2010.

14.

Ο Τσάρος Αλέξανδρος είχε διηγήθει στη Ρωζάνδρα την πρώτη του συνάντηση με την αριστοκράτισσα Juliana von Krüdener: «Τα δυνατά και παρήγορα λόγια της ηρέμησαν την ταραχή που από καιρό με βασάνιζε[...]. Ήταν σαν να διάβαζε την ψυχή μου... Είχα ανάγκη από την παρουσία της[...]

Η Ρωζάνδρα Στούρτζα καταγραφεί την επίδραση που ασκούσε η βαρώνη στον τσάρο. Επηρέαζε, εκτός από τον διχασμένο ψυχικά και πνευματικά χαρακτήρα του, και τις πολιτικές και διπλωματικές του αποφάσεις: «Σ' αυτήν την ιδιόμορφη και παράξενη γυναίκα συναντούσε κανείς τη χάρη του πνεύματος των κοσμικών ανθρώπων, μαζί με τη φλογερή θρησκευτική έξαρση που έφθανε στον παροξυσμό. Καταγόταν από επιφανή οικογένεια της Λιθουανίας και διέθετε αξιόλογη μόρφωση. Ο Αλέξανδρος εντυπωσιάστηκε από τις διηγήσεις της για τις παραδόσεις της νεανικής της ζωής, τις συναισθηματικές εμπειρίες της ζωής της και τις έντονες θρησκευτικές εξάρσεις της. Αρκετοί αδίστακτοι σκοτεινοί υποκριτές, που καλύπτονταν πίσω από τη μάσκα της θρησκευτικότητας, είχαν αποσπάσει την εμπιστοσύνη της και ασκούσαν επάνω της κρυφή επιρροή. Η προχωρημένη όμως ήδη ηλικία της de Krüdener, η καταγωγή της, η περιουσία της και η φήμη της κατόρθωναν να την τοποθετούν υπεράνω πάσης υποψίας.

»Ο Αλέξανδρος, από την πλευρά του, έβρισκε κοντά της μια σχέση άνετης οικειότητας και εγκαρδιότητας, τόσο που έμοιαζε να ξεχνά εντελώς τη θέση του. Όσον καιρό το στρατηγικό επιτελείο του έμεινε στη Χαϊδελβέργη, τα περισσότερα βράδια του ο Αλέξανδρος τα περνούσε στο σπίτι της Krüdener. Εκεί, ατέλειωτες ώρες, του άρεσε να ακούει για τη θρησκεία και τον Θεό και κατά τις μακρές αυτές συζητήσεις επαναξέταζε και αναθεωρούσε όλες τις απογοητεύσεις και τα πάθη του, που είχαν ταράξει τη ζωή του[...]. Η J. de Krüdener δεν τον κολάκευε ποτέ. Κατείχε την τέχνη να του λέει γυμνή την αλήθεια, να κρίνει τις ενέργειές του, χωρίς όμως να τον πληγώνει... Θα μπορούσε ίσως να αποτελέσει ένα κίνητρο πνευματικής ανόδου για τη Ρωσία, αν δεν υπήρχε γύρω της το υποκριτικό περιβάλλον της και οι αμφισβητήσεις γύρω από το άτομό της: Άλλοι την θεωρούσαν όργανο των μυστικών σχεδίων της Ρωσίας εις βάρος της Γερμανίας και άλλοι ως μια νέα απόδειξη της επιρροής των γυναικών επάνω στον τσάρο Αλέξανδρο[...]

ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας – Ρωζάνδρα Σ. Στούρτζα, Μια ανεκπλήρωτη αγάπη*, Ιστορική Βιογραφία, Πέμπτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2000, σσ. 213-214.

15.

Το έγγραφο της Ιονίου Γερουσίας προς τις Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης, διαμέσου του Ιωάννη Καποδίστρια:

«Η Αγγλία επιτέθηκε και κατέβαλε μερικά νησιά· αλλά οποιαδήποτε και αν υπήρξε η τυχαία επίδραση των γεγονότων, η Γερουσία δεν έπαψε να θεωρεί τις διάφορες αυτές κατοχές της χώρας ως απλώς στρατιωτικές που επιβλήθηκαν από τις περιστάσεις και μη διαφέροντας από τα προσωρινά μέτρα που έχουν ληφθεί ταυτόχρονα στα άλλα μέρη της Ευρώπης. Η Γερουσία είχε πάντοτε την πεποίθηση ότι μετά το τέλος του πολέμου η χώρα της θα είχε κενωθεί και αποδοθεί όπως οι χώρες των άλλων εθνών.

Μετά τα γεγονότα στη Γαλλία, κατά τη στιγμή που πρόκειται να συγκροτηθεί γενική σύνοδος για να συζητήσει και να διαρρυθμίσει τα συμφέροντα όλης της Ευρώπης και να προσδιορίσει τις βάσεις μόνιμης ειρήνης, η Γερουσία, στο όνομα του επτανησιακού έθνους, διακηρύσσει ενώπιον των συμμάχων δυνάμεων ότι ως μόνο σκοπό έχει:

α) Να αναγνωριστεί επίσημα η Δημοκρατία της Επτανήσου ανεξάρτητη και ελεύθερη από οποιαδήποτε υποτέλεια.

β) Να ενωθούν και να συσσωματωθούν με τη Δημοκρατία οι άλλοτε ενετικές πόλεις Πρέβεζα, Πάργα και Βόνιτσα, καθώς και η περιφέρεια του Βουθρωτού, μαζί με τα εξαρτήματά τους στην ηπειρωτική χώρα.

Είναι αντάξιο της δικαιοσύνης και της γενναιότητας των ευρωπαϊκών Δυνάμεων να διατηρήσουν την πολιτική ύπαρξη ενός λαού εξασθενημένου μεν από τις περιπέτειες, των οποίων έγινε έρμαιο, αλλά που καθόλου δεν διαψεύδει την καταγωγή του».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, Μεταγραφή στην απλή νεοελληνική – πρόλογος – σχόλια: Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Εκδοτικός Οίκος: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1996, σσ. 43-44.

16.

Η απαντητική επιστολή του Τσάρου Αλέξανδρου προς τον Αντωνομαρία Καποδίστρια, στην οποία διατυπώνει την προσωπική εύνοια για την Ιόνιο Πολιτεία:

« Προς τον Κ. Κόμητα Αντώνιον Μ. Καποδίστριαν

» Η επιστολή την οποίαν μοι απευθύνετε, Κύριε Κόμη, μοι

» παρεδόθη υπό του υιού σας, και επωφελούμαι της επανόδου

» αυτού ίνα δηλώσω Υμίν την πλήρη ευαρέσκειαν ην ησθανθήν
» δεχθείς παρ' αυτού την έκφρασιν των αισθημάτων ων εγένετο
» διερμηνεύς.

» Δεν ηδύναμην η να συναισθανθώ το διπλούν αίτιον αυτών.

» Ως πολίτης του Ηνωμένου Ιονίου Κράτους προ πολλού
» απεκτήσατε δικαιώματα εις την υπόληψιν μου, ένεκα του εν-
» διαφέροντος το οποίον τρέφω εις την Πολιτείαν ταύτην.

» Το ενδιαφέρον τούτο είναι αναλλοίωτον, και ως προς τούτο
» απεφάσισα έτι μάλλον να διατρανώσω τας διαθέσεις μου μετέ-
» χων της οριστικής αποκαταστάσεως της τύχης της Υμητέρας
» πατρίδος.

» Θα ήναι αυτή ευτυχής υπό την Βρετανικήν Προστασίαν,
» και δεν αμφιβάλλω ότι ούτω θα ιδώ τους πόθους μου πληρου-
» μένους.

» Αι υπέρ ευδαιμονίας του Υμετέρου οίκου ευχαί μου είναι
» εξ ίσου ειλικρινείς και με άγουσι ν' αναγνωρίσω το δίκαιον της
» Υμετέρας αιτήσεως. Ευθύς ως δυνηθώ, ασμένως θα επιτρέψω
» εις τον κύριον υιόν σας ν' απομακρυνθή επ' ολίγον της θέσεως
» την οποίαν εις τον ζήλον και την αξίαν αυτού ενεπιστεύθην, και
» την οποίαν επαξίως άμα και επωφελώς τη εμή υπηρεσία
» κατέχει.

» Ενώ δε ούτος θα σας επαναλάβη δια ζώσης την διαβεβαίω-
» σιν των προς υμάς αισθημάτων μου, παρακαλώ ν' αποδεχθήτε,
» εν τούτοις, ως αρραβώνα την θήκην μετά της εικόνας μου ην
» σας αποστέλλω. Επιποθώ να εκλάβητε ταύτην ως τεκμήριον
» της ιδιαζούσης υπολήψεώς μου.

Αλέξανδρος ».

ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ Μ. Α., *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, Ακριβής ανατύπωση εκ της πρώτης εκδόσεως του έτους 1900, Εκδόσεις: Βασίλ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 32-33.

17.

«Μεγαλειότατε, οι άνθρωποι ούτοι υποφέρουν και ελπίζουν. Βλέποντές με πλησίον Υμών θα ελπίζουν ακόμη περισσότερο και θα με πιέζουν δια των δικαίων παραπόνων των. Θα ήτο εκ μέρους μου αχαριστία, θα παρέβαινον τα καθήκοντά μου προς την γενέτειράν μου, εάν, ίνα απαλλαγώ αυτών, εθεώρουν εμαυτόν ξένον προς την Ελλάδα. Αλλ' αισθάνομαι τον εαυτόν μου ανίκανον προς τοιαύτην θυσίαν. Θα είναι λοιπόν ανάγκη να διατηρώ τας προσωπικάς μετ' αυτών σχέσεις, αλλ' αι σχέσεις αυτάι θα διεγείρουν τη δυσπιστίαν της Αγγλίας και των άλλων Κυβερνήσεων. Εκ της τοιαύτης καταστάσεως ουδέν το αγαθόν δύναμαι να προβλέψω, ουδέν το ωφέλιμον ούτε δια την υπηρεσίαν της Υμετέρας Μεγαλειότητος ούτε δια τους Έλληνας ούτε δια τον εαυτόν μου.»

«Πολύ μεγαλοποιείτε τα πράγματα. Σέβομαι τα αισθήματά σας προς την ιδιαίτεραν πατρίδα σας και την Ελλάδα, και επειδή ακριβώς γνωρίζω τα αισθήματα ταύτα επιθυμώ να σας κρατήσω πλησίον Μου. Ουδέν δικαιότερον και ωφελιμότερον του να έχουν οι Έλληνες συνήγορον παρ' Εμοί εν τω προσώπω υμών. Σας υπόσχομαι ότι όλας τας υποθέσεις τόσον τας ιδιωτικάς όσον και τας δημοσίας, αι οποίαι θα αφορούν εις αυτούς, θα τας εμπιστεύωμαι εις υμάς. Απόδειξιν τούτου έχετε κατά την στιγμήν ταύτην, διότι εις υμάς αποκλειστικώς έχω αναθέσει τας διαπραγματεύσεις περί των Ιονίων Νήσων. Λοιπόν, θάρρος, ελπίδα εις τον Θεόν και καρτερίαν.» Τότε η Αυτού Μεγαλειότης σφιγξασα την χείρα μου μοί είπε: «Σύμφωνοι λοιπόν, καλήν νύκτα.»

Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστριας, Εισαγωγή, Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, Εκδόσεις: ΓΑΛΑΞΙΑΣ, Εκδόσεις: ΕΡΜΕΙΑΣ, Αθήνα, Νοέμβριος '62 - Οκτώβριος '68, σσ. 68-69.

18.

Στις 22 Φεβρουαρίου 1821, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης πέρασε τον ποταμό Προύθο. Συνέταξε προκήρυξη προς τους Έλληνες της Μολδοβλαχίας και τους λοιπούς χριστιανούς, καλώντας τους να πάρουν τα όπλα:

«Έλληνες!

Ιδού μετά τόσων αιώνων οδύνας απλώνει ο Φοίνιξ της Ελλάδος μεγαλοπρεπώς τας πτέρυγας του και προσκαλεί υπό την σκιάν αυτού τα γνήσια και ευπειθή τέκνα της! Ιδού η φίλη ημών πατρίς Ελλάς ανυψώνει μετά θριάμβου τας προπατορικής της σημαίας. Ο Μωρέας, η Ήπειρος, η Θεσσαλία, η Σερβία, η Βουλγαρία, τα νησιά του αρχιπελάγους, εν ενί λόγω η Ελλάς άπασα έπιασε τα όπλα δια να αποτινάξη τον βαρύν ζυγόν των βαρβάρων και ενατενίζουσα το μόνον νικητήριο όπλων των ορθοδόξων, τον τίμιον, λέγω, και ζωοποιόν Σταυρόν, κράζει μεγαλοφώνως υπό την προστασίαν μεγάλης και κραταιάς Δυνάμεως: εν τούτω τω σημείω νικώμεν, ζήτω η ελευθερία! Και εις τας δύο ταύτας φιλικάς μας επαρχίας σχηματίζεται σώμα πολυάριθμον ανδρείων συμπατριωτών δια να τρέξη εις το ιερόν έδαφος της φίλης ημών πατρίδος. Όθεν όσοι εύχονται να ονομασθώσι σωτήρες της Ελλάδος και είναι διεσκορπισμένοι εις διάφορα καντλίκια, ας τρέξωσιν εις τους δρόμους, όπου ακούουσιν ότι διαβαίνει το σώμα τούτο δια να συνενωθώσι με τους συναδέλφους των. Όσοι όμως γνήσιοι Έλληνες είναι άξιοι να πιάσωσι τα όπλα και μόλον τούτο να γίνωσιν αδιάφοροι, ας ηξεύρωσιν ότι θέλουσιν επισύρει εις τον εαυτόν των την μεγάλην ατιμίαν και ότι η πατρίς τους θεωρεί ως νόθους και αναξίους του ελληνικού ονόματος!».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, Μεταγραφή στην απλή νεοελληνική – πρόλογος – σχόλια: Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Εκδοτικός Οίκος: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1996, σσ. 67-68.

19.

Από τον καγκελάριο Κλέμενς φον Μέτερνιχ, προς τον Ύπατο Αρμοστή Κερκύρας, σερ Τόμας Μαίτλαντ:

«[...] Λοιπόν, Στρατηγέ μου, η αρχή του κακού εξερριζώθη. Ο κόμης Καποδίστριας ετάφη για το υπόλοιπο της ζωής του. Είναι ένας νεκρός, κι εγώ δεν φοβάμαι ούτε τους νεκρούς ούτε τα φαντάσματα. Τώρα λοιπόν εσείς θα ζήσετε ησύχως εν Επτανήσω, και η Ευρώπη θα έχει απαλλαγεί ων μεγάλων κινδύνων που απειλούσε η επιρροή του.

»Πληροφορούμαι ότι η τελευταία του συνάντηση με τον Τσάρο τον Ιούνιο, κράτησε πάνω από δύο ώρες: Ξεκίνησε με αναδρομική ανακεφαλαίωση του Κόμη ως προς τα πεπραγμένα και επανάληψη των πρότερων δηλώσεών του, ότι δηλαδή δεν θα μπορούσε ποτέ να κάνει τίποτε άλλο από τα υποστηρίζει τα συμφέροντα της “πατρίδας” του. Δήλωσε επίσης, μου λένε, ότι εω όψει των τελευταίων εξελίξεων, αν συνέχιζε να διατηρεί το αξίωμα του Υπουργού των Εξωτερικών της Ρωσίας, θα βρισκόταν πλέον προ τραγικού διλήμματος, δεδομένου ότι ο Τσάρος επιθυμεί να χρησιμοποιήσει όλη τη δύναμή του “εναντίον του ατυχούς ελληνικού έθνους”. Αποπειράθηκε ανεπιτυχώς ο Καποδίστριας να πείσει τον ηγεμόνα να μην παραστεί στα επερχόμενα συνέδρια στη Βιέννη και στη Βερόνα, κι εντέλει οι προσπάθειες του Τσάρου να τον μεταπείσει (παραμένει, για λόγους που αδυνατώ να κατανοήσω,

αφοσιωμένος στον Έλληνα) προσέκρουσαν σε τείχος αμετάκλητης εμμονής στο “χρέος του προς την πατρίδα”. Είναι εντυπωσιακό, πρέπει να ομολογήσω, ότι ο Κόμης έκοψε μόνος του το νήμα που θα τον οδηγούσε με βεβαιότητα σε επαγγελματική θέση με πρωτοφανή πανευρωπαϊκή αναγνώριση και ιδιάζουσα αίγλη. Οδιπλωμάτης που τόσο με δυσκόλεψε, επέδειξε τελικά έναν μοιραίο συνασθηματισμό.

»Διατηρεί ακόμα τη θέση του (κατόπιν επιμονής του Τσάρου, που δεν δέχτηκε την παραίτησή του) αλλά βρίσκεται πλέον σε “απεριόριστη άδεια”. Ήδη εγκατέλειψε την Πετρούπολη με κατεύθυνση την Ελβετία· εννοείται ότι τον παρακολουθούν και τον κυνηγούν οι πάντες: δημοσιογράφοι, αστυνομικοί, διπλωμάτες. Κάθε κίνησή του κρίνεται με ύψιστη καχυποψία. Είναι σίγουρο ότι εκεί θα συνευρεθεί με όλους τους καρμπονάρους, επαναστάτες, αναρχικούς κ.λ.π. (ο πράκτορας Κάλβος εκεί βρίσκεται) και βεβαίως έχουν αναπηδήσει “φιλελληνικές επιτροπές” παντού, αλλ’ εν τούτοις, Στρατηγέ μου, η ζημία περιορίζεται πλέον και ελέγχεται.

»Αξίζει, νομίζω, να σας αναφέρω και ένα χαριτωμένο γεγονός: Πρόσφατα με πλησίασε ένας σύμβουλος του Αυτοκράτορά μου και με προέτρεψε, για να ηρεμήσουν τα πνεύματα, να προτείνω τον Καποδίστρια ως Βασιλέα της Ελλάδας. “Ναι!” απάντησα, “το επικροτώ με ενθουσιασμό!” Πράγματι, ουδεμία αντίρρηση θα είχα να καταλάβει ο Καποδίστριας έναν μελλοντικό ελληνικό θρόνο, αρκεί να απομακρυνθεί από τον διπλωματικό στίβο και να λυτρωθώ για πάντα από τη βασανιστικά και επιζήμια παρουσία του εκεί. Φυσικά είμαι σίγουρος ότι ο ίδιος δεν έχει την παραμικρή ιδέα και επιθυμία ως προς αυτό, αφού είναι αντίθετος προς τους βασιλικούς θεσμούς και τους βασιλείς εν γένει. Ο Κόμης, ως γνωστόν, μόνον τη δημοκρατία σκέφτεται [...].».

ΜΕΡΜΗΓΚΑ ΚΑΡΟΛΙΝΑ, *Κάτι κρυφό μυστήριο, μυθιστόρημα*, Εκδόσεις: Μελάι, Τρίτη Έκδοση, Αθήνα, Ιούλιος 2021, σσ. 119-121.

20.

Γράφουν οι εφημερίδες της Ευρώπης για την υγεία του Καποδίστρια, κατά την άφιξη του στη Γενεύη, μετά το μακρύ του ταξίδι από την Αγία Πετρούπολη:

Φρανκφούρτη, Εφημερίδα *Journal de Francfort*

19 Ιανουαρίου 1823

Με ειλικρινή λύπη πληροφορούμεθα ότι ο κόμης Καποδίστριας, μόλις έφτασε στη Γενεύη μετά το μακρύ του ταξίδι από την Πετρούπολη, λόγω σωματικού κόπου αλλά κυρίως ψυχικής φόρτισης από τους αγώνες τόσων χρόνων, αισθάνθηκε μεγάλη κατάρπωση. Παρά τη λουτροθεραπεία, τη σταφυλοθεραπεία και τους συστηματικούς περιπάτους, προσεβλήθη από πνευμονία βαριάς μορφής και οι ελπίδες είναι ελάχιστες. Οι γιατροί που τον επισκέπτονται φοβούνται το χειρότερο [...].

Παρίσι, Εφημερίδα *Le Moniteur Universel*

29 Ιανουαρίου 1823

[...] Για τον κόμη Καποδίστρια, που ήταν βαριά άρρωστος με πνευμονία, φάνηκε επιτέλους ελπίδα μετά από δεκαπέντε ημέρες ότι μπορεί να σωθεί, να μην πεθάνει.

Επιστολή Καποδίστρια στον αδελφό του Βιάρο:

Γενεύη, 23 Φεβρουαρίου 1823

«Αγαπημένε μου αδελφέ,

Με κόπο ακόμα κρατώ την πένα, είμαι αδύναμος πολύ. Το χειρότερο πέρασε, όμως φοβάμαι μήπως μου μείνει κάποια αναπηρία. Τα μάτια μου με κουράζουν, οι περίπατοί μου γίνονται ακόμα με δυσκολία, λαχανιαστά. Όμως σου γράφω με χαρά, χαρά που είμαι σίγουρος ότι αισθάνεσαι κι εσύ.

»Η κατάληψη του Ναυπλίου είναι μεγαλειώδες γεγονός. Θα μπορούσε να είναι αποφασιστικό για την έκβαση του πολέμου και τη νίκη της Ελλάδας, αν οι δικοί μας είχαν το ηθικό σθένος και τη δύναμη να το κρατήσουν στο ύψος όπου τους ανέβασε αυτή η νίκη τους [...]. Εκφράζω τις πιο εγκάρδιες ευχές μου να κατορθώσουν να ξεφύγουν από την ταπεινή ατμόσφαιρα όπου οι βάρβαροι και οι μη βάρβαροι εχθροί τους προσπαθούν να τους εγκλωβίσουν. Απέδειξαν στον κόσμο ότι είναι ικανοί να υπάρχουν και να αμύνονται με τα δικά τους μονάχα μέσα. Πρέπει όμως να αποδείξουν σε όλους τους Ευρωπαίους ότι μπορούν, με τις δικές τους αποκλειστικά δυνάμεις, να επωφεληθούν και να αξιοποιήσουν για το δικό τους καλό όλα τα αγαθά που τους προσέφερε η Θεία Πρόνοια. Και ότι είναι ικανοί, χωρίς την ξένη βοήθεια, να οργανώσουν τον ελεύθερο δημόσιο βίο τους [...].»

ΜΕΡΜΗΓΚΑ ΚΑΡΟΛΙΝΑ, *Κάτι κρυφό μυστήριο, μυθιστόρημα*, Εκδόσεις: Μελάνι, Τρίτη Έκδοση, Αθήνα, Ιούλιος 2021, σσ. 121-122.

21.

Το ψήφισμα της Γ' Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας (2 Απριλίου 1827):

Αριθμ. ΣΤ'

Η γενική τρίτη των Ελλήνων Συνέλευσις

Θεωρούσα ότι η υψηλή επιστήμη του κυβερνάν την πολιτείαν

και φέρειν προς ευδαιμονίαν τα έθνη, η εξωτερική και εσωτερική πολιτική, απαιτεί πολλήν πείραν και πολλά φώτα, τα οποία ο βάρβαρος Οθωμανός δεν επέτρεψε ποτέ εις τους Έλληνας.

Θεωρούσα ότι απαιτείται επί κεφαλής της Ελληνικής πολιτείας ο κατά πράξιν και θεωρίαν πολιτικός Έλλην δια να την κυβερνήση κατά τον σκοπόν της πολιτικής κοινωνίας.

Ψηφίζει

Α'. Ο κόμης Ιωάννης Καποδίστριας εκλέγεται παρά της συνελεύσεως ταύτης εν ονόματι του Ελληνικού Έθνους *Κυβερνήτης της Ελλάδος* και εμπιστεύεται την νομοτελεστικήν αυτής εξουσίαν.

Β'. Ως τοιούτος θέλει κυβερνήση την Ελληνικήν πολιτείαν κατά τους καθεστώτας νόμους.

Γ'. Η διάρκεια της επιτροπείσης παρά του Έθνους εις αυτόν εξουσίας προσδιορίζεται *δια επτά χρόνους*, αρχομένους από της σήμερον.

Δ'. Να ειδοποιηθή δι' εγγράφου ενυπογράφου από όλους τους πληρεξούσιους του Έθνους προσκαλούμενος να έλθη εις την πατρίδα δια να αναλάβη τας ηγίας της Κυβερνήσεως.

Ε'. Διορίζεται τριμελής επιτροπή γνωριζομένη υπό το όνομα *η αντικυβερνητική επιτροπή* δια να κυβερνήση την Ελλάδα εν απουσία του και θέλει παύση άμα φθάση ο Κυβερνήτης εις την Ελλάδα.

Ζ'. Το παρόν ψήφισμα να καταχωρηθή εις τον Κώδικα των ψηφισμάτων και κοινοποιηθή δια του τύπου.

Εν Τροιζήνι τη 2 Απριλίου 1827.

Ο Πρόεδρος

Γ. ΣΙΣΣΙΝΗΣ

Έπονται αι υπογραφαί των λοιπών πληρεξουσίων τον αριθμόν 115.

(Τ. Σ.) Ο γραμματεὺς της Συνελεύσεως

Ν. Σπηλιάδης

ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ Μ. Α., *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, Ακριβής ανατύπωση εκ της πρώτης εκδόσεως του έτους 1900, Εκδόσεις: Βασίλ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 39-40.

22.

«-Διάταγμα του αυτοκράτορας Νικολάου Α΄ από 1 Ιουλίου 1827, εν Πετροπόλει, δι' ου αποδέχεται την πλήρη απομάκρυνσιν του Καποδίστρια εκ της ρωσικής υπηρεσίας και απονέμει εις τούτον την εύνοιαν αυτού (ρωσιστί)

Διαταγή προς την Κυβερνώσαν Σύγκλητον.

Δεχόμενοι την υποβληθείσαν υμίν αίτησιν υπό του Μυστικού Συμβούλου κόμητος Καποδίστρια, ευμενέστατα αποδεχόμεθα την πλήρη απομάκρυνσιν αυτού από την υπηρεσίαν.

Είναι εις ημάς ευχάριστον να γνωρίσωμεν αυτώ επί τη ευκαιρία ταύτη, την πλήρη υφ' ημών αναγνώρισιν της φιλοτίμου υπηρεσίας, των προσπαθειών αυτού δια το συμφέρον και την δόξαν της Ρωσίας και της προσωπικής αυτού αφοσιώσεως, δια των οποίων πάντοτε εδικαίωνε την εις αυτόν εμπιστοσύνην του Μεγαλειότατου Αδελφού Ημών, αγίας² μνήμης Κυρίου Αυτοκράτορος Αλεξάνδρου του Πρώτου, και δια της οποίας συγχρόνως εξησφάλισε την αμετακίνητον και εξαίρετων Ημών εύνοιαν.

Νικόλαος

Εις το Βασιλικόν Χωρίον

1^η Ιουλίου 1827 έτους

Να ακουσθή εις την Γενικήν Συνέλευσιν της Συγκλήτου της 19/20 Ιουλίου

1827

Αρχιγραμματεὺς Κόμης Νεσελρόντ

Ελήφθη 18 Ιουλίου 1827».

Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, *Νέα Ιστορικά Στοιχεία περί Ιωάννου Καποδίστρια (εκ των Ρωσικών Αρχείων)*, (ανάτυπον), ΕΚΠΑ Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής, Περίοδος Δευτέρα - Τόμος ΚΔ' Έτους 1973-1974, εν Αθήναις 1973, σελ. 225.

23.

Ο Τζωρτζ Κάνιγκ αποφάσισε να ασχοληθεί με το ελληνικό ζήτημα μετά από μία πληροφορία που έλαβε τον Οκτώβριο του 1825, για τα σχέδια του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο. Δεν τη δέχτηκε με τον ορθόδοξο τρόπο της διπλωματικής οδού. Του τη μετέφερε, μέσω ιδιωτικής συναντήσεως, η πριγκίπισσα Ντε Λιβέν, σύζυγος του Ρώσου πρέσβη στο Λονδίνο.

Η πριγκίπισσα Ντε Λιβέν του διαβίβασε την πρόθεση της Ρωσίας, αν και υπήρχαν διαφορές μεταξύ των δύο χωρών, να συνεργαστεί με την Αγγλία για να παραχθεί βοήθεια στην Ελλάδα, ώστε να κατασταλούν οι επεκτατικές προοπτικές του Ιμπραήμ. Η Ντε Λιβέν του αποκάλυψε ότι ο Ιμπραήμ σκόπευε, με τη συγκατάθεση του Σουλτάνου, «να μετακινήσει ολόκληρο τον ελληνικό πληθυσμό ως σκλάβους στην Αίγυπτο και αλλού, και να επανοικήσει τη χώρα με Αιγυπτίους και άλλους μουσουλμάνους». Το γεγονός αυτό, ήταν σίγουρο ότι θα οδηγούσε στην παρέμβαση της Ρωσίας, προσφέροντας βοήθεια στον ομόδοξο ελληνικό λαό.

Ο Κάνιγκ με την πρόφαση του αποτροπιασμού αυτής της βαρβαρότητας, συμφώνησε σε αυτή τη συνεργασία. Στην πραγματικότητα, ήθελε να αποτρέψει το γεγονός να γίνει η Ρωσία, ο νέος κυρίαρχος της Ελλάδας, να επιβληθεί στην Ανατολική Μεσόγειο και την πιθανότητα να εξουσιάσει και την καταρρέουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία. Από την Πενταπλή Συμμαχία, η αυστρία αρνήθηκε την εμπλοκή και η Πρωσία ήταν αδιάφορη για τα ελληνικά πράγματα. Αγγλία, Ρωσία και Γαλλία έγιναν προστάτιδες Δυνάμεις της διευθέτησης της Ελληνικής Επανάστασης. Όταν έγινε πρωθυπουργός ο Κάνιγκ, στις 6 Ιουλίου 1827, επικυρώθηκε η Συνθήκη του Λονδίνου, με την οποία συμφωνήθηκε η εκεχειρία, και όποιο από τα δύο αντιμαχόμενα μέρη πρόβαλε αντίσταση, θα επενέβαιναν οι τρεις Δυνάμεις.

Η Ελλάδα τη δέχτηκε, αλλά η Τουρκία την απέρριψε. Οι ναύαρχοι των τριών Συμμαχικών Δυνάμεων, ο Κόδριγκτον για τη Βρετανία, ο Δεριγνύ για τη Γαλλία και ο Χείδεν για τη Ρωσία, κατατρόπωσαν τον τουρκικό στόλο στη ναυμαχία του Ναυαρίνου, διασώζοντας την Ελληνική Επανάσταση και ανοίγοντας τον δρόμο για τον ερχομό του Καποδίστρια ως Κυβερνήτη του ανεξάρτητου νεοελληνικού κράτους.

DAVID BREWER, *Ελλάδα 1453 – 1821, Οι άγνωστοι αιώνες*, Μετάφραση: Νίκος Γάσπαρης, Επιμέλεια: Αντωνία Γουναροπούλου, Έκτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Δεκέμβριος 2018, σσ. 367-368.

24.

Ο Σπυρίδωνας Τρικούπης περιγράφει τη συνάντηση του Έλληνα Κυβερνήτη με τον Άγγλο βασιλέα, Γεώργιο Δ΄, αφού το είχε πληροφορήσει σχετικά ο ίδιος ο Καποδίστριας:

«Φθάσας ο Καποδίστριας εις Αγγλίαν εξήτησε να προσκυνήσει τον βασιλέα και μετά πολλὰς ημέρας αφιχθείς κατά διαταγήν αυτού εις Βινδσώρην, όπου διέτριβεν, εισήχθη εις την πινακοθήκην του παλατίου· μετά πολλήν δε ώραν ήνοιξεν άλλη θύρα, εισήλθεν άνθρωπος υψηλού αναστήματος ιδιωτικώς και αμελώς ενδεδυμένος, έκλεισε τη θύραν και ήρχισε να παρατηρή τας ανακειμένας εικόνας και να παραχωρή όπου ίστατο ο Καποδίστριας. Ούτος και εκ του προσώπου και εκ του αναστήματος επείσθη ότι ήτον ο βασιλεύς, ον είχεν άλλοτε ιδεί, συνοδευών εις Αγγλίαν τον αυτοκράτορα Αλέξανδρον· απορών δ' επί τω παραδόξω τούτω τρόπω της εντεύξεως ανέμενε το αποβησόμενον όρθιος, άφωνος και ακίνητος. Προχωρών ο βασιλεύς κατήντησεν όπου ίστατο ο Καποδίστριας, και ως αν τον συνήντησεν απροσδοκήτως ανεφώνησεν «Ah! Vous êtes ici, monsieur le comte! Je suis bien aise de vous voir» (Α! Είστε εδώ, κύριε κόμη! Χαίρομαι που σας βλέπω). Ταύτα είπε και μηδ' απάντησιν αναμείνας απεχαιρέτησεν, απεμακρύνθη ησύχως, παρατηρών τας λοιπὰς εικόνας και εξήλθε δι' ης είχεν εισέλθει θύρας· τούτου γενομένου ήνοιξέ τις την θύραν δι' ης εισήχθη ο Καποδίστριας, και τον προέπεμψεν εις την άμαξάν του, ως λαβούσης χώραν της μετά του βασιλέως εντεύξεώς του. Ο τρόπος ούτος εξεικόνισεν αποχρώντως την διάθεσιν της αγγλικής κυβερνήσεως προς τον κυβερνήτην της Ελλάδος».

Βλ. Σπυρίδων Τρικούπης, *Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως*, Εν Λονδίνω 1862, Εκ της εν τη αυλή του ερυθρού λέοντος τυπογραφίας Ταϋλόρου και Φραγκίσκου, τόμος Δ΄, σ. 234. Το τετράτομο αυτό έργο επανεκδόθηκε το 1968 στην Αθήνα, από τις Εκδόσεις Γιοβάνη.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, *Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, Εκδόσεις: Κατανιώτη, Αθήνα, Απρίλιος 2021.

25.

Η Συνθήκη του Λονδίνου, της 6^{ης} Ιουλίου 1827, μεταξύ Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας, με την οποία έδιναν στην Υψηλή Πύλη την προθεσμία ενός μήνα για να συνάψει ειρήνη με την Ελλάδα, καθώς και το μυστικό άρθρο, σε περίπτωση άρνησης της τουρκικής πλευράς, για να εκβιαστεί η απόφαση της Συνθήκης:

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕΤΑΞΥ ΑΓΓΛΙΑΣ, ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΙ ΡΩΣΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στο όνομα της Αγίας και Αδιαίρετης Τριάδας

Η Α.Μ. ο βασιλιάς του Ενωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας, η Α.Μ. ο βασιλιάς της Γαλλίας και Ναβάρρας, και η Α.Μ. ο αυτοκράτορας πασών των Ρωσιών γνωρίζοντας την ανάγκη του να θέσουν τέλος στον αιματηρό πόλεμο, ο οποίος, παραδίνοντας τις ελληνικές επαρχίες και τα νησιά του Αρχιπελάγους σε όλες τις αταξίες της αναρχίας, προξενεί καθημερινά νέα επεισόδια στο εμπόριο των ευρωπαϊκών επικρατειών και δίνει αφορμή στην πειρατεία, και αυτά όχι μόνο εκθέτουν σε σημαντικές ζημιές τους υπηκόους των Υψηλών Δυνάμεων που συμφωνούν, αλλά κάνουν αναπόφευκτη την ανάγκη να λαμβάνονται πολυέξοδα μέτρα για την υπεράσπιση του εμπορίου και την αντιμετώπιση της πειρατείας.

Και επειδή η Α.Μ. ο βασιλιάς του Ενωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας και η Α.Μ. ο βασιλιάς της Γαλλίας και Ναβάρρας έλαβαν και εκ μέρους των Ελλήνων τη θερμή παράκληση να μεσολαβήσουν προς την οθωμανική Πύλη, και επειδή έχουν οι Αυτών Μεγαλειότητες, καθώς και η Α.Μ. ο αυτοκράτορας πασών των Ρωσιών, την επιθυμία να σταματήσουν το αίμα που χύνεται και να εμποδίσουν κάθε είδους κακά που μπορούν να προέλθουν από τη συνέχιση μιας τέτοιας κατάστασης, αποφάσισαν να ενώσουν τις δυνάμεις τους και να ρυθμίσουν τις σχετικές ενέργειές τους με επίσημη συνθήκη, με το σκοπό να ξαναφέρουν την ειρήνη μεταξύ των διαμαχόμενων μερών με συμβιβασμό, που τον υπαγορεύει επίσης η φιλανθρωπία και το συμφέρον της ησυχίας της Ευρώπης.

Γι' αυτό διόρισαν πληρεξούσιους τους να συζητήσουν, να εγκρίνουν και να υπογράψουν τη συνθήκη αυτή· δηλαδή:

Η Α.Μ. ο βασιλιάς του Ενωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας τον εντιμότατο Γουλιέλμο, υποκόμητα Ντίντλεϊ, από τους Ομότιμους του Ενωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας, μέλος του μερικού Συμβουλίου της Βρετανικής Α.Μ. και πρώτο γραμματέα της Επικρατείας επί των εξωτερικών υποθέσεων.

Η Α.Μ. ο βασιλιάς της Γαλλίας και Ναβάρρας τον πρίγκιπα Ιούλιο, κόμητα Πολινιάκ, από τους Ομότιμους της Γαλλίας, ιππέα των ταγμάτων των χριστιανικής Α.Μ., υποστράτηγο των στρατευμάτων Του, μέγα σταυροφόρο του τάγματος του Αγίου Μαυρικίου της Σαρδηνίας και πρέσβη Του στη βρετανική Α.Μ.

Και η Α.Μ. ο αυτοκράτορας πασών των Ρωσιών τον Χριστόφορο πρίγκιπα του Λίβεν, στρατηγό του πεζικού των στρατευμάτων της Α.Μ., γενικό ανθυπασπιστή Του, ιππέα των ταγμάτων της Ρωσίας και των ταγμάτων του Κόκκινου και του Μαύρου Αετού της Πρωσίας και του τάγματος των Γουέλφων του Ανόβερου, διοικητή μέγα σταυροφόρο του τάγματος της Σπάθης και του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ, έκτακτο πρέσβη και πληρεξούσιο της Α.Μ. στη βρετανική Α.Μ.

Οι ανωτέρω κοινοποίησαν μεταξύ τους τα πληρεξούσιά τους και βρίσκοντάς τα εντάξει, συμφώνησαν στα εξής:

Άρθρ. 1. Οι Δυνάμεις που συμφωνούν θα προσφέρουν τη μεσολάβησή τους στην οθωμανική Πύλη με σκοπό να κατορθώσουν συμβιβασμό μεταξύ αυτής και των Ελλήνων.

Αυτή η προσφορά της μεσολάβησης θα γίνει προς την αναφερόμενη Δύναμη (την Πύλη) αμέσως μετά την επικύρωση της συνθήκης αυτής με δημοσίευση εγγράφου που θα το υπογράφουν οι πληρεξούσιοι στην Κωνσταντινούπολη των συμμάχων Δυνάμεων και ταυτόχρονα θα ζητηθεί και από τα δύο διαμαχόμενα μέρη άμεση ανακωχή μεταξύ τους, ως προειδοποιητική αναπόφευκτη συμφωνία για την έναρξη οποιασδήποτε διαπραγμάτευσης.

Άρθρ. 2. Ο συμβιβασμός που θα προβληθεί στην οθωμανική Πύλη θα υποστηριχτεί στις ακόλουθες βάσεις:

Οι Έλληνες θα αναγνωρίζουν την υπεροχή του σουλτάνου ως υπερέχοντος κυρίου (superieur lord suzerain) και ως συνέπεια αυτής της υπεροχής θα πληρώνουν στο Οθωμανικό Βασίλειο ετήσιο φόρο (relief) που το ποσό του θα καθοριστεί μια φορά και για πάντα με κοινή συγκατάθεση· θα κυβερνώνται από τις Αρχές που οι ίδιοι θα εκλέγουν και θα διορίζουν, αλλά στο διορισμό τους η Πύλη θα έχει κάποια προσδιορισμένη ψήφο.

Για να κατορθωθεί τέλειος διαχωρισμός μεταξύ των προσώπων των δύο εθνών και για να προληφτούν οι συγκρούσεις, οι οποίες είναι αναπόφευκτη συνέπεια τόσο πολύχρονης σφαγής, οι Έλληνες θα γίνουν κύριοι της τουρκικής ιδιοκτησίας, που βρίσκεται στη Στερεά και στα νησιά της Ελλάδας, με τη συμφωνία να αποζημιώσουν τους προκατόχους, ή με την πληρωμή κάποιου χρηματικού ποσού κάθε χρόνο, που θα προστεθεί στο φόρο που θα πληρωθεί στην Πύλη, ή με κάποιαν άλλη σχετική συμφωνία.

Άρθρ. 3. Οι λεπτομέρειες αυτού του συμβιβασμού και τα όρια της γης στη Στερεά, καθώς και ο προσδιορισμός των νησιών του Αρχιπελάγους στα οποία θα εφαρμοστεί ο συμβιβασμός αυτός, θα αποφασιστούν σε επόμενη διαπραγμάτευση μεταξύ των Υψηλών Δυνάμεων και των δύο αντιφερόμενων μερών.

Άρθρ. 4. Οι Δυνάμεις που συμφωνούν είναι υποχρεωμένες να συνεχίσουν το σωτήριο έργο της ειρήνευσης της Ελλάδας πάνω στις βάσεις που εκτέθηκαν στα προηγούμενα άρθρα και να δώσουν χωρίς την ελάχιστη αναβολή στους αντιπροσώπους τους στην Κωνσταντινούπολη όλες τις αναγκαίες οδηγίες για την εκτέλεση της συνθήκης που έχει υπογραφεί.

Άρθρ. 5. Οι Δυνάμεις που συμφωνούν δε θα ζητήσουν σ' αυτές τις συμφωνίες οποιαδήποτε αύξηση ορίων γης, οποιαδήποτε αποκλειστική επιρροή, οποιοδήποτε εμπορικό πλεονέκτημα για τους υπηκόους τους που οι υπηκόοι οποιουδήποτε άλλου έθνους να μην μπορούν επίσης να απολαύουν.

Άρθρ. 6. Οι συμφωνίες του συμβιβασμού και της ειρήνης, οι οποίες τελικά θα εγκριθούν από τα ενδιαφερόμενα μέρη, θα εξασφαλιστούν με εγγύηση εκείνων των

Δυνάμεων που υπογράφουν αυτή τη συνθήκη, οι οποίες θα κρίνονταν ωφέλιμες ή ικανές να δεχτούν αυτή την υποχρέωση.

Το είδος των αποτελεσμάτων αυτής της εγγύησης θα γίνει αντικείμενο επόμενων συμφωνιών μεταξύ των Υψηλών Δυνάμεων.

Άρθρ. 7. Η συνθήκη αυτή θα επικυρωθεί, και οι επικυρώσεις θα ανταλλαχθούν σε δύο μήνες, ή νωρίτερα, αν είναι δυνατόν.

Για τη διαβεβαίωση των ανωτέρω οι αμοιβαίοι πληρεξούσιοι υπέγραψαν και επισφράγισαν το παρόν.

Συντάχθηκε στο Λονδίνο, στις 6 Ιουλίου 1827

ΝΤΙΝΤΛΕΪ, ΠΡΙΓΚΙΠΑΣ ΠΟΛΙΝΙΑΚ,

ΛΙΒΕΝ

ΑΡΘΡΟ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΜΥΣΤΙΚΟ

Αν η οθωμανική Πύλη δεν δεχτεί μέσα σ' ένα μήνα αυτή τη μεσιτεία, οι Υψηλές Δυνάμεις συμβιβάζονται στα ακόλουθα μέτρα:

1) Θα δηλοποιηθεί στην Πύλη από τους αντιπροσώπους τους στην Κωνσταντινούπολη ότι τα δυσάρεστα επακόλουθα και τα δεινά που επισημαίνονται στη φανερή συνθήκη, ως αχώριστα από την κατάσταση των πραγμάτων που διαρκεί στην Ανατολή κατά τα τελευταία έξι χρόνια, και που της κατάστασης αυτής το τέλος με τα μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει η Πύλη φαίνεται ακόμη μακρινό, υποχρεώνουν τις Υψηλές Δυνάμεις να πάρουν άμεσα μέτρα προσέγγισης με τους Έλληνες.

Πρέπει να εννοηθεί ότι αυτή η προσέγγιση θα γίνει με τη σύναψη εμπορικών σχέσεων με τους Έλληνες, ύστερα από ανταλλαγή προξένων μεταξύ των Δυνάμεων και των Ελλήνων, εφόσον θα υπάρχουν στους Έλληνες αρμόδιες Αρχές για τη συντήρηση παρόμοιων σχέσεων.

2) Αν μέσα σ' αυτό το διάστημα του ενός μηνός η Πύλη δεν δεχτεί την ανακωχή, ή αν οι Έλληνες αρνηθούν να εκτελέσουν αυτό το άρθρο, οι Υψηλές Δυνάμεις θα δηλώσουν σ' εκείνο από τα διαμαχόμενα μέρη που θα επιθυμούσε τη συνέχιση των εχθροπραξιών, ή και στα δύο μέρη αν είναι ανάγκη, ότι οι Υψηλές Δυνάμεις έχουν σκοπό να χρησιμοποιήσουν όλα τα μέσα που θα τους υπαγορεύσουν οι περιστάσεις για να υπάρξει το άμεσο αποτέλεσμα της ανακωχής που επιθυμούν, προλαμβάνοντας όσο μπορούν κάθε σύγκρουση μεταξύ των αντιφερόμενων μερών· και πράγματι, αμέσως μετά τη δήλωση αυτή οι Υψηλές Δυνάμεις θα

μεταχειριστούν όλα τους τα μέσα για την εκτέλεση αυτού του σκοπού, χωρίς όμως να πάρουν οποιοδήποτε μέρος στις εχθροπραξίες των δύο ενδιαφερομένων.

Επομένως οι Υψηλές Δυνάμεις, αμέσως μετά την υπογραφή αυτού του συμπληρωματικού και μυστικού άρθρου, θα στείλουν οδηγίες, βάσει των όσων συμφωνήθηκαν, προς τους ναυάρχους που κυβερνούν τους στόλους τους στις θάλασσες της Ανατολής.

3) Τελικά, αν, πέρα από κάθε προσδοκία, αυτά τα μέτρα δεν αρκούν να κάνουν την Υψηλή Πύλη να δεχτεί τις απόψεις των Υψηλών Δυνάμεων, ή αν πάλι οι Έλληνες απορρίψουν τις υπέρ αυτών συμφωνίες που έγιναν στη σημερινή συνθήκη, οι Υψηλές Δυνάμεις θα συνεχίσουν το έργο της ειρηνοποίησης πάνω στις βάσεις που συμφωνήθηκαν μεταξύ τους, και συνεπώς δίνουν από τώρα την άδεια στους αντιπροσώπους τους στο Λονδίνο να συζητήσουν και να προσδιορίσουν τα μέτρα στα οποία μπορεί να υπάρξει ανάγκη να καταφύγουν.

Το παρόν συμπληρωματικό και μυστικό άρθρο θα έχει την ίδια ισχύ σαν να ήταν ακριβώς καταχωρισμένο στη σημερινή συνθήκη· και θα επικυρωθεί, και οι επικυρώσεις του θα ανταλλαχθούν συγχρόνως με την αναφερόμενη συνθήκη.

Για την επιβεβαίωση όλων αυτών οι πληρεξούσιοι το υπέγραψαν και το σφράγισαν.

Συντάχθηκε στο Λονδίνο, στις 6 Ιουλίου 1827

ΝΤΙΝΤΛΕΪ, ΠΡΙΓΚΙΠΑΣ ΠΟΛΙΝΙΑΚ, ΛΙΒΕΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, Μεταγραφή στην απλή νεοελληνική – πρόλογος – σχόλια: Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Εκδοτικός Οίκος: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1996, σσ. 82-87.

26.

Προς τον Εξοχώτατον Πρόεδρον της Γ' των Ελλήνων Εθνικής Συνελεύσεως κύριον Γεώργιον Σισίνην κτλ. κτλ.

Εξοχώτατε Κύριε!

Προ ολίγων ημερών, την στιγμήν, καθ' ην έμελλον να αναχωρήσω από την βασιλεύουσαν της Ρωσσίας, έλαβον δια του αδελφού μου τας παρά της εξοχότητός της ομού και των κυρίων αντιπροσώπων παραστατών του Ελληνικού έθνους πεμφείσας μοι αγγελίας, δια των οποίων προς πολλήν μου τιμήν μ' εκοινοποιήσατε δύο ψηφίσματα, το μεν αναγορεύον με Κυβερνήτη της Ελλάδος, το δε περιποιούν μοι την πληρεξουσιότητα να συμφωνήσω δάνειον εν ονόματι του έθνους.

Από τον Μάιον ακόμη μετά την εις Πετρούπολιν άφιξιν μου, είχα μάθει εκ των δημοσίων εφημερίδων και εκ τινων γραμμάτων ιδιαιτέρων ταύτην την απόδειξιν της τόσον τερπνής, και τόσον επισήμου εμπιστοσύνης, την οποίαν το Ελληνικόν έθνος έδειξε πανδήμως εις εμέ.

Δεν κρίνω αναγκαίον να εκφράσω προς την εξοχότητάς σας, και προς τους κυρίους αυτής συνάρχοντας, οποία αισθήματα μοι εμπνέουσι τα ψηφίσματα των Ελλήνων, τα οποία έχω προ οφθαλμών μου.

Αναπέμπω μόνον τας εγκαρδίους μου ευχάς προς τον Ύψιστον παντοκράτορα, δια να καταπέμψη εξ ύψους και εις εσάς, κύριοι, και εις εμέ αυτόν την θεϊάν του δύναμιν, ώστε να φθάσωμεν το τέλος των μακρών και αιμοσταγών ταλαιπωριών, τας οποίας και υπέφερε, και εισέτι υποφέρει το Ελληνικόν γένος επ' ελπίδι της ανορθώσεώς του. Προς σας, δε αδελφοί, όσον κατά το παρόν αρνούμαι μόνον να αποδώσω λογαριασμόν των όσα έπραξα (αν και μικρά, και ολίγα) μέχρι σήμερον, και να σας παραστήσω εν λόγοις όλην την έκτασιν της και εις το μέλλον αφοσιώσεώς μου εις την πατρίδα. Ότε έμαθον την καταστροφήν των Αθηνών, και την χρηματικήν στεναχωρίαν της προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος, και την λυπηράν ανάγκην, από της οποίας εβιάσθη να προσδράμη εις τας Ιονικάς νήσους, ζητούσα δάνειον, όσον να πορισθή εξ αυτού δι' ολίγας μόνον ημέρας τας αναγκαίας δαπάνας· προς ταύτα όλα τα θλιβερά ακούσματα μίαν μόνον απόκρισιν έκαμα. Έστειλα πάραυτα προς τον αδελφόν μου το υπόλοιπον της μετρίας μου καταστάσεως, τον υποχρέωσα να συμμεθέξη και αυτός από το δάνειον, αν το δάνειον λάβη έκβασιν, ειδέ μη, να παρακαταθέση εις χείρας της προσωρινής Διοικήσεως των Ελλήνων δύο χιλιάδας λιρών στερλίνων, την μόνην χρηματικήν μου περιουσίαν, την οποίαν καθυπέβαλον εις την εξουσίαν της.

Συγχρόνως έσπευσα να παρακαλέσω ενθέρμως και όλους τους εν ξενιτεία ευκαταστάτους Έλληνας να ακολουθήσωσι τούτο το παράδειγμα, και να σας προσφέρωσι συνδρομίν τινα.

Ταυτά μου τα κινήματα απέβησαν καρποφόρα, και η προσωρινή Διοίκησις της Ελλάδος θέλει είναι εις στάσιν να θεραπεύση όσον προς το παρόν τας μάλλον κατεπείγουσας χρείας της· λέγω όσον προς το παρόν, διότι ελπίζω ότι θεία συνάρσει, και δια της φρονήσεώς σας το Ελληνικόν έθνος θέλει λάβη όσον ούπω ισχυροτέραν βοήθειαν. Αυτή δε βοήθεια εις την παρούσαν κατάστασιν των πραγμάτων δια να αποβή ζωογόνοσ και σωτήριος, πρέπει να έχη σκοπούς δύο. Πρώτον πρέπει να εξάξη την Ελλάδα από την ολεθρίαν της απομόνωσιν, και να την βάλη εις σχέσιν με τας πρώτας της Ευρώπης δυνάμεις· δεύτερον, πρέπει να την προμηθεύση τα μέσα, δια των οποίων να υπάρχη και ν' αντέχη, σταθερώς αμυνόμενη, έως ου Διοίκησίς της να δυνηθή να βάλη τάξιν εις τα εσωτερικά του γένους πράγματα, και να το φέρη εις κατάστασιν, ώστε να εξαρκώσιν οι Έλληνες αυτοί εαυτούς να σώζωσιν.

Εἰς ταῦτα τα δύο μεγάλα συμφέροντα τῆς πατρίδος, ολοψύχως καὶ ἐξαιρέτως ἐνασχολούμαι, καὶ θέλω ἀκόμη ἐνασχοληθῆ, οὐδέ θέλω ἔλθῃ πρότερον νὰ σας ἀπολαύσω, πρὶν περάσω ἀπὸ τὸ Παρίσιον.

Εἰάν ὁ Θεὸς εὐλογία καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τοὺς ἀγῶνας μου, καθὼς τοὺς εὐλόγησε μέχρι τῆς σήμερον, ἐλπίζω ὅτι θέλω σας προφθάσῃ ἐτι βοηθήματα, καὶ ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐν ᾧ θέλω ἐνεργὴ νομίμως τὰ καθήκοντα τοῦ προβαλλομένου μοι ἐπισήμου ἐπαγγέλματος, θέλει μοι δώσῃ τὴν δύναμιν νὰ διευθυτήσω καὶ τὰ περὶ τῶν ἀναγκαιοτάτων συμβιβασμῶν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν Αὐλῶν, ὅσαι θέλουν ὑπὲρ αὐτῆς μεσολαβήσῃ.

Δεν θέλω χάσῃ οὐδέ στιγμὴν, διότι ὁ καιρὸς ἀπὸ τὴν μία ἕως τὴν ἄλλην ἡμέραν δύναται νὰ αποφασίσῃ περὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ περὶ τῆς ζωῆς ἢ περὶ θανάτου πρόβλημα. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι πᾶσα τοῦ μέλλοντος μεταβολὴ κεῖται ἐν χειρὶ Θεοῦ, πλην πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι στέκει καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν σας, ἀδελφοί, νὰ κάμετε διὰ τῆς θείας συνεργείας τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Καὶ θέλει γένη, νὰ ἦσθε βέβαιοι, ὅταν ἀφωσιωμένοι ὅλως διόλου εἰς τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως τὰς ἀναλλοιώτους ἀρχάς, ἐργάζεσθε εὐλικρινῶς καὶ ἀνενδότως καὶ ὁμοφρόνως τὸ ἔργον τῆς κοινῆς σωτηρίας, οἱ μὲν, ὀπλιζόμενοι καὶ ὑπερμαχοῦντες ὑπὲρ αὐτῆς, ὄχι μόνον ἀνδρείως καὶ ολοψύχως, ἀλλὰ καὶ με παντελὴ πειθαρχίαν καὶ ὑπακοήν εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχηγῶν, οἱ δὲ, διοικούντες τὸ πολίτευμα τῆς πατρίδος, δι' αὐτὴν τὴν πατρίδα, οὐχὶ δὲ, ἀπαγε, ὑπὲρ τινος ἢ κατὰ τινος προσώπου, οὐδέ πρὸς τοῦτο ἢ πρὸς ἐκεῖνο ἀποβλέποντες τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον.

Παύω τὸν λόγον ἐδῶ, καὶ ἀφίνω τὴν φροντίδα εἰς τὴν φρόνησίν σας, καὶ εἰς τὸν πατριωτισμὸν σας, νὰ συλλογισθῇτε τὸ μέγα βᾶρος τῆς τῶν ἔργων σας εὐθύνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπόκεισθε.

Αναδέχομαι τὴν τιμὴν τοῦ νὰ συμμερισθῶ μαζί σας τοῦτο τὸ βᾶρος, πλην δὲν ὀκνῶ καὶ νὰ ἐπαναλάβω ὅτι δὲν θέλω δυνηθῆ νὰ συμμεθέξω ἐξ αὐτοῦ πάρεξ ἀφ' οὗ ἐνταμωθόμεν καὶ συνομιλήσωμεν, καὶ λάβω ἀπὸ μέρους σας ὅλην τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν ἐπιθυμῶ ἐγὼ αὐτὸς νὰ σας ἐμπνεύσω.

Δεχθῆτε, σας παρακαλῶ, τοὺς ἐγκαρδίους ἀσπασμούς μου, συνοδευομένους με πόθον ψυχῆς, καὶ με πᾶσαν τιμὴν καὶ ὑπόληψιν πρὸς τὰ ἀξιώματα ὑποκείμενά σας.

Λονδίνον τῇ 14/26 Αὐγούστου 1827.

Ιω. Καποδίστριας.

ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ Μ. Α., *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος*, Ἀκριβῆς ἀνατύπωσις ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ ἔτους 1900, Ἐκδόσεις: Βασιλ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1994, σελ. 50-53.

27.

Ο Διδάσκαλος του Γένους, Θεόφιλος Καΐρης, προσφώνησε τον πρώτο Κυβερνήτη της Ελλάδας, Ιωάννη Καποδίστρια, κατά τη τελετή της υποδοχής του, στο Καθεδρικό Ναό της Παναγίας στην Αίγινα, στις 12 Ιανουαρίου 1827:

« Εἰς τοιαύτην λαμπράν και επίσημον ἡμέραν, Κυβερνήτα της Ελλάδος, κατά την οποίαν σε υπήντησε και σε υπεδέχθη ἡ πατρίς, ἐν τῷ μέσω ἀνεκφράστου χαράς και ἀγαλλιάσεως, εἰς τοιαύτην λαοῦ των Ἑλλήνων ομήγυριν, ἐν ᾧ υψώνει φωνήν εὐχαριστήριον πρὸς τὸν Ὑψίστον δια τὴν τόσῃ ἐπιθυμητὴν και εὐκαταίαν ἔλευσίν σου, ποίαν ἀγγελίαν πλέον χαροποιᾷν ἡδύνατό τις νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον ἐκ μέρους σου, σύμφωνον τῷ ὄντι με τὰ φρονήματα της ψυχῆς σου, με τὰ συναισθήματα της καρδίας σου, με τὰς ἐγκαρδίους εὐχὰς ὅλων των ἀληθινῶν τέκνων της Ελλάδος και με τὰς μεγάλας ἐλπίδας τὰς ὁποίας ἔχουσιν εἰς σε! Τὶ ἄλλο ἡδύνατο νὰ ἀναγγεῖλῃ πλέον χαρμόσυνον, κατάλληλον μάλιστα εἰς τὰς παρούσας της πατρίδος περιστάσεις, και ἐχέγγυον της δια σου ἐλπιζομένης εὐτυχίας της, παρ' ὅτι ἀρχηγὸς λαοῦ ἐλευθέρου, ἐλευθέρως ἐκλεχθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, και ὑπέσχετο πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον και ἐπροσπάθησε νὰ φέρῃ ἐκβασιν!

Ακούσατε λοιπὸν λειτουργοὶ τοῦ Ὑψίστου, ἀκούσατε, σεβάσμιε Πρόεδρε και Βουλευταί, ἀκούσατε, πολιτικοί, στρατιωτικοί, ὅλος ὁ λαὸς της Ελλάδος, ἀκούσατε: «Κύριος ἀρξεί ὑμῶν· Κύριος κυβερνήσει ὑμᾶς». Δὲν θέλουσιν ἐξουσιάσει εἰς τὸ ἐξῆς πλέον ὀλέθρια πάθη, ὄχι χαμερπεῖς ἰδιοτέλειαι, ὄχι ραδιουργίαι, ὄχι οἰκείος, εἴαν δὲν εἶναι ἄξιος, ὄχι συγγενής, εἴαν δὲν ἔχῃ ἰκανότητα, ἀλλ' ἡ ἱερὰ δικαιοσύνη και οἱ αἰώνιοι και ἀμετάβλητοι νόμοι τοῦ Θεοῦ, οἱ πρὸς κυβέρνησιν ἐλευθέρου ἀνθρώπου διορισθέντες, θέλουσι κυβερνά.

Τὸ συμφέρον της πατρίδος, ἡ εὐνομία της, ἡ εὐτυχία της, ἡ δόξα της, ὁ θρίαμβός της θέλουσι διευθύνει και τὸν νοῦν και τὴν καρδίαν και τοὺς σκοποὺς και τοὺς λόγους και τὰς πράξεις τοῦ Κυβερνήτου: «Κύριος ἀρξεί ὑμῶν· Κύριος κυβερνήσει ὑμᾶς».

Ὅσοι εἶδετε τὴν γῆν της γεννήσεώς σας πυρποληθεῖσαν και καταστραφεῖσαν, τοὺς γεννήτορας σφαγέντας ἐμπροσθέν σας, τὰ φίλτατά σας (τέκνα) ἀπὸ τὰς ἀγκάλας σας ἀρπαγέντα και αἰχμαλωτισθέντα, ὅσοι ἐγενίνατε θύματα της παρανομίας και της ἀναρχίας των ἰδίων ἀδελφῶν σας, ἀκούσατε και χαίρετε. Χαίρετε, διότι παύουσιν εἰς τὸ ἐξῆς τὰ δεινὰ μας· διότι θέλομεν ἰδεῖ τὴν δικαιοσύνην ἰσχύουσαν, τοὺς νόμους ἐνεργοῦμενους, τὴν κακίαν τιμωρουμένην, τὴν ἀρετὴν βραβευομένην και εὐδαιμονοῦσαν εἰς τὰ ἔσω, τροπαιοῦχον και θριαμβεύουσαν εἰς τὰ ἔξω· τὴν πίστιν ὄχι πενθοῦσαν ἀλλὰ λαμπροφορούσαν και χαίρουσαν.

Χαίρε και συ Κυβερνήτα της Ελλάδος· διότι μετὰ τοσούτον πολυχρόνιον ἀποδημίαν ἐπιστρέφεις εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα, τὴν βλέπεις, τὴν χαιρετᾷς ὄχι πλέον δούλην και στεναζούσαν ὑπὸ τὸν ζυγόν, ἀλλ' ἐλευθέραν, ἀλλὰ δεχομένην σε κυβερνήτην και περιμένουσιν νὰ σε ἴδῃ νὰ ὁδηγήσῃς τὰ τέκνα της εἰς τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν και εἰς τὴν ἀληθινὴν δόξαν. Ζήθι! ἀλλ' ἔχων ἱερόν ἔμβλημα: «ὁ Θεὸς και

η Δικαιοσύνη κυβερνήσουσι την Ελλάδα.» Ζήθι! αλλά κυβερνών ούτως, ώστε να αισθανθή η πατρίς, να καταλάβωμεν και ημείς, να επαναλάβη η αδέκαστος ιστορία, να αντηχήσωσιν όλοι οι αιώνες ότι ου συ, ουδέ ο υιός σου, ουδέ ο οικείός σου, ουδέ ο φίλος σου, ουδέ πνεύμα φατρίας, αλλ' αληθώς αυτός ο νόμος του Θεού, αυτό το δίκαιον, αυτοί της Ελλάδος οι θεσμοί κυβερνήσουσι την Ελλάδα δια σου.

Και τω όντι, εάν οποιοδήποτε έθνος δια να υπάρχη ελεύθερον, δια να συντηρήται κραταιούμενον, δια να ευτυχή βελτιούμενον είναι ανάγκη να κυβερνάται δια μόνων των νόμων, τους οποίους ο Θεός διέταξεν ως κανόνας ελευθέρας ελευθέρου λαού κυβερνήσεως, πολύ μεγαλειτέραν ανάγκην έχει σήμερα η Ελλάς να διευθύνηται υπό μόνων των τοιούτων νόμων δια σου.

Αλλ', ω σεβάσμιε Πρόεδρε και βουλευταί, ω ευτυχή της Ελλάδος λαέ! τι αρά γε δύναται να δικαιώση της τοσαύτην χαράν μας! τι να υποστηρίξη τας ελπίδας μας! τι να μας παραστήση τον άνδρα, εις τον οποίον η πατρίς επιστεύθη την υποστήριξιν και ενέργειαν των νόμων της! Τι να μας δείξη την επιρροήν, την οποίαν θέλει μεταχειρισθή προς εκτέλεσιν όλων όσα και εις την γενικήν και εις την μερικήν ενός εκάστου ευδαιμονίαν συντείνουσιν!

Η πολιτική σύνεσίς του και εμπειρία, ο λαμπρός δρόμος, τον οποίον εις τον πολιτικόν κόσμον διέτρεξεν, ο υψηλός βαθμός τον οποίον εις ένα των δυνατωτέρων θρόνων της οικουμένης είχε και τον οποίον δια την πατρίδα παρέβλεψεν, η προς αυτήν αγάπη και αφοσίωσίς του μας βεβαιώνουσι τα πρώτα· το δε τελευταίον μας πιστοποιούσι και άλλα μεν πολλά, και μάλιστα δε όσα εις την εν Τροιζήνι συνέλευσιν συνέβησαν.

Τίποτε αληθώς δεν ημπορεί να παραστήση λαμπρότερον την προς αυτόν όλου του έθνους μεγάλην και υπόληψιν και πεποιθήσιν, παρά το αξιομνημόνευτον εκείνο ψήφισμα, δια του οποίου ομοφώνως εκλήθη Κυβερνήτης της Ελλάδος.

Όσοι ευρέθητε εις την Εθνικήν εκείνην συνέλευσιν, ενθυμείσθε ακόμη ποία άγρια πάθη ηγέρθησαν δια να καταστρέψωσιν ό,τι η μανία των τυράννων ή παρέβλεψεν ή δεν ηδυνήθη να αφανίση. Ποία φλοξ διχονοιών εξήφθη δια να κατακαύση όσα το εχθρικό πυρ δεν ημπόρεσε να καταφλέξη· πως ο Έλλην κατά του Έλληνο, ο συγγενής κατά του συγγενούς, ο αδελφός κατά του αδελφού καθωπλίζετο και ο άσπλαχνος και αδυσώπητος εμφύλιος πόλεμος ητοιμάζετο να καταφέρει εις την πνέουσαν τα λoίσθια πατρίδα πληγήν. Τότε μόλις το όνομα προφέρεται του Καποδίστρια και όλα καταπραΰνονται· η ορμή των αγρίων παθών κατέπευσε και τα ολέθρια των διχονοιών αποτελέσματα ημποδίσθησαν. Φέρετε ακόμη κατά νουν πόσην χαράν επροξένησεν η εκλογή του, με ποίαν αγαλλίασιν την εδέχθησαν οι εκεί ευρεθέντες, με πόσην ταχύτητα διεδόθη εις όλον το έθνος και ποίας ελπίδας του ενέπνευσεν.

Αλλ' αν, ω κυβερνήτα της Ελλάδος, αι λαμπρότεραι στιγμαί της εις αυτήν πολιτικής ζωής σου εφάνησαν από την εν Τροιζήνι Συνέλευσιν, το μεγαλειότερον

όμως του βίου σου κατόρθωμα αρχίζει από την σήμερα και μέλλει ακόμη να κατορθωθεί.

Και είναι η κατάπαυσις των διχονοιών, η διάλυσις των φατριών, η ορθή, η δίκαια, και μη ψευδομένη το όνομα κυβέρνησις της Ελλάδος, η αναγέννησις ανθρώπων, η ανάπλασις αληθινών Ελλήνων. Κατόρθωμα, τω όντι, όσον δύσκολον, όσον εργώδες, όσον μέγα, αλλά τόσον περιφανές, λαμπρόν, ένδοξον. Δια να επιτύχης δε τον υψηλόν τούτον και μόνον σκοπόν, άκουσον την αλήθειαν και από άνθρωπον, όστις δεν έχει καμμίαν πρόφασιν να σε ειπή ψεύδος.

Αφού αποβλέψης πρώτον εις εκείνον, όστις κυβερνά τα σύμπαντα, αφού στοχασθής όσα η μετ' επιμελείας έρευνα του νοός και της καρδιάς του ανθρώπου, και μάλιστα του Ελλήνος, όσα η ακριβής παρατήρησις της ιστορίας των ελευθέρων εθνών, η αρχή, η πρόοδος, η ακμή και η παρακμή των, τα αίτια της επιτυχίας ή αποτυχίας των, της δόξης ή αδοξίας των, της κακοδαιμονίας ή ευδαιμονίας των, όσα τέλος αι βαθειάι πολιτικάι σου γνώσεις σε υπαγορεύουσιν αφού συλλογισθής όλα τα αναγκαία μέσα, τα οποία πρέπει να βάλης εις πράξιν δια την καλήν έκβασιν του μεγάλου αυτού εγχειρήματος, ενθυμού προσέτι, ότι αν στρέψης ολίγον μόνον τους οφθαλμούς προς το μέρος τούτο, βλέπεις την γην του Σόλωνος και του Αριστείδου· εάν προς εκείνο, την γην του Λυκούργου και του Λεωνίδα· ότι ευρίσκεσαι εις το μέρος εκείνο της Ελλάδος, όπου ηφανίσθησαν όλαι του μεγαλειτέρου τυράννου του κόσμου αι δυνάμεις, ετάφησαν όλαι της τυραννίας αι ελπίδες και εστερεώθη η φαινή, η λαμπρά της ελευθερίας κρηπίς, εις την οποίαν οποίον έθνος θέλει αναβαίνει και μένει ελεύθερον· ότι το έδαφος το οποίον πατείς, είναι ερείπια επισήμου και ελευθέρας πόλεως της Ελλάδος· αυτή την οποίαν τώρα βλέπεις, ανηγέρθη παραδόξως από την τέφραν τόσων υπέρ της ελευθερίας πυρποληθεισών πόλεων· ο λαός όστις σε περικυκλώνει έμεινεν άπολις και άοικος δι' αυτήν.

Ενθυμού, ότι έμπροσθεν του Θεού, όλων των ανθρώπων όλων των αιώνων, αυτής της συνειδήσεώς σου, ανεδέχθης να κυβερνήσης τους αδελφούς σου, το έθνος σου, έθνος το οποίον πρώτον edίδαξε τους ανθρώπους ότι έχουσι δικαιώματα και πρώτον έδειξε εις αυτούς ότι είναι δυνατόν να ζώσιν ελεύθεροι και ευτυχείς, το οποίον εις τον καιρόν της ελευθέρας κυβερνήσεώς του εγέννησε τους μεγαλειτέρους άνδρας όλου του κόσμου και το οποίον όλας τας δυστυχίας και τας συμφοράς ημπορεί να υποφέρει, όχι όμως και να μένη δια παντός δεδουλωμένον.

Φέρε πάντοτε κατά νουν, ότι προ ολίγων ήδη ετών συνέτριψε τας αλύσεις μα τας οποίας ήτο δεμένον και ετίναξε τον βαρύτερον της δουλείας ζυγόν, ότι απεφάσισεν ή να ζήση αυτόνομον και ανεξάρτητον, ή να ταφή υπό τα ερείπια της επισημοτέρας δια την ελευθερίαν γης του κόσμου, ότι δια να την αναλάβη πάλιν, είδε τους ιερείς της ιεράς θρησκείας του κρεμαμένους και συρομένους εις την γην ως καταδίκους, την Σμύρνην, πολλάς της Ασίας, της Ευρώπης και τας των περί αυτάς νήσων χώρας, βαμμένας με το αίμα των τέκνων του, τας Κυδωνίας, πρώτην των ελληνίδων πόλεων, θύμα γενομένην της μανίας των τυράννων, πυρποληθείσας και καταστραφείσας. Από την Θράκην έως την Ήπειρον, και από την Ήπειρον έως εις το έσχατον της

Πελοποννήσου ακρωτήριο, τας επισημότερας πόλεις και κωμοπόλεις κατηδαφισμένας και ηρημωμένας, ότι με όλας τας ταλαιπωρίας, με όλας τας ελλείψεις και τα πολυειδείς εναντιώσεις, με όλην την φρίκην, την οποίαν εμπνέουσιν αι τρομεραί σκηναί των πυρπολήσεων, των αναστατώσεων, του ανδραποδισμού, των σφαγών, εθριάμβευσε και κατά ξηράν και κατά θάλασσαν· και δια την ανδρίαν του στρατιωτικού και ναυτικού του, έσεισεν εκ θεμελίων τον θρόνον του Σουλτάνου, και το θαυμασιώτερον, ότι εν τω μέσω των φλογών και της συγκρούσεως των παθών, εσυλλογίσθη και ηδυνήθη να συντάξη Πολιτικόν Σύνταγμα, κατά το οποίον ηθέλησε να πολιτευήται και το οποίον με το αίμα του απεφάσισε να υπερασπίζηται.

Μη λησμονήσης ποτέ, ότι έπειτα το ψεύδος, η διαβολή, αι συκοφαντίαι, η ύπουλος και ραδιούργος αντενέργεια, αι κατά χάριν και κατά βίαν γενόμεναι εκλογαί, η παράβασις αυτού του ιδίου συντάγματος, οι εμφύλιοι πόλεμοι μας έκαμαν να θρηνήσωμεν δια την Χίον, να κλαύσωμεν δια την Κρήτην, δια την Κάσσον, δια τα Ψαρά, δια το Νεόκαστρον, να στενάζωμεν ακόμη πικρά δια το Μεσολόγγι και δια τας Αθήνας, να χύνωμεν δάκρυα δι' όσα εις την Στερεάν Ελλάδα και εις την Πελοπόννησον συνέβησαν και συμβαίνουνσι κακά, βλέπομεν εκ του ενός μέρους τον Αιγύπτιον και εκ του άλλου τους Τούρκους, περιφερομένους, πυρπολύντας, αιχμαλωτίζοντας, σφάζοντας και το χειρότερον και το πολλής λύπης και αθυμίας και πολλών δακρύων άξιον ως να επρόκειτο αγών όχι της ελευθερίας και της σωτηρίας της πατρίδος, όχι της δόξης, αλλά της αρπαγής, της καταδυναστείας των ιδίων αδελφών μας, να βλέπωμεν εν ταυτώ αυτούς εκείνους εις των οποίων την δύναμιν και επιρροήν και σύνεσιν είχομεν τας ελπίδας μας, συνεριζομένους τις τίνα να υποσκελίση, τις τίνα να καταβάλη και να αφανίση· αυτούς εκείνους εις των οποίων τον βραχίονα και την ανδρίαν ηλπίζομεν φιλοτιμουμένους τις τίνα να υπερβή κατά την κακουργίαν και κατά την εις τους νόμους απείθειαν, τας δε συμφοράς της πατρίδος να κορυφωθώσι τόσον και τας πληγάς της να γίνωσι τόσον αφόρητοι και η δόξα και η τιμή και η λαμπρότης του υπέρ πάντας τους υπέρ ελευθερίας αγώνας ιερωτέρου και δικαιότερου αγώνος, να αμαυρωθή τόσον, ώστε ολόκληρον το Ελληνικόν έθνος εις σε μόνον να αποβλέπη και σε από ημέρας εις ημέραν και από στιγμής εις στιγμήν να περιμένη δια να φθάση, να παύσης τα δεινά του, να θεραπεύσης τας πληγάς του, να το εκβάλης από το χάος της αναρχίας και ακοσμίας, δια του οποίου περιεκαλύφθη και να το αναδείξης ευνομούμενον, λαμπρόν και περίδοξον.

Έχε λοιπόν πάντοτε προ οφθαλμών ότι όσον αι συμφοραί του είναι δειναί, αι πληγαί του δυσίατοι, ο κίνδυνος προφανής, όσον η δια την εκλογήν σου χαρά μας, η δια την έλευσίν σου αγαλλίασίς μας, αι εις σε ελπίδες μας υπάρχουσι μεγάλαι, τόσον μεγαλειτέρας και προσοχής και προφυλακής είναι χρεία, μην εύρη χώραν εις την ψυχήν, εις την καρδίαν σου, εις τας πράξεις σου, εις τας εκλογάς τας οποίας μέλλεις να κάμης των διαφόρων υπουργών σου, καμμία από τας ολέθριας εκείνας αφορμάς δια τας οποίας εκινδύνευον να ματαιωθώσι βέβαια όλαι αι θυσίαι, όλοι οι αγώνες, όλα τα αίματα, τα οποία εχύθησαν υπέρ της ελευθερίας του έθνους μας, εάν μεγάλαι

και σεβασταί δυνάμεις δεν το ευσπλαγχνίζοντο και δεν το ελάμβανον υπό την ιδίαν προαστασίαν και υπεράσπισιν.

Μη συγχωρήσης εις κανένα να πράξη μηδέ το παραμικρόν από όσα έκαμαν να κινδυνεύη να σπαραχθή η Ελλάς και εν τω μέσω των υπέρ αυτής θριάμβων αυτών των σεβαστών μεγάλων δυνάμεων.

Ενθυμού τελευταίον, ότι η Ευρώπη, όλος ο κόσμος, όλοι οι φίλοι της διακιοσύνης, της ανθρωπότητας, αυτή εκείνη η Ελλάς διευθύνουσιν εις σε τα όμματα, ως εις το ωραιότερον, το λαμπρότερον και ενδοξότερον στάδιον κατά της βαρβαρότητος και της ανομίας πρωταγωνιζόμενον.

Εάν ταύτα και τα τοιαύτα ενθυμούμενος κατορθώσης, ώστε να παύσωσιν αι διχόνοιαι, να διαλυθώσιν αι φατρίαί, να ενεργώνται και να ισχύωσιν οι νόμοι, να ασφαλισθή εκάστου η ζωή, η τιμή, η ιδιοκτησία· εάν εμπνεύσης την ομόνοιαν, την συμφωνίαν και την προς την πατρίδα αγάπην· εάν οδηγήσης τους πολιτικούς της εις τα αληθινά αυτής συμφέροντα και τους πολεμικούς της εις την αληθινήν αυτής δόξαν· εάν κάμης ώστε να ευδαιμονή εσωτερικώς ευνομουμένη και να θριαμβεύσωσι τα όπλα της κατά του άσπονδου εχθρού της, να μένη ασάλευτος και ακλόνητος η ανεξαρτησία της, άθικτος η αυτονομία της, ω, ποία δόξα τότε!, αλλά τότε και μόνον σε περιμένει, ποίοι στέφανοι σου ετοιμάζονται! ποίοι αιώνες θέλουσι παραλάβει το όνομά σου!

Εάν άνθρωπος δεν ανεδέχθη ακόμη κυβέρνησιν έθνους με οποίας και εις οποίας περιστάσεις αναδέχεται συ την κυβέρνησιν του Έθνους σου, ήξευρε ότι και άνθρωπος δεν εδοξάνθη ακόμη, ως συ μέλλεις να δοξασθής, εάν κατορθώσης το μέγα τούτο κατόρθωμα...

Αλλ', ω κυβερνήτα του παντός! Σε από το βάθος της καρδιάς επικαλούμεθα! διαφύλαξε τον κυβερνήτην ημών καθαρόν από το ολέθριον των φατριών, μίασμα! φώτισέ τον να μάθη όλας τας αληθινάς των μεγάλων δυστυχιών και συμφορών μας αιτίας και να τας εξαλείψη· να γνωρίση όλας τας πληγάς μας και να τας θεραπεύση· να μη απατάται από τους λόγους μηδέ από το φαινόμενον, όλων εκείνων, εις τους οποίους μέλλει να εμπιστευθή τα ιερά της πατρίδος υπουργήματα, ενίσχυνέ τον να βάλη εις πράξιν όλα όσα εις την ευνομίαν και αληθινήν αυτής ευδαιμονίαν συντείνουνσιν. Αξίωσε δε και ημάς να ίδωμεν τελευταίον τας τόσον επιθυμητάς και ευκταίας ημέρας της δικαίας και αληθινής κυβερνήσεως, την πατρίδα αληθώς ελευθέραν, αυτόνομον και ανεξάρτητον και να καυχώμεθα ότι ουχί πάθος χαμερπές, ουδέ ιδιοτέλεια, ουδέ πνεύμα φατρίας, αλλ' αυτό το δίκαιον, αυτό της Ελλάδος το πολιτικόν Σύνταγμα, αυτός συ κυβερνάς την Ελλάδα δια του αυτής Κυβερνήτου. Γένοιτο».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, Μεταγραφή στην απλή νεοελληνική – πρόλογος – σχόλια: Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Εκδοτικός Οίκος: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1996, σσ. 499-505.

28.

Στις 14 Ιανουαρίου 1828, η *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*, με μία μακροσκελή δημοσίευση, περιέγραψε την πορεία του Ιωάννη Καποδίστρια από την Αγκώνα έως το Ναύπλιο και μετέπειτα στην Αίγινα. Επιπλέον, σημειώνει την εντυπωσιακή υποδοχή που του επιφύλαξαν, λαός και επίσημες Αρχές, στο νησί της Αίγινας. Ο τίτλος του δημοσιεύματος ήταν:

Η εις την Ελλάδα άφιξις του Εξοχωτάτου Κόμητος Ιωάννη Καποδίστρια Κυβερνήτου της Ελλάδος

«Την 14 [26] Δεκεμβρίου 1827 η Αγγλική κορβέτα Ουόλφιος κυβερνωμένη παρά του καπετάν Άυες άραξεν εις τον λιμένα του Αγκώνος.

Την 20 του αυτού, επιβάντος του Εξοχωτάτου Κόμητος Καποδίστρια μετά των ακολούθων του, ανήχθη εις το πέλαγος.

Την 25 πρωί διασημαίνεται άνωθεν της νήσου Σασσένου το Αγγλικόν δίκροτον Ουάρσπιτ κυβερνώμενον παρά του Καπ. Πάρκερ, ότι εστάλη παρά του ναυάρχου Κοδριγκτώνος εις αναζήτησιν του Κόμητος Καποδίστρια. Οθέν η Εξοχότης του μετέβη επ' αυτού του πλοίου κατά μέσον πέλαγος μετά στρατιωτικών τιμών.

Την 28 το Ουάρσπιτ ενελιμενίσθη εις Μάλταν και την επαύριον η Εξοχότης του απέβη εις την γην, αφού εχαιρετίσθη εκ μέρους των δύο Ναυάρχων και του Διοικητού της νήσου.

Κατά την εις την πόλιν ταύτην ολιγοχρόνιον διαμονήν του ο Κόμης Καποδίστριας έκαμε διαφόρου εντεύξεις μετά του Ναυάρχου Κοδριγκτώνος, του Ρώσσου Αντιναυάρχου Κόμητος Έϋδην, και του Διοικητού της νήσου στρατηγού Ποσόμβη. Είναι δε χαράς πρόξενον ότι υπέρ τους εκατόν Έλληνες πειραταί συλληφθέντες επ' αυτοφώρω και κρατούμενοι από τινων μηνών εις τας φυλακάς της Μάλτας, απελύθησαν εις την περίστασιν ταύτην και επεβιβάσθησαν εις το Ουάρσπιτ δια να επιστρέψωσιν εις τας οικογενείας των.

Ο Κόμης Καποδίστριας ανεχώρησεν εκ Μάλτας την 2 Ιανουαρίου επί του αυτού δικρότου, προαποπλεύσαντος του Έκτορος, Ψαρριανού, πολεμικού βρικίου, του καπετάν Γιαννίτση, απεσταλμένου εις Μάλταν παρά της Ελληνικής Κυβερνήσεως προς υποδοχήν της Εξοχότητός του. Μία δε Ρωσσική φρεγάτα και έτερον εν πλοίον Γαλλικού στόλου μέλλουν να έλθουν όσον τάχιστα εις Αίγινα, δια να συγκροτηθή τακτικόν ναυτικόν, υπό την προστασίαν του οποίου θέλει συσταθή η νέα Κυβέρνησις.

Την 4 Νοτιοδυτικός άνεμος έφερε το Ουάρσπιτ πέρα του πορθμού των Κυθήρων αλλά την 5, πνεύσατος βορέου, ηναγκάσθη το πλοίον να παρεκτραπή της οδού και να καταφύγη εις τον Αργολικόν κόλπον. Την δε 6 περί την 11 ώραν εσπέρας ενελιμενίσθη κατέμπροσθεν του Ναυπλίου, και πάραυτα ειδοποιήθησαν εις την πόλιν περί της αφίξεως του Εξοχωτάτου Κόμητος Καποδίστρια.

Την επαύριον, άμα εξημέρωσεν, ήχησεν ο κανονοβολισμός απ' όλα τα κανονοστάσια, και το δίκροτον αντεκανονοβόλησε δεκαπεντάκις, αναπετασθείσης συγχρόνως της Ελληνικής σημαίας επί του επιδρόμου (μιζάνας). Οι δημογέροντες των πόλεων και οι διάφοροι οπλαρχηγοί των φρουρίων ήλθον εις το πλοίον προς υπάντησιν της Εξοχότητός του, μετά του οποίου και συνδιελέχθησαν ιδιαιτέρως έκαστος, δείξαντες προς αυτόν την υπόκλισιν των και προσφέροντες τας κλείδας της πόλεως και των φρουρίων. Η δε Εξοχότης του τους απεκρίθη ότι δεν θεωρείται ακόμη ειμή ως απλούς περιηγητής, και ότι τους ευχαριστεί μεν δια τας ευνοϊκάς ταύτας διαθέσεις των, δεν δύναται δε να πράξη τι προτού να λάβη εις Αίγινα την συνέντευξιν μετά της Βουλής των Αντιπροσώπων του έθνους και να αναδεχθή κατά τάξιν το υπόργημα, το οποίον ενεπιστεύθησαν εις αυτόν οι Έλληνες.

Την 8 η Εξοχότης του αποβάς εκ του πλοίου εις Ναύπλιον, προϋπαντήθη από τους κατοίκους με τα πλέον παθητικά δείγματα της χαράς. Όλη της πόλεως η νεολαία δαφνηφορούσα ανευφήμησε τον Κυβερνήτην, άμα επάτησε την γην, και επρόσφερεν εις αυτόν στέφανο ελαίας, τον οποίον η Εξοχότης του λαβών μετά πατρικής ιλαρότητας και φιλοστοργίας, και φέρων ανά χείρας, υπήγεν αμέσως εις τον ναόν του Αγίου Γεωργίου, προπεμπόμενος παρά του αρχιερέως και του κλήρου, και ακολουθούμενος υπό παντός του λαού μετ' ευφημίων και αγαλλιάσεως. Τελεσθείσης δε εν τω ναώ της συνήθους δοξολογίας ηυλόγησε πανδήμως ο αρχιερεύς τα ονόματα των υπερασπιστών της Ελλάδος Ηγεμόνων. Μετά ταύτα η Εξοχότης του απέλθων εις τίνα των καλητέρων οικιών της πόλεως εδέχθη τας επισκέψεις όλων των πολιτικών και στρατιωτικών αρχηγών της πόλεως, και το εσπέρας επέβη εις το Ουάρσπιτ. Ελπίζεται δε ότι αποτέλεσμα της παρουσίας της Εξοχότητός του θέλει είναι η αποκατάστασις της ευταξίας και ησυχίας εις ταύτην την πόλιν, καθώς οι φρούραρχοι και λοιποί στρατηγοί υπεσχέθησαν τούτο προσωπικώς προς την Εξοχότητά του.

Την 9 προς το εσπέρας κοπάσαντος του ανέμου απέπλευσε το Ουάρσπιτ, και την 11 περί λύχνων αφάς άραξεν εις τον λιμέναν της Αιγίνης. Η Αντικυβερνητική Επιτροπή και οι Γραμματείς της Επικρατείας υπήγαν ευθύς εις προϋπάντησιν της Εξοχότητός του.

Την επαύριον, 12 Ιανουαρίου, έγεινεν από τα εις τον λιμένα προσωρμισμένα Ελληνικά πλοία, από την Γαλλικήν φρεγάταν Ήραν παρευρισκομένην εις τον λιμένα της Αιγίνης και από το Ουάρσπιτ πυροβολικά αντιχαιρετήσεις. Η Αντικυβερνητική Επιτροπή μετά του επί των Εξωτερικών Γραμματέως της Επικρατείας, και του Προέδρου και του Γραμματέως της Βουλής, υπήγαν επισήμως εις υπάντησιν της Εξοχότητός του, και ετιμήθησαν εις τον πλοίον με όλας τας στρατιωτικές υποδοχάς. Εκανονοβόλησε το Ουάρσπιτ δεκαπεντάκις, και υψώθη η Ελληνική σημαία εις τον επίδρομον (μιζάναν). Ο καπετάνιος του δικρότου επρόσφερεν εις αυτούς πρόγευμα, εις το οποίον παρευρέθησαν όλοι οι αξιωματικοί του πλοίου και ο Κ. Λεβλάγκ, διοικητής της Γαλλικής φρεγάτας Ήρας. Πολλάκις προέπιον εις υγείαν των τριών Ηγεμόνων, εις την ευτυχίαν της Ελλάδος και εις την ευπραγίαν του Κόμητος Καποδίστρια. Περί την 7 ώραν της ημέρας ο Εξοχώτατος Κυβερνήτης αποβάς εκ του δικρότου έλαβεν όλας τας συνήθεις και ανηκούσας τιμάς. Απέβη δε εις την ξηράν επί

ολκάδος του δικρότου, φερούσης την Ελληνικήν σημαίαν, συνωδευόμενος από τους καπετάνους Πάρκερ και Λεβλάγκ.

Τόπος της δημοτελούς υποδοχής της Εξοχότητός του είχε προσδιορισθή το προαύλιον της ενταύθα μητροπόλεως της Παναγίας, ήτις κατά το παρόν χρησιμεύει ως Βουλευτήριον. Εκεί λοιπόν είχε σχηματισθή ως τις περίβολος κατεστρωμένος από δάφνας, εντός του οποίου συνελθόντες όλος ο χορός των Αντιπροσώπων συνεδρίαζον. Ο Εξοχώτατος Κυβερνήτης απέβη εις τον παράλιον της πόλεως εν μέσω των ευφημιών αναρίθμητου πλήθους αναβοώντων το Ζήτωσαν οι τρεις Βασιλείς! Ζήτω το Έθνος! Ζήτω ο Κυβερνήτης! Και νέος κανονιοβολισμός ήχησεν εις το παράλιον. Ο δρόμος ο φέρων από τον αιγιαλόν εις το Βουλευτήριον, όλαι αι παραστοιχούσαι οικίαι, και τα περίξ του Βουλευτηρίου ήσαν πλήθοντα ενθουσιώντος λαού, δια μέσου του οποίου η Εξοχότης του ήλθεν εις το Βουλευτήριον, προπεμπόμενος παρά του ιερατείου και παντός του διοικητικού συστήματος, και ακολουθούμενος υπό πλήθους φερόντων κλάδους δάφνης και ελαίας, και ανευφημούντων συχνάκις τον Κυβερνήτην. Η Βουλή υπεδέχθη τον Κυβερνήτην με τα πλέον ζωηρά δείγματα της κοινής τιμής και αγάπης. Ευθύς εψάλη κατανυκτική δοξολογία προς τον Ύψιστον, ότι επακούσας τας ευχάς του ταπεινωμένου λαού του ηυδόκησε να πέμψη εις αυτόν αρχηγόν άξιον να τον αναστήση και να τον φέρη εις την ευτυχίαν και ότι ενέπνευσεν εις τας καρδίας των τριών κραταιών Βασιλέων ευσπλαγχνίαν και έλεος υπέρ του δεινοπαθούς Ελληνικού έθνους. Μετά δε την δοξολογίαν αναστάς ο Κ. Θεόφιλος Καΐρης εξεφώνησεν λόγον, δια του οποίου, αφού εχαροποίησε τους συμπατριώτας δια την έλευσιν του Κυβερνήτου, εξέθεσε την δεινήν κατάστασιν εις την οποίαν έφερον την πατρίδα αι διχόνια και σκευωρίαί, επαίνεσε τας μεγάλας και λαμπράς πολιτικές αρετάς της Εξοχότητός του, και την θυσίαν, την οποίαν έκαμε δια την αγάπην της πατρίδος, και παραστήσας τα εκ της σοφής Κυβερνήσεώς του προσδοκώμενα αγαθά, ενεθάρρυνε τους Έλληνας, ότι εις το εξής θέλουν βασιλεύει πλέον οι νόμοι και όχι τα πάθη. Ετελείωσε δε, επικαλεσθείς τον του παντός Κυβερνήτην να συνετίζη τον νουν του εκλεκτού ημών αρχηγού, δια να οδηγή το έθνος κατά τους σκοπούς της θείας προνοίας και να το φέρη εις την αληθινήν ελευθερίαν και ευτυχίαν. Μετέπειτα εψάλη η συνήθης ευχή υπέρ των τριών Βασιλέων, και ετέρα υπέρ του Κυβερνήτου ημών, αίτινες συνωδεύθησαν με αλληλοδιαδόχους επευφημίας όλου του λαού.

Αφού ετελείωσεν η τελετή, ο Κυβερνήτης προπέμφθη με την αυτήν παράταξιν έως εις την προσδιωρισμένην δι' αυτόν οικίαν, όπου πρώτον μεν ο Πρόεδρος με δωδεκαμελή επιτροπήν Αντιπροσώπων υπήγεν ως εκ προσώπου της Βουλής εις προσαγόρευσιν της Εξοχότητός του, έπειτα δε υπήγαν οι αρχιερείς και όλοι οι ενταύθα παρευρισκόμενοι επισημότεροι των πολιτικών και των στρατιωτικών.

Ο Εξοχώτατος Κυβερνήτης εφάνη πολλά αισθαντικός εις όλα ταύτα τα δείγματα της κοινής αγάπης και αφοσιώσεως και ανταπεκρίθη με μετριότητα και σεμνοπρέπειαν, αίτινες είναι άξια του πλέον μεγάλου θαυμασμού. Η παρουσία του διέχεε την χαράν εις όλων τα πρόσωπα και ενέπνευσεν εις τας καρδίας όλων τον πλέον ευγενή ενθουσιασμόν».

Βλ. *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*, έτος Γ., αρ. 4, Αίγινα 14 Ιανουαρίου 1828, σσ. 13-14.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα 2021, σσ. 54-59.

29.

«Η μεν Δυτική Ελλάς μετά την ηρωϊκήν άμυναν και καταστροφήν του Μεσολογγίου άπασα υπετάγη· η δε Ανατολική, μετά το θάνατον του αιμινήστου Καραϊσκάκη και την πτώσιν της ακροπόλεως Αθηνών, του στρατού και του πληθυσμού όλου διασπαρέντος, πάσα ήδη υπό των Τούρκων κατείχετο. Η δε Πελοπόννησος υπό των Αράβων του Ιβραήμ πασά βανδαλικάς ερημωθείσα και μετά την εν Πύλω ναυμαχίαν και καταστροφήν του Τουρκοαιγυπτίου στόλου υπ' αυτών εισέτι εκρατείτο το πλείστον. Αι υπό των γραμματέων της Επικρατείας τω Κυβερνήτη προσαχθείσαι εκθέσεις αναφέρουσιν ότι η της εθνικής συνελεύσεως μακρά παράτασις είχε παραλύσει τας διοικητικάς εν ταις επαρχίαις αρχάς, ας το εν Τροιζήνι σύνταγμα κατήργησε· μήπω δε υπό του νομοθετικού σώματος εκδοθέντος του οργανισμού των τοπικών διοικήσεων μόνη η στρατιωτική εξουσία εις όσα μέρη της Πελοποννήσου απέμενον εις χείρας των Ελλήνων επεκράτει είτε ποτέ αυθαιρέτως. Η Ύδρα και αι Σπέτσαι υπό την χαλαράν διοίκησιν ιδίων προεστώτων διετελούν κυρίως εν αναρχία. Εν δε ταις πλείσταις των Κυκλάδων παρακωλυομένης της εκλογής των δημογερόντων εκ φατριασμού, εδέησε να διορθώσι προσωρινώς αστυνόμοι. Και η μεν Κρήτη υπό των Τούρκων και των εν Γραμβούση πειρατών κατεχόμενη, η δε Σάμος υπομένουσα την εξουσίαν του Λυκούργου, ουδεμίαν σχέσιν είχαν προς την κυβέρνησιν. Εντεύθεν καθ' όλην την χώραν και η γεωργία και η εμπορία εξέλιπον καθ' ολοκληρίαν, διότι οι αγρόται σπείροντες ή καλλιεργούντες ουδόλως ήσαν βέβαιοι ότι θα συνεκόμιζον ή διέσωζον από της αρπαγής τους καρπούς. Οι δ' εμπορευόμενοι ουδ' εντός των πόλεων εθεωρούντο εν ασφαλεία, κατεπτοημένοι άλλως υπό των πειρατών των ενεδρευόντων επί λεία τα διερχόμενα πλοία, και δια της σφαγής καλυπτόντων το έγκλημα».

ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ Μ. Α., *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, Ακριβής ανατύπωσις εκ της πρώτης εκδόσεως του έτους 1900, Εκδόσεις: Βασιλ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 65-66.

30.

Η Χριστίνα Κουλούρη και ο Χρήστος Λούκος, στο βιβλίο τους *Τα πρόσωπα του Καποδίστρια*, περιγράφουν με περιεκτικό τρόπο τις απόψεις των δύο παρατάξεων. Οι αντικαποδιστριακοί υποστήριζαν ότι:

1. Ο Καποδίστριας διέψευσε τις ελπίδες το έθνους που τον είδε ως ελευθερωτή και πατέρα.
2. Κατήγγησε το Σύνταγμα, κυβέρνησε με καθεστώς αστυνόμευσης και κατασκοπείας, έπληξε την ελευθεροτυπία.
3. Επέλεξε πρόσωπα, πολιτικά διεφθαρμένα. Η αντιπολιτευόμενη εφημερίδα *Αθηνά* τα χαρακτηρίζει «*διεφθαρμένους οικείους*» και «*νεήλυδας κόλακας*».
4. Ήταν «ξένος». Μπορεί να ήταν ομοεθνής, αλλά δεν πολέμησε στην Ελληνική Επανάσταση. Το επίθετο «Κερκυραίος» χρησιμοποιούνταν υποτιμητικά. Ο Εδιπίδης του είχε αποδώσει τον χαρακτηρισμό «*ξένος άπατρις Κερκυραίος*».
5. Το σύστημα της διακυβέρνησής του ήταν τυραννικό και δεσποτικό, προκαλώντας την αναρχία και τον εμφύλιο πόλεμο.
6. Υπήρξε «φωτοσβέστης», αφού πολέμησε την παιδεία και το εμπόριο.
7. Ήταν προασπιστής της Ρωσίας και η συμμετοχή του στην εκλογή του Λεοπόλδου ήταν αμφίσημη.
8. Όλες οι ενέργειές του ήταν υπολογισμένες και αποσκοπούσαν στην επίτευξη των προσωπικών του φιλοδοξιών.

Από την άλλη πλευρά, οι καποδιστριακοί περιγράφουν μία διαφορετική εικόνα του Κυβερνήτη:

1. Ο ελληνικός λαός αγαπούσε τον Καποδίστρια, είχε εναποθέσει σε αυτόν όλες τις ελπίδες του, τον θεωρούσε πατέρα του και τον αποκαλούσε «μπάρμπα-Γιάννη».
2. Επιθυμούσε να σώσει τον λαό από την «*των ολίγων καταδυναστείαν*», όπως είχε εκφωνήσει ο Αλέξανδρος Στούρζας στην Εκκλησία της Οδησσού, στις 18 Νοεμβρίου 1831, στο *Λόγος επιτάφιος εις τον Κυβερνήτην της Ελλάδος Ιωάννην Αντωνίου Κόμητα Καποδίστριαν*. Εννοούσε τους Φαναριώτες, τους λογιότατους και τους κοτζαμπάσηδες.
3. Αναγκάστηκε να παραχωρήσει όλες τις εξουσίες στο πρόσωπό του, γιατί βρήκε μία Ελλάδα ερειπωμένη, κατεστραμμένη, στην οποία αδυνατούσαν να εφαρμοστούν οι συνταγματικές ελευθερίες.
4. Υπήρξε εξαιρετικός και διακεκριμένος διπλωμάτης με πανευρωπαϊκή ακτινοβολία και σεβασμό.
5. Οδήγησε το νεοσύστατο ελληνικό κράτος στην τάξη και την ευημερία.

6. Το τραγικό του τέλος έδειξε πως θυσιάστηκε για την πατρίδα του και τον έκανε μάρτυρα στα μάτια των συμπατριωτών του. Τα λόγια του Στούρτζα είναι χαρακτηριστικά: «η αγάπη, η έξω βάλλουσα τον φόβον, κατά τον λόγον σου, η αγάπη προς τον Θεόν και τους αδελφούς του Έλληνας, τον έσυρεν εις τον θάνατον, ως προαιρετικής θυσίας ολοκάρπωμα».

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ – ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ, *Τα πρόσωπα του Καποδίστρια, ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας και η νεοελληνική ιδεολογία (1831 – 1996)*, Εκδ. Πορεία, Αθήνα 1996, σσ. 20-24.

31.

Απόσπασμα από τη Γεν. Εφημερίδα, αρ. 84-85 του έτους 1831, από τα πρακτικά της δίκης για τη δολοφονία του Έλληνα Κυβερνήτη:

Εκ της αναγνώσεως της δικογραφίας έγινε δήλον, ότι ο Κωνσταντίνος και Γεώργιος Μαυρομιχάλοι, οίτινες ευρίσκοντο από τινος καιρού υπό φύλαξιν εντός του Ναυπλίου, ο μὲν Γεώργιος δια επιχειρησθείσαν δολοφονίαν κατά του εξαδέλφου του Ν. Μαυρομιχάλου, αμφότεροι δε ως υπόδικοι δι' έγκλημα εναντίον της εσωτερικής ασφαλείας, υπήγον την 27 Σεπτεμβρίου εις την εκκλησίαν του Αγίου Σπυρίδωνος, συνωδευόμενοι παρά των δύο φυλάκων στρατιωτών της πολιταρχίας Ιω. Καραγιάννου και Ανδρέου Γεωργίου και ίσταντο επί της θύρας της εκκλησίας, ο μὲν Γεώργιος έσω, ο δε Κωνσταντίνος έξω δεξιόθεν. Πλησιάσαντος δε του αιμηνήστου Κυβερνήτου εις την είσοδον της θύρας επακολουθουμένου παρά των σωματοφυλάκων του Γεωργίου Κοζώνη μονόχειρος, και Δημητρίου Λεωνίδη, αίφνης ο Γ. Μαυρομιχάλης, όστις εφόρει μαύρην καπτόταν, εκτύπησε τον Κυβερνήτην με μαυρομάνικον μαχαιρίδιον, το οποίον και ευθύς έρριψε κατά γης· ταυτοχρόνως δε ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης, όστις εφόρει μπουρνούζι, ετράβησε την πιστόλαν του όπισθεν της κεφαλής του Κυβερνήτου, και κατά την αυτήν στιγμήν έρριψε και άλλην πιστόλαν κατά των σωματοφυλάκων της Α.Ε. ο Ιω. Καραγιάννης, εις των φυλάκων των Μαυρομιχαλών, όστις ίστατο καταντικρύ αριστερόθεν της θύρας.

Αμέσως δε ο μὲν Κωνσταντίνος έδραμεν επί τίνος ανηφόρου ευρισκομένου αντίκρυ της θύρας της εκκλησίας, και επληρώθη τρέχων από πιστόλαν ριφθείσαν κατ' αυτού παρά του σωματοφύλακος Γ. Κοζώνη, ο δε Γεώργιος μετά των δύο στρατιωτών της πολιταρχίας έφυγε την ίσην οδόν, διευθυνόμενος, ως ο ίδιος ωμολόγησε, προς την οικίαν του Στρατηγού Κ. Γεράρδου, αλλ' ευρών πλησίον εκεί ανοικτήν την θύραν της οικίας του Ταγματάρχου Κ. Θ. Βαλλιάνου, εισήλθεν εις αυτήν, κι' εκείθεν εις την του Αντιπρέσβεως της Γαλλίας κυρίου Βαρώνος Ρουάν δια της πλαγίας θύρας του κοινού μεταξύ αυτών κήπου.

Σώμα του εγκλήματος

Ο νεκρός της Α.Ε. του αιμνήστου Κυβερνήτου της Ελλάδος Ι.Α.Καποδίστρια, πληγωμένος εις το όπισθεν μέρος της κεφαλής, και εις τον δεξιόν βουβώνα.

Τα ευρυθέντα όπλα επί του Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλου, ήτοι δύο πιστόλια, το μεν κενόν, το δε πλήρες με τέσσαρας πάλλας, εν σελαχλίκι ουρανόχρουν ανοικτόν και εν μαχαιρίδιον μαυρομάνικον όμοιον με εκείνο το οποίον οι μάρτυρες εκθέτουσιν ότι είδον κείμενον κατά γης, μετά την πράξιν του φόνου, παρά τοις ποσί του πεπτωκότος Κυβερνήτου μετά την εκείθεν δραπετεύσιν των φονέων, και τα παραδοθέντα εις τον Κ. Βαρώνα Ρουάν Αντιπρέσβυν της Γαλλίας, παρά του Γ. Μαυρομιχάλου και των δύο στρατιωτών, Ιω. Καραγιάννου Ζητουνιώτου και Ανδρ. Γεωργίου Πατρέως, όπλα, ήτοι εν πιστόλι του Γ. Μαυρομιχάλου και εν σελαχλίκι στακτερόν έχον εις το κέντρον Φοίνικα κεντημένον με χρυσάφι, δύο πιστόλια του Ιω. Καραγιάννου, το μεν με 5 πάλλας, το δε με μίαν, ομού και εν μεγάλο μαχαίρι και δύο έτερα πιστόλια του Ανδρέα Γεωργίου, εκ των οποίων τα του Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλου, Γεωρ. Μαυρομιχάλου και Ιω. Καραγιάννου όλα όμοια κατά την ποιότητα και το μέγεθος, είχαν την αυτήν πυρίτιδα, τας αυτάς πέτρας και το αυτό λευκόν και πρόσφατον δέρμα εις τους λύκους των, κατά την περί τούτων υπάρχουσιν έγγραφον πράξιν της 5 Οκτωβρίου 1831.

ΕΝΕΠΕΚΙΔΗΣ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ, Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιέννης, *Ρήγας – Υψηλάντης – Καποδίστριας, Έρευναι εις τα αρχεία της Αυστρίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Γαλλίας και Ελλάδος*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Ιωάννου Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., Αθήνα 1965, σσ. 213-215.

32.

Καταγράφει ο Βέρνε:

«Ο Έλληνας ελευθερώθηκαν από τον τύραννό τους Καποδίστρια με γνήσια αρχαίο τρόπο· όχι μέσω των εφημερίδων και με άνανδρες φλυαρίες για ελευθερίες, αλλά με το ξίφος. Αυτή είναι αληθινή, μορφοποιημένη ελευθερία· όχι η δική μας, που τη βλέπουμε μόνο σε εικόνες, η ρομαντική· όχι δολοφονία αλλά έντιμη μάχη. Πάντοτε αισθανόμουν στην ψυχή μου βαθύτατη αντιπάθεια βλέποντας εκείνον τον πανούργο, τον διαποτισμένο με πονηριά πολιτικό, που είχε γεράσει στη σχολή του δεσποτισμού, να ηγείται ενός λαού που ζούσε και πέθαινε μόνο για την ελευθερία και την πίστη. Και έτσι κυβέρνησε· τίποτ' άλλο δεν ήταν η κυβέρνησή του παρά μια αδιάκοπη παιδοκτονία, μια ασταμάτητη απόπειρα δηλητηριασμού της ελευθερίας. Απαγόρευε τα ανώτερα διδακτήρια που ξεπερνούσαν τον κύκλο της αρίθμησης και της γραφής· ξεριζώσε την ελευθεροτυπία και επέβαλε σαν σε λαό παιδιών τη λογοκρισία και στην ίδια την άρθρωση. Χωρίς αμφιβολία, στην καταστροφή μπροστά στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνος είχε επίδραση πολιτική εκρηκτική ύλη. Συνέπεσε ώστε ο έχθρος της οικογένειας των Μαυρομιχαλαίων να φανεί σ' αυτούς και ως τύραννος της

πατρίδας. Ήταν δυνατόν οι Μαυρομιχαλαίοι να παραβλέψουν ότι ο Κυβερνήτης, μέσα στο ζήλο του για εκρωτισμό του κράτους, έβαλε Ρώσους αξιωματικούς σε κάθε πλοίο, ότι κατάντησε τον ελεύθερο στόλο της Ελλάδας όργανο των σχεδίων του τσάρου στην Ανατολή, όλα δηλαδή εκείνα τα γεγονότα που προκαλούν την αγανάχτηση, και τα οποία οδήγησαν τον ατρόμητο πατριωτισμό του Μιαούλη στο ολοκαύτωμα του Πόρου; Έτσι και συμπλέχτηκαν σε άλυτο δεσμό το ψυχολογικό αίτιο της ματωμένης εκδίκησης και ο πολιτικός παράγοντας. Και αν είχε απομείνει μια σπίθα μόνο ακόμη στις καρδιές τους από την εποχή που ο Καποδίστριας είχε προσφέρει ευεργεσίες σε μερικά μέλη της οικογένειας των Μαυρομιχαλαίων, αναγκαστικά θα έσβηνε μόλις θα επρόκειτο να γίνει εκλογή ανάμεσα στον προσωπικό φίλο και στον εχθρό της Ελλάδας.

»Και μείζον' όστις αντί της αυτού πάτρας

φίλον νομίζει, τούτον ουδαμού λέγω.

{«Και όποιος θεωρεί καλύτερο τον φίλο από την πατρίδα του, αυτόν δεν τον λογαριάζω». (*Αντιγόνη* του Σοφοκλή, στ. 182-183)}

»Γιατί ήταν αναντίρρητο ότι στην άγρια και αχαλίνωτη φύση των Μανιατών έβοσκε ο μεγάλος και δυνατός ενθουσιασμός για την ελληνική πατρίδα, που είναι τόσο φανερό και γεμάτο ελπίδες χαρακτηριστικό των σημερινών Ελλήνων. Και ενώ κανένας δεν υπήρχε ανάμεσα στους πιο ευγενείς και μορφωμένους Έλληνες που να μην καταδικάζει τη δολοφονία του Κυβερνήτη, κανένας επίσης δεν υπήρχε που να μην ελπίζει ότι η *κακή* και απόβλητη πράξη δε θα έφερνε *καλύτερους* καρπούς. Στην αντιπολίτευση υποχώρησε πρόσκαιρα το μίσος που είχε ορκιστεί κατά του Κυβερνήτη, μπροστά στις σοβαρές και γενικές πατριωτικές σκέψεις».

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας*, Μεταγραφή στην απλή νεοελληνική – πρόλογος – σχόλια: Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Εκδοτικός Οίκος: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1996, σσ. 415-417.

33.

Από τα απομνημονεύματα του Στρατηγού Μακρυγιάννη:

«Σκοτώνοντας ο Κυβερνήτης, κανένας εις τ' Ανάπλι δεν ανακατώθη ούτε πολίτης, ούτε στρατιωτικός. Τον πήραν με παράταξη μεγάλη, (τον μπαλσάμωσαν) και τον είχαν εις την εκκλησίαν εις τον Αγιώργη. Οι μεγάλοι άνθρωποι κάνουν μεγάλη λάθη κι ο Κυβερνήτης εχάθη από τα μεγάλα λάθη του. Και η καημένη πατρίδα, η αθώα, θα συντριφτή, ότι πισού οι λύκοι θα φάνε τα πρόβατα. Έχει αμαρτίες ακόμα αυτήνη, η δυστυχισμένη, και οι τίμιοι αγωνισταί και οι χήρες των σκτωμένων και τ' αρφανά τους παιδιά, κι όσοι θυσίασαν το εδικόν τους, όπου ήταν νοικοκυραίοι και μείναν διακονιαραίοι και ψωμοζητούν όλοι οι τοιούτοι θα πάθουν· κι ο Θεός συχωρέση τους αίτιους και σ' αυτόν να δώσουνε λόγο. Ότι από λάθη του Κυβερνήτη μας κι

αυτός σκοτώθη και την πατρίδα αφάνισε· ότι μάτα μας έριξε εις την κυβέρνηση και δικαιοσύνη του Κολοκοτρώνη, του Κωλέτη, του Μεταξά, του Μαυροκορδάτου, του Ζαΐμη, των Ντεληγιανναίων, των Λονταίων, του Κουντουργιώτη. Με δάκρυα πικρά σημειώνω αυτά, ότι όλοι στο σκοτάδι θα τρέζωμεν και φοβούμαι μην τζακιστούμεν. Ο Θεός ας κάμη την ευσπλαχνίαν του και το έλεός του, να λυπηθεί τους αθώους. Αν έδιναν του Μιαούλη εις δύο χιλιάδες τα τάλαρα, να παίρναμεν το Παλαμήδι, τίποτα δεν θα γένεταν – ούτε ο Κυβερνήτης να χαθή, ούτε τόσοι άνθρωποι να σκοτωθούν, ούτε τα καράβια να καγούν, ότι τότε συνάζονταν οι πληρεξούσιοι και τελείωσαν όλα. Αλλά μου παραγγέλνουν με τον Μιαούλη, «θα γένη διαφορετικά». Εύγε σας, καλοί πατριώτες, όπου θα λευτερώσετε πατρίδα και θα γένουμε κι εμείς έθνος κατά τους αγώνες μας».

Τιμή στον Ιωάννη Καποδίστρια, Συναγωγή κειμένων – Επιμέλεια: Νίκος Ορφανίδης, Σειρά: Ελληνομνήμων 14, Ακτή, Λευκωσία 2008, σσ. 76-77.

34.

«Περί τα τέλη του 1835 ηκούσαμεν τον Κύριον... να ειπή, εις φιλικήν συναναστροφήν τα ακόλουθα. «Τρία πράγματα έβλαψαν τον Κυβερνήτην, ο σύντροφος της εξουσίας φθόνος, άδικος δυσαρέσκεια πολλών, και η ελευθεροστομία και το αυστηρόν του ανθρώπου· οι αδελφοί του πολύ τον έβλαψαν. Ο Κυβερνήτης προσκάλεσε διαφόρους γερουσιαστάς, μέσα Ιουλίου του 1831, δια να τους παρακινήση να φέρουν εις τέλος μερικά νομοσχέδια, τα οποία τους είχε καθυποβάλει, μεταξύ των οποίων ήτον και το περί διανομής γης· εκρατούσεν εις το χέρι μίαν εφημερίδα ξένην και μας είπε, «ένα άρθρον περί Βολιβάρ μου έδωκεν αιτίαν να σας κράξω. Οκνεύετε εις το νομοσχέδιον περί διανομής γης, διότι δεν θέλετε την διανομήν, όπως την έχω, διότι δεν αγαπάτε την ισότητα. Θέλετε η διανομή να κατεβαίνει από τους μεγάλους εις τους μικρούς ενώ το σχέδιον μου αποβλέπει τώρα τους μικρούς. Θα έλθη και η δική σας αράδα· ενεργείτε, ενεργείτε, όσον είμαι ζωντανός· ημπορεί να έλθητε μίαν ημέρα και να με βρήτε κρύο κουφάρι. Θα έλθη άλλος και με τον οποίον δεν θα έχετε την ευκολίας να εξηγησθε καθώς με εμένα. Εις αυτόν θέλω να σας παραδώσω ως ελεύθερα και λογικά όντα, τουτέστιν ιδιοκτήτας. Ωφεληθήτε από τον καιρόν». – Εξηγεί εις τον ίδιον Κύριον... ο Κυβερνήτης το σχέδιόν του, πως έχει να υποτάξη την Σύραν «καμμία εκδίκησις· η εθνική συνέλευσις έχει να σκεπάση όλους και όλα πρόκειται περί της τιμής του έθνους».

Περί της ειλικρινούς και θετικής αποφάσεως του Κυβερνήτου εις το να διανεμηθή η εθνική γη εις το έθνος εννόμως, οι Κύριοι Ρήγας Παλαμίδης και Νικόλαος Πονηρόπουλος εις αξιομνημονεύτους συζητήσεις της εν Αθήναις εθνικής συνελεύσεως επρόσφεραν τας πλέον βεβαίας αποδείξεις».

Τιμή στον Ιωάννη Καποδίστρια, Συναγωγή κειμένων – Επιμέλεια: Νίκος Ορφανίδης, Σειρά: Ελληνομνήμων 14, Ακτή, Λευκωσία 2008, σσ. 55-56.

35.

«Ἦκουσα από τον Νικηταράν τα εξής· εις τον θάνατον του Κυβερνήτου ένας Τσοπάνης αποκοιμήθη από την λύπην του, ο λύκος του έφαγε τα πρόβατα: καλά έκαμε· τώρα όπου εχάθη και ο σκύλος, ας τα φάγη· αν δεν τάτρωγεν αυτός, άλλος θα τάτρωγε.

Ἦκουσα από τον Κύριον Π... ποτέ υπάλληλον της κυβερνήσεως εις το Νησί της Καλαμάτας ότι ο Κυβερνήτης είπεν εις τους Μανιάτας «εγώ είμαι θυρωρός, φυλάττω την παρθένο (εννοούσε την Ελλάδα), έχω χρεία της συνδρομής σας, δεν φθάνω μόνος· η παρθένος έχει πολλούς εραστάς».

Τα έλεγεν εις Μανιάταις, και Μανιάταις εσκοτώσαν τον νυμφίον εις την θύραν της Εκκλησίας ! – Ο Κυβερνήτης ήτον λυτρωτής του λαού, της φυλής, αλλ' ο λαός, η φυλή δεν εστάθη λυτρωτής του. Παράδειγμα ο Τσοπάνης και οι Πετρομπέδες. Ο Τσοπάνης αμέριμος, ως φαίνεται, αφίνει και ο λύκος του τρώει τον σκύλο, έπειτα αντί να τροχίση το σπαθί του, να πάρη το τουφέκι του να κυνηγήση τους λύκους, νηστάζει, του έρχεται ύπνος, κοιμάται και πλακώνει όλο το κοπάδι των λύκων και του τρώει και τα υπόλοιπα πρόβατα.

Οι Πετρομπέδες πάνε ακόμη μακρύτερα· σκοτώνουν και τον φύλακα, τον θυρωρό, τον Μεσσία ή δια να μη πειραχθή η ορθοδοξία κανενός, τον προφήτην τρίτης, τετάρτης τάξεως. Μεσσίας όμως είναι ο μεσίτης της καλής ιδέας που σμίγει γην και ουρανόν, που ανοίγει τα μάτια του κόσμου εις την αλήθειαν. Τα άνοιγε ο Κυβερνήτης;»

Τιμή στον Ιωάννη Καποδίστρια, Συναγωγή κειμένων – Επιμέλεια: Νίκος Ορφανίδης, Σειρά: Ελληνομνήμων 14, Ακτή, Λευκωσία 2008, σσ. 56-57.

36.

“

Ellade rediviva,
Reina illustre io ti saluto alfine,
In tua sembianza diva
D'eterni allori circondata in crine.
Starsi vegg'io presso al tuo nobile soglio
LIBERTA' che calpesta i ceppi tuoi
Con magnanimo orgoglio:
Luminose al tuo piè palme e corone,
O Madre alma d'eroi,
La Vittoria depone:
Mentre l'Europa attonita,
Al tuo valor plaudendo e al tuo consiglio,
Or su te fisa riverente il ciglio.”

“Tutte le Opere del professore Antonio Mezzanote, Perugino, Volume Quattro, “I Fasti della Grecia nel secolo XIX”, “Alla Nuova Grecia”, Bologna 1836, σελ. 199.

37.

“

Egli di viva spene,
O bella Grecia, a te volava acceso:
E visse al comun bene
Fino a l'estremo de' suoi giorni inteso!
Ei molto oprò; molti a incontrar perigli
Corse animoso; e oh quai lagrime or merta
Dagli orfani tuoi figli!
Per lui risorger gli abbattuti templi:
Per lui calcò l'aperta,
Dietro gli aviti esempi,
Via di saver multiplice
La non più rude Gioventù crescente,
E l'Arti belle Ei ravvivò già spente.

Corinto il sa, che un giorno
Fanciulletti mirò plauder giulivi
A Lui, lor padre, intorno,
Scotendo ne le man palme ed ulivi.
A brun vestite or Lui chiaman bramose
Invan le madri tra il funereo canto,
E le vedove spose!
Giustizia e Pace, per soavi modi,
Egli con raro vanto
Strinse in tenaci nodi:
Per Lui di regi e popoli
Cura tu fosti, e in tua luce novella
Splendesti, o Grecia, ai nostril di più bella.”

Tutte le Opere del professore Antonio Mezzanote, Perugino, Volume Quattro, “I Fasti della Grecia nel secolo XIX”, “Alla Nuova Grecia”, Bologna 1836, σσ. 201-202.

38.

«

Ma or, deh, tornin fratello
Tuo figlio alfin, più canti e men fervent;
Taccian gli odii rubella,
E germi sien d'indegne gare spenti!

Lor tu rimembra che di sangue un fume
La civica Discordia un giorno sparse,
Quand' essi a sè fer nume
Stolta d'imperio brama sitibonda,
Che i cuor più assalse ed arse
D'Ilisso su la sponda:
E intanto il rio Macedone
A opprimer con astute arti scendea
La mal concorde Libertade achea».

Tutte le Opere del professore Antonio Mezzanote, Perugino, Volume Quattro, "I Fasti della Grecia nel secolo XIX", "Alla Nuova Grecia", Bologna 1836, σελ. 203.

39.

Ο Rovani συγκρίνει τη μέθοδο που έγραψαν την ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, ο Γάλλος ακαδημαϊκός Rouqueville και ο Ιταλός συγγραφέας Ciampolini.

Ο Rouqueville, ήταν ο πρώτος που έδωσε μία λεπτομερή περιγραφή των γεγονότων αυτού του αξέχαστου πολέμου. Ο Ciampolini ήταν ο μόνος, που απέδωσε την ιστορία του ελληνικού λαού με βαρύτητα, αυστηρή ορθότητα και με ένα αρχαίο μεγαλείο, που ίσως ταιριάζει περισσότερο στον επίσημο μανδύα του Περικλή, παρά στο απλό και φαρδύ ένδυμα του Υψηλάντη και του Μπότσαρη. Το πρώτο είναι πιο δημοφιλές, πιο γραφικό, πιο επιβλητικό, ενώ το δεύτερο πιο πανηγυρικό και πομπώδη.

Ο Rovani διαχωρίζει τον τρόπο γραφής της ιστορίας του Γάλλου από εκείνη του Ιταλού συγγραφέα. Η αφήγηση του Γάλλου είναι αυθόρμητη και άφθονη σε ευλωτία, με οξεία διείσδυση και στις πιο μικρές λεπτομέρειες, με έντονες περιγραφές και μεγάλες δραματικές σκηνές. Ο Γάλλος περιέγραψε ό,τι έβλεπαν τα μάτια του για πολλά χρόνια, επηρεασμένος από την πρόκληση των καταστάσεων και όχι από εφευρετικότητα. Ενώ ο Ιταλός δεν μπορούσε να αποδώσει μόνο την αντανάκλαση των γεγονότων, αλλά να τα ανασκευάσει με φαντασία και να τα παρουσιάσει με την αρετή της τέχνης. Επομένως, ο Ciampolini εισχώρησε περισσότερο στην ιστορία από τον Rouqueville. Αλλά ο Ciampolini σταμάτησε την εξιστόρηση των γεγονότων στη ναυμαχία του Ναυαρίνου, που ήταν σαν το σπαθί του Μεγάλου Αλεξάνδρου στον Γόρδιο Δεσμό, και η οποία έκρινε τον πόλεμο, τερματίζοντας τα πεπρωμένα της Ελλάδας. Αυτό όμως δεν είναι το τέλος της ιστορίας της σύγχρονης του Ελλάδας. Αντίθετα, από αυτό το σημείο αρχίζει το γνωστό δράμα της νέου ελληνικού κράτους, από τα πεδία των μαχών στον ευρύτερο ορίζοντα της πολιτικής σκηνής και στον στοχασμό των πολιτικών ανδρών.

“Pouqueville fu il primo a raccontare con particolareggiata descrizione i fatti di questa guerra memorabile. Ciampolini fu il solo che, nel racconto della vita di questo popolo

moderno, abbia assunto una severità e una grandezza affatto antica, e più acconcia forse al manto di Pericle che alla veste succinta d'Hypsilanti e Bozzari. Il primo è più popolare e più pittoresco, il secondo è più oratorio”.

“Nella storia del Francese il racconto è spontaneo e abbondante, e s’insinua con acuta penetrazione nei più minuti particolari, le descrizioni vi sono evidenti, e il gran dramma vi palpita in ogni pagina, in ogni passo. Merito questo che più che all’ingegno è dovuto all’invito delle circostanze, per cui il Francese poté descrivere ciò che vide co’ propri occhi per anni molti, mentre l’italiano non poté applicare che la riflessione agli avvenimenti, e ricostruirli in fantasia e rappresentarli a noi colla virtù dell’arte”.

“Bene il Ciampolini si spinse più innanzi nel racconto che non poté il Francese. [...]. Il Ciampolini andò invece fino alla battaglia di Navarino, che fu come la spada d’Alessandro sul nodo gordiano, e che decise la Guerra e fermò i destini della Grecia.

Ma il termine della storia della Grecia moderna non deve esser questo. A tal punto, se si chiude l’epopea, comincia il dramma intimo, a dir così, della nuova Grecia, e con esso un nuovo interesse meno agitato, ma più intenso e continuo, pel quale se vien meno il campo agli studi degli uomini di Guerra, si dischiude un più ampio orizzonte alle meditazioni del politico e dello statista”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σσ. 4-5.

40.

Ο Rovani αναφέρει τις τάξεις των Ελλήνων: τον κλήρο, την ανώτερη τάξη, τους εμπόρους, τους γεωργούς, τους νησιώτες.

Ο κλήρος: Όλοι γνώριζαν ότι, υπό διάφορες συνθήκες, ο ανώτερος κλήρος, παρείχε σημαντικές υπηρεσίες στην Πύλη, περιορίζοντας την αγανάκτηση των Ελλήνων και επιστρέφοντάς τους στην υποταγή, όποτε επαναστατούσαν. Αλλά η τουρκική κυβέρνηση, προς δική της ατυχία και προς μελλοντικό πλεονέκτημα του ελληνικού έθνους, δεν μπόρεσε να τον εκτιμήσει και να τον ανταμείψει.

Όταν ο Μωάμεθ Β΄ ήταν κυρίαρχος της Κωνσταντινούπολης, συνειδητοποίησε ότι οι Τούρκοι δεν ήταν αρκετοί για να κατοικήσουν σε αυτή τη μεγάλη πρωτεύουσα και τα οικονομικά της αυτοκρατορίας θα εξαντλούνταν σύντομα, αν δεν είχε διατηρήσει μεγάλο αριθμό άπιστων υπηκόων στους οποίους επέβαλε φόρο. Ως εκ τούτου, χρησιμοποίησε τους Έλληνες για να προστατέψει την Κωνσταντινούπολη και διατήρησε τον Πατριάρχη στο υψηλό του αξίωμα. Καθώς ο ίδιος και οι διάδοχοί του κατέκτησαν την Αλβανία, τη Μακεδονία, την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, τη Λιβαδειά τον Μοριά, όλοι οι κληρικοί υπάγονταν στον πατριάρχη.

Ωστόσο, παρά την τεράστια δικαιοδοσία του, τα τεράστια έσοδά του και τη λαμπρότητα που του επέτρεψε με την πάροδο του χρόνου, η κυβέρνηση της Πύλης δεν θεώρησε τον Πατριάρχη ως εγγυημένο όμηρο της υποταγής των Ελλήνων. Γι’

αυτό τον λόγο, όταν έγινε η εξέγερση στον Μοριά, ο σουλτάνος αποκεφάλισε δημόσια τον πατριάρχη και πολλά μέλη της Ιεράς Συνόδου, για να αποθαρρύνει τους επαναστάτες και να αναγκαστούν να δεχτούν την προσφορά αμνηστίας.

Αλλά αυτό το μέτρο δεν πέτυχε όπως θα ήθελε η Πύλη, διότι μόλις διαδόθηκε η είδηση του θανάτου του Πατριάρχη, οι επίσκοποι των ελληνικών επαρχιών δήλωσαν ανεξάρτητοι από τον πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης και οργισμένοι εξέφρασαν το ανάθεμα κατά του νέου Πατριάρχη, που εξέλεξε ο Σουλτάνος. Με αυτό το γεγονός, η Υψηλή Πύλη στερήθηκε τα πλεονεκτήματα που προέκυπταν από την επιρροή που ασκούσε ο Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης στον ελληνικό λαό.

Οι κατώτεροι κληρικοί της Ελληνικής Εκκλησίας στην Τουρκία κατηγορήθηκαν, δικαίως όπως επισημαίνει ο Ronani, για άγνοια, δεισιδαιμονία και τάση για μυστικιστικές ιδέες. Αντίθετα, ο ανώτερος κλήρος ήταν πάντα άξιος και στόχευε στη βαθύτερη λατρεία. Παρουσίαζε πάντα εξαιρετικά διακεκριμένους άνδρες με ζέση, σοφία και φιλανθρωπία. Ακούραστους και ένθερμους ζηλωτές για πρόοδο και ελευθερία. Από τις πρώτες προσπάθειες της Ελληνικής Επανάστασης, συμμετείχαν στο γενικό κίνημα και άσκησαν μεγάλη επιρροή στα συμβούλια του έθνους.

Στα μοναστήρια του Αγίου Όρους, οι ιερείς της Ελληνικής Εκκλησίας έλαβαν την πρώτη τους εκπαίδευση. Στις κοιλάδες αυτού του βουνού, οι ενθουσιώδεις ερημίτες, που πήραν τα όπλα στο όνομα της νέας Ελλάδας, ξεκίνησαν τη μοναχική τους ζωή με προσευχή, δουλειά, σιωπή και πέθαναν πολεμώντας για τη νεογέννητη ελευθερία της πατρίδας τους.

Η ανώτερη τάξη: Όσον αφορά την ανώτερη τάξη της κοσμικής κοινωνίας, πολλές από τις παλαιές ελληνικές οικογένειες ζούσαν στην Τουρκία. Ήταν απόγονοι των διαφόρων δυναστειών που κατέλαβαν σταδιακά τον θρόνο της Κωνσταντινούπολης ή της Τραπεζούντας ή ήταν απόγονοι των μεγάλων αξιωματούχων του θρόνου του Βυζαντίου. Τέτοιες οικογένειες ήταν οι Μαυρογένηδες, οι Υψηλάντηδες, οι Καντεμίρ, οι Μαυροκορδάτοι, οι Κατακουζηνοί κι άλλοι. Μερικές από αυτές τις οικογένειες, ικανοποιημένες με τον μικρό τους πλούτο, ζούσαν σε πατριαρχικό περιβάλλον, σε ορισμένα νησιά ή στην ηπειρωτική Τουρκία. Οι περισσότερες διέμεναν στην πρωτεύουσα, ασχολούνταν με το εμπόριο ή υπηρετούσαν την Πύλη ως διερμηνείς ή συμμετείχαν σε άλλες δουλειές που απαιτούσαν γνώσεις, τις οποίες δεν είχαν οι Τούρκοι.

Ζώντας μαζί όλες αυτές οι ελληνικές οικογένειες της παλαιάς γενεαλογίας, μολονότι βρίσκονταν ανάμεσα στους μουσουλμάνους, προσχώρησαν ακλόνητοι στη θρησκευτική πίστη των προγόνων τους, παρόλο που πολλές φορές κάποιοι άνδρες βγήκαν από τη μήτρα τους και έγιναν οι αγαπημένοι του Σουλτάνου ή του Μεγάλου Βεζίρη. Ίσως, μόνο ένας να είχε ασπαστεί το Ισλάμ.

Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, ήταν ευρέως διαδεδομένη στην Ευρώπη η άποψη ότι τα μέλη αυτών των παλαιών ελληνικών οικογενειών ήταν πολύ περήφανα και απρόσιτα. Αλλά αυτό ήταν μόνο η συνέπεια του να πρέπει να υπηρετούν μία πολύ καχύποπτη

κυβέρνηση, η οποία τους ανάγκαζε να αποφεύγουν κάθε κοινοπραξία και φιλία, τόσο με τους διπλωμάτες των ξένων δυνάμεων όσο και με τους δικούς τους συμπατριώτες κατώτερης καταγωγής. Αυτή η υπερηφάνεια, όμως, ήταν μόνο από ανάγκη και για το φαίνεσθαι, γιατί μόλις ξέσπασε η ελληνική εξέγερση, όλες αυτές οι οικογένειες εγκατέλειψαν ξαφνικά την Κωνσταντινούπολη και αποσύρθηκαν στην Ελλάδα, με εξαίρεση την οικογένεια Καλλιμάχη, της οποίας ο πατέρας αποκεφαλίστηκε με εντολή του Σουλτάνου. Κάποια από τα μέλη τους έθεσαν τον εαυτό τους στην κορυφή της επανάστασης, άλλα κατείχαν θέσεις στην Εθνική Γερουσία, άλλα ανέλαβαν διπλωματικές αποστολές σε ξένες δυνάμεις, καθώς ήταν καλύτερα μορφωμένοι και πιο έμπειροι από τους Έλληνες των χαμηλότερων στρωμάτων. Θα ήθελαν όμως περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, την υποστήριξη και την προστασία κάποιου ισχυρά συγκροτημένου κράτους.

Οι έμποροι: Οι διορατικοί άνδρες που ασχολούνταν με το εμπόριο πάντα αφθονούσαν στην Ελλάδα. Αν δεν εκπαιδεύονταν στα σχολεία, μάθαιναν μέσα από τα ταξίδια και τις εμπειρίες τους. Στη συνέχεια, φέρνοντας μαζί τους τη γνώση, τα ήθη και τα έθιμα των διαφόρων λαών που συνεχώς επισκέπτονταν, μπορούσαν οι ίδιοι να προσφέρουν επαρκή εκπαίδευση στα δικά τους παιδιά.

Ο Έλληνας έμπορος ήταν πάντα ενεργός, εργατικός, επιχειρηματικός. Μόνο στην κοινή γνώμη επικρατούσε η σοβαρή κατηγορία της αμφίβολης πίστης του. Ήταν πολύ δύσκολο να αντικρούσεις μία κατηγορία τόσο αρχαία, τόσο διαδεδομένη και επιπλέον επιβεβαιωμένη από τις παραδόσεις της κλασικής λογοτεχνίας. Υπάρχει όμως ένα έγκυρο γεγονός, που μπορεί να ανατρέψει την έλλειψη εμπιστοσύνης των ξένων προς τους Έλληνες εμπόρους. Πριν ξεσπάσει η Επανάσταση, οι Τούρκοι είχαν μία άποψη για τους Έλληνες εντελώς αντίθετη με αυτή που ίσχυε στην Ευρώπη. Τόσο πολύ τους εμπιστεύονταν που θέλοντας να αποσπάσουν μέρος από την περιουσία, μερικών από τους πλουσιότερους μουσουλμάνους που ήταν στην υπηρεσία του Σουλτάνου, με κατάσχεση, επέλεγαν σχεδόν πάντα Έλληνες άνδρες ως θεματοφύλακες. Εκείνοι ποτέ δεν πρόδωσαν την εμπιστοσύνη που τους έδειχναν, αν και χωρίς κανένα κίνδυνο θα μπορούσαν να πλουτίσουν κι οι ίδιοι.

Κάτω από την τουρκική καταπίεση, τίποτα δεν ήταν πιο αγαπητό, σε μία κοινωνία των Ελλήνων, από το να μνημονεύουν το αρχαίο μεγαλείο του έθνους τους. Οι Έλληνες ήταν πάντα περήφανοι για την θρησκεία τους και σε όποια κατάσταση κι αν βρίσκονταν, ποτέ δεν διέκοψαν τη σχέση τους με την Χριστιανοσύνη. Καμία ακραία ανάγκη δεν θα μπορούσε να τους ωθήσει να υπηρετήσουν έναν μουσουλμάνο.

Οι αγρότες: Οι Έλληνες, αν και ειδικευμένοι στη γεωργία, πριν από την εξέγερση, δεν ήθελαν να καλλιεργήσουν τη γη. Ο αγρότης δεν μπορούσε να αλλάξει τόπο ή να κρύψει τα προϊόντα της εργασίας του, γιατί ήταν συνεχώς εκτεθειμένος στις παρενοχλήσεις των Τούρκων φοροεισπρακτόρων και κανένας δεν γλίτωνε από την απληστία τους. Για το λόγο αυτό, οι Έλληνες πάντοτε προτιμούσαν το εμπόριο, και κυρίως το ναυτικό, γιατί στη θάλασσα βρήκαν αυτή την ελευθερία που μάταια λαχταρούσαν στη στεριά.

Ειδικά, οι κάτοικοι της Λιβαδειάς ένιωσαν αυτή τη φλογερή επιθυμία, καταδικασμένοι να δουλέψουν τη δική τους γη για λογαριασμό των άλλων. Αλλά και οι κάτοικοι του Μοριά ήταν καταπονημένοι από την τουρκική καταπίεση. Οι προσπάθειες που έκανε ο Μοριάς για να ξεφύγει από την τουρκική κυριαρχία, έφερναν το αντίθετο αποτέλεσμα, βάραινε ο ζυγός. Οι ακραίες ταπεινώσεις και η εξαντλητική βαναυσότητα που ένιωθαν καθημερινά οι κάτοικοί του, τους ώθησε στην επανάσταση.

Οι νησιώτες: Οι Έλληνες των νησιών, που βρίσκονταν μεταξύ της Μικράς Ασίας και της ελληνικής ηπειρωτικής χώρας, ήταν λιγότερο καταπιεσμένοι από τους συμπατριώτες τους στις άλλες περιοχές της τουρκικής αυτοκρατορίας. Αφού πλήρωναν τον δημόσιο φόρο, τη δεκάτη και κάποιες άλλες αποζημιώσεις στην Πύλη, ο Σουλτάνος τους επέτρεπε μία δημοτική διοίκηση αποτελούμενη από Έλληνες άνδρες. Υπεύθυνοι για την προστασία των πρεσβυτέρων ή των αρχόντων, φρόντιζαν για την είσπραξη των φόρων, τη διατήρηση της τάξης και τον τερματισμό κάθε αναταραχής με ήπιους διακανονισμούς, ώστε οι Τούρκοι να μην βρίσκουν κάποιο πρόσχημα για να δημιουργήσουν μηχανορραφίες στις υποθέσεις τους. Αν βρισκόταν ανάμεσά τους κάποιος εύπορος άνδρας, του οποίου ο πλούτος και η καλή φήμη θα μπορούσε να επισκιάσει την τουρκική κυβέρνηση, τον έπειθαν να αυτοεξοριστεί για να μη εκθέσει τον τόπο σε επικίνδυνες καταστάσεις. Πρόσφεραν επίσης χρήματα για την απομάκρυνση των ανήσυχων πολιτών για να μη διαταραχθεί η δημόσια ηρεμία. Με αυτή τη διακυβέρνηση, τα νησιά του αρχιπελάγους έγιναν το άσυλο για τους Έλληνες του ηπειρωτικού χώρου. Παρατηρήθηκε ταχεία αύξηση του πληθυσμού, της βιομηχανίας, του εμπορίου και του ναυτικού. Αυτή η κατάσταση ευημερίας τους έκανε ευτυχισμένους κάτω από την κυριαρχία στην οποία υπάγονταν, αλλά είχαν τον διακαή πόθο να βγουν από αυτή την επισφαλή κατάσταση, στην οποία η περιουσία τους ήταν πάντα σε κίνδυνο. Επομένως, όχι μόνο ανταποκρίθηκαν άμεσα στην έκκληση των αδελφών τους από την ηπειρωτική Ελλάδα, αλλά έδειξαν και μία ισχυρή θέληση και επιθυμία, σε μεγαλύτερο βαθμό από τους καταπιεσμένους αδελφούς τους.

“Ognuno sa che in diverse circostanze l’alto clero ha resi importanti servigi alla Porta, frenando l’indignazione dei Greci e ravviandoli alla sommissione ogni qualvolta si ribellavano; ma il governo turco, per la sventura propria e pel vantaggio futuro della nazione greca, non ha saputo ricompensarlo”.

“Al principio del secolo era molto diffusa in Europa l’opinione che i membri di queste antiche famiglie greche fossero orgogliosissimi e inaccessibili, ma ciò non era che una conseguenza del dover servire ad un governo assai sospettoso, che li obbligava a scansare qualunque consorzio ed amicizia tanto coi diplomatici delle varie potenze estere, che coi loro stessi compatriotti di più basso lignaggio. Codesto orgoglio però non era che d’opportunità e d’apparenza, perchè appena scoppiò l’insurrezione greca, tutte queste famiglie abbandonarono di tratto Costantinopoli e si ritirarono in Grecia, ad eccezione della famiglia Callimachi, il vecchio capo della quale fu strangolato per ordine del sultano. Taluni de’ loro membri poi si posero addirittura alla testa della

rivoluzione, altri sedettero nel senato nazionale, altri assunsero diplomatiche missioni presso le potenze straniere, perchè come meglio istruiti e scaltriti dall'esperienza, più facilmente che le classi meno alte vedevano inciampi al risorgimento Greco, epperò desideravano più che altro l'appoggio e la protezione di qualche stato fortemente costituito".

"Il negoziante greco fu sempre attivo, industrioso, intraprendente: soltanto nella pubblica opinione fu soggetto di una grave accusa, quella della sua dubbia fede. È cosa assai difficile il ribattere un'accusa tanto antica e tanto diffusa e avvalorata inoltre dalle tradizioni della letteratura classica; ma c'è un fatto che può bene esser valido abbastanza per distruggere anche una sentenza passata in proverbio, ed è che i Turchi, prima che scoppiasse la rivoluzione, avevano de' Greci un'opinione affatto contraria all'invalsa in Europa, tant'è vero che volendo alcuni tra i più ricchi musulmani al servizio del sultano, sottrarre alla confisca qualche parte dei loro averi, scelsero quasi sempre uomini greci per depositari, nè mai si è dato il caso che questi abbiano violata la data fede, sebbene senza alcun pericolo potessero far propria l'altrui ricchezza".

"E più di tutti sentivano questo desiderio cocente gli abitanti della Livadia, condannati a lavorare per conto altrui la terra propria, e quelli della Morea aspreggiati di preferenza dall'oppressione turca.

I tentativi che la Morea ha fatto più volte per sottrarsi al dominio turco, non fece altro che rederne più pesante il giogo. L'eccesso delle umiliazioni e delle vessazioni che i suoi abitanti provavano quotidianamente, li ha spinti all'insurrezione".

"I Greci delle isole, situate tra l'Asia Minore e il continente greco, erano meno oppressi che quelli delle altre province dell'impero turco. Avuto riguardo alla regolarità onde pagavano alla Porta il testatico, le decime e qualche altro diritto, il sultano permetteva loro un'amministrazione municipale composta d'uomini greci. Presidiati da anziani od arconti, mettevano ogni lor cura nel sollecitare la percezione delle imposte, a mantener l'ordine, ed a finire amichevolmente ogni litigio, perchè i Turchi non potessero mai avere pretesto alcuno per intrigarsi nelle cose loro. Se per avventura trovavasi tra di essi qualche uomo opulento, le ricchezze e il credito del quale potessero dare la menoma ombra al governo turco, lo persuadevano ad esiliarsi spontaneamente per non esporre il paese ad espiazioni funeste; pagavano inoltre con danaro l'allontanamento di que' cittadini irrequieti che avrebbero potuto intorbidare la pubblica tranquillità. Per tal guisa le isole dell'Arcipelago, fatte asilo ai Greci del continente, videro aumentare rapidamente la popolazione, l'industria, il commercio, la marina. Nè codesto stato di prosperità li faceva contenti del dominio cui sottostavano, bensì rendeva loro ardentissimo il desiderio di uscire da quello stato precario che lasciava sempre in pericolo la loro fortuna. Però non solo risposero prontamente all'appello dei loro fratelli del continente, ma mostrarono poi un'energia di volontà che non si sarebbe potuto attendere maggiore dai loro fratelli *più infelici*".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σσ. 8-12.

41.

Διονύσιος Σολωμός

In morte di Ugo Foscolo

Pianse tua patria, o splendidissim' alma,
il di che 'l tuo partir da lei le spiacque;
e pianse poscia, e invidia la palma,
che Italica, e non sua, tanto ti piacque.

Ed or più piange, e batte palma a palma,
e nullo accento di dolor si tacque,
gridando: ahi che m'è tolta anche la salma,
che già famosa in terre stranie, e giacque!

Deh! Per quei, che Tu avesti, incliti fregi
d'ingegno e di virtù, ghefur di temper
che intellette saran sol dagli egregi,

Se non voi che Tua patria si consigli
Col dolor del suo danno, e pianga sempre,
fa che nasca per lei chi Ti somigli.

Μεταφράσεις

Δημήτριος Βικέλας

Ο Σολωμός προς τον Φώσκολον

(Εκ του ιταλικού υπό Δημ. Βικέλα)

Εθρήνησε η Ζάκυνθος, ψυχή μακαρισμένη

την μέρα οπού σ' έδωξε μακρυά της κακή Μοίρα
και πικραμένη άκουσε την θεϊκή σου λύρα
Ιταλικά να τονισθή και ξένους να ευφραίνει.

Και τώρα πιο πικρά θρηγεί και κλαίει απελπισμένη
Το θάνατό σου, και κτυπά την μια στην άλλη χείρα
και κράζει: ως κι από το κορμί μένω η έρμη χήρα
αυτού που δόξα απέκτησε και μνήμα εις γην ξένη!

Ω! για την δόξα σου αυτήν την ξένη, για την φήμη,
οπού εσκόρπισε παντού ο νους κι η αρετή σου,
για των μεγάλων έργων σου την αιωνία μνήμη,

αν θέλεις η πατρίδα σου να μην βαρυστενάζη,
και να μην κλαίη που γι' άλλη γη αντήχησε η φωνή σου
κάμε να γεννηθή γι' αυτήν ένας που να σου μοιάζει.

§

Γεράσιμος Μαρκοράς **«Στο θάνατο του Φωσκόλου»**

Έκλαψε η γη σου όταν επήες στα ξένα
και, ζηλεύοντας έκλαψε, την ώρα
που, αντί δική της δάφνη, απ' άλλη χώρα
δόξας κλωνάρι έχει μαγέψει Εσένα.

Και πικρότερα κλαίει, και απελπισμένα
μαζί χτυπάει τα δύο της χέρια τώρα,

φωνάζοντας: Δεν έχω η μαυροφόρα
μήτε νεκρό το σώμα του μ' εμένα!

Σε ξορκίζω στου νου και της ψυχής σου
τ' ατίμητα καλά, που τ' απεικάζει
Μόνον έξοχο πνεύμα, εμάς λυπήσου!

Κι αν, όπως τέτοια συφορά τη βιάζει,
δεν αγαπάς να κλάψει πάντα η γη σου,
τέκνο της άλλο ας βγει που να σου μοιάζει.

§

Γεώργιος Καλοσγούρος «Στο θάνατο του Φώσκολου»

Έκλαψε, υπέρλαμπρε, η πατρίδα σου θωρώντας
έρμη από σε την αγκαλιά της ν' απομένη,
κ' έκλαψε πάλι για τη δάφνη σου, πονώντας
π' όχι δική της τόσο σ' άρεσε, αλλά ξένη.

Και πικρότερα τώρα δέρνεται χτυπώντας
χέρι με χέρι, κι ανακράζει απελπισμένη
«Ωϊμέ! και το κορμί μου παίρνουν, που και ζώντας
στα ξένα ήυρε τιμή, στα ξένα και πεθαίνει!»

Αχ! για τα εξάισια αυτά που σ' εδόξασαν κάλλη
του νου και της καρδιάς και δύναμη είχαν τόση,
που μοναχά θα τα νοήσουν οι μεγάλοι,

αν η πατρίδα σου δε θέλεις να σπαράζει
πάντα στον πόνο και στο κλάμα της να λιώση,
κάμε σ' αυτήν να βγει κάποιος που να σου μοιάζει.

§

Σπυρίδων Δε Βιάζης
«Στον θάνατο του Φωσκόλου»

Έκλαψε η πατρίδα σου, ω λαμπρότατη ψυχή, την ημέ-
ρα που ελυπήθηκε για την αναχώρησί σου. Έκλαψε
πάλι φθονώντας τη δάφνη, που ιταλική και όχι δική της
τόσο σου άρεσε.

Και τώρα ακόμη περισσότερο κλαίει απελπισμένη φω-
νάζοντας: Ωϊμέ, μου πήρανε και το λείψανο που δο-
ξασμένο σε ξένη χώρα έμεινε.

Α! για αυτά, που συ είχες δοξασμένα στολίδια του νου
και της καρδιάς που ήσαν τόσο σπουδαία, που μονά-
χα οι μεγάλοι τα νοιώθουν,
αν θέλεις η πατρίδα σου να μην κλαίη πάντα για τον
πόνο της, κάμε σ' αυτήν να γεννηθή ένας να σου μοιάζει.

§

Γεράσιμος Σπαταλάς
«Στον θάνατο του Φωσκόλου»

Έκλαψε η γη σου, υπέρλαμπρε, από θλίψη

την ημέρα που μίσεψες, και πάλι
έκλαψε και σου ζήλεψε τη δόξα
που δική της δε σ' άρεσε, μα ξένη.

Και πιο κλαίει τώρα κι ένα χέρι στ' άλλο
χτυπά και ξεφωνίζει από τον πόνο:
Αχ μου στερούν και το κορμί του ακόμα,
που 'βρε δόξα και θάνατο στα ξένα.

Αχ! γι' αυτά τα πολύτιμα στολίδια
του νου και της καρδιάς, όπου ήταν τέτοια,
που θα τα νοιώσουν οι εκλεχτοί μινάχα,

αν η γη σου δεν θες για τη ζημιά της
να πονή, και διαρκώς να κλαίη, κάμε
άλλος να βγη σ' αυτήν που να σου μοιάζη.

§

Κώστας Καιροφύλας **«Στον θάνατο του Φωσκόλου»**

Έκλαψε, υπέροχη ψυχή, η πατρίδα
όταν με λυπή σ' είδε να μακραίνης,
κι έκλαψε σαν εζήλεψε τη δάφνη
που ιταλική ήθελες κι όχι δική της.

Και τώρα πιο θρηνεί και χτυπά χέρια
και δεν σωπαίνει το βαθύ της πόνο,

φωνάζοντας: «Μου 'κλέψαν το κορμί του
το φημιστό, που σε ξένη γη ετάφη».

Για εκείνα, ωϊμέ, που σε στολίζαν δώρα
του νου και της καρδιάς, που είναι σφραγίδα
στα πνεύματα τ' ανώτερα μονάχα,

αν η πατρίδα σου δεν θες να κλαίη
πάντα για το χαμό σου, τότε κάμε
να γεννηθή κάποιος που να σου μοιάζει.

ΣΓΟΥΡΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ, *Foscolo ο Φιλοπάτρις, Απεικονίσεις, Απηχήσεις, Αντικατοπτρισμοί του έργου του στον ελλαδικό χώρο*, Β' Έκδοση Επαυξημένη, Εκδόσεις: ΚΑΚΤΟΣ 2023, σσ. 451-455.

SGOURIDOU MARIA, *Foscolo: L' amante della patria, Raffigurazioni, Risonanze, Riflessi della sua opera in Grecia*, Traduzione: Marco Ballestrazzi, 2a Edizione, Pubblicazioni: KAKTOS 2023.

Στο Θάνατο του Ούγου Φοσκώλου

Έκλαψε, ω υπέρλαμπρη ψυχή η πατρίδα σου τη μέρα
που τόσο την πίκρανε ο μισεμός σου,
κι έκλαψε κι ύστερα κι εφτόνεσε τη δάφνη,
που ιταλική, κι όχι δική της, τόσο σου άρεσε.

Και τώρα κλαίει πιο πολύ και με το 'να χέρι δέρνει τ' άλλο
Και δε σταματά να λέει τον πόνο της, φωνάζοντας:
Οιμέ, που δε μου αφήνουν ούτε το κορμί,
που ξακουστό τριγύριζε στα ξένα κι είναι εκεί θαμμένο.

Αχ, μα τις περίφημες που σε στόλιζαν χάρες
του πνεύματος και της αρετής και που ήταν τέτοιες
που θα τις νιώσουν μονάχα οι ξεχωριστοί,

αν δε θέλεις η πατρίδα σου να κλειστή στον πόνο της
για τη συφορά της και να κλαίη ολοένα,
κάμε να γεννηθή γι' αυτήν κάποιος που να σου μοιάζει.

Μετάφραση: Λίνος Πολίτης

§

Στο θάνατο του Ugo Foscolo

Εθρήνησε η Πατρίδα σου, λαμπρότατη ψυχή,
τη μέρα που τη λύπησε ο μισεμός σου
και πιο πολύ εθρήνησε και ζήλεψε τη δάφνη
που ιταλική κι όχι δική της τήνε θέλησες.

Και τώρα πιότερο θρήνει, και τα χέρια χτυπάει
τόνα με τ' άλλο, μ' όλες του πόνου τις κραυγές
φωνάζοντας: αλοίμονό μου, μου στερούν
ως και το λείψανο ακόμα
που δοξασμένο σε ξένη γης κοιμάται!

Ω, για εκείνα τα περίλαμπρα που εσύ είχες σημάδια
πνεύματος κι αρετής, κι ήτανε τέτοια που νοητά
από τους εκλεκτούς μονάχα νάναι,

αν δεν ποθείς να βυθισθεί η Πατρίδα σου μες στην οδύνη
της συφοράς της και να θρηνεί αιώνια,
κάνε να γεννηθεί γι' αυτήν κείνος που να σου μοιάζει.

Μετάφραση: Μαργαρίτα Δαλμάτη

42.

Ugo Foscolo

Dei Sepolcri

All'ombra de' cipressi e dentro l'urne
confortate di pianto è forse il sonno
della morte men duro? Ove più il Sole
per me alla terra non fecondi questa

bella d'erbe famiglia e d'animali,
e quando vaghe di lusinghe innanzi
a me non danzeran l'ore future,
nè da te, dolce amico, udrò più il verso
e la mesta armonia che lo governa,

nè più nel cor mi parlerà lo spirto
delle vergini Muse e dell'amore,
unico spirto a mia vita raminga,
qual fia ristoro a' di perduti un sasso
che distingua le mie dalle infinite

ossa che in terra e in mar semina morte?

Vero è ben, Pindemonte! Anche la Speme,
ultima Dea, fugge i sepolcri; e involve
tutte cose l'obblío nella sua notte;
e una forza operosa le affatica
di moto in moto; e l'uomo e le sue tombe
e l'estreme sembianze e le reliquie
della terra e del ciel traveste il tempo.
Ma perchè pria del tempo a sè il mortale

invidierà l'illusion che spento
pur lo sofferma al limitar di Dite?
Non vive ei forse anche sotterra, quando
gli sarà muta l'armonia del giorno,
se può destarla con soavi cure
nella mente de' suoi? Celeste è questa

corrispondenza d'amorosi sensi,
celeste dote è negli umani; e spesso
per lei si vive con l'amico estinto
e l'estinto con noi, se pia la terra
che lo raccolse infante e lo nutriva,

nel suo grembo materno ultimo asilo
porgendo, sacre le reliquie renda
dall'insultar de' nembi e dal profano
piede del vulgo, e serbi un sasso il nome,
e di fiori odorata arbore amica

le ceneri di molli ombre consoli.

Sol chi non lascia eredità d'affetti
poca gioja ha dell'urna; e se pur mira
dopo l'esequie, errar vede il suo spirto
fra 'l compianto de' templi Acherontei,
o ricoversi sotto le grandi ale
del perdono d'Iddio: ma la sua polve
lascia alle ortiche di deserta gleba
ove nè donna innamorata preghi,
nè passeggiar solingo oda il sospiro

Che dal tumulto a noi manda Natura.

§

Μετάφραση: Λορέντζος Μαβίλης **Από τους «Τάφους»**

Σ' ήσκιο κυπαρισσιών και μες σε υδρίες
γλυκαμένες με κλάψα είναι ίσως ο ύπνος
του θανάτου αλαφρύτερος; Αν ο ήλιος
για με της γης πλιά δεν πληθαίνει τούτη

την ωραία φαμίλια από ζώα και χόρτα,
και σαν μπροστά μου πλουμιστές μ' ελπίδες
δε θα χορεύουν οι Ώρες που θε να 'λθουν,
ούτε, φίλε, από σε θ' ακούω το στίχο
και την πικρή αρμονία που κυβερνά τον,

ούτε η πνοή στην καρδιά πλιά θα μου κρένη

των παρθένων Μουσών και της Αγάπης,
μονάχη πνοή της άστατης ζωής μου,
ποιο θα 'ναι παρηγόρημα μια πέτρα
για τες χαμένες μέρες να χωρίζει

τα κόκκαλά μου απ' τ' άμετρα που σπέρνει
στες στεριές και στες θάλασσες ο Χάρος;
Αλήθεια, Πινδεμόντη, κ' η Ελπίδα,
στερνή θεά, τους τάφους φεύγει κι όλα
η λησμονιά στη νύχτα της τυλίζει

κι από σάλο σε σάλο τα κουράζει
μια δύναμι δουλεύτρα κι όλα, ανθρώπους,
τάφους, στέρνες θωριές κι απομεινάρια
της γης και τ' ουρανού ο καιρός αλλάζει.
Μα γιατί πρωτ' απ' τον καιρό του εαυτού του

θα φτονέση ο θνητός την πλάνη που τον
σταματά και νεκρόν στην θύρα τ' Άδη;
Δε ζη αυτός τάχα και στο χώμα, τόμου
βουβή θα του 'ναι η αρμονία της μέρας,
αν με γλυκές φροντίδες στων δικών του

το νου μπορεί να την ξυπνά; Είναι ουράνια
η ανταπόκρισι τούτη της αγάπης,
ουράνιο δώρο στους θνητούς. Και ζούμε
συχνά γι' αυτήν με το νεκρό μας φίλο
και αυτός μαζί μας, αν η γη πονώντας

που παιδί τον εδέχτη κ' έθρεψέ τον,
δώση άσυλο στερνό και σας σε μάννας
κόρφο αμίαντο το λείψανο φυλάξη
από της μπόρας το δαρμό κι απ' τ' όχλου
τ' ανίερο πόδι και μια πέτρα γλύση
τ' όνομα κ' ένα δένδρο μυρωμένο
τη στάχτη μ' ήσκιους απαλούς γλυκάνη
μόνο όποιος πίσω αγάπες δεν αφήνει
λίγο τους τάφους χαίρεται, κι αν πέρα
κοιτάξη από το ξόδι, την ψυχή του

βλέπει να παραδέρνη μες το θρήνο
των αχερούσιων τέμπλων, ή αποκάτου
από του θείου συχώριου τα μεγάλα
φτερά να καταφεύγη. Με τη σκόνι
αφήνει σ' έρμου σβώλου τα φλεσκούνια,

όπου ούτε να προσεύκεται γυναίκα
ερωτευμένη, ούτε ν' ακούη διαβάτης
μοναχικός το στέναγμα που στέρνει
σ' εμάς η φύσι μες απ' τα μνημούρια.

§

Οι Τάφοι

Αφιερωμένο στον Ιππόλυτο Πινδεμόντη

Στον ίσκιο των κυπαρισσιών και μες τους τάφους
δροσισμένους με κλάμα, ειν' ίσως του θανάτου
ο ύπνος πλιο γλυκός; Αν πλια για μένα ο ήλιος

στη γη δε θ' ανασταίνει την ωραία τούτη
από μύρια χορτάρια γενεά και ζώα,
κι όταν εμπρός μου με τα μάγια τους πλανήτρες
δε θα πλέκουν χορούς οι ώρες που θε νάρθουν,
κι από σε, γλυκέ φίλε, δε θ' ακούσω το στίχο
και τη λυπητερή αρμονία που τον κυβερνά,
μήτε πλια στην καρδιά δε μου μιλή το πνεύμα
των παρθένων Μουσών και της Αγάπης, μόνη
παρηγοριάς πνοή στην άστατη ζωή μου,
τι ξαλάφρωμα θάναι του χαμού μια πέτρα,
τα κόκκαλά μου να χωρίζη από τα μύρια,
που στεριάς και πελάγου παντού σπέρνει ο Χάρος
Πικρή 'ναι αλήθεια ω Πινδεμόντη! και η Ελπίδα
στερνή θεά, φεύγει τους τάφους, και τυλίζει
τα πάντα η Λησμονιά στη σκοτεινή της νύχτα,
και μια δύναμη δουλεύτρα να κουράζει
μ' άκοπο κίνημα, κι ανθρώπους και μνημεία
και τες υστερινές θωριές κι απομεινάρια
τα' ουρανού και της γης, όλα ο Καιρός θα διώξη
την απάτη, που, ας είναι πεθαμένος, όμως
τον σταματά στου Άδη το κατώφλι; Μήπως
δεν έχει αυτός ζωή και μες στον τάφον, όταν
βουβή θα τούναι της ημέρας η αρμονία,
ανίσως με γλυκές φροντίδες των δικών του
μπορεί σ' αυτούς να την ξυπνήση; Ουράνιο δώρο
είναι η συγκοινωνία τούτη της αγάπης,
ουράνιο ναι για τους θνητούς κι αυτή μας κάνει
συχνά κ' εμείς να ζούμε με νεκρό μας φίλο
και μ' εμάς ο νεκρός, αν σπλαχνική γεννήτρα

η γη, που τον εδέχθη βρέφος κ' έθρεφέ τον,
άσυλο υστερινό στο μητρικό της κόρφο
στέργοντάς του, ιερά τα' απομεινάρια σκέπει
απ' ανέμων ροπές και απ' του βεβήλου ανθρώπου
το πόδι, και φυλάγει τα' όνομα μια πέτρα,
και φιλικό και απ' άνθια μυρωδάτο δέντρο
τα λείψανά του με γλυκούς ίσκιους δροσίζει.

Μόνο γι' αυτόν που κλήρα δεν αφήνει αγάπης
λίγη χαρά 'χει ο τάφος, κι αν ποτέ και πέρα
απ' τη θανή κοίτα, να παραδέρνει βλέπει
το πνεύμα του στους θρήνους του Αχερούσιου κόσμου,
ή κάτω απ' τες τρανές φτερούγες να προσφεύγη
του ελέους του Θεού· τα λείψανά του όμως
στ' αγριόχορτ' αφήνει γης πανέρμης, όπου
ούτε προσεύχεται γυναίκα ερωτεμένη,
ούτε το στεναγμό μοναχικός διαβάτης
ακούει, που από το μνήμα σ' εμάς στελν' η Φύση.

Όμως ο καινούργιος νόμος σήμερα για τους τάφους
μακρυνά διώχνει απ' τα μάτια που πονούν, και αρνείται
τ' όνομα στους νεκρούς. Και δίχως τάφο κείται
ο ψάλτης σου, που εσένα, ω Θάλεια, υμνολογώντας
στο φτωχικό του σπίτι ανάστησε μια δάφνη
μ' αγάπη μακρυνή και σουπλεκε στεφάνια·
και με το γέλιο σου του στόλιζες συ τα' άσμα,
που τους Σαρδανάπαλους Λομβαρδούς κεντούσε,
περίχαρους μονάχα ν' αγροικούν τα βώδια,
π' όθε ο Τίκινος τρέχει κι απ' του Αδούα τ' άντρα
με γλυκές τους ευφραίνουν σκόλες και τραπέζια.
Πού είσαι, ωραία Μούσα, πού; Την αμβροσία

να πνέη δεν αγροικώ, προμήνυμά σου θείο,
εδώ μέσα σ' αυτά τα δέντρα που καθίζω
και κλαίω τη μητρική μου στέγη. Και συ ερχόσουν
και του γέλαες σ' αυτή τη φιλουριά αποκάτου,
που τώρα με γυρτά τα φύλλα αναστενάζει
πως δε σκέπει, ω θεά, του γέροντα το μνήμα,
που μια μέρα γαλήνη εδρόσιζε τον κ' ίσκιους.
Μες τους πρόστυχους τάφους ίσως συ κοιτάξεις
γυρνώντας, που κοιμάται το ιερό κεφάλι
του Παρίνη σου; Μεσ' από τα τείχη της ίσκιους
σ' αυτόν δεν έστησαν η πόλις, μαθημένη
να κολακεύη αχρεία μελωδούς ευνούχους,
όχι πέτρα, όχι λόγο' και τα κόκκαλ' ίσως
με την κομμένη κάρα του αιματώνει ο κλέφτης,
όπου τα κρίματα έχει αφήση στην κρεμάλα.
Στες πέτρες να σγαρλίζη ακούς και στα στελέχια
χαμένη σκύλα τριγυρίζοντας τους τάφους,
κ' έρμη να ουρλιάζη πεινασμένη, και να βγαίνει
απ' το κρανίον, όπου εξέφευγε το φέγγος
της Σελήνης, ο πούπος, στους σταυρούς πετώντας,
πούναι σπαρμένοι στην πεδιάδα του θανάτου,
και με πείσμα να σκούζη ο βρωμερός στ' αστέρια,
που στους λησμονημένους τάφους ξαποστέλνουν
αχτίνες σπλαχνικές. Στον ποιητή σου, Μούσα,
μάταια ζητάς δροσιές από τη μαύρη νύχτα.
Ωιμέ! Στους πεθαμένους άνθι δεν προβάλλει,
ανίσως από ανθρώπου παίνεμα δεν είναι
τιμημένο, κ' εγκάρδιο της αγάπης κλάμα.

Απ' την ημέρα που βωμοί, γάμοι, κριτήρια,

έκαμαν να πονούν τ' ανθρώπινα θηρία
τον εαυτό τους κι άλλους, έσωζαν οι ζώντες
από τον κακόγνωμον αιθέρα κι απ' τα' αγρίμια
τα θλιβερά του ανθρώπου λείψανα που η Φύση
μ' αιώνιες αλλαγές γι' άλλους σκοπούς ορίζει.
Των δοξαστών έργων σημάδι ήταν οι τάφοι
Και βωμοί για τα τέκνα, κ' έβγαιναν εκείθε
Οι χρησμοί των Λαρήτων, κ' εφοβούνταν όλοι
στων προπατόρων τους τα μνήματα τον όρκο·
θρησκεία που με τόπους ιερούς ποικίλους
της πατρίδας η αγάπη, των δικών το σπλάχνος,
για μακρυνές σειρές αιώνων μεταδώσαν.
Τους ναούς όχι πάντα πλάκες τάφου εστρώναν,
ουδέ βρώμα νεκρών σμιχτή με τα λιβάνια
τη δέηση εμίαιναν, ουδέ τες πολιτείες
γραμμένα σκέλεθρα ελύπιζαν· οι μητέρες
πηδούν στον ύπνο τρομασμένες, και τα χέρια
ξεγυμνωμέν' απλώνουν στ' ακριβό κεφάλι
του μωρού που βυζαίνει, μήπως το ξυπνήση
ο μακρύς γογγυσμός απεθαμένου ανθρώπου
που του Ναού ζητά τ' αγοραστό τρισάγιο
στους κληρονόμους. Κιτριές και κυπαρίσσια
μ' άδολες ευωδιές φουντώνοντας τ' αέρι
μια πρασινάδ' απλώναν άκοπη στους τάφους
άκοπο θύμημα, και βαρυσιμημένα
σταμινιά τα τάματα εδεχόνταν των δακρύων.
Κρυφοπαίρναν μια σπίθα από τον Ήλιο οι φίλοι
της γης μέσα το εντάφιο σκότος να φωτίσουν,
τι τα μάτια του ανθρώπου σβήνοντας, τον Ήλιο

ζητούν, και το στερνό το στεναγμό τους όλα
αναδίνουν τα στήθη προς το φως που φεύγει.
Αγνιστικά νεράκια χύνοντας οι βρύσες
αμάραντ' ανασταίνουν λούλουδα και γιούλια
πάνου στ' άχαρο χώμα, κι όποιος εκαθόνταν
γάλα να στάξη, να ιστορίσει τους καϊμούς του
στους πεθαμένους του ακριβούς, μιαν ευωδία
γύρω του αισθανόνταν σαν αύρας Ηλυσίων.
Απάτη αγάπης, που ακριβούς κάνει τους κήπους
των μνημάτων στες κόρες της Αγγλίας, όπου
τες παίρνει της μητέρας πώχουν χάσει ο πόθος
στα προάστεια της γης, όπου αγαθά να στέρξουν
τα Πνεύματα ευχήθηκαν γυρισμό του ανδρείου,
που το τρανό κατάρτι εξέκοψε απ' το σκλάβο
καράβι, κ' έσκαψέ το για στερνή του κλίνη.
Αλλ' εκεί που κοιμάται των γενναίων έργων
ο ζήλος, κ' είναι μόνοι της ζωής εργάτες
πλούτος και τρόμος, ανωφέλητα στολίδια
και πολυτάλαντα εικονίσματα του Άδη
προβάλλουν στήλες και μαρμάρινα μνημεία.
Των σοφών και πλουσίων κ' ευγενών ο όχλος,
Δόξα και νους του ωραίου Ιταλικού μας κράτους
και ζωντανός στ' άφιλα δώματα έχει τάφο
και μόνον έπαινο το στέμμα. Σ' εμάς μόνο
ο θάνατος ας δώση αναπαυμένον οίκο,
όπου τέλος η τύχη τους σκληρούς να πάψη
κατατρεγμούς της, κ' η φιλία να συνάξη
όχι κληρονομία θησαυρών, αλλ' άγιες
λαχτάρες της καρδιάς κ' ελεύθερο τραγούδι.

Ορμή σ' έργα λαμπρά στ' ανδρεία στήθη ανάφτουν
των ανδρείων οι τάφοι Ιππόλυτε· και ωραίο
κατασταίνουν στον ξένο και ιερό το χώμα
που τους εδέχθη. Εγώ σαν είδα το μνημείο,
όπου αναπαύεται το σώμα του Μεγάλου,
που ενώ των βασιλέων ακονά το σκήπτρο,
απ' τες δάφνες το γδύνει και στα έθνη δείχνει
τι δάκρυα στάζει και τι αίμα και στο μνήμα
εκεινού που καινούριον Όλυμπο στη Ρώμη
στους θεούς έχει στήσει· κ' εκείνού που είδε
να γυρνούν κι άλλοι κόσμοι στ' ουρανού το θόλο,
και να τους χύνη φως ασάλευτος ο Ήλιος,
όθεν για το τεράστιο πέταγμα του Άγγλου
εξαστέρωσε πρώτος τα' ουρανού τους δρόμους,
ω ζηλεμένη, έκραξα, συ για τες ουράνιες
ζωή χορτάτες σου πνοές, και για τα ρείθρα,
που απ' τ' ακροβούνια τους τ' Απέννινα σου χύνουν!
Χαροποιά για τον αιθέρα σου η Σελήνη
με φως σου ντύνει λαμπυρότατο τα πλάγια
όλα γελούμεν' απ' τον τρύγο, και οι κοιλάδες
από σπίτια παντού σπαρμένες κ' ελαιώνες
θυμιάματα μυρι' ανθιών στέλνουν στέλνουν στα ουράνια.
Και πρώτη συ άκουσες τ' άσμα, ω Φλωρεντία,
όπου του Γιβελλίνου ιλάρωσ' εξορίστου
την οργή, και γονείς συ ποθητούς και γλώσσα
έδωσες το γλυκό της Καλλιόπης χείλο,
που γυμνό στην Ελλάδα και γυμνό στη Ρώμη
τον Έρωτα, μ' αγνό στολίζοντας μαγνάδι,
στης Ουρανίας τον ξανάδινε Αφροδίτης

τον κόρφο· αλλά και πλέον ζηλευτή που σ' ένα
ναό τες δόξες μας φυλάγεις, μόνες ίσως
απ' όταν ο κακός φραγμός των Άλπεών σου
και η παντοδύναμη αλλαγή των ανθρωπίνων
άρματα και αγαθά σου άρπαζαν, και πατρίδα
και βωμούς, και τη μνήμη αν εξαιρέσης, όλα.
Γιατί ανίσως ελπίδα δόξας στα γενναία
ποτέ των Ιταλών πνεύματα λάμψη, εδώθε
το προμήνυμα θάβγη. Και σ' αυτές τες πέτρες
ν' ανασταίνει το πνεύμα εσύχναζεν ο Αλφιέρης.
Με τη Μοίρα ωργισμένος, άφωνος στες έρμες
του Άρνου οχθιές παράδερνε, ουρανό και κάμπους
με λαχτάρα κοιτώντας, και καθώς καμία
δεν του γλύκαινεν όψη ζωντανού τον πόνο,
εδώ στεκόνταν ο αυστηρός, και στη θωριά του
μια χλωμάδα θανάτου εχύνονταν κ' ελπίδα.
Μ' αυτούς κοίτετ' αιώνιος, κ' έρωτα πατρίδας
τα κόκκαλά του αποζητούν. Α ναι, από κείνη
τη σεβαστήν ειρήνη μια θεότης κρένει·
κ' έθρεφ' ενάντια των Περσών στο Μαραθώνα,
όπου έστησαν οι Αθήνες τάφους των προμάχων,
αντριά και οργή σ' όλα τα στήθη. Ο ταξιδιώτης,
που κάτω από την Εύβοια αρμένιζ' εκεί πέρα,
έβλεπε στ' άσωστο σκοτάδι σπιθοβόλα
κράνη και σπαθιά μύρια σμίγοντας ν' αστράφτουν,
πυρές αχνούς φλογώδεις να καπνίζουν, λάμψες
σκορπώντας απ' τα σίδερά τους πολεμάρχων
ίσκοι τη μάχη να ζητούν, και μες τη φρίκη
της νυχτικής σιωπής απλώνονταν στους κάμπους

μια χλαλοή φαλάγγων και σαλπίγγων ήχος
κ' ένα τρέξιμο αλόγων που ακράτητα ορμώντας
μες τα κράνη πατούν των ετοιμοθανάτων,
και κλάμα, κ' ύμνοι νίκης, και Μοιρών τραγούδι.

Χαρά σου που το μέγα των ανέμων κράτος,
Ιππόλυτε, στις νιότης έτρεχες τα χρόνια!
Κι αν το καράβι πέρα απ' τα νησιά του Αιγαίου
σούχη στρέψει ο πλωρήτης, από έργ' αρχαία
ν' αντιλαλούν άκουσες βέβαια του Ελλησπόντου
οι όχθες, και το ρέμα βόγγοντας να φέρνη
στους Ροιτείους γιαλούς τ' άρματα του Αχιλλέα
ψηλά στου Αίαντα τον τάφο· στους γενναίους
δίκαιος τιμής είναι μοιραστής ο Χάρος
κι ούτε πανούργος νους, ούτ' εύνοια βασιλέων
τα τρομερά λάφυρα εφύλαε του Οδυσσέα,
αλλ' από το δαρμένο τάπαιρνε καράβι
το κύμα κινημένο απ' τους θεούς του Άδη.

Κι εμένα που οι καιροί και της τιμής ο πόθος
από κόσμος σε κόσμο με κινούν να φεύγω,
ας με κράξουν τους ήρωες ν' αναστήσω οι Μούσες,
των ανθρωπίνων λογισμών ζωογονήτρες.
Παραστέκουν των τάφων φύλακες, και οπότεν
με τες κρύες φτερούγες ο Καιρός σαρώνη
και τα τρίμματ' ακόμη, γελαστές εκείνες
κάνουν με τ' άσμα τες ερμιές, και η αρμονία
χλίων τη σιωπή νικά, μύριων αιώνων.
Κ' αιώνιος σήμερα στην άσπαρτη Τρωάδα
λάμπει στους ξένους που διαβαίνουν ένας τόπος,
αιώνιος για τη Νύμφη πώλαβεν ο Δίας

και πατέρας εγίνη του Δαρδάνου, οπόθεν
η Τροία και ο Ασάρακος εβγήκαν και οι πενήντα
θάλαμοι, και το κράτος του Ιουλίου γένους.
Γιατί τότε που η Ηλέκτρα άκουσε τη Μοίρα
από τες ζωηφόρες αύρες της ημέρας
να την καλή στα Ηλύσια, στο γλυκό της Δία
τη στερνή δέησή της έστελνε, και «Ανίσως,
ελεγε, τα μαλλιά σ' άρεσαν και η θωριά μου,
και οι γλυκές αγρυπνιές μας, κι άλλη δε μου στέργει
ανταμοιβή γι' αυτές το θέλημα της Μοίρας,
καν τη νεκρή σου αγάπη κοίταζε απ' τα ουράνια,
της ακριβής σου Ηλέκτρας ν' απομείνη η φήμη».
Αυτά παρακαλώντας έσβηγε, κι ο Δίας
πονούσε, και τη θεία κεφαλή κινώντας
αμβροσία της Νύμφης έβρεχε απ' την κόμη,
και τ' ωραίο της σώμα αγίαζε και το μνήμα.
Εκεί κείται η Εριχθόνιος και η καλή κοιμάται
στάχτη του Ίλου, εκεί της Τροίας οι γυναίκες
την κόμη ελυούσαν, μάταια ωιμέ! Παρακαλώντας
να μη βρη τους συμβίους του θανάτου η μοίρα·

εκεί η Κασσάνδρα, σ' ώρα που θεός τα στήθη
της κινούσε το τέλος να θρηνή της Τροίας,
ήρθε, και στες σκιές έψαλεν άσμα αγάπης,
και οδηγούσε τα εγγόνια, και με πόνο αγάπης,
το θλιβερό της θρήνο εμάθαινε στους νέους.
Κ' έλεγε πικραμένη: «Αν μιαν ημέρ' απ' τα' Άργος,
Όπου του Διομήδη σεις και του Οδυσσέα
τ' άλογα θα βοσκάτε, γυρισμό σας στέρξουν

οι αθάνατοι, του κάκου, ωιμέ! θ' αποζητάτε
την πατρίδα! Τα τείχη, κάμωμα του Φοίβου,
από τα λείψανά τους μέσα θα καπνίζουν.
Αλλά της Τροίας οι Πενάτες θα διαμείνουν
σ' αυτούς τους τάφους, κ' είναι των θεών το δώρο
στες δυστυχίες να βαστούν τα' όνομα μέγα.
Ω κυπαρίσσια σεις και φοινικιές, που οι Νύμφες
Του Πριάμου φυτεύουν, και γοργά θ' αυξήστε,
ωιμέ! με των χηρών τα δάκρυα ποτισμένες,
σκέπετε τους δικούς μου! κι όποιος με πελέκι
ευλαβηθή να κρούση τα ιερά σας φύλλα,
θανάτους συγγενών δε θάχη να πενήτησι,
κι αμίαντο θ' απιθώνη στο βωμό το χέρι.
Σκέπετε τους δικούς μου! Έναν καιρό θα ιδήτε
στες παναρχαίες σας σκιές να παραδέρνη
ψωμοζήτητς τυφλός, και ψάχνοντας να μπαίνει
μες τα κιβούρια, και τες στάμνες ν' αγκαλιάζει
και να τες ερωτά. Θ' αναστενάζουν τα' άντρα
από τα βάθη τους, κι όλος θα ιστορίζει ο τάφος
δυο φορές γκρεμισμένο, δυο ξαναστημένο
ολόλαμπρο το ιλιο στους βουβούς του δρόμους
για ν' αυξήση τη δόξα του στερνού θριάμβου
στον Αχιλλέα και στον Πύρρο. Ο θεός ψάλτης,
τες θλιμμένες ψυχές πρααίνοντας με τα' άσμα
τους βασιλείς θ' αθανάτιση των Αργείων
σ' όσον κόσμο αγκαλιάζει ο Ωκεανός πατέρας.
Και τιμήν εσύ θρηνών, Έκτορα, θε νάχης
Όπου σέβας και δάκρυα θα τιμούν το αίμα
όσο για την πατρίδα εχύθη, κι ως που ο Ήλιος

θε να αχτινοβολή στες συμφορές του ανθρώπου.

***Μετάφραση Γ. Καλοσγούρου – Εκδοτικός οίκος Ελευθερουδάκης, Αθήνα, 1927. Από το αρχείο του Γιάννη Κεφαλληνού**

43.

Ο Ιταλός ποιητής και πολιτικός Giovanni Marchetti συνέθεσε τη ωδή, *Per l'arrivo in Grecia del conte Capodistria*, όταν ανακοινώθηκε η ψήφος των Ελλήνων προς το πρόσωπο του, για να αναλάβει την κυβέρνηση του κράτους:

Valor di Lacedemona e d'Atene,
Rinnovellata meraviglia al mondo,
Quelle infrante catene
Struggi, disperdi nell'Egeo profondo;
Gitta la veste indegnamente serva,
Alza lieta la fronte, ecco Minerva.

.....

Sacre Ruine, a cui con sanguinose
Membra ricoverarono fuggendo
Testè sorelle e spose,
Che fean di patria risuonar morendo
Le vostre solitudini quïete,
Argo Atene Corinto ancor sarete.

Verran piangendo ad abbracciar le care
Arti gli avanzi della gloria loro;
L'aperte vie del mare
Daran di merei peregrin tesoro;
Modesta libertà l'ombre qui stampi
E rideranno i passeggiati campi.

Dott. GUIDO MUONI, *La Letteratura Filellenica nel Romanticismo Italiano*, Società Editrice Libreria, Milano 1907, σσ. 58-59.

44.

«Φίλοι ομογενείς, έγραφε ο Καποδίστριας, τον επικείμενον κίνδυνον τη πατρίδι θεωρώ ύστατον και φοβερώτατον, διό και η υπέρ αυτής χρηματική συνδρομή

καθίσταται παρά ποτέ κατεπείγουσα. Το κατ' εμέ ό,τι ηδυνάμην προσέφερον· και αποτείνομαι προς πάντας τους εν Ευρώπη αποκατεστημένους Έλληνες ως διερμηνεύς των στεναχωριών της πατρίδος, προ πάντων δε προς υμάς, κύριοι, καθό ευπορώτερους και ως καλούς πατριώτας. Μέχρι τούδε δεν σας προσεκάλεσα εις συνδρομήν της πατρίδος. Είχομεν τους ξένους, τα φιλανθρωπικά κομητάτα γενναίως συνδραμόντα εις τας ανάγκας της δεινοπαθούσης Ελλάδος. Αλλά προϊόντος του χρόνου τα μέσα ταύτα εξέλιπον, και σήμερον η πατρίς μόνον εις τα τέκνα αυτής δύναται να ελπίση.

Αγαπητοί φίλοι, εξορκίζω υμάς εν ονόματι της αγίας ημών θρησκείας, βοηθήσατε την πατρίδα άνευ αναβολής συντελούντες δι' όλων των υμετέρων μέσων εις το υπέρ αυτής δάνειον, και αποστείλετε το ποσόν των συνεισφορών σας είτε εις Κέρκυραν, είτε δια των ανταποκριτών σας επί αποδείξει κατ' ευθείαν εις την κυβέρνησιν της Ελλάδος.

Αν ήσθε Χριστιανοί, αν ήσθε Έλληνες, αν αγαπάτε το έθνος εις ο ανήκετε, συνδράμετε ταχέως και εν γενναιότητι. Μη χάνεσθε εις συζητήσεις εφ' όσων τις έδωκε ή άλλος έπρεπε να συνεισφέρει. Έκαστος υμών, θέτων την χείρα επί της καρδιάς, ας εμπνευσθή υπό της συνειδήσεως και ας προσφέρει το κατά δύναμιν. Όταν τις πεινά, αδελφοί μου, δεν δύναται να περιμένη. Όθεν εν διαστήματι τεσσεράκοντα ημερών η συνεισφορά σας δέον να φθάση εις τον προορισμό της, αν θέλετε να εύρη ζώντας τους πενομένους και χρησιμεύση. Δεν αγνοείτε ότι αίτια των συμφορών υπήρξεν η έλλειψις των προς συντήρησιν. Ένεκα ταύτης το Μεσολόγγιον έπεσε και η ακρόπολις παρεδόθη. Και η πείνα κατέβαλεν εκείνους ους μυριάδες Τούρκων δεν ηδυνήθησαν να καταβάλωσι. Επί τούτω δε ο εχθρός κυρίως αποβλέπει και διευθύνει πάσας τας προσπαθείας αυτού σπεύδων να κατενέγκη το τελευταίον τραύμα εν τω μικρώ χρόνω τω υπολειπομένω όπως επέλθη το τέλος του πολέμου.

Μη υπομείνητε ν' απολέσθη η Ελλάς την παραμονήν της σωτηρίας αυτής. Μη είπητε ότι αι μεγάλαι δυνάμεις της Ευρώπης ήδη ανέλαβον την φροντίδα ίνα σώσωσι τους Έλληνας. Των μεγάλων δυνάμεων η φιλανθρωπία μεριμνά βεβαίως προς σωτηρίαν των. Αλλά και οι Έλληνες δέον να μη παρίδωσι πεινώντας τους αδελφούς. Η Ευρώπη, πιστεύσατε, και το λέγω εν συνοχή καρδιάς, τους πολλαχού αυτής ευπορούντας Έλληνας παρατηρεί απορούσα πως εν τω κόσμω Χριστιανοί όντες αδιαφορούσι προς τους ομοθρήσκους μάλιστα εν στιγμή του μεγαλύτερου κινδύνου.

Πολλοί εξ υμών αδυνατούσιν έτι να εκτιμήσωσι προσηκόντως τον τίτλον του Έλληνος, πραγματικήν όντα βάσιν της ίδιας αυτών ευπορίας. Αλλ' αφανιζομένου του Έθνους και ο τίτλος αυτός θα εξαφανισθή και μάτην τότε θα θρηνήσωσι την απώλειαν της πατρίδος· συγκεχυμένοι μετά των ετερογενών και πάντοτε ξένοι ούτε εν τω στοχασμώ της πατρίδος θα ευρίσκωσι παρηγορίαν ούτε ίχνος του εθνικού χαρακτήρος θα καταλίπωσι τοις απογόνους.

Μόνη η πατρίς ευτυχούσα δύναται και εις τα ξένα να προστατεύη των τέκνων την τιμήν και τα δικαιώματα. Και έντιμοι παρ' αυτή θα λογίζωνται οι τυχοντες της ανεκτιμήτου χάριτος να προσέλθωσιν εις αντίληψιν αυτής εν κίνδυνω και τη αποδώσωσι την ύπαρξιν, ως ειπείν, ην παρ' αυτής έλαβον".

A.M. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, ακριβής ανατύπωση εκ της πρώτης εκδόσεως του έτους 1900, Εκδόσεις: Βασιλ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 45-46.

45.

«Όταν ήμουν έτοιμος να αναχωρήσω από την Αγία Πετρούπολη, έλαβα δύο διατάγματα, το ένα με τοποθετεί στην ηγεσία της κυβέρνησης της Ελλάδας και το άλλο μου δίνει τη δικαιοδοσία να συνάψω ένα δάνειο. Είχα ήδη λάβει σαφείς αποδείξεις για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε το ελληνικό έθνος, θα επαναλάβω πόσο ένθερμοι είναι οι όρκοι μου, ώστε ο Κύριος να σας βοηθήσει και σε μένα να δώσει δύναμη να επιτύχω ένα ευτυχές αποτέλεσμα για τις μακρές και αιματηρές θυσίες, τις οποίες έχει υποστεί η Ελλάδα, και στις οποίες εξακολουθεί να εκτίθεται για την αποκατάστασή της. Προς το παρόν, θα περιοριστώ μόνο να σας ενημερώσω για τα λίγα που μπόρεσα να κάνω μέχρι τώρα.

«Γνωρίζοντας την καταστροφή της Αθήνας και την εξαθλίωση της προσωρινής κυβέρνησης της Ελλάδας, έστειλα το υπόλοιπο μέτριο πλεόνασμά μου στον αδελφό μου, δεσμεύοντάς τον να συμμετάσχει στο δάνειο και του έδωσα εντολή να μεταβιβάσει δύο χιλιάδες λίρες στην προσωρινή κυβέρνηση. Ταυτόχρονα παρακάλεσα όλους τους Έλληνες που κατέχουν ιδιοκτησία σε ξένη χώρα να ακολουθήσουν αυτό το παράδειγμα και να σας προσφέρουν κάποια βοήθεια.

«Αυτά τα βήματα δεν ήταν καθόλου άχρηστα, και επομένως η προσωρινή κυβέρνηση θα βρεθεί σε θέση να καλύψει τις πιο επείγουσες ανάγκες της προς το παρόν. Λέω προς το παρόν, γιατί ελπίζω και προσεύχομαι ότι, με τη βοήθεια του Θεού και τη σοφία σας, το ελληνικό έθνος θα λάβει σύντομα πιο ισχυρή βοήθεια.

«Στην παρούσα κατάσταση, αυτή η βοήθεια, προκειμένου να γίνει ζωτικής σημασίας, πρέπει να έχει διπλό σκοπό. Πρέπει να απομακρύνει την Ελλάδα από τη θανατηφόρα απομόνωσή της και να την φέρει σε επαφή με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Πρέπει να της προσφέρει τα μέσα για να υπάρχει και να υπερασπιστεί τον εαυτό της, έως ότου η κυβέρνησή της μπορέσει να βάλει κάποια τάξη στις εσωτερικές υποθέσεις του έθνους, έτσι ώστε να βρει από μόνη της τους απαραίτητους πόρους.

«Έχω ασχοληθεί με αυτά τα δύο μεγάλα ζητήματα και θα συνεχίσω να τα αντιμετωπίζω μέχρι να βρεθώ ανάμεσά σας, αφού περάσω από το Παρίσι. Εάν η Θεία Πρόνοια συνεχίσει, όπως μέχρι τώρα, να ευλογεί τις προσπάθειές μου, ελπίζω ότι θα σας φέρω κάποια παρηγοριά και το ελληνικό έθνος δεν θα μου αρνηθεί τις δικαιοδοσίες που χρειάζονται για να ρυθμιστούν, ασκώντας νόμιμα τα αξιότιμα αξιώματα που μου αναθέτει, όλες οι απαραίτητες συμφωνίες με την επικύρωση του Συνταγματικού Δικαστηρίου.

«Δεδομένου ότι από τη μία μέρα στην άλλη το μεγάλο ζήτημα της ζωής ή του θανάτου μπορεί να αποφασιστεί για την Ελλάδα, δε θα χάνω ούτε μια στιγμή. Τα μελλοντικά σας πεπρωμένα είναι, χωρίς αμφιβολία, στα χέρια του Παντοδύναμου. Είναι βέβαιο, ωστόσο, ότι εξαρτάται επίσης από εσάς να εξαργυρώσετε αυτή την ευνοϊκή μοίρα, και σίγουρα θα είναι τέτοια, εάν πιστοί στις αρχές της θρησκείας μας, θα ασχοληθείτε ομόφωνα και με καλή πίστη στο μεγάλο έργο της κοινής σωτηρίας, επιτυγχάνοντας τους στόχους όχι μόνο με αφοσίωση και θάρρος, αλλά και με πλήρη πειθαρχία και υποταγή στις διαταγές των ηγετών, που διοικούν τη χώρα για τη χώρα, και όχι υπέρ ή κατά οποιουδήποτε ατόμου ή συγκεκριμένων συμφερόντων. Κύριοι, παραδίδω στη σύνεση και στον πατριωτισμό σας, τη φροντίδα της τεράστιας ευθύνης που σας βαραίνει. Φιλοδοξώ να τιμήσω και να συμμετάσχω σε αυτήν την ευθύνη, αλλά μπορώ να το κάνω μόνο όταν με ακούσετε και όταν πιστέψετε ότι τώρα έχω την ανάγκη να σας εμπνεύσω».

"Nel momento in cui mi disponeva a partir da Pietroburgo, ricevetti due decreti, uno dei quali mi pone alla testa del governo della Grecia, e l'altro m'investe della facoltà di contrarre un prestito. Io aveva già ricevute luminose testimonianze della fiducia che ha riposta in me la nazione greca, nè mi farò a ridire quanto sieno ardenti i miei voti, onde il Signore dia a voi ed a me la forza di ottenere un felice risultato dei lunghi e sanguinosi sacrifici ai quali la Grecia si è sottoposta, ed ai quali tuttora si espone per la sua restaurazione. Per ora mi limiterò soltanto ad informarvi di quel poco che fino al presente ho potuto fare.

"Risaputa la catastrofe d'Atene e le strettezze del governo temporario della Grecia, mandai per risposta al mio fratello il resto de' miei modici avanzi, impegnandolo a prender parte all' prestito, ed incaricandolo di passare intanto al governo temporario duemila sterline ch'io aveva messe a sua disposizione. Nel tempo stesso ho scongiurato tutti i Greci che posseggono beni in paese straniero di seguir quest' esempio e di darvi qualche soccorso.

"Questi passi non tornarono affatto inutili, ed il governo temporario si troverà perciò in grado di riparare pel momento a' suoi più urgenti bisogni. Dico pel momento, perchè mi lusingo che, coll'aiuto d'Iddio e colla vostra saggezza, la nazione greca riceverà ben presto una più potente assistenza.

"Nello stato presente delle cose, quest' assistenza, per divenir vitale, deve avere un doppio scopo. Essa deve togliere la Grecia dal suo fatale isolamento e porla in contatto colle potenze europee; e deve procurarle i mezzi di esistere e di difendersi finchè il suo governo possa porre qualche ordine negli affari interni della nazione, ond' essa trovi in sè stessa le necessarie risorse.

"Io mi sono occupato in questi due grandi oggetti, e continuerò ad occuparmene recandomi in mezzo a voi dopo esser passato da Parigi. Se il cielo continua, come ha fatto finora, a benedire i miei sforzi, spero che potrò recarvi qualche consolazione, e che la nazione greca non mi negherà le facoltà che le domanderò per regolare, esercitando legalmente gli onorevoli uffizi a cui mi destina, tutti gli accomodamenti necessari colle corti intervenute in suo favore.

"Siccome da un giorno all'altro può decidersi per la Grecia la gran questione della vita o della morte, io non perderò un istante. I vostri futuri destini sono, non v'ha dubbio, nelle mani dell'Onnipotente; è certo però che dipende anche da voi il rendervi questi destini propizii; e tali certamente saranno, se, fedeli ai principii della nostra religione, voi vi occuperete unanimemente e di buona fede nella grand' opera della salvezza comune, gli uni portando le armi non solamente con devozione e coraggio, ma ben anco con un' intera subordinazione agli ordini dei capi; gli altri amministrando il paese pel paese, e non in favore o contro di tale o tal altro individuo, o di particolari interessi. Abbandono, o signori, alla vostra saggezza ed al vostro patriottismo la cura di considerare l'immensa responsabilità che pesa sopra di voi. Ambisco all'onore di partecipare a questa responsabilità, ma non potrò farlo che allorquando voi mi avrete ascoltato, e che avrò da voi ottenuta quella fiducia che ora ho bisogno d'inspirarvi".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σσ. 194-195.

46.

«Σύμφωνα με τη γενική επιθυμία, ο Κυβερνήτης της Ελλάδας έφτασε στην προσωρινή έδρα της Κυβέρνησης, και εμείς, σύμφωνα με το άρθρο 9 του διατάγματος της Εθνοσυνέλευσης, θέτουμε σήμερα το τεράστιο βάρος της κατεύθυνσης των υποθέσεων, εκτιμώντας ως απαραίτητο καθήκον μας να ευχαριστήσουμε, να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας, ως το έθνος που μας θεώρησε άξιο της εμπιστοσύνης του. Πιστεύουμε ότι έχουμε εκπληρώσει τα καθήκοντά μας, όσο μας έχουν επιτρέψει οι δυνάμεις μας, οι εσωτερικές υποθέσεις και περιστάσεις. Κι αν οι στόχοι δεν επιτεύχθηκαν, δεν οφείλεται στην έλλειψη ζήλου, αλλά στη δική μας αδυναμία και στη πολύ δύσκολη κατάσταση των κρατικών υποθέσεων. Χαιρόμαστε να τοποθετούμε στα ηνία της κυβέρνησης ένα άτομο σεβαστό για την αρετή και τα προνόμιά του, έμπειρο στις κρατικές στρατηγικές, που μπορεί να οδηγήσει το έθνος στην απόλαυση των αγαθών της ανεξαρτησίας, τα οποία αποκτήθηκαν με τόσο αίμα. Έλληνες, δεν είναι περιττό να σας υπενθυμίσω ότι αν κάποτε ήταν απαραίτητη η υπακοή στους νόμους της κυβέρνησης, σήμερα καθίσταται αυστηρά απαραίτητη. Συνιστάται να διπλασιάζουμε το πάθος και τον ζήλο, ώστε, καθοδηγούμενοι από έναν επιμελή και εμπειρογνώμονα χαρακτήρα, να μπορέσουμε επιτέλους να αγγίξουμε τους καρπούς του επτάχρονου αγώνα μας».

"È giunto, a seconda del desiderio generale, S. E. il governatore della Grecia nella sede temporaria del governo; e noi, a tenore dell'articolo 9.º del decreto dell'assemblea nazionale, deponendo oggi il grave peso della direzione degli affari, stimiamo nostro indispensabile dovere di ringraziare, riconoscenti, la nazione che ci reputò degni della sua fiducia. Crediamo di aver soddisfatto ai nostri doveri, per quanto le nostre forze, gli affari e le circostanze ce lo hanno permesso; e se le cose

non riuscirono come conveniva, non si attribuisca ciò a mancanza di zelo, ma alla nostra debolezza e alla difficile posizione degli affari. Noi godiamo di rimettere le redini del governo nelle mani di un personaggio rispettabile per la sua virtù e le sue prerogative, esperto degli affari, e tale, in una parola, da poter solo condurre la nazione al godimento dei beni dell'indipendenza, acquistata a prezzo di tanto sangue. Greci, non è superfluo il ricordarvi che se un tempo era necessaria l'ubbidienza alle leggi del governo, ella si rende oggi rigorosamente indispensabile; conviene che raddoppiamo d'ardore e di zelo affinché, guidati da sì assennato ed esparto personaggio, possiamo finalmente toccare i frutti dei nostri sette anni di lotta”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σσ. 196-197.

47.

«Εδώ είμαι επιτέλους, ανάμεσά σας, και ευχαριστώ τον Ύψιστο γι' αυτό. Η εγκάρδια εκδήλωση συναισθημάτων με τα οποία με καλωσορίσατε, και οι αποδείξεις εμπιστοσύνης, που με ευχαρίστηση μου χαρίσατε, διεισδύουν βαθιά στην ψυχή μου και εγώ δεν βλέπω την ώρα για να σας δείξω όλη μου την αφοσίωση και την ευγνωμοσύνη. Ελπίζω να δείτε αμέσως ότι οι εκπρόσωποί σας, που έχουν εκλεγεί νόμιμα στην Εθνοσυνέλευση, θα γνωρίζουν την επικοινωνία που πρέπει να έχω μαζί τους. Μπορείτε να βεβαιωθείτε ότι τα ταξίδια μου και οι προσπάθειές μου, από τον Μάιο, είχαν τον μοναδικό και ιδιαίτερο σκοπό να απομακρύνουν την αγαπημένη μας πατρίδα από τη θανατηφόρα απομονωμένη κατάσταση, στην οποία βρίσκεται ακόμη, καθιερώνοντάς την με τέτοιο τρόπο ώστε να απολαμβάνετε, χωρίς καθυστέρηση, τα αγαθά που υπόσχεται η Συνθήκη του Λονδίνου στις 6 Ιουλίου του περασμένου έτους, και να δοθούν στο ελληνικό κράτος, από όλους χωρίς διάκριση, τα χρηματικά ποσά και οι εξουσίες που υπέγραψαν στην εν λόγω συνθήκη. Οι δεσμεύσεις που δόθηκαν στη σημαία σας και στα εγκαίνια της νέας κυβέρνησης, θα σας ενθαρρύνουν να πιστέψετε μαζί μου, ότι εάν ο προαναφερόμενος σκοπός δεν είχε κάποιο αποτέλεσμα, θα τον έχει από τη στιγμή κατά την οποία η εσωτερική κυβέρνηση, επικυρωμένη από τους νόμους, θα είναι σε θέση να σώσει τον εαυτό της από τη φριχτή αναρχία, και να σας καθοδηγήσει σιγά σιγά στην πρόοδο της εθνικής και πολιτικής σας αναγέννησης. Μόνο τότε θα είστε σε θέση να δώσετε στους συμμαχικούς μονάρχες εκείνες τις εγγυήσεις που είναι απαραίτητες γι' αυτούς, έτσι ώστε να μην διστάζουν πλέον να δώσουν την πλήρη συγκατάθεσή τους στα σχέδια που έχουν ήδη υπογράψει στη Συνθήκη της 6ης Ιουλίου, και την αληθινά αξέχαστη ημέρα της 20ης Οκτωβρίου. Πριν από αυτό δεν έχετε το δικαίωμα να ελπίζετε για τη βοήθεια που έχω επικαλεστεί για εσάς, ούτε για οποιαδήποτε άλλη συμφωνία, μέχρι να βρείτε τα μέσα για να αποκαταστήσετε την καλή εσωτερική τάξη και να διατηρήσετε τη φήμη σας στο εξωτερικό. Γυρίζοντας αυτά τα πράγματα στο μυαλό μου, είμαι βαθιά λυπημένος, γιατί η Εθνική Συνέλευση της Τροιζήνας δεν παρείχε την επαρκή ισχύ στο νομοθετικό σώμα, έτσι ώστε να έχει την εξουσία να επιβάλλει κυρώσεις στις

διατάξεις που καθιστούν απαραίτητη την κοινή σωτηρία. Μία νέα Εθνική Συνέλευση δεν μπορεί να συνεδριάσει πριν από τον Απρίλιο. Αλλά εντωμεταξύ, η παρούσα κρίσιμη κατάσταση, συνεχίζοντας με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να καταστρέψει όλες τις ελπίδες σας και να σας στερήσει τους καρπούς από τις τεράστιες θυσίες σας για τον ιερό αγώνα, που έχετε δώσει με τόσο μεγάλη ικανότητα και διαρκή επιμονή. Είμαι πεπεισμένος για την έντονη ανυπομονησία σας με την οποία θέλετε να καρπωθείτε από αυτές τις θυσίες και να ανταποκριθείτε στις προσδοκίες των συμμαχικών δυνάμεων και όλων των χριστιανικών και πολιτισμένων εθνών. Αποφασίζω να σας προσφέρω τα μόνα μέσα που έχω για αυτόν τον σκοπό, καλώντας την Εθνική Συνέλευση τον Απρίλιο, και εωσότου πραγματοποιηθεί, θα υιοθετηθεί ένα προσωρινό σύστημα διακυβέρνησης, βασισμένο στις πράξεις της Επιδαύρου, του Άστρους και της Τροιζήνας. Ωστόσο, δεν προσχώρησα σε αυτό το σύστημα παρά μόνο αφού άκουσα τη γνώμη του νομοθετικού σώματος και σε εκείνους που έχουν την εμπειρία. Ούτε το θέτω σε ισχύ χωρίς τη συνεργασία και των δύο, και ιδίως με εκείνων που, με τις ψήφους των επαρχιών του κράτους, προήχθησαν στην τιμητική θέση του πρώτου δικαστή ή του εκπροσώπου του έθνους. Με την επικοινωνία μαζί μου, θα μοιραστούν τις προσπάθειές μου και την ευθύνη μου. Στη συνέχεια, η Εθνική Συνέλευση θα το κρίνει. Ολόκληρη η ζωή μου, η δημόσια καριέρα που έχω κάνει για περισσότερα από τριάντα χρόνια, και η καλοσύνη που έχω απολαύσει σε πολλά μέρη της Ευρώπης, σας ανακοινώνω ότι μοναδικός σκοπός αυτής της ανάλυσης μου είναι να τοποθετηθείτε τελικά κάτω από την αιγίδα των νόμων και να προστατευθείτε από τις θανατηφόρες συνέπειες μίας αυθαίρετης κυβέρνησης».

“Eccomi finalmente in mezzo a voi, e rendo per questo grazie all’Altissimo. L’effusione di cuore colla quale mi avete accolto, e le prove di fiducia che vi compiaccete di darmi, penetrano profondamente l’animo mio, e non vedo il momento di dimostrarvi tutta la mia devozione e la mia gratitudine. Locchè vedrete, io spero, subito che i vostri rappresentanti, legalmente costituiti nell’Assemblea nazionale, conosceranno le comunicazioni che ad essi devo fare. Allora potrete assicurarvi che i miei viaggi, del pari che i miei sforzi, fin dal mese di maggio, aveano per unico e particolare scopo il togliere la nostra diletta patria alla funesta isolate situazione, nella quale si trova tuttora, di costituirla in modo da godere senza indugio i beni che le pormette il primo paragrafo dell’articolo addizionale del trattato di Londra 6 luglio dell’ anno scorso, e di provvederla ancora di alcuni mezzi pecuniari da parte di tutte indistintamente le potenze che sottoscrissero il detto trattato. Gli onori ch’esse resero alla vostra bandiera e l’inaugurazione del nuovo governo, v’incoraggeranno a credere, insieme con me, che se lo scopo preaccennato non ha avuto per anco effetto, lo avrà dal momento in cui il governo interno, convalidato solidamente per mezzo delle leggi, potrà salvarsi dall’orribile anarchia, e guidarvi così grado grado al progresso della vostra nazionale e politica rigenerazione. Allora solamente potrete dare ai monarchi alleati quelle guarentige che sono per essi indispensabili, onde non esitino più a dar pieno effetto a quelle mire che già produssero il trattato del 6 luglio, e la per sempre memorabile giornata del 20 ottobre. Prima di questo non avete il diritto di sperare i soccorsi che ho invocato per voi, nè alcun altro concorso, perchè possiate trovare i

mezzi di ricondurre il buon ordine interno e di conservare la vostra riputazione all'estero. Tali cose volgendo nella mente, sono compreso da viva affezione, perchè la nazionale assemblea di Trözen non abbia fornito al corpo legislativo sufficienti forze, onde egli avesse l'autorità di sancire le disposizioni che la commune salvezza rende per urgente necessità indispensabili. Una nuova assemblea nazionale non può raccogliersi prima del mese di aprile. Ma in questo frattempo la presente critica situazione, continuando così, può annientare tutte le vostre speranze, e privarvi de' frutti dei vostri immensi sacrificii per la sacra lotta che avete con tanto valore e costanza sostenuta. Persuaso della vostra viva impazienza colla quale desiderate di cogliere i frutti di quei sacrifici, e di corrispondere all'aspettazione delle potenze alleate e di tutte le nazioni cristiane ed incivilite, risolvo di provvedervi di quel solo mezzo che ho per questo scopo, convocando l'assemblea nazionale pel mese d'aprile, e fino a che siasi raccolta, adottando un sistema di governo temporario fondato sopra le basi degli atti di Epidauro, di Astro e di Trözen. Non ho aderito tuttavia a questo sistema se non dopo aver udita l'opinione del colpo legislativo e di coloro che fra voi posseggono più d'ogni altro i lumi dell'esperienza; nè io lo metto in esecuzione senza la cooperazione degli uni e degli altri, e specialmente di quelli, che dai suffragi delle province dello Stato furono promossi al grado onorifico di primo magistrato o di rappresentante della nazione. Comunicando con me, saranno partecipi degli sforzi e della mia responsabilità. Intorno a ciò guidicherà poi l'assemblea nazionale. Tutta quanta la mia vita, la carriera pubblica che ho trascorsa per più di trent'anni, e la benevolenza che quindi ho goduta in molti luoghi dell'Europa, vi annunziano che il solo scopo di questa mia risoluzione si è che vi collochiare finalmente sotto l'egida delle leggi, e vi preserviate dalle funeste conseguenze d'un governo arbitrario".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σσ. 198-199.

48.

Ο όρκος του Προέδρου σχεδιάστηκε ως εξής:

«Στο όνομα της πιο ιερής και αδιαίρετης Τριάδας ορκίζομαι να εκπληρώσω, βάση των αποφάσεων που ελήφθησαν στην Επίδαυρο, στο Άστρος και στην Τροιζήνα, τα καθήκοντα που μου εμπιστεύτηκε το έθνος. Ορκίζομαι να τα εκπληρώσω μέχρι τη σύγκληση της Εθνικής Συνέλευσης, σύμφωνα με τους κανονισμούς που θεσπίστηκαν κατά την ίδρυση της προσωρινής κυβέρνησης, ενώ δεν έχω άλλο σκοπό παρά να προωθήσω την πρόοδο της εθνικής και πολιτικής αναγέννησης της Ελλάδας, έτσι ώστε να μπορεί σύντομα να απολαμβάνει τα σημαντικά πλεονεκτήματα που της υποσχέθηκαν με τη Συνθήκη του Λονδίνου. Είμαι υπεύθυνος για όλες τις πράξεις της κυβέρνησής μου, και υποχρεώνομαι να τις υποβάλλω προς επιβεβαίωση της Εθνικής Συνέλευσης που θα συνέλθει τον Απρίλιο».

"In nome della santissima ed indivisibile Trinità giuro di adempiere, sulle basi delle deliberazioni prese in Epidauro, Astros e Trözen, i doveri fidatimi dalla nazione. Giuro di adempierli sino alla convocazione dell'assemblea nazionale, in conformità del regolamento stabilito allorchè s'istituì il governo temporario, mentre io non ho altro scopo che di promuovere i progressi della rigenerazione nazionale e politica della Grecia, affinchè giunga a godere in breve i vantaggi importanti che le promette il trattato di Londra. Mi rendo responsabile di tutti gli atti del mio governo, e mi obbligo di assoggettarli alla conferma dell'assemblea nazionale che si radunerà nel mese d'aprile".

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σσ. 202-203.

49.

Το διάταγμα περί Τύπου του Ιωάννη Καποδίστρια:

1. Όστις μετέρχεται ή θέλει να μετέλθη εις το μέλλον, το επάγγελμα του Τυπογράφου (με την έννοια του εκδότη), οφείλει να παρουσιάση εις την Κυβέρνησιν τα χαρακτηριστικά του Έλληνος, κείμενα εις το άρθρον 6 του εν Τροιζήνι Συντάγματος, να λαμβάνη παρ' αυτής δίπλωμα.
2. Το δίπλωμα θέλει δίδεσθαι δωρεάν, με τας ακόλουθους υποχρεώσεις:

Ο Τυπογράφος θέλει δώσει εγγύησιν, καταθέτων εις την Εθνικήν Τράπεζαν τέσσαρας χιλιάδας αργυρούς Φοίνικας, εις ομολογίας δεκτάς, ή γραμμάτια της αυτής Τραπέζης.

Υποχρεούται να μη τυπώση τι αντιβαίνον εις τας αρχάς της Χριστιανικής θρησκείας, εις τας κοινώς παραδεδεγμένας αρχάς της ηθικής, ή περιέχον προσωπικήν συκοφαντίαν.

Να μη τυπώσει κανένα πόνημα, φυλλάδιον, ή σύγγραμμα περιοδικόν καθαπτόμενον τας ευεργέτιδας της Ελλάδος Δυνάμεις, προσβάλλον το οφειλόμενον σέβας εις τας ξένας Αυλάς ή δυσφημίζον τους παρά τη Κυβέρνησι Αντιπρέσβεις και Πράκτορας αυτών ή κινούν εις ανατροπήν των καθεστώτων προσωρινώς της Επικρατείας πραγμάτων, βάσει των ψηφισμάτων της εν Άργει Εθνικής Συνελεύσεως προκαλούμενον εις απείθειαν προς τους νόμους.

Ο Τυπογράφος ευθύς μετά την τύπωσιν παντός πονήματος, φυλλαδίου, ή συγγράμματος περιοδικού, οφείλει να προσφέρει δύο αντίτυπα τούτων εις την Γραμματείαν της εκπαιδεύσεως, εις την καθέδραν της Κυβερνήσεως, ή εις τον πολιτικόν Διοικητήν της επαρχίας, όπου έχει το κατάστημα, χωρίς να εμποδίζεται δια τούτο, ή να αναβάλλεται η δημοσίευσις.
3. Κάθε τυπογραφία συστημένη εναντίον του άρθρου 1 και του α' παραγράφου του άρθρου, θέλει νομίζεσθαι λαθραία και παράνομος· ο δε Τυπογράφος θέλει καταδικάζεσθαι εις ποινήν εκατόν έως χιλίων Φοινίκων, και

φυλακισμόν ενός έως τριών μηνών. Δεν θέλει δε δυνηθή να εξακολουθήση την χρήσιν της τυπογραφίας του, αν πρώτον δεν εκτελέση τας εις το άρθρον α' και τον α' παράγραφον του 2 άρθρου διαλαμβανόμενα.

4. Ο Τυπογράφος είναι υπεύθυνος δι' όσα δημοσιεύει μη φέροντα την υπογραφήν του αληθινού συγγραφέως. Εάν δε ούτος είναι ψευδώνυμος, ή δεν είναι δυνατόν να φανερωθή, ή να κρατηθή, η ευθύνη πόπτει ωσαύτως εις τον Τυπογράφον.
5. Κάθε πόνημα, φυλλάδιον ή σύγγραμμα περιοδικόν, τυπωμένον, ή δημοσιευμένον εναντίον του άρθρου 2 θέλει κρατείσθαι και εμποδίζεσθαι. Ο δε Τυπογράφος, ή ο Συντάκτης, εάν ο τελευταίος ούτος γνωρισθή και εγκαλεσθή εις τα τοπικά κριτήρια, θέλει καταδικάζεσθαι εις ποινήν χρηματικήν, διακοσίων έως τεσσάρων χιλιάδων Φοινίκων, και εις φυλακισμόν δεκαπέντε ημερών, έως εξ μηνών.
6. Ο Τυπογράφος υποχρεούται να τυπώνη εις τα δημοσιευμένα παρ' αυτού το όνομα και το επώνυμόν του. Εάν δεν σημειοί μήτε το εν, μήτε το άλλο, ή εάν αι δείξεις αύται είναι πλασταί, τιμωρείται με ζημίαν πενήκοντα, έως χιλίων Φοινίκων, και υπόκειται προς τούτοις εις ευθύνην δια τα τυπωθέντα παρ' αυτού.
7. Ο Τυπογράφος, ή ο Συντάκτης εφημερίδος, ή συγγράμματος περιοδικού υποχρεούται να καταχωρή αμισθί και απαραλλάκτως τας διευθυνομένας προς αυτόν απολογίας, εις άρθρα καθαπτόμενά τινος, καταχωρηθέντα εις την εφημερίδα του' θέλει δε καταχωρεί τας ερημένας απολογίας άμα λάβη, εις τον πρώτον επόμενον αριθμόν, εάν δε η απολογία εκτείνεται τόσον, ώστε να κατέχη υπέρ τον διπλάσιον τόπον του άρθρου, εις το οποίον απαντά, τότε εμπορεί να αρνηθή την τύπωσιν αυτής, χωρίς να υπόκειται εις χρηματικήν ποινήν εξ εναντίας δε καταδικάζεται εις ζημίαν πενήκοντα έως πεντακοσίων Φοινίκων.
8. Αι παραβάσεις του παρόντος κανονισμού δικάζονται ενώπιον των κοινών Δικαστηρίων.
9. Ο επί της Δημοσίου Παιδείσεως Γραμματεύς επιφορτίζεται την ενέργειαν του παρόντος κανονισμού.

Εν Ναυπλίω, τη 26 Απριλίου 1831,

Ο Κυβερνήτης

Ι.Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Ο επί της Δημοτ. Παιδείσ. Γραμματεύς

Ν. ΧΡΥΣΟΓΕΛΟΣ

50.

Αναφορικά με τα γεγονότα του Μοριά, εννοούσε ότι η Τουρκία είχε στείλει πράκτορες που ήταν υπεύθυνοι να προτείνουν στους Έλληνες πλήρη αμνηστία, τη διατήρηση των περιουσιακών τους στοιχείων, την απαλλαγή από τους μη εισπραχθέντες φόρους και την παροχή νέων προνομίων και ασφάλειας από μία

«στοργική» κυβέρνηση. Αυτή η Επιτροπή, αποτελούμενη από τέσσερις Έλληνες Αρχιεπισκόπους και έναν πολιτικό πράκτορα, είχε φύγει από την Κωνσταντινούπολη προς τα τέλη Φεβρουαρίου και είχε πάει στο στρατόπεδο του Ιμπραήμ για να λάβει από αυτόν τις κατάλληλες, για την περίπτωση, συμφωνίες. Ο Ιμπραήμ τους έστειλε στο Ναύπλιο για να παρουσιάσουν τις προτάσεις της Τουρκίας στον Πρόεδρο της Ελλάδας. Όταν έφτασαν εκεί ξεκίνησαν για τον Πόρο, όπου ο Καποδίστριας τους έδωσε άδεια για ακρόαση, παρουσία των τριών ναυάρχων των συμμαχικών δυνάμεων. Αλλά η στιγμή για αυτές τις διαπραγματεύσεις δεν ήταν ευνοϊκή για την Τουρκία, καθώς ο Αυτοκράτορας της Ρωσίας είχε κηρύξει πόλεμο εναντίον της και τα στρατεύματα προχωρούσαν ήδη προς τον Δούναβη. Επομένως, οι προτάσεις της Τουρκίας απορρίφθηκαν ως ανεπαρκείς για την επίτευξη των στόχων της Συνθήκης της 6^{ης} Ιουλίου και δόθηκε στα μέλη της επιτροπής ένα σημείωμα από τον Κυβερνήτη, σκιαγραφώντας κατηγορηματικά και σταθερά την απόφαση της Ελλάδας να διατηρήσει την ανεξαρτησία της υπό την προστασία των τριών Μεγάλων Δυνάμεων. Αυτή η προστασία έγινε όλο και πιο απαραίτητη, καθώς οι στρατιωτικές φαρτίες δεν ήθελαν να υποταχθούν υπέρ των Ελλήνων. Ο στρατηγός Τσώρτς που είχε εγκατασταθεί στο Δραγομέστο για έξι μήνες με έξι χιλιάδες άνδρες, δεν μπορούσε να προχωρήσει. Στις επιθέσεις του Βασιλάδι και του Ανατολικού είχε απωθηθεί σθεναρά. Στο Μοριά, και οι επιχειρήσεις του στρατηγού Τσώρτς και του Ιμπραήμ πασά ήταν αναποτελεσματικές.

Για να τεθεί το απόλυτο τέλος στις εχθροπραξίες σε αυτό το τμήμα της χώρας, οι συμμαχικές δυνάμεις, με ένα πρωτόκολλο στις 19 Ιουλίου, αποφάσισαν μία στρατιωτική εκστρατεία, η οποία καθόρισε την αποχώρηση των τουρκο-αιγυπτιακών στρατευμάτων, τα οποία πρόσφεραν την ειρήνη σε αυτήν την χώρα. Το έργο των Δυνάμεων θα ήταν ατελές, γιατί με την αποχώρηση των στρατευμάτων τους, οι κάτοικοι του Μοριά θα βρίσκονταν εκτεθειμένοι σε νέες εισβολές. Για το λόγο αυτό, προτού εγκαταλείψουν τα συμμαχικά στρατεύματα τον Μοριά, συνήφθη μία οριστική και αμοιβαία συμφωνία με την Πύλη, για τη μοίρα των επαρχιών του Μοριά που είχαν καταλάβει οι σύμμαχοι, καθώς και για τα γειτονικά νησιά των Κυκλάδων. Στη μέση αυτών των γεγονότων, το έτος έληξε και άρχισε το 1829.

“[...]. Rapporto ai quali fatti della Morea è a sapere che la Turchia vi aveva spedito degli agenti incaricati di proporre ai Greci un’amnistia intera, la conservazione delle loro proprietà, l’esonazione delle imposte arretrate, e oltre a ciò nuovi privilegi e l’assicurazione d’un governo paterno. Questa commissione, composta di quattro arcivesconi greci e d’un agente civile, era partita da Costantinopoli verso la fine di febbraio, e s’era portata al campo d’Ibrahim per prendere secolui gli opportuni concerti. Ibrahim li spedì a Nauplia perchè presentassero le proposte della Turchia al presidente della Grecia. Giunti cola s’imbarcarono per Poro, dove Capodistria diede loro udienza in presenza di tre ufficiali superiori delle marine delle potenze alleate. Ma il momento non era punto favorevole alla Turchia per queste negoziazioni, in quanto che l’imperatore della Russia in quel punto stesso le aveva dichiarata guerra, e già le truppe s’avanzavano verso il Danubio. Le proposizioni della Turchia furono

adunque respinte come insufficienti a raggiungere i fini del trattato del 6 luglio, ed agli agenti fu data invece una nota del presidente, dove categoricamente e fermamente si esponeva la risoluzione della Grecia di mantenere la propria indipendenza sotto la protezione delle tre potenze. La qual protezione si faceva sempre più necessaria, in quanto che le fazioni militari non volevano piegarsi a favore dei Greci. Il generale Church, sbarcato a Dragomestre da sei mesi con seimila uomini, non aveva mai potuto farsi innanzi d'un passo. Negli attacchi di Vassiladi ed Anatolico era stato vigorosamente respinto. E al pari delle imprese del general Church erano stati inefficaci quelle comandate dal governo in quella stessa Morea, che occupata da tanto tempo da Ibrahim pascià, i Turchi si lusingavano di poter conservare per sè.

Però, a porre un termine assoluto alle ostilità in quel tratto di paese, con un protocollo in data 19 luglio, le potenze alleate decretarono una spedizione militare, la quale, eseguita senza por tempo in mezzo, determinò la partenza delle truppe turco-egizie, che pose finalmente un termine allo spargimento del sangue umano e ridonò la quiete a quel paese. Siccome però l'opera delle loro truppe, gli abitanti della Morea si fossero trovati esposti a nuove invasioni, così esse dichiararono alla Porta, nel momento in cui le forze coalizzate si disposero ad abbandonare la Morea dopo avervi compiuta la loro missione pacifica, che sino a tanto che una convenzione definitiva, conclusa di comune accordo, non avesse deciso della sorte delle province che l'alleanza aveva fatte occupare militarmente, esse ponevano la Morea, le isole confinanti e quelle conosciute col nome di Cicladi sotto la loro guarentigia temporaria, e che per questo motivo avrebbero riguardato l'ingresso d'una qualche forza militare come un attacco contro esse medesime.

In mezzo a questi fatti l'anno finiva e cominciava il 1829, [...]”.

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σσ. 212-213.

51.

Ο Καποδίστριας στην Εθνική Συνέλευση που συγκλήθηκε στο Άργος, μετά τον πρώτο χρόνο της διακυβέρνησής του, απάντησε στον αρχηγό της αντιπολίτευσης για τις κατηγορίες που του είχαν προσάψει:

«Εσείς κατηγορείτε τη συμπεριφορά που πίστευα ότι ήταν καλή και ότι ήταν αυτή που έπρεπε να έχω, από τότε που ήρθα στην Ελλάδα για να γίνω Πρόεδρος της κυβέρνησής της. Ετοιμάζεστε να μου επιθεθείτε με βία. Κανείς δεν μπορεί να σας εμποδίσει να το κάνετε αυτό: ωστόσο, προτού πάρετε αυτή την απόφαση, θα σας ζητούσα να εξετάσετε καλά τη θέση της Ελλάδας. Όταν εσείς οι Συνταγματικοί θα έχετε καταφέρει να με ανατρέψετε, γνωρίζετε ποιος θα είναι ο καρπός που θα αποκομίσετε από αυτό το γεγονός; Αυτό που θα δείτε είναι η εγκατάλειψη από τις κυβερνήσεις των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων και από τα γαλλικά στρατεύματα, τα οποία σύντομα θα ανακληθούν. Αν, αντίθετα, κατάφερα να σας εξουσιάζω, τα φιλελεύθερα

πνεύματα της Ευρώπης σύντομα θα παύσουν να ενδιαφέρονται για την Ελλάδα. Τα χρήματα και οι διακυρήξεις τους, που είναι πολύ χρήσιμα, δεν θα δίνονται για να βοηθήσουν την Ελλάδα. Για να αποφευχθεί είτε το ένα είτε το άλλο, τα οποία θα προκαλέσουν και τα δύο εξίσου ζημιά, ας περιμένουμε να βελτιωθεί η θέση της Ελλάδας και αναβάλλουμε για το μέλλον τις επικίνδυνες συζητήσεις και παρεμβάσεις».

“Per istonare la tempesta, il presidente pensò bene di domandare un abboccamento al capo dell’ opposizione, al quale parlò in questi termini:

«Voi biasimate la condotta che io ho creduto bene di tenere da che venni a presiedere al governo della Grecia, e vi preparate ad attaccarmi con violenza. Nessuno vi può impedire di far questo: tuttavia, prima di fare un passo, vi pregherei ad esaminar bene la posizione della Grecia. Quando voi costituzionali sarete riusciti a rovesciarmi, sapete quale sarà il frutto che raccoglierete da questo vostro fatto? – quello di vedervi abbandonati dai gabinetti delle potenze europee e dalle truppe francesi, che tosto sarebbero richiamate; se, al contrario, io riuscissi a dominarvi, gli spiriti liberali d’Europa cesserebbero tosto d’interessarsi alla Grecia, e i loro danari e le loro declamazioni, che bene spesso ci tornano utilissime, non verrebbero più in aiuto della Grecia. Per iscansare adunque sì l’uno che l’altro di questi due danni egualmente inevitabili, aspettiamo che la posizione della Grecia sia fatta migliore, e rimandiamo all’avvenire le discussioni e le interpellanze pericolose».”

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σελ. 215.

52.

Στις 3 Φεβρουαρίου, η Διάσκεψη του Λονδίνου υπέγραψε τρία πρωτόκολλα για τον διορισμό του πρίγκιπα Λεοπόλδου της Σαξονίας-Κοβούργου.

Στο **πρώτο πρωτόκολλο**, μετά από μία σύνοψη των λόγων που προκάλεσαν την παρέμβαση των τριών Δυνάμεων για την ειρήνευση της Ελλάδας η συναίνεση της Τουρκίας στις αποφάσεις του Συνεδρίου και η ανάγκη τερματισμού του πολέμου, καθιερώθηκε: **α)** ότι η Ελλάδα πρέπει να είναι ένα ανεξάρτητο κράτος με όλα τα πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν την πλήρη ανεξαρτησία, **β)** ότι η γραμμή των ορίων της θα καθορίζοταν στα δυτικά από την εκβολή του Ασπροπόταμου έως την εκβολή του Σπερχειού, **γ)** ότι η Εύβοια (Negroponte), την Εύβοια την έλεγαν οι Ενετοί Negroponte (μαύρη γέφυρα), και τα γειτονικά νησιά πρέπει να ανήκουν στην Ελλάδα, **δ)** ότι η μοναρχική και κληρονομική κυβέρνηση της Ελλάδας κατά σειρά γενετήσιου δικαιώματος, θα δοθεί σε έναν πρίγκιπα που δεν άνηκε σε καμία από τις οικογένειες που βασίλευαν στα κράτη που υπέγραψαν τη Συνθήκη της 6^{ης} Ιουλίου. Στο **δεύτερο πρωτόκολλο** δηλώθηκε ότι ο πρίγκιπας Λεοπόλδος της Σαξονίας-Κοβούργου ήταν εκείνος που φάνηκε στην Ελλάδα και την Ευρώπη, ότι είχε τα προσόντα που απαιτούνται από

τους συμμάχους και κατά συνέπεια οι πληρεξούσιοι υπουργοί του πρόσφεραν την κυβέρνηση του νέου κράτους της Ελλάδας, με τον τίτλο του απόλυτου πρίγκιπά του. Τέλος, στο **τρίτο πρωτόκολλο** αποφασίστηκε ότι όλοι οι πολίτες της Ελλάδας είχαν το δικαίωμα να επιλεγθούν για δημόσια απασχόληση ανεξάρτητα από τη θρησκεία τους.

“Questo fatto risultò più evidente all’occasione che il principe Leopoldo di Sassonia-Coburgo fu nominato a re degli Elleni. Il 3 febbraio la conferenza di Londra avea firmato in proposito tre protocolli. Nel primo di questi, dopo un riassunto dei motivi che avevano provocato l’intervento delle tre potenze per la pacificazione della Grecia, l’adesione della Turchia alle decisioni della conferenza, e la necessità di porre un termine alla guerra, stabiliva: che la Grecia dovesse essere uno Stato indipendente con tutti i diritti politici, amministrativi e commerciali costituenti una completa indipendenza; che la linea de’ suoi confini sarebbe determinata all’occidente dalla foce dell’Aspropotamos sino a quella dello Sperchio; che Negroponte e le isole vicine dovrebbero appartenere alla Grecia; che il governo della Grecia monarchico ed ereditario in ordine di primogenitura, sarebbe dato a un principe che non appartenesse a nessuna delle famiglie regnanti negli Stati segnatari del trattato 6 luglio. Nel secondo protocollo si dichiarava che il principe Leopoldo di Sassonia-Coburgo era quello che quello che presentava alla Grecia ed all’Europa tutti gli estremi richiesti dall’alleanza, e che per conseguenza i plenipotenziari gli offrivano il governo del nuovo Stato della Grecia, col titolo di principe sovrano di essa. Nel terzo infine decretavasi che tutti i sudditi della Grecia fossero ammissibili ai pubblici impieghi, qualunque fosse la loro religione”.

Storia della Grecia negli ultimi trent’anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σελ. 217.

53.

Ο Rovani μνημονεύει ότι σε αυτή τη συγκυρία, ένα από τα εξέχοντα πρόσωπα της πολιτικής σκηνής της Ελλάδας, που δεν επιθυμούσε να απομακρυνθεί από τον Καποδίστρια, με την ελπίδα ότι θα μπορούσε να επωφεληθεί από εκείνον, βλέποντας τη θλιβερή κατάσταση που είχε περιέλθει η χώρα του, του ζήτησε μία συνάντηση, την οποία ο Πρόεδρος δεν μπορούσε να αρνηθεί. Αυτή η εξέχουσα προσωπικότητα, που βρισκότανε στην κυβέρνηση του Καποδίστρια, τον υπέβαλε σε αυστηρή ανάκριση, η οποία διήρκεσε δύο ώρες. Ο Πρόεδρος φαινόταν να είναι κατηγορούμενος χωρίς δικαιολογία. «Έχουμε φτάσει στο χαμηλότερο σημείο της αβύσσου», είπε ο εξέχων, καταλήγοντας στις κατηγορίες: «Έχετε περιφρονήσει τις πιο ανιδιοτελείς συμβουλές, οι αληθινοί φίλοι της χώρας αποθαρρύνθηκαν, αηδιασμένοι, απομακρυσμένοι από εσάς. Εγώ το μόνο που ήθελα ήταν να μείνω δίπλα σας μέχρι αυτό το σημείο, αλλά τώρα δεν μπορώ να σας συνοδεύσω στο άδικο μονοπάτι που έχετε αποφασίσει να περπατήσετε, γιατί τα δίκαια αναθέματα από όλη την Ελλάδα, θα άγγιζαν και θα

επιρρέαζαν ένα μέρος του λαού ακόμη κι εμένα. Προχωρήστε, λοιπόν, μόνος σας και μην ελπίζετε να έχετε άλλους συντρόφους εκτός από τις αδικίες».

Η οξυδέρκεια, η εφευρετικότητα, η πνευματικότητα και η ευγλωττία του Καποδίστρια δεν μπόρεσαν να βρουν λέξεις για να αντιπαρατεθούν στα έντονα παράπονα του διακεκριμένου Έλληνα.

«Ο σεβάσμιος Μαυρομιχάλης», συνέχισε, «ενάντια στην κραυγή της δικαιοσύνης, κρατήθηκε στη φυλακή στο Παλαμήδι, και ενώ όσοι έδωσαν όλα τα πλούτη, τα παιδιά και το αίμα τους για τη χώρα τους τιμωρούνται ως εγκληματίες, οι Ρώσοι, οι φίλοι σας, αφού κατέστρεψαν όλες τις ναυτικές δυνάμεις μας, τώρα αντιμετωπίζουν την Ελλάδα ως χώρα κατάκτησης, τόσο πολύ που έχουν αποτρέψει από εμάς την πολύτιμη καλοσύνη των Γάλλων, και έχουν τοποθετήσει τους Άγγλους σε μία ζοφερή δυσπιστία. Αυτή είναι η κατάσταση που έχετε δημιουργήσει για τη χώρα, για τους ανθρώπους, για τα πράγματα που, από απεριόριστη εμπιστοσύνη, δόθηκαν στα χέρια σας. Τι έχει απομείνει τώρα για να μου απαντήσετε, ω κύριε; Η σιωπή σας είναι απόδειξη για μένα ότι νιώθετε την αλήθεια των λέξεων μου. Τι θα μπορούσαν να πουν οι υμνητές σας, που επαινούν σε όλο τον κόσμο τις ικανότητές, τις θυσίες και τις αρετές σας, και δυσφημούν την Ελλάδα και τους αρχικούς ηγέτες της. Αν ήταν εδώ τώρα για να σας δουν τόσο άφωνο μπροστά στα λόγια μου;». Ο Πρόεδρος δεν έσπασε τη σιωπή του και άφησε το εξέχων πρόσωπο να αποχωρήσει αγανακτισμένο και απειλητικό, χωρίς να απαντήσει σε τίποτα, χωρίς να υποσχεθεί τίποτα. Αλλά μετά από αυτόν τον μακρύ διάλογο, ο Πρόεδρος φάνηκε να κυριεύεται από μία ασυνήθιστη ανησυχία. Αυτή η ασφάλεια που έδειχνε πάντα και επηρέαζε όλες τις καταστάσεις, μειώθηκε από εκείνη τη στιγμή, και φάνηκε να απελπίζεται για τα πάντα, για τον εαυτό του και την τύχη του. Όλοι όσοι ήταν γύρω του, έμειναν κατάπληκτοι από αυτή την ξαφνική αλλαγή.

“Fu in questa circostanza che uno dei primati greci, il quale solo fra tutti non aveva voluto abbandonare Capodistria, nelle speranza di poter riuscire ad ottener qualche cosa da lui, vedendo a che tristissima condizione era ridotta la sua patria, gli domandò un abboccamento, che il presidente non seppe negargli. Il primate, nella sede stessa di Capodistria, lo sottopose ad un interrogatorio rigoroso, che durò due ore, interrogatorio innanzi a cui il presidente parve un accusato senza discolpe.- «Eccoci arrivati al fondo dell’abisso,» diceva il primate conchiudendo i capi d’accusa; «i consigli i più disinteressati voi li avete disprezzati, i veri amici del paese furono scoraggiati, disgustati, allontanati da voi. Io solo ho voluto starvi sempre d’accanto sino a questo punto, ma ora vi lascio anch’io, ma ora non posso accompagnarvi nella via iniqua che vi siete fatto a percorrere, perchè delle giuste imprecazioni di tutta la Grecia ne toccherebbe una parte anche a me. Andate dunque solo, e non isperate d’aver altri compagni che iniqui.»

L’ingegno scaltro e la franca eloquenza di Capodistria non seppero trovar parole da contrapporre alle veementi querele del primate greco.

«Il venerando Mauromicali,» continuava questi, «contro il grido della giustizia, è trattenuto prigioniero al Palamidi, e mentre quelli che diedero tutte le ricchezze e i figli e il sangue per la patria sono puniti come delinquenti, i Russi, gli amici vostri, dopo aver distrutte tutte le nostre forze navali, trattano ora la Grecia come paese di conquista, tanto che hanno stornato da noi la valida benevolenza de' Francesi, e hanno messo in una cupa diffidenza gli Inglesi. Ecco che cosa avete fatto del paese, delle persone, delle cose che da una fiducia illimitata furono poste nelle vostre mani. Che vi rimane ora a rispondermi, o signore? il vostro silenzio mi è prova che voi sentite la verità delle mie parole. Che cosa direbbero ora i vostri lodatori, che vanno magnificando pel mondo i meriti vostri, i vostri sacrifici, i vostri benefizi, e vanno denigrando la Grecia e i suoi capi primitivi, se fossero qui ora a vedervi così ammutolito alle mie parole?» - Nè il presidente pensò di rompere il silenzio, e lasciò che il primate se ne partisse indignato e minaccioso, senza rispondere a nulla, senza prometter nulla. Ma dopo quel lungo dialogo parve che il presidente cadesse in preda ad un' insolita costernazione. Quella fidanza che aveva sempre mostrata e affettata in tutte le circostanze gli cadde affatto da quel punto, e sembrò disperare d'ogni cosa e di sé e della propria fortuna. Quelli che gli stavano intorno ebbero a maravigliare di così repentino cambiamento».

Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854) di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854, σσ. 225-226.

54.

Γράφει ο Πολυζωίδης στον *Απόλλωνα* για τη δολοφονία του Καποδίστρια:

«

Ύδρα 29 Σεπτεμβρίου

Τέσσαρες ήδη χρόνους η Ελλάς, αφού με τόσην δόξαν απέσεισε τον βαρβαρικών ζυγόν, κατεδικάσθη να υποφέρει νέον άλλον άρχοντος ομογενούς ζυγόν, άρχοντος, τον οποίον εκάλεσε να την κυβερνήση νομίμως, και από τον οποίον με πλήρη πεποίθησιν ήλπισε την σωτήριον αποκατάστασίν της, αλλά φευ! Παραβάτης αυτός αντί φύλακος πιστού των ιερών του όρκων εκ πρώτης αφετηρίας, λύκος αντί ποιμένος, άνέτρεψεν ασυστόλως της εθνικής θελήσεως τας βάσεις, εσπάραξε σκληρά όλας τας κοινωνικάς σχέσεις, και εματαιώσε όλας δια μιας του έθνους τας ελπίδας, έγκαιρα η δυσαρέσκεια ανεφάνη πανταχού, πλην η βία προλαμβάνουσα, ο δε δόλος διαφθείρων δεν την άφησαν ν' ακραγή επίσης πανταχού· εν τω μεταξύ δεν έμεινε τάξις από της πρώτης έως της εσχάτης, η οποία να μην εδοκίμασε κατά το μάλλον και ήττον τας πληγάς, και τας περιφρονήσεις της απροσδοκήτου ταύτης Τυραννίας. Λόγιοι, πλούσιοι, βιομηχανικοί, και έμποροι, όλοι αδιακρίτως έγιναν της βαρείας σφύρας της οι άκμονες.

Ολίγοι μολοντούτο μεταξύ των παθόντων εις τοιούτων υπερβολής βαθμών ησθάνθησαν του αυθαιρέτου συστήματος την κακωτικήν επιρροήν ως οι Μαυρομιχαλαίοι, η ένδοξος αυτή και λαμπρά Οικογένεια της Σπάρτης, της οποίας

τόσα μέλη έπεσαν θύματα υπέρ της Πατρίδος, και εις την οποίαν δια τούτο η Πατρίς χρεωστεί. Την εξαίρετόν της ευγνωμοσύνην, έσυρεν απαρχής του Τυράννου την οργήν εναντίον της, όχι δι' άλλο πλην διότι δεν ηθέλησε να συναινέση εις τας αθεμίτους θελήσεις του, πλην διότι επέμενε ακλόνητος εις τα πατριωτικά, εις τα ευγενή φρονήματά της. Τις πλέον, όχι εντός της Ελλάδος, αλλά και μακράν της Ελλάδος, αγνοεί την παράνομον και πολυχρόνιον φυλάκωσιν και τας δεινοπαθείας του σεβασμίου αρχηγέτου αυτής της Οικογενείας, Πέτρου Μαυρομιχάλη, τις τα παθήματα και τας περιφρονήσεις του Ιωάννου Κατσή, πατρός του ηρώος Ηλία Κατσάκου, τις την δόλιον κατάσχεσιν του αδελφού αυτών Κωνσταντίνου, τις τας ατελειώτους κρισολογίας και καταδρομάς του Γεωργίου; κτλ. κτλ. Τοιαύτα και τόσα ήσαν τα δεινά της Μαυρομιχαλαίας Οικογενείας! Τα υπέφερε μολοντούτο καρτερικώς και ήθελε τα υποφέρει μέχρι τέλους αβοήθητος, εάν δεν έβλεπε την ατμοσφαίραν της κακίας και του δεσποτισμού καταθλίβουσας αφόρητα και όλους τους ομογενείς της συγχρόνως· αγανάκτησις λοιπόν χάριν των κοινών κακών, της εθνικής συμφοράς μάλλον, παρά εκδίκησις ιδίων ύβρεων, ενέπνευσεν εις την καρδίαν δύω, των νεωτέρων, αυτής της λαμπράς Οικογενείας γόνων, Κωνσταντίνου και Γεωργίου, την υψηλήν απόφασιν του να γενώσι μιμηταί των Αρμοδίων και Αριστογαιτώνων, των Βρούτων και Κασσίων, δια να απαλλάξουν το έθνος από το τέρας της Τυραννίας· ένοπλοι εις τρόπον ώστε να μη γνωρίζονται, δια να μην προλάβη τον σκοπόν των η άγρυπνος Αστυνομία, εις τα πρόθυρα του ναού ιστάμενοι, μόλις είδον τον Ιωάννην Αντωνίου Κάπο δ' Ίστριαν εισερχόμενον και τον επυροβόλησαν ο εις μετά τον άλλον θανατηφόρα, έπεσεν ο Τύραννος ευθύς· πλην φευ! Συγχρόνως έπεσε και εις εκ των πυροβολησάντων, ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης, επιβουλευθείς από ένα άνθρωπον της φρουράς· η πράξις αυτή συνέβη την 27 Σεπτεμβρίου την 7 ώραν π.μ.

Ως άνθρωποι δεν δυνάμεθα παρά να λυπηθώμεν και να θρηνησώμεν δια το τοιούτον τραγικόν τέλος του Ιωάννου Καποδίστρια· ως πολίται όμως, φίλοι της σωτηρίας της Πατρίδος προ παντός άλλου, είμεθα πολλά μακράν να καταδικάσωμεν την πράξιν, εν ω μάλιστα βλέπομεν δι' αυτής την υψηλήν της θείας δίκης απόφασιν εκπληρουμένην, εις αμοιβήν των αρρήτων και αθεμίτων κακών, εκ των οποίων η Ελλάς είχεν υπερπληρωθή· τόσω δε πλέον η πράξις μας φαίνεται γενναιότερα, όσω χεωστείται εις χείρας όχι ετεροκινήτων, όχι μισθωτών και ασήμων, αλλά αυθορμητών και επισήμων ανθρώπων, οι οποίοι σιμά των τόσων και τόσων θυσιών της Οικογενείας των, απεφάσισαν και την ιδίαν των ζωήν να προσφέρουν ως επισφράγισιν του πατριωτισμού των· και τωόντι! ο εις την επρόσφερεν, ο δε άλλος, τον αυτόν κίνδυνον διατρέξας, ελυτρώθη».

-Βλ. Τάσος Βουρνάς, *Τα φοβερά ντοκουμέντα. Η δολοφονία του Καποδίστρια. Το τίμημα της Ανεξαρτησίας*, Αθήνα 1976, σ. 124.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα 2021, σσ. 231-233.

Η κηδεία του Ιωάννη Καποδίστρια καταγράφηκε με περιγραφικές λεπτομέρειες στη *Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος*:

«Την Κυριακήν προχθές, 18 του μηνός, ετελέσθη η κηδεία της Α. Ε. του αοιδίμου Κυβερνήτου με την ανήκουσαν εκκλησιαστικήν, πολιτικήν και στρατιωτικήν διακόσμησιν. Η επικήδειος πομπή ανεχώρησε την 12 ώραν από του παλατίου της Κυβερνήσεως και υπήγεν εις τον ναόν του Αγ. Γεωργίου κατά την εξής τάξιν: Εξ σαλπικταί προηγούντο, ανά τρεις κατά μέτωπον· εν απόσπασμα ιππικού εκ δεκαοκτώ υπέων, ανά τρεις κατά μέτωπον· εν απόσπασμα πυροβολικού από είκοσι στρατιώτας, ανά τέσσαρας κατά μέτωπον· εν απόσπασμα πεζικού από είκοσι στρατιώτας, ανά τέσσαρας κατά μέτωπον· εξ τυμπανισταί, ανά τρεις κατά μέτωπον· ο διδάσκαλος των ορφανών παιδιών της Τίρυνθος, έχων πλησίον του την σημαίαν της σχολής· τριάκοντα ορφανοί παίδες της Τίρυνθος, ανά τέσσαρας κατά μέτωπον· ο διδάσκαλος της αλληλοδιδασκτικής σχολής του Άργους, έχων πλησίον του την σημαίαν των μαθητών· είκοσι παίδες της σχολής ταύτης, ανά τέσσαρας κατά μέτωπον· ο διδάσκαλος της αλληλοδιδασκτικής σχολής Ναυπλίας με την σημαίαν του· είκοσι παίδες της σχολής ταύτης, ανά τέσσαρας κατά μέτωπον· ο επιστάτης των παιδων στρατού της Κεντρικής Πολεμικής Σχολής· δεκαέξ παίδες στρατού της σχολής ταύτης, ανά τέσσαρας κατά μέτωπον· η στρατιωτική μουσική, ανά τέσσαρας κατά μέτωπον· η σημαία της Κυβερνήσεως με το σύμβολον του Φοίνικος, δεξιά· η εθνική σημαία, αριστερά· τρία βήματα όπισθεν, εις το κέντρον των άνω δύο σημαίων, το σύμβολον της οικογένειας της Α.Ε· δύο κανόνια ελαφρού πυροβολικού, πορευόμενα κατά παραγωγήν· οι δύο ίπποι της Α.Ε. πενθοφορούντες, κρατούμενοι έκαστος από δύο υποκόμους επίσης πενθοφορούντας, και επί κεφαλής αυτών εις το κέντρον ο αρχιυποκόμος της Α.Ε· τα δεκαπέντε παράσημα της Α.Ε. πρώτης τάξεως των διαφορών Δυνάμεων, κρατούμενα από στρατηγούς, και ανωτέρους αξιωματικούς πορευομένους τον ένα κατόπιν του άλλου, ανά τρία βήματα, συνοδευμένους έκαστον από δύο άλλους αξιωματικούς· εκ δεξιών και εξ ευωνύμων κάθε δύο παρασήμων μία άσπρη λαμπάς φερομένη από υπαξιωματικούς· έξωθεν των λαμπάδων έκλειον τα παράσημα οι Ευελπίδαι και οι Ακόλουθοι· πέντε εσταυρωμένοι πενθειμονούντες κατά παραγωγήν έχοντες κατά πλευράν φανάρια φερόμενα από υπαξιωματικούς· κατά πλευράν δε αυτών λαμπάδες μαύραι φερόμεναι από υπαξιωματικούς· τέσσαρες ψάλται ανά δύο· τριάκοντα ιερείς με τους διακόνους, ανά τέσσαρας, πενθοφορούντες με ιερατικήν στολήν· δύο αρχιμανδρίται, εις γραμμήν επίσης· δύο διάκονοι με δύο πατερίτσας αρχιερέων, ομοίως δύο αρχιερείς· ομοίως έτεροι δύο διάκονοι με πατερίτσας πενθοφορούντες· δύο έτεροι αρχιερείς. Ενταύθα εφέρετο ο νεκρός της Α.Ε. από εξ Ταγματάρχας και περιεστοιχίζετο από όλον το σώμα της Γερουσίας· εις το πλάγιον του νεκρού αριστερόθεν παρευρίσκετο εις όλον αυτό το διάστημα ο Πνευματικός της Α.Ε., και εκ δεξιών και εξ ευωνύμων οι οικιακοί του, κατά πλευράν

δε του νεκρού και έξωθεν Ευελπίδαι τινές· όπισθεν του νεκρού και αμέσως ηκολούθουν ο Πρόεδρος της Γερουσίας έχων εκ δεξιών και εξ ευωνύμων τα δύο Μέλη της Διοικητικής Επιτροπής· οι κύριοι Αντιπρόεδμοι, Πρόξενοι, και Ναύαρχοι των Συμμάχων Δυνάμεων μετά των υπαλλήλων αυτών αξιωματικών· οι Γραμματείς της Κυβερνήσεως, τα Μέλη της επί της Οικονομίας Επιτροπής, ο Γενικός Ταμίας της Ελλάδος, τα Μέλη του Ελεγκτικού και Λογιστικού Συμβουλίου, τα του Ανωτάτου Κριτηρίου και τα των Εκκλησιών· ο Γενικός Διευθυντής του τακτικού με τον αρχηγόν των επιτελών και λοιπούς ανωτέρους αξιωματικούς των επιτελών· ο Διοικητής Ναυπλίας με τον ανώτερον Φρουράρχον Ναυπλίας και με τους διαφόρους αξιωματικούς των επιτελών· τα Μέλη διαφόρων Κριτηρίων, οι Πάρεδροι των Γραμματειών της Κυβερνήσεως και της Γερουσίας· οι Δημογέροντες Ναυπλίας με τους προκριτοτέρους πολίτας· οι λοιποί υπάλληλοι της Κυβερνήσεως και αι λοιπαί τοπικάί Αρχαί· οι εκτός υπηρεσίας αξιωματικοί της ξηράς και της θαλάσσης. Εν απόσπασμα πεζικού από είκοσι στρατιώτας, και εν έτερον ιππικού από δώδεκα έκλειον την εκφοράν, το μεν ανά τέσσαρας, το δε ανά τρεις. Όλη η εκφορά συνοδεύετο από μίαν γραμμήν στρατιωτών εκ δεξιών και εξ αριστερών.

Η συνοδεία περιήλθε μέγα μέρος της πόλεως· όλαι δε αι οικίαι αι παρά την οδόν κείμεναι, δι' ης επέρασεν, επενθοστόλουν. Πλήθος λαού ηκολούθουν αυτήν, και πλήθος γυναικών και παιδών προέκυπτον από τα παράθυρα και τους εξώστας. Μόλις εκίνησεν η επικήδειος πομπή από το παλάτιον της Κυβερνήσεως, και πανταχόθεν ήρχισαν ν' ακούωνται κλαυθμοί και κοπετοί. Δεν είναι κανείς, του οποίου η καρδιά, όσον άτεγκτος και αν είναι, δεν ήθελε συντριβή από το οικτρότατον τούτο θέαμα. Όπου έφθανεν ο νεκρός του αιοδίου Κυβερνήτου, με δάκρυα και ολολυγμούς υπεδέχετο, θρηνούντων και αναβοώντων τον πατέρα! την ελπίδα. Συντέμνοντες δε τον λόγον, πρέπει να ομολογήσωμεν, χωρίς να μεταχειρισθώμεν καμμίαν υπερβολήν, ότι είναι των αδυνάτων να περιγράψη τις την βαθείαν θλίψιν, ήτις κατεκυριεύσεν εις αυτήν την περίστασιν όλους τους ανθρώπους.

Εις το μέσον του μέλανα περιβεβλημένου ναού είχε κατασκευασθεί βήμα λαμπρόν καταπέτασμα φέρον τα διάφορα συμβολικά σημεία της οικογενείας του αιοδίου Κυβερνήτου. Επ' αυτού δε ετέθη η νεκροφόρος λάρναξ πλουσίως κατακεκοσμημένη, και υελοσκεπής άνωθεν, ώστε να διαφαίνεται ένδον το λείψανον. Κύκλω δ' επί της πρώτης βαθμίδος του βήματος εβάλλθησαν κατά σειράν τα διάφορα παράσημα της Α.Ε., και εκατέρωθεν ήσαν στημένα τα σύμβολα, το τε εθνικόν, και το της οικογενείας του μακαρίτου. Και παρά μεν την λάρνακα περίστατο καθ' όλην την διάρκειαν της νεκρωσίμου ακολουθίας μία σειρά Γερουσιαστών και ετέρα ανωτέρων αξιωματικών του στρατού, έμπροσθεν δε εν ημικυκλίω, τα μέλη της Διοικητικής Επιτροπής μετά των Γραμματέων της Κυβερνήσεως, και το διπλωματικόν σώμα μετά των διαφόρων αξιωματικών των Συμμάχων Δυνάμεων.

Ψαλλομένης δε της ακολουθίας, η στρατιωτική μουσική εξετέλει εν τω μεταξύ κλαυθμηρά άσματα. Όλος ο λαός ο εντός και εκτός του ναού παριστάμενος κατεύθυνε τας θερμάς δεήσεις του προς τον Ύψιστον, όταν ετελούντο παρά του

ιερατείου αι κατανυκτικά δέησεις υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του αιμνήστου αυτού αρχηγού.

Ετελείωσεν η επικήδειος αύτη τελετή, ασπασθέντων όλων κατά τάξιν το λείψανον, το οποίον θέλει κείσθαι εν τω ναώ τούτω μέχρι της συγκροτήσεως του εθνικού Συλλόγου, παρά του οποίου θέλουν διαταχθή τα μετά ταύτα».

Βλ. *Γενική Εφημερίς της Ελλάδος*, Τετάρτη 21 Οκτωβρίου 1831.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, *Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, Εκδόσεις: Καστανιώτη, Αθήνα 2021, σσ. 240-244.

56.

Ο Santa Rosa, την παραμονή της αναχώρησής του για την Ελλάδα, έγραψε στον Γάλλο φιλόσοφο Cousin ότι αν και τον κάλεσαν και στην Ισπανία δεν πήγε γιατί δεν ένιωθε συμπάθεια για αυτόν τον λαό. Αντίθετα, **η αγάπη του για την Ελλάδα, την πατρίδα του Σωκράτη και των επιστημών, είναι μεγάλη**. Συνεχίζει: «Ο ελληνικός λαός είναι ευγενής, είναι καλός και οι αιώνες σκλαβιάς δεν ήταν αρκετοί για να χαθούν αυτές οι αρετές του. Τον θεωρώ αδελφό λαό...».

“Alla vigilia di quella partenza egli scriveva al Cousin, non avere alcuna simpatia per la Spagna, ov’era chiamato dagli esuli suoi compatriotti, e che non ci andò appunto per questo, stantechè non sarebbe stato buono a nulla in quel paese. **Invece per la Grecia**, così egli continuava, **ò un amore che à del solenne: la Patria di Socrate, intendi tu? Oltre di che il popolo greco è bravo, è buono, e secoli di schiavitù non bastarono a distruggere in lui queste sue doti. Io lo riguardo come un popolo fratello [...]**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia 1866, σελ. 13.

57.

Ο Tommaseo μιλώντας στην Ιταλίδα συγγραφέα και ποιήτρια Giovita Scalvini, περιγράφει τον Santa Rosa ως **αγαπητό στην Ιταλία και στην Ελλάδα και σε όλους τους φίλους που θυσιάζονται, ένας ειλικρινής στρατιωτικός, ένας σεμνός κόμης, ιδεαλιστής, πιστός στις φιλελεύθερες ιδέες, εξόριστος λόγιος, σεβαστός, πέθανε όπως ένας απλός στρατιώτης από τα οθωμανικά σπαθιά**.

“Quanto queste parole non ci suonano più acerbe quando pensiamo che uscirono dal cuore di un uomo qual era Santorre di Santa Rosa, nome, dice Tommaseo, parlando di Giovita Scalvini, **caro all’Italia e alla Grecia e a tutti gli amici delle cose generose, ministro schietto, conte modesto, liberale credente, esule dotto, povero venerato, e morì semplice milite sotto le spade ottomane**”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia 1866, σελ. 15.

58.

Στις αρχές του 1817, ο Νικόλαος Γαλάτης επισκέφτηκε τον Ιωάννη Καποδίστρια στην Πετρούπολη, ως αντιπρόσωπος της Φιλικής Εταιρίας για να του προτείνει την αρχηγία της. Ο Καποδίστριας, ως Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας δεν θέλησε να τον δεχτεί, αλλά αναγκάστηκε με την προτροπή του τσάρου Αλέξανδρου. Η εικόνα του μεγαλομανή, υπερφίαλου και χωρίς διπλωματική ευελιξία Γαλάτη, εξόργισε τον Καποδίστρια, ο οποίος αρνήθηκε την πρότασή του, γνωρίζοντας τους κινδύνους που εγκυμονούσαν για την πατρίδα και τον χριστιανισμό, οι απερίσκεπτες κινήσεις ενός επαναστάτη τυχοδιώκτη νεαρού.

Η σκληρή στάση του Καποδίστρια απέναντι στον Γαλάτη φαίνεται στα «Απομνημονεύματά» του σελ. 83: «Ο Γαλάτης ήρχετο να μοι προτείνη να γίνω αρχηγός της εταιρείας ταύτης και να διευθύνω συνεπώς τας ενεργειάς της. Μοι πρότεινε να μοι αναγνώση τας οδηγίας και πάντα τα έγγραφα ων ήτο κομιστής.

Τον διέκοψα πάραυτα εκφράσας δριμύτατα την έκπληξιν και αγανάκτησιν, μεθ’ ης εμάνθανον τα τρελά και επικίνδυνα σχέδια των εντολέων του, τον σκοπόν του ταξιδίου του και τας αποκαλύψεις τας οποίας επεφορτίσθη να μοι κάμη.

Δια να σκέπτεται κανείς, Κύριε, περί τοιούτου σχεδίου πρέπει να είναι παράφρων, δια να τολμήση δε να μοι ομιλήση περί αυτού εν τω οίκω τούτω, όπου έχω την τιμήν να υπηρετώ μέγαν και κραταιόν Μονάρχην, πρέπει να είναι όπως είσθε σεις νέος, μόλις εγκαταλείψας τους βράχους της Ιθάκης και παρασυρόμενος δεν ηξεύρω υπό ποίων τυφλών παθών.

Δεν ημπορώ να ομιλώ μαζί σας περισσότερον περί του σκοπού της αποστολής σας, σας ειδοποιώ δε ότι ουδέποτε θα αναγνώσω τα έγγραφά σας. Η μόνη συμβουλή ην δύναμαι να σας δώσω είναι να μη ομιλήτε περί αυτής εις κανένα και να επιστρέψετε το ταχύτερον εκεί από όπου ήλθετε [...]».

Μετά τη συνάντησή του με τον Καποδίστρια, οι ρωσικές αρχές απέλασαν τον Γαλάτη στη Μολδαβία ως ανεπιθύμητο επισκέπτη, όπου ήταν ασφαλής. Επιπλέον το κείμενο που έστειλε ο Καποδίστριας το 1826 στον τσάρο Νικόλαο επισημαίνει την έκρυθμη ατμόσφαιρα αυτής της συνάντησης, για να τονίσει την πίστη του στον τσάρο της Ρωσίας, την αποστροφή του σε επαναστατικά κινήματα και την προσπάθεια του να δίνει λύσεις σε κρίσιμα ζητήματα με τη διπλωματία.

59.

Ο Zecchini αφηγείται δύο περιστατικά για να δείξει την αγάπη των Ελληνοπαίδων για μάθηση και διδασκαλία. Στην Αίγινα, ένα τυφλό αγόρι, οκτώ ετών, μελαγχολικό, προσευχόταν γαλήνια στην Αμερικανική Εκκλησία. Κάποια στιγμή ζήτησε από τον παπά της Εκκλησίας να του δώσει μία Αγία Γραφή, σκεπτόμενος να την διαβάσουν όσοι ήθελαν. Εκείνος αρνήθηκε ευγενικά την παράκληση του μικρού, λέγοντας στο αγόρι ότι τυφλός όπως ήταν, δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει το βιβλίο. Το παιδί απάντησε απότομα, ότι αυτό δεν ήταν δύσκολο, αφού δεν αμφισβήτησε ότι ορισμένοι από τους φίλους του θα ήθελαν να διαβάσουν αυτό το θεϊκό βιβλίο. Στη Σύρο, ο συγγραφέας και καθηγητής φιλοσοφίας Baruffi παρατήρησε την έντονη φιλομάθεια και τη ζωντάνια του πνεύματος αυτών των παιδιών, όταν ένα από αυτά δίδασκε τους αριθμούς στους συμμαθητές του με τη βοήθεια των χεριών του. Δηγείται ότι ο μικρός δάσκαλος με την όμορφη εμφάνιση, στεκόταν όρθιος πάνω στο σκαμνί στην ίδια στάση με το διάσημο άγαλμα του Ερμή του Φλαμανδού γλύπτη Jean de Boulogne, και βιαζόταν να διδάξει τους συμμαθητές του, επαναλαμβάνοντας με μία φωνή με αξιοθαύμαστη ταχύτητα τους αριθμούς που υποδείκνυε με τα δάχτυλα των χεριών του.

“Al qual proposito devo dire un caso graziosissimo che mi toccò di osservare nell’isola di Egina. Un fanciullo di circa otto anni, cieco d’ambidue gli occhi, e, forse perchè tale, malinconico a differenza di tutti quelli della sua età, pregò gentilmente l’Americano Church (da non confendersi con l’ammiraglio di questo nome, ch’egli pure trovavasi in Grecia e al suo servizio) affinchè gli fosse cortese d’una Bibbia, sapendo ch’ egli ne dava a tutti che desiderassero leggerla. Church con bella maniera si rifiutò all’invite, dicendo al giovinetto che, cieco com’ era, non poteva servirsi del libro; ma questi gli rispose di botto, che ciò non gli facesse difficoltà, stantechè egli non dubitava che qualche suo compagno lo avrebbe contentato di leggergli un po’ per volta di quando in quando il libro divino. Il qual amore all’apprendere e all’insegnare dei fanciulli greci, mi fa risovvenire quello che osservò Baruffi in Sira riguardo alla vivacità e tensione particolare di mente di que’ vispi ragazzini, cioè che uno di essi insegnava l’addizione dei numeri semplici a’ suoi compagni di scuola col solo aiuto delle mani. Egli dice che il piccolo maesticello, di bellissimo aspetto, mezzo nudo della persona per miseria, e dritto su d’uno scabello, elevato nell’atteggiamento stesso del famoso Mercurio di Giovan Bologna, pareva slanciarsi a volo verso i suoi condiscipoli, i quali ripetevano ad una voce con una prontezza e celerità mirabile il numero indicato colle dita della mano: a mò d’esempio **deca! decapende!** (il suono della **t** viene frequentemente scambiato nell’ altra dentale più dolce **d**) **triaconda! pendeconda! ec. ec.”**.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia 1866, σελ. 84.

60.

Ο Zecchini επισημαίνει ότι ένα μουσικό σχολείο ήταν δευτερεύουσας σημασίας, ενώ στην αρχαία Αθήνα αποτελούσε στολίδι, αφού όπως αναφέρει ο Αριστοτέλης στα *Πολιτικά*, η μουσική και το σχέδιο ήταν στοιχεία της πολιτικής εκπαίδευσης του Σόλωνα και του Πεισίστρατου. Μνημονεύει ότι ο Καποδίστριας είχε παραμελήσει να ιδρύσει ναυτική σχολή, σε μια χώρα όπως η Ελλάδα όπου το ναυτικό ήταν πολύ σημαντικό και της οποίας οι ναυτικοί κυκλοφορούσαν στη θάλασσα μόνο από σκληρή πρακτική και καθαρή έμπνευση. Σημειώνει, ακόμη, ότι ο Στούρτζας είχε κάνει ένα σχέδιο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, προτείνοντας ένα κεντρικό σχολείο στο Ναύπλιο, μία νομική σχολή στην Αθήνα και μία ναυτική στην Ύδρα. Η ιατρική, οι φυσικές επιστήμες, η ιστορία αποκλείονται, όπως η φιλοσοφία και η κριτική για τη σχολή της θεολογίας. Στα μαθηματικά διδάσκεται μόνο η άλγεβρα και η πλανημετρία. Μόνο η στρατιωτική σχολή στο Ναύπλιο ήταν σχετικά επιτυχής, και εκείνη της θεολογίας στον Πόρο σταμάτησε, εξαιτίας της έλλειψης καθηγητών και φροντίδας εκ μέρους της κυβέρνησης.

“Non so pure perchè il Presidente Capodistria che volle fosse in quell’Orfanotrofio, che aveva seicento individui, e che poi terminò in un lazzeretto, qualche scuola anche di ornamento, e di utile secondario, come quella di musica vocale (musica e disegno, parte dell’educazione civile di Solone e di Pisistrato) (1), avesse trascurato d’instituirne una di nautica, tanto importante per un paese come la Grecia, i cui naviganti, abbandonavansi al mare solo per rozza pratica e per pura ispirazione. E poichè o accennato a questo argomento, dirò che il signor Stourduzza avea già fatto un piano d’istruzione superiore, proponendo una scuola centrale a Egina, una di teologia a Poros, una scuola militare a Nauplia, un’altra di diritto ad Atene e una di nautica ad Idra. La medicina insieme allo studio di tutte le scienze naturali, fu interamente esclusa; la storia pure venne compresa in questa condanna; nè si conservò della filosofia che il *criticismo* per la scuola di teologia; e quanto alle matematiche non si pensò che al calcolo con qualche nozione di algebra e di planimetria. Di tutte queste istituzioni, la sola scuola militare a Nauplia riuscì in parte; e quella di teologia a Poros cessò, attesa la mancanza di professori e di cure per parte del Governo”.

(1) Aristotile, *Politica*, lib. VII, c. 3.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia 1866, σελ. 86.

61.

Ο Zecchini υπογραμμίζει ότι όσον αφορά τα μαθήματα, πρέπει να σημειωθεί ότι δεν ήταν απαλλαγμένα από την κυβερνητική επιρροή, έτσι ώστε περισσότεροι από ένας καθηγητές στην Αίγινα παραιτήθηκαν από την έδρα τους. Ανάμεσά τους ο λόγιος ιερέας Γρηγόριος Κωνσταντάς, διευθυντής του ορφανοτροφείου, ο Γεώργιος Γεννάδιος, καθηγητής φιλοσοφίας, ο οποίος διώχθηκε από την κυβέρνηση γιατί δίδαξε ιστορία, και ένας καθηγητής, πολύ μορφωμένος, ο οποίος είχε σπουδάσει στη Γερμανία, και έμεινε ένα χρόνο στη Φλωρεντία μονάχα για να μελετήσει τον Δάντη. Το παράδειγμα των καθηγητών ακολούθησαν οι μαθητές, και το 1830 ήταν τόσο αγανακτισμένοι με τους κυβερνητικούς αξιωματούχους σχετικά με τις σπουδές τους, οι οποίοι μια μέρα ξεσηκώθηκαν ενάντια στους προσκείμενους προς την κυβέρνηση καθηγητές, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς συνελήφθησαν, άλλοι απελάθηκαν και για μερικές εβδομάδες το κεντρικό γραφείο της Αίγινας έκλεισε.

“Quanto alle lezioni è d'avvertirsi che non erano libere d'ogni influenza governativa, per lo che ad Egina più d'un professore rinunziò perfino alla sua cattedra, e fra questi ricorderò il dottissimo e costumattissimo prete Gregorio Costandà, direttore dell'Orfanotrofio; Giovanni Gennadios, maestro di filosofia, il quale perchè insegnava anche storia, fu fatto segno alle persecuzioni del Governo; e, se non isbaglio il nome, un certo Sampilli, sapientissimo uomo, che avea studiato in Germania, e soggiornato un anno in Firenze solo per istudiare Dante, da cui di e notte, ei diceva, non potersi staccare L'esempio dei professori è stato seguito dagli scolari; e nel 1830 tanto essi s'indignarono degli arbitri governativi rispetto ai loro studi, che un giorno sollevaronsi contro i cattedranti più ligi; quindi molti di essi vennero arrestati, altri espulsi, e per alcune settimane videsi chiuso il principale studio in Egina”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia 1866, σελ. 86.

Στη Λιβάνδια, στη Σύρο και σε άλλα μέρη τα σχολεία εγκαταλείφθηκαν, οι γονείς παραπονέθηκαν ότι τα παιδιά τους δεν είχαν εκπαίδευση, αντί να τα εμπιστεύονται σε διορισμένους καθηγητές από τον Πρόεδρο. Ο Καποδίστριας απαγόρευσε στην Ελλάδα την κυκλοφορία των φιλοσοφικών και λογοτεχνικών έργων του Κοραή, μεταξύ των οποίων τους *Διαλόγους* του και του διάσημου βιβλίου του *Ατακτα*, όπως και πολλά βιβλία γαλλικών κλασσικών που είχε στείλει ο Κοραής από τη Γαλλία στην Ελλάδα. Αν και υπήρχε προτομή του Πλάτωνα στα κεντρικά σχολεία, ο Καποδίστριας είχε απαγορεύσει τον διάλογο για τον *Γοργία* του Πλάτωνα, στο οποίο έργο διδάσκεται ότι «είναι καλύτερο να υποστείς την αδικία παρά να την διαπράττεις, ότι οι μόνοι πραγματικά δυστυχισμένοι άντρες είναι οι άδικοι, και ότι οι ψυχές των παραβατών εμφανίζονται μετά το θάνατο ενώπιον των κακών δικαστών σε όλη τη φρίκη της ηθικής τους παραμόρφωσης, για να τιμωρηθούν όπως τους αξίζουν».

Ο Κυβερνήτης δεν περιορίστηκε μόνο στη χειραγώγηση της εκπαίδευσης, αλλά και στη ποδηγέτηση της ιδιωτικής τυπογραφίας και του έντυπου τύπου. Αφού αγόρασε και έκλεισε έντυπα στην Αίγινα, κατάργησε μοναδικό τυπογραφικό πειστήριο της Σύρου, ενώ είχε προσπαθήσει με κάθε τρόπο να σταματήσει την έκδοση του *Απόλλωνα*, μια ελεύθερη εφημερίδα που εκτυπωνόταν στην Ύδρα υπό τη διεύθυνση του Πολυζωΐδη, και μεταξύ των συνεργατών του ήταν ο φοβερός ιερέας Φαρμακίδης, ο ποιητής Σούτσος, ο δικηγόρος Κλονάρης της Ηπείρου, ο Μαυροκορδάτος, ο Τρικούπης, και οι σύζυγοι των δύο τελευταίων επιφανών ανδρών.

“[...] ed era troppo naturale che s’avesse tentato in ogni modo di far cessare la pubblicazione dell’**Apollo**, giornale liberissimo che si stampava in Idra sotto la direzione di Polixoidi, e di cui era collaboratore fra gli altri, il terribile prete Farmachidi, il poeta Suzzo, l’avvocato Cleonari di Epiro, Maurocordato, Tricuppi, e le mogli di questi due ultimi chiarissimi uomini, una delle quali (quella di Tricuppi) célèbre pure per la fiera sua Musa, da poterla dire una nuova Tamira”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia 1866, σελ. 87-88.

62.

Δυστυχώς τα πιο πολύτιμα αντικείμενα είχαν απαχθεί, όταν στον ελλαδικό χώρο υπήρχαν πολιτικές διαφωνίες και εμφύλιοι πόλεμοι. Αυτό το μουσείο που ήταν στην Αίγινα, βρίσκεται τώρα σε εκείνο το τμήμα της Ακρόπολης των Αθηνών όπου υπήρχε ήδη η πινακοθήκη δύο χιλιάδες χρόνια, από την οποία ο Πausanίας περιέγραψε τους πιο διάσημους πίνακες που είδε.

“Questo museo ch’era in Egina, ora vedesi in quella parte dell’Acropoli d’Atene ove già duemila anni esisteva la pinacoteca, di cui Pausania ci decrisse i più rinomati quadri da lui veduti; [...]”.

Είναι τόσα πολλά τα αντικείμενα που συλλέγονται εκεί και η ιστορική τους αξία είναι μεγάλη, που ίσως η ζωή ενός ανθρώπου να μην είναι αρκετή για να τα μελετήσει, όπως και η μοναδική συλλογή ελληνικών επιγραφών, η οποία είναι η πλουσιότερη, έχει τεράστια ιστορική αξία, και μεταξύ αυτών υπάρχουν μερικά ημερολόγια, οι λογαριασμοί των εξόδων που έγιναν για την κατασκευή του Ερεχθείου και μια συνθήκη συμμαχίας των Αθηναίων με τους Μεθωνούς.

“Nè basterebbe forse la vita d’un uomo per ben istudiare i tanti oggetti ivi raccolti, e la sola collezione delle iscrizioni greche, ch’è la più ricca, à un valore storico immenso, e fra esse vi sono, per dirne di una sola, alcuni calendari, ed i conti delle spese fatte per la costruzione dell’Erectheon (monumento che racchiude il tempio

sacro a Minerva Polias protettrice, il Pandrosion ed il Cecropion, famoso per alcune Cariatidi che ancora si veggono), ed un trattato di alleanza degli Ateniesi coi Methoeni”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia 1866, σελ. 88.

63.

Ο μηχανικός Βούλγαρης από τη Ρωσία δεν διακρίθηκε μονάχα για την βαθιά πολιτική του εφευρετικότητα, αλλά και για την αξιοπρέπεια του και την αξιοσέβαστη στάση του όταν εγκατέλειψε τη θέση του υπουργού. Απομονώθηκε σε ένα μικρό σπίτι στην Αίγινα, ώστε να μην ειπωθεί ότι έφυγε από το πλευρό του Καποδίστρια για να αγκαλιάσει τους εχθρούς του. Οι γιοι του, οι οποίοι υπηρετούσαν σε κάποιο γραφείο στην κυβέρνηση, αποσύρθηκαν μαζί με τον πατέρα τους. Πιθανόν και ο Βούλγαρης να φοβόταν μήπως έχει τη θλιβερή μοίρα του Ονομάκριτου, ο οποίος εξοστρακίστηκε, και δεν εγκατέλειψε μόνο τον Καποδίστρια, αλλά και την Ελλάδα.

Ο Zecchini αναφέρει παραδείγματα ηγετών που αν και αγαπούσαν τις τέχνες, δεν έδειξαν ευαισθησία στη διακυβέρνηση της χώρας τους, αλλά σκληρότητα και απολυταρχία, όπως ο προστάτης των καλλιτεχνών και τεχνών Λουδοβίκος Σφόρτσα, που ήταν συγχρόνως και ο πιο σκληρός εχθρός της Ιταλίας, ο Πτολεμαίος Φύσκων, άσματος και αδίστακτος, ο Λουδοβίκος ΙΔ΄, ένας ανίδεος και αλαζόνας δεσπότης, ο Ναπολέων Ι΄, ο οποίος ήταν εχθρός κάθε ελευθερίας, οι «προστάτες» Μέδικοι, εκτός από τον Λαυρέντιο τον Μεγαλοπρεπή, ήταν όλοι τύραννοι, ο Λέων Θ΄ που αρνήθηκε στους Φλωρεντινούς τα λείψανα του μεγάλου γιβελλίνου, στερώντας από τον Μιχαήλ Άγγελο τη δόξα, όπως αναφέρει ο συγγραφέας Μαρκ Μονιέ (Marco Monnier), να βρεθεί στο Πάνθεον της Santa Croce δίπλα στο μνημείο του Δάντη.

“[...], e il filosofo Vanva e l’ingegnere Bulgari dalla Russia, il secondo de’ quali si distinse specialmente per la profondità del suo ingegno politico, associato a una onoratezza esemplarissima, manifestata in particolare allorchè rinunciò al posto di ministro, vivendo vita solitaria in una casetta di Egina, affinché non si dicesse che si distaccò da Capodistria per abbracciare i suoi nemici. I suoi figli, che tutti fungevano qualche uffizio presso il Governo, se ne ritirarono insieme col padre. Virtù antiche! Il cavaliere Bulgari poi, il quale temeva dover soffrire la trista sorte che toccò ad Onomacrito (i potenti si saziavano presto degli uomini insigni) non solo abbandonò Capodistria, ma anche la Grecia, desiderandole migliori auspicii di quelli che allora le arridevano”.

“Però si rammenti qual Mecenate fu Lodovico Sforza, il più fiero nemico d’Italia; Tolomeo Fiscone, dissoluto e crudele; Luigi XIV, despota ignorante e voluttuoso;

Napoleone I odiatore d'ogni libertà; quali Mecenati furono i Medici che, tranne Lorenzo il Magnifico, erano tutti tiranni, senza contare Leone X che negò ai Fiorentini le reliquie del gran ghibellino, le quali sono ancora a Ravenna, togliendo così a Michelangelo l'occasione e la gloria, come dice Marco Monnier, d'innalzare in Santa Croce, alla vista dei popoli meravigliati, il monumento di Dante”.

ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia, 1866, σσ. 91- 92.

64.

Ο Καποδίστριας όταν έφτασε στην Ελλάδα, αντίκρισε έναν τόπο καταστρεμμένο, ερειπωμένο, με τους συμπατριώτες του σε άθλια κατάσταση και επιπλέον καταχρεωμένο και υποθηκευμένο από τα αγγλικά δάνεια. Στη συνομιλία που είχε με τον αυριανό δολοφόνο του, Γεώργιο Μαυρομιχάλη, ο οποίος εμφανίστηκε μπροστά του «ευμορφοστολισμένος, βουτημένος στο μάλαμα», μεταξύ των άλλων του είπε:

«[...] Με προσκαλέσετε να θεμελιώσω κυβέρνησιν και κυβερνήσις καθώς πρέπει, ζει, ευτυχί τους ζωντανούς, ανασταίνει τους αποθαμένους, διότι διορθώνει την ζημίαν του θανάτου και της αδικίας. Δε ζει ο άνθρωπος, ζει το έργον του, καρποφορεί αν ο διοικητής είναι δίκαιος, αν το κράτος έχει συνείδησιν, ευσπλαχνίαν, μέτρα σοφίας...

Ως ψάρι εις το δίχτυ σπαράζει εις πολλούς κινδύνους ακόμη η Ελληνική ελευθερία. Μου edώκατε τους χαλινούς του κράτους. Τίνους κράτους; Μετρούμε εις τα δάκτυλα την επικράτειάν μας, τ' Ανάπλι, την Αίγιναν, Πόρον, Ύδραν, Κόρινθον, Μέγαρο, Σαλαμίνα. Ο Ιμβραήμης κρατεί τα κάστρα και το μεσόγειον της Πελοποννήσου, ο Κιουταγός [Κιουταχής] την Ρούμελη, πολλά νησιά βασανίζονται από αυτεξούσιον στρατιώτην και από την πειρατίαν, τα δύο μεγάλα καράβια σας είναι αραμμένα ξαρμάτωτα εις τον Πόρο, η Αθήνα έφαγε πέρυσι τους ανδρειωτέρους των Ελλήνων. Που το θησαυροφυλάκιον του Έθνους; Ακούω, επουλήσατε και την δεκατιάν του φετείνου έτους, πριν ακόμα σπαρθεί το γέννημα. Ο τόπος είναι χέρσος, σπάνιοι οι κάτοικοι, σκόρπιοι εις τα βουνά και εις τα σπήλαια. Το Δημόσιον είναι πλακωμένον από δύο εκατομμύρια λίρες στερλίνες χρέος, αλλά τόσα ζητείτε οι στρατιωτικοί, η γη είναι υποθηκεύμενη εις τους Άγγλους δανειστάς, ανάγκη να την ελευθερώσωμεν με την ίδιαν απόφασιν, ως θα την ελευθερώσωμεν και από τα άρματα του Κιουτάγα και του Αιγυπτίου. Δεν λυπούμαι. Δεν απελπίζομαι. Προτιμώ αυτό το σκήπτρο του πόνου και των δακρύων παρά άλλο. Ο Θεός μου το έδωσε, το παίρνω, θέλει να με δοκιμάσει. Είμαι από την φυλήν σας. Εις ένα μνήμα μαζί με σας θα θαφτώ. Ό,τι έχω, ζωήν, περιουσίαν, φιλίες εις την Ευρώπην, κεφάλαια γνώσεων, αποκτημένα από τόσα θεάματα και ακροάματα συμβάντων του κόσμου της ημέρας μου να αφιερώνω εις την κοινήν πατρίδα, ας υψώσωμεν το μεγαλείον της, ώστε όποιος θελήσει, δυσκόλως να το ταπεινώσει, στερεωμένο εις ρίζες αρετής και

ακαταμάχητον. Εκάματε έργα πολεμικά αθάνατα. Βασιλείς και έθνη σας επαίνεσαν, αλλά πίστευσέ μου δια πολυετίαν ακόμη η ζώνη του Προδρόμου πρέπει να είναι ο στολισμός μας όχι χρυσούφαντος χλαμύδα. Ως οι παλαιοί ήρωες η βασιλείς της Ελλάδος πρέπει να φυτεύωμεν δένδρα, να ανοίγωμεν δρόμους, να παλεύωμεν με τα θηρία του δάσους, να δέσωμεν την κοινωνίαν μας με νόμους συμφώνους με το έθνος μας. Ούτε οπίσω, ούτε εμπρός του καιρού μας. Μέτρο και άστρο εις δεινά ελληνικά, θεραπεία ελληνική [...].

Αν δεν μας αποστραφή ο Μεγαλοδύναμος και αξιωθούμε την ευλογίαν του, τα ακροθαλάσσια μας θα στολισθούν από εύμορφες πολιτείες, η σημαία η ελληνική θα δοξάζεται εις τα πελάγη, ήμερα δένδρα θα ανθίζουν εις τα άγρια βουνά και οι ερημιές θα πληθύνουν από κατοίκους. Και όχι εις τες όψιμες ημέρες των απογόνων όσα σου προλέγω, αλλά συ θα τα ιδείς που ‘σαι νέος, θα ζήσεις και θα γεράσεις. Ένα μόνον φοβούμαι πολύ και με δέρνει υποψία: τρέμω την απειρίαν σας. Αν η νέα κυβέρνησις τύχη να συγκρουσθή με συμφέροντα ξένων δυνάμεων -επειδή κάθε τόπος έχει χωριστά το μυστήριον της ζωής του, τον νόμον της ευτυχίας του- αν πλανεθή ο ελληνισμός σας και σηκωθή σκοτάδι μεταξύ μας, ώστε ‘σεις να μη διαβάσετε εις την καρδίαν μου, θολωθούν και με οι οφθαλμοί, ποιος ξέρει ...που θα πάμε, τι θα γενούμε; Ετινάξατε το καβούκι των αλλοφύλων, αλλ’ οι πλεκτάνες της διπλωματίας έχουν κλωστές πλανήτριες, κλωστές θανάτου, άφαντες, και σεις δεν τις εννοείτε. Κατεβαίνω πολεμιστής εις το στάδιον, θα πολεμήσω ως κυβέρνησις, και δεν λαθεύομαι τον έρωτα των προνομίων που είναι φυτευμένος εις ψυχές πολλών, τα ονειροπολήματα των λογιωτάτων, ξένων πρακτικής ζωής, το φιλύποπτο, κυριαρχικό και ανήμερον αλλοεθνών ανδρών. Η νίκη θα είναι δική μας αν βασιλεύει εις την καρδίαν θεός ζηλότυπος μόνο αίσθημα ελληνικόν. Ο φιλήκοος των ξένων είναι προδότης».

Ο Μαυρομιχάλης μετέφερε τη συνομιλία του με τον Κυβερνήτη σε κάποιον άλλο προσθέτοντας: «Σήμερα ο Κυβερνήτης με έκανε να ντραπώ!».

ΣΟΪΛΕΝΤΑΚΗΣ Π. ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Δυστυχώς επτωχεύσαμεν. Οι στάσεις πληρωμών 1827, 1893, 1932*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2012, σσ. 50-52.

65.

Απόσπασμα από τη Γεν. Εφημερίδα, αρ. 84-85 του έτους 1831, από τα πρακτικά της δίκης για τη δολοφονία του Έλληνα Κυβερνήτη:

Δοκιμασίαι των Ιατρών.

Την 7 ώρα και τρία τέταρτα προ μεσημβρίας της 27 Σεπτεμβρίου 1831, οι Ιατροί Σπυρίδων Καρβελάς, Δ. Τρεϊμπερ, Α. Παπαδόπουλος Βρετός, και Ν. Μαράτος, παρόντων του Προέδρου της Γερουσίας Κ. Δ. Τσαμαδού, του Εισηγητού του Α΄ Τμήματος της Γερουσίας Κ. Α. Μεταξά και των επί των Εσωτερικών και Εξωτερικών

Γραμματέων, επισκεψάμενοι εις τον Κυβερνητήριον το πτώμα της Α. Ε. του αιδιίμου Κυβερνήτου της Ελλάδος Ι.Α. Καποδίστρια, εύρον τα επόμενα, τα οποία εξέθεσαν ως εφεξής.

« Α΄. Εις το όπισθεν μέρος της κεφαλής (la region occipitale) μίαν πληγήν σφαιροειδή διαπεραστικήν, της οποίας η περιφέρεια 7 – 8 γραμμών προξενημένη από πυροβόλον όπλον, η οποία πληγή διευθύνετο από τα δεξιά προς τα αριστερά κάτωθεν προς τα άνω και ετελείονε προς τον αριστερόν κρόταφον, άνευ βλάβεως του δέρματος.

» Β΄. Εις το άνω μέρος της ίδιας θέσεως μίαν άλλην επιπολαίαν πληγήν τρίγωνον.

» Γ΄. Εις τον δεξιόν βουβώνα (region inguinale) μίαν ετέραν πληγήν κατά κάθετον γενομένην από όπλον κοπτερόν και οξύ της οποίας το μήκος ήτον οκτώ ή εννέα γραμμών, και δώδεκα το βάθος.

» Εκ της εξετάσεως ταύτης πιστοποιούμεν ότι ο θάνατος της Α.Ε. προήλθεν από τας διαληφθείσας πληγάς ».

Την 28 του μηνός οι ιατροί Σπυρίδων Καρβελάς, Ν. Μαράτος, Δομίνικος Μαλδίνης, Π.Η. Ζεκίνης, Ανδρέας Παπαδόπουλος Βρετός, και Ιάκωβος Θεοφιλάς, προσκληθέντες δια να βαλσαμώσωσι το πτώμα, και επιβεβαιώσαντες την ταυτότητα αυτού και την επ’ αυτού χθεςινήν δοκιμασίαν, προσθέτουν μετά την καταγραφήν της των οργάνων κανονικής καταστάσεως τα ακόλουθα...

« **Κεφαλή.** Κατά τα άνω του ινίου εύρομεν πληγήν θλασμένην τρίγωνον 11 – 12 γραμμών κατά μήκος, χωρίς βλάβην των οστέων, ούτε του απονευρωτικού υμένος, και όλοι ομοφώνως την εθεωρήσαμεν, ως γενομένην την στιγμήν, καθ’ η το σώμα έπεσε κατά γης.

» Εξετάσαντες εκ νέου την από πυροβόλον πληγήν, την εύρομεν έχουσαν την αυτήν διεύθυνσιν, ως εις την χθεςινήν εκθεσίμ μας· ευρήκαμε δε περιπλέον εις το αντικείμενον μέρος του εξωτερικού στομίου, ήτοι εις τον αριστερόν κροταφικόν μέρος μεμιγμένας με συντρίματα οστέων του λεπιδώδους μέρους τους αριστερού κροταφικού οστέος τρεις πάλλας μολύβδου, εξ ων αι δύο είχαν όγκον μικρού λεπτοκαρίου, ενωμέναι δια σύρματος μεταλλίνου, η τρίτη μικροτέρα και μονήρης· εις το αυτό μέρος κατωτέρω, τέταρτον τμήμα μολύβδου ωθημένον εις τους απέναντι υμένας.

» Η γενομένη βίαια προσβολή από 4 μεταλλικά σώματα επί του κρανίου επροξένησε διαφόρους μικρότερας συντρίψεις, και κατά διαφόρους διευθύνσεις εις τα οστέα, το μετωπικόν, τα βρέγματα, και το αριστερόν κροταφικόν.

» **Υπογάστριον.** Η δια οξέως και κοπτερού όπλου γενομένη πληγή εις τον δεξιόν βουβώνα, διευθυνομένη από τα εκτός προς τα ένδον, και κάτωθεν προς τα άνω, έφθασε να ανοίξη εις διάστημα 1 /2 έως 2 γραμμών το άνω μέρος της ισχιακής εξωτερικής αρτηρίας.

» Εκτός δε της κατά κεφαλής απολύτως θανατηφόρου πληγής, η πληγή αυτή της ισχιακής εξωτερικής αρτηρίας ήταν ωσαύτως θανατηφόρος καθ' εαυτήν.

ΕΝΕΠΕΚΙΔΗΣ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ, Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιέννης, *Ρήγας – Υψηλάντης – Καποδίστριας, Έρευναι εις τα αρχεία της Αυστρίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Γαλλίας και Ελλάδος*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Ιωάννου Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., Αθήνα 1965, σσ. 215-216.

66.

Ο Καποδίστριας έφτασε στην Ελλάδα με αγγλικό πολεμικό πλοίο στις 20 Ιανουαρίου 1828 και μετά από τέσσερις ημέρες, στις 24/01/1828, αποβιβάστηκε στην Αίγινα. Εκεί σε μία συνομιλία με τον Γεώργιο Μαυρομιχάλη είπε:

«Είναι καιρός που πρέπει όλοι μας να φορούμε ζώνη δερμάτινη και να τρώμε ακρίδες και μέλι άγριο. Είδα πολλά στη ζωή μου, αλλά σαν το θέαμα, όταν έφτασα στην Αίγινα, δεν είδα τι παρόμοιο ποτέ. Ζήτη ο Κυβερνήτης φώναζαν όλοι, αλλά αυτό για μένα δε ήταν συναπάντημα χαράς, αλλά θρήνος [...]

Ανατρίχιαζα, μου έτρεμαν τα γόνατα, η φωνή του λαού μου έσχιζε την καρδιά, μαυροφορεμένες γυναίκες μου ζητούσαν ν' αναστήσω πεθαμένους [...]

Δύναμαι να πράξω μηδέν χωρίς την σταθεράν ομοφροσύνη των πρώτων του τόπου; Δεν είναι κίνδυνος ότι τα αγαθοεργήματά τους εις τον αγώνα έχυσαν πλησμονήν ορέξεων απαιτήσεων εις τα στήθη των; Πλησμονή αφιλίωση με το γενικό καλό, με το κύρος της εξουσίας και με την ευτυχία του λαού; Αν ευρεθώμεν εις αντιλογίαν, αντίμαχοι εις το φρόνημα, ποιος θα μονομερίσει; Εγώ ή εκείνος [...]

Δεν λυπούμαι, δεν απελπίζομαι, προτιμώ αυτό το σκήπτρο του πόνου και των δακρύων παρά άλλο... Ένα μόνο φοβούμαι πολύ και με δέρνει υποψία, τρέμω την απειρία σας. Αν η νέα κυβέρνηση συγκρουσθεί με ξένα συμφέροντα... Είθε οι νέοι της Ελλάδος να είναι οι βοηθοί μου [...]

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ιστορικές Πολιτικές Αλήθειες (1821-1985)*, Εκδόσεις: Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1986, σσ. 19-20.

67.

Ο Zecchini αναφέρει ότι η ονομασία Μοριάς είναι αρχαιότερη από το άλλο τοπωνύμιο της περιοχής, Πελοπόννησος. Είχε χρησιμοποιήσει τον Μορέα (Μοριά) ή την Μαυριτανία της Λιβύης, ο Giambattista Vico, στη *Ποιητική Γεωγραφία* από το βιβλίο του *Η νέα επιστημονική γνώση (Principj di scienza nuova)*, ώστε να καταγράψει τη θεωρία του ότι, οι άνθρωποι το **μακρινό** και το **άγνωστο** που δεν

είχαν την **αληθινή γνώση** και έπρεπε να το εξηγήσουν, το περιέγραφαν με ομοιότητες **γνωστών** και **κοντινών πραγμάτων**. Επομένως, σύμφωνα με τον Vico, η **Γεωγραφία** που γεννήθηκε στην Ελλάδα, και στη συνέχεια οι Έλληνες τη **διέδωσαν σε όλο τον κόσμο**, επεκτάθηκε σε ευρεία μορφή με την οποία γίνεται η περιγραφή της. Επισημαίνει τα λόγια του Θουκυδίδη, ο οποίος διηγείται ότι οι **Μορέοι** ήταν κάποτε **όμορφοι** και **λευκοί**, καθώς δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ήταν **οι Μορέοι της Ελλάδας του**, που ονομάζεται σήμερα **λευκός Μορέας**. Και σε αυτό το σημείο ο Ναπολιτάνος φιλόσοφος επεκτείνεται με αξιόλογη ευρυμάθεια και πολύτιμες αποδείξεις.

“(1) Nome antichissimo più ancora che l’altro di Peloponneso, se fu esso che servì a stabilire quello di Morea, o di Mauritania della Libia, per la ragione, dice Vico parlando della **Geografia poetica**, che gli uomini le cose **lontane** e **sconosciute** ov’essi non ne abbiamo avuto la **vera idea** e le debbano spiegare a chi non l’a, le descrivono per le somiglianze delle cose **conosciute** e **vicine**; quindi, secondo lui, la **Geografia** nelle sue parti, ed in tutto il suo **corpo** nacque **tutta con piccolo idee**, dentro essa **Grecia**; e poi, coll’uscirne **i Greci per lo Mondo**, s’andò ampliando nell’**ampia forma** nella quale ci è rimasta descritta. Sul qual proposito sappiamo che Tucidide ci narra che i **Mori** un tempo furono e **belli** e **bianchi**, quali non v’a dubbio erano **i Mori della sua Grecia**, la quale sin’oggi dicesi **Morea bianca**. E qui il filosofo Napoletano si estende colle prove ricche di peregrine erudizione”.

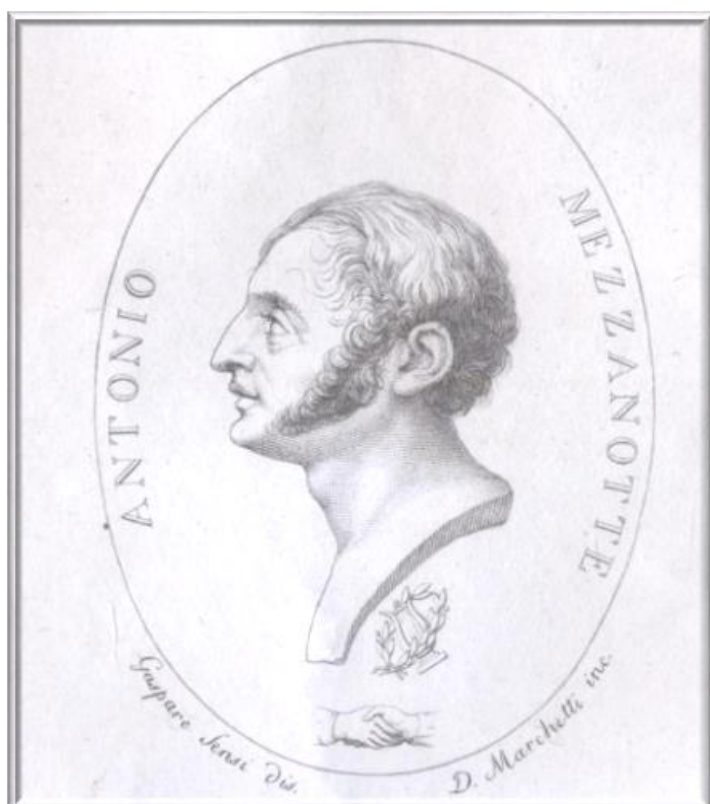
ZECCHINI PIERVIVIANO, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia, 1866, *παραπομπή* (1), σσ. 461-462.

ΤΡΙΤΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

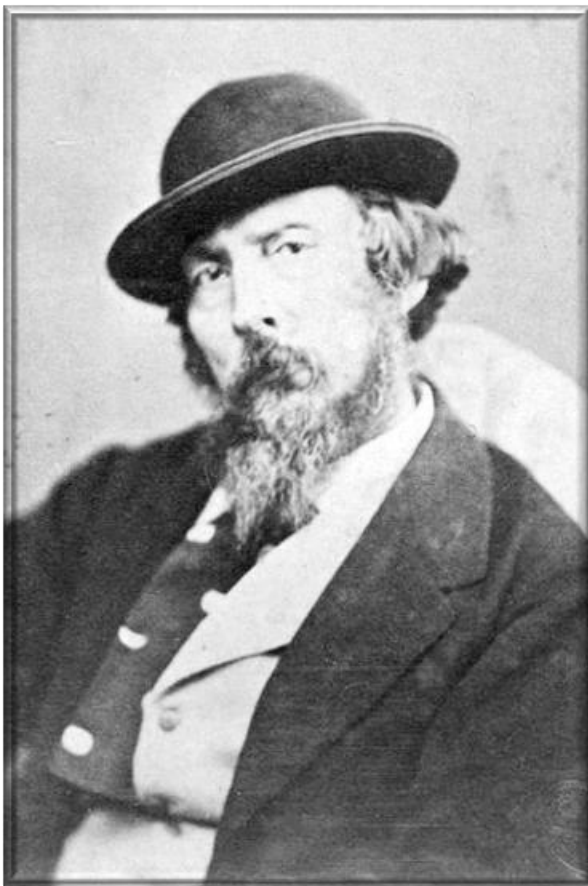
GIUSEPPE REGALDI (1809-1883)

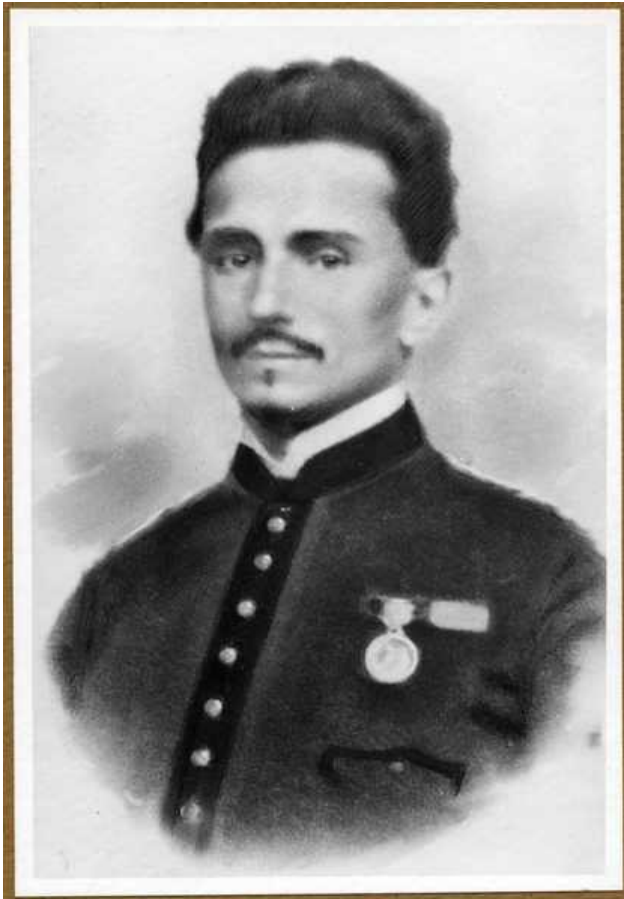
ANTONIO MEZZANOTTE (1786-1857)

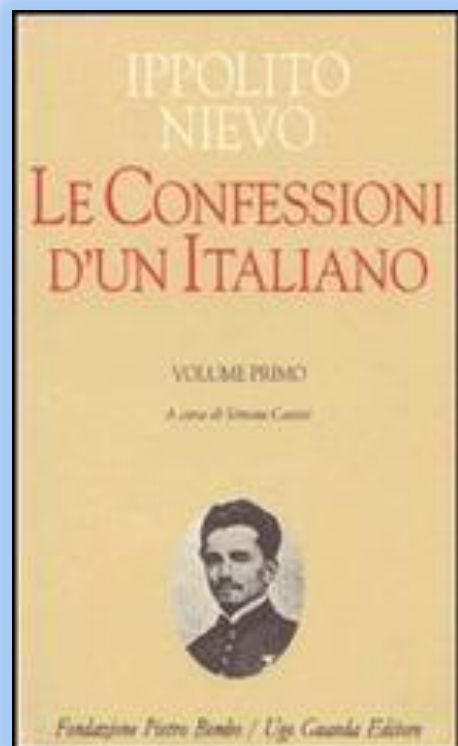

GIUSEPPE ROVANI (1818-1874)

IPPOLITO NIEVO (1831-1861)

PIERVIVIANO ZECCHINI (1802-1882)

QUADRI DELLA GRECIA MODERNA
DEL DOTTER PIERVIVIANO ZECHINI
E ALTRI DI NICCOLÒ TOMMASEO...

PIERVIVIANO ZECCHINI, NICCOLÒ TOMMASEO

UGO FOSCOLO (1778-1827)

Πορτραίτο του Foscolo, Πινακοθήκη της Brera

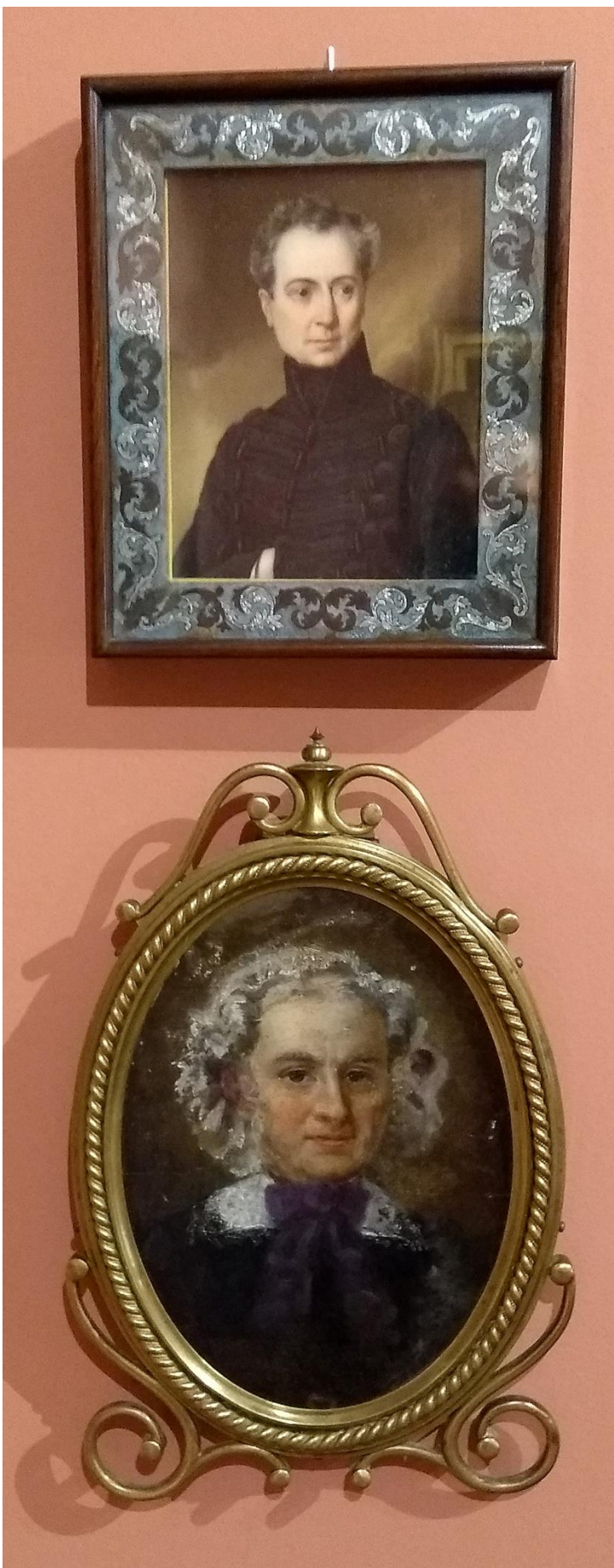
Ο Κόμης Αντώνιος-Μαρία Καποδίστριας, πατέρας του Ιωάννη, φορώντας τον Μεγαλόσταυρο της Αγίας Άννας, της Β΄ τάξεως και κρατώντας τη Συνθήκη ίδρυσης της Επτανήσου Πολιτείας.

Η Αδαμαντίνη Γονέμη, μητέρα του Ιωάννη Καποδίστρια

Προσωπογραφία με λάδι, στη οποία απεικονίζεται ο Ιωάννης Καποδίστριας σε ηλικία 38 ετών, μετά από παράκληση του πατέρα του. Έργο του Φλαμανδού ζωγράφου Pieter Recco.

Από το Μουσείο Καποδίστρια στην Κουκουρίτσα της Κέρκυρας. Στο επάνω κάδρο απεικονίζεται ο Αυγουστίνος Καποδίστριας, αδελφός του Ιωάννη.

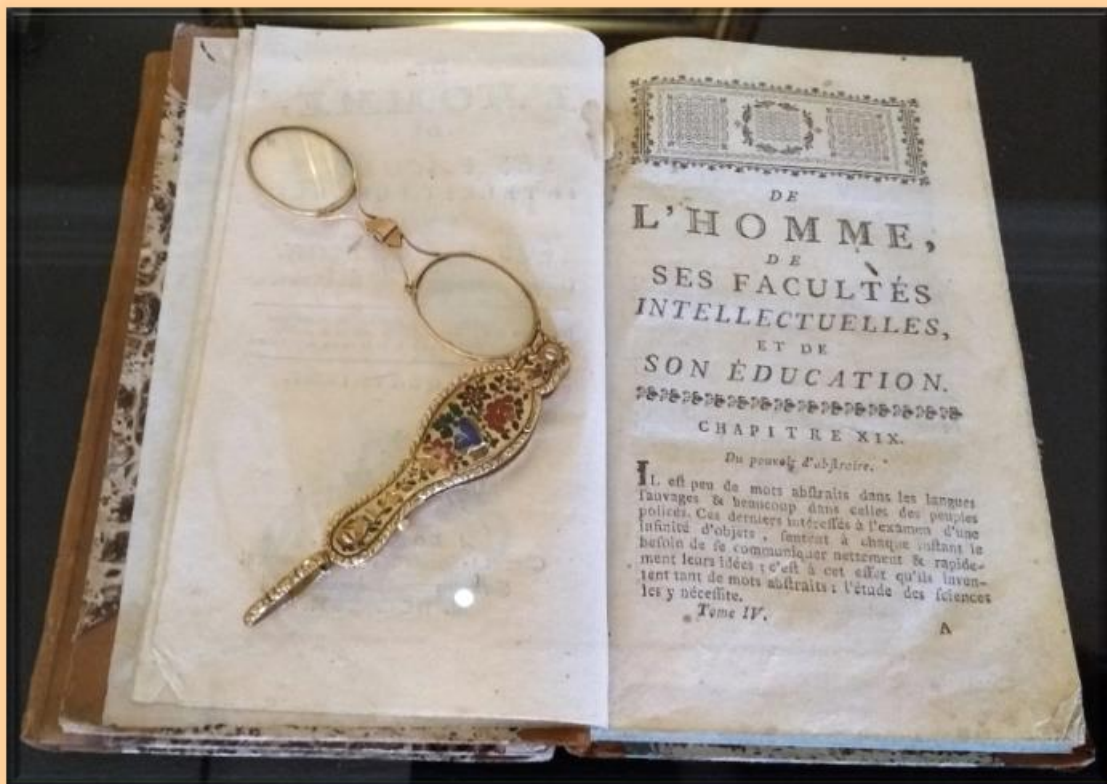
Τιμητικό δώρο του βασιλιά της Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΗ΄ προς τον Ιωάννη Καποδίστρια, στο Συνέδριο της Βιέννης. Διακοσμητικό πιάτο από γαλλική πορσελάνη, που έχει στο κέντρο το οικόσημο της οικογένειας Καποδίστρια.

Ενθύμιο από το Συνέδριο της Βιέννης. Προσωπογραφίες από σμάλτο των ηγεμόνων που πήραν μέρος στο Συνέδριο, των Μαξιμιλιανού-Γουλιέλμου Γ' της Βαυαρίας, Φραγκίσκου Β' της Αυστρίας, Αλεξάνδρου Α' της Ρωσίας, Λουδοβίκου ΙΗ' της Γαλλίας, Φρειδερίκου-Γουλιέλμου Γ' της Πρωσίας και Γεωργίου Δ' της Μ. Βρετανίας.

Οι Μεγαλόσταυροι που έχουν απονεμηθεί στον Ιωάννη Καποδίστρια.

Από τη βιβλιοθήκη του Ιωάννη Καποδίστρια. Ο τέταρτος τόμος του έργου του Γάλλου φιλοσόφου Ελβετίου, με τίτλο *Περί του ανθρώπου, των διανοητικών ικανοτήτων του και της διαπαιδαγώγησής του*.

Μετάλλιο που φιλοτέχνησε ο Βαυαρός χαράκτης Konrad Lange (1806-1856).

Πετρόμπεης Μαυρομχάλης

Κωνσταντίνος Μαυρομχάλης

Γεώργιος Μαυρομχάλης

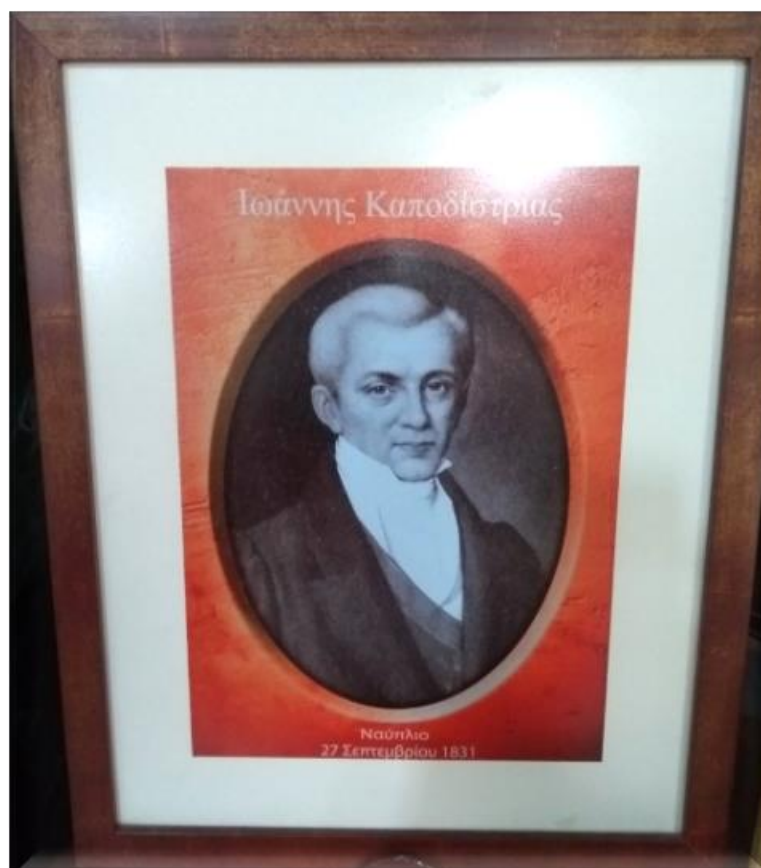
Μαρμάρινη επιγραφή της δολοφονίας του Ιωάννη Καποδίστρια στην είσοδο του Ιερού Ναού του Αγίου Σπυρίδωνα στο Ναύπλιο.

Αποτύπωμα της σφαίρας που δολοφόνησε τον Ιωάννη Καποδίστρια στον Ιερό Ναό του Αγίου Σπυρίδωνα στο Ναύπλιο.

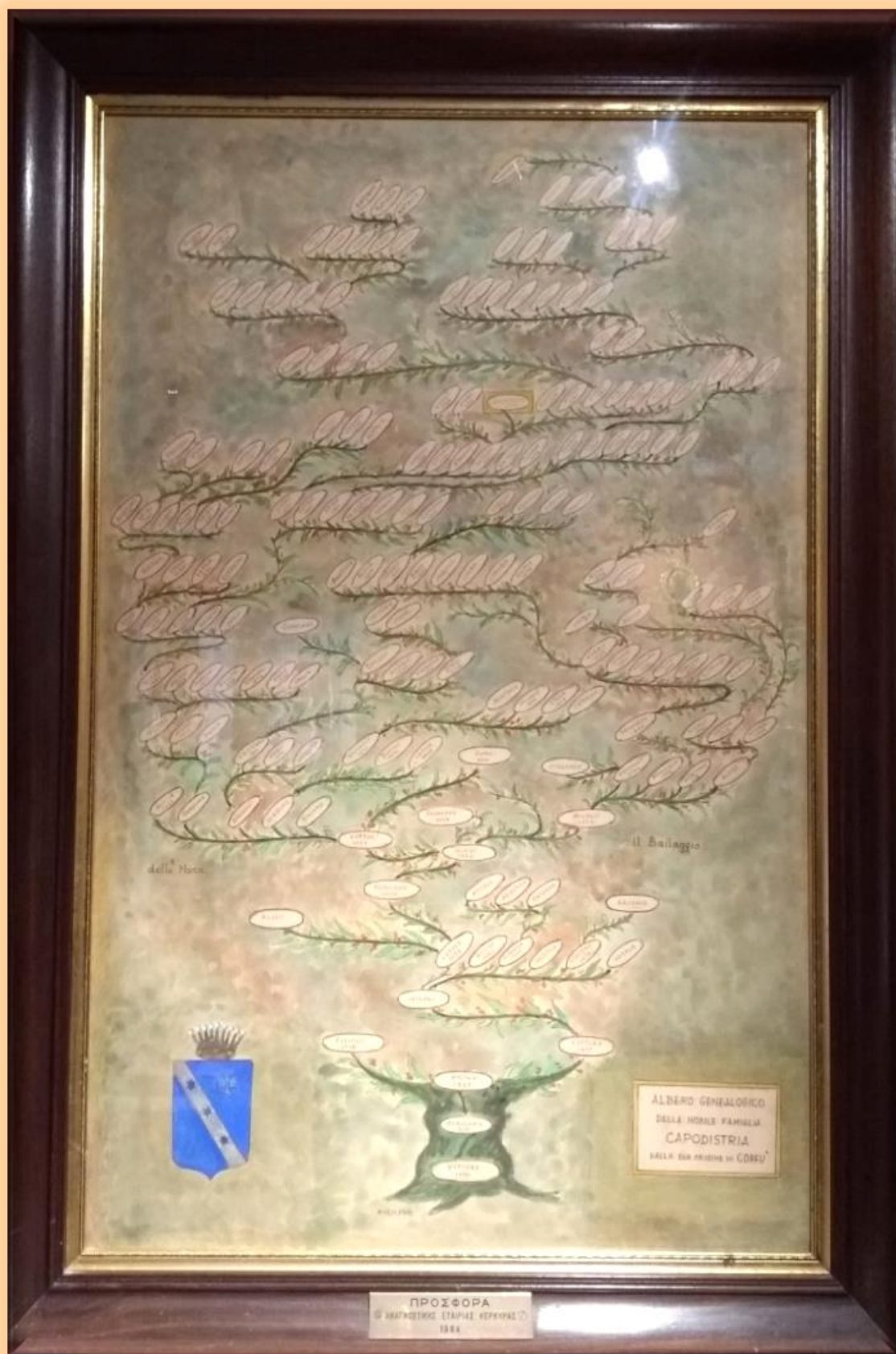

«Η δολοφονία του Καποδίστρια», Διονυσίου Τσόκου (1850).

Οι τάφοι των
Αντώνιου-
Μαρίας, Ιωάννη
και
Αυγουστίνου
Καποδίστρια

Το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειας Καποδίστρια

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

(υποσημείωση 88) Ιωάννης Δομπόλης (1769-1850): Έλληνας έμπορος και τραπεζίτης στη Ρωσία και Εθνικός Ευεργέτης, ο οποίος γεννήθηκε στην Αγία Πετρούπολη ή στη Νίζνα (πόλη της σημερινής Ουκρανίας) της Ρωσίας. Η καταγωγή του ήταν από την Κρεστουνίτσα (το σημερινό Δεσποτικό) Ιωαννίνων. Ο πατέρας του, Τριαντάφυλλος Δομπόλης, ήταν δερματέμπορος. Εκείνος ασχολήθηκε με το εμπόριο και τις τραπεζικές επιχειρήσεις, αυξάνοντας την ήδη μεγάλη περιουσία που είχε κληρονομήσει από τον πατέρα του. Έμαθε την ελληνική γλώσσα, καθώς και τη γαλλική και τη ρώσικη.

Το 1809 γνωρίστηκε με τον Ιωάννη Καποδίστρια στην Αγία Πετρούπολη. Έκτοτε ανέλαβε τη δια βίου διαχείριση των οικονομικών του. Από το 1815 έως το 1820 υπήρξε ταμίας της Φιλόμουσου Εταιρείας. Με την άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα, το 1828, του ανατέθηκε η θέση του ταμεία των οικονομικών της χώρας μέχρι τον Νοέμβριο του 1829. Η συνάντησή του με τον Έλληνα Κυβερνήτη ενίσχυσε τη σφοδρή του επιθυμία για την αναγέννηση της παιδείας στη νεότερη Ελλάδα.

Οι δωρεές του για τη σύσταση της νεότερης Ελλάδας ήταν συνεχείς. Συνέβαλλε στην ίδρυση Εθνικής Χρηματικής Τράπεζας στο Ναύπλιο. Τους μισθούς του από τις θέσεις που κατείχε στις κρατικές υπηρεσίες, τους διέθετε για την αναμόρφωση του έθνους. Πρόσφερε υποτροφίες σε Ηπειρώτες σπουδαστές. Στη διαθήκη του, άφηνε την τεράστια περιουσία του, για να εκπληρωθεί η υπόσχεση που είχε δώσει στο φίλο του Καποδίστρια, ώστε να ιδρυθεί Ελληνικό Πανεπιστήμιο, με το όνομα «Καποδιστριακό», στα Γιάννενα ή στην πρωτεύουσα της Ελλάδας. Επιθυμία του ήταν εκτός από επιστημονικά όργανα και εργαστήρια, να έχει παρεκκλήσι για να εκκλησιάζονται οι καθηγητές και οι φοιτητές.

Η ρωσική κυβέρνηση έδωσε ένα μέρος από την περιουσία του Έλληνα Ευεργέτη, που ήταν κατατεθειμένη στην Αυτοκρατορική Τράπεζα, για την ίδυση της Πανεπιστημιακής Σχολής. Το υπόλοιπο εξανεμίστηκε με την Οκτωβριανή Επανάσταση στη Ρωσία. Ο Δομπόλης πέθανε, το 1850, στην Αγία Πετρούπολη, έχοντας τιμηθεί με τίτλο ευγενείας.

(υποσημείωση 110) Άνθιμος Γαζής (1764-1828): Κληρικός, δάσκαλος, συγγραφέας και χαρτογράφος. Αγώνιστηκε σε όλη του τη ζωή για τη διαφώτιση και την απελευθέρωση του Γένους. Πίστευε ότι για να πετύχει η Επανάσταση και να συσταθεί ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, ο λαός θα πρέπει να αποκτήσει πνευματική αφύπνιση και να μορφωθεί.

Γεννήθηκε στις Μηλιές του Πηλίου. Προερχόταν από πολυμελή οικογένεια, είχε άλλα επτά αδέρφια. Έμεινε ορφανός από πατέρα στην ηλικία των τριών ετών. Το πραγματικό του όνομα ήταν Αναστάσιος Γκαζάλης. Χειροτονείται αρχιμανδρίτης

στην Κωνσταντινούπολη και μετονομάζεται σε Άνθιμος. Μετατρέπει και το επίθετό του σε Γαζής.

Το 1789 πηγαίνει στη Βιέννη για να συνεχίσει τη μόρφωσή του. Μαθαίνει ξένες γλώσσες, μελετά φυσική και μαθηματικά. Έρχεται σε επαφή με Έλληνες και ξένους λογίους, όπως ο Αδαμάντιος Κοραής, ο Φρειδερίκος Τίρς, κ.α. Το 1796 γίνεται εφημέριος στο ορθόδοξο ναό του Αγίου Γεωργίου της ελληνικής παροικίας της Βιέννης. Η συγγραφική του δράση είναι πλούσια, με έργα επιστημονικά και ιστορικά, καθώς και γεωγραφικούς χάρτες.

Το 1811, με την υποστήριξη της Φιλολογικής Εταιρίας του Ιασίου, τη συμβολή Ελλήνων λογίων, όπως του μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιου και τις υποδείξεις του Αδαμάντιου Κοραή, θα εκδώσει το δεκαπενθήμερο περιοδικό, *Ερμής ο Λόγιος*. Σχολίαζε τα φιλολογικά δρώμενα, εκπαιδευτικές μελέτες και τις πνευματικές δράσεις του ευρωπαϊκού χώρου. Θα παραμείνει στη διεύθυνση του εντύπου μέχρι το 1813, χωρίς όμως να διακοπεί η συνεργασία του με το περιοδικό μέχρι το 1821, που σταματά η κυκλοφορία του.

Το 1814 συμπράττει με τον Ιωάννη Καποδίστρια κι άλλους Έλληνες που κατοικούν στην Ευρώπη, τη *Φιλόμουσο Εταιρεία της Βιέννης*. Σκοπός της ίδρυσής της είναι να αναλάβει τις σπουδές των Ελληνοπαίδων σε Πανεπιστήμια της Ευρώπης. Παράλληλα, κατέβαλλε κάθε προσπάθεια περισυλλογής συνδρομών από την ελληνική κοινότητα της Βιέννης, ώστε να δημιουργηθεί στην ιδιαίτερη πατρίδα του, ανώτερη σχολή εκπαίδευσης, καθώς και να εξοπλιστεί με βιβλία και όργανα διδασκαλίας.

Το 1816, θα μυηθεί στη Φιλική Εταιρία, παρά τους αρχικούς του ενδοιασμούς. Θα ηγηθεί της Επανάστασης στις Μηλιές, την 1^η Μαΐου 1821. Συμμετείχε στις πρώτες Εθνοσυνελεύσεις. Θα εκλεγεί στο βουλευτικό, αρχικά πάνω σε στρατιωτικά θέματα και μετέπειτα στο συντονισμό της εκπαίδευσης.

Τα τελευταία χρόνια της ζωής του, στράφηκε στη διδασκαλία, πρώτα στη σχολή της Τήνου και μετά της Σύρου, όπου και πέθανε. Στη διαθήκη του, αφήνει μέρος της περιουσίας του στη σχολή στις Μηλιές, της οποίας ήταν ο ιδρυτής της.

(υποσημείωση 142) Δούκας του Ρισελιέ (Richelieu): υπήρξε εξέχων Γάλλος πολιτικός με την επιστροφή της Δυναστείας των Βουρβόνων στο γαλλικό θρόνο, μετά την πτώση του Ναπολέοντα. Κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης και των Ναπολεόντειων Πολέμων πολέμησε ως αξιωματικός του Ρωσικού Αυτοκρατορικού Στρατού. Ήταν προσωπικός φίλος του τσάρου Αλέξανδρου Α' και η επιρροή του στους αντιπροσώπους των Συμμάχων συνέβαλλε στην υποστήριξη των ρωσικών θέσεων στα ευρωπαϊκά συμβούλια. Μετά την παραίτηση του Ταλλεϋράνδου από το Υπουργείο, τον αντικατέστησε ως πρωθυπουργός της Γαλλίας.

(υποσημείωση 144) Χριστόφορος Περραιβός (1773-1863): Ιστορικός και Αγωνιστής της Ελληνικής Επανάστασης. Καταγόταν από την Περραιβία της Θεσσαλίας, ένα χωριό του Ολύμπου, που είναι σήμερα ένα μέρος της επαρχίας Ελασσόνας. Το πραγματικό του όνομα ήταν Χρυσάφης Χατζηβασιλείου.

Κατά τη διάρκεια των σπουδών του στη Βιέννη, γνωρίστηκε με τον Ρήγα Φεραίο. Επηρεάστηκε από τις επαναστατικές ιδέες του εθνομάρτυρα Ρήγα, για τον ξεσηκωμό των Βαλκανίων εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τον συνέλαβαν μαζί με τον Ρήγα στην Τεργέστη. Ο Περραιβός αφέθηκε ελεύθερος χάρη στη μεσολάβηση του Γάλλου προξένου. Κατέφυγε στην Κέρκυρα και κατατάχθηκε στον γαλλικό στρατό.

Το 1817, μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Αγωνίστηκε στα πεδία των μαχών, αλλά επιπλέον ήταν σημαντική η συμβολή του στη διάδοση των επαναστατικών ιδεών και στην εμπύχωση των Ελλήνων συμπατριωτών του, του Σουλίου και της Πάργας.

Πέθανε στα 1863, αφήνοντας σπουδαίο ιστορικό έργο, πλούσιο σε γεγονότα και ντοκουμέντα.

(υποσημείωση 173) Τζορτζ Κάνινγκ (Georges Canning) (1770-1827): Άγγλος πολιτικός, ο οποίος διετέλεσε υπουργός, το 1822, και πρωθυπουργός, το 1827. Αρχικά, ξεκίνησε ως συντηρητικός και εναντιώθηκε στις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης. Ωστόσο, η παραμονή του στη Γαλλία και ο παραγκωνισμός της Αγγλίας από την Ιερή Συμμαχία, επηρέασαν την πολιτική του σκέψη και ιδεολογία. Έγινε υποστηρικτής των φιλελεύθερων ιδεών και προσπάθησε να επικρατήσουν σε Ευρώπη και Αμερική. Μετά την αυτοκτονία του Υπουργού Εξωτερικών, Κάστλερι, το 1822, τον διαδέχτηκε και προώθησε το ελληνικό ζήτημα και τα αιτήματα των καθολικών Ιρλανδών. Υπήρξε φιλέλληνας και προασπίστηκε την ανεξαρτησία της Ελλάδας, με την επικύρωση της Συνθήκης του Λονδίνου, τον Ιούλιο του 1827, μεταξύ Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας. Πέθανε από πνευμονία τον Αύγουστο του 1827. Δυστυχώς, ο Καποδίστριας δεν πρόλαβε να τον συναντήσει ζωντανό, κατά το περασμά του από την Αγγλία, προτού έρθει στην Ελλάδα ως Κυβερνήτης της.

Το εξελληνισμένο όνομά του είναι Γεώργιος Κάνινγκς, γενική Κάνινγκος, από το οποίο προέρχεται η ονομασία της πλατείας Κάνινγκος, στην οποία βρίσκεται και ο ανδριάντας του Βρετανού πολιτικού.

(υποσημείωση 204) Ιωάννης-Γαβριήλ Εϋνάρδος: σπουδαίος Ελβετός φιλέλληνας και εξέχουσα προσωπικότητα της Ευρώπης του 19^{ου} αιώνα. Σημαντικός διπλωμάτης και οικονομικός σύμβουλος στις Αυλές των Ευρωπαϊών βασιλιάδων. Διατηρούσε αλληλογραφία με διαπρεπείς ανθρώπους της πολιτικής και του πνεύματος και όλοι σέβονταν τις απόψεις του. Ως επιτυχημένος επιχειρηματίας απέκτησε τεράστια περιουσία.

Από τη συνάντησή του με τον Καποδίστρια στο Συνέδριο της Βιέννης, θα δημιουργηθεί μία ένθερμη φιλική σχέση, η οποία θα διαρκέσει μέχρι τη δολοφονία του Έλληνα Κυβερνήτη. Αυτό το γεγονός συνέβαλε στη πλούσια φιλελληνική δράση

του Εϋνάρδου σε όλους τους τομείς, και κατά τη διάρκεια της Επανάστασης και μετά την απελευθέρωση του ελληνικού έθνους. Δεν ενίσχυσε το ελληνικό κράτος μόνο υλικά, με χρηματικά ποσά, αλλά φρόντισε να αποτρέψει τους Ευρωπαίους να καταδικάσουν τον Ελληνικό Αγώνα και να ενισχύσει το φιλελληνικό κύμα. Ακόμη και μετά τη δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια, δε σταμάτησε τις προσπάθειές του για την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας. Για αυτό το λόγο κινήθηκε προς την ίδρυση ενός πιστωτικού ιδρύματος. Μαζί με τον Γεώργιο Σταύρο υπήρξαν συνιδρυτές της Εθνικής Τράπεζας, το 1841.

(υποσημείωση 218) Φρειδερίκος Τιρς: ήταν γνωστός στην επαναστατημένη Ελλάδα με το ελληνικό ψευδώνυμο *Ειρηναίος Θείσιος*, για το οποίο ήταν πολύ περήφανος. Υπήρξε διακεκριμένος διανοούμενος, καθηγητής του Πανεπιστημίου και πρόεδρος της ακαδημίας του Μονάχου. Ήταν ο καθοδηγητής του φιλελληνικού κινήματος της Βαυαρίας, θαυμαστής του ελληνικού ιδεώδες και ένθερμος υποστηρικτής του ελληνικού αγώνα. Για αυτό το λόγο, έστρεψε τον Μέτερνιχ εναντίον του, απαγορεύοντας σε εκείνον και στους μαθητές του να περάσουν το αυστριακό έδαφος για να βρεθούν στην επαναστατημένη Ελλάδα.

(υποσημείωση 233) Θεόφιλος Καΐρης (1784-1853): Νεοέλληνας Διαφωτιστής, φιλόσοφος, ιερομόνος και θεολόγος. Γεννήθηκε στην Άνδρο. Είναι αδελφός της Ευανθίας Καΐρη, της πρώτης μορφωμένης γυναίκας στην ελληνική λογοσύνη. Ψηφίστηκε από τους κατοίκους της Άνδρου πληρεξούσιος τους για τη Β' Εθνοσυνέλευση στο Άστρος και στη Γ' Εθνοσυνέλευση στην Επίδαυρο. Κατά την άφιξη του Καποδίστρια, ως Κυβερνήτης της Ελλάδας, στο μητροπολιτικό ναό της Αίγινας, ήταν εκείνος που τον προσφώνησε με μία συγκινητική και ενθαρρυντική ομιλία.

Διέθετε ένα ευρύ φάσμα γνώσεων. Ταξίδεψε και σπούδασε σε σημαντικά επιστημονικά ιδρύματα, αποκτώντας νεωτεριστικές ιδέες. Το τέλος ήταν ήταν άδοξο. Οι ανατρεπτικές ιδέες του για την ύπαρξη ενός και μόνο Θεού, του μοναδικού δασκάλου της Θεοσεβείας, οδήγησε σε σύγκρουση με την Εκκλησία. Φυλακίστηκε στα Λαζαρέτα της Σύρου, όπου και πέθανε στο κελί του. Εννέα ημέρες μετά το θάνατό του, η απόφαση του Άρειου Πάγου τον έκρινε αθώο.

(υποσημείωση 256) François Pouqueville (1770-1838): υπήρξε Γάλλος γιατρός, διπλωμάτης, περιηγητής, ιστορικός συγγραφέας και ακαδημαϊκός. Ήταν ένας από τους χειρουργούς που συνόδευσε τον Ναπολέοντα Βοναπάρτη στην αποστολή του στην Αίγυπτο. Εξαιτίας ενός έντονου πυρετού, έπρεπε να επιστρέψει στη Γαλλία. Επιβιβάστηκε σε ιταλικό εμπορικό πλοίο στην Αλεξάνδρεια, το οποίο όταν πλησίαζε στην Καλαβρία, δέχτηκε επίθεση από Αλγερινούς πειρατές. Μεταφέρθηκε στην Τριπολιτσά, στην Πελοπόννησο, και αιχμαλωτίστηκε από τους Τούρκους, καθώς η Οθωμανική Αυτοκρατορία βρισκόταν σε πόλεμο με τη Γαλλία. Αργότερα, με διαταγή

του Σουλτάνου μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη, στις φυλακές Γεντί Κουλέ. Εκεί πρόσφερε τις υπηρεσίες του ως γιατρός, έμαθε την ελληνική γλώσσα, έγραψε ποιήματα και κρατούσε ημερολόγιο, από το οποίο δημοσίευσε ένα σημαντικό βιβλίο μετά την απελευθέρωσή του.

Λόγω των ιατρικών του γνώσεων και δεξιοτήτων, μπορούσε να βγαίνει από τη φυλακή για να φροντίσει άλλους αιχμαλώτους, που ήταν βαριά άρρωστοι. Είχε τη δυνατότητα να παρατηρήσει τα ήθη και έθιμα των κατοίκων και να εξερευνήσει το περιβάλλον των τουρκικών εδαφών της Ανατολής.

Το 1801 αφέθηκε ελεύθερος και επέστρεψε στο Παρίσι. Οι γνώσεις του για τις περιοχές της Οθωμανικής κατοχής και τις τοπικές γλώσσες, του «πρόσφεραν» τη θέση του γενικού προξένου του Ναπολέοντα στην αυλή του Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Στα Ιωάννινα έμεινε μέχρι το 1815. Μετά την παραίτηση του Ναπολέοντα, στάλθηκε ως Γάλλος πρόξενος στην Πάτρα για ένα χρόνο.

Όταν επέστρεψε στη Γαλλία, έγραψε πολλά έργα και δημοσίευσε άρθρα για την Αρχαία Ελλάδα, την Ελληνική Επανάσταση, τις συνθήκες καταπίεσης που ζούσαν οι Έλληνες από τους Τούρκους, τις παραδόσεις και τις συνήθειες των Ελλήνων της Πελοποννήσου. Τα χρόνια που περιηγήθηκε και εξερεύνησε τον ελλαδικό χώρο κάτω από τον τουρκικό ζυγό, τον περιέγραψε με κάθε λεπτομέρεια στα έργα του, όχι μόνο ιστορικά, αλλά και με γεωγραφικά, αρχαιολογικά, τοπογραφικά και γεωλογικά στοιχεία.

(υποσημείωση 353) Αλέξανδρος Στούρτζας (1791-1854): Ήταν διπλωμάτης και λόγιος. Υπηρέτησε σε θέσεις του Υπουργείου Εξωτερικού και του Υπουργείου Παιδείας της Ρωσίας. Έγραψε υπομνήματα αναφορικά με θέματα πολιτικής και θρησκείας.

Ήταν αδελφός της Ρωζάνδρας Στούρτζα. Η οικογένεια Στούρτζα ήταν πάμπλουτη οικογένεια ευγενικής καταγωγής από τη Μολδαβία, η οποία εγκαταστάθηκε στην Αγία Πετρούπολη, μετά από πρόσκληση της Αικατερίνης της Μεγάλης.

Υπήρξε γραμματέας και στενός συνεργάτης του Ιωάννη Καποδίστρια. Αποτέλεσε μέλος της Φιλομούσου Εταιρείας. Ήταν σημαντική η συνεισφορά του στην οργάνωση της εκπαίδευσης των Ελλήνων, στα χρόνια της κυβέρνησης του Καποδίστρια, τους οποίους συνέδεε, εκτός από το όραμα για τη μόρφωση ενός ελεύθερου ελληνικού έθνους, και μία ειλικρινή φιλία. Θρήνησε την απώλεια του Έλληνα Κυβερνήτη, εκφωνώντας στην εκκλησία της Οδησού τον επικήδειο λόγο.

Ο Αλέξανδρος μαζί με την αδελφή του, την Ρωζάνδρα, προσέφεραν τεράστιο φιλανθρωπικό έργο στους Έλληνες πρόσφυγες της Οδησού. Υπήρξε τεράστια η συμβολή τους στην εκπαίδευση των Ελληνοπαίδων στην Ευρώπη και στη στήριξη του ελληνικού αγώνα.

Πέθανε στην Οδησό, το 1854, από ημιπληγία.

(υποσημείωση 354) Ιωάννης Βαρβάκης (1745-1825): Μεγάλος εθνικός ευεργέτης από τα Ψαρά. Άριστος ναυσιπλόος και κουρσάρος στις ανατολικές

θάλασσεσ, και σπουδαίος έμπορος στην τσαρική Ρωσία. Ανακάλυψε το χαβιάρι, καθιστώντας το παγκόσμιο έδεσμα. Υπήρξε φιλόανθρωπος και μεγαλόψυχος. Έχτισε εκκλησίες, νοσοκομεία, σχολεία, ορφανοτροφεία, μοναστήρια στην χώρα που πλούτισε, τη Ρωσία, αλλά πρόσφερε απλόχερα και στους συμπατριώτες του, στην Ελληνική Επανάσταση, χρήματα, τρόφιμα, πολεμοφόδια, μπαρούτι. Ήταν Φιλικός και εξαγόρασε πολλούς Έλληνες αιχμαλώτους. Το πραγματικό του επώνυμο ήταν Λεοντίδης. Βαρβάκη τον φώναζαν στο νησί του, από κάποια πουλιά, τα βαρβάκια, που έμοιαζαν με γεράκια και είχαν μεγάλα και έντονα μάτια σαν της κουκουβάγιας. Τέτοια ήταν και τα μάτια του Βαρβάκη. Ο Ψαριανός πλοιοκτήτης το κράτησε αυτό το επίθετο, στην μετέπειτα ζωή του.

Το 1770 κατατάχθηκε εθελοντικά στο ρωσικό στόλο, υπό τον ναύαρχο Ορλώφ, για να πολεμήσει τους Τούρκους, στον ρωσοτουρκικό πόλεμο. Η Ρωσία επιθυμούσε να διεισδύσει στην Ανατολική Μεσόγειο, αποδυναμώνοντας την Οθωμανική Αυτοκρατορία και περνώντας το πέρασμα του Βοσπόρου κάτω από την ελληνική κυριαρχία. Οι Έλληνες πάντα πίστευαν ότι με τη βοήθεια της Ρωσίας, θα αποτίναζαν το τουρκικό ζυγό. Στα Ορλωφικά, συμμετείχε επιτυχώς στην πυρπόληση του τουρκικού στόλου στον όρμο του Τσεσμέ. Προτίμησε να κάψει το δικό του πλοίο για να καταστραφεί η τουρκική αρμάδα, μένοντας στην ιστορία ως ο «Έλληνας Ήρωας του Τσεσμέ». Οι Ρώσοι τον παρασημοφορούν και του απονέμουν το αξίωμα του υπολοχαγού του ρωσικού ναυτικού.

Το 1775 φθάνει στη Ρωσία, και συγκεκριμένα στην Οδησσό, το σημαντικό λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας. Σε αυτό το μέρος καταφθάνουν Έλληνες έμποροι και ναυτικοί, αφού εκεί είναι προστατευμένοι της Αυτοκράτειρας Αικατερίνης της Μεγάλης. Μεγάλη του επιθυμία ήταν να συναντήσει την Μ. Αικατερίνη και πηγαίνει στην Αγία Πετρούπολη. Στην τότε πρωτεύουσα της Ρωσίας, δραστηριοποιούνταν ο Ηπειρώτης μεγαλέμπορος, Ιωάννης Δόμπολης, στο σπίτι του οποίου έμεινε ο Ιωάννης Καποδίστριας όταν ήταν μέλος της ρωσικής διπλωματίας. Ήταν εκείνος που τον επηρέασε για να διαθέσει μεγάλο χρηματικό ποσό για τη μόρφωση του ελληνικού λαού. Μέσω του Δόμπολη, και παρουσία του φιλέλληνα Γκρικόρι Ποτέμκιν, συναντά την τσαρίνα. Η Αυτοκράτειρα γοητεύτηκε από την ικανότητα και την εντιμότητα του Βαρβάκη, και του πρόσφερε την προστασία της στις δραστηριότητές του στην Κασπία και τη Μαύρη Θάλασσα. Μεταφέρεται στο Αστραχάν της Κασπίας Θάλασσας, με σημαντικά προνόμια που του παραχώρησε η Μ. Αικατερίνη. Σε εκείνο τον τόπο ξεκίνησε τις επιχειρήσεις του. Ασχολήθηκε με την αλιεία και ανακάλυψε το χαβιάρι, που θα τον κάνει έναν από τους πλουσιότερους ξενιτεμένους Έλληνες.

Μετά το θάνατο της Αυτοκράτειρας, ο Βαρβάκης πηγαίνει στην Αγία Πετρούπολη, όπου συναντά τον Ιωάννη Καποδίστρια. Από την αλληλογραφία τους, φαίνεται ότι εκτιμά και εμπιστεύεται απόλυτα τον μελλοντικό Κυβερνήτη της Ελλάδας, αφού του δίνει εν λευκώ χρήματα να τα διαχειριστεί όπως εκείνος νομίζει για τον ελληνικό αγώνα. Και οι δυο πίστευαν ότι πρώτα έπρεπε να μορφωθούν οι Έλληνες και μετά να συγκροτηθεί ελληνικό κράτος. Η παιδεία και η εκπαίδευση ήταν τα μεγάλα του όνειρα του Βαρβάκη, γιατί εκείνος ήταν αγράμματος. Ο Καποδίστριας τον αφυπνίζει για την οικονομική ενίσχυση της Ελληνικής Επανάστασης. Ο Βαρβάκης καταθέτει

χρήματα στη Φιλόμουσο Εταιρεία της Βιέννης. Πρόσφερε μεγάλα χρηματικά ποσά για τον ξεσηκωμό των Ελλήνων.

Η εισφορά του για την ενίσχυση της Ελληνικής Επανάστασης υπήρξε απaráμιλλη και μεγαλειώδης. Το 1815, εγκαθίστανται στο Ταγκανρόγκ της Μαύρης θάλασσας για να ελέγχει καλύτερα τα πολεμοφόδια και τις προμήθειες που έστελνε στην πατρίδα.

Το 1824, φθάνει στην Ελλάδα. Πηγαίνει στο Ναύπλιο για να τον τιμήσει η Προσωρινή Κυβέρνηση ως Μέγα Ευεργέτη του Έθνους. Απογοητεύεται από την εικόνα των συμπατριωτών του. Ο εμφύλιος πόλεμος είναι στο αποκορύφωμά του. Οι Αγγλόφωνοι και οι Γαλλόφωνοι κυριαρχούν. Ο Βαρβάκης προτείνει να καλέσουν τον Ιωάννη Καποδίστρια ως Κυβερνήτη της Ελλάδας. Τον κατηγορήσαν ως ρωσόφιλο. Μόνο ο Κολοκοτρώνης τον υποστήριξε. Γυρίζει στη Ζάκυνθο, που ήταν τότε υπό αγγλική κατοχή. Στις 12 Ιανουαρίου 1825, πεθαίνει στο λοιμοκαθαρτήριο της Ζακύνθου, στα χέρια του Διονύσιου Σολωμού.

Το 2012, ο Γιάννης Σμαραγδής έκανε ταινία τη ζωή του Ιωάννη Βαρβάκη με τον τίτλο *"Ο Θεός αγαπάει το χαβιάρι"*.

(υποσημείωση 409) Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος (1791-1865): Σημαντικός διπλωμάτης και πολιτικός, ο οποίος υπήρξε ένας από τους πρωταγωνιστές στην πολιτική σκηνή του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, κατά της διάρκεια της Επανάστασης του 1821, τη μετεπαναστατική περίοδο και τα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα. Ως υποστηρικτής του αγγλικού κόμματος, είχε αντιπαλότητα με τους ρωσόφιλους και τους στρατιωτικούς του ελληνικού αγώνα.

Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Καταγόταν από αριστοκρατική Φαναριώτικη οικογένεια. Ο θείος του, Ιωάννης Καρατζάς, διατέλεσε ηγεμόνας της Βλαχίας. Ο Μαυροκορδάτος εργάστηκε δίπλα του ως γραμματέας. Η μόρφωσή του ήταν υψηλή. Μιλούσε άπταιστα οκτώ γλώσσες. Ακολούθησε τον θείο του στην Ευρώπη. Παρέμεινε για λίγο διάστημα στη Γενεύη και έπειτα εγκαταστάθηκε στην Πίζα. Εκεί παρακολούθησε μαθήματα ιατρικής στο Πανεπιστήμιο και έγινε μέλος του "Κύκλου της Πίζας", μίας οργάνωσης που δρούσε μυστικά για την προετοιμασία της Επανάστασης. Το 1819, μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία.

Το καλοκαίρι του 1821, έφθασε στο Μεσολόγγι, ξεκινώντας τη στρατιωτική και την πολιτική του πορεία. Το αντίβαρο της αποτυχίας του στη μάχη του Πέτα, αποτέλεσε η επιτυχία που καρπώθηκε στην πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου.

Ο Μαυροκορδάτος υπήρξε αμφιλεγόμενη ιστορική προσωπικότητα, ιδιαίτερα κατά την περίοδο των εμφυλίων πολέμων. Ήταν ένας από τους πρωτοπόρους του αντικαποδιστριακού αγώνα. Πρωταγωνιστής στην ανταρσία της Ύδρας, όπου ο Μιαούλης ανατίναξε τον ελληνικό στόλο. Στις Εθνοσυνελεύσεις και μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια, κατείχε καίριες πολιτικές θέσεις. Την περίοδο της Αντιβασιλείας του Όθωνα, υπηρέτησε ως Υπουργός της Οικονομίας και των Στρατιωτικών στις κυβερνήσεις του Σπυρίδωνα Τρικούπη, πατέρα του μετέπειτα Πρωθυπουργού της Ελλάδας, Χαρίλαου Τρικούπη. Ο Σπυρίδωνας Τρικούπης είχε νυμφευτεί την αδελφή του Μαυροκορδάτου, Αικατερίνη.

Μέχρι την αποχώρησή του από την πολιτική, χρημάτισε κατά διαστήματα Πρωθυπουργός στις κυβερνήσεις της Οθωνικής Βασιλείας και πρεσβευτής. Αποσύρθηκε, σε ηλικία 64 ετών, στην Αίγινα με σοβαρά προβλήματα υγείας, όπου μετά από δύο χρόνια απεβίωσε.

(υποσημείωση 410) Γεώργιος Κουντουριώτης (1836-1841): Πλοιοκτήτης από την Ύδρα και πολιτικός κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης και στα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα. Είχε αρβανίτικη καταγωγή. Το πραγματικό επώνυμο της οικογένειά του ήταν Ζέρβας. Το Κουντουριώτης ήταν παρατσούκλι, αλλά τελικά υιοθετήθηκε ως το οικογενειακό επώνυμο. Μαζί με τον αδελφό του, Λάζαρο, ασχολήθηκαν με το εμπόριο και τον εφοπλισμό. Κατά την έναρξη της Επανάστασης διέθεσε τα μισά του εμπορικά πλοία στον αγώνα, καθώς ήταν ένας από τους πιο εύπορους Έλληνες της εποχής του.

Συμμετείχε ως πληρεξούσιος της Ύδρας στις Εθνοσυνελεύσεις του Άστρους, της Τροιζήνας και του Άργους. Υπήρξε μέλος του Εκτελεστικού της Κυβέρνησης. Διαχειρίστηκε τα χρήματα των αγγλικών δανείων, από τα οποία το μεγαλύτερο μέρος κατασπαταλήθηκε στις εμφύλιες συγκρούσεις. Αποφασιστική υπήρξε η αποτυχία του στην πολιορκία του Μεσολογγίου, που τον ανάγκασε να παραιτηθεί.

Δεν επιθυμούσε την εκλογή του Καποδίστρια ως Κυβερνήτη της Ελλάδας. Πρωτοστάτησε στον αντικαποδιστριακό αγώνα. Στα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα διετέλεσε πρωθυπουργός της χώρας, αλλά στο τέλος παραιτήθηκε, εξαιτίας των παρεμβάσεων των αυλικών στην υλοποίηση των αποφάσεων και των ενεργειών του. Απογοητευμένος, αποσύρθηκε στην Ύδρα, όπου και πέθανε. Ο Κουντουριώτης έχασε όλα τα χρήματά του και δόθηκε τιμητική σύνταξη στην οικογένειά του.

(υποσημείωση 421) Ηρόστρατος: Εμπρηστής από την Έφεσο, ο οποίος πυρπόλησε το ναό της Αρτέμιδας, ενός από τα επτά θαύματα της Αρχαιότητας, για να αποκτήσει δόξα και να μείνει το όνομά του στην ιστορία. Το γεγονός έγινε το 356 μ.Χ., στις 21 Ιουλίου, την ημέρα γέννησης του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε. Απαγορεύτηκε να μνημονεύεται το όνομά του.

Κατά τη διάρκεια των αιώνων, το όνομα Ηρόστρατος απέκτησε την έννοια εκείνου που κυνηγά να αποκτήσει τη δόξα με κάθε εγκληματικό μέσο, «ηροστράτειος δόξα» (herostratic fame).

(υποσημείωση 427) Κάρολος Φαβιέρος (Charles Favier, 1783-1855): ήταν Γάλλος φιλέλληνας, στρατηγός και διοικητής των ελληνικών στρατευμάτων στην Επανάσταση του 1821. Υπήρξε συνταγματάρχης στο στρατό του Ναπολέοντα και πήρε μέρος στους Ναπολεόντειους Πολέμους. Μετά την οριστική ήττα του Βοναπάρτη, κατέφυγε στην Αγγλία. Το 1823 ήρθε στην Ελλάδα, για να πολεμήσει για την ανεξαρτησία της, με το ψευδώνυμο De Borel. Το 1826 συμμετείχε στη μάχη

του Χαϊδαρίου μαζί με τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Έμεινε πολιορκημένος στην Ακρόπολη, περίπου για μισό χρόνο, και στο τέλος υποχώρησε. Το 1827 έλαβε μέρος στην εκστρατεία της Χίου, όπου και ηττήθηκε από τις τουρκικές δυνάμεις. Το 1828, επέστρεψε στη Γαλλία μετά από διαφωνία που είχε με τον Καποδίστρια. Ο βασιλιάς Όθωνας τον τίμησε με τον Μεγαλόσταυρο του Τάγματος του Σωτήρος, για τις υπηρεσίες που πρόσφερε με ανιδιοτέλεια στον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων. Το 1855, όταν πέθανε κηρύχθηκε πένθος για τρεις ημέρες στον ελληνικό στρατό και η Ακρόπολη είχε φωταγωγηθεί πένθιμα.

(υποσημείωση 518) Αυγουστίνος Καποδίστριας: ήταν ο μικρότερος αδελφός του Ιωάννη. Παρακολούθησε στην Κέρκυρα μαθήματα φιλολογίας και γεωπονίας. Υπήρξε Γραμματέας της πρεσβείας της Ιονίου Πολιτείας στην Κωνσταντινούπολη και Γραμματέας των Αυτοκρατορικών Επιτροπών για τη διοίκηση των Ιονίων Νήσων. Ήταν από τα ιδρυτικά μέλη της Φιλικής Εταιρίας. Όταν επέστρεψε ο αδελφός του, Ιωάννης, στην πατρίδα ως Κυβερνήτης της Ελλάδας, ανέθεσε στον Αυγουστίνο τη στρατιωτική και την πολιτική διοίκηση της Δυτικής Ελλάδας. Για αυτή την πρωτοβουλία του δέχθηκε σκληρή κριτική από τους πολιτικούς του αντιπάλους. Μετά της δολοφονία του αδελφού του, ο Αυγουστίνος τον αντικατέστησε στη θέση του Προέδρου και συστήθηκε Τριμελής Επιτροπή με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, τον Ιωάννη Κωλέττη και τον ίδιο. Αν και στην Ε' Εθνοσυνέλευση στο Άργος ψηφίστηκε ως Πρόεδρος της Ελληνικής Κυβερνήσεως μέχρι την άφιξη του βασιλιά Όθωνα, δεν μπόρεσε να παραμείνει σε αυτά τη θέση λόγω της αντιπαλότητάς του με τον Κωλέττη. Στα τέλη Μαρτίου αναγκάστηκε να παραιτηθεί και να αναχωρήσει για την Κέρκυρα με τη σωρό του αδελφού του. Μετά τη κηδεία του Ιωάννη, ο Αυγουστίνος εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αγία Πετρούπολη.

(υποσημείωση 521) Niccolò Tommaseo (1802-1874): ήταν Ιταλός λόγιος που ένιωθε την Ελλάδα ως μία άλλη πατρίδα. Υπήρξε ένθερμος ελληνιστής. Αγαπούσε το ελληνικό πνεύμα και τον πολιτισμό, τη γλώσσα και την ιστορία των Ελλήνων γειτόνων του. Είχε αποκτήσει φιλίες με Έλληνες διανοούμενους, όπως με τον Διονύσιο Σολωμό, που τον θεωρούσε τον μεγαλύτερο Έλληνα ποιητή της εποχής του, αλλά και ο Σολωμός υποστήριζε ότι ο Ιταλός συγγραφέας πρόσφερε μεγάλο φιλολογικό έργο στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών. Επιπλέον, είχε εξαιρετικά φιλική σχέση και με τον διακεκριμένο ποιητή των Επτανήσων, τον Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, με τον οποίο αλληλογραφούσαν στενά. Ο Tommaseo ήρθε στην Κέρκυρα μετά την πτώση των Ενετών (1849), όπου παρέμεινε για έξι χρόνια. Με την επιστροφή του στην Ιταλία, μετέφρασε ελληνικά λαϊκά τραγούδια, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού σ όλη την Ιταλική Χερσόνησο.

(υποσημείωση 523) Besegni degli Ughi (1797-1849): σπούδασε νομική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα, αλλά γρήγορα έδειξε την κλίση του στη λογοτεχνία, επηρεασμένος από το ρομαντικό ρεύμα και τις φιλελεύθερες ιδέες. Στα έργα του εξέφρασε τα πατριωτικά του αισθήματα για να αποκτήσουν οι συμπατριώτες τους ιταλική συνείδηση, την αγάπη του για τη φύση, την πολιτική και τον έρωτα. Το 1827, ταξίδεψε στην Ελλάδα γιατί θαύμαζε τα Κλασική Παιδεία και Γραμματεία. Περιπλανήθηκε για δύο χρόνια στην επαναστατημένο ελλαδικό έδαφος και στις 25 Δεκεμβρίου 1829, πολέμησε δίπλα στον Δημήτριο Υψηλάντη σε μία σύρραξη μεταξύ των Μεγάρων και της Αθήνας. Πέθανε από χολέρα στην Τεργέστη, μετά από μία πολύπαθη ζωή.

(υποσημείωση 525) Giosuè Carducci (1835-1907): γεννήθηκε σε μία μικρή πόλη κοντά στη Πίζα, στο Val di Castello. Σπούδασε φιλοσοφία και φιλολογία στο Πανεπιστήμιο της Πίζας. Μελέτησε Έλληνες και Ρωμαίους συγγραφείς, καθώς και Ιταλούς κλασικούς: τον Δάντη, τους Tasso και Alfieri. Αρχικά δίδαξε σε διάφορα λύκεια, ώσπου διορίστηκε στην έδρα της Ιταλικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο της Μπολόνια, όπου έμεινε μέχρι τη συνταξιοδότησή του, το 1904. Το 1906 έγινε ο πρώτος Ιταλό που έλαβε το *Νόμπελ Λογοτεχνίας*. Θεωρείται εθνικός ποιητής της σύγχρονης Ιταλίας. Τα ποιήματά του ενέπνευσαν τους συμπατριώτες του για να πολεμήσουν για την ανεξαρτησία της Ιταλίας. Απέκτησε τεράστια φήμη όχι μόνο στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό, καθιερώνοντας τον ως τη μεγαλύτερη λογοτεχνική προσωπικότητα της Ιταλίας, το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα.

(υποσημείωση 528) Αγγελική Πάλλη (Angelica Bartolomei Palli) (1798-1875): γεννήθηκε και πέθανε στο Λιβόρνο από Έλληνες γονείς. Αν και δεν έζησε ποτέ στην Ελλάδα, με όπλο στη φαρέτρα της τη πλούσια μόρφωσή της και τη λόγια γραφή της, αγωνίστηκε για να ενισχύσει τον εθνικό αγώνα των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων, αλλά και τον αγώνα των Ιταλών για την απόκτηση της ανεξαρτησίας τους εναντίον των Αυστριακών. Ήταν ποιήτρια, πεζογράφος και διηγηματογράφος. Μία λογοτέχνης που δεν ξέχασε τον τόπο καταγωγής της, «χρησιμοποιώντας» την ακτινοβολία της προσωπικότητάς της και το σπινθηροβόλο πνεύμα της, συνέβαλλε στο κύμα φιλελληνισμού εκείνης της εποχής.

(υποσημείωση 558) Βιάρος Καποδίστριας (1774-1842): Ήταν ο μεγαλύτερος αδελφός του Ιωάννη Καποδίστρια. Σπούδασε Νομική στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα. Κατείχε κι εκείνος διοικητικές θέσεις στη πολιτική σκηνή της Επτανήσου Πολιτείας. Το 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Υπήρξε μέλος του Πανελληνίου στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος, ασχολούμενος με τα οικονομικά ζητήματα. Συνέβαλλε στην ίδρυση του Αρχαιολογικού Μουσείου της Αίγινας και ήταν Πρόεδρος της διοικητικής επιτροπής του ορφανοτροφείου του νησιού.

Μετά τη δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια επέστρεψε στην Κέρκυρα, όπου και απεβίωσε.

(υποσημείωση 682) Ο **Νικόλαος Σπηλιάδης** γεννήθηκε στην Τρίπολη το 1785. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα αναχώρησε για την Κωνσταντινούπολη, όπου εργάστηκε ως στέλεχος κοντά σε μεγαλοεμπόρους και σε εμπορικό οίκο στην Οδησό. Εκεί εμπνεύστηκε από τις επαναστατικές ιδέες του Ρήγα και μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Το 1821, γύρισε στην Τρίπολη. Από το 1821 έως το 1827, βρέθηκε σε σημαντικές διοικητικές θέσεις της Επαναστατημένης Ελλάδας, κερδίζοντας την εκτίμηση των συμπατριωτών του για την εργατικότητα, την εντιμότητα και τη δίκαιη κρίση του. Στα 1822-1823 συνετέλεσε ως αρχιγραμματέας της Πελοποννησιακής Γερουσίας. Το 1823, στη Β' Εθνοσυνέλευση του Άστρους συμμετείχε στη διαμόρφωση του Νόμου της Επιδαύρου. Στα 1823-1824, υπήρξε Αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας του Εκτελεστικού. Στα 1824-1825, είχε τη θέση του Γενικού Γραμματέα του Γενικού Επιθεωρητή των Στρατευμάτων. Το 1825, ήταν Προσωρινός Γραμματέας της Τριμελούς Επιτροπής Διευθύνσεως και Οικονομίας του Γενικού Στρατοπέδου της Πελοποννήσου. Το 1826 εκλέχθηκε πληρεξούσιος της Βουλής και είχε ενεργό ρόλο στις εργασίες της Γ' Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας. Το 1827, διορίστηκε Α' Γραμματέας του Τμήματος Οικονομίας του Πανελληνίου και έναν χρόνο αργότερα, ο Καποδίστριας θα τον τοποθετούσε στην τριμελή επιτροπή του Υπουργείου Οικονομίας. Τον Φεβρουάριο του 1829, διαδέχθηκε τον Σπυρίδωνα Τρικούπη στο αξίωμα του Γραμματέα της Επικρατείας (Πρωθυπουργός) και τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους ανέλαβε και το Υπουργείο των Εσωτερικών. Τα επόμενα χρόνια, θα είναι μέλος με σημαντικό ρόλο στην κυβέρνηση του Καποδίστρια. Μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη, θα έχει την τύχη των καποδιστριακών, οι οποίοι παραγκωνίστηκαν από την πολιτική σκηνή. Θα αποβιώσει, το 1867, στο Ναύπλιο, ξεχασμένος από όλους και πολύ φτωχός.

Ο Σπηλιάδης, μεταξύ 1836 και 1838, έγραψε το έργο, *«Réfutation faite par un grec l' an mil huit cent trent huit de l' ouvrage intitulé “De l' état actuel de la Grèce et des moyens d' arriver à sa restauration”, publié par Mr. F. Thiersch l' an 1833»*. Αποτελεί την απάντηση του Έλληνα πολιτικού και συγγραφέα προς τον Γερμανό ελληνιστή φιλόλογο, Friedrich Thiersch. Ο Γερμανός φιλέλληνας κατηγορεί τον Καποδίστρια ως πειθήνιο όργανο των Ρώσων, χωρίς ελληνική συνείδηση, που κυβέρνησε με δεσποτισμό και αγνόησε τις αρχαιοελληνικές ρίζες του λαού του. Ο Σπηλιάδης, από την άλλη πλευρά, ως ένας άνθρωπος που έζησε και εργάστηκε δίπλα στον Καποδίστρια, κατηγορεί τον Ειρηναίο Θείρσιο, έτσι ήθελε να τον αποκαλούν στα ελληνικά, ότι ψεύδεται για τις προθέσεις του Κυβερνήτη. Στόχος του ήταν να προετοιμάσει το έδαφος για τη βασιλεία του Όθωνα και να κατακτήσει κι ο ίδιος μία θέση στην αντιβασιλεία. Και τα δύο έργα είναι γραμμένα στα γαλλικά, έτσι ώστε να διαβαστούν από μεγαλύτερο κοινό. Το έργο του Σπηλιάδη μεταφράστηκε στα ελληνικά από τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.

(υποσημείωση 687) Ο Samuel Thomas von Sömmerring (1755-1830): Ήταν ένας από τους πιο επιφανείς Γερμανούς επιστήμονες της εποχής του. Υπήρξε γιατρός με σημαντικές μελέτες στην ανατομία και τη φυσιολογία. Σπουδαία ήταν η πρόταση του για τη διάταξη των κρανιακών νεύρων, αλλά και οι ανατομικές του μελέτες για το ανθρώπινο οσφρητικό σύστημα. Ήταν σημαντική η συνεισφορά του στην αρχαιολογία και τη παλαιοντολογία με πολλές παρατηρήσεις και έργα, από τα οποία ένα μεγάλο μέρος έχει χαθεί.

(υποσημείωση 689) Ο Giovanni Francesco Cigna (Gianfrancesco) (1734-1790): Ήταν χημικός, πολύ επιτυχημένος γιατρός και καθηγητής ανατομίας στο Πανεπιστήμιο του Τορίνο. Στη διατριβή του ασχολήθηκε με τις νέες επιστήμες της ηλεκτρολογίας και της φυσιολογίας. Ήταν συνιδρυτής με άλλους δύο γιατρούς της μελλοντικής Ακαδημίας Επιστημών του Τορίνο.

(υποσημείωση 690) Ο François Chaussier (1746-1828): Ήταν Γάλλος γυναικολόγος και μέλος της Ακαδημίας των Επιστημών του Παρισιού. Ασχολήθηκε με την ιατροδικαστική, την ανατομία και τη νευραγλία. Στα τέλη του 1770, στο μαιευτήριο του Παρισιού όπου εργαζόταν χρησιμοποίησε αυτοσχέδιο λαρυγγικό σωλήνα για να χορηγεί οξυγόνο σε νεογνά. Το 1780, κατασκεύασε έναν απλό ασκό και μάσκα προσώπου για τεχνητό αερισμό, καθώς και μάσκες με βοηθητικούς σωλήνες για τη χορήγηση συμπληρωματικού οξυγόνου. Επιπλέον, διεξήγαγε έρευνα για όλους τους μύες του ανθρώπινου σώματος.

(υποσημείωση 694) Ο François Magendie (1783-1855): Ήταν Γάλλος πειραματικός φυσιολόγος και ο πρώτος που απέδειξε τη λειτουργική διαφορά των νωτιαίων νεύρων. Οι πρωτοποριακές μελέτες του για την επίδραση των ναρκωτικών στο ανθρώπινο σώμα οδήγησαν την ιατρική στην δημιουργία των ενέσεων, όπως η μορφίνη και η στρυχνίνη. Η σπουδαία συμβολή του είναι ο *Νόμος Bell-Magendie*, όπου μαζί με τον Σκωτσέζο φυσιολόγο και ανατόμο Charlew Bell, μετά από πειράματα απόδειξαν τη διαφοροποίηση μεταξύ των αισθητηρίων και των κινητικών νευρών στο νωτιαίο μυελό. Η συνεργασία τους κατάληξε σε έντονη επιστημονική αντιπαλότητα, με τους Βρετανούς να υποστηρίζουν ότι ο Magendie οικειοποιήθηκε τις ανακαλύψεις του Bell. Επιπλέον, οι Βρετανοί τον κατηγορούσαν για τις ζωντανές ανατομές ζώων, από τις οποίες ένα από τα συμπεράσματά του ήταν η αναφυλαξία που παρατήρησε πρώτος σε πειράματά του με κουνέλια. Υπήρξε δάσκαλος του διάσημου Γάλλου φυσιολόγου Claude Bernard, τον οποίο επηρέασε καταλυτικά στην πνευματική του ανάπτυξη. Το 1821, ο Magendie έγινε μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας Επιστημών και το 1831, διετέλεσε πρόεδρος της.

(υποσημείωση 695) Ο **Sir Robert Christison** (1797-1882): Υπήρξε ο πρώτος Βρετανός τοξικολόγος της εποχής του. Οι μελέτες του γύρω από τα δηλητήρια συνέβαλλαν σημαντικά στη γνώση για τις επιδράσεις και βλαβερές επιπτώσεις που προκαλούν στο σώμα. Υπηρέτησε ως Πρόεδρος της Βασιλικής Εταιρείας του Εδιμβούργου, καθώς και ως ιατρικός σύμβουλος του Στέμματος υπό την ιδιότητα του ειδικού μάρτυρα στην ιατροδικαστική τοξικολογία σε πολλές γνωστές ποινικές υποθέσεις. Επίσης, υπήρξε προσωπικός γιατρός της βασίλισσας Βικτώρια.

(υποσημείωση 697) Ο Γάλλος ζωολόγος και πολιτικός **Georges Cuvier** (1769-1832) καθιέρωσε τις επιστήμες της συγκριτικής ανατομίας και της παλαιοντολογίας. Στο διάστημα, 1788 έως 1895, εργάστηκε ως δάσκαλος και έγραψε πρωτότυπες μελέτες για τα θαλάσσια ασπόνδυλα, ιδιαίτερα για τα μαλάκια. Οι έρευνες του ήταν η αιτία να αποκτήσει μία θέση στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο Παρίσι. Εκεί συνέχισε το έργο του πάνω στη συγκριτική ανατομία, όπου κατέληξε στην αρχή του «*Συσχετισμού Μερών*» σύμφωνα με την οποία η ανατομική δομή κάθε οργάνου σχετίζεται λειτουργικά με όλα τα υπόλοιπα όργανα του οργανισμού ενός ζώου και τα δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά τους προκύπτουν από την αλληλεπίδρασή τους με το περιβάλλον. Μία διατύπωση σε μία εποχή που πίστευαν ότι η δομή ενός ζώου καθόριζε τον τρόπο ζωής του, τις συνήθειες και τη συμπεριφορά του. Επιπλέον, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα ανατομικές ιδιότητες των ζώων δεν έχουν αλλάξει μετά τη δημιουργία. Το κάθε είδος δημιουργήθηκε για έναν συγκεκριμένο σκοπό και το κάθε όργανο πραγματοποιεί τη δική του σημαντική λειτουργία. Το 1811 του δόθηκε ο τίτλος του **Chevalier** για το σπουδαίο του έργο στο μουσείο, το οποίο επέφερε αξιοσημείωτες μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση, αλλά και για τις υπηρεσίες του ως αυτοκρατορικός επιθεωρητής δημόσιας διδασκαλίας, που βοήθησε στην ίδρυση πανεπιστημίων στη γαλλική επαρχία. Ασχολήθηκε με τη μελέτη απολιθωμάτων και τις γεωλογικές επιπτώσεις των καταστροφών της Γης. Το 1814, εξελέγη στο Συμβούλιο του Κράτους και το 1817 έγινε αντιπρόεδρος του Υπουργείου Εσωτερικών. Οι ιδέες του Cuvier, αν και ήταν αντίθετες με την εξέλιξη, επηρέασαν τη θεωρία του Δαρβίνου, την άποψη για τη φύση και έθεσε τα θεμέλια της εμπειρικής μεθόδου στην παλαιοντολογία.

(υποσημείωση 702) Ο Γάλλος **Marie-François-Xavier Bichat** (1771-1802): Ήταν ανατόμος, φυσιολόγος και γνωστός ως ο πατέρας της σύγχρονης ιστολογίας. Μελέτησε τις μεταθανάτιες αλλαγές ασθενών του που προκλήθηκαν σε διάφορα όργανα τους λόγω του νοσήματος τους. Χωρίς να χρησιμοποιήσει μικροσκόπιο, διέκρινε 21 είδη ιστών που εισέρχονται σε διάφορους συνδυασμούς σχηματίζοντας τα όργανα του σώματος. Το 1801-03, δημοσίευσε δύο τόμους της *περιγραφικής ανατομίας*. Με τον πρόωγο θάνατο του, δεν μπόρεσε ο ίδιος να ολοκληρώσει τον τρίτο τόμο του έργου του, αλλά το πραγματοποίησαν οι μαθητές του.

(υποσημείωση 703) Ο Γερμανός **Heinrich August Wrisberg** (1739-1808): Ήταν καθηγητής της ιατρικής και της μαιευτικής. Είναι σημαντικές οι μελέτες του για το συμπαθητικό νευρικό σύστημα. Είναι γνωστό στην ιατρική το νεύρο Wrisberg και το γάγγλιο Wrisberg του καρδιακού πλέγματος. Επίσης, οι σφηνοειδείς χόνδροι ονομάζονται και χόνδροι Wrisberg.

(υποσημείωση 705) Ο **Antoine François, comte de Fourcroy** (1755-1809): Ήταν Γάλλος χημικός. Υπήρξε μέλος της ομάδας του Lavoisier. Έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της επιστημονικής εκπαίδευσης στη Γαλλία, σε όλα τα επίπεδα.

(υποσημείωση 711) Ο **Theophile Bonet** (1620-1689): Ήταν Ελβετός γιατρός και ανατόμος. καταγόταν από ιατρική οικογένεια της Γαλλίας. Έγραψε το πρώτο ολοκληρωμένο βιβλίο για την παθολογική ανατομία με τρεις χιλιάδες αυτοψίες, που πραγματοποιήθηκαν από τον ίδιο ή από συναδέλφους του. Κατηγοριοποιήθηκαν σε ομάδες των ασθενειών ή των συμπτωμάτων.

(υποσημείωση 712) Ο **Giacomo Antonio Tommasini** (1768-1846): Ήταν καθηγητής φυσιολογίας και παθολογίας στην Πάρμα. Αργότερα απέκτησε τη θέση του καθηγητή στην ιατρική κλινική της Μπολόνια. Υπήρξε γιατρός της δούκισσας Μαρία Λουίζα της Πάρμας.

(υποσημείωση 713) Ο **Valeriano Luigi Brera** (1772-1840) σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο της Παβίας. Μετά τη αποφοίτησή του διορίστηκε αμέσως βοηθός μαιευτήρα στο νοσοκομείο του Μιλάνο. Στο ίδιο χρονικό διάστημα έγινε στρατιωτικός χειρουργός και πήγε στην ακαδημία της Βιέννης.

(υποσημείωση 714) Ο **Antoine Portal** (1742-1832): Ήταν καθηγητής ανατομίας στο Royal College της Γαλλίας και αργότερα στο Jardin du Roi. Ήταν ο ιδρυτής της Εθνικής Ακαδημίας Ιατρικής της Γαλλίας. Πριν και μετά την Επανάσταση υπήρξε προσωπικός γιατρός όλων των βασιλιάδων της Γαλλίας, μέχρι τον Κάρολο X.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. ΑΛΕΞΙΟΥ ΣΠΥΡΟΣ, *21 ρωγμές στην επίσημη ιστορία για το 1821*, Εκδόσεις: Τόπος, γ' έκδοση, Αθήνα 2021.
2. ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ, *Ελληνική Νομαρχία ήτοι λόγος περί ελευθερίας*, Φιλολογική Απομνημείωση, Κείμενο – Σχόλια – Εισαγωγή: Γ. Βαλέτας, Μελετήματα: Ν. Α. Βέης – Μ. Σιγούρος, Έκδοση Τέταρτη, Αποσπερίτης, Αθήνα 1982.
3. ΒΕΡΕΜΗΣ Μ. ΘΑΝΟΣ, *21 Ερωτήσεις & Απαντήσεις για το '21*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2020.
4. ΒΕΡΝΑΔΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, *Καποδίστριας και Όθων*, Εκδόσεις: Εκάτη, Αθήνα 2009.
5. ΒΟΥΡΝΑΣ ΤΑΣΟΣ, *Η δολοφονία του Καποδίστρια, Το τίμημα της ανεξαρτησίας*, Συγκέντρωση Υλικού: Μαρία Σαμολαδά, Ειδική Έκδοση για την εφημερίδα *ΤΑ ΝΕΑ* σε συνεργασία με τις *ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΦΥΤΡΑΚΗ*, Αθήνα 2011.
6. ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (Επιμέλεια), *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας (Κριτικές Προσεγγίσεις και Επιβεβαιώσεις)*, Εκδόσεις Καστανιώτη Α.Ε., Αθήνα 2014-2015.
7. ΓΕΩΡΓΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, *Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η διακυβέρνηση και η ανατολική πολιτική του, Η πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης ελληνοτουρκικών σχέσεων*, Εκδόσεις: Κατανιώτη, Αθήνα, Απρίλιος 2021.
8. ΓΟΥΝΤΧΑΟΥΖ Μ. ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ, *ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, ο θεμελιωτής της Ανεξαρτησίας της Ελλάδας*, Μετάφραση: Σταυρούλα Αργυροπούλου, Πρόλογος για την ελληνική έκδοση: Σωτήρης Ριζάς, Εκδόσεις: ΜΙΝΩΑΣ, Αθήνα, Οκτώβριος 2020.

9. ΓΟΥΝΤΧΑΟΥΖ Μ. ΚΡΙΣΤΟΦΕΡ, *ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ, Στον Αγώνα για την Ελληνική Ανεξαρτησία*, Μετάφραση: Γιώργος Λαμπράκος, Εκδόσεις: Μίνωας, Αθήνα 2020.
10. ΓΡΙΓΚΟΡΙ ΑΡΣ, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας στην Ρωσία*, Πρόλογος: Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Μετάφραση: Αναστασία Μπελοζέροβα, Εκδόσεις: Ασίνη, Αθήνα 2015.
11. ΔΑΦΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας, Η γένεση του ελληνικού κράτους*, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα 2021.
12. Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, *Νέα Ιστορικά Στοιχεία περί Ιωάννου Καποδίστρια (εκ των Ρωσικών Αρχείων)*, (ανάτυπον), ΕΚΠΑ Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής, Περίοδος Δευτέρα - Τόμος ΚΔ' Έτους 1973-1974, εν Αθήναις 1973.
13. ΕΝΕΠΕΚΙΔΗΣ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ, Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιέννης, *Ρήγας – Υψηλάντης – Καποδίστριας, Έρευναι εις τα αρχεία της Αυστρίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Γαλλίας και Ελλάδος*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Ιωάννου Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., Αθήνα 1965.
14. ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ Κ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ, Καθηγητού του Πανεπιστημίου της Βιέννης, *Ιωάννης Καποδίστριας, 176 ανέκδοτα γράμματα προς τον πατέρα του (1809 – 1820)*, Εκ του εν Κέρκυρα Αρχείου της οικογένειας Καποδίστρια, Εκδοτικός Οίκος: Βίκτωρος Α. Παπαζήση, Αθήναι 1972.
15. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ ΤΡΥΦΩΝ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Η ιστορία του Κυβερνήτη της Ελλάδας, και ως τα χρόνια του Όθωνα*, Μεταγραφή στην απλή νεοελληνική – πρόλογος – σχόλια: Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Εκδοτικός Οίκος: Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1996.
16. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΜΑΡΙΑ, *Μόνο λίγα χιλιόμετρα, Ιστορίες για την Ιστορία*, σε συνεργασία με τον ΜΑΚΗ ΠΡΟΒΑΤΑ, Δέκατη Έκτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2021.
17. ΖΩΡΑΣ Γ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, *Ιταλοί Λογοτέχνες στο έργο του Παλαμά*, Εκδ.: ΔΟΜΟΣ, Αθήνα 2003, 2004.

18. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ιστορικές Πολιτικές Αλήθειες (1821-1985)*, Εκδόσεις: Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1986.
19. ΘΕΟΤΟΚΗ Μ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ, *Αλληλογραφία Ι. Α. Καποδίστρια – Ι. Γ. Εϋνάρδου (1826 – 1831)*, Βιβλιοπωλείον Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗ, Αθήνα 1929.
20. ΙΔΡΩΜΕΝΟΥ Μ. Α., *Ιωάννης Καποδίστριας, Κυβερνήτης της Ελλάδος*, Ακριβής ανατύπωση εκ της πρώτης εκδόσεως του έτους 1900, Εκδόσεις: Βασιλ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1994.
21. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ Ν., *Ο Καποδίστριας*, Τραγωδία, Εκδοτικός Οίκος: Νικ. Αλικιώτη, Αθήναι 1946.
22. ΚΑΚΟΥΡΗ ΑΘΗΝΑ, *1821 Η Αρχή που δεν ολοκληρώθηκε, Πότε και Πως δημιουργήθηκε το κράτος όπου ζούμε σήμερα*, Δέκατη Τέταρτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Σεπτέμβριος 2021.
23. ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, *Αλληλογραφία*, Εισαγωγή-Επιμέλεια-Σχολιασμός: Δημήτρης Αρβανιτάκης με τη συνεργασία του Λευκίου Ζαφειρίου, Τόμος Α'(1813-1818), Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2014.
24. ΚΑΛΒΟΥ ΑΝΔΡΕΑ, *ΩΔΑΙ*, Κριτική Έκδοση: Filippo Maria Pontani, Εισαγωγή: Κ. Θ. Δημαράς, Εκδόσεις: Ίκαρος, δ'ανατύπωση, Αθήνα 2011.
25. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος, Μέρος Τέταρτο: Από τον Πούσκιν ως τον Σούμπερτ*, τόμος Χ, Εκδ. Δ. γιαλλελης, Αθήνα 1984.
26. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ Χ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (Φιλολόγος, Ιστορικός Ερευνητής, Καθηγητής Διδάκτωρ Νομικής Σχολής Αθηνών, Συγγραφέας), *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η Συμβολή της Κέρκυρας*, Εκδόσεις: Image, Κέρκυρα, Μάρτιος 2021.
27. 100 Μεγάλοι Έλληνες. Οι Κορυφαίοι όλων των Εποχών, Τρίτομο Έργο, *Ιωάννης Καποδίστριας από τον ΠΑΣΧΑΛΗ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗ*, Τόμος Β', Εκδόσεις: ΣΚΑΪ, Αθήνα 2009.

28. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ Σ. Ι., *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789-1945, Από τη Γαλλική Επανάσταση μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, η΄ ανατύπωση, Εκδόσεις: ΒΑΝΙΑΣ, Θεσσαλονίκη 2001.
29. ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Διπλωματικές Ενέργειες του Καποδίστρια για Πολιτείες της Αμερικής*, ΜΝΗΜΟΣΥΝΗ (Ετήσιον Περιοδικόν της Εταιρείας Ιστορικών Σπουδών επί του Νεώτερου Ελληνισμού), Τόμος Δωδέκατος 1991-1993, (Ανάτυπον), Εν Αθήναις 1995.
30. ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας, Ο Άνθρωπος – Ο Διπλωμάτης (1800 – 1828)*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Ι. Δ. Κολλάρου & Σιας Α. Ε., Αθήναι 1978.
31. ΚΟΥΚΟΥ Ε. ΕΛΕΝΗ, *Ιωάννης Α. Καποδίστριας – Ρωζάνδρα Σ. Στούρτζα, Μια ανεκπλήρωτη αγάπη, Ιστορική Βιογραφία*, Πέμπτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2000.
32. *Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια*, Εισαγωγή – Μετάφρασις και Σχόλια ΜΙΧΑΗΛ ΛΑΣΚΑΡΙ, Εκδόσεις: ΓΑΛΑΞΙΑΣ, Εκδόσεις: ΕΡΜΕΙΑΣ, Αθήνα, Νοέμβριος '62 – Οκτώβριος '68.
33. ΛΙΜΠΕΡΑΤΟΥ Ν. ΣΠ. (Ιατροδικαστού) έρευνα, *Η ψυχοπαθολογία του Ούγου Φωσκόλου*, Εκδ. οίκος: Α. ΚΑΣΙΓΟΝΗ, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1935.
34. ΛΕΚΑΚΗ ΓΙΩΡΓΟΥ, *Επίτομος Βιογραφία του Ιωάννη Καποδίστρια*, με δύο κείμενα – παραρτήματα: του Αντωνίου Α. Αντωνάκου και της Ιωάννας Γ. Καραγκιούλογλου, Εκδόσεις: ΤΑΛΩΣ Φ., Αθήνα 2021.
35. ΛΟΥΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Η Αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια 1828-1831*, Ιστορική Βιβλιοθήκη Θεμέλιο, Αθήνα 1988.
36. ΛΟΥΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, Οι ιδρυτές της νεότερης Ελλάδας*, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ / ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ Α.Ε., Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα, Φεβρουάριος 2020.

37. ΛΟΥΚΟΣ Κ. ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ο Κυβερνήτης Ιω. Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι*, Επιστημονικό Περιοδικό «ΜΝΗΜΩΝ», Τομ. 4, Αθήνα 1974.
38. ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΡΗΛΙΟΣ, *Τα Εις Εαυτόν*, Εισαγωγή – Μετάφραση – Σχόλια: Γιάννης Αβραμίδης, Επιμέλεια – Διορθώσεις: Κατερίνα Καούκη, Εκδόσεις: Θύραθεν, Θεσσαλονίκη 2008.
39. ΜΑΡΚΟΣ ΤΥΛΛΙΟΣ ΚΙΚΕΡΩΝ, *Η Τέχνη της Πειθούς, Ένας διαχρονικός οδηγός βασισμένος στη σοφία του σπουδαιότερου ρήτορα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας*, 11^η χιλιάδα, επιλογή, μετάφραση και επιμέλεια κειμένων: James M. May, Εκδόσεις: Διόπτρα, Αθήνα 2017, 2019.
40. ΜΕΡΜΗΓΚΑ ΚΑΡΟΛΙΝΑ, *Κάτι κρυφό μυστήριο, μυθιστόρημα*, Εκδόσεις: Μελάνι, τρίτη έκδοση, Ιούλιος 2021, Αθήνα.
41. ΜΙΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ, *Ο ακρωτηριασμός της Δύσης ή Η τραγωδία της Κεντρικής Ευρώπης*, Μετάφραση: Γιάννης Η. Χάρης, Βιβλιοπωλείον της “ΕΣΤΙΑΣ” Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε., Αθήνα 2022.
42. ΜΙΝΩΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ, *Η ελληνική ψυχή του Ούγου Φωσκόλου*, Πρόλογος – Επιμέλεια: Διονύσης Ν. Μουσμούντης, Εκδ. Τρίμορφο, Ζάκυνθος 2008.
43. ΜΟΥΣΜΟΥΤΗΣ Ν. ΔΙΟΝΥΣΗΣ, *Ούγκο Φόσκολο: Ιστορικά και Βιογραφικά Παραλειπόμενα*, Εκδ. Τρίμορφο, Ζάκυνθος 2010.
44. ΝΙΧΩΡΙΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, *Ρωσία και Βαλκανικοί λαοί 18^{ος} – 19^{ος} αιώνας*, Εκδόσεις: Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2019.
45. Δρ ΝΤΑΛΑΜΑΓΚΑΣ ΘΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ (Αντιστράτηγος ε.α. – Επίτιμος Διοικητής Α’ Σ.Σ.), *Τα Μεγάλα Θαύματα της Ομόνοιας των Ελλήνων και τα Μεγάλα Δράματα της Διχόνοιας*, Επιμέλεια της Έκδοσης: Ιωάννης Χρ. Γιαννάκενας, Εκδόσεις: Πελασγός, Αθήνα 2020.
46. ΟΙ ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΙ-3, *Ugo Foscolo: Ποιήματα Μεταφρασμένα από Επτανησίους*, Εισαγωγή – Επιμέλεια: Στέφανος Ροζάνης, Εκδ. Ωκεανίδα.

47. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ, *Ιστορία της Ιταλίας, από τη συνθήκη του Λόντι στην ενοποίηση 1454-1870, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Αθήνα 2015.
48. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ, *Ένας κυβερνήτης για την Ελλάδα*, Εκδόσεις: ΑΓΓΕΛΑΚΗ, Αθήνα 2017.
49. ΠΑΣΠΑΛΙΑΡΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, *Μεγάλοι Έλληνες, Ιωάννης Καποδίστριας*, Δεκάτομο Ιστορικό Έργο, Πρώτος Τόμος, Εκδόσεις: ΣΚΑΪ, Αθήνα 2009.
50. ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ ΔΙΟΝ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Εθνικός Αγωνιστής, Διπλωμάτης, Θεμελιωτής Κράτους*, Εκδόσεις: ΚΑΣΤΑΛΙΑ, Αθήνα, Δεκέμβριος 2017.
51. ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ ΔΙΟΝ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Καποδίστριας – Μέττερνιχ, Δύο αντίθετες αντιλήψεις για το Ανατολικό Ζήτημα*, Εκδόσεις: Κασταλία, Αθήνα 2010.
52. ΠΡΑΣΣΑ ΑΝΝΙΤΑ, *Ρήγας Φεραίος - Ι. Καποδίστριας: οι στόχοι τους για την απελευθέρωση των Ελλήνων και την οργάνωση ανεξάρτητου κράτους*, Ανάτυπο από το Περιοδικό *ΥΠΕΡΕΙΑ* Τόμος 2, Πρακτικά Β' Συνεδρίου «ΦΕΡΑΙ-ΒΕΛΕΣΤΙΝΟ-ΡΗΓΑΣ» Βελεστίνο 1992, Αθήνα 1994.
53. ΡΕΠΠΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Διαφωτισμός και Επανάσταση, Η ριζοσπαστική ιδεολογία της Ελληνικής Νομαρχίας*, Εκδόσεις: ΚΨΜ, Αθήνα 2021.
54. ΡΙΖΑΣ ΣΩΤΗΡΗΣ, *Οι Μεγάλες Δυνάμεις και η Επανάσταση, Από το Λάιμπαχ στο Ναβαρίνο*, Εκδόσεις: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ, Αθήνα 2020.
55. ΣΓΟΥΡΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ, *Foscolo ο Φιλόπατρις: Απεικονήσεις – Απηχήσεις – Αντικατοπτρισμοί του έργου του στον Ελλαδικό χώρο*, Εκδ.: Τρίμορφο, Αθήνα 2017.
56. ΣΙΓΟΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ (βιογραφική μελέτη), *Οι Τάφοι: Ούγου Φώσκολου, ΦΕΞΗΣ*, 1915.
57. ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο Άγνωστος Καποδίστριας, μαρτυρίες και γνώμες για τον Ιωάννη Καποδίστρια, «Δελφούς της Οικουμένης» ήθελε την*

Ελλάδα ο Ιωάννης Καποδίστριας, Κέντρο Unesco Ιονίου, Εκδόσεις: Παπαζήση, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα 2020.

58. ΣΟΪΛΕΝΤΑΚΗΣ Π. ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Δυστυχώς Επτωχεύσαμεν, Οι στάσεις πληρωμών 1827, 1893, 1932*, Ειδική Έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ / ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ Α.Ε., Αθήνα 2018.
59. ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, *Αναίρεσις, Απάντηση ενός Έλληνα στον Friedrich Thiersch*, Μετάφραση από τα γαλλικά: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, Επιμέλεια - Προλεγόμενα - Σχόλια: ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΠΑΔΑΚΗΣ, Εκδόσεις: ΠΟΤΑΜΟΣ, Αθήνα 2019.
60. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ Α. ΧΡΗΣΤΟΣ, *Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, Δ - Κ (Δεστούνης - Κόμμα)*, τόμος Β', Εκδόσεις: Δεδεμάδη, Μάρτιος 1979, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 2021.
61. ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Τόμος Τέταρτος, *Από την Γ'Εθνική Συνέλευση στην Επίδαυρο ως την Ανακήρυξη της Ανεξαρτησίας*, Μεταγλώττιση στην απλή νεοελληνική από τον ΓΙΩΡΓΟ ΚΟΥΣΟΥΝΕΛΟ, με την επιμέλεια του Κ. Ι. ΤΣΑΟΥΣΗ, «Νέα Σύνορα», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1994.
62. ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Ιστορία της Ιταλικής Λογοτεχνίας: Φιλολογική, ιστορική και κοινωνικοπολιτική προσέγγιση*, Εκδ.: Πεδίο, Αθήνα 2015.
63. ΦΛΩΡΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, *Κυβερνήτης Καποδίστριας*, Δράμα, Αθήνα 1942.
64. ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ ΤΙΡΣ, *Η Ελλάδα του Καποδίστρια, Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828-1833) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, τόμοι Α' και Β', Μετάφραση: Α. Σπήλιου, Εισαγωγή - Επιμέλεια - Σχόλια: Τάσου Βουρνά, Εκδόσεις Αφών Τολίδη, 1973 (Πρώτη έκδοση Leipzig, 1833).
65. ΧΑΤΖΗΣ Ν. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ, *Ο Ενδοξότερος Αγώνας, Η Ελληνική Επανάσταση του 1821*, Εκδόσεις: Παπαδόπουλος, Αθήνα 2021.
66. ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Γ. ΖΩΡΑΣ & ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΤΣΟΛΚΑΣ, *Πλόκητες στίχοι, ιταλοί οίητες μεταφράζονται από Έλληνες ποιητές*, Προλογικό σημείωμα Βασίλη Βασιλικού, Εκδόσεις: Πεδίο, β' έκδοση, Αθήνα 2013.

67. ΘΑΝΟΣ Μ. ΒΕΡΕΜΗΣ – ΙΑΚΩΒΟΣ Δ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, *Ιωάννης Καποδίστριας, Ο «αμνός» της παλιγγενεσίας των Ελλήνων*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2020.
68. ΘΑΝΟΣ Μ. ΒΕΡΕΜΗΣ - ΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ - ΙΑΚΩΒΟΣ Δ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, *1821 η δημιουργία ενός έθνους-κράτους*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2018.
69. ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΝΤΑΚΗΣ – ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΛΚΟΣ – ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΟΡΤΗΣ – ΕΚΤΟΡΑΣ ΧΟΡΤΗΣ, *Όσα δεν γνωρίζατε για την Τουρκοκρατία και την Επανάσταση του 1821*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2016.
70. ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΝΤΑΚΗΣ – ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΑΛΚΟΣ – ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΟΡΤΗΣ – ΕΚΤΟΡΑΣ ΧΟΡΤΗΣ, *Όσα δεν γνωρίζατε για τα χρόνια του Καποδίστρια, του Όθωνα και του Γεωργίου του Α΄*, Εκδόσεις: Μεταίχμιο, Αθήνα 2017.
71. ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ – ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ, *Τα πρόσωπα του Καποδίστρια, ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας και η νεοελληνική ιδεολογία (1831 – 1996)*, Εκδ. Πορεία, Αθήνα 1996.
72. *Η Επανάσταση του 1821, Έντεκα Ιστορικοί ιχνηλατούν την πορεία του αγώνα*, ΧΑΡΗΣ ΜΕΛΕΤΙΑΔΗΣ, *Ο Φιλελληνισμός ως πολιτισμική νεωτερικότητα*, Τόμος Α΄, Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα 2021.
73. *Ιωάννης Καποδίστριας, Διεθνείς, θεσμικές και πολιτικές προσεγγίσεις 1800-1831*, Επιμέλεια: Αναστασία Σαμαρά-Κρίσπη, Σοφία Κ. Μωραΐτη, Στέλιος Α. Αλειφαντής, Ίδρυμα Διεθνών Νομικών Μελετών Καθηγητού Ηλία Κρίσπη και Δρ. Αναστασίας Σαμαρά-Κρίσπη, Εκδόσεις: Κασταλία, Αθήνα 2021.
74. *Τιμή στον Ιωάννη Καποδίστρια, Συναγωγή κειμένων – Επιμέλεια: Νίκος Ορφανίδης*, Σειρά: Ελληνομνήμων 14, Ακτή, Λευκωσία 2008.
75. *Η Επανάσταση του 1821, έντεκα ιστορικοί ιχνηλατούν την πορεία του αγώνα*, Τόμος Α΄, Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, Το Βήμα, Αθήνα 2021.
76. ANTHONY GIDDENS, *Κοινωνιολογία*, Μετάφραση-Επιμέλεια: Δημήτρης Γ. Τσαούσης, Β΄ Νέα Έκδοση, Gutenberg, Αθήνα 2009.

77. DAVID BREWER, *Ελλάδα 1453 – 1821, Οι άγνωστοι αιώνες*, Μετάφραση: Νίκος Γάσπαρης, Επιμέλεια: Αντωνία Γουναροπούλου, Έκτη Έκδοση, Εκδόσεις: Πατάκη, Αθήνα, Δεκέμβριος 2018.
78. DOUGLAS DAKIN, *Ο Αγώνας των Ελλήνων για την Ανεξαρτησία (1821 – 1833)*, Μετάφραση: Ρένας Σταυρίδη-Πατρικίου, γ' ανατύπωση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2010.
79. E. M. BURNS, *Ευρωπαϊκή Ιστορία, Ο Δυτικός Πολιτισμός: Νεότεροι Χρόνοι*, Επιμέλεια-Πρόλογος: Ι. Σ. Κολιόπουλος, Δ' Έκδοση, Εκδόσεις: Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2006.
80. E. J. HOBSBAWM, *Η Εποχή των Επαναστάσεων 1789 – 1848*, Μετάφραση: Μαριέτα Οικονομοπούλου, ε' ανατύπωση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2005.
81. GEORGE FINLAY, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Απόδοση στη Νέα Ελληνική της μετάφρασης του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Τρίτος Τόμος, Ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ / ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ Α.Ε., Αθήνα 2021.
82. HENRY KISSINGER, *Διπλωματία*, Σειρά «Λόγος», Διεύθυνση – Επιμέλεια: Νίκος Κοτζιάς, Μετάφραση από τα αγγλικά: Γιούρι Κοβαλένκο, «Νέα Σύνορα» Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1995.
83. HEYWOOD ANDREW, *Πολιτικές Ιδεολογίες*, Πρόλογος – Επιμέλεια: Νίκος Μαραντζίδης, Μετάφραση: Χαρίδημος Κουτρής, Εκδόσεις: Επίκεντρο Α. Ε., Θεσσαλονίκη 2007.
84. NICOLA GARDINI, *Μία Απαραίτητη Βιβλιοθήκη, Πενήντα Δύο Κλασικά Έργα της Ιταλικής Λογοτεχνίας*, Μετάφραση – Επιμέλεια – Σχόλια: Κωνσταντίνα Γερ. Ευαγγέλου, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2016.
85. RODERICK BEATON, *Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 και η παγκόσμια σημασία της*, Μετάφραση: Δέσποινα Κανελλοπούλου, Εκδόσεις: ΑΙΩΡΑ, Αθήνα 2021.

ΕΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. *Correspondance du comte J. Capodistrias, Président de la Grèce, Les Lettres Diplomatiques, Administratives et Particulières, écrites par lui depuis le 20 Avril 1827 jusqu' au 9 Octobre 1831*, Genève (Abraham Cherbuliez et Ce, Libraires), Paris (Même maison de Commerce, rue de Tournon, 17), 1839.
2. DEMETRIO ARLIOTTI (Corcirese), *La Vita di Giovanni Conte Capodistria*, scritta nel 1833, Tipografia Mercurio A. Tersachi, Corfu 1859.
3. Dott. GUIDO MUONI, *La Letteratura Filellenica nel Romanticismo Italiano*, Societa Editrice Libreria, Milano 1907.
4. HENRY A. KISSINGER, *A World Restored*, The Universal Library GROSSET & DUNLAP, New York 1964.
5. *Il Conte Giovanni Capodistria, Cenni Storici* di GIUSEPPE REGALDI, Torino, Tip. Scolastica di Sebastiano Franco e Figli, 1862.
6. “*Storia e Letteratura: prose di Giuseppe Regaldi, con prefazione di Giosuè Carducci*”, in Livorno, coi tipi di Franc. Vico, Editore, Via della Pace, No 31, 1879.
7. IPPOLITO NIEVO, *Confessioni di un Italiano*, Edizione di riferimento: Einaudi, Torino 1964.
8. MARIO PAZZAGLIA, *Letteratura Italiana, L' Ottocento 3, testi e critica con lineamenti di storia letteraria*, Terza Edizione, Zanichelli, Bologna 1992.
9. *Fasti della Grecia nel secolo XIX*, Poesie Liriche del Professore ANT. MEZZANOTTE, Pisa, Tipografia di N. Capurro e Comp., MDCCCXXXII, 1832.
10. *Tutte le Opere del professore Antonio Mezzanote, Perugino*, Volume Quattro, “*I Fasti della Grecia nel secolo XIX*”, “*Alla Nuova Grecia*”, Bologna 1836.

11. PIETRO VIVIANO ZECCHINIS, *Riflessioni mediche sulla necropsopia del cadavere del Presidente della Grecia, il Co. Gi. Capodistria*, precedute da alcuni cenni fisiologici per servire ad illustrare l' ufficio della Milza, Girolamo Tasso Tip. Calc. Lit. Lib. Fondit., Venezia 1832.
12. PIERVIVIANO ZECCHINI, *Quadri della Grecia Moderna del dottor Pierviviano Zecchini e Altri di Nicolò Tommaseo*, Seconda Edizione, Tipografia di Gio. Cecchini Ed., Venezia 1866.
13. *Storia della Grecia negli ultimi trent'anni (1824-1854)* di GIUSEPPE ROVANI, Presso la Libreria Ferrario, Milano 1854.
14. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΒΡΕΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ, *Mémoires Biographiques-Historiques sur Le Président de la Grèce, Le comte Jean Capodistrias*, Tome Premier, Typographie de Firmin Didot Frères et Cia, Paris 1837.

ΔΙΓΛΩΣΣΗ

1. ΣΓΟΥΡΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ, *Foscolo ο Φιλοπάτρις, Απεικονίσεις, Απηχήσεις, Αντικατοπτρισμοί του έργου του στον ελλαδικό χώρο*, Β' Έκδοση Επαυξημένη, Εκδόσεις: ΚΑΚΤΟΣ 2023.

SGOURIDOU MARIA, *Foscolo: L' amante della patria, Rappresentazioni, Risonanze, Riflessi della sua opera in Grecia*, Traduzione: Marco Ballestrazzi, 2a Edizione, Pubblicazioni: KAKTOS 2023.

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ

1. ΤΣΟΛΚΑΣ Δ. ΙΩΑΝΝΗΣ, *Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπός της στη Λογοτεχνία της Ιταλίας κατά τον 19ο αιώνα*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2004.
2. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ Ι. ΓΕΩΡΓΙΟΣ, *Ο ιταλικός φιλελληνισμός της εποχής της ελληνικής επανάστασης και της οικοδόμησης του ελληνικού κράτους: Η*

περίπτωση του κόμη Alerino Palma di Cesnola, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2019.

ΑΡΧΕΙΑ

1. Αρχείον ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ.
2. ΙΩΑΝΝΗΣ-ΓΑΒΡΙΗΛ ΕΨΝΑΡΔΟΣ, *Οραματιστής και κύριος συντελεστής της ίδρυσης της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος*, Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 1999.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

1. Έκτακτος Συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών την 21^η Οκτωβρίου 1976, Προεδρία: Νικ. Κ. Λούρου, *Επί τη συμπλήρωσει 200 ετών από της γεννήσεως του Ιωάννου Καποδίστρια*, Ομιλία του Ακαδημαϊκού ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΝΘΗΝΟΥ, *Ιωάννης Καποδίστριας, τα προοίμια μιας μεγάλης πολιτικής σταδιοδρομίας*, ανάπτυπον εκ των πρακτικών της Ακαδημίας Αθηνών, Τομ. 51, εν Αθήναις 1976.
2. ΟΥΓΟΣ ΦΩΣΚΟΛΟΣ: *Πνεύμα Ελεύθερο (1778 – 1827), 180 χρόνια από το θάνατό του*, Χορηγός: MARFIN EGNATIA BANK, Ζάκυνθος 2007.
3. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ, έτος 1978: Τόμος 53^{ος}, Εν Αθήναις, Γραφείον Δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, 1979.
ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ – ΝΟΒΑ.
4. ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΙΜΗΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΗΣ ΣΤΟΝ ΟΥΓΟ ΦΩΣΚΟΛΟ, Πρακτικά Ημερίδας: 27 Αυγούστου 2010, Πολιτιστικός Σύλλογος Ζακύνθου «Ούγος Φώσκολος», ΧΟΡΗΓΟΣ: ΤΕΙ Ιονίων Νήσων, τμήμα Προστασίας και Συντήρησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

ΟΜΙΛΗΤΕΣ: α. Νίκος Λαλώτης

- β. Φανή Καζαντζή
- γ. Γεράσιμος Γ. Ζώρας
- δ. Φίλιππος Δ. Δρακονταείδης.

5. *ΟΥΓΚΟ ΦΟΣΚΟΛΟ: 190 χρόνια από τον θάνατό του, UGO FOSCOLO: 190 anni dalla sua morte*, PAOLO BORSA Διδάσκων Ιταλικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Μιλάνου, *Ανάμεσα στην Ιταλία, την Αγγλία και την Ελλάδα: Ο Ούγκο Φόσκολο Ποιητής Πολιτικός*, Επιμέλεια: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ, Πολιτιστικός Σύλλογος Ζακύνθου “Ούγος Φώσκολος”, Ζάκυνθος 2017.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

1. ΛΟΥΚΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ, *Ο Κυβερνήτης Ιω. Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι*, «Μνήμων», Τόμος 4, 1974.
2. ΛΟΥΛΕΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, *Η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια και η Ρωσία*, Μνήμων 10, 1985.

ΑΡΘΡΑ

1. ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ, *Ούγος Φώσκολος: Βιογραφία*, Διευθυντής: Γρηγόριος Ξενόπουλος, Τόμος Δεύτερος, Τεύχος 10, Αθήναι, 1 Σεπτεμβρίου 1927.
2. ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ, *Καποδίστριας και Φώσκολος*, «Νέα Εστία».
3. Εφημερίδα *L' OPINIONE*, Άρθρο: *Le Alleanze del Piemonte*, Anno 3, Torino, Lunedì 8 Aprile 1850, Numero 97.
4. LUCA GALLARINI, *Rovani storico della Grecia moderna*. Questo articolo rielabora una comunicazione presentata al seminario della Scuola di dottorato in *Humanæ litteræ* dell'Università degli Studi di Milano «Ricezione e fortuna della Grecia antica nelle *Humanæ litteræ* dell'età moderna»

(responsabili scientifici: proff. Livio Antonielli, Giuseppe Zanetto, Amalia Kolonia), tenutosi nei giorni 16-22 settembre 2010 presso il Centro Culturale Europeo di Delfi (Grecia).

ΠΗΓΕΣ

1. <https://kapodistrias.digitalarchive.gr>
2. www.capodistriasmuseum.gr
3. <https://www.treccani.it/enciclopedia/>
4. <https://spotlightpost.com/index.php/afieroma-o-sarotikos-filellnismos/>
5. <http://www.dizionario biografico de i friulani.it/zecchini-pierviviano/>
6. <https://www.britannica.com>
7. <https://en.wikipedia.org/wiki/>
8. www.youtube.com - "Στα ίχνη του Ιωάννη Βαρβάκη" (του Γιάννη Σμαραγδή).
9. <https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/o-kapodistrias-o-kalbos-kai-oi-karmponaroi/>
10. <https://www.kapodistrias.info/dompolis-ioannis>
11. <https://mcf.gr/el/>

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

1. <https://pinacotecabrera.org/en/collezione-online/opere/ritratto-di-ugo-foscolo>
2. <https://www.alamy.com/stock-photo-italian-poet-ugo-foscolo-139630382.html>
3. <https://www.lavyrinthos.gr/>
4. <https://www.liberliber.it/online/autori/autori-r/giuseppe-regaldi/>
5. <https://www.abebbooks.co.uk/ODI-Tradotte-illustrate-Antonio-Mezzanotte-1819-1820/11132900826/bd>

6. <https://www.wikidata.org/wiki/Q921991>
7. https://it.wikipedia.org/wiki/Pierviviano_Zecchini
8. https://it.wikipedia.org/wiki/Niccol%C3%B2_Tommaseo
9. <https://www.sansimera.gr/biographies/1420>
10. <https://www.sansimera.gr/biographies/3003>
11. <https://www.notospress.gr/ellada/story/54233/san-simera-to-1831-ektelestike-o-georgios-p-mavromixalis>
12. V Creative Lab/Ανδρέας Βούτος (Επιμέλεια φωτογραφιών από το Ναύπλιο και από το Μουσείο Ιωάννη Καποδίστρια στην Κέρκυρα)

